

წინეო შატბერაშვილი

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო



ბამონცემლოზა ინტელექტი
თბილისი 2011

მთარგმნელი
 თეა ფარულავა, თამარ ნეფარიძე
 რედაქტირებულია
 ნინო შატბერაშვილის მიერ

სარჩევი

სოციალური სამუშაოს განვითარების ისტორია მსოფლიოში ... 5
 სოციალური სამუშაოს განვითარების ისტორია
 ლინი ჰილის მიერ 7

სოციალური სამუშაოს ეტიკა და ღირებულებები..... 33
 სოციალური სამუშაოს ეტიკა და ღირებულებები
 ნინო შატბერაშვილის მიერ 35

რა არის საერთაშორისო სოციალური სამუშაო 43
 სოციალური სამუშაოს მიმართ არსებული საერთაშორისო
 პერსპექტივების გაცნობა
 კარენ ლიონსის, კეთლინ მენიონის, მერი კარლსენის მიერ 45

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გააზრება
 ჟანეტ უილიამსისა და ბრემ სიმპსონის მიერ ??

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო
 სოციალური პოლიტიკა 69
 საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო
 სოციალური პოლიტიკა ჰანს ვან ვეიკის მიერ 71

სოციალურ სამუშაოში მიმდინარე დებატები 91
 პროფესიული იმპერიალიზმი: კონცეფციის ახლებური ხედვა
 რიჩარდ ჰუმანის მიერ 93

სოციალური სამუშაოს თეორიები 109
 სოციალური სამუშაო, როგორც დისციპლინა და პროფესია
 სილვია შტაუბ-ბერნასკონის მიერ 111

სოციალური სამუშაოს მოდელები 125
 სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა ფორმა: პლურალისტური და
 ინკლუზიური მოსაზრებები რიჩარდ ჰუმანის მიერ..... 127

განათლება სოციალურ სამუშაოში 147
 განათლება სოციალურ სამუშაოში საერთაშორისო ასპარეზზე
 ნინო შატბერაშვილის მიერ 149

სოციალური სამუშაოს როლი საერთაშორისო კეთილდღეობაში	157
სოციალური სამუშაო და გაეროს ათასწლეულის განვითარების მიზნები რიჩარდ ჰუგმანის მიერ	159
სოციალური სამუშაოს პერსპექტივა ადამიანის უფლებების დაცვაში.....	183
თეორიები და კონცეფციები საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გააზრებისათვის ლინ ჰილის მიერ.....	185
ლოკალური არის გლობალური და გლობალური არის ლოკალური	217
ლოკალური არის გლობალური და გლობალური არის ლოკალური გრემ სიმპსონისა და სიუ ლორენსის მიერ.....	219
სოციალური მუშაკის როლი სოციალური ერთსულმოვნების დამკვიდრებაში.....	233
გლობალურ კონტექსტში კარენ ლიონსის, კეთლინ მენიონის, მერი კარლსენის მიერ	235
სოციალური ადვოკატიობა	257
სოციალური მუშაკი, როგორც სოციალური ადვოკატი ნინო შატბერაშვილის მიერ	259
საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს პერსპექტივის განვითარება.....	287
საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს პერსპექტივის განვითარება კარენ ლიონსისა და სიუ ლორენსის მიერ	289

I

სოციალური სამუშაოს განვითარების ისტორია მსოფლიოში

სოციალური სამუშაოს განვითარების ისტორია

ლინ ჰილის მიერ

სოციალური სამუშაოს პროფესიის დაარსების თარიღი რთული დასადგენია. შეერთებული შტატების სოციალურ მუშაკთა ეროვნულმა ასოციაციამ (NASW) 1998 წელი ამ პროფესიის მე-100 წლისთავად გამოაცხადა; თუმცა, ეს წელი, ფაქტობრივად, სოციალურ სამუშაოზე აშშ-ში გამართული პირველი ტრენინგ კურსის წლისთავი იყო, რომელიც ნიუ იორკში საზაფხულო სკოლაში გამართა 1898 წელს. უფრო ადრე, ტრენინგ კურსები ინგლისში არსებობდა და, ალბათ სხვაგანაც, ხოლო სოციალური სამუშაოს პირველი სკოლა ამსტერდამში გაიხსნა 1899 წელს. იმ ქვეყნებში, სადაც სოციალური სამუშაო ვითარდებოდა, დამხმარე ღონისძიებები სხვადასხვა ეგიდით იმართებოდა. როდის შეიძლება ამას სოციალური სამუშაოს სახელი დაერქვას? ერთი განმასხვავებელი ნიშანი ის ხომ არ არის, რომ ისინი საერო გახდნენ და რელიგიური პერსონალის ექსკლუზიურ კონტროლს აღარ ექვემდებარებოდნენ? ან ის ხომ არაა, რომ მათ ის პირები ახორციელებდნენ, ვინც საკუთარი თავი ადამიანების დახმარებას მიუძღვნა, რეგულარული საქმიანობის სახით და არა როგორც მხოლოდ პერიოდული მოხალისეობრივი ქმედება? ვან ვორმერი (1997), მაგალითად, აღნიშნავს, რომ სოციალური მუშაკის პირველი დოკუმენტირებული დასაქმება მერი სტიუარტის საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოების (COS) მიერ გადამზადებული მუშაკის დაქირავება იყო ლონდონის უფასო სამეფო საავადმყოფოს (Royal Free Hospital) მიერ. მისი მოვალეობა იყო განესაზღვრა, პაციენტებს უფასო მკურნალობის უფლება ჰქონდათ თუ არა. მეორე განმარტება ისაა, რომ სოციალური სამუშაო პროფესია მაშინ გახდა, როცა იმ ადამიანებმა, რომლებიც ამგვარი სახის დახმარებით მომსახურებას ეწეოდნენ, თავიანთ ძალისხმევას სისტემური ხასიათი მისცეს და ასევე სხვების გადამზადება დაიწყეს მსგავსი სახით მომსახურების განვითარების მიზნით.

ცხადია, რომ ყველაზე მარტივად თარიღის დადგენა იმ დროიდან შეიძლება, როცა სოციალური სამუშაოზე ფორმალიზებული ტრენინგი დაიწყო. რასაკვირველია, შესაძლებელია კამათი იმაზე, რომ არის თუ არა ეს ის მომენტი, როცა სოციალური სამუშაო პროფესია ხდება. ამ პერიოდში შეიქმნა ისეთი სააგენტოები, როგორცაა დასახლების სახლები (Settlement Houses) და ახალგაზრდა ქალთა ქრისტიანული ასოციაცია (Young Women's Christian Association), რომელიც ინგლისში 1855 წელს, ხოლო შტატებში 1858 წელს დაარსდა. აღნიშნული სააგენტოების შექმნა ორგანიზებული ძალისხმევა იყო სოციალური მომსახურებების უზრუნველყოფის მიზნით, დაქირავებული პერსონალის მეშვეობით, რომლებიც აღნიშნულ სამუშაოს თავიანთ ძირითად პროფესიად მიიჩნევდნენ.

სოციალური სამუშაოს მომსახურების წარმოშობა ევროპასა და შეერთებულ შტატებში

ვან ვორმერისეული (1997) შეჯამების მიხედვით, სოციალური სამუშაოს პროფესიის განვითარებას მიმართულება მისცა ორმა სოციალურმა მოძრაობამ სოციალურ კეთილდღეობაში, რომლებიც მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს დაიწყო: *საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოებები* (Charity Organizations Society) და დასახლების სახლები (Settlement Houses) (გვ. 162). თითოეული მათგანი წარმოიშვა, როგორც პასუხი იმ დროის სოციალურ ავბედითობაზე, მაგრამ მათი ფილოსოფია და მიდგომა განსხვავებული იყო. ორივე ინსტიტუტი ლონდონში დაარსდა, საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოება 1869 წელს და პირველი დასახლების სახლი, ტოინბი ჰოლი (Toynbee Hall) კი - 1884 წელს. ათწლეულზე უფრო ნაკლები დროის პერიოდში, ყველა მათგანი შეერთებულ შტატებშიც გადავიდა – ტექნოლოგიის გადაცემის შესანიშნავი ადრეული მაგალითები ადამიანთა მომსახურებაში. შეერთებულ შტატებში პირველი საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოებები 1877 წელს გაიხსნა ბუფალოში, რომელსაც შემდეგ საზოგადოებების სწრაფი განვითარება მოჰყვა სხვა ქალაქებში. ჩიკაგოში *ნაჭურჭის ჰაუზი* (Hull Houses) დაარსდა 1889 წელს, ტოინბი ჰოლში ჯეინ ადამსის ვიზიტის შემდეგ. სოციალური სამუშაოს რეფორმის ორიენტაციაზე ძლიერი ზეგავლენა მოახდინა დასახლების სახლების მოძრაობამ შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში. საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოებების მუშაკები გაჭირვებულ ადამიანებზე ორიენტაციის, „მეცნიერული“ ჩანაწერების და მეგობრული ვიზიტების გამო, შემთხვევებზე მომუშავე სოციალური მუშაკების (Social Case Workes) წინამორბედებს წარმოადგენდნენ. უფრო ფორმალური ტრენინგის მოთხოვნების შედეგად ნიუ იორკის ზემოხსენებული კურსი შეიქმნა 1898 წელს.

სერბეთში სოციალური სამუშაოს ისტორია დიდი ხნის წინ ჩამოყალიბებული ჰუმანიტარული მომსახურებით იწყება. სერბულ-თურქულმა ომებმა 1876 წელს ობოლ და მიუსაფარ ბავშვთა სახლების გახსნა და ისეთი მრავალი საქველმოქმედო ორგანიზაციის ჩამოყალიბება გამოიწვია, როგორცაა: ბელგრადის ქალთა საზოგადოება, გოგონების დაცვის საზოგადოება, საზოგადოება კარიტასი ღარიბ ბავშვთა დასახმარებლად (ჰესლე და ზავირშევი, 2005). პირველმა მსოფლიო ომმა ახალი საჭიროებები წარმოშვა, რამაც მხოლოდ სერბეთში 180 საქველმოქმედო დაწესებულების გახსნა მოიტანა შედეგად 1920-1939 წლებში.

მსოფლიოს მეორე მხარეს კი მსგავსი მომსახურებები კოლონიური საქმიანობების შედეგად განვითარდა. ამ კუთხით, იამაიკა საინტერესო მაგალითს წარმოადგენს:

ის, თუ როგორ ჩამოყალიბდა იმდროინდელი ბრიტანული ვესტინდოეთის კოლონიებში მომსახურებები, როგორც მშობლიური ქვეყნიდან ექსპორტირე-

მთელს მსოფლიოში სოციალური სამუშაოს წარმოშობის აღწერისას, ყურადღება მომსახურებების და განათლების განხილვას უნდა მიექცეს. თუმცა, საჭიროა იმის აღიარება, რომ სოციალური სამუშაოს სკოლის დაარსება, ან თუნდაც ფორმალური ტრენინგის პროგრამის შედგენა, სავარაუდოდ, უფრო კარგად არის ხოლმე დოკუმენტირებული და, შესაბამისად, მათზე საუბარი უფრო მეტი სიზუსტით შეიძლება.

სოციალური სამუშაოს განვითარებაში ორი გამორჩეული მახასიათებელი აშკარად არსებობს. სოციალური სამუშაოს სკოლები თითქმის ერთდროულად გაიხსნა ლონდონში, ამსტერდამში, ნიუ იორკსა და ბერლინში 1900-იან წლებში (დე ჯონგი, 1972). დიდი ხნის მანძილზე ფიქრობდნენ, რომ ეს სპონტანური რამ იყო; შეერთებულ შტატებში სოციალური სამუშაოს პიონერის მერი რიჩმონდის იმდროინდელი კორესპონდენციების და დოკუმენტების ახალი კვლევის შედეგად ჩანს, რომ ის არა მარტო კითხულობდა ბრიტანეთში არსებულ ნაშრომებს საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოების მოძრაობის შესახებ, ასევე კომიტეტის შეხვედრებსაც ესწრებოდა ლონდონში, სადაც ტრენინგის კურსი იგეგმებოდა (კენდოლი, 2000). შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში ფორმალური ტრენინგის ორგანიზების მიზანი იყო სოციალური მომსახურების მიმწოდებელი პერსონალის საჭიროებების დაკმაყოფილება, რომლებიც გადამზადდნენ ადამიანთა საჭიროებების შესაბამისად მოქმედებაში ინდუსტრიული რევოლუციის ფონზე. მომსახურება ოჯახისთვის, დასახლების სახლები, დახმარების განევა ობლებისთვის, ქვრივებისთვის, ემიგრანტებისა და ახალგაზრდა მომუშავე ქალებისთვის მძიმე სამუშაო პირობების საპასუხოდ განვითარდა. ამის საპირისპიროდ, დე ჯონგი (1972) აცხადებს: „არ ვიცი არც ერთი განვითარებადი ქვეყანა, სადაც სოციალური სამუშაოს განათლება ეროვნული განვითარების თავდაპირველი პროდუქტი ყოფილიყო; მისი წარმომავლობა ყოველთვის შეიძლება დაუფკავშიროთ ძლიერ უცხოურ ზეგავლენას“ (გვ. 23). ამგვარად, ჩვენ ორი მახასიათებელი გვაქვს: სოციალური სამუშაო, რომელიც შეერთებულ შტატებსა და ევროპის უმრავლეს ქვეყანაში აღმოცენდა, როგორც ადგილობრივი რეაქცია მეცხრამეტე საუკუნის გვიანდელი პერიოდის ცხოვრებისეულ პირობებზე და სოციალური სამუშაო, რომელიც აზიისა და აფრიკის ქვეყნებში ამერიკელმა და ევროპელმა ექსპერტებმა შეიტანეს „ჩამორჩენილობის“ პრობლემების გადასაჭრელად. მესამე ნიმუში, რომელიც დე ჯონგის მუშაობის შედეგია, არის თანამედროვე სოციალური სამუშაოს დანერგვა, ან ხელახლა შეტანა ყოფილი საბჭოთა და აღმოსავლეთ ბლოკის ქვეყნებში, რომელთა შორისაა რუსეთი, აღმოსავლეთ ევროპის ერები, ჩინეთი და ვიეტნამი; აღნიშნული პროცესიც უცხოურ ზეგავლენას განიცდის.

ბული მოდელები, ასახულია ამ რეგიონში არსებული პროგრამების დასახელებებში. ამის საუკეთესო მაგალითია კინგსტონის საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოება, რომელიც 1900 წელს ჩამოყალიბდა კერძო ქველმოქმედების მინოდების რაციონალიზებისათვის. ის არც ცენტრალური მნიშვნელობის შეძენას გეგმავდა სოციალური მომსახურების განვითარებაში და არც სოციალური სამუშაოს მომსახურების მინოდების სისტემატიზირებასა და საბოლოოდ პროფესიულ დონემდე აყვანას, რაც მიღწეული იქნა ლონდონში არსებულ საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოებაში 1850 წელს, ან ამ ორგანიზაციის მსგავს ორგანიზაციებში ბუფალოში, ნიუ იორკში, მონრეალსა და სხვა ჩრდილოეთ ამერიკისა და კანადის ქალაქებში. K.C.O.S. (კინგსტონის საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოება) ჩამოყალიბდა, როგორც დახმარების კერძო სააგენტო (მაქსველი, 1993, გვ. 9).

სოციალური სამუშაოს განათლების განვითარება

პროფესიის ჩამოყალიბების ქვაკუთხედი შესაძლოა პროფესიული განათლება იყოს. 1899 წელს ამსტერდამში სოციალური სამუშაოს პირველი სკოლა გაიხსნა, სოციალური სამუშაოს ტრენინგის ინსტიტუტი (Institute for Social Work Training). ეს იყო 2-წლიანი კურსი, რომლის მიზანი გახლდათ „იმ პირების მეთოდური, თეორიული და პრაქტიკული ტრენინგი, რომლებსაც სოციალური სამუშაოს სფეროში კონკრეტული და მნიშვნელოვანი სამუშაოს განხორციელება სურდათ“ (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1958, გვ. 109). შემოთავაზებული იყო სწავლის ხუთი სფერო: ღარიბთა კეთილდღეობა, საბინაო მართვა, ტონინგის სამუშაო (დასახლების სახლის სამუშაო), ობოლ და მიტოვებულ ბავშვებზე მზრუნველობა, ასევე სოციალური სამუშაო ქარხნებსა და საამქროებში.

აღნიშნულ კომპლექსურ პროგრამას სხვაგანაც მოჰყვა ლექციები სოციალური მუშაკების გადამზადებისთვის. ოქტავია ჰილი ინგლისში ტრენინგებს უკვე 1873 წელს მართავდა. ლონდონში მთელი რიგი ლექციები გაიმართა 1890-იან წლებში. 1895 წელს საზაფხულო ინსტიტუტი მოეწყო სპონსორის დახმარებით ჩიკაგოში, ჰალ ჰაუზის მიერ. შემდეგ კი, 1898 წელს, ნიუ იორკის საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოებამ ფილანტროპული სამუშაოს საზაფხულო სკოლა გახსნა მას შემდეგ, რაც მერი რიჩმონდმა უფრო ორგანიზებული ტრენინგი მოითხოვა 1897 წელს სოციალური სამუშაოს ეროვნულ კონფერენციაზე წარმოდგენილ სიტყვაში. შეერთებულ შტატებში ეს პროფესიული სოციალური სამუშაოს განათლების დასაწყისად იქნა მიჩნეული, რის შედეგადაც საზაფხულო ინსტიტუტი ერთწლიანი სრული კურსი გახდა 1904 წელს, ხოლო საბოლოოდ კი ეს კოლეჯის უნივერსიტეტის სოციალური სამუშაოს სკოლად გადაიქცა (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1958). წინა წელს, 1903-ში, ლონდონის სოციოლოგიის სკოლამ 2-წლიანი თეორიული და პრაქტიკული კურსი დაიწყო,

რომელიც საქველმოქმედო ორგანიზაციის საზოგადოების ძალისხმევითა და მისი „პროფესიონალიზების ეფექტის“ საფუძველზე წარმოიშვა. ევროპის კონტინენტზე, ელის სალომონმა ტრენინგის კურსი დაიწყო სოციალური სამუშაოს შესრულებაში დაინტერესებული ახალგაზრდა ქალებისთვის 1899 წელს და სოციალური სამუშაოს პირველი სკოლა დააარსა გერმანიაში (ბერლინში) 1908 წელს (ვილერი, 1988). ამგვარად, როგორც დე ჯონგმა აღნიშნა, სოციალური სამუშაოს განათლება თითქმის ერთდროულად წარმოიშვა საუკუნის მიჯნაზე ბრიტანეთში, შეერთებულ შტატებსა და ევროპის კონტინენტზე, რამაც თითოეულ ადგილას სწრაფი პროგრესი განიცადა და ლექციებიდან უკვე სრული ტრენინგის სახე მიიღო.

აღმოსავლეთ ევროპაში კი სოციალური სამუშაოს ტრენინგის სკოლა ვარშავაში, პოლონეთის თავისუფალ უნივერსიტეტში გაიხსნა 1925 წელს მადამ ჰელენ რადლინსკას მიერ. იქ არსებულ ორწლიან პროგრამასაც რამდენიმე მოკლე კურსი უძღოდა წინ სოციალურ სამუშაოში (რადლინსკა, 1929). მადამ რადლინსკამ 1928 წელს სოციალური სამუშაოს პირველ საერთაშორისო კონფერენციაზე შეკრებილ განათლების მუშაკებს განუცხადა, რომ რთული იყო თეორიისა და პრაქტიკის დაბალანსება. „ფაქტობრივად, ძალიან ცოტა პროფესორი არსებობს, რომელიც პრაქტიკულ გამოცდილებას აკადემიურ კვალიფიკაციასთან აერთიანებს; შესაბამისად, სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის და თეორიის დაკავშირება რთულია“ (რადლინსკა, 1929, გვ. 92). ეს კი, რასაკვირველია, გამოწვევა იყო და ჯერ კიდევ არის ნებისმიერ ადგილას, სადაც პროფესიული განათლება სოციალური სამუშაოს სფეროში ახლა იკიდებს ფეხს.

გავრცელება ევროპის გარეთ: ადრეული სოციალური სამუშაო და სოციალური სამუშაოს განათლება ლათინურ ამერიკაში, აზიასა და აფრიკაში

1920-იან წლებისთვის, საერთაშორისო ზეგავლენამ უმთავრესი როლი ითამაშა პროფესიული სოციალური სამუშაოს გავრცელებაში. სოციალური სამუშაოს სკოლა სანტიაგოში, ჩილეში, პირველი სკოლა იყო ლათინურ ამერიკაში, რომელიც 1925 წელს დაარსდა ექიმ ალესანდრო დელ რიოს მიერ, მეორე კი ბელგიელი ექიმის რენე სანდის დახმარებით მას შემდეგ, რაც დოქტორი დელ რიო ევროპას ეწვია, რათა გაეგო, თუ რა როლს თამაშობდნენ სოციალური მუშაკები ექიმების დასახმარებლად. ის გემზე დოქტორ სანდს შეხვდა და ამ შანსის წყალობით ის ბრიუსელში სოციალური კვლევების ცენტრალურ სკოლას ეწვია (კენდოლი, 2000). ჩილეში დაარსებული სკოლის პირველი დირექტორი იყო მადამ ბერნიე ბელგიიდან, რომელიც სანდმა დაიქირავა დელ რიოს მოთხოვნით. დოქტორი დელ რიო სკოლასთან ასოცირებული 1932 წლამდე

დარჩა და განაგრძო დახმარების მოპოვება დოქტორ სანდისგან, როგორც ეს დოკუმენტირებულია ამ ორს შორის არსებულ მიმოწერაში (კენდოლი, 2000).

მსგავსი სიტუაცია განვითარდა მეზობელ არგენტინაში, სადაც ექიმებმა გამოიკვლიეს „ჰიგიენური ვიზიტორების“ გამოყენების იდეა, რომელიც მათ ადრე ევროპაში ენახათ. 1930-იანი წლების დასაწყისში სოციალური სამუშაოს სკოლა ბუენოს აირესის უნივერსიტეტთან არსებულ სამედიცინო სკოლასთან დაარსდა, რათა ექიმების დამხმარე პერსონალი გადაემზადებინათ. არგენტინაში, სადაც ადრეულ პერიოდში სოციალური სამუშაოს განვითარებაზე ზეგავლენა ბელგიიდან, საფრანგეთიდან და გერმანიიდან მოდიოდა, აქცენტი გაკეთდა საქველმოქმედო სამუშაოსა და სოციალურ სამუშაოზე, როგორც სხვა პროფესიების დამხმარე ელემენტზე (რ. თიუბალი, პირადი კომუნიკაცია, 1997 წლის 13 მარტი). არგენტინაში საქველმოქმედო სამუშაოს ტრადიცია დიდად უსწრებდა წინ სკოლის ჩამოყალიბებას. 1823 წელს, მაგალითად, ქალთა ორგანიზაცია სახელად *საქველმოქმედო საზოგადოება* დაარსდა და მას ბავშვებისთვის, ქალებისა და ხანდაზმულებისთვის ინსტიტუტების ადმინისტრირების უფლებამოსილება მიენიჭა. 1948 წლამდე აღნიშნულ ორგანიზაციას ახასიათებდნენ, როგორც „მე-19 საუკუნის ყველაზე ძლიერ საქველმოქმედო ორგანიზაციას“ (ქეირო-ტაჯალი, 1995, გვ. 92). 1940-იან წლებამდე, არგენტინის სოციალური სამუშაოსა და სოციალური სამუშაოს განათლებაზე ზეგავლენას ევროპული იდეები, ასევე მათი საკუთარი რელიგიური და საქველმოქმედი ტრადიციები ახდენდა. 1940-იანი წლებიდან 1960-იან წლებამდე აშშ-ს ზეგავლენა გაიზარდა, არგენტინის სოციალურ სამუშაოში ფსიქოლოგია და ფსიქოთერაპიის კონცეფციები შემოიტანეს.

აფრიკაში პირველი სკოლები კონტინენტის მეორე მხარეს გაიხსნა: 1924 წელს სამხრეთ აფრიკაში და 1936 წელს ეგვიპტეში. სამხრეთ აფრიკაში სოციალური სამუშაოს ტრენინგი „ლარიბი თეთრკანიანების“ პრობლემების მოსაგვარებლად დაიწყო; ტრენინგის თეორიული ნაწილი ნასესხები იყო ჩრდილოეთ ამერიკისა და ევროპისგან, სადაც ნაკლები ყურადღება ეთმობოდა ადაპტაციას (მაზიბუ-კო, მაკკენდრიკი და პატელი, 1992). 1924 წელს კეიპტაუნის უნივერსიტეტში კურსი გაიხსნა, ხოლო ათწლეულის განმავლობაში მას სოციალური სამუშაოს პროგრამები შეუერთდა პრეტორიასა და სტელენბოში; 1938 წელს სოციალური კვლევების ერთობლივი საუნივერსიტეტო კომიტეტი ჩამოყალიბდა, სოციალური სამუშაოს კვლევის მხარდასაჭერად სამხრეთ აფრიკაში (ნტუსი, 1995). ლიბერალიზმის საწინააღმდეგო ტრადიციის პარალელურად, რომელიც მრავალფეროვნების და ღიაობის ადვოკატობას ახდენდა, ადრეული პერიოდის სოციალური სამუშაოს შესახებ განათლება უკავშირდებოდა *ბროედერბონდს*, აფრიკანული აღმავლობის მოძრაობას, რომელიც ყველანაირი კულტურული ასიმილაციის წინააღმდეგი იყო. ნტუსის განმარტებით (1995):

სოციალური სამუშაოს მომსახურებების მიწოდება ლარიბი თეთრკანიანებისთვის ორ მიზანს ემსახურებოდა. მან გააერთიანა და გააძლიერა ეთნიკური საზღვრები და ხელი შეუწყო სერთიფიცირებული პროფესიული ელიტის აღმავლობას, ის ლოიალურია მთავრობისადმი და მისი მიზანია მთავრობის მიერ დასახულ მიზანს მიაღწიოს – აღმოფხვრას თეთრკანიანთა სიღარიბე. (გვ. 263).

ამ ტრადიციით, დოქტორმა ვერვორდმა სტელენბოშის უნივერსიტეტში სოციოლოგიის და სოციალური სამუშაოს დეპარტამენტი გახსნა 1932 წელს. ლიბერალიზმის ორი ტრადიცია – ზოგადად სიღარიბეზე ფოკუსირება – და აფრიკული ფოკუსი თეთრკანიანების მომსახურებაზე – უცვლელად გაგრძელდა სამხრეთ აფრიკის სოციალური სამუშაოს განათლებაში ათწლეულების მანძილზე.

პირველი სკოლა, სადაც სოციალურ სამუშაოში არათეთრკანიანთა განათლებაზე აქცენტი გაკეთდა იყო იან ჰ. ჰოფმეირის *სოციალური სამუშაოს სკოლა, რომელიც 1941 წელს დაარსდა ახალგაზრდა მამაკაცთა ქრისტიანული ასოციაციის (YMCA) დახმარებით* (კენდოლი, 2000). ეს იყო ჰოფმეირის, სამხრეთ აფრიკელი ფილანთროპის მუშაობის შედეგი, რომელსაც თანაბარი შესაძლებლობებისა სჯეროდა; ეს ასევე კონგრეგაციონალისტური მისიონერის, იელის სადოქტორო ხარისხის მფლობელი რეი ფილიპის დამსახურებაა; ფილიპმა ვალდებულება აიღო „ყველა რასის და მდგომარეობის მამაკაცების და ქალების აბსოლუტურ თანასწორობაზე“ და მის მიერ სკოლის დაარსება ერთ-ერთი გზა იყო იმისთვის, რომ საკუთარი რწმენა ქმედებაში მოეყვანა (კენდოლი, 2000, გვ. 85).

სოციალური სამუშაოს განათლება ახლო აღმოსავლეთში, ჩრდილოეთ აფრიკაში, კაიროში დაიწყო 1936 წელს, იმ წელს, როცა ეგვიპტე დამოუკიდებელ ქვეყნად აღიარეს. რაგაბის (1995) მიხედვით, განვითარების ადრეულ ეტაპზე „ამერიკული მოდელი წარმატებულად დაინერგა ეგვიპტეში“ (გვ. 281). დამაარსებლებს, რამდენიმე საზღვარგარეთ დაბადებული და იქ გადამზადებული სოციალური მუშაკის ჩათვლით, სჯეროდათ, რომ ახალი ერის წინაშე მდგარი ბევრი სოციალური პრობლემა შეიძლებოდა სოციალური რეფორმის მიდგომით გადაჭრილიყო, რომელიც ჯანსაღ თეორიასა და კვლევას დაეფუძნებოდა. „სკოლამ უმაღლეს წარმატებას მიაღწია... რამდენადაც ქვეყანაში ბევრი იყო იდეალისტი და ენთუზიაზმით აღსავსე ახალგაზრდა, რომლებიც ერის რეკონსტრუქციასა და განვითარებაში საკუთარი როლის ძიებაში იყვნენ“ (რაგაბი, 1995, გვ. 284). სოციალური სამსახურებიც უფრო ფორმალისებური გახდა, გაიზარდა სამუშაო ადგილების რაოდენობა, რადგანაც მთავრობამ სოციალური საკითხებისა და შრომის სამინისტრო დააარსა 1939 წელს, საზოგადოებისთვის სოციალური მომსახურების უზრუნველსაყოფად. 1939 წლამდე, ეგვიპტეში მხოლოდ მოხალისეობრივი სოციალური მომსახურებები არსებობდა, რომელთა ორგანიზებასაც მეჩეთები და არასამთავრობო ორგანიზაციები ახდენდნენ

(უოლტონი და ელ ნასრი, 1988). ეგვიპტეში რამდენიმე სხვა სკოლა განვითარდა, კაიროში კი 1975 წელს სოციალური სამუშაოს განათლება უნივერსიტეტში გადავიდა, როცა სოციალური სამუშაოს უმაღლესი განათლების ინსტიტუტი ახალი, ჰელვანის უნივერსიტეტის ნაწილი გახდა.

დასახლების სახლის მსგავსი სააგენტო, ნაგპადას უბნის სახლი (Nagpada Neighbourhood House) 1926 წელს გაიხსნა ბომბეის ღარიბთა უბანში, ინდოეთში, ამერიკელი მისიონერის, დოქტორ კლიფორდ მანშარდტის მიერ. კონგრეგაციულ კურთხეულ მღვდელ მანშარდტს უარი უთხრეს, როცა მან პირველად გააკეთა მიმართვა მისიონერული მუშაობისთვის, რადგანაც საეკლესიო პირებმა ის „შესანიშნავ იდეალისტად, მაგრამ რელიგიურად არაადეკვატურად“ მიიჩნიეს (მანშარდტი, 1967, გვ. 9). ეკლესიისთვის განსაკუთრებით შემაშფოთებელი იყო მისი შეხედულებები კაცთა საძმოს შესახებ, რაც მისი აზრით ყველას მოიცავდა, რწმენის მიუხედავად. ის საბოლოოდ სოციალური სამუშაოს თანამდებობაზე დანიშნეს და უთხრეს, რომ თავისი არაორთოდოქსული შეხედულებების გამო ის ვერ იმსახურებდა ჩვეულებრივ ეკლესიაში ინდოელ ქრისტიან ოჯახებთან, რადგანაც მის იდეებს „შეეძლო მათი რწმენა შეერყია“; თუმცა, სოციალური სამუშაოს როლში ეკლესიამ მიიჩნია, რომ „მას ნაკლები ზიანის მიყენება – და, სავარაუდოდ, მნიშვნელოვნად კარგის კეთება შეეძლო“ (მანშარდტი, 1967, გვ. 11).

დასახლებაში მუშაობის შედეგად მანშარდტი (1941) დარწმუნდა, „რომ სოციალური სამუშაოს სტანდარტი ინდოეთში სათანადოდ ვერ ამაღლდებოდა მანამდე, სანამ არ გაიხსნებოდა სოციალური სამუშაოს მუდმივმოქმედი სკოლა ინდოეთის სოციალური პრობლემების საკვლევად და სოციალურ სამუშაოში უმაღლესი განათლების დონეზე სწავლების უზრუნველსაყოფად“ (გვ. 15). ინდოელი მრეწველის ფონდიდან მიღებული დაფინანსებით, მანშარდტმა ინდოეთის პირველი სპეციალიზებული სკოლა გახსნა 1936 წელს ბომბეში - სერ დორაბჯი ტატას კურსდამთავრებულთა სოციალური სამუშაოს სკოლა (The Sir Dorabji Tata Graduate School of Social Work). ფაკულტეტი წარმოდგენილი იყო გერმანელი ებრაელი ლტოლვილით, ამერიკელი მონვეული პროფესორით და ორი ინდოელით, რომელთაგან ერთ-ერთს განათლება თეოლოგიაში ჰქონდა მიღებული, მეორე კი სოციოლოგი იყო (დესაი, 1987). სკოლის მთავარი აქცენტი მიმართული იყო ურბანული პრობლემებისაკენ და მათ პირველებმა გადაამზადეს შრომის კეთილდღეობის ოფიცრები, რათა ემუშავათ ახალი ქარხნის მუშახელთან, რამდენადაც ოჯახები ბომბეიდან სოფლებში გადადიოდნენ. შრომის კეთილდღეობამ მნიშვნელობა შეინარჩუნა ინდურ სოციალურ ცხოვრებაში. მეორე სკოლა, დელის სკოლა (რომელიც თავიდან ლაქნოუში მდებარეობდა), 1946 წელს გაიხსნა „ინდოეთის, ბირმის და ცეილონის ეროვნული Y.W.C.A.-ს ეგიდით, შეერთებული შტატების Y.W.C.A.-ს საგარეო განყოფილების არსებითი დახმარებით“ (იელაჯა, 1969, გვ. 365). ამ თავში უკვე განხილული, დე ჯონგის (1972) მიერ იდენტიფიცირებული ნიმუშის შესანარჩუნებლად, ინდოეთი მეორე

შემთხვევაა, სადაც „სოციალური სამუშაოს აღმოცენება და ადრეული ზრდა და მისი პროფესიონალიზაცია... ადგილობრივი სულისკვეთების პროდუქტი არ იყო“ (კუდჩოდკარი, 1963, გვ. 96). სოციალური სამუშაოს ინდურ განათლებაზე ამერიკული მოდელები მრავალი წლის განმავლობაში ახდენდა ზეგავლენას.

ჩინეთში პირველი აღიარებული სოციალური სამუშაოს მომსახურება (როგორც ეს ლიტერატურაშია აღწერილი), სამედიცინო სოციალური სამუშაოს მომსახურებები იყო საავადმყოფოს სოციალური სამუშაოს განყოფილებაში პეკინში, რომელიც 1921 წელს ამერიკელმა სოციალურმა მუშაკმა იდა პრუიტმა დააარსა. განყოფილება სთავაზობდა სოციალური სამუშაოს მომსახურებებს, შვილად აყვანასთან დაკავშირებულ სამუშაოს და სარეაბილიტაციო მომსახურებებს; ამას გარდა, სოციალური მუშაკებისთვის უზრუნველყოფილი იყო ტრენინგი მომსახურების განწევის პროცესში – ალბათ, პირველი ტრენინგი სოციალური სამუშაოს თემაზე ჩინეთში. პრინსტონიდან ჩამოსულმა ამერიკელმა პროფესორებმა სოციოლოგიის დეპარტამენტი გახსნეს იანჯინგის უნივერსიტეტში (ახლანდელი პეკინი) 1922 წელს, რომელიც სოციოლოგიისა და სოციალური სამსახურების დეპარტამენტი გახდა რამდენიმე წლის შემდეგ (ლიუნგი, 1995). სოციალური სამუშაო და სოციალური სამუშაოს განათლება ძალიან განიცდიდა ამერიკელი მისიონერების და ორგანიზაციების ზეგავლენას, როგორცაა YMCA და YWCA; მიუხედავად იმისა, რომ სოფლებში ერთგვარი სამუშაო მიმდინარეობდა, აქცენტირება ურბანულ კლინიკურ პრაქტიკაზე კეთდებოდა. ეს მოდელი კი ცოტათი თუ პასუხობდა ჩინეთში არსებულ მწვავე საჭიროებებს (ლიუნგი, 1995).

შემდგომი განვითარებები 1930-იან წლებში. ევროპის იმ ქვეყნებში, სადაც სოციალური სამუშაოს განათლება „პირველი ტალღის“ შემდეგ განვითარდა, უცხოურმა ზეგავლენამ ერთგვარი როლი ითამაშა. მაგალითად, დანიაში პირველი სკოლა 1937 წელს დაარსდა კოპენჰაგენში მანონ ლუტიჩაუს მიერ. მუშაობდა რა კერძო ორგანიზაციაში სახელად მზრუნველობა დანიელი ქალებისთვის (Care for Danish Women (Danske Kvinders Velfaerd)) 1920-იანი და 1930-იანი წლების დასაწყისში, ლუტიჩაუმ შეერთებულ შტატებში იმოგზაურა სასწავლო ტურით და იქ ყოფნისას გაიაზრა, რომ სოციალურ მუშაკებს პროფესიული განათლება ესაჭიროებოდათ. დანიაში დაბრუნების შემდეგ მან დანერა, რომ მაშინ, როცა სალი აზრი მნიშვნელოვანია, ეს საკმარისი არ არის იმისთვის, რომ ვინმე სოციალური მუშაკი გახდეს. ის ასევე გერმანიასაც ეწვია და სოციალურ სამუშაოში დაინტერესებულ სხვა ადამიანებსაც მოუწოდა, რომ ემოგზაურათ და ესწავლათ. ის დარწმუნებული იყო, რომ ვერც ერთი სოციალური მუშაკი ვერ შეძლებდა მხოლოდ თავის ქვეყანაში ყოფნით სოციალური სამუშაოს განვითარებას, მათ სხვა ადგილები უნდა მოენახულებინათ და იდეები გაეცვალათ (ჰიერილდი, პირადი კომუნიკაცია, 1997 წლის 17 აპრილი).

ძალისხმევები პროფესიად აღიარებისთვის

სოციალური სამუშაოს პროფესიად აღიარება მარტივად არ მომხდარა. 1915 წელს, აბრაამ ფლექსნერმა აუდიტორია შეაშოფოთა აშშ-ს ეროვნულ საქველმოქმედო კონფერენციაზე, როცა განაცხადა, რომ სოციალური სამუშაო პროფესია არ იყო, რადგანაც მას განათლების გზით სწავლებადი ტექნიკები არ გააჩნდა და იმიტომ, რომ სოციალური სამუშაოს საზღვრები ძალიან ფართო იყო (ფოფლი, 1995). ისტორიის დაახლოებით იმავე პერიოდში, ელის სალომონმა, დაინახა რა, რომ გერმანიაში სოციალურ მუშაკებზე მოთხოვნა იზრდებოდა პირველი მსოფლიო ომის ბოლო წლებში, გადანყვიტა, რომ სოციალური სამუშაოს სკოლებისთვის უნიფიცირებული სტანდარტები მნიშვნელოვანი იქნებოდა. გერმანიაში ერთგვაროვანი სტანდარტების შემოღებისთვის სახელმწიფო ნებართვა იყო საჭირო, რადგანაც ამგვარი ქმედება პროფესიული სტატუსის აღიარებას მოითხოვდა. შესაბამისად, სალომონმა სკოლების და მთავრობის წარმომადგენლები მოიწვია შინაგან საქმეთა და განათლების სამინისტროებიდან. ისინი დილით შეიკრიბნენ, რათა პროფესიული აღიარებისა და სტანდარტების საკითხები განეხილათ, მაგრამ შედეგები დადებითი არ იყო.

როგორც სალომონი (ნ.დ.) წერდა თავის ავტობიოგრაფიაში: „შემდეგ სამინისტროს საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის განყოფილების უფროსმა, ძალიან ხისტმა და ღირსეულმა ბატონმა საბოლოოდ წამოიძახა: „თქვენ ბევრ განსხვავებულ რამეზე საუბრობთ, ტრენინგი ჯანდაცვითი სამუშაოსთვის – საგანმანათლებლო ღონისძიებებისთვის - დასახმარებლად – შრომის დაცვისთვის – და ყველაფერ ამას თქვენ სოციალური მუშაკების პროფესიას ეძახით. ის, რაზეც თქვენ საუბრობთ, არ არსებობს“ (გვ. 197). შემდეგ ის ამბობს, რომ საფრანგეთშიც მსგავსი პროცესი შედგა, იმავე შედეგით. იქაურმა სოციალური სამუშაოს პირველმა ხუთმა სკოლამ და პარიზის საზოგადოებრივი დახმარების და ჰიგიენის საბჭოს დირექტორმა ჯანდაცვის მინისტრს პეტიცია წარუდგინეს, სადაც სოციალური სამუშაოს რეგულირებას ითხოვდნენ. პასუხი იყო: „პეტიცია ეხება პროფესიას, რომლის განსაზღვრაც შეუძლებელია, რომელიც ძლივს არსებობს საფრანგეთში და რომლის ტიპოლოგია მის რეგულირებას შეუძლებელს ხდის“ (გვ. 197).

მერი რიჩმონდის სოციალური დიაგნოზის (1917) გამოქვეყნება აიტაცეს როგორც პასუხი ფლექსნერის მიმართ, რამაც სოციალურ სამუშაოს კომუნიკაბელური ტექნიკა მისცა. არსებობს მტკიცებულება, რომ ამ წიგნმა ზეგავლენა მოახდინა ევროპულ, ასევე დიდი ნვლილი შეიტანა შეერთებულ შტატებში სოციალურ სამუშაოს ტრენინგზე.

გენდერი და სოციალური სამუშაოს პროფესია

აღიარების მოპოვების სირთულის ნაწილი შეიძლება გენდერული მიკერძობულობა ყოფილიყო, რადგანაც სოციალური სამუშაო იყო და ჯერ კიდევ განიხილება როგორც ქალების პროფესია. ელის სალომონმა (ნ.დ.), რომელიც ოფიციალური პირების მიერ სოციალური სამუშაოს ახალგაზრდა პროფესიის მიმართ უარყოფით რეაქციებზე საუბრობდა, აღნიშნა:

ამ მტრული დამოკიდებულების გამოხატვის მიღმა განსწავლული და პროგრესული ქალების მიმართ უნდობლობა იმალებოდა. მათი ძალისხმევა განიხილეს როგორც ბრძოლის ნაწილი, რომელიც ქალებსა და კაცებს შორის ფარულად არსებობდა და რაც ახლა ცხოვრების ახალ სფეროში გადავიდა. ისინი იმ ტიპის სკოლის წინააღმდეგ იბრძოდნენ, რომელიც უპირატესად ქალებისათვის შესაფერისი პროფესიისათვის ამზადებს, რაც ქალების მიერ იყო ჩაფიქრებული და მათი ფასეულობების შკალის შესაბამისად იყო ფორმულირებული. აქამდე კი ყველა პროფესია – ექთნის და მასწავლებლის ჩათვლით – მამაკაცების მიერ იყო ფორმირებული. საგანმანათლებლო დანესებულებების უმეტესობას მამაკაცები მართავდნენ, ქალის მოვალეობების და შესაძლებლობების მიმართ მამაკაცებისეული აღქმის შესაბამისად. ქალთა განათლების მიზანი მამაკაცებისთვის „დამხმარის“ უზრუნველყოფა იყო. ჩვენი ოპონენტები მართლები იყვნენ როცა ხვდებოდნენ, რომ ჩვენ უფრო მეტი გვინდოდა. ჩვენ გვინდოდა, რომ ქალები პასუხისმგებელნი ყოფილიყვნენ ისეთ მომსახურებებზე, რომლებშიც ადამიანთა საჭიროებების დაკმაყოფილება ქალთა თვალთახედვით უნდა მომხდარიყო. გერმანულ ბიუროკრატიულ ტრადიციაზე გაზრდილ მამაკაცებს ჩვენი მისწრაფებების ხასიათის გაგებაც კი არ შეეძლოთ და, რა თქმა უნდა, ამას ვერც მოიწონებდნენ (გვ. 198).

ადრეულ ეტაპზე სოციალური სამუშაო, რასაკვირველია, ქალთა პროფესია იყო. 1937 წლის ბოლოს, მსოფლიოში არსებული სოციალური სამუშაოს 179 სკოლიდან 83 მხოლოდ ქალებისთვის იყო, და მათგან მარტო 9 არსებობდა მამაკაცებისთვის. ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში, როგორცაა ავსტრია, საფრანგეთი, უნგრეთი, იტალია, ნორვეგია, პორტუგალია, რუმინეთი და შვეიცარია, სოციალური სამუშაოს ერთადერთი ტრენინგის ინსტიტუტი ქალებისთვის არსებობდა. ამას გარდა, სოციალური სამუშაოს ბევრი პიონერი ჩრდილოეთ ამერიკასა და ევროპაში აქტიურად მონაწილეობდა ქალთა საარჩევნო ხმის უფლებების და ქალთა უფლებების გაფართოებისთვის ბრძოლაში. სოციალური სამუშაოს დამფუძნებლები ადვოკატობას უწევდნენ ქალების უფლებებს საოჯახო სამართლის ფარგლებში, ქონების ფლობის უფლებას და სამუშაოსთან დაკავშირებული საკითხების სფეროში - თანაბარ ხელფასებს. ადრეული სოციალური სამუშაოს ფემინისტური ხასიათი შთამბეჭდავია.

კავშირი პაციფიზმთან

ქალთა ადრეულ მოძრაობასთან კავშირებმა ასევე გამოიწვია საერთაშორისო თანამშრომლობა მშვიდობის სახელით. პროფესიული სოციალური სამუშაოს ტრენინგის დაწყებიდან ძალიან მალე, სხვადასხვა ქვეყნის პროფესიონალ პიონერებს შესაძლებლობა მიეცათ, რომ ერთმანეთს შეხვედროდნენ ბერლინში ქალთა საერთაშორისო კონგრესზე 1904 წელს და შემდეგ კანადაში 1909 წელს, ქალთა საერთაშორისო საბჭოს კონგრესზე. აქ, მაგალითად, ჯენ ადამსი შეხვდა ელის სალომონს და დამეგობრდნენ „მათი მეგობრობა კი კიდევ უფრო განამტკიცა ორმხრივმა ვალდებულებამ საერთაშორისო პაციფიზმის მიმართ“ (ლორენცი, 1994, გვ. 60). კავშირი სოციალურ სამუშაოსა და მშვიდობას შორის ნათელი იყო სალომონისთვის, რომელმაც დაწერა: „ომი ანგრევს ყველაფერს, რის მიღწევასაც სოციალური სამუშაო ცდილობს... ეს არის იმის მიზეზი, თუ რატომ უნდა იყვნენ სოციალური მუშაკები პირველები, ვინც ხელს შეუწყობენ და დაიცავენ სამშვიდობო საერთაშორისო ურთიერთობებს“ (ვიელერი, 1989, გვ. 19). სოციალური სამუშაოს პირველი 50 წლის განმავლობაში, პაციფიზმის მიმართ აღებულ ვალდებულებას უხეშად უწევდა წინააღმდეგობას მოჭარბებული ნაციონალიზმი და ორი გამანადგურებელი მსოფლიო ომი.

შეერთებულ შტატებში სოციალური მუშაკი ჯანეტ რანკინი პოლიტიკაში გადავიდა და პირველი ქალი იყო, რომელიც კონგრესში აირჩიეს. ის იმით გამოირჩეოდა, რომ კონგრესის ერთადერთი წევრი იყო, ვინც ხმა მისცა აშშ-ს ორივე მსოფლიო ომში მონაწილეობის წინააღმდეგ. 1941 წელს იაპონიისთვის ომის გამოცხადების საკითხზე კენჭისყრის დროს მან განაცხადა: „როგორც ქალს, მე არ შემიძლია ომში წავიდე და მე უარს ვამბობ იქ სხვის გაგზავნაზე“. 1968 წელს 88 წლის რანკინმა, რომელიც მთელი ცხოვრების მანძილზე პაციფისტი იყო, საპროტესტო დემონსტრაციას უხელმძღვანელა ვიეტნამიდან აშშ-ს გამოსვლის მოთხოვნით (ლუისი, 1999).

დეპრესია და მზარდი ნაციონალიზმი

1930-იანი წლების განმავლობაში მსოფლიოში არსებულმა დეპრესიამ ბევრ ქვეყანაში სოციალური მუშაკები საშინაო კრიზისის დაძლევაში ჩართო. ნაციონალურ დონეზე მრავალი ახალი პოლიტიკისა და მომსახურების შექმნამ, სოციალური სამუშაოს ხასიათი და აქტივობები შეცვალა. შეერთებულ შტატებში, მაგალითად, ფართოდ გავრცელებულმა უმუშევრობამ ბევრი დაარწმუნა, რომ სიღარიბე ინდივიდუალური არაადეკვატურობის ან მახასიათებლების შედეგი კი არ იყო, არამედ სისტემიდან გამომდინარეობდა. სოციალური მუშაკი ჰარი ჰოპკინსი კრიზისის დაძლევისკენ მიმართული ახალი გარიგების (New Deal) სხვადასხვა პოლიტიკის არქიტექტორი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ კეთილდღეო-

ბის სახელმწიფოს ამერიკული ვერსია მინიმალური იყო, ცვლილებებმა სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა შეცვალეს და ზეგავლენა მოახდინეს ადამიანთა საჭიროებებზე სამომავლო ფილოსოფიური შეხედულებების განვითარებებზე.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში, განსაკუთრებით კი ევროპასა და იაპონიაში, ნაციონალიზმის და მილიტარიზმის ზრდა პასუხი იყო ეკონომიკურ სირთულეებსა თუ ნაციონალურ შეურაცხყოფაზე, რამაც მოამწიფა სიტუაცია მეორე მსოფლიო ომისთვის.

1930-იანი წლების არეულობა ძლიერ იგრძნობოდა. ვესტინდოეთში რამდენიმე წლის მანძილზე შრომითი არეულობა და სოციალური პროტესტები მიმდინარეობდა. მაგალითად, „1930-იანი წლების გვიანდელ პერიოდში სოციალურმა არეულობებმა, რომლებიც გაღვივებული უკმაყოფილების ფეთქებადი გამოხატულება იყო ღარიბი და ექსპლუატირებული პროლეტარიატის მიერ კარიბის ზღვის ტერიტორიაზე, ამ არეულობების ძირითადი მიზეზების კვლევა გამოიწვია ცნობილი მოინ კომისიის (Moyné Commission) მიერ 1938 წ.“ (ბრაუნი, 1991, გვ. 22). აღნიშნულმა კომისიამ, რომელიც ბრიტანეთის მთავრობის მიერ იყო დანიშნული, რეკომენდაციები გააკეთა სოციალური და ეკონომიკური პირობების გასაუმჯობესებლად ვესტინდოეთის კოლონიებში, სადაც ხაზი გაესვა სოციალური კეთილდღეობის მომსახურებებს, როგორც „მთავარ საშუალებას ვესტინდოეთში ცხოვრების დონის ასამაღლებლად“ (ბრაუნი, 1991, გვ. 22). ამგვარად, შეერთებულ შტატებში დიდი დეპრესიით გამოწვეული არეულობის მსგავსად, სოციალური კეთილდღეობის მომსახურებები და, საბოლოოდ კი, სოციალური სამუშაო, გაძლიერდა იამაიკასა და ვესტინდოეთის სხვა ქვეყნებში.

თუმცა, ომმა ყველას დაავინყა დეპრესია და მისგან გამომდინარე სოციალური საჭიროებები.

მეორე მსოფლიო ომი და ნაცისტური პერიოდი

1930-იანი წლების ბოლო და 1940-იანი წლების ადრეულმა პერიოდმა მსოფლიოს დიდი უბედურება, ხოლო სოციალური სამუშაოს პროფესიას ყველაზე უარესი შედეგი მოუტანა. აქტიური თანამშრომლობა ნაცისტების მიერ კონტროლირებად მთავრობასთან გერმანიაში თითქმის ყველაზე ბნელი ეპიზოდია სოციალური სამუშაოს ისტორიაში. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი დადებითი და გმირული ძალისხმევა განხორციელდა ევროპელი სოციალური მუშაკების მიერ ამავე პერიოდში. როგორც ებრაულ ოჯახში დაბადებული ელის სალომონი (ნ.დ.) იხსენებს თავის ავტობიოგრაფიაში:

ჩემი ყველაზე ახლო თანამშრომლების, სოციალური სამუშაოს სკოლის და აკადემიის პერსონალის მიდგომები, რომელთაგან უმრავლესობა პროტესტანტი იყო ძირითადად პროტესტანტულ ბერლინში, განათლებული ქალებისთვის

დამახასიათებელ მიდგომებს წარმოადგენდა. იყო ადამიანური სიძლიერის და ადამიანური სისუსტეების მაგალითები. ბრძოლის შედეგად ერთნი უფრო დაიხვეწნენ და ძლიერ პიროვნებებად ჩამოყალიბდნენ, სხვებმა კი სრულიად დაკარგეს მორალური ნონასწორობა. თანამშრომლებს შორის რამდენიმე ქალი იყო, რომლებიც ნაცისტური სტანდარტების მიხედვით უნაკლოები იყვნენ, იმის გათვალისწინების გარეშე, რომ ჩემთან ახლოს მუშაობდნენ. ისინი ამის გამოსწორებას გაორმაგებულად ცდილობდნენ, ორჯერ ამბობდნენ „Heil Hitler“-ს მაშინ, როცა ამას სხვები მხოლოდ ერთხელ წარმოსთქვამდნენ (გვ. 243).

სოციალური სამუშაოს გერმანელი განათლების მუშაკები ასევე ინტენსიურად ახდენდნენ მასზე ზეწოლას, რომ სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის პრეზიდენტის თანამდებობიდან გადადგარიყო, იმუქრებოდნენ რა, რომ ყველა გერმანული სკოლა გავიდოდა ასოციაციიდან, თუ ის ამ მოთხოვნას არ დააკმაყოფილებდა (ნიცშე, 1935). რამდენჯერმე სალომონი გადადგა, რომ ასოციაცია ეხსნა, თუმცა საერთაშორისო დონეზე წევრები მას პრეზიდენტის თანამდებობაზე აღადგენდნენ ხოლმე.

სოციალური მუშაკების თანამშრომლობაში ჩართვა ებრაელი კოლეგებისაგან თავის განრიდების ფარგლებს გასცდა. ლორენცის მიხედვით (1994):

ფაქტია, რომ ნაცისტური გერმანიის კეთილდღეობის მექანიზმმა, „თავისი მოვალეობის შესრულებით“, ნებისთი თუ უნებლიეთ, ათასობით ადამიანი რეჟიმის მომხრეების ხელში გადასცა, ენით აუნერეელი ტკივილი და ტანჯვა გამოიწვია, გააღრმავა განსხვავებები საზოგადოების ყველა დონეზე და საკუთარი ჰუმანური იდეალების დისკრედიტაცია მოახდინა. გერმანიის მილიონობით ებრაელი მოქალაქის მკვლელობა და ქვეყნების დაპყრობა, რითიც რეჟიმი ყველაზე ცხადად დასამახსოვრებელი გახდა, ექსტრემიზმის ცალკე მდგარი შემთხვევა არ იყო, რომელიც სხვა „მიღწევებს“ არ უკავშირდებოდა: ეს არის მისი პოლიტიკის გადმოცემა, კეთილდღეობის პოლიტიკის ჩათვლით... მას შემდეგ, რაც ადამიანის უფლებების დაცვა პირობითი გახდა..., დისკრიმინაციის, სეგრეგაციის და ექსკლუზიის ლოგიკამ თავისი თავი დაიმკვიდრა ყოველდღიურ პროფესიულ დისკუსიაშიც (გვ. 63).

ლორენცი დამორჩილების პროცესის განვითარებას აღწერს. 1920-იან წლებში, შესაძლოა, გერმანიაში მძიმე ომის შემდგომი პირობების გამო, „გერმანული კეთილდღეობის სისტემაში ნელ-ნელა ინერგებოდა განსხვავებული დამოკიდებულება პერსპექტიულსა და უპერსპექტივო - „ღირებულისა და ნაკლებ ფასეული“ ახალგაზრდებისადმი“ (ლორენცი, 1994, გვ. 62). ამით თანდათან უფრო მეტი მხარდაჭერა ვლინდებოდა სულიერად ავადმყოფების ან გონებრივად ჩამორჩენილების სტერილიზაციისადმი, შემდეგ კი სხვა არასასურველი ადამიანების სხვა კლასების თავიდან მოშორებისა და სეგრეგაციისადმი. ადრეული

ნაცისტური სოციალური პოლიტიკის საზომით შესაძლებელი იყო სულით ავადმყოფების, ალკოჰოლიკების და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების სტერილიზაცია და ეს მოიცავდა სავალდებულო შეტყობინების ვალდებულებას, რომელიც ბევრ პროფესიებზე გავრცელდა – სავალდებულო შეტყობინების პრაქტიკის ადრეული საშინელი მაგალითი, რომელიც ახლა კლიენტის დაცვად განიხილება. „პროცედურის ფაქტობრივი ლეგიტიმაცია არსებითად დამოკიდებული იყო ისეთ ექსპერტებზე, როგორცაა ექიმები და სოციალური მუშაკები, რომლებიც „სწორ დიაგნოზს“ სვამდნენ“ (ლორენცი, 1994, გვ. 65). სოციალური სამუშაოს უნარები და შეფასების მეთოდები, დიაგნოზი და შეტყობინება გამოიყენებოდა „უღირსი სიცოცხლის“ გამოსავლენად, რომლის არსებობა როგორც „პარაზიტებისა, სამედიცინო და ეკონომიკური თვალსაზრისით, გაუმართლებელია“, როგორც ეს გაცხადებული იყო ქალაქ ფრანკფურტის 1933 წელს გამოქვეყნებულ დირექტივებში (ციტირებულია ლორენცის მიერ, 1994, გვ. 66).

ამგვარი მოვლენები მხოლოდ გერმანიაში არ ვითარდებოდა. რომში, ინდუსტრიაში სოციალური დახმარების უმაღლესი ფაშისტური სკოლა (High Facist School for Social Assistance in Industry) გაიხსნა 1928 წელს. ესპანეთში, ფრანკოს რეჟიმმა თავისი საკუთარი სოციალური სამუშაოს სკოლები გახსნა ბარსელონაში არსებული სკოლის დახურვის შემდეგ. სოციალური კეთილდღეობის მომსახურებებს ფაშისტები უჭერდნენ მხარს, როგორც თავიანთი სისტემების სოციალური კონტროლის ნაწილს.

მტკიცებულებები ცხადყოფენ, რომ ზოგიერთი შეთანხმება არსებული პოლიტიკისადმი აქტიური მხარდაჭერის, ხოლო სხვები კი მიამიტი თანამშრომლობის შედეგი იყო. შემონახულია ასევე ზოგიერთი სოციალური მუშაკის მხრიდან წინააღმდეგობის განხილვის ფაქტებიც, რადგან მათ გაიაზრეს, თუ როგორ იქნებოდა გამოყენებული მათი ანგარიშები. ამგვარ არაჰუმანურ ქმედებებში დამხმარე პროფესიების წარმომადგენელთა ჩართვა რთული გასაგები და მიუღებელია. თუმცა, მნიშვნელოვანია ამ ფაქტების გააზრება მათი განმეორების თავიდან აცილების მიზნით. ლორენცის აზრით, მაშინ არსებული მდგომარეობა ნაწილობრივ სოციალურ სამუშაოზე ძლიერი სამეცნიერო ზეგავლენისა და ფასეულობებისადმი ნეიტრალიტეტის განვითარების შედეგია. ადამიანების პრობლემებზე მუშაობისას ტექნიკურ მეთოდოლოგიებზე ფოკუსირება და ადამიანის უფლებებზე ორიენტაციის არარსებობა პროფესიის ბოროტი მიზნებისთვის გამოყენების საშუალებას იძლეოდა.

მსოფლიოს სხვა ნებისმიერ კუთხეშიც ვხვდებით ადამიანის უფლებების უხემ შეზღუდვებს, რასთანაც სოციალურ მუშაკებს უწევდათ გამკლავება. მაგალითად, როგორცაა შეერთებულ შტატებში იაპონელი და სხვა ქვეყნის რეზიდენტების გაუსამართლებლად ციხეში განთავსება. სოციალური მომსახურების მიმოხილვის (Social Service Review) სტატიები მოგვითხრობენ სოციალური მუშაკების მოქმედების, ან უმოქმედობის შესახებ ამ საკითხებთან მიმართებით:

ჩვენთვის მარტივია დავივიწყოთ იაპონელები და სხვა უცხო ქვეყნის მოქალაქეები – რომელთა ევაკუაცია ბევრი თვის წინ მოხდა. და სიხარული, რაც მოჰყვა გენერალური პროკურორის განცხადებას, რომ იტალიელი ამერიკელები, რომლებიც ჯერ კიდევ სხვა ქვეყნის მოქალაქეებად ითვლებიან, აღარ იქნებიან მიჩნეულნი მტრულ უცხოელებად, შეგვახსენებს, რომ იაპონელი ამერიკელების, და სხვა ქვეყნების მოქალაქეების დიდი რაოდენობა ჯერ კიდევ ელის მართლმსაჯულებას ჩვენს ამერიკულ რესპუბლიკაში (ბავშვთა კეთილდღეობის პრობლემები და იაპონელების ევაკუაცია, 1942, გვ. 673)

დასავლეთში იმდენად მოუხრებლად ხორციელდებოდა იაპონელთა უფლებების შელახვა, რომ იაპონელი ბავშვებიც კი გამოასახლეს ბავშვთა სახლებიდან და გადაიყვანეს დროებითი დაკავების ბანაკებში.

ომის შემდგომი პერიოდი

ომის შემდგომმა პერიოდმა რამდენიმე ძირეული ცვლილება მოუტანა სოციალურ სამუშაოს მთელს მსოფლიოში. უპირველეს ყოვლისა, კომუნისტური რეჟიმის დამყარებამ აღმოსავლეთ ევროპაში წერტილი დაუსვა სოციალურ სამუშაოს რამდენიმე ქვეყანაში და გამოიწვია სოციალური სამუშაოს განვითარების ჩამორჩენა მთელს კომუნისტურ ბლოკში. მეორე, განადგურებამ შესაძლებლობები შეუქმნა სოციალურ მუშაკებს, რომ ევროპასა და ჩინეთში დახმარების და რეაბილიტაციის ფართომასშტაბიან ღონისძიებებში მიეღოთ მონაწილეობა. და მესამე, აზიის, აფრიკისა და კარიბის განვითარებად ქვეყნებში მიმდინარე ნაციონალისტური და დამოუკიდებლობის მოძრაობებმა ბევრი ახალი სოციალური სამუშაოს პროგრამები წარმოშვა ახალი ერების დაბადებასთან ერთად.

პროფესიული სოციალური სამუშაო, სოციალური სამუშაოს ტრენინგის ინსტიტუტების არსებობის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, უკვე განვითარებული იყო ჩეხოსლოვაკიაში, უნგრეთში, იუგოსლავიაში, ჩინეთსა და სხვა ქვეყნებში, სადაც შემდეგ კომუნისტური რეჟიმი დამყარდა. აღმოსავლეთ ევროპაში კომუნისტური სისტემის დამკვიდრების შემდეგ მალევე, სოციალური სამუშაო ოფიციალურად გაუქმდა, როგორც არასაჭირო და ბურჟუაზიული პროფესია. ჩინეთმა აღნიშნულ მაგალითს 1949 წლის რევოლუციის შემდეგ მიბაძა. სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო კომიტეტის მდივნის 1950 წლის ივლისის ანგარიშში მოცემულია ცივი ომის საწყისი ზეგავლენა სოციალური სამუშაოს განათლებაზე, ამავდროულად კი ნაჩვენებია არარეალისტური ოპტიმიზმი ჩინეთში არსებული სიტუაციის შესახებ:

ჩეხოსლოვაკური სკოლებიდან, რომლებიც ბოლო ომამდე წევრები იყვნენ, ჩვენ უკვე ახალი ამბები აღარ გვესმის. აღმოსავლეთ ევროპიდან მხოლოდ

ლოდზში, პოლონეთში არსებული ქ-ნ რადლინსკას სკოლა დარჩა ლოიალური ჩვენს მიმართ. საინტერესოა ისიც, რომ ქ-ნმა შლატერმა წერილი მიიღო დოქტორ ჩენისგან, ნანკინგიდან, სადაც ნახსენებია, რომ მისი სკოლა ოდნავადაც არ დაზარალებულა ახალი წყობის გამო (მოლცერი, 1950, გვ. 3).

უნდა აღინიშნოს, რომ ქ-ნი შლატერი - ეს დოქტორი მარგერიტ შლატერია ციურიხის სოციალური სამუშაოს სკოლიდან, შვეიცარია. ის ასევე სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო კომიტეტის წევრია.

მდივანმა სწორად აღნიშნა პოლონეთის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური სამუშაო იქ არ აყვავებულა, ის მაინც გრძელდებოდა პოლონეთში საბჭოთა ბატონობის მთელი პერიოდის განმავლობაში. იუგოსლავიაში კი, ამის საპირისპიროდ, სოციალური სამუშაო გაფართოვდა, რამდენადაც ამ ქვეყანამ საბჭოთა კავშირთან განწყვიტა კავშირი და სოციალიზმის თავისი ფორმა განავითარა. დასაწყისიდანვე (1928 წელს გამართულ სოციალური სამუშაოს პირველ საერთაშორისო კონფერენციაზე წარმოდგენილი იყო სულ მცირე ხუთი დელეგატი სერბეთის, ხორვატიის და სლოვენის სამეფოდან), სოციალური სამუშაოს სკოლები ჩამოყალიბდა 1952 წელს ზაგრებში, 1955 წელს ლიუბლიანაში და 1958 წელს ბელგრადში, სარაევოსა და სკოპიეში (ჰესლი და ზავირსეკი, 2005). სოციალური სამუშაო მოიაზრებოდა, როგორც „მონინავე სოციალისტური კანონმდებლობის ამოქმედება და იმ თანხების რაციონალურად მართვა, რაც ჩვენმა ქვეყანამ დაარეზერვა ჩვენი მუშათა კლასის სოციალური დაცვისა და უკეთესი ცხოვრებისთვის“ (მინისტრი, ხალხთა ჯანმრთელობის და სოციალური პოლიტიკის საბჭო, ხორვატია, ციტირებულია ჰესლეს და ზავირსეკის ნაშრომში, 2005, გვ. 37).

ხორვატიაში 1950-იანი წლებიდან მოყოლებულ პერიოდთან დაკავშირებით, იუჯინ პუზიკმა განაცხადა:

სოციალური სამუშაოს პროფესიის დანერგვამ წვლილი შეიტანა ზოგადად მმართველობის ჰუმანიზაციაში. ადრე, ადამიანები უბრალოდ დახედავდნენ დოკუმენტებს და ფიქრობდნენ, რომ ადმინისტრაციის მოვალეობა მხოლოდ დოკუმენტების წარმოება და გადაწყვეტილებების მიღებაა... რეალური ცხოვრების გააზრება და ხალხთან ურთიერთობა აბსოლუტურად უცხო ცნება იყო. სოციალური სამუშაოს პროფესიამ ადმინისტრაციის ჰუმანიზება მოახდინა (ციტირებულია ჰესლეს და ზავირსეკის ნაშრომში, გვ. 38).

პუზიკმა ასევე აღნიშნა სოციალური სამუშაოს მნიშვნელოვანი წვლილი თითოეული ადამიანის ღირებულების იდეის წარმოსაჩენად.

თუ ჩინეთში სოციალური სამუშაო მალევე გაუქმდა, როგორც უსარგებლო და ბურჟუაზიული პროფესია, სასომხეთში საბჭოთა ბატონობამ პროფესიული

კონტაქტისაგან თავისი რესპუბლიკების და სატელიტების იზოლირება და სოციალური სამუშაოს დაწესებულების პრევენცია მოახდინა.

ნგრევა და დახმარება

ომმა ევროპის ქვეყნებს, ჩინეთსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ბევრ ქვეყანას ნგრევა მოუტანა. როგორც ფრიდლენდერი (1975) აღწერდა სიტუაციას პოლონეთში:

პოლონეთი ევროპის ყველაზე განადგურებული ქვეყანა იყო მეორე მსოფლიო ომის დასრულებისას. მისი რკინიგზა, ელექტროენერჯის სადგურები, ავტომაგისტრალები და ხიდები დაზარებული იყო, პორტები – გამოსაყენებლად უვარგისი, ქარხნები ტექნიკისგან გაძარცვული ან დამწვარი, საქონელი კი განადგურებული იყო. ომში ექვს მილიონ პოლონელზე მეტი დაიღუპა და სულ მცირე, ამდენივეს დეპორტირება მოხდა ტყვე მონების სახით გერმანიასა და საკონცენტრაციო ბანაკებში. ნაცისტებმა თითქმის მთელი ებრაული მოსახლეობა ამოწყვიტეს (გვ. 14).

არც სოციალური სამუშაო გადარჩენილა, როგორც ამას გვიჩვენებს სოციალური სამუშაოს პოლონური სკოლის მოთხოვნა დახმარების მისაღებად:

გულთბილად გთხოვთ საბჭოს სახელით, განსაკუთრებით კი ფრანგულად, ინგლისურად და გერმანულად მოლაპარაკე ქვეყნებს, რომ მათმა წევრებმა ქ-ნ პელენა რადლინსკას, ჩვენი კომიტეტის ერთ-ერთ დამაარსებელს და ლოდზის (პოლონეთი) სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორს გამოუგზავნონ სოციალურ სამუშაოსთან დაკავშირებული ყველანაირი მასალა, რისი შეგროვებაც კი შეუძლიათ: წიგნები, წერილობითი ანგარიშები და სხვა. ქ-ნი რადლინსკასთვის დიდი უბედურება იყო თავისი საცხოვრებელი სახლის გვერდით მის მიერვე დაარსებული სოციალური სამუშაოს სკოლისა და მთელი ვარშავის უნივერსიტეტის ნანგრევების დანახვა, ასევე პედაგოგიური პერსონალის ორი მესამედის დაღუპვა. ამ უდიდესი უბედურების მიუხედავად, 75 წლის ასაკშიც კი ქ-ნი რადლინსკა ყველაფერს აკეთებს რაც შეუძლია, რომ ლოდზის უნივერსიტეტში სოციალური სამუშაოს სკოლა აღადგინოს. ჩვენ არ შეგვიძლია გულგრილები დავრჩეთ, როცა ასეთ ენერგიულ ადამიანს ვხედავთ (მოლცერი, 1948, გვ. 2).

ნგრევამ დახმარების და აღდგენის საჭიროება მოიტანა. უფრო საინტერესო სოციალური სამუშაოს ისტორიისთვის არის ის, რომ დახმარებისაკენ მიმართული დიდი ძალისხმევა საომარი მოქმედებების შეწყვეტამდე გაცილებით უფრო

ადრე იყო პროგნოზირებული და დაგეგმილი. ევროპის მასშტაბით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დახმარებისა და რეაბილიტაციის ადმინისტრირების (UNRRA) პროგრამებში სოციალური სამუშაოს ჩართულობა, საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს კარგი გამოხატულება იყო. UNRRA 1943 წლის ნოემბერში შეიქმნა 44 სახელმწიფოს მიერ, რომლებიც დამპყრობელი ძალების მიერ დაპყრობილი ქვეყნებისთვის დახმარებისა და რეაბილიტაციის ორგანიზების დაპირებას იძლეოდნენ, როგორც კი მათი განთავისუფლება მოხდებოდა (კოლვიცი, 1943). ქვეყნების გათავისუფლებისთანავე, ძალისხმევა დახმარებებისაკენ იყო მიმართული, საჭირო იყო საზოგადოებრივი სამსახურების – წყალმომარაგება, სანიტარია, ელექტროობა, ტრანსპორტი – ასევე ჯანდაცვის და სოციალური სამსახურების აღდგენა. ბევრ ადგილას საჭირო იყო სურსათით დახმარება. ეს უდიდესი წამოწყება გახლდათ. რამდენიმე წლის განმავლობაში, UNRRA მსოფლიოში ყველაზე დიდი ექსპორტიორი იყო და ზენიტში ყოფნისას მისი თანამშრომლების რაოდენობა 25,000 ადამიანს შეადგენდა (ფრიდლენდერი, 1975). კეთილდღეობის განყოფილება 1946 წელს შეიქმნა და მისი საქმიანობის საგანი ადგილნაცვალი პირებისთვის დახმარების განევა იყო, განსაკუთრებით კი გერმანიაში, ავსტრიაში, იტალიაში, საბერძნეთში, ჩრდილოეთ აფრიკასა და მოგვიანებით ჩინეთში. მარტო ევროპაში, 21 მილიონ ადამიანს მოუხდა საკუთარი ქვეყნიდან გაქცევა ან გერმანიაში წაიყვანეს, როგორც პატიმრები ან ტყვე მუშები. ასევე განვითარდა სპეციალური სამსახურები, ობოლთა და სხვადასხვა საჭიროებების მქონე ბავშვთა დასახმარებლად.

„სოციალური სამუშაოსა და სოციალური კეთილდღეობის აღდგენის პერიოდი მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ სავსე იყო საერთაშორისო პროგრამებით, პროექტებითა და შესაძლებლობებით“ (კენდოლი, 1978, გვ. 178). ბევრი ამერიკელი სოციალური მუშაკი ჩაერთო UNRRA-ს დახმარების და რეაბილიტაციის პროგრამებში ევროპასა და ჩინეთში. ეს იყო პირველი სისტემური პროგრამა, როცა სოციალური კეთილდღეობის ექსპერტები საზღვარგარეთ გაიგზავნენ, რათა სხვა ქვეყნებისთვის დახმარება გაენიათ სოციალური კანონმდებლობისა და სოციალური მომსახურების პროგრამების შემუშავებაში. ადგილობრივი სოციალური სამუშაოს პერსონალის ტრენინგი აღნიშნული ძალისხმევის კომპონენტს წარმოადგენდა. აქტიური კონსულტაცია და ტრენინგის პროგრამა დაიწყო UNRR-ს მიერ, რომელიც რამდენიმე ათწლეული გაგრძელდა ახლად ჩამოყალიბებული გაეროს ეგიდით. სოციალურმა მუშაკებმა ასევე განაგრძეს საერთაშორისო მუშაობა ბავშვებისთვის, ლტოლვილებისა და ჯანდაცვის პროგრამებში მონაწილეობით, რომლებიც გაეროს ისეთ სააგენტოებს გადაეცა, როგორიცაა ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაცია (WHO) და გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF).

სოციალური სამუშაოს გავრცელება განვითარებად ქვეყნებში

სოციალური სამუშაოს განათლების კუთხით UNRRA-ს პროგრამების საფუძველზე, გაერო მალე გახდა უდიდესი წვლილის შემტანი პროფესიული სოციალური სამუშაოს გავრცელებაში მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, აიღო რა სოციალური სამუშაოს სკოლების გახსნის პასუხისმგებლობა მთელ რიგ განვითარებად ქვეყნებში (იანგჰაზბენდი, 1963). ამ პროგრამების ფარგლებში საგანმანათლებლო კონსულტანტები იგზავნებოდნენ განადგურებულ ქვეყნებში, მკვლევარები იგზავნებოდნენ შეერთებულ შტატებსა და სხვა ქვეყნებში სასწავლებლად. მაშინ, როცა გაერო ახალი დაარსებული იყო, იმ დროისთვის დროებითმა ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს სოციალურმა კომისიამ (ECOSOC) ყურადღება სოციალური მუშაკების გადამზადებისა და სოციალური კეთილდღეობისთვის ტექნიკური დახმარების უზრუნველყოფისაკენ მიმართა. მთელი რიგი კვლევები და პუბლიკაციები შეიმუშავეს სათაურით ტექნიკური დახმარება სოციალური პროგრესისთვის (ვანდერ სთრეთენი, 1992). ერთ-ერთი მათგანი, ტრენინგი სოციალური სამუშაოსთვის: საერთაშორისო კვლევა კეტრინ კენდოლის მიერ, 1950 წელს გამოიცა, რომელიც პირველია ამ სფეროში ხუთ ყოვლისმომცველ კვლევას შორის. შემდეგ, 1959 წელს, გაეროს ECOSOC-მა გენერალურ მდივანს სთხოვა, რომ გაეკეთებინა „ყველაფერი, რაც კი შეიძლება, რომ სოციალური მუშაკების მონაწილეობა უზრუნველყოს განვითარებადი ქვეყნებისთვის პროგრამების მომზადებასა და განხორციელებაში“ (გარიგი, 1961, გვ. 21).

1950-იანი და 1960-იანი წლები დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის პერიოდებია აფრიკასა და კარიბის ქვეყნებში, ასევე აზიის იმ ნაწილებში, რომლებიც ჯერ კიდევ კოლონიური მმართველობის ქვეშ იმყოფებოდნენ. სოციალური კეთილდღეობა გამოვლინდა, როგორც თვითმმართველობისთვის მოსამზადებელი მნიშვნელოვანი კომპონენტი, რამდენადაც ნათელი იყო, რომ მოსახლეობას უკეთესი ცხოვრების სტანდარტის იმედი ჰქონდა თვითმმართველობის შემთხვევაში. იამაიკაში, მაგალითად, ნორმან მენლი, „იამაიკის დამოუკიდებლობის მამებს“ შორის ერთ-ერთი, ვალდებული იყო შეექმნა შპს *იამაიკის კეთილდღეობა* (Jamaica Welfare Limited) 1937 წელს, ორგანიზაცია, რომელიც კომუნისტური განვითარებისთვის იღწვოდა. პოლიტიკური მოძრაობის მეშვეობით, რომელიც 1930-იანი წლების არეულობიდან ამოიზარდა, მენლიმ შეთანხმებას მიაღწია, რომ ბანანის ექსპორტზე გადასახადი დაწესებულიყო და ამით საზოგადოების (თემის) განვითარების პროგრამები დაეფინანსებინათ (მაქსველი, 1993). თემის განვითარება ეშმაკურად იყო წარმოდგენილი საზოგადოების კეთილდღეობისთვის აუცილებელ კომპონენტად. სინამდვილეში კი, ეს ხალხის მასების გაერთიანებისა და მათთვის უფლებამოსილების მინიჭებისაკენ მიმართული ძალისხმევა იყო, რის გარეშეც შეუძლებელი იყო დამოუკიდებლობის მიღწევა.

ეს სოციალური სამუშაოს და სოციალური სამუშაოს განათლების კომპონენტი გახდა და ასეთად დარჩა იამაიკაში, ვესტინდოეთის უნივერსიტეტში, სოციალური კეთილდღეობის ტრენინგ ცენტრში.

აფრიკის შესახებ გამართულ თავის დისკუსიაში, ასამოა (1995) აღნიშნავდა:

ალბათ, ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა 1960-იან წლებში, როგორც სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის, ასევე სოციალური სამუშაოს განათლების კუთხით აფრიკაში, იყო სოციალურ კეთილდღეობაზე პასუხისმგებელი მინისტრების პირველი საერთაშორისო კონფერენცია, რომელიც 1968 წელს გაიმართა... 1968 წლის მინისტრთა კონფერენციაზე გაკეთდა რეკომენდაცია, რომ განვითარებად ქვეყნებში პრიორიტეტი უნდა მინიჭებოდა სოციალურ კეთილდღეობას, ასევე, სოციალური კეთილდღეობის ტრენინგს მუშაკები უნდა მოემზადებინა განვითარებასთან დაკავშირებული ფუნქციების შესასრულებლად (გვ. 225).

აღნიშნულმა კონფერენციამ, რომელიც გაეროს ეგიდით მომზადდა და გაიმართა, თავი მოუყარა სოციალური კეთილდღეობის სფეროში მოქმედ მაღალჩინოსნებს 89 ქვეყნის მთავრობებიდან, ასევე დამკვირვებლებს სხვა ქვეყნებიდან და არასამთავრობო ორგანიზაციებს (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1969). ეს განიხილება, როგორც უმნიშვნელოვანესი მოვლენა გლობალურ სოციალურ კეთილდღეობაში.

განვითარებად სამყაროში ბევრმა ქვეყანამ მიიღო საკონსულტაციო დახმარება სოციალური სამუშაოს ტრენინგის ჩამოსაყალიბებლად, სხვებმა სტიპენდიები მიიღეს, რომ ფაკულტეტის წევრები საზღვარგარეთ გაეგზავნათ შემდგომი ტრენინგისთვის. ამას გარდა, გაეროსა და სხვა წყაროებიდან მიღებული გრანტები ხელს უწყობდა სოციალური კეთილდღეობის პროგრამების განვითარებასა და სოციალური სამუშაოს ტრენინგს. უგანდამ, მაგალითად, თავისი სოციალური სამუშაოს პროგრამა ჩამოაყალიბა მაკერერეს უნივერსიტეტში, კამპალაში, გაეროს ბავშვთა ფონდის გრანტით, რომელმაც სკოლა პირველი ოთხი წლის განმავლობაში დააფინანსა (რაო, გვ. 1984).

ინდიჯენიზაციის ეპოქა: 1970-იანი წლები

1950-იანი და 1960-იანი წლებში განხორციელებული კონსულტაციების, ტრანსპლანტაციისა და სესხების ინტენსიურ პერიოდს რეაქცია მოჰყვა, რომელიც დასავლური მოდელების უარყოფითა და სოციალური სამუშაოს ადგილობრივი ფორმების მოძიებით ხასიათდებოდა. როგორც 1972 წელს გამართულ სოციალურ მუშაკთა მსოფლიო შეხვედრაზე განაცხადეს: „ჩვენ ინდიჯენიზაციის ეპო-

ქაში შევედით – ადგილობრივი განვითარება უნდა ხდებოდეს საჭიროებებისა და რესურსების, ასევე თითოეული საზოგადოების კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური გარემოს გათვალისწინებით – და წინა პლანზე გამოდის სოციალური სამუშაოს სკოლები, რადგანაც მათ უნდა გამოკვეთონ ამგვარი ახალი მიმართულებები“ (სტაინი, 1972, გვ. 161).

ლათინურმა ამერიკამ ინდიჯენიზაციის ტენდენცია აირჩია. როგორც არგენტინელმა განათლების მუშაკმა აღწერა, 1960-იანი წლები ალბათ „ყველაზე შემოქმედებითი ფაზა“ იყო, რამდენადაც სოციალურმა სამუშაომ სცადა „ამოზრდილიყო ჩვენი სოციალური რეალობიდან“ (რ. თიუბალი, პირადი კომუნიკაცია, 1997 წლის 13 მარტი). სელა სიერას მიხედვით, „რეკონცეპტუალიზაციის პერიოდის განმავლობაში, ლათინურმა ამერიკამ შეწყვიტა ევროპისა და ამერიკის შეერთებული შტატებისგან პასუხების მოძიება და თავად დაიწყო საკუთარი ავთენტური პოტენციალის გამოვლენა, რომ თავისუფალი კონტინენტი გამხდარიყო“ (ციტირებულია ქეირო-ტაჯალის მიერ, 1995, გვ. 97). ძლიერი ანტიამერიკული განწყობები წარმოიშვა ინდუსტრიალიზებული ქვეყნებიდან მოდელის სესხების და გამოყენების პროცესის უარყოფასთან ერთად. სოციალური სამუშაო უფრო პოლიტიკური, უფრო რადიკალური და უფრო ფოკუსირებული გახდა. ყველანაირი სოციალური ქმედება დანახული იყო, როგორც პოლიტიკური განზომილების მქონე. იმის მიუხედავად ათვისებულობის ამას პრაქტიკოსი თუ არა, ის მუდამ მოქალაქის გვერდითაა. ახალი გზაწილი იყო ის, რომ თქვენ ღარიბების მხარეს ან ხართ, ან არა. ამას რეკონცეპტუალიზაციის მოძრაობას ეძახდნენ და ის ორი მიმართულებით განვითარდა: რადიკალური, რომელიც კაპიტალიზმს უარყოფდა და ზომიერი, რომელიც გვერდს უვლიდა აშშ სოციალური სამუშაოს მიღებულ სამ მეთოდს: შემთხვევაზე მუშაობა (Case-work), ჯგუფური მუშაობა (Group Work) და საზოგადოების ორგანიზება (Community Organization) და ჰოლისტიკური პერსპექტივისკენ მიემართებოდა. ორივე მიმართულებით, სოციალური სამუშაო მაკრო პერსპექტივის წინაშე აღმოჩნდა (რ. თიუბალი, პირადი კომუნიკაცია, 1997 წლის 13 მარტი). პაულო ფრეირეს, ჩილეში გადასახლებული ბრაზილიელი განათლების მუშაკის იდეები ლათინური ამერიკის სოციალურ სამუშაოს დაეხმარა ახალი აქცენტი გაეკეთებინა მონაწილეობაზე, ორგანიზებაზე, ასევე თვითშეგნების ამაღლებაზე როგორც მეთოდოლოგიებზე (ხიმენესი და აილინი, 1992). სოციალურ სამუშაოზე ასევე ზეგავლენა მოახდინა ლათინურ ამერიკელი კათოლიკების მიერ განვითარებული *განმათავისუფლებელმა თეოლოგიამ* (Liberation Theology) – ქრისტიანობის რეინტერპრეტაციამ ღარიბების გამოცდილებითა და მათი თვალთ.

სოციალური სამუშაოს განვითარებისას, რადიკალიზაცია ხშირად უფრო მეტად იყო განხილვის საგანი, ვიდრე სამოქმედო დღის წესრიგი. შესაძლებელია, რომ არგენტინაში დიქტატურის ხელახლა დამკვიდრებამ, ან ჩილეში 1973 წლის პუტჩმა - რომლის დროსაც არჩეული პრეზიდენტი ალენდე გადაადგდეს და რამაც პინოჩეტის ერას მისცა დასაბამი - აქტიურ რადიკალიზმზე გადას-

ვლა შეასუსტა. სიტყვის ყველანაირი თავისუფლება ჩახშობილი იყო და დაიწყო სოციალური მუშაკებისა და სოციალური სამუშაოს სტუდენტების დევნა, დაპატიმრება, წამება და „გაქრობა“.

ვიეტნამის ომმა ანტიამერიკანიზმი კიდევ უფრო გააძლიერა მთელს მსოფლიოში და ახალი დისკუსიები წარმოშვა იმპერიალიზმის საფრთხეებთან დაკავშირებით. ინტელექტუალურმა კამპანიამ, პროფესიული ჟურნალებისა და კონფერენციების საშუალებით, დაგმო სოციალური სამუშაოს ამერიკული და ბრიტანული მოდელის რეპლიკაცია აფრიკაში, აზიასა და ლათინურ ამერიკაში და მას საუკეთესო შემთხვევაში არარელევანტური, ხოლო უარეს შემთხვევაში კი „საზიანო“ უწოდა. ზოგ ქვეყანაში შედეგი პროტესტზე ოდნავ მეტი რამ იყო, ხოლო სხვებში ინდიჯენიზაციის ძალისხმევამ სასარგებლო ადგილობრივი პრაქტიკული მაგალითების (Case Studies) და სასწავლო მასალების, ასევე პირველი კულტურულად სპეციფიკური თეორიების შემუშავებას დაუდო საფუძველი. თუმცა, სხვა ქვეყნებში, უფრო ძალისმიერი რეაქცია გამოიხატა დასავლური ზეგავლენების მიმართ. როგორც სატარე ფარმან ფარმაიანის მოკლე ბიოგრაფიაში აღიწერა, ირანში ისლამურმა რევოლუციამ სოციალური სამუშაოს სკოლების ძალისმიერი ჩახშობა გამოიწვია. მაშინ, როცა ყურადღება ინდიჯენიზაციაზე გრძელდება, ურთიერთამოკიდებულებასთან გამკლავების ძალისხმევა გაჩნდა, აგორდა რა სოციალური სამუშაოს მოდელირების ახალი ტალღა კომუნისტური ბლოკის დაშლით.

აღმოსავლური ბლოკის დაცემა და ცივი ომის დასასრული

აღმოსავლეთ ევროპაში საბჭოთა დომინირების თანდათან რღვევამ და შემდეგ კი დრამატულმა დასასრულმა ახალი შესაძლებლობები მოაზღვავა სოციალური სამუშაოს მომსახურებების და საგანმანათლებლო პროგრამების ჩამოსაყალიბებლად აღმოსავლეთ ევროპასა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში. როგორც ზემოთ აღინიშნა, პოლონეთის და იუგოსლავიის გარდა, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აღმოსავლურ ბლოკში სოციალური სამუშაო ოფიციალურად აღარ არსებობდა.

სოციალური სამუშაო ერთგვარი ფორმით არსებობდა საბჭოთა კავშირში 1920-იან წლებში; რასაკვირველია, საბჭოთა კავშირის წარმომადგენლებმა მონაწილეობა მიიღეს პარიზში 1928 წელს გამართულ, სოციალური სამუშაოს პირველ საერთაშორისო კონფერენციაზე, სადაც მათ ინდივიდუალური ქველმოქმედების მიდგომის წინააღმდეგ, ასევე ამ პროფესიაზე რელიგიური ზეგავლენების წინააღმდეგ ისაუბრეს. თუმცა, 1930-იან წლებში, სოციალური სამუშაო განიხილეს როგორც „ბურჟუაზიული წარმონაქმნი და აღმოფხვრეს“ (გიუზეტა, 1995, გვ. 197).

ცივი ომის დასასრულმა აღმოსავლეთ ევროპაში კონსულტანტების ნაკადის შემოდინება გამოიწვია. გიუზეტას მიხედვით (1995):

დასავლეთელი დამსვენებლებისა და „კონსულტანტებისთვის“, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები ახდენილი ოცნება იყო. ფასები დაუფერებლად დაბალი იყო და ჩამოსულებს პატივცემული სტუმრებივით ექცეოდნენ, ყველა წარმოთქმულ აზრს ყურადღებით და ნდობით ეკიდებოდნენ, რაც მეცნიერთა მშობლიურ ქვეყანაში არსებული გამოცდილებისაგან აშკარად განსხვავდებოდა (გვ. 200).

მაშინ, როცა კონსულტაციების უმეტესობა სასარგებლო იყო, ზოგიერთი რჩევები კრიტიკისა და კონტექსტის გააზრების გარეშე იყო მიცემული. სავარაუდოდ, აღმოსავლეთის ქვეყნებში ინდივიდუალური ახალი ეპოქა დაიწყო.

ეტაპობრივი განვითარების მიუხედავად, არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა სოციალური სამუშაოს აქტივიზაციას ჩინეთში. 1949 წელს კომუნისტების სათავეში მოსვლის შემდეგ, ჩინეთის უნივერსიტეტებმა 1952 წლისთვის ყველა სოციალური მეცნიერება აკრძალეს და მათ ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური საგნების იარლიყი მიაკრეს. თითქმის 30 წლის განმავლობაში, ჩინეთსა და მსოფლიოს შორის კონტაქტი არ არსებობდა სოციალურ სამუშაოსთან დაკავშირებით. 1980-იანი წლების დასაწყისში ჩინეთი, უნივერსიტეტებში სოციალური მეცნიერებების ხელახლა ჩამოყალიბების შემდეგ, სოციალური სამუშაოს კვლევას იწყებს. 1988 წლისთვის ოთხ უნივერსიტეტს უკვე მიღებული ჰქონდა ნებართვა სახელმწიფოსგან, რომ სოციალური სამუშაოს კურსები, წიგნები და ჟურნალები შეემუშავებინათ ტერმინის „სოციალური სამუშაო“ გამოყენებით (ლიუნგი, 1995). ჰონგ კონგის უნივერსიტეტი 3-წლიან თანამშრომლობით პროექტში ჩაება ჩინეთის ჟონგშანის უნივერსიტეტთან, რაც სწავლებას და სავსე სამუშაოს განვითარებას მოიცავდა. ჩინელ მკვლევარებს ნება დართეს დასწრებოდნენ სოციალურ სამუშაოზე გამართულ საერთაშორისო შეხვედრებს და 1988 წელს ჩინეთმა თავად უმასპინძლა კონფერენციას აზიასა და წყნარი ოკეანის რეგიონში სოციალური სამუშაოს განათლების თემაზე (ლიუნგი, 1995). მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთში სიტუაცია უფრო კონტროლის ქვეშ რჩება, ვიდრე აღმოსავლეთ ევროპაში, განვითარება სწრაფად მიმდინარეობდა 1980-იანი წლების შემდეგ და ახლა უკვე იქ სოციალური სამუშაოს ბევრი პროგრამა ხორციელდება.

1990-იანი წლების მეორე მთავარი მოვლენა ევროპის გაერთიანება გახლდათ. მისი ზეგავლენა სოციალურ სამუშაოზე მნიშვნელოვანი იყო, განსაკუთრებით კი პერსონალის მობილობის და სტანდარტების შესაბამისობის საკითხებზე. რამდენადაც პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ძალებმა შემდგომი უფრო ძლიერი შეთანხმებები განახორციელეს გაერთიანებული ევროპისთვის, გარკვეული პროფესიული ინტეგრაცია აუცილებელი ხდება. ახლა უკვე არ-

სებობს დებულებები ნებისმიერ წევრ ქვეყანაში მუშაობის უფლებისთვის, რაც პროფესიული კვალიფიკაციების ორმხრივ აღიარებას მოითხოვს. „ახლა ევროპული ამოცანა ნაკლებად არის საერთო ფასეულობების, ცოდნის და უნარების გაზიარება, მას უფრო მეტად სოციალური მუშაკების სხვა წევრ სახელმწიფოებში მუშაობის უფლების დაცვა წარმოადგენს“ (ჰარისი, 1997, გვ. 429). ბევრი პროგრამით შეთავაზებული იქნა გრანტები, რომ ევროპულ სოციალურ მუშაკებსა და სოციალური სამუშაოს საგანმანათლებლო მუშაკებს თავი მოეყარონ ერთობლივ პროგრამებში. ინტერესი „ევროპული სოციალური სამუშაოს“ მიმართ წევრ ქვეყნებში უკვე გაზრდილია.

II

სოციალური სამუშაოს ეთიკა
და ღირებულებები

სოციალური სამუშაოს ეთიკა და ღირებულებები

ენიო შატაერაშვილის მიერ

რა არის სოციალური სამუშაოს ღირებულება? ფუნდამენტური მორალური და ეთიკური პრინციპები, რომელთა მიმართ სოციალური მუშაკები უნდა იყვნენ თავდადებულნი. საქართველოს სოციალურ მუშაკთა ასოციაციის განმარტებით:

სოციალური სამუშაოს ძირითად მისიას წარმოადგენს ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლება და მოსახლეობის ძირითადი მოთხოვნების დაკმაყოფილება, ამასთან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სოციალურად დაუცველი ფენების კეთილდღეობაზე ზრუნვა.

სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციების განმარტებით კი:

სოციალური სამუშაოს პროფესია ხელს უწყობს სოციალურ ცვლილებას, ცდილობს პრობლემის გადაჭრას ადამიანთა ურთიერთობებში, ასევე ადამიანთა გაძლიერებას და თავისუფლებას კეთილდღეობის ასამაღლებლად. ადამიანის ქცევის და სოციალური სისტემების თეორიების გამოყენებით, სოციალური სამუშაო ინტერვენციას ახდენს ადამიანის გარემოსთან ურთიერთქმედების დონეზე. ადამიანის უფლებების და სოციალური სამართლიანობის პრინციპები ფუნდამენტური მნიშვნელობისაა სოციალური სამუშაოსთვის.

ბრიტანეთის სოციალური სამუშაოს განათლებისა და ტრენინგის ცენტრის განმარტებით სოციალურ სამუშაოს ღირებულებები მოიცავს „განსხვავებულობისა და უნიკალურობის დაფასებისა და პატივისცემის“ და „ადამიანის არჩევანის, პირადულობის, კონფიდენციალობის და დაცვის უფლების ნახალისების“ სურვილს (CCETSW, 1995).

სოციალურ მუშაკის გადაწყვეტილება მუდმივად დგას ეთიკური და პოლიტიკური, ტექნიკური და სამართლებრივი ასპექტების გადაჯაჭვული ურთიერთკავშირით გამონვეული სირთულის წინაშე. ამ ფონზე ძალიან რთულია საჭიროებების შეფასება, რადგან ეს გარდა ტექნიკური და პრაგმატული ხასიათისა ეთიკური ხასიათის მატარებელიცაა. საჭიროების კრიტერიუმი, რის მიხედვითაც ზოგს ენიჭება შეღავათი ან დახმარება ამა თუ იმ სოციალურ მომსახურებაზე, ზოგს კი არა ეთიკური განსჯის საკითხია იმის შესახებ, თუ რა

სოციალური პასუხისმგებლობა გვაკისრია სოციალური პრობლემების გადაჭრისა და მწირი რესურსების ეფექტიანად და სამართლიანად გადანაწილებაში.

სარა ბენკი (2001) ასეთ განმარტებას აძლევს სოციალურ საკითხებს, სოციალურ პრობლემებსა და სოციალურ დილემას:

სოციალურ სამუშაოში უღევია სოციალური საკითხები, რადგან იგი სოციალური კეთილდღეობის კონტექსტში ხორციელდება სოციალური სამართლიანობის პრინციპის დაცვით:

- ეთიკური პრობლემა წარმოიქმნება, როდესაც სოციალური მუშაკი რთული მორალური გადაწყვეტილების წინაშე დგას;
- ეთიკური დილემა წარმოიქმნება, როდესაც სოციალური მუშაკი ორი თანაბრად არასასურველი ალტერნატივის წინაშე დგას, რაც მორალურ პრინციპებს შორის კონფლიქტს იწვევს და გაუგებარია რომელი არჩევანია უფრო მართებული.

ის, რაც ტექნიკური საკითხია ერთისათვის (მაგალითად კონკრეტული წესის გამოყენება შემთხვევაზე მუშაობისას) შესაძლოა ეთიკურ პრობლემას წარმოადგენდეს მეორისათვის ან დილემას მესამისათვის. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ ხედავს თითოეული ადამიანი სიტუაციას, რამდენად გამოცდილები არიან ისინი მორალური გადაწყვეტილებების მიღებაში და როგორ ანიჭებენ ისინი უპირატესობებს თავიანთ ეთიკურ პრინციპებსა და ღირებულებებს.

რა ეთიკური საკითხები დგას სოციალური სამუშაოს წინაშე?

- ინდივიდუალური უფლებებისა და კეთილდღეობის საკითხი;
- საზოგადოებრივი კეთილდღეობის საკითხი;
- უთანასწორობისა და ჩავვრის საკითხი (მეისი 2008).

მეისის აზრით (208), უმრავლეს შემთხვევაში სამივე საკითხი წამოიჭრება ხოლმე ერთდროულად და დილემას სოციალური მუშაკებისათვის სწორედ სხვადასხვა ეთიკური პრინციპისა და ურთიერთობის დაბალანსება წარმოადგენს. ეს კი სხვადასხვა სახის უფლებებისა და ინტერესების დაცვას და პასუხისმგებლობების და ვალდებულებების კირსებას ნიშნავს. სოციალური სამუშაო რთული საქმიანობაა, მოვალეობისა და პასუხისმგებლობების უამრავი შრეებით. მაგალითად, საკუთარი მორალი მომსახურების მიმღების, სააგენტოსა და საზოგადოების წინაშე. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან სოციალური სამუშაო არის საჯარო მომსახურების პროფესია, რომელიც ძირითადად მოწყვლად მოსახლეობასთან მუშაობას გულისხმობს, მათ დაცვას ექსპლოატაციისა და უსამართლობისაგან. მეორე პრობლემას ის წარმოშობს, რომ სოციალური სა-

მუშაო არის კეთილდღეობის სისტემის ნაწილი, რომელსაც თავისთავად საწინააღმდეგო მიზნები, ფუნქცია და ღირებულებები აქვს, როგორცაა ზრუნვა და კონტროლი, კერძო კაპიტალის აკუმულირება და არსებული სოციო-ეკონომიკური წესრიგის ლეგიტიმაცია, ინდივიდუალური უფლებების დაცვა და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის მხარდაჭერა. სწორედ ეს წარმოშობს დაძაბულობას, დილემასა და კონფლიქტს სოციალურ სამუშაოში. სოციალური მუშაკები მუდმივად დგანან ეთიკური პრობლემებისა და დილემების წინაშე.

ტერმინი **ეთიკური დილემა ნიშნავს არჩევნის გაკეთებას ადამიანის კეთილდღეობასთან დაკავშირებული ორი თანაბრად არასასურველი ალტერნატივიდან** (ბენკი, 2001). რაიმე წესების შემუშავება, რომელიც სოციალურ მუშაკს დაეხმარება ასეთი საკითხების გადაჭრაში არც სასურველია და არც შესაძლებელი. დილემის გადაჭრა უკავშირდება ორი არასურველი სიტუაციიდან არჩევნის გაკეთებას, რაც ნებისმიერ შემთხვევაში არასასურველ შედეგამდე მიგვიყვანს. სოციალურმა მუშაკმა კი უნდა აწონ-დაწონოს და გადაწყვიტოს რომელი იქნება ნაკლებ არასასურველი შედეგი. ამ გადაწყვეტილებით კი, იგი პასუხისმგებელია ბენეფიციარისა და პროფესიის წინაშე. მაგალითად, წარმოვიდგინოთ ასეთი სიტუაცია:

12 წლის რთული ქცევის ბიჭი, რომელიც ცხოვრობს თავის ბიოლოგიურ ოჯახში და მასთან დიდი ხანია მუშაობს სოციალური მუშაკი. მშობლებს უჭირთ ვაჟის კონტროლი და მეთვალყურეობა. ბიჭის საქციელის გამო უკმაყოფილებას გამოთქვამს სკოლა და სამეზობლო. სოციალური მუშაკი დილემის წინაშეა. მან არ იცის რომელია მართებული გადაწყვეტილება შეუცვალოს ბიჭს ადგილსამყოფელი და დააკმაყოფილოს მეზობლებისა და სკოლის მოთხოვნა, რაც სხვა ბავშვებისათვის უსაფრთხოების გარანტიას შექმნის ამ კონკრეტულ სამეზობლოსა და სკოლაში, მაგრამ იქნება ბიჭისა და მისი მშობლების სურვილის წინააღმდეგ; თუ დატოვოს ვაჟი იგივე გარემოში და მასთან მუშაობა გააგრძელოს. ვაჟის სხვა გარემოში დაბინავების შემთხვევაში შესაძლოა ეს პრობლემები გადაინაცვლებენ სხვა სამეზობლოსა თუ სკოლაში, რადგან სოციალური მუშაკი არ არის დარწმუნებული, რომ ვაჟი მხოლოდ გარემოს შეცვლით შეიცვლის ქცევით პატერნს.

მოდით ჩავუღრმავდეთ **სოციალური სამუშაოს ეთიკის ფილოსოფიურ საფუძვლებს**. თანამედროვე ინგლისელი ფილოსოფოსი და სოციალური მუშაკი სარა ბენკი (2001) აყალიბებს სოციალური სამუშაოს ეთიკისადმი ორ შეხედულებას:

1. პრინციპებზე დამყარებული მიდგომები (რომელიც მოქმედების პრინციპზე ამახვილებს ყურადღებას);
2. პიროვნებასა და ურთიერთობებზე დამყარებული მიდგომები (რომლებიც ყურადღებას აქცევენ მორალური აგენტების ხასიათსა და ურთიერთობას მათ შორის).

პრინციპი არის ფიქრების, რწმენის, სისტემის უმთავრესი ნორმა, რომელიც მორალური ქმედების საფუძველს წარმოადგენს. აუცილებელია განვასხვავოთ პრინციპი წესისაგან, რომელიც მეტად სპეციფიკურია და არსობრივად ვიწროა. მაგალითად, „ადამიანის თვითგამორკვევის უფლების პატივისცემა“ პრინციპად ითვლება, რადგან მისი მასშტაბი ფართოა და ყველა ადამიანს ეხება ყველა სიტუაციაში. „მომსახურების მიმღების უფლება მისი მომსახურების გეგმის შედგენაში მონაწილეობის მიღების შესახებ“ უფრო სპეციფიკურია და წესად ითვლება, რადგან ეხება ადამიანის უფლებას კონკრეტულ სააგენტოს/ორგანიზაციის შიდა რეგულირების საკითხს.

ახლა მოდით განვიხილოთ მარია მეისის (2008) სამ პრინციპზე დაფუძნებული მიდგომა, რომელიც უკავშირდება კანტის, უტილიტარისტთა და საერთომორალისტურ მიდგომებს მორალურ ფილოსოფიაში.

კანტის პრინციპი: პიროვნებისა და ავტონომიის პატივისცემა სოციალურ სამუშაოში.

სოციალური სამუშაოს ღირებულებებისა და ეთიკის შესახებ ლიტერატურა ყურადღებას ამახვილებს იმ პრინციპთა ჩამონათვალზე თუ როგორ უნდა მოექცეს სოციალური მუშაკი მომსახურების მიმღებს. ეს პრინციპები გამყარებულია ერთი ფუნდამენტური და უმნიშვნელოვანესი პრინციპით „პიროვნების პატივისცემის“ შესახებ. ეს პრინციპი კი წარმოიშვა 18-ე საუკუნის უდიდესი გერმანელი ფილოსოფოსის კანტისაგან, რომელმაც ამას კატეგორიული იმპერატივი უწოდა. ერთ-ერთი ვერსია მისი კატეგორიული იმპერატივისა ასე უღერს:

„მოიქეცი ისე, რომ კაცობრიობა, როგორც შენი, ისე ყოველი სხვა პიროვნების სახით, შენთვის მუდამ იყოს მიზანი და არასოდეს - მხოლოდ საშუალება“

ამით ის გულისხმობდა, რომ ადამიანს უნდა მოვეპყრათ არა როგორც ჩვენი საკუთარი მიზნებისა და სურვილებისათვის მისაღწევ საშუალებებს, არამედ ისე როგორც ადამიანებს, რომლებსაც აქვთ საკუთარი არჩევანი და სურვილები. ადამიანი იმსახურებს პატივისცემას იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ის არის ადამიანი განურჩევლად იმისა, მოგვწონს ჩვენ ის თუ არა, რაიმე სარგებლის მომტანი არის ის ჩვენთვის თუ არა ან დაგვიშავა რაიმე თუ არა. კანტის ფილოსოფიის მიხედვით, ადამიანი არის არსება, რომელსაც აქვს რაციონალური აზროვნებისა და თვით დეტერმინიზმის უნარი.

კანტმა ჩამოაყალიბა რამდენიმე კატეგორიული იმპერატივი, რომელთა შორის ერთ-ერთი ხაზს უსვამს თანმიმდევრულობისა და მორალური განსჯის მნიშვნელობას:

„იმოქმედე იმ პრინციპით, რომელიც თანახმა იქნები, რომ გადაიქცეს უნივერსალურ კანონად“.

ილუსტრაციისათვის წარმოვიდგინოთ „დაპირების შესრულება“. თუ მე ტყუილად დავპირდები სხვას, ვიცრუებ სიტუაციიდან დაძრომის მიზნით განა მე მენდომება რომ ყველა ასე მოიქცეს? კანტის პასუხი იქნებოდა „არა“, ისევე როგორც დარწმუნებული ვარ ყველა ჩვენთაგანის პასუხი. მე არ მსურს, რომ ყველა ასე მოიქცეს, რადგანაც ეს მორალურად არასწორი საქციელია. კანტის მორალური ფილოსოფიის მთავარი ელემენტი, რომელსაც ყველაზე დიდი ზეგავლენა აქვს არის ადამიანის პატივისცემის პრინციპი, რომელიც წარმოადგენს სოციალური მუშაკის ბენეფიციართან ურთიერთობის საბაზისო პრინციპების ფუნდამენტს.

ბენკის აზრით (2001), სოციალური მუშაკის და მომსახურების მიმღების ურთიერთობა წარმოადგენს ბისტეკის 7 პრინციპის მოდიფიკაციას, რომელიც მან 1950 წელს განავითარა. ბისტეკმა ეს პრინციპები ჩამოაყალიბა არა როგორც ეთიკური, არამედ როგორც ეფექტიანი პრაქტიკის პრინციპები. ეს პრინციპები გამოსადეგი იქნებოდა სოციალური მუშაკისათვის, როგორც ბენეფიციარის გარემოსთან ინტეგრაციისათვის დამხმარე ინსტრუმენტი. წარმოვიდგინოთ მათ:

1. **ინდივიდუალიზაცია** – თითოეული მომსახურების მიმღების უნიკალური თვისებების აღიარება, რომელიც ემყარება ადამიანის უფლებას, რომ მოექცნენ არა როგორც უბრალოდ რიგით ადამიანს, არამედ როგორც ამ კონკრეტულ ადამიანს;
2. **გრძნობების მიზანდასახული გამოხატვა** – მომსახურების მიმღების გრძნობების თავისუფლად გამოხატვის საჭიროების აღიარება (თუნდაც ეს უარყოფითი გრძნობები იყოს);
3. **კონტროლირებადი ემოციური გარემო** – სოციალური მუშაკის თანაგრძნობა მომსახურების მიმღების გრძნობებისადმი, მათი შინაარსის გააზრება და მიზნობრივი, შესაბამისი რეაქციის მოხდენა.
4. **მიღება** – მომსახურების მიმღებთა მიღებას ისეთებად, როგორებიც ისინი არიან, მათი ძლიერი და სუსტი მხარეების გათვალისწინებით, სასიამოვნო და უსიამოვნო თვისებებით, მათი პატივისა და ღირსების აღიარებას.
5. **არა-განკითხვითი დამოკიდებულება** – მიუხედავად ბენეფიციარის ბრალეულობის ან უდანაშაულობისა, არსებული პრობლემის წარმოქმნაში მისი პასუხისმგებლობის ხარისხის დადგენა არ არის სოციალური მუშაკის საქმე, თუმცა ბენეფიციარის დამოკიდებულების, სტანდარტებისა და ქმედებების შესახებ დასკვნითი შეფასება უნდა გაკეთდეს სოციალური მუშაკის მიერ (ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სოციალური მუშაკი განიკითხავს არა ნებეფიციარს, არამედ მის საქციელს).

6. **გადანყვეტილების მიღების უფლება** – ბენეფიციარის პირადი არჩევნის თავისუფლების აღიარება და პატივისცემა, მათ შორის შემთხვევის მართვის პროცესშიც. სოციალური მუშაკი მოვალეა პატივი სცეს მის საჭიროებას და დაეხმაროს საკუთარი პოტენციისა და განზრახვის აქტივიზაციაში. ბისტეკი ხაზს უსვამს იმას, რომ ბენეფიციარის გადანყვეტილების მიღების უფლება შეზღუდულია პოზიტიური და კონსტრუქციული გადანყვეტილების მიღების უფლებით, სამოქალაქო და მორალური წესებისა და კანონების დაცვით.
7. **კონფიდენციალობა** – იმ საიდუმლო ინფორმაციის შენახვას გულისხმობს, რაც პროფესიული ურთიერთობისას გამოიყვანება. რასაკვირველია ბისტეკი არ გულისხმობს კონფიდენციალობის უფლების დაცვას როგორც ბენეფიციარის აბსოლუტური უფლებისა, რადგან ის ლიმიტირებულია სოციალური მუშაკის უფრო მაღალი ვალდებულებით საკუთარი თავის, სხვა ინდივიდების, სოციალური მუშაკის, სააგენტოს, საზოგადოების წინაშე.

ამ პრინციპების დაცვა დაგვეხმარება იმ რთულ გადანყვეტილებებსა და პასუხისმგებლობებთან გამკლავებაში, რომელთა წინაშეც ჩვენ ხშირად ვიმყოფებით.

დგება დრო ჩავფიქრდეთ იმაზე, თუ როგორ გადავჭრათ ჩვენს წინაშე არსებული პროფესიული დილემები. ძალიან სტრესულია გარემო, რომელშიც სოციალური მუშაკი მოღვაწეობს. განსაკუთრებით საქართველოში, სადაც იგი დგას რესურსების სიმწირის, საზოგადოების, მათ შორის დამქირავებლების მხრიდან პროფესიის შესახებ დაბალი ინფორმირებულობის პრობლემის წინაშეც. ადამიანებს კი სურთ სასიკეთო ცვლილებები, მათ სჭირდებათ ამ ცვლილებისათვის დარაზმვა, კოორდინირება. ამ დილემების გადასაჭრელად შერმანი და ვენოკური (1983) შემდეგ გამოსავალს გვთავაზობენ:

გადანვა და პროფესიის/სამუშაო ადგილის მიტოვება; იმედგაცრუებული სოციალური მუშაკისათვის ეს გამოსავალი სიტუაციის გარიდებისა და ახალი შესაძლებლობების წინაშე აღმოჩენას ნიშნავს. ცხოვრების ამ კონკრეტულ ეტაპზე ეს შესაძლოა მართლაც მართებული გადანყვეტილებაა, თუმცა ამას დრო გვიჩვენებს. ზოგჯერ ორგანიზაციიდან წასვლა უკეთესი გამოსავალია, რადგან შესაძლოა იმ კონკრეტული ორგანიზაციის მანდატია პროფესიული ფასეულობების შემზღუდველი და შემლახავი. ეს კი არ ნიშნავს იმას, რომ პროფესიიდან წასვლაა საჭირო. აქ რასაკვირველია ადამიანის ბუნებაა გადანყვეტი: მისი რისკის გაღების ხარისხი, მისი ბრძოლის, დღევანდელი სიტუაციისა და საკუთარი ძალების რეალისტურად შეფასების, მომავლის განჭვრეტის უნარი და ა.შ.

გადანვა, მაგრამ პროფესიაში/სამუშაო ადგილზე დარჩენა; ზოგიერთი პრაქტიკოსი გადანვის მიუხედავად არათუ არ იცვლის პროფესიას, არამედ

სამუშაო ადგილზეც რჩება. ისინი თავს სისტემის მსხვერპლად, მასთან ბრძოლაში უუნაროდ გრძნობენ. ისინი ეგუებიან იმ ფაქტს, რომ არ აქვთ სიტუაციის კონტროლის ბერკეტი. ისინი ცდილობენ გააკეთონ მაქსიმალური ნებეფიციარისათვის, მაგრამ უგულბელყოფენ უფრო ფართო პრობლემებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი იღებენ ორგანიზაციულ ნორმებს და თმობენ ადვოკატობის ფუნქციას. ასეთ შემთხვევაში პროფესია „მონოდება“ აღარაა, ის „უბრალოდ სამუშაოა“.

„ტუნელის“ ხედვის განვითარება; ხშირ შემთხვევაში, ისეთ სოციალურ მუშაკსაც კი, რომელიც არ არის ჯერ გადამწვარი, უვითარდება პრობლემისადმი ძალიან ვიწრო ხედვა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ეხმარება ბენეფიციარს ინდივიდუალურ დონეზე, მას არ შესწევს უნარი იბრძოლოს უფრო ფართო პლანში, უფრო ზოგადი პრობლემების მოგვარებისათვის აშკარად და დაუფარავად. ის ორგანიზაციაში რჩება, მაგრამ ის ორგანიზაციისა და თემის ცხოვრების მიღმაა. იგი ბენეფიციარზე ორიენტირებული რჩება და არ იბრძვის ცვლილებისათვის მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ. განსხვავება წინა გამოსავალთან შედარებით ისაა, რომ თუ წინა შემთხვევაში არსებობს ორგანიზაციისთან იდენტობის გრძნობა, ამ შემთხვევაში ის არ არსებობს.

ენერჯის სადმე სხვაგან მიმართვა; ზოგიერთი სოციალური მუშაკი აქტივისტი ხდება და უერთდება იმდენ ორგანიზაციასა და ჯგუფს, რამდენის საშუალებასაც დრო და ენერჯია აძლევს. სისტემური ცვლილების მიღწევას ისინი ნებისმიერი შესაძლო გზით ცდილობენ. ორგანიზაციისაგან განყენებული და დამოუკიდებელი პოზიციის გამო, ისინი არათანამშრომლობით და მოუმნიფებელ პროფესიონალებადაც კი მიიჩნევიან ხანდახან, თუმცა ეს მათ ცვლილებისათვის ბრძოლაში არ აფერხებს.

ცვლილების ინიცირება; ეს ცვლილებისათვის უფრო მობილიზებული ბრძოლაა, წინა გამოსავლისაგან განსხვავებით. სოციალური მუშაკები ერთიანდებიან კოლეგებთან, ბენეფიციარებთან და სხვა მოქალაქეებთან ერთად სისტემური ცვლილებისათვის საბრძოლველად. რეალურად განხორციელებად ცვლილებას სჭირდება სელექტიურობა, იმის აღიარება, რომ ყველა პრობლემა ერთდროულად მოგვარებადი არაა, და საჭიროა გონივრული არჩევნის გაკეთება. ამავე დროს არჩევანი გასაკეთებელია ცვლილების მიღწევის სტრატეგიისა და ტაქტიკის შესახებ. ყველა ცვლილება დროს მოითხოვს და ერთბაშად მიზანს ვერ აღწევს, ამიტომ ხშირად ნაბიჯ-ნაბიჯ სვლაა საჭირო. ხოლო ამ სვლის თანმიმდევრობის განსაზღვრა პრობლემის შესახებ ღრმა ცოდნასა და მისი მოგვარებისათვის გონივრულად დაგეგმილ ბრძოლას ითხოვს. ხშირად ეს სოციალური მუშაკები კოლეგებისაგან კრიტიკას იმსახურებენ ფართო პრობლემების მოგვარებისათვის ინდივიდუალური პრობლემების მსხვერპლად გაღების გამო.

აღბათ ხვდებით სულით მეზობლი, პროფესიული ფასეულობების დამცველი და უდრეკი პრაქტიკოსისათვის რომელი ვარიანტია შესაფერისი და რატომ.

III

რე არის სავრთავორისო სოციალური
სამუშაო

სოციალური სამუშაოს მიმართ არსებული საერთაშორისო პერსპექტივების გაცნობა

კარენ ლიონისი, კეთლინ მენიონის,
მერი კარლსენის მიერ

შესავალი

გლობალიზაცია ის საკითხია, რომლის მიმართაც ინტერესს უფრო და უფრო მეტად იჩენს როგორც პრესა და მედია, ასევე ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური მეცნიერებები. თუმცა, მისი და მასში მიმდინარე პროცესების ზეგავლენა კეთილდღეობის სექტორზე და, უფრო კონკრეტულად, სოციალური სფეროს პროფესიონალებზე და მათ მუშაობაზე სულ ახლახანს აღიარეს. სოციალური სამუშაოს ფოკუსირება ინდივიდებს, ოჯახებს, ჯგუფებს თუ თემებს და მათ გარემოს შორის ურთიერთობაზე ხაზს უსვამს ინტერვენციის „ადგილობრივ“ ხასიათს და ისეთი მომსახურების განვითარების მნიშვნელობას, რომელიც მოცემული კონტექსტის და კულტურის შესაფერისია (ვები, 2003). ჩვენ ამგვარი ხაზგასმით ვამტკიცებთ იმას, რომ სოციალური სამუშაო მთელს მსოფლიოში ახლა სხვადასხვა პირობებში ოპერირებს, რაც ახალ სოციალურ პრობლემებს წარმოშობს – ან ძველებს ამწვავებს. შესაბამისად, სოციალურ პროფესიონალებს მომსახურებების და პრაქტიკების გადასინჯვა სჭირდებათ საერთაშორისო მოვლენების და პერსპექტივების ქრილში. ზოგიერთისთვის ეს საერთაშორისო გარემოში მუშაობას გულისხმობს, თუმცა, სხვებისთვის ეს ინტერნაციონალიზებული პერსპექტივების გაერთიანებას ნიშნავს ადგილობრივ პრაქტიკაში.

ერთი მხრივ, საერთაშორისო ურთიერთობები და აქტივობები სოციალურ სამუშაოში სიახლეს არ წარმოადგენს. კონტაქტები სოციალური სამუშაოს პიონერებს შორის ერთ საუკუნეზე მეტი ხნის წინ კარგად იყო დოკუმენტირებული (მაგალითად, იხილეთ ჰილი, 2001) და სოციალურ მუშაკთა მონივნავე საერთაშორისო ორგანიზაციებს საფუძველი ჩაეყარა კონფერენციაზე, რომელიც 1928 წელს პარიზში გაიმართა (ლიონისი, 1999). თუმცა, არსებობდა ვარაუდი, რომ საერთაშორისო აქტივობები ამ სფეროს ლიდერებით შემოიფარგლებოდა, ან საუკეთესო შემთხვევაში, შემთხვევით ან ზღვრულ ინტერესს წარმოადგენდა სოციალური პროფესიონალების უმცირესობებისთვის. გლობალური ურთიერთდამოკიდებულება ნიშნავს, რომ გლობალური მოვლენები და პროცესები ახლა ზეგავლენას ახდენს ინდივიდებზე, თემებსა და საზოგადოებებზე მთელს მსოფლიოში. ჩვენი აზრით, საჭიროა, რომ ყველა სოციალურმა მუშაკმა გააცნობიეროს საერთაშორისო პერსპექტივები და უკეთ იყოს მომზადებული კულტურათაშორისი და ქვეყანათაშორისო პრობლემების მოგვარებისათვის (ჰოკენსტადი და მიდგლი, 1997). [...]

განმარტებები, დაშვებები და საერთაშორისო ასოციაციები

ზოგიერთი ორგანიზაცია რალაც პერიოდის განმავლობაში წარმოდგენილი იყო როგორც სოციალური სამუშაოს ჩემპიონი და განმსაზღვრელი საერთაშორისო და რეგიონულ დონეებზე. გლობალურ დონეზე გვაქვს სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაცია (IFSW), „სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაცია (IASSW) და სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო საბჭო (ICSW), ასევე არსებობს უნივერსიტეტთაშორისი კონსორციუმის საბჭო სოციალური კეთილდღეობის საკითხზე (IUCISD) (მაგალითად, იხილეთ ჰოკენსტედი და მიდგლი, 1997; ლიონსი, 1999). სავარაუდოდ, სანყის დონეზე, საჭიროა რამდენიმე ტერმინის შემოტანა და განმარტება, რომლებსაც ჩვენ წინამდებარე ტექსტში ხშირად გამოვიყენებთ. აქ საჭიროა აღვნიშნოთ სოციალური სამუშაოს „ახალი განმარტება“, რომელიც 2000 წელს მიიღეს სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის ერთობლივ კონგრესზე.

ძირითადი განმარტება მოცემულია ერთ გვერდიან დოკუმენტში სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის ვებ-გვერდებზე და ის შემდეგნაირი სახისაა:

სოციალური სამუშაოს პროფესია ხელს უწყობს სოციალურ ცვლილებას, ცდილობს პრობლემის გადაჭრას ადამიანთა ურთიერთობებში, ასევე ადამიანთა გაძლიერებას და თავისუფლებას კეთილდღეობის ასამაღლებლად. ადამიანის ქცევის და სოციალური სისტემების თეორიების გამოყენებით, სოციალური სამუშაო ინტერვენციას ახდენს ადამიანის გარემოსთან ურთიერთქმედების დონეზე. ადამიანის უფლებების და სოციალური სამართლიანობის პრინციპები ფუნდამენტური მნიშვნელობისაა სოციალური სამუშაოსთვის.

ჩვენ განვმარტავთ რამდენიმე ტერმინს, როგორცაა: „პრობლემის გადაჭრა“, „ადამიანური ურთიერთობები“ და „კეთილდღეობა“, ფრაზას „სადაც ადამიანი ურთიერთქმედებს თავის გარემოსთან“ და „ფუნდამენტური“ პრინციპები, როგორც, სავარაუდოდ, არასადავო ტერმინებს, რომლებიც საერთო მახასიათებლებს ატარებენ პრაქტიკის უკიდურესად მრავალფეროვან მაგალითებში მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში. მრავალფეროვნების ინდიკატორია ისიც, რომ გლობალურად სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციასთან ასოცირებული ადგილობრივი ასოციაციები 80 ქვეყანაში არსებობს (და 470,000 წევრზე მეტი ჰყავს) და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის მიერ 2000 წელს გამართული აღწერის თანახმად, მსოფლიოში სოციალური სამუშაოს დაახლოებით 2,000 სკოლა არსებობს. სოციალური სამუშაოს სკოლები კარგად არის ჩამოყალიბებული ევროპის, ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკის თითქმის ყველა ქვეყანაში; უფრო ახლახანს ამგვარი სკოლები ჩამოყალიბდა

აზიასა და აფრიკაში, ასევე ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში (გარბერი, 2000).

თუმცა, ჰეამ (2004) რამდენიმე გამოწვევა განიხილა, რაც ერთობლივი სამუშაო ჯგუფის წინაშე იდგა წინამდებარე მოკლე განაცხადის მომზადების პროცესში; და მისი მიღების შემდეგაც კი მას მაინც აკრიტიკებდნენ როგორც „დასავლური“ გაგების ამსახველ განაცხადს (და ეს მართალია, რადგან წინამდებარე განმარტების შემუშავების პროცესში ჩართული 12 ადამიანიდან სამის გარდა ყველა ჩრდილოეთ ამერიკიდან, ან დასავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან იყო). შესაბამისად, იიპი (2004) აცხადებს, რომ ჩინეთსა და რამდენიმე ისეთ საზოგადოებაში, სადაც კონფუციანური ფასეულობები ძლიერად ფეხმოკიდებულია, ტერმინები იცვლება. გაძლიერება და გათავისუფლება შეიძლება შევადაროთ უფრო დომინირებულ ფასეულობს, როგორცაა სტაბილურობის, პატივისცემის და ჰარმონიის შენარჩუნება, რასაც სოციალური მუშაკებისგან მოელიან აზიის ბევრ ქვეყანაში. ეს ორივე კი ასახავს დაძაბულობას ამ პროფესიაში, თუ რამდენად შეესაბამება ზოგიერთი სოციალური მუშაკის მისწრაფება მათდამი საზოგადოებრივ მოლოდინებს და პრაქტიკის არსებულ მეთოდებს, ასევე ასახავს კიდევ ერთ დებატს, რაც ზოგადად არსებობს საერთაშორისო ფორუმებზე „უნივერსალურ“ განმარტებებსა ან სტანდარტებზე შეთანხმებისას, „დასავლური“ (ან, თუნდაც ანგლო-ამერიკული) ზეგავლენის თავიდან არიდების მცდელობისას.

ჩვენ ასევე გამოვიყენებთ ტერმინი „სოციალური პროფესიები“. აღნიშნული ტერმინი შემოღებული იქნა კონფერენციაზე, რომელიც ევროპის რეგიონში ერასმუსის (საუნივერსიტეტო) გაცვლითი პროგრამების ათწლეულის შეფასებას ეძღვნებოდა (სიბელი და ლორენცი, 1998). სოციალური სამუშაოს წარმომადგენლები ევროპულ ქსელებში უკეთ გაეცნენ სხვადასხვა ტიტულების და კვალიფიკაციების მქონე მთელ რიგ ოკუპაციურ ჯგუფებს სხვადასხვა ქვეყნებში, რომლებიც მსგავს სამუშაოს ახორციელებდნენ სოციალურ სფეროში და ეს ტერმინი ფართოდ გამოიყენება ახალი ევროპული ჟურნალის გამოცემის შემდეგ (ოტო და ლორენცი, 1998). ევროპული ქსელების ჩამოყალიბებისთვის ერასმუსის (და შემდეგ ტემპუსისა და სოკრატეს) პროგრამების დაფინანსებით საფუძველი ჩაეყარა არა მარტო ერთობლივი საგანმანათლებლო და კვლევითი პროგრამების განვითარებას (ლიონსი და ლორენსი, 2006), არამედ გამოქვეყნებული და გამოუქვეყნებელი შედარებითი ანგარიშების მომზადებას კეთილდღეობის კონტექსტის და სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის შესახებ ევროპის მთელ რიგ ქვეყნებში. მათში აისახა საგანმანათლებლო და ტრენინგის ტრადიციებში არსებული ეროვნული განსხვავებები; ასევე შეხედულებები სახელმწიფოს, მოხალისეობრივი, კერძო და არაფორმალური სექტორების როლის მიმართ „კეთილდღეობის“ უზრუნველყოფაში; სოციალური და საზოგადოებრივი სამსახურების ორგანიზების გზები მომხმარებელთა კონკრეტული

ჯგუფებისთვის (მაგალითად, იხილეთ ლორენცი, 1994; ადამსი და სხვ. 2001; ჰამბერგერი და სხვ. 2004).

ჩვენი აზრით, „სოციალური პროფესიები“ ასევე ხელსაყრელი ტერმინია უფრო ფართო გლობალურ კონტექსტში, ტრენინგში, სამსახურების ორგანიზებასა და პრაქტიკაში არსებული სხვადასხვა აქცენტის გასათვალისწინებლად. შესაბამისად, ჩვენ ბევრ ადგილას უფრო მეტად ვიყენებთ ტერმინს „სოციალური პროფესიები“ და არა „სოციალური სამუშაო“; რამდენადაც უფრო ფართო გაგება იმისა, რაც „სოციალურ სამუშაოს“ შეადგენს (ვიდრე ეს, მაგალითად, ცნობილია ბევრი ბრიტანელი სოციალური მუშაკისთვის), შესაფერისია სოციალური სამუშაოს განხილვისას შედარებით ან საერთაშორისო კონტექსტში. ამიტომაც, ზოგჯერ ვიყენებთ ტერმინს „სოციალური პროფესიონალი“ ნაცვლად უფრო ვიწრო და ზოგ შემთხვევაში გაუცხოებული ტერმინისა „სოციალური მუშაკი“. [...]

აქ ასევე ნათლად უნდა გავარკვიოთ ჩვენს მიერ ტერმინის „კეთილდღეობა“ გამოყენება და ხაზი გავუსვათ, რომ „კეთილდღეობის უზრუნველყოფის“ ნიმუშები საკმაოდ განსხვავდება, იმ ქვეყნებს შორისაც კი, რომლებიც ერთ ენაზე საუბრობენ, შეერთებული შტატების და გაერთიანებული სამეფოს ჩათვლით, ან ვისაც მსგავსი ეკონომიკური სტატუსი გააჩნია (მაგალითად, შვედეთი და იაპონია). „კეთილდღეობის“ იდეები მდიდარ ქვეყნებში, ზოგადად, უფასო განათლებას გულისხმობს (სკოლის დამამთავრებელ ასაკამდე), როგორც უნივერსალურ უფლებას და მოიცავს ერთგვარ ხელმისაწვდომობას უფასო ჯანდაცვაზე (მიუხედავად იმისა, რომ ხელმისაწვდომობის დონე და დაფინანსების საშუალებები ძალზედ განსხვავებულია). ამას გარდა, იმ ხალხს, ვისაც საკუთარი თავის რჩენა არ შეუძლია ანაზღაურებადი სამუშაოს მემკვიდრით, ან სხვა მიზეზის გამო, სოციალური დაცვის/კეთილდღეობისთვის თანხას უხდიან. ზოგან შედის სუბსიდირებული დაბინავება, ან პირადი სოციალური მომსახურების მიწოდება, თუმცა, საკმაოდ დიდია განსხვავება ეს მიწოდებულია სახელმწიფოს მიერ ადგილობრივი მთავრობის საშუალებით თუ დამოუკიდებელი (მოხალისეობრივი და კერძო) სექტორების მიერ. მეოცე საუკუნის ბოლო პერიოდებიდან მოყოლებული, სოციალური პოლიტიკის ლიტერატურაში საკმაოდ ფართო დისკუსია მიმდინარეობდა იმაზე, თუ რამდენად შესაძლებელია ესა თუ ის ქვეყანა ჩაითვალოს „საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოდ“, და ასევე კეთილდღეობის ქვეყნების სხვადასხვა მოდელის შესახებ (შედარებითი მაგალითების გამოყენებით) (მაგალითად, იხილეთ ესპინგ-ანდერსონი, 1990; დიკონი, 2002; კოენი და სხვ. 2002; მიდგლი, 1995, 1997).

კიდევ უფრო განსხვავებულია შეხედულებები კეთილდღეობის, სოციალური ზრუნვის და სოციალური სამსახურების დანიშნულების შესახებ ოჯახის და საზოგადოების პასუხისმგებლობებთან მიმართებაში, განსაკუთრებით, როცა ამ მომსახურებების საჭიროებას და მიწოდებას განვიხილავთ ნაკლებად განვითარებული ეკონომიკების მქონე ქვეყნებში (როგორც ამას განიხილავს მვაბუ

და სხვ., 2001) და აქაც საჭიროა ტერმინოლოგიაზე საუბარი. ეკონომიკურად მაღალგანვითარებულ (კაპიტალისტურ) ქვეყნებს ზოგჯერ აღწერენ როგორც „მონინავე ინდუსტრიულ ქვეყნებს“ (AICs) (ლიონსი, 1999 წ.), თუმცა, შეიძლება აღინიშნოს, რომ სანარმოო ინდუსტრიებში მომხდარი ცვლილებების გამო (გლობალიზაციასთან დაკავშირებით), ახლა შესაძლოა ბევრი დასავლეთ ევროპული ქვეყანის იდენტიფიკაცია როგორც პოსტ-ინდუსტრიული, სადაც უფრო მეტი ყურადღება ცოდნის ეკონომიკას და კვლევას, ასევე დიზაინის ფუნქციებს ექცევა. ამგვარი ქვეყნები უმეტესწილად ჩრდილოეთ ნახევარსფეროში მდებარეობს (მათ „ჩრდილოურ“ ან ზოგჯერ „დასავლურ“ ქვეყნებს უწოდებენ), ავსტრალიის და ახალი ზელანდიის გამოკლებით. ამ დროს კი უფრო ღარიბი ქვეყნები (ან ნაკლებად განვითარებული ქვეყნები – LDCs) ძირითადად სამხრეთ ნახევარსფეროში მდებარეობენ და ზოგჯერ მათ ერთობლივად მოიხსენიებენ როგორც „სამხრეთი“.

ჰილი (2001) ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, თუ როგორ შეიცვალა ტერმინოლოგია პოლიტიკური ცვლილებების შესაბამისად 1989 წლის შემდეგ, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისას (კომუნისტური ქვეყნების გეგმიურ ეკონომიკიდან). ამის გამო, ადრე გამოყენებული ტერმინები „პირველი მსოფლიო“ (განვითარებული კაპიტალისტური ეკონომიკები), „მეორე მსოფლიო“ (კომუნისტური ქვეყნები) და „მესამე მსოფლიო“ (ნაკლებად განვითარებული ქვეყნები) უკვე ზედმეტი გახდა. ამ ეტაპზე შესაფერისია პირველადი დისკუსიის დანყება გლობალიზაციის ცნებაზე და თუ რატომ შეიძლება იყოს ეს რელევანტური სოციალური სამუშაოსთვის.

გლობალიზაციისა და სიღარიბის რაობა და შედეგები

„გლობალიზაცია“ გაცვეთილი ტერმინია და ის ხშირად ბუნდოვნად არის განმარტებული ან არაზუსტად გამოიყენება ბევრ სხვადასხვა დონის პროცესთან მიმართებით, რომლებიც სხვადასხვანაირად მოქმედებენ მსოფლიოს ამა თუ იმ ქვეყანაზე. აგრეთვე არსებობს განსხვავებული მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ ეს ახალი ფენომენი „კარგი რამ“ არის თუ „ცუდი“. ზოგი „გლობალიზაციას“ ხედავს, როგორც განყენებულ/განცალკევებულ რაღაცას, რომელიც ნაკლებად ან საერთოდ არ არის დაკავშირებული მათ ყოველდღიურობასთან და სამუშაოსთან. ასე მოფიქრალთა შორის ბევრი შეიძლება, სოციალური სფეროს მუშაკიც იყოს. ჩვენ არ გამოვდივართ „გლობალიზაციის“, როგორც ასეთის წინააღმდეგ ან მხარდასაჭერად. ჩვენ მას მივიჩნევთ ახალ ფენომენად, რომლის პროცესიც მნიშვნელოვნად, მაგრამ სხვადასხვაგვარად მოქმედებს ადამიანების ცხოვრებაზე მთელ დედამიწაზე. ამ პროცესის ნეგატიური ზემოქმედება კი, ჯერჯერობით, სოციუმებიდან გარიყული ან გაძევებული ადამიანების (ან ჯგუფების) ხვედრია. ეს სწორედ ის ადამიანები არიან, რომ-

ლებზეც სოციალური სამსახურები და თემის განვითარების ღონისძიებებია მიმართული. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ყველა სოციალურ მუშაკს უნდა ჰქონდეს გარკვეული წარმოდგენა „გლობალიზაციის“ არსის შესახებ, რათა გაიგოს სხვადასხვა პროცესების გავლენა მის საკუთარ ქვეყანაზე და სამუშაო პროცესზე. გარდა ამისა, გლობალიზაცია აისახა ზოგიერთ ახალ სოციალურ პრობლემაზე, რომელიც სცილდება ერთი ქვეყნის საზღვრებს და ხშირად მის მოსაგვარებლად საერთაშორისო ძალისხმევაა საჭირო.

გლობალიზაციად წოდებული ფენომენის შესახებ არსებული ლიტერატურის უმრავლესობა ხაზს უსვამს მის ეკონომიკურ ასპექტებს და იმ გზას, თუ როგორ ხდებიან ქვეყნები სულ უფრო და უფრო მეტად დაკავშირებულნი საერთაშორისო კომერციული ქსელების მეშვეობით, ვიდრე ორმხრივი სავაჭრო ურთიერთობით. რასაკვირველია, ამ პროცესის მნიშვნელოვანი ასპექტი არის მულტი-ნაციონალური, ან ტრანს-ნაციონალური კომპანიების როლი (MNCs ან TNCs) საწარმოო ინდუსტრიების ადგილმდებარეობის შესახებ გადწყვეტილების მიღებაში, ასევე მათი ზეგავლენა ქვეყნების ეკონომიკებზე როგორც ჩრდილოეთში, ასევე სამხრეთში. რასაკვირველია, ზოგიერთი მათ არადემოკრატიულ ძალაუფლებას განიხილავს როგორც საფრთხეს ეროვნული სახელმწიფოების როლისადმი და ბევრი თანხმდება, რომ ინდივიდუალურმა ქვეყნებმა დაკარგეს ავტონომიურობა, ასევე ფიქრობენ, რომ ეროვნული საზღვრები დღეს უფრო ნაკლებმნიშვნელოვანი ხდება, ვიდრე ერთი თაობით ადრე (ჰელდი და სხვ. 1999).

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ უფრო მეტად გლობალიზაციის სხვა ასპექტებზე გავამახვილებთ ყურადღებას, შეიძლება ამ ეტაპზე სასარგებლო იყოს სოციალურ მოძრაობებზე ფოკუსირება (საერთაშორისო და ეროვნულზე), ანტიგლობალიზაციის მოძრაობის ჩათვლით, რომელიც მიზნად ისახავს დაუპირისპირდეს ძალაუფლების არსებულ, როგორც სახელმწიფო, ასევე კორპორაციულ სტრუქტურებს. ამის ეფექტიანობის მტკიცებულება შეიძლება დავინახოთ სამსექტორს შორის აქტიურ პარტნიორობაში (რაც ასევე გასამმაგების (Treefodling) სახელითაა ცნობილი) კერძო, საჯარო და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის გადწყვეტილების მიღებისას მცირე და დიდი პროექტების თაობაზე (იხილეთ კარმენი, 1999; პერლასი, 2000). აღნიშნულ მოძრაობებზე შეიძლება სამოქალაქო საზოგადოებიდან წამოსული მუხტი დომინირებდეს, მაგრამ საჯარო სექტორიც რეაგირებს სხვადასხვა გზით. მაგალითად, 2003 წელს ინდოეთის მთავრობის მიერ არარეზიდენტი ინდოელის დღის (9 იანვარი) შემოღება მოქალაქეობის ხელახალ განსაზღვრებას უთანაბრდება. ეს არის ინდოელი საერთაშორისო დიასპორის მიღწევების სახელმწიფო აღიარება. ამგვარი აღნიშვნით, მთავრობამ ყოფილი რეზიდენტები უკანვე, ინდოეთში მოიწვია და ამგვარად ეცადა ამჟამინდელი და ყოფილი რეზიდენტების თანამშრომლობის მხარდაჭერით მათი წარმატებების კაპიტალიზებას.

როგორც არ უნდა იყოს კონკრეტული ქვეყნების ეკონომიკებზე განხორციელებული ზეგავლენა, მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქვეყნების შესაძლებლობა ან სურვილი ფული დახარჯონ კეთილდღეობის რესურსებზე, თუმცა, როგორც აღინიშნა, ამას განაპირობებს ის საჭიროება, რომელიც ასე განსხვავდება მდიდარი და ღარიბი ხალხისთვის, როგორც კონკრეტულ ქვეყანაში, ასევე სხვადასხვა ქვეყნებში. მაგალითად, შეერთებულ შტატებში, საგადასახადო პოლიტიკის რიტორიკა შეიცვალა და გახდა „ეს შენი ფულია – შეგიძლია აარჩიო, როგორ გამოიყენო ის“. ამგვარად, უფრო დიდი მოთხოვნები არის სოციალური პროფესიონალების მიმართ, თითქმის მიუხედავად სექტორის ან სააგენტოს ტიპისა, სადაც ისინი მუშაობენ და მომხმარებელთა ჯგუფების თუ საზოგადოებისა, რომლებთანაც დაკავშირებულნი არიან.

გლობალიზაცია არა მარტო ეკონომიკური ფენომენია – მას სხვა განზომილებებიც გააჩნია, რომელთა შორისაა პოლიტიკური, დემოგრაფიული, ტექნოლოგიური, კულტურული და გარემოსდაცვითი, ისინი კი ურთიერთქმედებენ როგორც საზოგადოებებში მრავალფეროვნების გაზრდისათვის, ასევე ერთგვაროვნების მხარდასაჭერად, მაგალითად, სოციალური პოლიტიკების ეროვნულ საზღვრებს მიღმა. ეს შესაძლოა ერთდროულად დავინახოთ როგორც ტრადიციული იერარქიული სტრუქტურების თავმოყრა, ან მათი დაშლა. მოხდა სოციალური სამართლიანობის რესტრუქტურისაც კრიმინალური საქმიანობების რეორგანიზაციის აღიარებით – შეიქმნა საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ორგანიზაცია (ინტერპოლი), ტრანს-ნაციონალური სასამართლო სისტემა, მოხდა ასევე ექსტრატერიტორიული იურისდიქციის გაზრდა ზოგიერთ ქვეყანაში ზოგიერთი ტიპის დანაშაულებისათვის (მაგ. პედოფილია). ბევრი გლობალური მოქალაქისთვის ამჟამად შესამჩნევია უფრო იაფი, მოსახერხებელი სატრანსპორტო ქსელები და ტელეკომუნიკაციის სამსახურები (მაგ. ინტერნეტი).

ამერიკელმა სოციალური სამუშაოს განათლების მუშაკმა გლობალიზაცია განმარტა, როგორც „გლობალური ინტეგრაციის პროცესი, სადაც სხვადასხვა ადამიანები, ეკონომიკები, კულტურები და პოლიტიკური პროცესები უფრო და უფრო მეტად ექცევიან საერთაშორისო ზეგავლენის ქვეშ“ (მიდგლი, 1997 ა; გვ. xi), სხვებმა კი განსაზღვრეს, როგორც ურთიერთდამოკიდებულების მზარდი ხარისხი სხვადასხვა საზოგადოებებს შორის (ბარი ჯონსი, 1995). კანადელი ანალიტიკოსი მსჯელობდა დაღმასვლაზე „კეთილდღეობის პროექტში“ მთელ რიგ ქვეყნებში, რაც თავისუფალი ბაზრის მომხრე პოლიტიკური იდეოლოგიის აღმავალ ბატონობას უკავშირდებოდა (ტიპლი, 2000). ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა გაერთიანებული სამეფო, სადაც სახელმწიფო კეთილდღეობა და უნივერსალური პრინციპები ძალიან ფართოდ იყო მიღებული 1970-იანი წლების ბოლომდე, აღნიშნულმა იდეოლოგიამ ჯანმრთელობის და სოციალური სამსახურები სერიულ რესტრუქტურისაცამდე მიიყვანა „კეთილდღეობის შერეულ

ეკონომიკაში“, სადაც მომხმარებლის არჩევანის რიტორიკა სოლიდარობის ფასეულობაზე მაღლა განთავსდა. [...]

დღემდე, შედარებით ნაკლები წინააღმდეგობის ქვეშ ექცევა დომინანტური იდეოლოგია, მულტინაციონალური კომპანიები (MNC) და მდიდარი ქვეყნები ერთიანდებიან ისეთ გლობალურ ორგანიზაციებზე ზეგავლენის მოსახდენად, როგორცაა საერთაშორისო სავალუტო ფონდი (International Monetary Fund) და მსოფლიო ბანკი (World Bank). თუმცა, ამის შეცვლის ნიშნებიც არსებობს, რამდენადაც განსხვავებული ინტერესთა ჯგუფები თავიანთი მიზნების სოლიდარობას ახდენენ ცვლილებისათვის, მაგალითად, სიეტლის ამბოხებებსა და დებატებში ეროვნული ვალების გაუქმების შესახებ (უკანასკნელი დებატები, ამ მასალის დაწერის დროს მოხდა, ინდოეთის ოკეანის ქვეყნებში ცუნამის კატასტროფულ ეფექტებზე რეაგირების საპასუხოდ) და, ალბათ, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, 2005 წლის საერთაშორისო კამპანია ვაჭრობის სამართლიანობის შესახებ. „სიღარიბის წინააღმდეგ ქმედების გლობალური მოწოდება“ სიღარიბის შემცირებაზე მომუშავე ჯგუფების ფართო ალიანსია, რომლებიც ლიდერებს თავიანთი ვალდებულებების შესრულებას აიძულებენ. გლობალური კამპანიის მიმარ ერთი კრიტიკა იყო ის, რომ მას აკლდა „საშინაო“ სიღარიბის აღიარება, მაგრამ მაგალითად კანადამ და შოტლანდიამ შესძლეს, ადგილობრივი სიღარიბის საკითხების დაკავშირება გლობალურ სიღარიბესთან (www.bond.org). კანადურმა კოალიციამ ლაკონურად განაცხადა საკუთარი მოთხოვნები - „უფრო მეტი და უკეთესი დახმარება“, ვაჭრობის სამართლიანობა, ვალის გაუქმება, ბავშვთა სიღარიბის დაძლევა კანადაში, შემდგომ კი გაკეთდა განცხადება, რომ „სიღარიბე არსებობს იმიტომ, რომ ჩვენ არ გვსურს ინვესტირების მოხდენა სოციალურ განვითარებაში“. გლობალურ კამპანიასთან აფილირებული ბევრი ეროვნული კამპანია იბრძვის სამი მთავარი საკითხისთვის – უფრო მეტი დახმარება (სულ მცირე, მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 0.7 პროცენტი, რაც დაიგეგმა გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე 1970 წელს, მაგრამ რისი დაკმაყოფილებაც მხოლოდ რამდენიმე ქვეყანამ შესძლო), ვალის გაუქმება და სამართლიანი ვაჭრობის განხორციელება. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ გაერთიანებულ სამეფოში მიმდინარე კამპანიაში „სიღარიბე წარსულს ჩავაბაროთ“, კონსენსუსის და ვალდებულების ყველაზე პრობლემურ სფეროს ვაჭრობის სამართლიანობა წარმოადგენდა (პირადი კომუნიკაცია).

ჩვენ იმ დროში ვცხოვრობთ, სადაც გლობალურად რეალური და გარდაუვალი საფრთხეები არსებობს სურსათის უსაფრთხოებასთან, მტკნარი წყლის რესურსებთან, ენერჯის ხელმისაწვდომობასა და პანდემიასთან დაკავშირებით, ასევე არსებობს მოქალაქეთა მსხვერპლი კონფლიქტების გამო, ქალთა და ბავშვთა ტრეფიკინგი (და ექსპლუატაცია). ამას გარდა, სიღარიბე/სიმდიდრის მუდმივცვალებად პროცესში ადამიანთა უფრო მეტი მობილობა ორივე მხარეს და, შესაბამისად, ხალხის და საზოგადოებების ურთიერთკავშირის უპრეცედენტო მაჩვენებელი მთელს მსოფლიოში ნიშნავს, რომ ღარიბებისთვის ყურადღე-

ბის მიქცევა მდიდრების ინტერესებში შედის. ფაქტობრივად, მახვილგონვრული შეიძლება იყოს იმის აღნიშვნა, რომ საზღვარი მდიდრებსა და ღარიბებს შორის შესაძლოა უფრო კომპლექსური იყოს, ვიდრე ეს ადრე მიაჩნდათ, რაც უფრო ნათელს ხდის იმას, რომ უფრო მეტი ყურადღების მიქცევა საჭირო სიღარიბის საკითხისადმი პრაგმატული და არა ალტრუისტული მოსაზრებით.

ამას გარდა, როგორც ადრე აღინიშნა (ლიონსი, 1999) და როგორც წინა მაგალითებშია ილუსტრირებული (მაგ. აზიური ცუნამი, ან სერიული ქარიშხლები კარიბის ქვეყნებში, ქარიშხალ კატრინას ჩათვლით, რომელმაც შეერთებული შტატების რამდენიმე ქალაქი დაანგრია, ახალი ორლეანის ჩათვლით, 2005 წელს), ექსტრემალური ამინდით გამოწვეული ნგრევა ხაზს უსვამს, რომ ჩვენ უკვე აღარ შეგვიძლია უყურადღებოდ დავტოვოთ ის ფაქტები, რაც ეკოლოგიურ ზიანს, გლობალურ დათბობას ან პლანეტის მოწყვლადობას ეხება – არც ის შეიძლება, ვიფიქროთ, რომ ეს რომელიმე კონკრეტული ქვეყნიდან მომდინარეობს, ან მარტო მას ეხება. ჰაერი და წყალი ეროვნულ საზღვრებს არ ცნობს და ისე როგორც ჩერნობილის ატომურ რეაქტორსა (1986) და ინდოეთში, ბოპალის ქიმიურ საწარმოში (1984) მომხდარი აფეთქებით გამოწვეულმა „ტექნოგენურმა“ კატასტროფებმა ხანგრძლივი ზეგავლენა მოახდინა კონკრეტულ ადგილებში, ასევე, 2004 წლის 26 დეკემბერს ინდოეთის ოკეანეში მომხდარმა ცუნამიმ ნგრევა გამოიწვია, რისი შედეგიც დიდხანს გაგრძელდება კუნძულსა და სანაპირო ზოლზე 12 ქვეყანაში მცხოვრებ მოსახლეობაში, რომლებიც ამ ზღვას ესაზღვრება. ცუნამი ასევე ჩვენი გლობალური ურთიერთკავშირის ილუსტრირებაა არა მხოლოდ ნგრევის კუთხით, რის გამოც 50-ზე მეტი სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეები დაიღუპნენ, არამედ რეაგირების მხრივაც. ცუნამით დაზარალებულ რეგიონებში საერთაშორისო და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისადმი უპრეცედენტო დახმარების მობილიზება მოხდა მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. მსგავსი ფენომენი ილუსტრირებულია 2001 წლის 11 სექტემბრის თავდასხმის დროს (რომელსაც შემდგომში 9/11 უწოდეს).

შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ერთ დროს სოციალურ მუშაკებს ბევრი რამე ეთქმოდათ გაეროს და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების პოლიტიკებში, მაგრამ ეკონომიკური განვითარების სოციალურ (და გარემოსდაცვით) განვითარებაზე დომინირების ტენდენციამ, მათი როლი უკუაგდო (დრაკერი, 2003). თუმცა, ჩვენი აზრით, სოციალური სამუშაოს ფასეულობები ამჟამად არსებულ ბევრ გლობალურ სოციალურ (და გარემოსდაცვით) მოძრაობას ენათესავება და უნდა მივხვდეთ, რომ სოციალური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი საკითხები დეკონტექსტუალიზებული და ინდივიდუალიზებული ვედარ დარჩება. აღნიშნული კომპონენტები ურთიერთდაკავშირებულია. ნელსონ მანდელას სიტყვებით, რომელიც მან წარმოსთქვა 2005 წელს ლონდონში გამართულ ლონისძიებაზე „სიღარიბე ისტორიას ჩავაბაროთ“:

სიღარიბის დაძლევა ქველმოქმედების შესტი არ არის. ეს სამართლიანობის ქმედებაა. ეს ადამიანის ძირითადი უფლების, ღირსების და ღირსეული ცხოვრების უფლების დაცვაა. იქ, სადაც სიღარიბე ბატონობს, ჭეშმარიტი თავისუფლება არ არსებობს. ზოგჯერ ხდება, რომ ზოგიერთ თაობას უნევს ხოლმე, რომ დიდებული იყოს. თქვენ შეგიძლიათ დიდებული თაობა იყოთ. დაე, თქვენი დიდება აყვავდეს. რასაკვირველია, ეს ამოცანა მარტივი არ იქნება. თუმცა, ამის არ გაკეთება დანაშაული იქნება კაცობრიობის წინაშე, რის წინააღმდეგაც მე ყველა ადამიანს ვთხოვ აღსდგეს.

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო პერსპექტივები ადგილობრივ პრაქტიკაში?

აღბათ, გასაოცარი არ არის, რომ დაახლოებით ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში ინტერესი განახლდა საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს იდეის მიმართ – როგორც ერთგვარი ლინზა, რომლის მეშვეობითაც უნდა დავინახოთ ადგილობრივი პრაქტიკა. და მართლაც, აჰმადი (2003 . გვ. 14) აღნიშნავს, „საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოს შეუძლია და კიდევ უნდა ითამაშოს მნიშვნელოვანი როლი დემოკრატიის კონსოლიდაციაში, სოციალურ მართლმსაჯულებასა და საერთაშორისო კონვენციების განხორციელებაში, როგორცაა ადამიანის უფლებები, ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრა, ბავშვთა უფლებები და ა.შ. ასევე კონფლიქტების პრევენცია და მშვიდობის მხარდაჭერა გლობალური კულტურული ინტეგრაციის წარმოჩენით“.

ორივე, ლიონსი (1999) და ჰილი (2001) განიხილავდნენ რამდენიმე მოვლენას და ლიტერატურას, რომლებიც ათარიღებენ აღნიშნულ განვითარებას და მცდელობას იმისა, რომ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს სფეროს გამიჯვნა ან განსაზღვრა მოხდეს. ჰილის მოჰყავს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს უორენისეული განმარტება, რომელიც მოცემულია 1937 წლის (ამერიკულ) სოციალური სამუშაოს ყოველწლიურ გამოცემაში – ის მოიცავს „სოციალური მუშაკების იდეების გაზიარებას საერთაშორისო შეხვედრებზე, ასევე ქვეყნებს შორის სამუშაოს, მთავრობათაშორის სამუშაოს და დახმარებაზე მიმართულ სამუშაოს“ (ჰილი, 2001 . გვ. 6). ლიონსი ახდენს ციტირებას იმ კვლევიდან, რომელიც შვედეთის და შეერთებული შტატების (ფოლკი და ნეგი, 1997 ; ნეგი და ფოლკი, 2000 .) სოციალური სამუშაოს განათლების მუშაკებმა განახორციელეს 1990-იანი წლების შუა პერიოდში და სადაც მათ მონაცემები შეკრიბეს 96 სოციალური სამუშაოს განათლების მუშაკებისგან 20 ქვეყანაში იმის შესახებ, თუ როგორ ესმოდათ მათ „საერთაშორისო სოციალური სამუშაო“ და რომელთაგან მათ 12 ძირითადი ასპექტი გამოავლინეს (ლიონსი, 1999). ყოველვე ეს ოთხ ძირითად თემად შეიძლება დაჯგუფდეს:

1. საერთაშორისო სემინარები და კონფერენციები, ურთიერთგაზიარების შესაძლებლობები, ასევე საერთაშორისო პრაქტიკა და კონსულტაცია;

2. სოციალური პოლიტიკების, ფასეულობების, პრაქტიკული მიდგომების და ა. შ. შედარებითი კვლევა;
3. ცოდნა საერთაშორისო ორგანიზაციების, საფინანსო ინსტიტუტების, მულტინაციონალური კომპანიების და საერთაშორისო კონვენციების როლის შესახებ;
4. ბრძოლა სოციალური სამართლიანობის და ადამიანის უფლებებისთვის, რაც საერთაშორისო მოვლენების მზარდ შესაბამისობას და მოსახლეობების ურთიერთდამოკიდებულებას გამოხატავს.

ჰილიმ თავისი განმარტება განავრცო როგორც „საერთაშორისო პროფესიონალური ქმედება და საერთაშორისო საქმიანობის წამოწყების უნარი სოციალური სამუშაოს პროფესიის და მისი წევრების მიერ“, ასევე გამოავლინა საერთაშორისო ქმედება, რომელსაც აქვს ოთხი განზომილება:

1. საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე სამინაო პრაქტიკა და ადვოკატობა;
2. პროფესიული გაცვლა-გამოცვლა;
3. საერთაშორისო პრაქტიკა;
4. საერთაშორისო პოლიტიკის განვითარება და ადვოკატობა (ჰილი, 2001 გვ. 7).

აღნიშნული დისკუსიები და სხვა ლიტერატურა საფუძველს ქმნის ჩვენი იდეების განსავითარებლად იმის შესახებ, თუ რა შეადგენს საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოს. თუმცა, ჩვენ ასევე გვინტერესებს გამოვავლინოთ საშუალებები, რომლითაც სოციალურ მუშაკებს (რომლებსაც, როგორც ასეთი, შეიძლება არ უნდოდეთ საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოში ჩართვა) შეეძლებათ თავიანთი პრაქტიკა და პროფესიული განვითარება გაამდიდრონ საერთაშორისო პერსპექტივის დანერგვით ადგილობრივ პრაქტიკაში (ჰილის განმარტების პირველი განზომილების შესაბამისად). ჩვენ ამას ვითვალისწინებთ, ვაანალიზებთ რა გლობალურ მოვლენებსა და პრობლემებს; ვალიარებთ რა საერთაშორისო და ადგილობრივი საკითხების კულტურათაშორის განზომილებებს; ასევე ვიყენებთ რა შედარებით ან საერთაშორისო დონეზე მიღებულ ცოდნას, რომ ამ სოციალური მუშაკებისთვის ინფორმაცია ვუზრუნველვყოთ პრობლემური სფეროების ანალიზისა და ინტერვენციისთვის შესაძლო სტრატეგიების შეფასებისთვის.

აჰმადის (2003) მიხედვით, საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოს ერთაშორისი ან შედარებითი ხასიათი აქვს, მაგრამ ამავე დროს ის შეიძლება განვიხილოთ როგორც სოციალური კონცეფციების და სოციალური სამუშაოს მეთოდების ახლებურად გააზრების მექანიზმი იმ ცვლილებების ფონზე, რაც პოსტმოდერნიზმს და გლობალიზაციას ახლავს. აჰმადი საერთაშორისო სოციალურ მუშაკებს ადანაშაულებს იმაში, რომ ისინი საერთაშორისო საზოგადოებისგან იმალებიან და არ შეუძლიათ გახდნენ ღარიბთა უფლებების დაცვისათვის მებრ-

ძონი; ის ასევე აკრიტიკებს ევრო-ცენტრულ და ეთნო-ცენტრულ შეხედულებებს „საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოში“. მისი აზრით, საჭიროა ჩართვა „მრავალმიმართულებიან ქსელში, რომელსაც დეცენტრალიზებული პრაქტიკა ახასიათებს“ (აჰმადი, 2003 გვ. 16). მისი აზრით, სოციალურმა მუშაკებმა ზედმეტად შეისისხლხორცეს „საკაცის მატარებლის“ როლი და ახლა კრიზისზე რეაგირებას ახდენენ იმის მაგივრად, რომ ფოკუსირება მოახდინონ მომსახურების მიმღების ძლიერ მხარეებზე და თავიანთ ძალისხმევაში პროაქტიულები იყვნენ.

საერთაშორისო დონეზე ან საერთაშორისო განზომილებებით პრაქტიკების შემუშავებაში საერთაშორისო ასოციაციების როლს თუ დავუბრუნდებით, უნდა აღვნიშნოთ, რომ სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციამ და სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციამ ერთობლივი დოკუმენტი შეიმუშავეს გლობალური სტანდარტების შესახებ სოციალური სამუშაოს განათლებისთვის; სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაცია პერიოდულად გამოსცემს პოზიციის ამსახველ დოკუმენტებს გლობალური მნიშვნელობის სხვადასხვა საკითხების შესახებ (ამჟამად ეს მოიცავს ეთიკას და გლობალიზაციას) (იხილეთ სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის ვებ-გვერდები). გლობალური საკვალიფიკაციო სტანდარტები სოციალური სამუშაოს განათლებისა და ტრენინგისთვის რატიფიცირებული იქნა ადელაიდაში 2004 წელს. დოკუმენტი გარდა იმისა, რომ მომსახურების მომხმარებელთა (კლიენტების ან მომხმარებლების) ინტერესებს იცავს, ის „სოციალური სამუშაოს“ როლსაც მკაფიოდ წარმოაჩენს გლობალურ დონეზე. თუმცა, წარმოიჭრა მოსაზრებები, რომ ეს დოკუმენტი შესაძლოა „დასავლური იმპერიალიზმის“ მაგალითია და ნერგავს „სტანდარტიზაციას“, რომელიც შესაძლოა არც გამოსადეგი აღმოჩნდეს და არც შესაფერისი. აღნიშნული მოსაზრებები წამოიჭრა და განიხილა *სოციალური სამუშაოს განათლების (2004)* სპეციალური გამოშვების სტატიებში. ამას გარდა, არსებობს აღიარებული მტკიცებულება, რომ ქვეყნებმა თავად უნდა შეიმუშაონ სოციალური პროფესიონალების განათლების კურიკულუმი და პრაქტიკები, რაც უფრო მორგებული იქნება ადგილობრივ სპეციფიკას, იმის მიუხედავად, ეს პროგრამები შესაფერისია თუ არა სხვა და შესაბამისად განსხვავებული კულტურების და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობების მქონე ქვეყნებში პრაქტიკისათვის.

მიზნები და მასშტაბი

[...] ჩვენი მიზანია სოციალურ პროფესიონალებს დავეხმაროთ სხვადასხვა გარემოსა და ქვეყნებში გამოიკვლიონ სოციალურ კეთილდღეობაზე გლობალიზაციის ზეგავლენა. ასევე მიზნად ვისახავთ სოციალურ მუშაკთა პროფესიული მსოფლმხედველობისა და სამუშაო ტექნიკების გამრავალფეროვნებას.

ხშირად ციტირებული ფრაზა, „იაზროვნე გლობალურად – იმოქმედე ლოკალურად“ (ფრაზა, რომელიც, სავარაუდოდ, 1970-იან წლებში გამართული პირველი „დედამინის დღიდან“ არსებობს), განსაკუთრებით სოციალურ მუშაკებს მიესადაგება! ეს ის გზავნილია, რომელიც სოციალურ მუშაკებს ამცნობს, რომ სოციალური სამუშაო შეიცვალა და პრაქტიკოსებსაც და კომენტატორებსაც მართებთ სოციალური პრობლემების, სოციალური პოლიტიკის ცვლილებების შესაბამისად იმოქმედონ მისაღები ჩარჩოს ფარგლებში. მიმდინარე პროცესების საზიანო ზეგავლენის მსხვერპლნი ინტერვენციის სამიზნეს წარმოადგენენ სოციალური სამუშაოსათვის, ან თანამშრომლური სამუშაოსთვის სოციალურ მუშაკებსა და სხვა პროფესიის წარმომადგენლებსა და პოლიტიკის შემმუშავებლებთან ერთად, რომლებიც მათ გადაჭრას, ან შემსუბუქებას ცდილობენ. [...]

გლობალიზაცია: ფაქტი თუ გამოგონილი და რამდენად რელევანტურია ის?

კარენ ლიონისი, კეთლინ მინიონისი,
მერი კარლსენის მიერ

[... გლობალიზაციის შესაბამისობა კეთილდღეობასთან და სოციალურ სამუშაოსთან

განურჩევლად იმისა, სოციალური მუშაკი კეთილდღეობის მიმწოდებელია, როგორც სახელმწიფო უწყების, თუ როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ დაქირავებული პირი, გლობალიზაცია მაინც ზეგავლენას ახდენს მის მუშაობაზე. გლობალური კორპორაციების მიერ ინვესტირების, განთავსების და დაფასების შესახებ გადანყვეტილებები დიდწილად განაპირობებენ კონკრეტული საზოგადოებების სოციო-ეკონომიკურ მდგომარეობას, ზემოქმედებენ დასაქმების პირობებსა და შესაძლებლობებზე, ასევე სხვადასხვა საქონელსა თუ მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობაზე. ეს მოიცავს ინფორმაციის ტექნოლოგიებისა და მედიკამენტების წარმოებას, შესაბამისად ზემოქმედებს საზოგადოების შანსებზე მიიღოს მონაწილეობა ინფორმაციულ გადატრიალებაში, ადეკვატური ჯანდაცვის შეთავაზებაში კონკრეტული ჯგუფებისა და პიროვნებებისათვის (მაგალითად აივ/შიდსით ინფიცირებულებისათვის). ეს ფაქტორები შესაბამისად ხელს უწყობენ უთანასწორობის ზრდას, როგორც საზოგადოებაში, ასევე საზოგადოებებს შორის. ეს კი მიენერება გლობალიზაციას. ასეთი განსხვავებების ფონზე სახელმწიფოში და სახელმწიფოებს შორის, გლობალიზაცია სხვადასხვაგვარად ზემოქმედებს, როგორც მოთხოვნაზე სოციალური სფეროს წარმომადგენლებისადმი, ასევე მოლოდინებზე.

რაც არ უნდა იყოს სოციალური მუშაკების როლი ადგილობრივ დონეზე, მათ უნდა შეეძლოთ გლობალიზაციის „საფასურის“ გამოთვლა როგორც ცალკეულ ინდივიდებზე, ასევე მთელს საზოგადოებაზე. მათ უნდა შესწევდეთ უნარი წვლილი შეიტანონ ეკონომიკური ლიბერალიზმის გამონვევებთან გამკლავებაში. ამიტომ, საჭიროა ჩაგვრისა და არახელსაყრელი პირობების მაკრო ანალიზის გაკეთება. ეს კი სოციალური სფეროს წარმომადგენლებისაგან ითხოვს გასცდნენ შერჩეული სოციალური პოლიტიკის ჩარჩოს, აღმოფხვრან მასში არსებული ხარვეზები ადვოკატობისა და ლობირების უნარ-ჩვევების მაქსიმალურად განვითარებით. ჰილის (2001) აზრით, „ეროვნული პოლიტიკა არასოდესაა სრულიად ადგილობრივი“ (გვ. 220), არამედ აქვს საერთაშორისო მნიშვნელობა, რადგან ან ზემოქმედებს პირდაპირ ან „სოციალური პოლიტიკის მეტოქეობრიობის“ გამო. მაგალითად, აშშ-ს „ნარკოტიკებზე ომისა“ და „ტერორიზმთან ომის“ პოლიტიკამ ზეგავლენა მოახდინა კეთილდღეობისა და იმიგრაციის პოლიტიკაზე მთელს მსოფლიოში.

სოციალური პოლიტიკის მეტოქეობრიობის მაგალითია გაერთიანებული სამეფოს 1990 წლის ეროვნული ჯანდაცვის მომსახურებებისა და ზრუნვის აქტი, რომელმაც დიდი ზეგავლენა მოახდინა ბრიტანელი სოციალური სამუშაოს ორგანიზაციულ სტრუქტურასა და პრაქტიკაზე. აშშ-ს „ზრუნვის მართვის“ პოლიტიკამ დიდი ზეგავლენა (უარყოფითი) მოახდინა საბერძნეთის სოციალური მომსახურებების რეფორმირებაზე. ჰარისა და ჩაუს აზრით (2001), „გლობალური ეკონომიკა რჩება სოციალური კეთილდღეობის განვითარების მთავარ წინააღმდეგობად“ (გვ. 161). კეთილდღეობაზე დისკუსია სულ უფრო და უფრო „გლობალიზდება“, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ადგილობრივი პოლიტიკა და პრაქტიკა მაინც მგრძობიარე რჩება ადგილობრივი კონტექსტისადმი „ადგილობრივი ინსტიტუციების შუამდგომლობით: ეს პროცესი იწოდება „გლოკალიზაციად“.

სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის განაცხადის მიხედვით, სოციალური მუშაკები სწორედ გლობალიზაციის უარყოფითი ზეგავლენით დაზარალებულებთან მუშაობენ. მათ პროფესიული ანალიზი და პრაქტიკა ადამიანის უფლებების დაცვაზე აქცენტირებით უნდა განახორციელონ. ფედერაციამ ადგილობრივ თუ საერთაშორისო დონეზე მოღვაწე სოციალური სფეროს წარმომადგენელთათვის ჩამოაყალიბა გლობალიზაციის ზეგავლენის შედეგად წარმოქმნილ ცვლილებებთან გამკლავების მიდგომა, რომელიც ხუთი ელემენტისაგან შედგება:

1. 16 წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის უნივერსალური განათლებისადმი ხელმისაწვდომობა;
2. დასაქმების ხელშეწყობა (განსაკუთრებით მათთვის, ვინც „ღია“ შრომის ბაზარზე დისკრიმინირებულია ან დისკრიმინაციის რისკის წინაშეა);

3. სოციალური დაცვის ლობირება და სოციალური დაცვის (ფისკალურ) პროგრამებში წვლილის შეტანა იმ ადამიანებისათვის, რომლებსაც არ ძალუძთ თავად დაიცვან საკუთარი უფლებები (მაგ., ასაკის ან უუნარობის გამო);
4. ბავშვთა დაცვა გაეროს ბავშვის უფლებების დაცვის კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად;
5. ახალი ინიციატივების განვითარება მოქალაქეთა მონაწილეობისა და მათი უფლებამოსილების გაზრდის საფუძველზე.

მაინც რატომ აქვთ გლობალიზაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს ასეთი დიდი მნიშვნელობა სოციალური სფეროს წარმომადგენლებისათვის? ირვინისა და პეინის (2005) აზრით, ამას სამი მიზეზი აქვს: „ცოდნის გადაცემა, შრომის ბაზარი და კულტურული ცნობიერება“ (გვ. 154) და ეს სამივე ხაზს უსვამს გლობალიზაციის კავშირს სოციალურ სამუშაოსთან. მაგალითად ცოდნის გადაცემის აშკარა მაგალითია ჩრდილოეთ ქვეყნებში ახალი ზელანდიდან გადმონერგილი „საოჯახო ჯგუფური კონფერენცია“, რომელიც მაორთა კულტურული ფასეულობებისადმი პატივისცემის ნიშნად დაინერგა. ფოქსის აზრით (2005), ამის ასეთივე აშკარა მაგალითია კანადის „აბორიგენტთა“ ხალხისაგან წამოსული იდეების ზეგავლენა გაერთიანებული სამეფოს იუვენალურ სისტემაზე. ან, ვთქვათ ბავშვთა დაცვის სისტემაში ნათესაური ზრუნვის განვითარება აშშ-სა და მოგვიანებით გაერთიანებულ სამეფოში აფრო-კარიბული საზოგადოებიდან დაინერგა, რაც აფრიკული ტრადიციებიდან იღებს დასაბამს (ლიონი, 2006).

ცოდნის გადაცემის საკითხი შრომის ბაზრის მობილუბის კონტექსტშიც განიხილება, და მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური სამუშაო ლოკალურ აქტივობადაა აღიარებული, მიგრირებული სოციალური მუშაკების მზარდი რაოდენობა ნათელყოფს სოციალურ მუშაკთა ცოდნისა და უნარების გაღრმავების აუცილებლობას საერთაშორისო და კროს-კულტურულ კონტექსტში.

სოციალური სფეროს წარმომადგენელთათვის კულტურული კომპეტენტურობის საჭიროება არც ახალია, და შესაბამისად ის არც აუცილებლად გლობალიზაციის შედეგია. მაგალითად, ახალი ზელანდიის ბიკულტურალისტური პოლიტიკა 1980 წლიდან დაიწყო, 10 წელიწადში გაერთიანებული სამეფოს სკოლებში დაიწყო ანტი-რასისტული ტრენინგები. ინტერ-კულტურული სწავლებისა და ანტი-ოპრესიული პრაქტიკის განვითარება დასაბამს გერმანიიდან და ჩეხეთიდან იღებს, თურქ და ბოშათა ეთნიკური უმცირესობების პრობლემებიდან გამომდინარე. თუმცა აშკარაა, რომ გლობალიზაციამ გაზარდა მიგრაციის მასშტაბი და სოციალურ მუშაკსაც სულ უფრო და უფრო სჭირდება კროს-კულტურული ცოდნის გაღრმავება უმცირესობებთან ეფექტიანი პრაქტიკის განხორციელებისათვის როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო დონეზე (ლიონსი, 2006).

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ბაზრება

ჯანეტი უილიამისისა და
ბრემ სიმპსონის მიერ

პირველ რიგში ვნახოთ, რას ვგულისხმობთ, როცა ვამბობთ, რომ სოციალური სამუშაო „საერთაშორისო პროფესიაა“. საერთაშორისო პერსპექტივა ერთი მხრივ, გვანდის ინფორმაციას თუ რა ხდება სხვაგან და მეორე მხრივ, გვაძლევს საშუალებას ჩვენს შინაურ სიტუაციას სხვა თვალთ შევხედოთ (კოჩრანი და კლარკი, 1993). ამგვარად, ადგილობრივი სოციალური პრაქტიკის საერთაშორისო მასშტაბში გადაყვანამ შეიძლება რომელიმე კონკრეტულ ქვეყანაში საქმის კეთების განსხვავებული გზები გვაპოვინოს.

სხვადასხვა ეროვნების, კულტურისა თუ ტრადიციების მქონე საზოგადოებებს შორის იდეების გაზიარების, პრაქტიკისა და პოლიტიკის შედარების გზით სოციალური სამუშაოც შეიცვალა და განვითარდა ისე, როგორც ყველა დარგი. ამ პროცესში მსჯელობენ ახალ იდეებზე, ხდება მათი ნახალისება და ფართოდ გავრცელება. ამგვარად ფართოვდება სამუშაოს პროფილი. ეს ყველაფერი ხორციელდება საერთაშორისო კონფერენციების, წიგნებისა და სტატიების, კვლევების, სოციალური საქმიანობის პრაქტიკის გაზიარების, მასწავლებლების, სტუდენტების, მომსახურების მომხმარებლების და მომწოდებლების მეშვეობით. სოციალური საქმიანობის პირველი საერთაშორისო კონფერენცია ფარიზში (ლიონსი, 1999) ჩატარდა 1928 წელს. ასეთი ღონისძიებების გამართვას რეგიონალურ თუ მსოფლიო დონეზე ბევრი ორგანიზაცია უწყობს ხელს. მათ შორის არიან სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაცია (IFSW) და სოციალური საქმიანობის სკოლების საერთაშორისო ასოციაცია (IASSW).

მაგალითი იმისა, თუ როგორ შეიძლება ერთგან დაბადებულმა იდეებმა სხვაგანაც მოიკიდოს ფეხი, არის ბავშვების მხარდაჭერის სისტემა ე.წ. *ოჯახის კონფერენცია* (Family Group Conferencing). ეს მეთოდი ახალ ზელანდიაში მაორის კულტურაში აღმოცენდა. მაგრამ ის მრავალ ქვეყანაში გამოსცადეს და მოარგეს საკუთარ მოთხოვნილებებს, მათ შორის ინგლისსა და აშშ-შიც. კიდევ ერთი მაგალითი არის *პაციენტთა საბჭო* ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში, რომელიც მომსახურების მომხმარებლებმა წამოიწყეს ჰოლანდიაში და დიდ ბრიტანეთშიც აიტაცეს მომსახურების მომხმარებლებმა.

სხვადასხვა სოციალური პრაქტიკისა და პოლიტიკის შედარება გვებმარება, რომ კრიტიკული თვალთ შევხედოთ ჩვენს საკუთარ კარგად შეთვისებულ პრაქტიკას. დიდ ბრიტანეთში მხარს უჭერენ გაშვილებას, რათა ბავშვები სტაბილურობით უზრუნველყონ. თუმცა, ნორვეგიაში, სადაც ბევრი ძალისხმევა და სახსარი იხარჯება იმაზე, რომ ბავშვი საკუთარ ოჯახში დარჩეს, გაშვილებას სულ სხვანაირად უყურებენ. 2005 წელს ნორვეგიაში სულ 890 ბავშვი გააშვილეს. ამათგან 79 პროცენტი იყო საზღვარგარეთ დაბადებული ბავშვი; 15,5

პროცენტი იშვილა დედინაცვალმა ან მამინაცვალმა და მხოლოდ 5,5 პროცენტი (48 ბავშვი) გააშვილეს მინდობით აღმზრდელზე ან სხვა წესით (ნორვეგიის სტატისტიკა, 2007). ეს იმის მაგალითია, თუ როგორ სხვადასხვაგვარად შეიძლება აღიქმებოდეს ესა თუ ის პრაქტიკა. როგორც არ უნდა იყოს, შედარებით სოციალური სამუშაო უფრო მეტია ვიდრე სხვისი იდეების გადმოღება. რადგან სოციალური სამსახურის პრაქტიკა არის მოცემული კულტურის სპეციფიკური პასუხი კონკრეტულ სოციალურ პრობლემაზე. ეს თავისი არსით ადგილობრივი საქმიანობაა. ეს ნიშნავს, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარად უყურებენ და განსაზღვრავენ კიდევ რომელიმე კონკრეტულ პრობლემას და მისი გადაჭრის გზებსაც განსხვავებულად ხედავენ.

როცა შედარებას ვაკეთებთ უნდა გავითვალისწინოთ ძალაუფლებისა და იმპერიალიზმის ზემოქმედების ფაქტორიც. როგორც ვხედავთ, ეკონომიკურად ძლიერი ქვეყნები (რომლებსაც ხშირად ჩრდილოეთის ქვეყნებად მოიხსენიებენ) საკმაო ზეგავლენას ახდენენ ნაკლებად განვითარებული ეკონომიკის მქონე სამხრეთის ქვეყნებზე. ამგვარი ურთიერთმიმართება ზოგჯერ აშკარაა სოციალურ სამუშაოშიც. შედეგად, სოციალური სამუშაოს ფასეულობები და პრაქტიკა ხშირად უკავშირდება ჩრდილოეთის ქვეყნების ლიბერალურ-დემოკრატიულ პოლიტიკას, რომელიც პიროვნების თავისუფლებაზეა ფოკუსირებული. ბევრ კულტურაში პიროვნებაზე უფრო მნიშვნელოვანია ოჯახი, რელიგიური ორგანიზაცია, თემი თუ სანათესავეო, რომლის გარშემოც ადამიანები ერთიანდებიან. ასეთ ქვეყნებში სოციალური სამუშაო ბრიტანული პრაქტიკისგან განსხვავებით, ორიენტირებულია ჯგუფთან მუშაობაზე და მედიაციაზე ჯგუფის საშუალებით.

აქ მოყვანილი ზოგიერთი მაგალითი ისეთ ქვეყნებს უკავშირდება, სადაც სოციალური სამუშაო ნაკლებად არის რესურსებით უზრუნველყოფილი და უფრო თემზეა ორიენტირებული. ეს კი შეგვახსენებს, რომ ინოვაციები ყველა პრაქტიკაში შეიძლება იყოს. ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ იმაზე, რომ არ არსებობს ერთი უნივერსალური ფორმა. ეს ასეა ევროპაშიც და ამის დასტურია ის, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში სოციალური მუშაკის პოზიციას სხვადასხვა ტერმინი მოარგეს. ყველა ეს ტერმინი დაკავშირებულია სპეციფიკურ, ადგილობრივ მნიშვნელობასთან, მიდგომასთან და პასუხისმგებლობის სფეროსთან. იტალიაში სოციალურ მუშაკს სოციალურ ასისტენტს უწოდებენ. ჩრდილოეთ და ცენტრალურ ევროპაში – სოციალურ პედაგოგს. ზოგჯერ, საქმის გასამართლებლად, ყველა სხვადასხვა ტიტულს აერთიანებენ ზოგადი ტერმინით სოციალური მუშაკი (ლორენცი, 1994).

ტერმინი პედაგოგი ბევრ ევროპულ ქვეყანაში გამოიყენება. როგორც წესი, ეს აღნიშნავს პრაქტიკოს სოციალურ მუშაკს, რომელიც ბავშვებთან და ახალგაზრდებთან (თუმცა, არა მხოლოდ მათთან) მუშაობს; ბევრ შემთხვევაში ასეთ მუშაკებს სოციალურ პედაგოგებს უწოდებენ. ძალიან ძნელია სოციალური სამუშაოს აღმნიშვნელი ტერმინები გადაითარგმნოს ინგლისურად ისე, რომ ასახ-

ავდეს სხვადასხვა კულტურულ და ისტორიულ მიდგომას. სოციალური პედაგოგია განათლების განზოგადებული იდეიდან მოდის. ამ ბოლო დროს პეტრი და ავტორთა ჯგუფმა (2006) ამ ტერმინის ასეთი განმარტება შემოგვთავაზეს – ეს არის ჰოლისტიური ზრუნვა ბავშვებზე და ახალგაზრდებზე. გერმანიის ბევრ რეგიონში, ცენტრალური და ჩრდილოეთი ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში სოციალური პედაგოგები ხანდაზმულებთანაც მუშაობენ ჰოლისტიური მიდგომებით. პეტრი და მისი ავტორთა ჯგუფი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ პიროვნებისადმი ჰოლისტიურ მიდგომას და ადამიანებთან პოზიტიური და სერიოზული ურთიერთობის დამყარებას. სადაც არ უნდა იყოს ეს, სოციალური პედაგოგიის აუცილებელი ელემენტებია:

- ურთიერთობის პედაგოგია – გული;
- მოსმენა – ყურები;
- გააზრების პედაგოგია – ტვინი;
- პრაქტიკული პედაგოგია – ხელები.

სოციალური პედაგოგია წარმოგვიდგენს სოციალური სამუშაოს კონტინენტური ევროპის განათლებისა და სოციალურ ტრადიციებში არსებულ სხვადასხვაგვარ მიდგომებს. მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარი სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა ხორციელდება, ზემოხსენებული ოთხი პრინციპი ყველგან ფუნქციონირებს.

ლოკალური არის გლობალური და გლობალური არის ლოკალური

ჩვენ ვმსჯელობთ იმაზე, რომ საერთაშორისო სოციალური საქმიანობა არის სოციალური მუშაკებისთვის ყოველდღიური პრაქტიკის განუყოფელი ნაწილი, რადგან ის, რაც საზღვარგარეთ ხდება გავლენას ახდენს ადგილობრივ თემზე, რომელთანაც ჩვენ ვმუშაობთ. ამდენად, ამ სფეროში „ლოკალური არის გლობალური, გლობალური კი – ლოკალური“. სოციალური მუშაკები, მომსახურების მომხმარებლები და მომწოდებლები, ყველანი არიან გლობალური სისტემის ნაწილი და მათ პირდაპირ ან არაპირდაპირ ეხებათ ის, რაც ხდება დედამიწის სხვა ნაწილში. სწორედ ამას ვგულისხმობთ, როცა გლობალიზაციაზე ვლაპარაკობთ. გლობალიზაციას სოციალური მუშაკებისთვის ბევრი სხვადასხვა გამოვლინება აქვს. შეიძლება თქვენ მუშაობდეთ ჯგუფში, რომლის წევრებმა მანამდე ისწავლეს და იმუშავეს სხვაგან და შემდეგ დიდ ბრიტანეთში ჩამოვიდნენ სამუშაოდ, რადგან აქ ცოტა სოციალური მუშაკია. თქვენ შეიძლება გყავთ ოჯახის წევრი, რომელიც სხვაგან ცხოვრობს, ან შეიძლება თქვენთან სწავლობს ადამიანი, რომელიც სხვაგან დაიბადა და ადრე სხვაგან ცხოვრობდა. შეიძლება თქვენს მხარეში მომსახურების ბევრი მომხმარებელი და მომწოდებელი

ბელი სხვაგან არის დაბადებული. ამ თავში ჩვენ სწორედ გადაადგილებულზე ვიმსჯელებთ. თქვენი, როგორც სოციალური მუშაკის მოვალეობაა გაიგოთ რატომ გადაწყვიტა ამ ხალხმა სხვაგან გადასვლა და რა შედეგი მოიტანა ამ გადასვლამ.

საერთაშორისო სოციალური პრობლემების მოგვარება

კიდევ ერთი მოსაზრება საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოზე გახლავთ, რომ ის ჩართულია რიგ საერთაშორისო საკითხებში, როგორცაა – ეკოლოგიური კატასტროფები, სამოქალაქო ომები და ეკონომიკური სიდუხჭირე. ასეთი მოვლენები აძლევს ბიძგს ხალხის მასიურ მიგრაციას და ადამიანებით საერთაშორისო ვაჭრობას. ეს უკანასკნელი კი დღესდღეობით უფრო მომგებიანი „ბიზნესია“ ვიდრე ნარკოტიკებით უკანონო ვაჭრობა. ეს მოვლენები სცილდება ერთი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის სფეროს, რადგან შედეგად ხალხი გადადის ერთი ადგილიდან მეორეზე (ჰილი, 2001.). ამგვარი მიდგომა წარმოშობს რამდენიმე სერიოზულ საკითხს სოციალური მუშაკებისთვის და იმის შესახებ, თუ როგორ რეაგირებენ ისინი სოციალურ პრობლემებზე. ერთმანეთის მსგავსი შედეგები ჰქონდათ 2004 წლის ინდონეზიის ცუნამის, 2005 წლის ნიუ ორლეანისა, 2008 წლის ჩინეთის და 2007 წლის ზაფხულის ინგლისის წყალდიდობებს; შეიცვალა მინის მოხაზულობა და ადამიანებს, ოჯახებს და თემს სიკვდილი, ანიოკება და ნგრევა დაატყდათ თავს.

ახლა, როცა უკვე განვიხილეთ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ზოგიერთი ასპექტი, გაიზრეთ თქვენი პასუხები ქვემოთყვანილ კითხვებზე და მოუბრუნდით მათ შემდეგაც:

- *უნდა იცავდეს თუ არა სოციალური მუშაკი დაჩაგრული ჯგუფების ინტერესებს, როგორც ამას ჰილი (2001. გვ.7) გვთავაზობს?*
- *ეკისრებათ თუ არა სოციალურ მუშაკებს პასუხისმგებლობა, გამართონ კამპანიები პოლიტიკაზე გავლენის მოსახდენად საზღვარგარეთის ქვეყნებში და თუ ეკისრებათ, როგორ უნდა გააკეთონ ეს? (მაგალითად თუ სურთ, რომ დაგმონ ინდოეთსა და ჩინეთში ფართოდ გავრცელებული, მდედრობითი სქესის ნაყოფის მოსაცილებელი აბორტი).*
- *სოციალურმა მუშაკებმა უნდა დაიცვან თუ არა იმ ქალების ინტერესები, რომლებიც სექსუალურ მონებად გაყიდეს, რათა მათი უსაფრთხოება იყოს უზრუნველყოფილი (ნაცვლად იმისა, რომ არალეგალური მიგრანტების მსგავსად დააბრუნონ ისინი სამშობლოში, სადაც იმ კრიმინალური ბანდების ხელში ჩაგვრდებიან, რომლებიც ამ ბიზნესს აკონტროლებენ)?*
- *ფიქრობთ თუ არა, რომ პოლიტიკის შეცვლა ან შემუშავება, რომელსაც პოლიტიკის პრაქტიკას უწოდებენ (უეისი, 2005წ.), არის სოციალური სამუშაოს ნაწილი?*

საერთაშორისო პრაქტიკა საერთაშორისო ორგანიზაციებში

საერთაშორისო ორგანიზაციები – წითელი ჯვარი და წითელი ნახევარ-მთვარე, ოქსფამი და ქრისტიანული თანადგომა – კატასტროფების შემთხვევაში გადაუდებელ და გრძელვადიან დახმარებას უწევენ მოსახლეობას, მაგრამ გარდა ამისა ისინი განვითარებით საქმიანობაშიც არიან ჩართული. სოციალური მუშაკების მოვალეობაა, დაეხმარონ ადგილნაცვალ პირებს და შეეშველონ თემს იმ სოციალური პრობლემების მოგვარებაში, რომელიც მოჰყვება მასიურ მიგრაციას, სამოქალაქო ომს ან აივ-ს (ადამიანის იმუნოდეფიციტის ვირუსი) და შიდს-ს (შეძენილი იმუნოდეფიციტის სინდრომი). აგრეთვე არის სიტუაციები, როცა პიროვნებაზე ფოკუსირებული მუშაობა არ ითვლება ნორმად და ეს შეიძლება რთული იყოს სოციალური მუშაკისთვის, რომელიც ინდივიდუალისტური ტრადიციების მატარებელია.

ვინ სარგებლობს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოთი და რა უნდა ვიცოდეთ ამის შესახებ?

ჩვენ შემოგთავაზებთ რამდენიმე მიზეზი იმ იდეის დასადასტურებლად, რომ სოციალური სამუშაო არის საერთაშორისო პროფესია და, რომ ჩვენ შეგვიძლია ჩვენი პრაქტიკის გაუმჯობესება სხვადასხვა ქვეყნების სოციალური სამუშაოს ტრადიციების გაზიარებით. ჩვენ და სხვები ამ წიგნში ვამტკიცებთ, რომ უშუალოდ მომსახურების მომხმარებლების და მომწოდებლებისთვის არის სასიკეთო, თუ სოციალურ მუშაკებს ესმით საერთაშორისო პერსპექტივა და იყენებენ მას ყოველდღიურ საქმიანობაში. [...]

გადაადგილება გლობალურ კონტექსტში

ფრინგლის კომენტარებმა ჩვენ წიგნის ერთ-ერთ მთავარ კონცეპტუალურ თემამდე მიგვიყვანა - გადაადგილება და სოციალური მუშაკების ქმედება იმ ხალხთან მიმართებაში, ვინც გადაადგილდება. გადაადგილება შეიძლება იყოს გეოგრაფიული, როცა ადამიანი ერთი ადგილიდან მეორეზე გადადის და არა-გეოგრაფიული, როცა ის მიაბიჯებს ცხოვრების გზაზე. გადაადგილებები ხშირად ეკონომიკური მდგომარეობის შედეგია, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში ცვლილება შეიძლება გამოიწვიოს ბავშვობიდან ზრდასრულობაში და ზრდასრულობიდან ხანდაზმულობაში გადასვლისას პასუხისმგებლობის შეცვლამ. ეს გადასვლები ცხოვრების ერთი ეტაპიდან მეორეზე, ჩვეულებრივ, ყველა კულტურაში თავისებურად არის გამოხატული.

ეკონომიკური, პოლიტიკური ან ეკოლოგიური პრობლემების დაძლევის ერთადერთ გზად შეიძლება საცხოვრებელი ადგილის შეცვლა მოგვეჩვენოს. ამ

პრობლემების მიზეზები კი გლობალიზაციასთან არის დაკავშირებული. ჩვეულებრივ, გადაადგილებას, რომელიც გულისხმობს სახლთან, კულტურასთან და ოჯახთან განშორებას, სასიკეთო ცვლილებებთან ერთად, მოჰყვება ვინაობასთან და სტატუსთან დაკავშირებული დანაკარგები. მიგრანტები უნდა შეეგუონ ახალ კულტურულ გარემოს; მასპინძელი კულტურა კი დროთა განმავლობაში მათი წყალობით უფრო მრავალფეროვანი გახდება. ზოგი გადაადგილება თავისუფალი არჩევანის შედეგია, ზოგი – უარესთა შორის უკეთესი გამოსავლის ძიების შედეგი. კიდევ არსებობს გატაცების, ტრეფიკინგის და თაღლითობის მსხვერპლთა იძულებითი გადაადგილება, უფრო ხშირად ამგვარად გადაადგილება ბავშვებს და ქალებს უწევთ.

როცა ადამიანთა დიდი რაოდენობა ტოვებს სამშობლოს და ხდება მასიური მიგრაცია, ამ ჯგუფს „დიასპორას“ უწოდებენ. ეს ტერმინი „მიმოზნეულს“ ნიშნავს და ამგვარი მიგრაცია, როგორც წესი, ხდება შევიწროვების, მონობის ან კოლონიზაციის გამო. დიასპორის ფენომენი ძალიან ძველია და პირველად გამოიყენეს ძ.წ. 587 წელს ეგვიპტიდან ებრაელების გამოსვლასთან დაკავშირებით და შემდგომშიც არაერთხელ ათასწლეულების განმავლობაში, მეოცე საუკუნის ჩათვლით. დღეს დიასპორას წარმოადგენს პალესტინელი ხალხი. ხოლო დიდ ბრიტანეთში ამ ეტაპზე თავშესაფარს ითხოვენ: ჩილეელები, ერაყელები და ზიმბაბველები.

ზოგიერთი ადამიანი გადაადგილებისას საზღვრებს გადალახავს; სხვები კი ქვეყნის შიგნით ერთი რეგიონიდან მეორეში გადასახლდებიან. მრავალი მასიური გადასახლება მოხდა დიდ ბრიტანეთში დასაქმების მიზნით. როცა XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში ქვანახშირის საბადოები გაიხსნა და გაფართოვდა (საშინაო და გლობალური მოხმარებისთვის) ბევრი ხალხი გადასახლდა საბადოებთან ახლოს ნოტინჰემშირში, დერბიშირსა და სამხრეთ უელსში. 1981 წლიდან მოყოლებული კონსერვატორების მთავრობის მინისტრის ნორმან თებითის კომენტარებიდან არასწორად ციტირებული ფრაზა - „შეჯექი ველოსიპედზე და ეძებე სამსახური“ - რეცეპტად იქცა იმისთვის, ვინც უმუშევრობის მაღალი მაჩვენებლით გამორჩეულ რეგიონში ცხოვრობს, მაგალითად, ინგლისის ჩრდილოეთში. ასეთი ადგილებიდან ადამიანებს უფრო დალხინებულ რეგიონებში ურჩევენ გადასახლებას; ძირითადად – ლონდონსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთში.

დიდი ბრიტანეთის ისტორიას უფრო საშინელი მიზეზით გამოწვეული მასიური გადასახლებებიც ახსოვს. XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX-ის დასაწყისში შოტლანდიის მთიანეთი დაცალეს და ათობით ათასი ადამიანი იძულებით გადასახლეს სხვა ადგილებში, რათა საფუძველი მოემზადებინათ ცხვრის ფერმებისთვის. სახლები და სოფლები დაანგრიეს რათა დარწმუნებულიყვნენ, რომ ხალხი გადასხლდა. ბევრი მაშინ სანაპიროზე და შოტლანდიის დაბლობში დასახლდა, რათა მოგვიანებით ემიგრაციაში წასულიყო. უფრო მოგვიანებით მოხდა მუშათა კლასის ლარიზ ნარმომადგენელთა შვილების დეპორტაცია

დიდი ბრიტანეთიდან ავსტრალიაში, კანადაში, ახალ ზელანდიაში და ზიმბაბუვეში, მაშინდელ როდეზიაში (პარკერი, 2007). ისინი გაგზავნეს, რომ ბრიტანეთის თანამეგობრობა თეთრკანიანებით დაესახლებინათ, ხოლო გაერთიანებულ სამეფოს დაეზოგა მათი შენახვის სახსრები. ბევრი ამ ბავშვთაგან არც კი იყო ობოლი. ამგვარად ასი წლის განმავლობაში (1967 წლამდე) 130 000 ბავშვი იყო „ექსპორტირებული“ ფერმებში სამუშაოდ. ხალხი დღესაც ემიგრირებს დიდი ბრიტანეთიდან. მაგალითად, ზოგი გადადის ესპანეთში, რათა პენსიაზე გასული მზეს მიეფიცხოს. იქ ისინი დიდ თემებს ქმნიან, რომლებიც იქცევა ინგლისურენოვან ანკლავებად ესპანურ მოსახლეობაში.

სოციალური სამუშაოს ფასეულობები და ეთიკა საერთაშორისო კონტექსტში

ამ ქვეთავში გვინდა დავუბრუნდეთ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს და სოციალური სამუშაოს ფასეულობებს. არსებობს ზოგადი შეთანხმება სოციალური სამუშაოს ფასეულობების მნიშვნელობიანობის შესახებ. რომელიც საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ორი ორგანიზაციის – სმსფ-ის (IFSW) და სსსსა-ის (IASSW) - წარმომადგენელთა სამუშაო ჯგუფმა ასე გამოხატა ერთობლივ განაცხადში:

ეთიკის პატივისცემა არის სოციალურ მუშაკთა პროფესიული პრაქტიკის ფუნდამენტური ნაწილი. მათი უნარი და თავდადება, რომ მოიქცევიან ეთიკურად არის სოციალური მომსახურების მომხმარებლისთვის შეთავაზებული მომსახურების ხარისხის აუცილებელი ასპექტი (IFSW, 2004).

მორალის ფილოსოფიაში ფასეულობები იმის მიხედვით განისაზღვრება, თუ რა მიიჩნევა ხალხისთვის კარგად ან ცუდად; ამაზე დაფუძნებით იღებენ სოციალური მუშაკები გადაწყვეტილებას იმის შესახებ, თუ რა უნდა აკეთონ. ეთიკაც - მორალის ფილოსოფიის მონათესავე ასპექტი – ფასეულობებთან არის დაკავშირებული. მისი განსჯის საგანია, თუ რა არის სწორი ან არასწორი და როგორია ოფიციალურად დადგენილი ქცევის კოდექსი. სმსფ-ის (IFSW) და სსსსა-ის (IASSW) სოციალური სამუშაოს განმარტება გვიჩვენებს ამ საქმიანობის მიზნები როგორ ეფუძნება ფასეულობებს. აქ ორი ფუნდამენტური პრინციპია გამოყოფილი - ადამიანის უფლებები და სოციალურ სამართლიანობა, რომლებიც ხშირად დიდი ხნის წინაშე აყენებენ სოციალურ მუშაკებს, სადაც არ უნდა მუშაობდნენ ისინი.

სოციალური სამუშაოს განმარტება (სმსფ (IFSW) და სსსსა (IASSW), 2004 წ.)

სოციალური სამუშაო, კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიზნით, ხელს უწყობს სოციალურ ცვლილებებს, ადამიანთა ურთიერთობის პრობლემების მოგვარებას, ხალხის გათავისუფლებას და გაძლიერებას. ადამიანის ქცევისა და სოციალური სისტემური თეორიების გამოყენებით, სოციალური მუშაკი ჩაერევა ადამიანისა და მისი გარემომცველი სამყაროს ურთიერთობაში. ადამიანის უფლებებისა და სოციალური სამართლიანობის პრინციპები ფუნდამენტურია სოციალურ სამუშაოში.

სოციალური სამუშაოს ძირითადი ღონისძიებები – სოციალური ცვლილებების მხარდაჭერა თუ პიროვნების, თემისა და საზოგადოების პრობლემების მოგვარება, შეიძლება გამაძლიერებელიც იყოს და დამთრგუნველიც. ეს იმას ნიშნავს, რომ ნეიტრალიტეტის შენარჩუნება შეუძლებელია, რადგან ნებისმიერი ჩარევა, რომელიც ფასეულობას წარმოადგენს (კლარკი, 2000, გვ.3).

სმსფ (IFSW) და სსსსა (IASSW) ასახელებენ რამდენიმე მიზეზს, რომელმაც შეიძლება საფრთხე შეუქმნას სოციალურ სამუშაოში ეთიკური ნორმების დაცვას:

- *სოციალური მუშაკის ლოიალურობა ხშირად დაპირისპირებული ინტერესების შუაგულში ექცევა;*
- *სოციალური მუშაკის ორმაგი ფუნქცია: ერთდროულად დამხმარეც არის და მაკონტროლებელიც;*
- *კონფლიქტი სოციალური მუშაკის მოვალეობას დაიცვას იმ ადამიანების ინტერესი, ვისთანაც მუშაობს და საზოგადოების მოთხოვნას შორის სოციალური მუშაკის პროფესიონალიზმისა და ქმედითობისადმი;*
- *საზოგადოების რესურსების სიმწირე (სმსფ (IFSW), 2004).*

სოციალური სამუშაოს ორი ფუნდამენტური პრინციპი – ადამიანის უფლებები, პატივისცემა და სოციალური სამართლიანობა – დეტალურად არის აღწერილი სმსფ-ის (IFSW) და სსსსა-ის (IASSW) განაცხადის მეოთხე ნაწილში და მოკლედ ჩვენც ვისაუბრებთ მათზე. ჩვენ ვიმსჯელებთ იმის შესახებ, რომ ეს ფასეულობები არის სოციალური სამუშაოს საფუძველი მთელს მსოფლიოში, თუმცა, ჰუგმანი (2007, გვ. 20-29) აღნიშნავს, რომ შეიძლება, ისინი სხვადასხვანაირად გამოვლინდეს სხვადასხვა კულტურულ გარემოში.

აი, როგორ განმარტავენ ამ ეთიკური პრინციპებს სმსფ (IFSW) და სსსსა (IASSW)

ადამიანის უფლებები და ადამიანის პატივისცემა

სოციალური სამუშაო აუცილებლად ეფუძნება ყველა ადამიანის ღირსებას და პატივისცემას და აქიდან გამომდინარე უფლებებს. სოციალურმა მუ-

შაკმა მხარი უნდა დაუჭიროს და დაიცვას თითოეული ადამიანის ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ემოციური და სულიერი მთლიანობა და კეთილდღეობა.

სოციალური სამართლიანობა

სოციალური მუშაკის ვალდებულებაა, ხელი შეუწყოს სოციალურ სამართლიანობას, მთელ საზოგადოებასთან და იმ ადამიანებთან მიმართებით, რომლებთანაც ის მუშაობს.

IV

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო სოციალური პოლიტიკა

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო სოციალური პოლიტიკა

ჰანს ჰან ეპიკის მიერ

შესავალი

ამ თავის პირველი ნაწილი სოციალურ სამუშაოს მოიაზრებს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსა და სოციალური პოლიტიკის უფრო ფართო საზღვრებში. პირველ განყოფილებაში ჩვენ აგისსით, რა არის „საერთაშორისო სოციალური სამუშაო“. ის საერთაშორისო სააგენტოში მუშაობის შედეგებით კონკრეტული და სპეციფიკური სფეროდან უფრო ზოგად კონცეფციად განვითარდა. საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და საერთაშორისო სოციალური პოლიტიკა - ორივე გლობალიზაციის პროცესის ნაწილია. ამ თავის მეორე განყოფილებაში ყურადღება გამახვილებულია ევროპის ე.წ. რეგიონებად დაყოფაზე; პროცესზე, რომელმაც გარკვეულწილად უნდა გააძლიეროს ეროვნულ სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობა. ყველაზე მძლავრი და საინტერესო სისტემა (რეგიონებად) დაყოფისა არის ევროპის კავშირის შექმნა და გაფართოება. მეორე სისტემა დაყოფისა არის ევროპის საბჭო, რომელიც ყველა ევროპულ ქვეყანას აერთიანებს. მესამე სისტემა იყო საბჭოთა ბლოკი. თუმცა, დღეს რუსეთის ფედერაცია ეროვნულ სახელმწიფოდ მიიჩნევა და არა – დამოუკიდებელი ქვეყნების თანამეგობრობად. 1999 წლის ბოლონის დეკლარაციამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა განათლების სფეროზე და ამდენად, ის მნიშვნელოვანია სოციალური სამუშაოსთვისაც.

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსა და სოციალური პოლიტიკის სხვადასხვა მნიშვნელობა

საერთაშორისო სოციალური სამუშაო და სოციალური პოლიტიკა არის სოციალური სამუშაოს აღიარებული სპეციფიკური სფერო; მას აქვს თავისი საკუთარი განსახილველი საკითხები, პუბლიკაციები და სპეციალური ჟურნალიც კი – *საერთაშორისო სოციალური სამუშაო (International Social Work)*. აშშ-ს უნივერსიტეტებში საერთაშორისო სოციალური სამუშაო არის აუცილებელი კურსი ყველა მაგისტრანტისთვის. ევროპის ქვეყნებში, ჩვეულებრივ, ეს არის ცალკე კურსი ან გაერთიანებულია სოციალური სამუშაოს კურიკულუმის სხვა საგანთან. მოდი, ჯერ ცოტა ახლოს გავეცნოთ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა ინტერპრეტაციას.

სოციალური სამუშაო საზღვრებს მიღმა

თავიდან საერთაშორისო სოციალური სამუშაო გულისხმობდა სოციალურ სამუშაოს საერთაშორისო სააგენტოებში, როგორცაა – წითელი ჯვარი, გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF) ან *საერთაშორისო ამნისტია* (Amnesty International). მიიჩნევენ, რომ სოციალურ მუშაკებს სჭირდებათ საგანგებო განვრთნა, რათა იმუშაონ ადამიანების დასახმარებლად, თემის შესაქმნელად, ადვოკატობაზე, ლობირებასა და საერთაშორისო ურთიერთობაზე. მეორე შტო უფრო მეტად მიმართული იყო პოლიტიკის დაგეგმვაზე საერთაშორისო ინსტიტუტებში, როგორცაა გაერო, იუნესკო, ევროპის კავშირი ან ევროპის საბჭო. მესამე გზა იყო სოციალური სამუშაო სხვა ქვეყანაში. ამიტომ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ასოციაციებმა განიზრახეს, შეექმნათ ყველასთვის მისაღები გაგება სოციალური პროფესიისა. ევროპაში ბოლონის დეკლარაციის ფარგლებში გაფორმდა შეთანხმებები გაცვლების შესახებ აღიარებულ სფეროებსა და წვრთნებში (1999). რადგან სოციალური სამუშაო ძალიან მგრძობიარეა, ენისა და კულტურის თავისებურებებისადმი, სოციალური სამუშაო საზღვარგარეთ, ძირითადად, მაშინ სრულდება, როცა ორ ქვეყანას ერთი და იგივე მშობლიური ენა აქვს (ქსუ, 2006).

შედარებითი სწავლება

შედარებითი სწავლებისას იკვლევენ სხვადასხვა ქვეყნის პრაქტიკას, კონტექსტებს, პროცესებს და თეორიებს. ასე შესაძლებელი ხდება შესწავლის და სტანდარტების დადგენის ერთობლივი პროცესების წარმართვა. შედარებითი სწავლება ხშირად იწერება საუნივერსიტეტო ქსელებში ან სხვადასხვა ქვეყანას შორის შეთანხმების საფუძველზე. ისეთი საერთაშორისო სააგენტოები, როგორცაა ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაცია (OECD) და გაეროს სოციალური განვითარების კვლევის ინსტიტუტი (UNRISD), მხარს უჭერენ, ატარებენ და ავრცელებენ საერთაშორისო სწავლებას და კვლევას. ამ ათწლეულში ევროპის კავშირმა ნებართვა გასცა არაერთ შედარებით კვლევაზე ისეთ საკითხებზე როგორც გახლავთ: სოციალური ზრუნვა, დასაქმება, მოქალაქეობა, თანაბარი საშუალებები და ახალგაზრდების მობილურობა. მნიშვნელოვანი სააგენტოა *ევროკავშირის კვლევა*, თავისი კომისიით და სისტემით. გარდა ამისა, ევროკავშირის ყველა დირექტორატს (სამინისტროს) აქვს საკუთარი ფონდები კვლევებისთვის. უმაღლესი განათლების სისტემის კვლევაში თანამშრომლობას მხარს უჭერენ იმ პროგრამის ფარგლებში, რომელსაც ეწოდება *სწავლა მთელი სიცოცხლის მანძილზე*. ევროკავშირის ფარგლებში არსებობს საგანგებო მეთოდი – *კოორდინირების ღია მეთოდი* (Open Method of Coordination – OMC), რომელიც თვალს ადევნებს გარკვეულ სფეროში განვითარებას ევროკავშირის სხვადასხვა ქვეყანაში და გვთავაზობს მიმდინარე

დისკუსიას მის შესახებ. *კოორდინირების ღია მეთოდი* უკავშირდება მოქმედების ეროვნული გეგმები. *მოქმედების ეროვნულ გეგმაში* ქვეყნები განმარტავენ ეროვნულ პოლიტიკას და ეროვნულ მიღწევებს გარკვეულ სექტორში; მაგალითად, სოციალური სექტორის მიღწევებს სოციალური ინკლუზიის საკითხებში. ინფორმაციის და ცოდნის ამგვარი გაცვლა და სხვადასხვა სფეროში (სოციალური) განვითარების შედარება ქმნის საერთო სასწავლო პროცესს ევროკავშირის სახელმწიფოებსა და სექტორებში. ამის შედეგად ქვეყნები ერთვებიან საერთო დისკუსიაში და იყალიბებენ ერთობლივ შეხედულებებს (ტომკა, 2003).

ადვოკატობა

აქ საერთაშორისო სოციალური სამუშაო ნაჩვენებია სოციალური თანასწორობის ადვოკატობის და სიღარიბესთან ბრძოლის პერსპექტივით. სოციალური სამუშაო ყოველთვის მჭიდროდ იყო დაკავშირებული რელიგიურ და სოციალისტურ ან სოციალ-დემოკრატიულ იდეოლოგიასთან; ის იბრძოდა ყველაზე ექსკლუზირებულთათვის და იცავდა ღარიბთა, გარიყულთა და ექსკლუზირებულთა ინტერესებს. დღეს სამხრეთის ქვეყნების წარმომადგენლები შეახსენებენ ხოლმე დასავლელ სოციალურ მუშაკებს ამ ტრადიციის შესახებ. მათი აზრით, სოციალური მუშაკები ძალიან ბევრ რამეს უმაღლეს საერთაშორისო საზოგადოებას და ვერ ახერხებენ იბრძოლონ ღარიბთა ინტერესებისთვის. სოციალური სამუშაო უნდა გაცდეს თავის ევროცენტრულ და ეთნოცენტრულ გარემოცვას (აჰმადი, 2003). საერთაშორისო ინსტიტუტებში როგორც არის გაეროს *ეკონომიკური და სოციალური საბჭო* (ECOSOC, UN), *ევროპის ეკონომიკური და სოციალური კომიტეტი* (EESC, EU) და *ევროპულ სოციალურ არასამთავრობო ორგანიზაციათა პლათფორმა*, ექსკლუზირებულთა ინტერესების დაცვა აღიქმება, როგორც გლობალურ და ევროპულ პოლიტიკაზე ზემოქმედების მნიშვნელოვანი გზა.

მრავალკულტურული და ინტერკულტურული კომპეტენციები და ცნობიერება

ხალხის გადაადგილების მზარდი ტენდენცია სირთულეებს უქმნის თანამედროვე საზოგადოებას. ხალხი უნდა მოერგოს მრავალფეროვნებას და ამიტომ, საჭიროა, ინტერკულტურული უნარ-ჩვევები და გლობალური ცნობიერება (ქსუ, 2006). მრავალფეროვნება სოციალური მუშაკებისგან მოითხოვს, ესოდეთ სხვადასხვა ეროვნული და ეთნიკური წარმომავლობის ხალხის, გაამყარონ თავიანთი სოციალური და კულტურული უნარ-ჩვევები. მთელს ევროპაში ინტერკულტურული სოციალური სამუშაო ცოდნისა და ფაქტიური პრაქტიკის სწრაფად მზარდი ნაწილია. [...]

აქ ჩვენ გავეცნობით საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს უფრო ფართო კონცეფციას. პირველ რიგში შევეხებით ცოდნის, პრაქტიკის, მეთოდების და გამოცდილებების გაზიარებას; მეორე საკითხია თეორიების და კონცეფციების გაზიარება; მესამე კი – სოციალური პოლიტიკისა და სოციალური სამუშაოს პოლიტიკის გაზიარება. ლაპარაკია ცოდნის საერთო ინტერნაციონალურ მარაგზე და საქმიანობის საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ სფეროზე. ახლახანს საერთაშორისო სოციალური სამუშაო განმარტეს, როგორც „პროფესიული საქმიანობა, რომელიც სცდება ეროვნულ საზღვრებს და ემყარება ქვეყნებს შორის კონტაქტებსა და გაცვლებს“ (ქსუ, 2006). ჯერ კიდევ 1928 წელს სოციალური სამსახურები, სოციალური დარგის პროფესიონალები და მასწავლებლები პარიზში შეიკრიბნენ და დააფუძნეს *სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო საბჭო* (International Council on Social Welfare/ICSW). 1950-იან წლებში *სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაცია* (International Federation of Social Workers/IFSW) და *სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაცია* (International Association of Schools of Social Work/IASSW) გამოეყვნენ *სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო საბჭოს* და დამოუკიდებელი საერთაშორისო ორგანიზაციები გახდნენ (ლიონსი, 1999, ჰილი, 2001, ლიონსი და სხვები, 2006). ეს სხვადასხვა ქსელი მიზნად ისახავდა ერთმანეთისთვის ცოდნის გაზიარებას, სოციალური კეთილდღეობის და სოციალური სამუშაოს საერთაშორისო გაგების შემუშავებას, ისინი მხარს უჭერდნენ პროფესიულ ექსპერტიზას გლობალურ და რეგიონულ დონეზე. ამჯერად ამ სამმა, ახლაც არსებულმა, საერთაშორისო ქსელმა გადამწყვიტა უფრო ინტენსიურად ეთანამშრომლა მსოფლიო მასშტაბით. ევროპაში მათ შექმნეს *ევროპული ქსელი სოციალური ქმედებისათვის* (European Umbrella, European Network for Social Action), სამოქალაქო საზოგადოებისთვის, სოციალური მუშაკებისა და მასწავლებლებისთვის, რომელშიც ექვსი ევროპული ქსელია გაერთიანებული. ევროპული ქსელი სოციალური ქმედებისათვის აკეთებს ევროპაში პროფესიულ ექსპერტიზას და მიზნად ისახავს სოციალური სამუშაოს ცოდნის ბაზის გაფართოებას და გაღრმავებას. საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ცოდნის ბაზის შექმნაში პირველი ნაბიჯი იყო კონფერენციების და ექსპერტთა შეხვედრების გამართვა. დღესდღეობით არსებობს უამრავი პუბლიკაცია (საერთაშორისო) სოციალური სამუშაოს შესახებ, გრძელი სია საერთაშორისო ჟურნალებისა და ბევრი საერთაშორისო ქსელი, რომლებიც ეძღვნება სოციალური სამუშაოს ყველა საკითხს და საქმიანობის სფეროს (ჰილი, 2001, ირვინგი და პაინი, 2005, ქსუ, 2006).

მთელი მსოფლიოს სოციალურ მუშაკებს ერთი რამ აქვთ საერთო: ისინი აღიქვამენ ადამიანებს და საზოგადოებებს სოციალური თვალსაზრისით. ეს განსხვავდება ექიმის ჯანმრთელობაზე მომართული თვალისგან, ან იურისტისეული რეალობის სამართლებრივი გაგებისგან და იმისგან, თუ როგორ უყურებენ ეკონომისტები საზოგადოებას და ადამიანებს ეკონომიკის თვალსაზრისით. სოციალური მუშაკები ფასეულობებს ემყარებიან, ხოლო მათთვის მთავარი ფასეულობა არის სოციალური სამართლიანობა. მათ სურთ მხარი დაუჭირონ ადამიანებს თავიანთი სიტუაციების, ურთიერთობების, სოციალური თუ კულტურული უნარების და ქცევის გაუმჯობესებაში. სოციალური პერსპექტივის ამგვარად აღიარება, სოციალური პროფესია, სოციალური თეორია და პრაქტიკა ერთ-ერთ ყველაზე დიდ ვირტუალურ საზოგადოებაში აერთიანებს მთელი მსოფლიოს სოციალურ მუშაკებს.

დასკვნა

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ყველა ეს ასპექტი მიეკუთვნება მის საკუთარ სფეროს. ჩემი აზრით, საერთაშორისო სოციალური სამუშაო ხელს უწყობს: საქმიანობის საერთო სფეროს და ცოდნის, პრაქტიკის და თეორიის საერთაშორისო ბაზის არსებობას. ეს ბაზა უნდა ეკუთვნოდეს საერთაშორისო თემს და უნდა ჰქონდეს გავლენა ეროვნულ და ადგილობრივ სოციალურ სამუშაოზე. ეს მოიცავს კულტურათაშორის ცნობიერებას, ადვოკატობას, ცოდნის გადაცემას, საზღვარგარეთ მუშაობას და შედარებით სწავლებას. საერთაშორისო სოციალური სამუშაო უმნიშვნელოვანესია სოციალური დარგის პროფესიონალებისთვის, რაც მათ სოციალური სამუშაოსა და სოციალური პოლიტიკის ერთობლივი გააზრების საშუალებას აძლევს. სოციალური დარგის სპეციალისტებმა უნდა შესძლონ მათი სფეროს ფოკუსის ლოკალურ სიტუაციაში მუშაობის მიღმა გაფართოება. მათ უნდა შეეძლოთ ფუნქციონირება საერთაშორისო და კულტურათაშორის კონტექსტში და ამ კონტექსტის სიღრმისეულად გააზრება.

გლობალიზაცია
პერსპექტივები

გლობალიზაცია არის კომპლექსური და სადავო კონცეფცია, რომელიც ინვესტს მძაფრ კამათს და შეიძლება აღიქმებოდეს, როგორც მიმდინარე პროცესი (ფაქტი), ან გულმოდგინე სტრატეგია, ან ორივეს კომბინაცია. ჩვენ ასეთ ინტერპრეტაციას გამოვყოფთ:

1. გლობალიზაციას ხშირად ხედავენ, როგორც ეკონომიკურ სტრატეგიას, ღია ბაზრისკენ ან თავისუფალი ვაჭრობისკენ სვლის ტენდენციას. ამ თვალსაზრისით და კიდევ იმიტომ, რომ ის მიიჩნევა უსამართლოდ შედარებით ღარიბი ქვეყნებისადმი, მასზე ბევრს კამათობენ. ამ ქვეყნებს არ ჰყოფნიან კაპიტალი და ადამიანური რესურსები, რომ შეეჯიბრონ მდიდარ და კარგად განვითარებულ ქვეყნებს. ამიტომაც, ისინი შეეჯიბრების დაწყებამდე უკვე წაგებული არიან. ანტიგლობალიზტები იბრძვიან თამამის უფრო თანასწორი პირობებისთვის ან სრულიადაც კი ეწინააღმდეგებიან ღია ბაზრის სტრატეგიას.
2. გლობალიზაცია აგრეთვე დაინტერესებულია დროისა და სივრცის შეკვეციტაც. ადამიანს შეუძლია ერთ დღეში შემოუაროს მსოფლიოს, ხოლო ინტერნეტით წამზე ნაკლებ დროში. მსოფლიოს ყველაზე მივარდნილი ადგილებიდანაც კი ადამიანებს შეუძლიათ, სხვა ქვეყნებში სხვა ადამიანებთან დაკავშირება. ახალი ამბები რამდენიმე წამში მთელ მსოფლიოში ვრცელდება. ამიტომ, ჩვენ ყველა მეტწილად ერთ სამყაროში ვცხოვრობთ.
3. როგორც „მაკდონალდიზაცია“. ყველგან ერთნაირი სავაჭრო ნიშნები, მაღაზიები, რესტორნები და მუსიკა გვხვდება. ოდესღაც მარკუსმა (მარკიუსი, 1964) ეს გააანალიზა, როგორც ერთგანზომილებიან სამყაროში შესვლა, მასობრივი კულტურით დომინირებული სამყარო ისტორიულ მრავალფეროვნებაზე უარის თქმა და ინდივიდუალურ კეთილდღეობასთან ერთად მოსული პროგრესის დიდი რწმენა.
4. კიდევ ერთი პერსპექტივა გლობალიზაციაზე არის ის, რომ ხდება უფრო მეტად სოციალური სამყაროს განვითარება. მიმდინარეობს გლობალური დისკუსია ფუნდამენტურ უფლებებზე და სოციალურ სამართლიანობაზე დამყარებული სხვადასხვანაირი სოციალურ პოლიტიკის შესახებ. გაერომ და მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანამ მიიღეს რამდენიმე შეთანხმება და კონვენცია ადამიანის და სოციალური უფლებების შესახებ. თუმცა, რეალობა ისევ შორსაა განზრახვებისგან. ამ სფეროში ერთ-ერთი პრობლემა ის არის, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა და დისკუსიები ხშირად ნაკლებად უკავშირდება სოციალურ საკითხებს. ამიტომ, სოციალური სფეროს ექსპერტები გვპირდებიან, რომ ეკონომი-

მიკური და სოციალური განზომილებებისადმი შეიმუშავენ ერთობლივ მიდგომას (მკანდავაირი & როდრიგესი, 2000, დიკონი და სხვები, 2003, მკანდავაირი, 2005).

5. და ბოლოს, გლობალიზაცია შეიძლება გავიგოთ, როგორც გლობალური ცნობიერების ან აზროვნების, ან იდენტობის ჩამოყალიბებაც კი; როცა ადამიანები პატივს სცემენ განსხვავებულობას, მაგრამ გაერთიანებული არიან ამ საზიარო სულისკვეთებით და იდენტობით (აჰმადი, 2003).

ახალი რეალობის პირისპირ

გლობალიზაცია საგრძნობლად მოქმედებს ეროვნულ სახელმწიფოებზე და ადგილობრივ საქმიანობაზე. მოდი, ახლა ყურადღება გავამახვილოთ ზოგიერთ მნიშვნელოვან საკითხზე, რათა გავარკვიოთ, რატომ სჭირდებათ სოციალურ მუშაკებს ერთმანეთთან დიალოგი და თანამშრომლობა საერთაშორისო დონეზე. 11 სექტემბრის (2001 წელს მომხდარი საჰაერო თავდასხმა აშშ-ზე) შემდეგ, სწამთ, რომ ტერორიზმი არის გლობალიზებადი სამყაროს ერთ-ერთი უარყოფითი მხარე. კულტურები, თვითგამორკვევა, რელიგიები და ეკონომიკური ინტერესები სულ უფრო და უფრო აღრეული ხდება, ამიტომ, მთელ დედამიწაზე მატულობს კონფლიქტების გავრცელების საფრთხე. ადგილობრივი კონფლიქტები შეიძლება გლობალური გახდეს და პირიქით. დასავლური ინტერესების და ფასეულობების შეღწევამ არაბული სამყაროს გულში დაბადა ღრმად ფესვგადგმული ზიზლი დომინირებადი და შემოპარული დასავლური სამყაროსადმი. 2001 წლის 11 სექტემბრიდან დაიწყო ახალი ეპოქა, სადაც გარე საფრთხეები შინაურ საფრთხეებად იქცა. ამ ახალგაცნობიერებულ საფრთხეს სოციალურ პოლიტიკაზე და თავად სოციალურ სამუშაოზე დიდი გავლენა აქვს. დაცულობა და უსაფრთხოება პრიორიტეტებია სოციალურ დღის წესრიგში; იგულისხმება, რომ სოციალურმა მუშაკებმა უნდა ითანამშრომლონ ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში, რისკების გაცნობიერებაში და გაფრთხილდნენ, რადგან არსებობს რადიკალიზმის საფრთხე. ამ თვალსაზრისით მსოფლიოს კიდევ ერთი „ეშმაკი“ ჰყავს; გახშირდა სექსუალური ექსპლუატაციის ან არალეგალური გაშვილებისთვის ქალების და ბავშვების ტრეფიკინგი. მხოლოდ ცხოვრების პირობების გაუმჯობესების და უფრო მოქნილი შრომის ბაზრის შექმნისთვის არ ხდება ხალხის მობილიზება. აქ საქმე გვაქვს მონობის ახალ ფორმებთან, არალეგალურ სამსახურებთან, ექსპლუატაციასთან, ბევრი მონყვლადი ადამიანის სხეულის და ფსიქიკის მთლიანობის ხელყოფასთან. რამდენად შეუძლიათ სოციალურ მუშაკებს მობილიზაციის და მიგრაციის ამ ბნელი მხარეების წინააღმდეგ ბრძოლა? როგორ მოქმედებს ნარკოტიკების, სექსის და ტრეფიკინგის მზარდი ინდუსტრია ჩვენს ქალაქებსა და თემებზე? შეიძლება, რომ სოციალური მუშაკებისგან მოველოდეთ შეამცირონ და აღკვეთონ მონყვ-

ლადი მოსახლეობის ცხოვრებაში ამგვარი ჩარევები? გლობალიზაცია აგრეთვე უკავშირდება ბუნებრივი კატასტროფების უფრო დიდ რისკს; რადგან იზრდება ადამიანის მოდგმის უნარი თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით შექმნას ახალი საფრთხეები და რადგან ნადგურდება დედამიწის ბუნებრივი რესურსები (ბეკი, 1986). აქტუალური საკითხია, განსაკუთრებით, სამხრეთის ქვეყნებში (ცუნამები, რეგიონული კონფლიქტები აფრიკასა და აზიაში), სოციალური მუშაკების დახმარება ბუნებრივი კატასტროფების შემთხვევაში. აივ/შიდსის მსგავსი უბედურებები, რომელსაც მილიონობით მსხვერპლი მოჰყვება, არის გლობალიზაციის კიდევ ერთი მაგალითი. თანამედროვე მობილურობა ჯანმრთელობის სექტორშიც ახალ საფრთხეებს ქმნის და ჩვენ უნდა განვიხილოთ მისი გავლენა სოციალური სამუშაოს პრაქტიკაზე.

გლობალიზაციის რისკებსა და შესაძლებლობებს ერთნაირად არ უყურებენ ჩრდილოეთსა და სამხრეთში, მდიდრები და ღარიბები. ამის გამო იქმნება ახალი დაძაბულობები, უფრო მკაფიო დაყოფა მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონს შორის და მდიდარსა და ღარიბს შორის ყველა ქვეყანაში. ეს ტენდენცია სოციალური სამუშაოს დისკუსიაშიც მოჩანს. ჩრდილოეთის ქვეყნებში სოციალური სამუშაო უფრო პროფესიონალურ და აღიარებულ პროფესიად ყალიბდება. ის ფოკუსირებულია ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობაზე და ავტონომიაზე, გაძლიერებასა და გააქტიურებაზე, კეთილდღეობის მამოძრავებელი პოლიტიკის დანერგვაში ცვლილებებსა და სირთულეებზე. სამხრეთის ქვეყნების სოციალური მუშაკები სოციალური სამუშაოს საფუძვლად მიიჩნევენ სოციალურ სამართლიანობას, ჰარმონიას, საზრიანობას, პატივისცემას, ღირსებას, რწმენის და რელიგიის მნიშვნელობას (კანდა, 1998, ერასმუსი, 2000, აჰმადი, 2003, ზაპფი, 2005). სამხრეთის ქვეყნების სხვა წარმომადგენლები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ სოციალური სამუშაოს პოლიტიკურ განზომილებას: სიღარიბესთან, კაპიტალიზმთან და საზოგადოების გაუმადლობასთან ბრძოლას (იფი და ფისკე, 2006). გლობალიზაცია – საზიარო სამყაროში ცხოვრება – მოითხოვს საზიარო ფასეულობებს, საზიარო ეკონომიკურ და სოციალურ ამოცანებს, სხვადასხვაგვარობის და განსხვავებების პატივისცემას. სოციალური მუშაკები სოციალური ამოცანების და სოციალური სამართლიანობის განხორციელების საქმეში მნიშვნელოვანი მოთამაშეები არიან.

რეგიონებად დაყოფა

გლობალიზაცია ზემოქმედებს ეროვნულ სახელმწიფოებზე, რადგან ისინი კარგავენ კონტროლს ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის გარკვეულ ნაწილზე. მრავალეროვნული და გლობალური სააგენტოები (მსოფლიო ბანკი და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი) უფრო ძლევამოსილები ხდებიან; ხოლო ეკონომიკაში ღია ბაზარი ითხოვს ეროვნული სახელმწიფოების ჩაურევლობის

პოლიტიკას. იმავდროულად, ეროვნული სახელმწიფოები, თავიანთი ძლიერი ეკონომიკური პოზიციის შესანარჩუნებლად მსოფლიოში, ქმნიან რეგიონულ სტრუქტურებს (ევროკავშირი/, სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიის ერების ასოციაცია/ASEAN). ევროკავშირი არის ყველაზე ძლიერი და გაერთიანებული სისტემა დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს შორის რეგიონული თანამშრომლობისთვის. აგრეთვე არსებობს ევროპის საბჭო, რომელიც მოიცავს ევროპის ყველა სახელმწიფოს, თუმცა, ისინი მიზნად არ ისახავენ გაერთიანებას.

ევროპის კავშირი

მიზნები

ევროპის კავშირი არის ძირითადად ეკონომიკური და პოლიტიკური პარტნიორობა 27 დამოუკიდებელ დემოკრატიულ ევროპულ სახელმწიფოს შორის. ის მიზნად ისახავს მშვიდობას, კეთილდღეობას და თავისუფლებას. ევროკავშირი თითქმის 500 მილიონ მოქალაქეს წარმოადგენს (EU 2009). ევროკავშირი ძირითადად ფოკუსირებულია ეკონომიკურ პოლიტიკაზე და ქმნის კაპიტალის, საქონლის, მომსახურების საერთო ბაზარს, ხოლო მოქალაქეებისთვის ხსნის საზღვრებს. მეორე საერთო ინტერესი არის საგარეო ურთიერთობის და უსაფრთხოების პოლიტიკა, რომელიც მიზნად ისახავს ევროპა იქცეს მთავარ მოთამაშედ საერთაშორისო და სამხედრო საქმეებში. მესამე სფერო გახლავთ დანაშაულთან და ტერორიზმთან ბრძოლა. ევროკავშირის მნიშვნელოვანი ასპექტი არის ფასეულობები, რომლებიც ემყარება რამდენიმე საერთაშორისო დეკლარაციას და შეთანხმებას ადამიანის სამოქალაქო და სოციალური უფლებების შესახებ. სოციალური პოლიტიკა, როგორც ასეთი, დამოკიდებულია დამატებით პრინციპებზე, რომლებსაც სახელმწიფო აწესებს. 2000 წლის ლისაბონის დეკლარაციამ სტრატეგიად დასახა, რომ ევროკავშირი უნდა „გახდეს ყველაზე კონკურენტული და დინამიკური, ცოდნაზე დამყარებული ეკონომიკა მსოფლიოში, რომელსაც ექნება მდგრადი ეკონომიკური ზრდის უნარი, მეტი და უკეთესი სამუშაო ადგილები და უფრო დიდი სოციალური ერთსულოვნება“ (ლისაბონი 2000). მას შემდეგ ევროკავშირმა აღიარა, რომ სოციალურ ერთსულოვნებაზე ზრუნვა მისი ფართომასშტაბიანი საქმეა და დაამატა ის თავის ზოგად ამბიციებს. 2007 წელს ლისაბონის ხელშეკრულებით შეიქმნა ევროკავშირის ახალი საფუძველი. აქ სოციალური ერთსულოვნების და სოციალური პოლიტიკის იდეა მკაფიოდ გამოითქვა და განივრცო, როგორც გამოხატულია მუხლებში 2 და 3:

მუხლი 2

კავშირი დაფუძნებულია ისეთ ფასეულობებზე, როგორც არის – ადამიანის ღირსების პატივისცემა, თავისუფლება, დემოკრატია, თანასწორობა, კანონის უზენაესობა და ადამიანის უფლებების პატივისცემა, უმცირესობათა უფლებების ჩათვლით. ეს ფასეულობები საერთოა ნევრი ქვეყნებისთვის იმ საზოგადოებაში, სადაც მიღებულია: პლურალიზმი, არადისკრიმინაცია, ტოლერანტობა, სამართლიანობა, სოლიდარობა და თანასწორობა ქალსა და მამაკაცს შორის.

მუხლი 3

1. კავშირის მიზანია ხელი შეუწყოს მშვიდობას, მის ფასეულობებს და თავისი ხალხის კეთილდღეობას.
2. კავშირმა თავის მოქალაქეებს უნდა შესთავაზოს ტერიტორია შინაგანი საზღვრების გარეშე, სადაც სუფევს თავისუფლება, უსაფრთხოება და სამართალი; სადაც სათანადო ღონისძიებებით უზრუნველყოფილია პირთა თავისუფალი გადაადგილება. ეს გადაადგილება უნდა მოხდეს გარე საზღვრების კონტროლის, თავშესაფრის, იმიგრაციის, დანაშაულის პრევენციის და მასთან ბრძოლის ინტერესების თანახმად.
3. კავშირმა უნდა შექმნას შინაგანი ბაზარი. მან უნდა იმუშაოს ევროპის მდგრადი განვითარებისთვის, რომელიც დაეყრდნობა: დაბალანსებულ ეკონომიკურ განვითარებას, ფასების სტაბილურობას, მაღალკონკურენტული სოციალური ბაზრის ეკონომიკას (რომელიც მიზნად ისახავს საყოველთაო დასაქმებას, სოციალურ პროგრესს, გარემოს დაცვის მაღალ დონეს და მისი ხარისხის გაუმჯობესებას). მან (კავშირმა) ხელი უნდა შეუწყოს სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ წინსვლას. ის უნდა შეეზღუდოს სოციალურ ექსკლუზიას და დისკრიმინაციას. მან ხელი უნდა შეუწყოს სოციალურ სამართლიანობას და დაცვას, ქალისა და მამაკაცის თანასწორობას, თაობებს შორის სოლიდარობას და ბავშვთა უფლებების დაცვას. მან ხელი უნდა შეუწყოს სოციალურ და ტერიტორიულ ერთსულოვნებას და ნევრი ქვეყნებს შორის სოლიდარობას. მან პატივი უნდა სცეს თავის მდიდარ კულტურულ და ენობრივ მრავალფეროვნებას; უნდა უზრუნველყოს ევროპის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და გამდიდრება.
4. კავშირმა უნდა შექმნას ეკონომიკური და მონეტარული გაერთიანება, რომლის ვალუტა არის ევრო.
5. უფრო ფართო სამყაროსთან მიმართებით, კავშირმა მხარი უნდა დაუჭიროს და ხელი შეუწყოს თავის ფასეულობებს და ინტერესებს, წვლილი შეიტანოს თავისი მოქალაქეების დაცვაში. მან წვლილი უნდა შეიტანოს: მშვიდობაში, უსაფრთხოებაში, დედამიწის მდგრად განვითარებაში, ხალხებს შორის სოლიდარობასა და ურთიერთპატივისცემაში, თავისუფალ და სამართლიან ვაჭრობაში, სიღარიბის აღმოფხვრაში, ადამიანის, განსაკუთრებით ბავშვის, უფლებების დაცვაში, საერთაშორისო სამართლისადმი მკაცრ მორჩილებასა და მის განვითარებაში (გაეროს ქარტიის პრინციპების პატივისცემის ჩათვლით).

(ხელშეკრულება ევროპის კავშირის შესახებ, 2008)

ამიტომ, სოციალური პოლიტიკა უეჭველად არის ძირითადი ნაწილი ევროკავშირის მისიისა. როგორც მუხლ 3. 3-შია ყველაზე მკაფიოდ გამოხატული: „ის უნდა შეეზღუდოს სოციალურ ექსკლუზიას და დისკრიმინაციას. მან ხელი უნდა შეუწყოს სოციალურ სამართლიანობას და დაცვას, ქალისა და მამაკაცის თანასწორობას, თაობებს შორის სოლიდარობას და ბავშვთა უფლებების დაცვას“ გარდა ამ მკაფიო პრინციპებისა და ევროკავშირის სოციალური პოლიტიკის ზოგადი სტრატეგიისა, ეკონომიკური პოლიტიკა დიდ გავლენას ახდენს სოციალურ სფეროზე. მაგალითად, ხალხის და მომსახურების საერთაშორისო მობილურობაში, პრივატიზაციის სტრატეგიაში, ზოგადი ინტერესის მომსახურების ჩათვლით (EC 2004b). ევროპული კანონების და რეგულაციების ინტერპრეტაციის, ქვეყანების ურთიერთდაპირისპირებული რეგულაციების საქმეში განსაკუთრებული გავლენა აქვს ევროპის სასამართლოს. ის ყველაზე მნიშვნელოვანი ორგანოა ისეთ სფეროებში, როგორც არის: დასაქმების უფლებები, ანტიდისკრიმინაციული და სოციალური უსაფრთხოების გარდამავლობის უფლებები (გიდენსი, 2007).

ისტორია

ევროპის თვითგამორკვევა მოხდა მეთვრამეტე საუკუნეში, რათა განესხვავებინათ ევროპა აზიისგან. იოჰან გოთფრიდ ჰერდერის თქმით, თურქები უცხოებად მიიჩნეოდნენ, მუხედავად იმისა, რომ 300 წელზე მეტი იცხოვრეს ევროპაში (ჰერცი და ჯეტზლსპერგერი, 2008). 1712 წელს უტრეხტის კონგრესზე ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, ლორდმა ბოლიგბროკიმ ილაპარაკა ევროპის ფორმირებაზე და მის ერთობლივ ქმედებებზე (დიუნი, 2008). ნაპოლეონის ხანაში და მის შემდეგ სხვადასხვა ევროპელი პოლიტიკოსი, მეცნიერი და ხელოვანი ევროპას ასეთ ალტერნატივას პირდებოდა – პოლიტიკურად დანაწევრებული ევროპა ან ნაპოლეონის მიერ დაპყრობილი ევროპა. თავის მხრივ, 1914 წელს გერმანიის იმპერიამ და 1939 წელს ადოლფ ჰიტლერმა ევროპაზე გაბატონება სცადეს, მაგრამ მათაც ხელი მოეცარათ. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ იგრძნობოდა ევროპის საჩქაროდ გაერთიანების აუცილებლობა, რათა არ მომხდარიყო ახალი გამანადგურებელი ომი ევროპაში. „რკინის ფარდამ“ და საბჭოთა ზესახელმწიფოს დაშლამ ხელახლა დააყენეს ძლიერი (დასავლეთი) ევროპის აუცილებლობის საკითხი. ერთობისა, რომელიც (როგორც იმ პერიოდში იყო გამოხატული) ემყარებოდა ქრისტიანობის გამაერთიანებელ ძალას (ჰერცი და ჯეტზლსპერგერი, 2008). 1948 წელს უინსტონ ჩერჩილმა ციურიხის უნივერსიტეტში საზოგადოებას ევროპის შეერთებული შტატების შექმნისკენ მოუწოდა (Council of Europe 2009b). როგორც მაშინდელი საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის, რობერტ შუმანის, 1950 წლის 9 მაისის დეკლარაციაში ვკითხულობთ, ჩერჩილის ამ ინიციატივის გათვალისწინებით, 1951 წელს დაარსებული ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება

(European Coal and Steel Community/ECSC) ითვლება ევროპის დამოუკიდებელი ქვეყნების ფედერაციის წინამორბედად. საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, ნიდერლანდები, ბელგია და ლუქსემბურგი იყვნენ ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანების დამფუძნებელი წევრები. 1957 წელს ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება შეუერთდა ექვსი ქვეყნის თანამშრომლობის ორ სხვა სტრუქტურას და შეიქმნა ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება. თექვსმეტი წლის შემდეგ გაერთიანებული სამეფო (დიდი ბრიტანეთი), ირლანდია და დანია შეუერთდნენ ევროპის ეკონომიკურ გაერთიანებას, 1981 წელს საბერძნეთი შეემატა და 1986 წელს – ესპანეთი და პორტუგალია. 1989 წელს რკინის ფარდის ჩამოშლით ახალი ეპოქა დაიწყო ევროპაში. „დიდი მტერი“, რომლისგანაც თავის დაცვა იყო საჭირო გაქრა და ბევრ ევროპულ ქვეყანაში ახალი ნაციონალიზმი აღმოცენდა, განსაკუთრებით ევროპის სამრეთში და სამხრეთ-აღმოსავლეთში. მასატრიხტის ხელშეკრულების თანახმად, 1993 წლის 1 ნოემბერს დაიბადა *ევროპის კავშირი*. რომელმაც გააერთიანა სამი „საყრდენი სვეტი“ ევროპის ეკონომიკური გაერთიანებით წარმოდგენილი საერთო ბაზარი, საერთო საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა, მართლმსაჯულება და საშინაო საქმეები. უფრო ეკონომიკაზე ორიენტირებული *ევროპის ეკონომიკური გაერთიანებიდან* დაიბადა *ევროპის კავშირი*, როგორც პარტნიორობა ეკონომიკის, მართლმსაჯულების, საგარეო პოლიტიკის, უსაფრთხოების და მმართველობის საკითხებში. ღია საზღვრის პოლიტიკა (შენგენი) და საერთო ვალუტა გახდა ევროკავშირის ნაწილი, თუმცა, სხვადასხვა კონფიგურაციით. 1995 წელს ევროკავშირს ავსტრია, ფინეთი და შვედეთი შეუერთდნენ. ხოლო 2004 წელს (ძირითადად აღმოსავლეთი ევროპის) ათი ახალი ქვეყანა შევიდა კავშირში: პოლონეთი, უნგრეთი, ჩეხეთის რესპუბლიკა, სლოვაკეთი, სლოვენია, ესტონეთი, ლატვია, ლიტვა და ხმელთაშუა ზღვის კუნძულები კვიპროსი და მალტა. 2007 წელს რუმინეთი და ბულგარეთი გაწევრიანდნენ. მომდევნო წლებში მოსალოდნელია ახალი ქვეყნების შეერთება, როგორცაა ხორვატია, თურქეთი, ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა მაკედონია. ამას ბალკანეთის სხვა ქვეყნებიც მოჰყვება და უკრაინა, მაროკო და ისრაელიც ისწავიან ევროკავშირში მეტი ჩართულობისკენ. 2004 წლის ოქტომბერში რომში ევროკავშირის 25-მა წევრმა ხელი მოაწერა ევროპის ქარტიას. შედეგად ამოქმედდა ევროპის კონსტიტუცია. თუმცა, სულ რაღაც ექვსი თვის შემდეგ ჰოლანდიელმა და ფრანგმა მოქალაქეებმა მის წინააღმდეგ მისცეს ხმა და ევროკავშირმა გაიწვია ქარტია. 2007 წლის დეკემბერში, ევროპის კავშირის რეფორმირების მიზნით, ოცდამეხუთე წევრმა მიიღო ლისაბონის ხელშეკრულება. ხელშეკრულება ეფუძნება ევროპის ქარტიის უმთავრეს იდეებს. ქარტიიდან აქ არ შევიდა სიმბოლოები (დროშა, ჰიმნი და სხვ.) და კონსტიტუციური საფუძვლები. 2008 წელს ირლანდიის მოქალაქეებმა ლისაბონის ხელშეკრულების წინააღმდეგ მისცეს ხმა, მაგრამ სხვა ქვეყნებმა გადაწყვიტეს მისი მიღება. 2009 წელს ევროკავშირში ლისაბონის ხელშეკრულება უნდა ამუშავდეს.

სტრუქტურა და მმართველობა

ევროკავშირს აქვს სამი მთავარი მმართველი ინსტიტუტი. ევროპის საბჭო უძღვება დებატებს კონფლიქტებზე, საერთო ინტერესებზე და ევროკავშირის შორსმომავალ სტრატეგიებზე, აგრეთვე, შემოაქვს ინიციატივები ახალი კანონების შესახებ და განიხილავს მათ. ევროპის საბჭო არის საერთო ხელმძღვანელობა და შედგება სახელმწიფოს (პრეზიდენტებისგან) ან მთავრობის (პრემიერ-მინისტრებისგან) მეთაურებისგან, რომელთაც ხშირად ახლავთ თავიანთი საგარეო საქმეთა მინისტრები. ყველა ნახევარ წელიწადში იცვლება სახელმწიფოს მეთაური, რომელიც წარუძღვება ევროპის საბჭოს. ლისაბონის ხელშეკრულების ამოქმედების შემდეგ ევროპის საბჭოს ეყოლება მისივე არჩეული და დანიშნული პრეზიდენტი ორწლიანდანი ვადით. ევროპის კომისიის პრეზიდენტიც (იხ. ქვემოთ) არის საბჭოს წევრი. ყოვლისმომცველი ევროპის საბჭოს გარდა, არსებობს (ქვე)საბჭო, რომელშიც შედიან მინისტრები სპეციფიკური სექტორებიდან; როგორცაა აგრომრეწველობა, სოციალური საქმეები და ფინანსები. ქვესაბჭო შეიმუშავებს ამ დარგების პოლიტიკას და კანონმდებლობას. 1979 წლიდან მოყოლებული ევროპის პარლამენტს პირდაპირი წესით ირჩევენ ევროკავშირის მოქალაქეები და არჩეული წევრები რამდენიმე პოლიტიკურ პარტიად ჯგუფდებიან. ევროპის პარლამენტი, ევროპის საბჭოსთან ერთად, არის გარკვეული სფეროების საკანონმდებლო საკითხების „თანაგადამწყვეტი“ ორგანო. დროთა განმავლობაში პარლამენტი მოიცავს უფრო მეტ სფეროს და სავარაუდოდ, შეიძენს მეტ გადაწყვეტ და მაკონტროლებელ ფუნქციას. ევროპის კომისია არის აღმასრულებელი ორგანო. ის ამზადებს და ახორციელებს პოლიტიკურ სტრატეგიებს და გადაწყვეტილებებს. ის აგრეთვე კომისიის 27 წევრის მეშვეობით (თითო ყველა წევრი ქვეყნიდან) აკონტროლებს სხვადასხვა მიმართულებებს (სამინისტროებს). 2014 წლისთვის კომისიის წევრების რაოდენობა შემცირდება. აქ წევრი ქვეყნების რაოდენობის ორი მესამედი იქნება წარმოდგენილი და ისინი როტაციის პრინციპს დაექვემდებარებიან. ევროკავშირის მართლმსაჯულების შტო ძირითადად ევროპის სასამართლოთა წარმოდგენილი. ეს სასამართლო განმარტავს და მოიხმარს ევროკავშირის ხელშეკრულებებს, კანონებს და რეგულაციებს. ითვლება, რომ ევროპული კანონები ეროვნულებზე უფრო მაღლა დგას და ევროპული კანონი იწერება პირდაპირ, რითაც იქმნება ერთგვარი კონსტიტუციური საფუძველი ევროკავშირში. ევროკავშირი ეყრდნობა რამდენიმე ხელშეკრულებას, რეგულაციას და დირექტივას. მნიშვნელოვან საკითხებს ძირითადად მწვანე და თეთრი წიგნებში ამზადებენ, რათა ხელი შეუწყონ ევროკავშირში დებატებს.

ზოგიერთი მოსაზრება ევროპის კავშირის შესახებ

მმართველობა და სტრუქტურები: ევროკავშირი უნიკალურია მსოფლიოში, რადგან ერთი მხრივ ის სცილდება სახელმწიფოებს შორის რეგიონული თანამშრომლობის ფარგლებს და მეორე მხრივ, ის განსხვავდება სახელმწიფოსგან, რადგან აკლია ისეთი ძალისხმევა სტრუქტურები, როგორცაა პოლიცია და ჯარი. ბალანსი ევროკავშირის პარლამენტს, საბჭოსა და კომისიას შორის შედარებით რთულია და მოითხოვს ხანგრძლივ დისკუსიას და დახვეწას. წამყვანი იდეა არის, დროთა განმავლობაში ევროპის პარლამენტისთვის მეტი ძალაუფლების მინიჭება. თუმცა, სახელმწიფოების და მთავრობების მეთაურები, რომლებიც დამოუკიდებელ ქვეყნებს წარმოადგენენ ძალიან ფრთხილობენ ავტონომიის დათმობის საქმეში. კიდევ ერთი ფაქტიზი საკითხი არის ევროკავშირის ბიუროკრატია. ამას ყველა წევრ სახელმწიფოში აღნიშნავს ბევრი დამკვირვებელი, პოლიტიკოსი და ჟურნალისტი. ევროპის კომისია, თავისი დირექტორატებით და დირექტივებით, მიჩნეულია მარეგულირებლად და ეს აფერხებს საქმის წარმართვას. საგანგებო საკითხია იმ კომისიის წევრების რაოდენობა (27), რომელიც უძღვება დირექტორატებს და ევროპის საბჭოს. ეს მოგვაგონებს ზედმეტ კონტროლს და ფრაგმენტულ წინამძღოლობას, რადგან ყველა ქვეყანა მონდომებულია „თავისი საკუთარი წევრი ჰყავდეს კომისიაში“. განსაკუთრებული და ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხია „დემოკრატიის დეფიციტი“, რადგან ზოგიერთ შემთხვევაში ევროპის საბჭოს აქვს ძალაუფლება მიიღოს გადაწყვეტილება, რომელსაც ვერც ევროპის პარლამენტი აკონტროლებს და ვერც ეროვნული პარლამენტები (ჰერცი და ჯეტზლსპერგერი, 2008). დემოკრატიის კიდევ ერთ დეფიციტს ქმნის ევროპის ბევრი მოქალაქის მხრიდან ნაკლები ნდობა. ევროპის მოქალაქეების მხრიდან ევროპის კავშირისადმი ნაკლები ნდობას რამდენიმე მიზეზი აქვს – მისი „მიუწვდომლობა“, ბიუროკრატია, ადამიანების მზარდი მობილურობა და ის, რომ ევროკავშირი ეროვნული სახელმწიფოების ძალაუფლებაზე მალა დგას.

სამოქალაქო საზოგადოება: ევროკავშირს ძირითადად აღიქვამენ, როგორც სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობას, რომელსაც არეგულირებს ევროპის პარლამენტი, საბჭო და კომისია (თავისი დირექტორატებით). თუმცა, სუვერენული სახელმწიფოები აღარ არიან საერთაშორისო საზოგადოების ექსკლუზიური წევრები (დიუნი, 2008) და დემოკრატიაც მხოლოდ ხმის მიცემის და არჩევნების სისტემა არ არის.

მონაწილეობრივ პრინციპზე მოქმედი საზოგადოება მიიჩნევს, რომ მოქალაქეები გავლენას ახდენენ და ახორციელებენ პოლიტიკას სხვადასხვა სტრუქტურაში, სხვადასხვა როლით და პოზიციით. ევროკავშირში განსჯის, კონსულტაციის და თანამშრომლობის პროცესი მიმდინარეობს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების არაერთ ჯგუფში. სოციალურ სფეროში ევროპ-

ული არასამთავრობო სოციალური ორგანიზაციების პლათფორმა თავს უყრის სოციალურ სფეროში მომუშავე სამოქალაქო საზოგადოების ბევრ ევროპულ ორგანიზაციას. პლათფორმა ხელს უწყობს სოციალურ სამართლიანობას და აქტიურ საზოგადოებას, ის არის „სამოქალაქო დიალოგი“ ევროკავშირის სოციალურ სფეროში. სოციალურ პლათფორმაში მნიშვნელოვანი საკითხებია: ფუნდამენტური (სოციალური) უფლებები, დებატები სოციალური სამსახურების პრივატიზაციაზე, ანტიდისკრიმინაცია, მიგრანტების ინტეგრაცია, მდგრადი განვითარება და ევროპის მომავალი. სამოქალაქო დიალოგის გარდა, სოციალური დიალოგი თავს უყრის – დამსაქმებლებს და პროფკავშირებს. სოციალური დიალოგი მეტ-ნაკლებად იმავე საკითხებზეა ფოკუსირებული, რაზეც სამოქალაქო დიალოგი. თუმცა, ყურადღებას ამახვილებს ევროკავშირში შრომის ბაზარსა და შრომის პირობებთან დაკავშირებულ განსაკუთრებულ საკითხებზე.

ევროკავშირის რაობის შესახებ

ჩერჩილის, შუმანის და ევროპაზე მოფიქრალი ბევრი სხვა სახელმწიფო მოღვაწისთვის, ევროპა დროთა განმავლობაში უნდა განვითარდეს ევროპის შეერთებულ შტატებად. ფრანგი პოლიტიკოსი ჟან მონე თვლის, რომ ევროკავშირი გარკვეულ გეგმას კი არ მისდევს, არამედ აგრძელებს, გაღრმავების და გაფართოების პროცესს (ჰერცი და ჯეტზლსპერგერი, 2008). სხვა სახელმწიფო მოღვაწეებისთვის, როგორებიც არიან შარლ დე გოლი და მარგარეტ ტეთჩერი, ევროპა უნდა იყოს მხოლოდ ‘უროპე დეს პარრიეს’ (ქვეყნებისგან შემდგარი ევროპა); ევროპა შექმნილი სრულიად დამოუკიდებელი ქვეყნებისგან, რომლებიც თანამშრომლობენ გარკვეულ სფეროებში საკუთარი ინტერესების გასატარებლად. კიდევ ერთი საკამათო საკითხია ევროპელი მოქალაქეების თვითგამორკვევა. 1992 წელს მასტრიხტის ხელშეკრულების თანახმად შემოიღეს ევროპის კავშირის მოქალაქეობა. აქ მთავარი საკითხია, საჭიროა თუ არა მრავალნაციონალური ევროკავშირის მოქალაქეობა და რა სახით. ევროკავშირის ტერიტორიაზე თავისუფლად შეიძლება გადაადგილება. ამიტომ, წევრ ქვეყნებს სჭირდებათ, ერთმანეთთან გააფორმონ გარკვეული კანონები, რეგულაციები, შეთანხმებები და შეთანხმდნენ ერთობლივ ცვლილებებზე. ამასობაში კი ყველა მოქალაქეს ეხება „ფედერალური მოქალაქეობა“, რომელიც უზრუნველყოფს უფლებებს და მოვალეობებს ევროკავშირთან მიმართებით. ევროკავშირის მოქალაქეობის საკითხი ყველაზე თვალშისაცემია მასტრიხტის ევროპის გაერთიანების ხელშეკრულებაში, რომელიც აცხადებს:

მუხლი 8

1. კავშირის მოქალაქეობა ამგვარად დგინდება: ყველა პირი, რომელიც არის წევრი ქვეყნის მოქალაქე, უნდა იყოს კავშირის მოქალაქე.

- კავშირის მოქალაქეები უნდა სარგებლობდნენ ამ ხელშეკრულებით დადგენილი უფლებებით და ამიტომ, უნდა დაექვემდებარონ დაკისრებულ მოვალეობებს.

მუხლი 8ა

- კავშირის ყველა მოქალაქეს უნდა ჰქონდეს უფლება თავისუფლად გადაადგილდეს და
- დასახლდეს ნევრი სახელმწიფოების ტერიტორიის ფარგლებში, დაექვემდებაროს ამ ხელშეკრულებაში მოცემულ შეზღუდვებს და პირობებს (და მათ ასამოქმედებლად გატარებულ ღონისძიებებს). . .

მუხლი 8ბ

- კავშირის ყველა მოქალაქეს, რომელიც იმ ნევრ ქვეყანაში ცხოვრობს, რომელსაც ეროვნებით არ მიეკუთვნება, უნდა ჰქონდეს უფლება ხმა მისცეს და წამოაყენოს თავისი კანდიდატურა მუნიციპალურ არჩევნებში იმ ნევრ ქვეყანაში, რომელშიც ცხოვრობს, იმავე პირობებით, როგორც ამ სახელმწიფოს ეროვნების მქონე მოქალაქეები სარგებლობენ . . .
- 128(3) მუხლის და მისი განხორციელებისთვის მიღებული პირობების დაურღვევლად, კავშირის ყველა მოქალაქეს, რომელიც იმ ნევრ ქვეყანაში ცხოვრობს, რომელსაც ეროვნებით არ მიეკუთვნება, უნდა ჰქონდეს უფლება, ხმა მისცეს და წამოაყენოს თავისი კანდიდატურა ევროპის პარლამენტის არჩევნებში იმ ნევრ ქვეყანაში, რომელშიც ცხოვრობს, იმავე პირობებით, როგორც ამ სახელმწიფოს ეროვნების მქონე მოქალაქეები სარგებლობენ.

(მაასტრიხტის ხელშეკრულება 1972)

ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულებაში (2008) მუხლ 9–ში ხელახლაა რატიფიცირებული ევროკავშირის მოქალაქეობა:

ყველა თავის მოქმედებაში კავშირმა უნდა დაიცვას თავისი მოქალაქეების თანასწორობის პრინციპი. მოქალაქეებმა უნდა მიიღონ ერთნაირი ყურადღება კავშირის ინსტიტუტებისგან, ორგანოებისგან, ოფისებისგან და სააგენტოებისგან. ნევრი ქვეყნის ყველა მოქალაქე უნდა იყოს კავშირის მოქალაქე. კავშირის მოქალაქეობა უნდა დაემართოს ეროვნულ მოქალაქეობას და არ უნდა შეცვალოს ის.

ევროკავშირის ნევრი ქვეყნის ყოველი მოქალაქე ავტომატურად არის ევროკავშირის მოქალაქე. ამ (ფორმალური) მოქალაქეობის მიღების შემდეგ, გაჩნდება ახალი საკამათო საკითხი, მოქალაქეობის სოციალური ხასიათი (Comite des

Sages 1996, დიუნი, 2008). ეს არის მცდელობა მოქალაქეობის კონცეფცია გაღრმავდეს, გაფართოვდეს და გარდაიქმნას წამყვან (სოციალურ) კონცეფციად, რომელიც დაეყრდნობა სოციალურ უფლებებს და სოციალურ მოვალეობებს [...].

ეკონომიკის, გარემოს და სოციალური პრობლემების შესახებ

ნევრ ქვეყნებში და ევროკავშირის ინსტიტუტებში დებატების უმრავლესობა ეხება მთელ რიგ ეკონომიკურ, აგრომრეწველობის, გარემოსა და სოციალურ პრობლემებს. უფრო აქტუალურია კამათი საქონლის, მომსახურების, კაპიტალის და განსაკუთრებით, ხალხის თავისუფალი გადაადგილებით გამოწვეული შედეგების შესახებ. ქვეყნიდან ქვეყანაში გადაადგილება ხშირად აღიქმება, როგორც საფრთხე ეროვნული თვითგამორკვევისა; როგორც ახალი დაძაბულობების წყარო (მზარდი მრავალფეროვნების გამოისობით). ზოგჯერ ევროპის (სრულიად ღიად კონკურენტულ შიდა ბაზარზე დამყარებული) ეკონომიკური ამოცანები ეწინააღმდეგებიან უფრო სოციალურ საკითხებს, როგორცაა ერთსულოვნება, სოლიდარობა და ყველაზე მონყვლადი ადამიანების დაცვა. ასეთივე დაძაბულობა შეიმჩნევა ეკონომიკურ და გარემოსთან დაკავშირებულ ამბიციებშიც. ახლანდელ სოციალურ დღის წესრიგში ორი მთავარი საკითხია, ერთი – საყოველთაო დასაქმება და თანაბარი შესაძლებლობები, მეორე – ინტეგრაცია. სოციალურ დღის წესრიგში ამჯერად ევროკავშირში თაობათა შორის სოლიდარობის და ნდობის გაძლიერების საკითხებიც დგას. სოციალურ პოლიტიკას მიიჩნევენ ევროკავშირის ეკონომიკური ზრდის ხელშემწყობად და თვლიან, რომ ეს არის ევროკავშირის საერთო არსზე დაფუძნებული ფასეულობები.

ევროპის საბჭო მიზნები

ევროპის საბჭო, რომელიც თითქმის ყველა (47) ევროპულ ქვეყანას აერთიანებს, ევროკავშირზე უფრო ძველია და განსხვავდება მისგან. მაშინ, როცა ევროკავშირი ძირითადად დაეფუძნა ეკონომიკურ თანამშრომლობას, ევროპის საბჭოს მიზანი ადრეც და ახლაც არის, რომ მის წევრებს შორის უფრო მეტი გაგება სუფევდეს. ის არ ცდილობს შექმნას სახელმწიფოთა ფედერაცია ან მსგავსი მრავალეროვნული სააგენტო თუ იდენტობა; არამედ, ეს არის თანამშრომლობის ხელშეწყობისა და ევროპული ცნობიერების შექმნის პროცესი. ვარშავის სამიტის თანახმად (2005), მისი ამოცანები ასეთია:

1. დავიცვათ ადამიანის უფლებები, პლურალისტური დემოკრატია და კანონის უზენაესობა;
2. ხელი შევუწყოთ ევროპის კულტურული რაობის და მრავალფეროვნების გაცნობიერებას და წავახალისოთ მისი განვითარება;
3. გამოვინახოთ ევროპულ საზოგადოებაში არსებული სირთულეების დასაძლევად საერთო გზები. სირთულეებისა, როგორც არის უმცირესობათა დისკრიმინაცია, ქსენოფობია, არატოლერანტობა, ბიოეთიკა და კლონირება, ტერორიზმი, ადამიანების ტრეფიკინგი, ორგანიზებული დანაშაული და კორუფცია, კიბერდანაშაული, ბავშვებზე ძალადობა;
4. პოლიტიკური, საკანონმდებლო და საკონსტიტუციო რეფორმების მხარდაჭერით, გავაძლიეროთ დემოკრატიული სტაბილურობა ევროპაში.

(ევროპის საბჭო 2009ა)

ისტორია

ევროპის საბჭო შეიქმნა 1949 წელს ლონდონის ხელშეკრულების საფუძველზე, იმავე მოსაზრებებით, რომლებიც მითითებულია ევროპის კავშირის ისტორიაში. მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელმაც განსაზღვრა ევროპის საბჭოს მუშაობის მიმართულება ათწლეულების განმავლობაში, იყო საბჭოსეული კონვენცია ადამიანის უფლებების და ფუნდამენტური თავისუფლებების დაცვის შესახებ. ეს იყო ადამიანის უფლებების დამცველი პირველი საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუქცია. 1954 წელს ევროპის კულტურული კონვენციის კვალდაკვალ საბჭომ პოლიტიკის მნიშვნელოვანი სფეროებისთვის (განათლება, კულტურა, ახალგაზრდობა და სპორტი) შექმნა სამუშაო სისტემა. 1959 წელს, ადამიანის უფლებების ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული მოვალეობების შესრულების უზრუნველსაყოფად, დაფუძნდა ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლო. ამ სასამართლომ მოქალაქეებს მისცა საშუალება, განეცხადებინათ თავიანთი უფლებების შესახებ და შებრძოლებოდნენ ხელისუფლებას, თუ კი საჭირო იქნებოდა. 1990 წელს უნგრეთი პირველი იყო ყოფილი საბჭოთა ბლოკის ქვეყნებიდან, რომელიც ევროპის საბჭოში შევიდა. სამი წლის შემდეგ ვენაში სახელმწიფოების და მთავრობების მეთაურების სამიტმა მიიღო დეკლარაცია, რომელმაც დაადასტურა სრულიად ევროპის მოწოდება და დასახა ახალი პოლიტიკური პრიორიტეტები – ეროვნული უმცირესობების დაცვა, ყველანაირ რასიზმთან, ქსენოფობიასთან და არატოლერანტობასთან ბრძოლა. 1994 წელს საბჭომ დააფუძნა ევროპის ადგილობრივი და რეგიონული ხელისუფლებების კონგრესი (Congress of Local and Regional Authorities of Europe/CLRAE), სადაც წარმოდგენილი იყო მთელი ევროპის მუნიციპალიტეტები და რეგიონები. ევროკავშირის მიმდინარე გაფართოება კიდევ უფრო ხელს

უწყობს ევროკავშირის და ევროპის საბჭოს კომპეტენციების ერთმანეთში აღრევა, თუმცა, ევროპის საბჭოს სრულიად ევროპული ხასიათი განასხვავებს მას ევროკავშირისაგან. 1996 წელს რუსეთის ფედერაცია გახდა ევროპის საბჭოს წევრი.

სტრუქტურა და მმართველობა

ევროპის საბჭოს სტრუქტურა ნაკლებად რთული და ბიუროკრატიულია, ვიდრე ევროკავშირისა. მისი მთავარი შემადგენელი ნაწილებია:

- *გადანყვეტილების მიმღები ორგანო – 47 საგარეო საქმეთა მინისტრისგან ან მათი მოადგილეებისგან (ელჩი/მუდმივი წარმომადგენელი) შემადგარი მინისტრთა კომიტეტი;*
- *ევროპული თანამშრომლობის საპარლამენტო ასამბლეა, ითვლის 636 წევრს (318 წარმომადგენელი და 318 შემცვლელი) 47 ქვეყნის პარლამენტიდან; ადგილობრივი და რეგიონული ხელისუფლებების კონგრესი შედგება ადგილობრივი ხელისუფლებების პალატისა და რეგიონების პალატისგან;*
- *1800 კაციანი სამდივნოს თანამშრომლები წევრი ქვეყნებიდან არიან დაქირავებული და ამ სამდივნოს საპარლამენტო ასამბლეის მიერ არჩეული გენერალური მდივანი ხელმძღვანელობს.*

(ევროპის საბჭო 2009ა)

ბოლონის დეკლარაცია

1998 წელს საფრანგეთის, იტალიის, დიდი ბრიტანეთის და გერმანიის განათლების მინისტრებმა ხელი მოაწერეს სორბონის ერთობლივ დეკლარაციას, რომელიც აცხადებს:

სულ ახლახანს ევროპის პროცესმა რამდენიმე მეტისმეტად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა წინ. რამდენადაც სათანადო არ უნდა იყოს ეს ნაბიჯები, მათ არ უნდა დაგვაინყონ, რომ ევროპა არ არის მხოლოდ ევრო, ბანკები და ეკონომიკა; ის აგრეთვე ცოდნის ევროპაც უნდა იყოს. ჩვენ უნდა გავაძლიეროთ და განვაერთაოთ ჩვენი კონტინენტის ინტელექტუალური, კულტურული, სოციალური და ტექნიკური განზომილებები. ეს ყველაფერი დიდწილად ჩამოყალიბებულია ჩვენი

უნივერსიტეტების წყალობით, რომლებიც კვლავაც თამაშობენ გადამწყვეტ როლს მათ განვითარებაში.

(სორბონის დეკლარაცია 1998)

მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ 29 განათლების მინისტრმა ხელი მოაწერა ბოლონის დეკლარაციას. ეს ძირითადად სორბონის დეკლარაციის განაცხადის სრული განმეორება იყო. მინისტრებმა ყურადღება გაამახვილეს ევროპაში ცოდნის და განათლების მნიშვნელობაზე. დეკლარაცია სახავეს რამდენიმე ამოცანას:

- ქვეყნების მიერ ერთიანი ხარისხის სისტემაზე გადასვლა, რაც ხელს შეუწყობს ევროპის მოქალაქეების დასაქმებას.
- ისეთი სისტემის დანერგვა, რომელიც ემყარება ორ ძირითად ციკლს, ბაკალავრიატს და მაგისტრატურას. პირველი ციკლი სულ ცოტა სამი წელი გრძელდება;
- (აკადემური) კრედიტების სისტემის დაფუძნება, როგორცაა კრედიტის გადატანის და დაგროვების ევროპული სისტემა (ECTS) ან სემესტრობითი კრედიტის სისტემა (EC);
- სტუდენტთა და მასწავლებელთა მობილურობისთვის ხელის შეწყობა;
- ხარისხის უზრუნველყოფისთვის თანამშრომლობის ხელის შეწყობა (მაგ. აკრედიტაცია);
- კურიკულუმის შემუშავებაში, წვრთნასა და კვლევაში აუცილებელი ევროპული განზომილებების დანერგვა.

(ბოლონის დეკლარაცია 1999)

აღსანიშნავია ამ პროცესის გავლენა უმაღლესი განათლების სისტემაზე; განსაკუთრებით, სპეციალიზებული უმაღლესი სასწავლებლისთვის (Hochschule) ახალი ადგილის მიჩენაზე. ევროპის ქვეყნების უმრავლესობაში ყოფილი „სპეციალიზებული უმაღლესი სასწავლებლები“ ვითარდებოდნენ და ყალიბდებოდნენ გამოყენებითი მეცნიერების უნივერსიტეტად, ხსნიდნენ სამაგისტრო კურსებს და კვლევით ცენტრებს. სხვადასხვა ქვეყანაში ეს გზას უხსნის „ძველი“ და „ახალი“ უნივერსიტეტების გაერთიანებას. ამ პროცესის ყველაზე მნიშვნელოვანი შედეგია სტუდენტების გადაადგილება მთელი ევროპის მასშტაბით, რომელიც ემყარება, საყოველთაოდ მიღებული ბაკალავრიატის, მაგისტრატურის და კრედიტების სისტემას.

V სოციალურ სამუშაოში მიმდინარე დებატები

პროფესიული იმპერიალიზმი: კონცეფციის ახლებური ხედვა

რიჩარდ ჯუბმანის მიერ

წინამდებარე თავის ძირითადი თემაა: განსაზღვრავს თუ არა სოციალური სამუშაოს, შესაბამისად კი საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს შინაარსსა და ფორმას მისი წარმოშობა ჩრდილოეთის ქვეყნებში. ამასთან დაკავშირებით ადრე გაკეთდა განაცხადი, რომ განსახილველია მიდგლის (1981) კრიტიკა იმაზე, თუ როგორ მოხდა სოციალური სამუშაოს ინტერნაციონალიზება ჩრდილოეთიდან სამხრეთში თეორიების და პრაქტიკების გადაცემის გზით, რისთვისაც მან ტერმინი „პროფესიული იმპერიალიზმი“ შემოიტანა. იმპერიალიზმის და კოლონიალიზმის უფრო ფართო ისტორიულ ანალიზზე დაყრდნობით მიდგლი აცხადებს, რომ სოციალური სამუშაო უბრალოდ ტექნიკური საკითხი არ არის, რომელიც სოციალური კონტექსტიდან დამოუკიდებლად არსებობს. პირიქით, იმის გამო, რომ სამხრეთის და ჩრდილოეთის ქვეყნებს შორის ურთიერთობები კოლონიალიზმმა განსაზღვრა, სოციალური სამუშაოს გავრცელებაც, რასაკვირველია, ამგვარი ურთიერთობების შედეგია. ამგვარად, საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გააზრება შესაძლებელია მხოლოდ ნაგულისხმევი „იმპერიალიზმის“ უნივერსალურობასთან მიმართებით გაშუქებით. საჭიროა განვიხილოთ, გაცდა თუ არა პროფესიული იმპერიალიზმი საზღვრებს. ეს კი გვაბრუნებს იმ საკითხთან, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია სოციალურ სამუშაოზე, როგორც საერთაშორისო პროფესიაზე ფიქრი.

სოციალური სამუშაოს სხვა ისტორიების მსგავსად, მიდგლის (1981) მიერ გაკეთებული სოციალური სამუშაოს ანალიზი გლობალურ სამხრეთში იმის აღიარებით იწყება, რომ მისი ფესვები ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან მოდის. მიდგლი ინდუსტრიალიზაციის, ურბანიზაციის და მოდერნიზაციის პროცესებს ავლენს (განსაკუთრებით იმ კუთხით, თუ რამდენად ეხება ეს სოციალურ კეთილდღეობას), როგორც ამგვარი განვითარებისთვის მნიშვნელოვან ფაქტორებს. საზოგადოების სეკულარიზაციამ და პოზიტივისტური საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მზარდმა ზეგავლენამაც თავისი როლი ითამაშა (მიდგლი, 1981. გვ. 3-4). როგორც მიდგლი აღიარებს, მეცხრამეტე საუკუნე იყო იყო, როცა ევროპული, განსაკუთრებით კი ბრიტანული და ფრანგული კოლონიალიზმი, ზენიტში იყო. შესაბამისად, სამთავრობო სტრუქტურები და ინსტიტუტები უკვე არსებობდნენ, რომელთა მეშვეობითაც ამგვარმა კოლონიურმა მთავრობებმა სოციალური კეთილდღეობის კონკრეტული მოდელები აფრიკაში, აზიაში, კარიბისა და სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში გადაიტანეს (გვ 40). თუმცა, სოციალური კეთილდღეობის მოდელები და მათში ჩადებული სოციალური სამუშაოს პრაქტიკები, რაც კოლონიებში დაინერგა, უმრავლეს შემთხვევაში, უბრალოდ,

მეტროპოლიტიკების აზროვნების განმეორებას ახდენდა და ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა იმას, თუ რამდენად უკავშირდებოდნენ ისინი ადგილობრივ სიტუაციებს. მეოცე საუკუნის ადრეული პერიოდისთვის, სოციალური კეთილდღეობა კოლონიზებულ ქვეყნებში ძირითადად საბაზისო ადამიანური საჭიროებების დაკმაყოფილებას ეფუძნებოდა (მიდგლი, 1981. გვ 105). ეს იმას ნიშნავდა, რომ ყურადღება უფრო მეტად იყო ფოკუსირებული ისეთ საკითხებზე, როგორცაა: არასრულწლოვანთა დანაშაული, ბავშვთა კეთილდღეობა (როგორცაა ბავშვთა პროსტიტუცია და ქუჩაში მცხოვრები ბავშვები), ასევე საბაზისო ჯანდაცვა, რაც ინდივიდუალურ და მოსახლეობის მცირე ნაწილის საჭიროებების ჭრილში იყო დანახული, მაშინ როცა, უფრო ფართო მოსახლეობის კეთილდღეობა და განვითარება იგნორირებული იყო. მიუხედავად იმისა, რომ შემდგომში ადგილი ჰქონდა „მასების განათლების“ და სხვა უფრო საბაზისო საჭიროებებსა და კეთილდღეობაზე ორიენტირებულ მიდგომაზე გადასვლას (თემის განვითარების წინამორბედი), სოციალური კეთილდღეობა მთლიანობაში და, შემდგომში კი სოციალური სამუშაო, ჯერ კიდევ ეფუძნებოდა იმ პოლიტიკების ერთობლიობას, რომელსაც აღწერდნენ როგორც „ნებაყოფლობით განუვითარებლობას“ (მაგ. შეადარეთ გუნდერ-ფრანკი, 1969). ეს იმას არ გულისხმობს, რომ ინდივიდუალური, ოჯახის ან საზოგადოების კეთილდღეობის საკითხები სოციალურ სამუშაოს არ ეხებოდა გლობალურ სამხრეთში. მაგალითად, ელიოტი (1993) გვაძლევს სოციალური განვითარების მიდგომის მოდელს, რომელშიც მიკრო და მაკრო თეორიები და პრაქტიკები ინტეგრირებულია. ამკარაა, რომ სოციალური განვითარების მიდგომა ამგვარად ინტეგრირებას ცდილობს, თუმცა, სოციალური სამუშაოს იდეების და ტექნიკების გადატანა, ისტორიულად მხოლოდ მიკრო დონეზე ხორციელდებოდა, სოციალური საჭიროების გაგებისა და მასზე რეაგირების გაუმჯობესების ინსტიტუციურ გზებზე ფოკუსირებით.

უმეტესწილად, გლობალურ სამხრეთში სოციალური სამუშაოს, როგორც ცალკე პროფესიის განვითარება იმ ქვეყნებში დაიწყო, სადაც პირდაპირი კოლონიური მმართველობა არ არსებობდა. შემდეგ კი სოციალური სამუშაო გავრცელდა, როცა ქვეყნებმა დამოუკიდებლობა მოიპოვეს (მიდგლი, 1981. გვ. 57). ზოგიერთი სოციალური მუშაკი მეტროპოლიტიკების ცენტრებში გადამზადდა, განსაკუთრებით შეერთებულ შტატებსა და ბრიტანეთში, შემდეგ კი უნარები და იდეები „უკან სახლში“ წამოიღეს. მიდგლი აღნიშნავს, რომ სოციალური სამუშაოს სკოლების რაოდენობა გლობალურ სამხრეთის ქვეყნებში 1950-იანი წლებიდან გაიზარდა, როცა სოციალური სამუშაო გაეროს მიერ საერთაშორისო პროფესიად იქნა აღიარებული. ამან შედეგად მოიტანა მზარდი დახმარება გაეროს სხვადასხვა სააგენტოების მხრიდან, განსაკუთრებით კი გაეროს ბავშვთა ფონდიდან, გლობალურ დონეზე სოციალური სამუშაოს განათლების განვითარებისთვის. აღნიშნული განვითარების განხილვისას მიდგლი აღნიშნავს (გვ 56), რომ ხმა აიმაღლეს იმ საკითხზე, თუ რამდენად შესაფერისი იყო პროფესიული განათლება, რომელიც ჩრდილოეთის ქვეყნების პრაქტიკებს ეფუძნე-

ბოდა (ასევე იხილეთ უოლტონი და ელ ნასრი, 1988. გვ 149, აღნიშნული არგუმენტის სანყისები 1971 წლის გაეროს ანგარიშში). თუმცა, პროფესიის შესახებ გამოთქმული შეხედულებების დიდი ნაწილი იმედთან განწყობას გამოხატავდა იმის თაობაზე, რომ გლობალურ სამხრეთში, კონკრეტულად სოციალური სამუშაო, უფრო ზოგადად კი სოციალური კეთილდღეობა, საბოლოო ჯამში „განვითარებული ქვეყნების“ სტანდარტს დააკმაყოფილებდა. რესურსების ნაკლებობა გლობალური სამხრეთის ქვეყნებში, ინვესტაცია მზარდ დამოკიდებულებას ჩრდილოეთის ქვეყნებზე სათანადო ცოდნისა და უნარების შესაძენად როგორც განათლებული პერსონალის, ასევე შესაბამისი ლიტერატურის მხრივ. მაშინ, როცა ამ პროცესებში ჩართული ზოგი პირი აღიარებდა ამას და მასზე რეაგირებას ცდილობდა, სხვები, მიდგლის აზრით, ამას არ აკეთებდნენ (1981. გვ 102).

მიდგლის ანალიზი ხაზს უსვამს ფასეულობების კულტურულ სპეციფიკურობას, რომელიც სოციალური სამუშაოს თეორიის დიდ ნაწილს უდევს საფუძვლად. ამის აღიარება კი გზას უკვალავს სოციალური სამუშაოს თეორიების და პრაქტიკების შესახებ დისკუსიას, რომელიც, მიდგლის მტკიცებით, თითოეული ნაციონალური კონტექსტის მატერიალურ გარემოებაში უნდა ჩამოყალიბდეს. მოკლედ რომ ვთქვათ, გლობალურ სამხრეთში გაბატონებული საჭიროებები სოციალურ განვითარებას უკავშირდება და არა ინსტიტუციონალიზებულ და ინდივიდუალიზებულ სოციალურ სამსახურებს. შესაბამისად, სწორედ ამ სფეროებს უნდა მიაქციოს ყურადღება სოციალურმა სამუშაომ (1981 , თავი 6). აქედან მიდგლი ასკვნის, რომ სამხრეთის ქვეყნებში სოციალური სამუშაოს უფრო შესაფერისი ფორმები უნდა შემუშავდეს, ამით კი სოციალური სამუშაოს განათლების რეფორმულირება უნდა მოხდეს (გვ 151-7). მიდგლის აზრით, სოციალური სამუშაო პრაგმატული უნდა იყოს (გვ 167-71), რომელიც მოითხოვს, რომ:

- *ტრენინგი პირდაპირ პრაქტიკას შეეხებოდეს;*
- *ხაზი გაესვას პრაქტიკულ და არა თეორიულ უნარებს;*
- *პროფესიის მთავარი ყურადღების საგანი უნდა იყოს საზოგადოების წინაშე მდგარი ყველაზე მწვავე პრობლემები და არა ინდივიდუალური საჭიროებები;*
- *პრაგმატული სოციალური სამუშაო ინდიჯენიზაციის პრინციპებს უნდა დაეფუძნოს.*

მიდგლიმ შემდგომში სოციალურ სამუშაოში სოციალური განვითარების ცნება შეიმუშავა, სადაც ყურადღება ექცევა გლობალური სამხრეთის ქვეყნების ფართომასშტაბიანი პრობლემების გადაჭრას (მიდგლი, 1995 , 1997 ; ჰოლი და მიდგლი, 2004).

ინდიჯენიზაციის და ავთენტიზაციის ახლებურად გააზრება?

თუ ჩვენ ამ ანალიზის გამოწვევების ადეკვატურად განხილვას ვაპირებთ, სასარგებლო იქნება, თუ ინდიჯენიზაციის და ავთენტიზაციის ცნებებს განვიხილავთ. როგორც ვიცით, „ინდიჯენიზაცია“ ნიშნავს სოციალური სამუშაოს თეორიების და პრაქტიკების მიღებას და ადაპტაციას ადგილობრივი კონტექსტის შესაბამისად; „ავთენტიზაცია“ ნიშნავს სოციალური სამუშაოს თეორიების და პრაქტიკების შემუშავების პროცესს, რომელიც ადგილობრივი კონტექსტის რეალობებიდან გამომდინარეობს (ე.ი. ავთენტურია) (უოლტონი და ელ ნასრი, 1988).

აღნიშნულ ცნებებს შორის ნათელი, თუმცა საკმაოდ ფაქიზი განსხვავება არსებობს, როცა თეორიების და პრაქტიკების წარმოშობაზე ხდება აქცენტირება: სხვაგან წარმოშობილი თეორიის და პრაქტიკის ახალ სიტუაციაში გადატანა, სადაც შემდეგ მათი განვითარება ხდება, და არა ამგვარი თეორიების და პრაქტიკების წარმოშობა ამჟამინდელ სიტუაციაში. რასაკვირველია, ეს არ ნიშნავს, რომ იგნორირებული იყოს სოციალური სამუშაოსა და მისი პროფესიონალიზაციის ყველა განმარტება და თვით ტერმინი სოციალური სამუშაოც, რომელიც სხვა კონტექსტიდან მომდინარეობს. მიკრო და მაკრო თეორიების და პრაქტიკების, ეთიკასა და ფასეულობებში უნივერსალიზმის და კულტურული რელატივიზმის და ა.შ. საკითხებზე გამართული დებატების შედეგად წამოჭრილი უმნიშვნელოვანესი საკითხია უნდა განვიხილოთ თუ არა სოციალური სამუშაო როგორც ცალკე არსებული ერთი მთლიანობა, თუ უფრო შესაფერისია, რომ ის მივიჩნიოთ განსხვავებული იდეების, ქმედებების და სტრუქტურების ერთობლიობად. თავის მხრივ, ეს შემდგომში სხვა შეკითხვას ბადებს, კერძოდ, თუ რატომ არის სოციალური სამუშაო ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანი იმ ქვეყნებში, სადაც კამათია იმაზე, რომ სოციალური სამუშაო კულტურული თვალსაზრისით ვერ ერგება „სოციალური სამუშაოს“ ცნებას, რომ მისი გამოყენება გაგრძელდეს. რაგინდ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, თუ გავიაზრებთ აფრიკაში, სამხრეთ ამერიკაში, აზიაში და წყნარი ოკეანის კუნძულებზე სოციალური სამუშაოს განვითარების პროცესს, დავინახავთ, რომ ისინი, ვინც მწვავე კრიტიკას გამოხატავენ სოციალური სამუშაოს თეორიებსა და მეთოდებში „დასავლური“ მიკერძოებულობის შესახებ, მაინც განაგრძობენ ბრძოლას იმის განვითარებისთვის, რასაც „სოციალური სამუშაო“ შეიძლება ეწოდოს (იხილეთ, მაგ. მაფაილ'ო, 2006 ; ოსეი-ჰუედი და სხვ, 2006 ; იანი და ჩეუნგი, 2006).

აღნიშნული საკითხის საპასუხოდ, საჭიროა გავითვალისწინოთ, რომ სოციალური სამუშაოს ინტერნალიზაცია კოლონიალიზმის და გლობალიზაციის ბოლოდროინდელი ფორმებისაგან განსხვავებულად არ მომხდარა. მოხდა არა მხოლოდ სოციალური სამუშაოს გადატანა მსოფლიოს ბევრ ნაწილში კოლონიური ქვეყნებიდან იმ ქვეყნებში, რომლებიც კოლონიზებულნი იყვნენ, არამედ ეს პროცესი ინდუსტრიალიზაციის, ურბანიზაციის და მოდერნიზაციის თან-

ადროულად მიმდინარეობდა (და მიმდინარეობს). ეს კი ბევრ მსგავსებას წარმოშობს იმავე პროცესებთან, რომლებმაც გლობალურ ჩრდილოეთში სოციალური სამუშაოს განვითარება გამოიწვია. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ პროცესებს, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამწვავებული სიღარიბე და ადამიანის უბედურების სხვა ფორმები ახასიათებდეს, მათ ბევრი სარგებელიც მოიტანეს. ინდუსტრიული დაბინძურების პრობლემები, საბინაო პრობლემები, დიდი განსხვავება მდიდრებსა და ღარიბებს შორის და ა.შ. ურთიერთგადაჯაჭვულია მზარდ მატერიალურ სიმდიდრესთან, უფრო მეტ ხელმისაწვდომობასთან განათლებასა და ჯანდაცვის მომსახურებებზე (ბევრ ქვეყანაში), ასევე კანონის უზენაესობის თანამედროვე ცნებებთან.

ასევე შეიძლება კამათი იმაზე, რომ მოდერნიზებულ სამყაროში „პროფესიონალიზაცია“ ცნება გლობალური ჩრდილოეთიდანაა გადმოტანილი. მთელს მსოფლიოში „თანამედროვე“ სკოლებსა და უნივერსიტეტებზე, საავადმყოფოებსა და (ბევრ შემთხვევაში) სასამართლოებზე, ასევე სამართლებრივ სისტემებზე საკმაოდ დიდი ზეგავლენა მოახდინეს ჩრდილოეთში არსებულმა ამგვარმა ინსტიტუტებმა. მათ შორის, განვითარდა მასწავლებლის, ექიმის, ექთნის, დამხმარე ჯანდაცვის სპეციალისტის და იურისტის პროფესიები, რაც არსებითად ჩრდილოეთის მოდელებს ეფუძნებოდა. ეს არ ნიშნავს, რომ გლობალური სამხრეთის წინაკოლონიურ საზოგადოებებში ეკვივალენტური ცნებები არ არსებობდა. ისიც არ შეიძლება ითქვას, რომ უფრო ტრადიციული პრაქტიკოსები განათლებაში, ჯანდაცვაში და სამართალში არ განაგრძობენ არსებობას როგორც თავიანთი საზოგადოებების მნიშვნელოვანი ფიგურები. თუმცა, ნათელია, რომ პროფესიის მოდერნიზებული ცნება უკვე გლობალური სტანდარტი გახდა.

თუმცა, მასწავლებლის, ექიმის, ექთნის ან იურისტის კოლონიამდელი პერიოდის გაგებისგან განსხვავებით, მიდგლი აქარწყლებს იდეას, რომ სოციალური მუშაკის მსგავსი კონსტრუქციის პოვნა შეიძლება, აღწერს რა ამგვარ პრეტენზიას როგორც „მითის შექმნას“ (1981 , გვ 94). ის აღნიშნავს, რომ სოციალური სამუშაოს იდეა ამ გაგებით თანამედროვე კონსტრუქციაა. უფრო მეტიც, განათლების და მედიცინისგან განსხვავებით, სოციალური სამუშაოს შინაარსი და ფორმა ძალიან არის დაკავშირებული კულტურასთან. შესაბამისად, იმის განცხადება, რომ სოციალური სამუშაოს იდეა გლობალური სამხრეთის ქვეყნებში ტრადიციული აზროვნებიდან, განსაკუთრებით კი რელიგიიდან წარმოიშვა, მცდარია. მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური სამუშაო ევროპის რელიგიური და ფილანტროპული ჩანასახის მქონეა და ის ამ ქვეყნების კულტურასა და ტრადიციას ეფუძნება, ის მაინც ხშირად ასოცირდება „ვესტერნიზაციის“ ფორმებთან (გვ 94-5).

მიუხედავად იმისა, რომ ერთგვარი პარალელები არსებობს ჩრდილოეთის კულტურებთან სოციალურ სამუშაოსა და რელიგიურ თუ კერძო ფილანტროპიის აქტივობებს შორის, შესაძლებელია კამათი იმაზეც, რომ სოციალური

სამუშაოს განვითარება უფრო არსებით გარდატეხას აღნიშნავს ამ კონტექსტებშიც. ეს ნიშნავს, რომ სოციალური სამუშაოს პროფესიის წარმოშობა ჩრდილოეთში ისეთივე უცხო იყო ტრადიციული კულტურისთვის, როგორც სამხრეთში. ისეთ პიონერებს, როგორცაა ჰილი, ლოპი, ბარნეტი, ადამსი და რიჩმონდი, უწევდათ კამათი, ადვოკატობა და კამპანიის განწევა მისი ჩამოყალიბებისთვის (პარი და პარი, 1979 ; პეინი, 2005). შესაბამისად, შესაძლებელია არგუმენტირება, რომ საკითხი ისე არ დგას, თითქოს პროფესიული სოციალური სამუშაო ინდიჯენური ცნებაა მსოფლიოს ერთ ნაწილში და მეორე მხარეს კი აქედან გადმოტანილია. ამის ნაცვლად, ეს არის ერთგვარი გაშუქება იმ გზისა, თუ როგორ ვითარდება სოციალური სამუშაო თითოეულ სიტუაციაში, იმ სხვადასხვა თეორიის და პრაქტიკის დიაპაზონში, რასაც ის მოიცავს. ეს ასევე გულისხმობს იმის განსაზღვრას, თუ რა არის შესაფერისი თითოეულ კონტექსტში, ინდუსტრიალიზაციის, ურბანიზაციის და მოდერნიზაციის პროცესებში.

ამ მიზეზის გამო, საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოზე ფიქრი ჯერ კიდევ საჭიროებს პროგრესირებას ინდიჯენიზაციის ცნებიდან ავთენტიზაციაზე, როგორც ეს განმარტებულია უოლტონის და ელ ნასრის მიერ (1988). როგორც ფართოდაა აღიარებული, სოციალური სამუშაო საკმაოდ ბევრი კუთხით განსხვავდება იმ ქვეყნებში, სადაც ის პირველად განვითარდა. მაგალითად, სოციალური სამუშაოს თეორიების და პრაქტიკული განხორციელების მახასიათებლები ჩრდილოეთ ევროპის და სკანდინავიის, სამხრეთ ამერიკის და ავსტრალაზიის ქვეყნებში ძალიან განსხვავებულია (იხილეთ, მაგ. ლორენცი, 1994; 2008; ლიონსი, 1999; პეინი და ასკელანდი, 2008). საკმაოდ განსხვავებული ყურადღება ექცევა პრაქტიკას მიკრო და მაკრო დონეებზე, მიკრო პრაქტიკ(ებ)ის ტიპებს და იმ ინსტიტუტებს, სადაც სოციალური სამუშაო ხორციელდება, ასევე ურთიერთობებს სხვა პროფესიულ კონცეფციებთან (როგორცაა „სოციალური პედაგოგია“). ყურადღება ასევე განსხვავებულია პროფესიის რეგულირების მიმართ, რომელიც სოციალური სამუშაოს შესახებ გამართულ ნებისმიერ დისკუსიას გამორჩეულ ეროვნულ ნიშან-თვისებას სძენს. ამის საფუძველზე, აბსოლუტურად შეუსაბამოა ის მოლოდინი, რომ სოციალური სამუშაო სხვა ქვეყნებში საკმაოდ უნდა ჰგავდეს რომელიმე ამ მოდელს.

ამავდროულად, შეიძლება საერთო არსის იდენტიფიცირება, რაც საშუალება მოგვცემს საუბარი განვადრძოთ სოციალურ სამუშაოზე და საკმაოდ გასაგები იყოს ჩვენთვის ყველა ის განსხვავებული ფორმა, რაც სოციალურ სამუშაოს გააჩნია მთელს მსოფლიოში. ჩვენ განვადრძობთ ერთმანეთთან შეხვედრებს საერთაშორისო კონფერენციებზე, ვმუშაობთ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და სტიმულს ვაძლევთ ერთმანეთს, რომ იდეები გავუზიაროთ ჟურნალების მეშვეობით. ყოველივე ეს კი გვეუბნება, რომ ეს პრინციპულად მაინცაა შესაძლებელი. თუმცა, ამგვარი დიალოგის მიღწევა და შენარჩუნება მოითხოვს, რომ კოლეგებმა სხვადასხვა ქვეყანაში აღიარონ „ავთენტიკური“ ვარიაციების კანონიერება სხვა ქვეყნებში. შეიძლება ითქვას, რომ განმსაზღვრელი ფაქტორი

არის ეროვნული დებატები სხვადასხვა ელემენტების შესახებ, რომელიც მრავალფეროვან და მოქნილ პროფესიას აყალიბებს.

„ავთენტიზაციის“ მაგალითი პრაქტიკაში: ვიეტნამი

ამ დისკუსიის ილუსტრირებისთვის, სოციალური სამუშაოს პროფესიის შექმნის მიმართ ვიეტნამში მიმდინარე თანამედროვე განვითარებას განვიხილავთ, როგორც ილუსტრაციულ და არა განმსაზღვრელ მაგალითად. აღნიშნული პროცესის რამდენიმე ნაწილში ავტორი თავად მონაწილეობდა (გაეროს ბავშვთა ფონდი, ვიეტნამი / MOLS, 2005; ჰუგმანი და სხვ. 2007, 2009) და ამ მოცემულობით მე შესაძლებლობა მეძლევა, რომ „ავილო პასუხისმგებლობა“ ამ ანალიზის, ჩემს პრაქტიკაში გამოყენებაზე.

სამხრეთ ვიეტნამში პროფესიული სოციალური სამუშაოს ერთგვარი ფორმა 1975. ქვეყნის გაერთიანებამდე შეიქმნა (ნგუიენ ტი ოანჰი, 2002). სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის მოდელები და პროფესიული განათლების ფორმები იმ დროს განიცდიდა ფრანგული და შემდეგ კი ამერიკული წყაროების ზეგავლენას. 1975 წელს ვიეტნამის მთავრობამ სოციალური სამუშაო გააუქმა, როგორც ეს კომუნისტური რეჟიმის ბევრ სხვა ქვეყანაში მოხდა, რადგან ის უსარგებლოდ მიიჩნეეს სოციალისტური საზოგადოებისთვის. 1986 წელს გადაწყდა, რომ ეკონომიკური განვითარებისთვის ვიეტნამს საბაზრო სისტემაზე გადასვლა ესაჭიროებოდა სოციალისტური პოლიტიკური სტრუქტურის შიგნით (შეადარეთ: დაი, 2008). ამ ნაბიჯის შედეგად, ქვეყანაში ეკონომიკა სწრაფად განვითარდა. აღნიშნულმა ცვლილებებმა სხვადასხვა სოციალური პრობლემის წარმოშობა გამოიწვია, ან ხელახლა იჩინა თავი, რომლებიც, როგორც აღმოჩინდა, სათანადო უნარების მქონე პროფესიონალთა ჩარევას საჭიროებდა. ზოგიერთ ყოფილ სოციალურ მუშაკს ნება დართეს, რომ საბაზისო სოციალური სამუშაოს თეორიების და მეთოდების სწავლება დაეწყოთ „ქალაქ ჰო ში მინის ღია უნივერსიტეტში“. თავის მხრივ, ამან სოციალური სამუშაოს სხვა კურსების ჩამოყალიბება გამოიწვია ისეთ ადგილებში, როგორცაა (მაშინდელი) შრომის, ინვალიდების და სოციალურ საკითხთა კოლეჯი (ამჟამინდელი „შრომის და სოციალურ საკითხთა უნივერსიტეტი“) (ჰუგმანი და სხვ. 2009. გვ 179). 2000 წელს განათლებისა და ტრენინგის სამინისტრომ (MoTE) სოციალური სამუშაოს ეროვნული სასწავლო გეგმა დაამტკიცა და 2008 წლისთვის, ამ დისციპლინის სწავლების ნებართვა უკვე 38 უნივერსიტეტს ჰქონდა მიღებული. თუმცა, მთავრობის დახმარების მიუხედავად, სოციალური სამუშაო ჯერ კიდევ არ არის აღიარებული პროფესიად და, შესაბამისად, ამ კონკრეტული სახელით დასაქმების შესაძლებლობებიც არ არსებობს. ამ სიტუაციაზე საპასუხოდ, ჯანმრთელობის, ინვალიდთა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ (MoHISA) ეროვნული გეგმის შემუშავება დაიწყო ამ პროფესიის განსავითარებლად, რასაც მხარს ვიეტნამში

გაეროს ბავშვთა ფონდის წარმომადგენლობა უჭერდა (ჰუგმანი და სხვ. 2007). 2009 წელს აღნიშნული გეგმა ჯერ კიდევ განვითარების პროცესში იყო.

ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, თუ რატომ დასჭირდა ამდენი წელი ამ გეგმის შემუშავებას და თუ რატომ არის ჯერ კიდევ შემუშავების პროცესში, არის ის, რომ სოციალური კეთილდღეობის სფეროს მოდერნიზაცია, რომლის ნაწილსაც სოციალური სამუშაოს პროფესიის განვითარება წარმოადგენს, ყურადღებით განიხილება ვიეტნამის კულტურულ, პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ ნორმებთან კავშირში. სოციალური სამუშაოს განვითარებამ სხვა კომუნისტურ, ან პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში, ასევე მოითხოვა მსგავსი პროცესი (იუნ-ცანგი და სუნგი, 2002; ნამდალდავა, 2004; კუ და სხვ, 2005). დებატებსა და დისკუსიებში მონაწილე ბევრ ადამიანს, პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ლიდერების ჩათვლით, უნდოდათ ყურადღებით განეხილათ, თუ როგორ ასახავდა ამგვარი სახის ფორმალური პროფესია ცვლილებებს ოჯახურ და საზოგადოებრივ ურთიერთობებში და მზარდი ეკონომიკის ზეგავლენა სოციალური პრობლემების გადაჭრის უფრო ტრადიციულ მიდგომებზე.

2005 წელს ეროვნული კვლევა ჩატარდა, რათა ფორმალური სოციალური სამუშაოს პროფესიის საჭიროებები დაედგინათ და მათ დასაკმაყოფილებლად ადამიანური რესურსები განესაზღვრათ (გაეროს ბავშვთა ფონდი, ვიეტნამი / MoHISA, 2005). აღნიშნულმა კვლევამ დაასკვნა, რომ სოციალური მომსახურებების საჭიროება არსებობს ისეთ სფეროებში, როგორცაა ბავშვებისა და ოჯახების საკითხები (ბავშვთა ძალადობის და ოჯახური ძალადობის ჩათვლით), ფსიქიკური ჯანმრთელობა, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები და ხანდაზმულები, რომლებიც დახმარებას საჭიროებენ, ასევე პროსტიტუციის, ნარკომანიის, აივ/შიდსის და დანაშაულის სოციალური ზეგავლენა. ამას გარდა, აღნიშნული კვლევით დადგინდა, რომ ტრენინგის და განათლების მაღალი დონეა საჭირო მომსახურებების გაუმჯობესებისთვის ამ სფეროებში და რომ სოციალური სამუშაოს პროფესიას მთავარი როლის თამაში შეუძლია ამ პროცესში.

აღნიშნულმა კვლევამ, ასევე მისგან გამომდინარე უწყვეტი განვითარების სამუშაომ ზედმინვენით განიხილა სოციალური სამუშაოს იმ ფორმების განვითარების მნიშვნელობა, რაც ვიეტნამისთვისაა შესაფერისი (ჰუგმანი და სხვ, 2007, 2009.). ეს მიჩნეულია „სოციალურ სამუშაოდ ვიეტნამური მახასიათებლებით“. ამ განვითარებაში მონაწილე ვიეტნამის მთავრობის ოფიციალურ პირებს და აკადემიის წარმომადგენლებს ძალიან აინტერესებდათ შესაძლო მოდელების გადასინჯვა სხვა ქვეყნებში არსებული მთელი რიგი მოდელებიდან, მაგრამ ასევე აინტერესებდათ ავთენტური ვიეტნამური სოციალური სამუშაოს შექმნაც.

2005 წლის კვლევაში მოცემული რეკომენდაციებიდან, განსაკუთრებით ორი ასპექტი ახდენს გამორჩეული ვიეტნამური მიდგომის დემონსტრირებას. პირველი მათგანი მომდინარეობს იმის აღიარებიდან, რომ ადამიანური რესურსებ-

ის მომზადება სოციალური კეთილდღეობის მომსახურებების მოდერნიზებაში უზარმაზარ ამოცანას წარმოადგენს, განსაკუთრებით კი გარდამავალი პერიოდის ქვეყნისთვის. შესაბამისად, უნივერსიტეტში გადამზადებული სოციალური მუშაკების როლი მომავალ ათწლეულში, სავარაუდოდ, იქნება კომპლექსურ სიტუაციებზე მუშაობა, ადგილობრივი პრაქტიკოსების ზედამხედველობა და მხარდაჭერა დაწესებულებებსა და კომუნებში, ასევე წვლილის შეტანა მენეჯმენტში უფრო მაღალი დონის როლის შესრულებაში, კვლევასა და პოლიტიკის შემუშავებაში. ადგილობრივი პრაქტიკოსების დიდი რაოდენობა, სავარაუდოდ, სკოლის დამამთავრებელი კლასების დონეზე გადამზადდება, ასევე ტექნიკურ კოლეჯებშიც და გაეროს ბავშვთა ფონდის მიერ ინიცირებული „ფეხშიშველი სოციალური მუშაკების“ პროექტის გამოცდილებას დაეყრდნობიან (გაეროს ბავშვთა ფონდი, ვიეტნამი / MOLISA, 2005; ჰუგმანი და სხვ, 2007.). მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ მუშაკებს „პარაპროფესიონალებად“ მოიხსენიებენ (ვიეტნამში აღიარებულ პროფესიას უნივერსიტეტის დონის დიპლომი სჭირდება), მათ აშკარად მიიჩნევენ როგორც სოციალური სამუშაოს საერთო პროფესიის ნაწილს და არა როგორც ცალკე ოკუპაციურ დაჯგუფებას. კარიერის განვითარების მიზნით, დაგეგმილია, რომ მათი ტრენინგი და განათლება საუნივერსიტეტო დონეზე მოხდეს.

მეორე, გამოიკვეთა ვიეტნამისთვის შესაფერისი განათლების და ტრენინგის მასალების განვითარების საჭიროება (ჰუგმანი და სხვ, 2009). სხვა ქვეყნების მსგავსად, თეორიული და პრაქტიკული იდეები სოციალურ სამუშაოში, გლობალური ჩრდილოეთის ქვეყნების ზეგავლენას განიცდის. აქ იგულისხმება როგორც საზღვარგარეთ მიღებული განათლება ვიეტნამელი სოციალური მუშაკებისთვის, ასევე უნივერსიტეტის კონსულტანტები, რომლებიც უნივერსიტეტებს ტრენინგის პროგრამების შემუშავებაში ეხმარებიან. როგორც ბევრ სხვადასხვა ქვეყანაში მოხდა, უნივერსიტეტებში ლიდერობას თავის თავზე ხშირად აკადემიის ის წარმომადგენლები იღებდნენ, რომლებიც სხვა დისციპლინებში იყვნენ კვალიფიციურნი (განსაკუთრებით, სოციოლოგიასა და ფსიქოლოგიაში). თუმცა, ამან ვიეტნამურ კონტექსტში სასწავლო გეგმის განვითარების უნარების მქონე ადამიანური რესურსები უზრუნველყო. შესაბამისად, მიმდინარეობს თარგმნის პროცესი, რასაც იანი და ჩეუნგი (2006) „რეკონტექსტუალიზაციას“ უწოდებს, რამდენადაც აქ ვიეტნამის ავთენტური იდეების შემუშავება ხდება.

მიდგლის აზრით (1981), ვიეტნამის მაგალითი პროფესიული სოციალური სამუშაოს განვითარების მთავარი მახასიათებლების დემონსტრირებაა, ნეოკოლონიალიზმის მიღმა პროგრესის მისაღწევად. ამგვარად, ხდება ფოკუსირება პირდაპირ პრაქტიკაზე, ასევე ყურადღება ექცევა ორგანიზაციულ და საგანმანათლებლო საკითხებს; ტრენინგის და განათლების საერთო სტრუქტურა პრაქტიკას და თეორიას მოიცავს, ხოლო საერთო პროცესი მიმართულია ქვეყნის ამჟამინდელი საჭიროებების დაკმაყოფილებისკენ. ეროვნულმა კვლევამ ცხადყო (გაეროს ბავშვთა ფონდი, ვიეტნამი / MOLISA, 2005), რომ სოციალური

განვითარების პრაქტიკა ვიეტნამში არ მოიაზრება აუცილებლად სოციალური სამუშაოს პრაქტიკისათვის შესაბამის სფეროდ. ეს ნაწილობრივ იმიტომ არის, რომ ამგვარი მიდგომები გარკვეულწილად მიჩნეულია „პოლიტიკურად“ და ასევე იმიტომაც, რომ განვითარების პოლიტიკა კვლავ ეკონომიკაზეა ორიენტირებული. თუმცა, ეს საკითხი დებატებისთვის ღიაა.

შესაძლებელია ძალიან ძლიერი პარალელების გავლება სოციალური სამუშაოს განვითარების კუთხით ვიეტნამსა და სხვა ქვეყნებში, როგორცაა ჩინეთი და მონღოლეთი (იუნ-ცანგი და სუნგი, 2002 წ; ნამდალდაგვა, 2004; კუ და სხვ, 2005). თითოეულ შემთხვევაში საჭიროა იმის გააზრება თუ როგორი გავლენა სოციალური სამუშაოს ავთენტური ფორმები. თუმცა, ამ პროცესში პროფესიული იმპერიალიზმის, ინდივიდუალიზაციის და ავთენტიზაციის შესახებ გამართულმა დებატებმა პროფესიის დადებით ჭრილში წარმოჩენისთვის უფრო კრიტიკული ხედვის განვითარების საჭიროება წარმოშვა სოციალური სამუშაოს ფორმასა და შინაარსთან დაკავშირებით (ლორენცი, 2008).

პროცესის შემობრუნება: „ყველაფრის სახლში დაბრუნება?“

პროფესიული იმპერიალიზმის ცნების განხილვა ასევე სხვა მნიშვნელოვან შესაძლებლობას წარმოშობს. თუ გვინდა იმის უზრუნველყოფა, რომ გლობალურ ჩრდილოეთში არსებული სოციალური სამუშაოს ზეგავლენა გლობალური სამხრეთზე სათანადო დონეზე გაანალიზდეს, მაშინ საჭიროა გავიაზროთ იდეების და პრაქტიკების განხორციელება სხვა მიმართულებითაც (მიდგლი, 1990; რაზაკი, 2000; გრეი, 2005.). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საპირისპირო მიმართულებით გადაცემაც დაფიქრებას საჭიროებს იმის თაობაზე თუ არსებობს რაიმე საფუძველი იმისა, რომ ამგვარ პერსპექტივას მივესალმოთ?

აღნიშნული დინამიკა განხილვის საგანს წარმოადგენდა პროფესიული გაცვლითი პროგრამების განხილვისას. ჰილისა და სხვების მიერ (2003) განხილული სხვადასხვა პარტნიორობები და მოდელები, ორმხრივი სწავლის მიზანს მოიცავს, გაცვლით პროგრამებთან ერთად, იდეების განვითარების ჩათვლით ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის. თითოეული მათგანი იმგვარად იყო ჩამოყალიბებული, რომ „ცალმხრივი“ გადაცემით არ შემოფარგლულიყო. თითოეული მაგალითი მოიცავს სულ მცირე, ერთ ელემენტს იმისა, რომ სოციალური მუშაკების მიერ გლობალური ჩრდილოეთიდან მონოდებული ცოდნით შესაძლებელი ხდება მომსახურებების სისტემების და განათლების პროგრამების შემუშავება შედარებით ფართო დონეზე, ან ფაკულტეტის და მომსახურების ადმინისტრატორების გადამზადება. ჩრდილოეთის სპეციალისტებისთვის კი საინტერესო იყო ცოდნის შექმნა სხვა კონკრეტული ქვეყნის შესახებ, ან კონკრეტული კულტურის, ან უფრო ვიწროდ განსაზღვრული სასწავლო პროგრამის განვითარება, როგორცაა, მაგალითად, საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს სწავლება, ან

სოციალური პოლიტიკა და ა.შ. (ჰოკენსტადი, 2003. გვ 139). აქ აღწერილი რამდენიმე პროექტი განსაკუთრებით უსვამს ხაზს, თუ რა სარგებელი არსებობს ჩრდილოეთის ქვეყნების სტუდენტებისთვის, რომელთაც პრაქტიკული სწავლის შესაძლებლობა აქვთ. ანუ, სხვაგვარად თუ ვიტყვით, სწავლა შეიძლება ორივე მიმართულებით განხორციელდეს. თუმცა, გაურკვეველი რჩება, ხელშესახები სარგებლის მიღება რამდენად იყო გამიზნული სასწავლო გეგმების უფრო ფართოდ შემუშავებისა, ან თუნდაც სოციალური სამუშაოს, როგორც პროფესიის უფრო ზოგადად განვითარებისათვის, როცა ეს ორივე ცოდნისა საპრაქტიკის გადაცემისას ჩრდილოეთიდან სამხრეთის ქვეყნებში.

შესაძლებელი იყო ეს? სამხრეთიდან ჩრდილოეთში ცოდნის გადაცემის იდეის მიმართ ძირეული გამოწვევა ისაა, რომ მრავალმხრივ, სტრუქტურული ურთიერთობა ქვეყნებს შორის, ნეო-კოლონიალისტური რჩება. შენარჩუნებულია დინამიკა, რომელიც ხასიათდებოდა როგორც „მეტროპოლიტანიზმი“ (კონელი, 2007.), სადაც ზეგავლენის მცირე და ხშირად შეუმჩნეველი იერარქია არსებობს. ეს ასევე შეიძლება დავინახოთ გლობალური ჩრდილოეთის ქვეყნებს შორის, მაგალითად, როცა ვსაუბრობთ სოციალური სამუშაოს მიმართ არსებულ ტენდენციებზე ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა ავსტრალია და ახალი ზელანდია. აღნიშნულ ქვეყნებში ცდილობენ, რომ ძირითადად გაერთიანებული სამეფოს და შეერთებული შტატების იდეებსა და პრაქტიკებს დაეფუძნონ, ხოლო სხვა მიმართულებით ზეგავლენა ნაკლებად თვალსაჩინოა. გრეი (2005 გვ 236), მაგალითად, აღნიშნავს შედარებით ნაკლებ ყურადღებას საერთაშორისო იდეებისადმი სოციალური მუშაკების მხრიდან ამ მეტროპოლიტურ ცენტრებში. „პროფესიული იმპერიალიზმის“ მიღმა განვითარების ერთ-ერთი საშუალება იქნებოდა, რომ ჩრდილოეთის ქვეყნებმა კონსულტანტები მოიძიონ სამხრეთიდან, რომ მომსახურების შემუშავებაში, ან პრაქტიკული საკითხების გადაჭრაში დაეხმარონ. თუმცა, „სწავლა ჩრდილოეთისთვის“, ხშირ შემთხვევაში, ჯერ კიდევ მაინც არის დაკავშირებული ინდივიდებთან, რომლებიც უფრო დიდ ცოდნას შეიძენენ კონკრეტული „სხვა“ ქვეყნის შესახებ, ან ინფორმაციას იღებენ პრაქტიკის შესახებ სხვა კონკრეტული უმცირესობის წარმომადგენელ თნიკურ საზოგადოებაში.

მაშ რა შანსი არსებობს უფრო თანასწორი, სოციალური სამუშაოს აღიარებული ფასეულობების შესაბამისი ურთიერთობის დამყარებისათვის? ერთი პასუხია ის, რომ არაა საჭირო, პარტნიორობები და გაცვლები „თანასწორი“ ან „ორმხრივი“ იყოს (მერიკორთი, 2001). რასაკვირველია, უნდა გვახსოვდეს, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც ეს პროფესია განვითარების ძალიან ადრეულ ეტაპზეა, სოციალურ მუშაკებს შეიძლება სურდეთ უცხოელი კოლეგების გამოცდილების გაზიარება, სადაც სოციალური სამუშაო კარგად განვითარებულია. პრობლემები ჩნდება მაშინ, როცა პოსტკოლონიური დინამიკის აღიარება არ ხდება, სადაც გლობალური ჩრდილოეთის წარმომადგენლები იმ საფუძველზე მოქმედებენ, რომ მხოლოდ ერთი სანაქებო მიდგომა არსებობს სოციალური სამუშაოს

მიმართ და ცდილობენ დღის წესრიგი ნებისთი თუ უნებურად გააკონტროლონ. შესაბამისად, სტრუქტურული უთანასწორობის დადებითად განხილვა, რაც ისტორიით და პოლიტიკით არის განპირობებული, ყურადღებას მოითხოვს შემდეგი საკითხების მიმართ: რა ხდება, რა როლს ასრულებს თითოეული მხარე და რა არჩევანს აკეთებს თითოეული მათგანი ურთიერთობების შესახებ (გრეი, 2005). ალტერნატიული პასუხი, რომ ქვეყნებს შორის პარტნიორობები და გაცვლითი პროგრამები არ უნდა ხდებოდეს, არც დამაჯერებელია და არც პრაქტიკული. შესაბამისად, მნიშვნელოვანი ფაქტორია, არის თუ არა შესაძლებელი გზის გამოძებნა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ურთიერთობა თანასწორობის საფუძველზე ხორციელდებოდეს.

დასკვნის სახით, ასევე შეგვიძლია მსგავსი შეკითხვა დავსვათ გლობალური ჩრდილოეთის კონსულტანტების სამუშაოს შესახებ, რომლებიც რჩევას აძლევენ სამხრეთის მთავრობებს ან ორგანიზაციებს. ამგვარი ქმედების მარტივად თავიდან აცილება მიზანშეწონილი არ არის, არადა არ შეიძლება, რომ ქვეყნებს შორის განვითარებასთან დაკავშირებული ყველანაირი სამუშაო ამგვარი ურთიერთგაზიარების ან პარტნიორობების სახით წარიმართოს. გრეი (2005 წ.) ალტერნატიულ პოზიციას გვთავაზობს და აღნიშნავს „მორჩილების“ ელემენტის საჭიროებაზე (გვ 235) ამგვარ პრაქტიკაში, როცა ის გლობალური ჩრდილოეთის პოზიციიდან წერს:

[ე]ს სხვაგვარ აღქმას და რეაგირებას მოითხოვს, როცა დასავლეთის სოციალური მუშაკები ახალ მინაზე შედიან, რომ სოციალური სამუშაოს საჭირო მეთოდზე კონსულტაცია გასწიონ. [...] საჭიროა მსუბუქად სვლა, სწავლა და მოსმენა, ასევე მორგება კულტურაზე, რომ არ მოხდეს ჩვენი კულტურის სხვებზე ძალიან სწრაფად თავს მოხვევა და, შესაბამისად, რომ გავუძლოთ იმპერიალიზმის დანაშაულს (გვ 236).

ამგვარი არგუმენტი ერთგვარი რეზონანსია სხვაგან გამართულ დისკუსიებზე შიდა ძალების დინამიკების შესახებ, რომლებიც სოციალური სამუშაოს ყველა ასპექტში შეინიშნება (შეადარეთ ჰუგმანი, 1991). ამგვარი კუთხით, ეს ასევე გულისხმობს პრაქტიკაში გადანყვეტილების მიღებისადმი სიფრთხილეს. ჩვენ უნდა მოვიძიოთ გზები დაძაბულობის და პარადოქსების დასაძლევად, რაც ჩვენმა საერთო ისტორიამ და პოლიტიკებმა შექმნეს, რისთვისაც აღნიშნული განზომილებები უნდა გამოვავალავოთ ჩვენს სამუშაოში. იმ ჩრდილოეთელებისთვის, რომლებიც აღნიშნულ ურთიერთგაცვლასა და პარტნიორობებში მონაწილეობენ, ასევე კონსულტირებას ახორციელებენ, ეს გულისხმობს, რომ ძალაუფლების საკითხებისა და მომსახურების ეთიკისადმი იგივე მიდგომების განვითარება საჭირო ჩვენივე პროფესიაში, როგორც ინდივიდებისა და საზოგადოებისთვის განხორციელებულ პრაქტიკაში მივმართავთ. გლობალური სამხრეთელებისათვის კი, ეს გულისხმობს სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის

სხვადასხვა საკითხის შეგნებულად გააზრებას და ჩრდილოეთიდან მონოდებული შეხედულების გადახედვას, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ისინი (ეს შეხედულებები) ადგილობრივ სიტუაციას არ მიესადაგება (ცანგი და სხვ. 2000).

სოციალური სამუშაო: ერთი მთლიანი თუ მრავალი?

გრეი და ფუკი (2004), ასევე გრეი (2005) კამათობდნენ, რომ სოციალური სამუშაოს უნივერსალურად გაგების მიმართ ძალიან ბევრი კონცეპტუალური და პრაქტიკული სირთულეების არსებობის მიუხედავად, მაინც არსებობს რამდენიმე კარგი მიზეზი, თუ რატომ შეიძლება გვსურდეს ამის კეთება. მათი აზრით, უნივერსალური მიდგომის მინიმალური დონეც კი შეგვაძლებინებს „[ავამალლოთ] ჩვენი ცოდნა და გაგება ადამიანთა პრობლემების შესახებ, გავაძლიეროთ პრაქტიკა და შემდეგ [განვავითაროთ] პროფესია მისი პროფილის ამაღლებისთვის“ (გრეი და ფუკი, 2004. გვ 637). „უნივერსალური სოციალური სამუშაოს“ ცნებაში ისინი იმ ასპექტებს გულისხმობენ, რაც სხვადასხვა ქვეყნებსა და რეგიონებში თეორიის და პრაქტიკის ერთგვაროვნების დემონსტრირებაა (გრეი, 2005. გვ 233). ისინი აღიარებენ, რომ ეს რთული საკითხებია შეთანხმების მისაღწევად, თუმცა, ამის მიუხედავად, უნივერსალური და ადგილობრივი ცნებების განხილვისას, იმპერიალიზმის და ინდივიდუალიზაციის, უნივერსალური და კულტურულად სპეციფიკური ფასეულობების, ასევე გლობალიზაციის და ლოკალიზაციის დაპირისპირებით, ისინი ხუთ ძირითად საკითხს გამოავლენენ სოციალური სამუშაოს თემაზე საერთაშორისო დიალოგის გასამართად. მათი აზრით, აღნიშნული საკითხები სასარგებლოა ჩვენთვის, რომ საკმარისი საერთო საფუძველი მოვამზადოთ სოციალურ სამუშაოზე საუბრის გასაგრძელებლად, როგორც ერთი მთლიანის შესახებ, ფართოდ განსხვავებულ ეროვნულ კონტექსტებში (გრეი და ფუკი, 2004. გვ 639-40).

უპირველეს ყოვლისა, უნივერსალური შეთანხმების საბაზისო დონე „დასაბუთებულ მიდგომას“ და დეტალურ აღწერას მოითხოვს, სხვადასხვა სიტუაციებში არსებული თეორიისა და პრაქტიკის შესახებ. ბევრიარადაა შესაძლებელი აღნიშნული განსხვავებების შეფასება, რომლებიც კონკრეტულად ერთ ადგილობრივ სიტუაციას ასახავს. თუმცა, ეს ასევე მოითხოვს, რომ ჩვენ საკუთარი დიალოგები რეალობაზე დავაფუძნოთ და არა იდეალურ ცნებებზე.

მეორე, ერთგვაროვნების მინიმალური მიმდებლობაც კი ფართო და ინკლუზიურ მიდგომას მოითხოვს პროფესიის განსაზღვრისთვის. მაგალითად, შეიძლება ისე მოხდეს, რომ ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში სტანდარტული საწყისი დონის კვალიფიკაცია სოციალურ სამუშაოში, ბევრ ქვეყანაში ახლა უკვე ბაკალავრის ხარისხს წარმოადგენს (სიუპოლი და ჯონსი, 2004). თუმცა, ეს ყველა ქვეყანაში ასე არ ხდება და კოლეგების უპირობო მიღება მსოფლიოს სხვადასხვა მხარეში იმის საფუძველზე, თუ რა არის კვალიფიკაციის განსაზ-

ღვრული სტანდარტი მათ ქვეყანაში, გაცილებით უფრო პროდუქტიული იქნება იმისთვის, რომ სხვადასხვაგან მათ საერთაშორისო პროფესიულ საზოგადოებაში ჩართვა შესძლონ. უფრო მეტიც, სასარგებლოა ინტერდისციპლინური სამუშაოს დაფასება და უფრო დაახლოება იმ სექტორსა და იმ კოლეგებთან, რომლებმაც, ტრადიციულად, თავიდან სოციალური სამუშაოში დაიწყეს მოღვაწეობა, მაგალითად, ისინი, ვინც *საერთაშორისო სოციალური კეთილდღეობის საბჭოს (ICSW)* ან *სოციალური განვითარების საერთაშორისო კონსორციუმის (ICSD)* წევრ ორგანიზაციებში მუშაობენ.

მესამე, ჩვენ ხაზგასმით აღვნიშნავთ სოციალური განვითარების მიდგომის შესაბამისობას სოციალურ სამუშაოსთან. ამავე დროს, ამის ინკლუზიურ საფუძველზე განხორციელებას. აქვე ხაზს ვუსვამთ მაკრო პრაქტიკის აქტივიზაციის მნიშვნელობას, განსაკუთრებით კი გლობალურ ჩრდილოეთში გაბატონებული ტენდენციის ფონზე, სადაც მიკრო-პრაქტიკამ აქტიურად ჩაანაცვლა შედარებით ფართო საკითხების მაკრო დონეზე განხილვის ტრადიცია, მაგალითად როგორცაა სიღარიბის ან სოციალური დეპრივაციის სხვა ფორმების მიკრო-დონეზე დაყვანით. ეს კი რეალურ პრობლემას წარმოადგენს ბევრგან. ამავედროულად, ეს არ არის მონოდება მიკრო-დონის პრაქტიკების უკუგდებისკენ, არამედ, ეს გულისხმობს ფართო ხედვის განვითარების იდეას სოციალური სამუშაოს ძირითად საქმიანობასა და მეთოდებში.

მეოთხე, სოციალური სამუშაო კონტექსტუალურია და ასეთადაც უნდა იყოს მიჩნეული. ეს ხალხისა და მათი პრობლემებისადმი ინდივიდუალურ, განყენებულ მიდგომებს კი არ აღიარებს მხოლოდ (პიროვნება-გარემოში მიდგომა), არამედ, წინა საკითხის მსგავსად, სოციალური სამუშაოს არსებულ სოციალურ კონტექსტში გააზრებას მოითხოვს.

მეხუთე, ლოკალურ დიალოგს, რომელიც მრავალფეროვნებას აღიარებს კონკრეტულ კონტექსტებს შორის და უშუალოდ ამ კონტექსტშიც, „ავთენტური“ ლოკალური (ე.ი. „ინდივიდუალური“ ამ დებატების პირობებში) სოციალური სამუშაოს განვითარების ფასილიტაციის პოტენციალი გააჩნია. შემდეგ ეს უფრო ძლიერ საფუძველს ქმნის უფრო თანასწორი საერთაშორისო დიალოგისთვის.

ამით შემოთავაზებულია იმ ნაბიჯთა ერთობლიობა, რომელიც ცდილობს დაადგინოს რა არის საერთო, „პირველადი“ ან „საბაზისო“. რასაკვირველია, განზოგადების მაღალი დონის აღიარებით, ამგვარ მიდგომაში, პირველადი იდეების გამოყენების კონკრეტული გზები შეიძლება შემდეგ „მეორად“, ან „ადგილობრივ დეტალად მივიჩნიოთ“. აქ ერთი ნამდვილად არ არის მეორეზე მნიშვნელოვანი (როგორც ეს რიგითი კატეგორიების გამოყენებით შეიძლება იგულისხმებოდეს), არამედ, მეტაფორა რომ გამოვიყენოთ, ერთი არის ფრინველის სხეული, მეორე კი მისი ბუმბული (ნუსხაუმი, 2000. გვ 50). მაგალითად, შეიძლება აღმოვაჩინოთ, რომ აშკარა განსხვავებები არსებობს ქვეყნებს შორის ისეთ საკითხებში, როგორცაა ბალანსი მიკრო და მაკრო დონის ფოკუსს

შორის, თუ რამდენად განიხილება სოციალური განვითარება როგორც სოციალური სამუშაოს ნაწილი ან ცალკე ერთეული, ანტი-რასისტული და ანტი-დისკრიმინაციული პრაქტიკის ზუსტი მნიშვნელობა, ან თუ რამდენად არიან დასაქმებულნი სოციალური მუშაკები სამთავრობო, ან არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ. ამის მსგავსად, შეიძლება აღმოვაჩინოთ, რომ მაშინ, როცა ერთ ქვეყანაში საუნივერსიტეტო, მაგისტრის ხარისხია საჭირო პროფესიული აღიარებისთვის, მეორე ქვეყანაში ტექნიკური კოლეჯის დიპლომი წარმოადგენს ათვლის წერტილს პროფესიული სოციალური სამუშაოს კვალიფიკაციისთვის. თუმცა, ყველა ამ სიტუაციაში შეთანხმებულია, რომ სათანადო განათლება, შესაბამისი ცოდნა, უნარები და ფასეულობები აუცილებელია სოციალური სამუშაოსთვის (ბარნსი და ჰუმანი, 2000). აღნიშნული განსხვავებების მიღებას, რაც თითოეულ ადგილობრივ კონტექსტში არსებობს, შეუძლია უფრო ღია დიალოგს შეუწყოს ხელი, ვიდრე მოსაზრებას კრიტერიუმების ჩამოყალიბების შესახებ, რადგანაც აღნიშნული კრიტერიუმები არა მხოლოდ რთული იქნება ზოგიერთი ქვეყნისთვის, არამედ, ფაქტობრივად, არარელევანტური (და საზიანოც კი) გახდება იქ სოციალური სამუშაოს განვითარებისთვის.

თუმცა, გვრჩება ისტორიული და პოლიტიკური რეალობა, რაც ქვეყნებსა და კულტურებს შორის ურთიერთობებში უთანასწორობას გულისხმობს. აღნიშნული იდეების და ფასეულობების იდენტიფიცირების პლურალისტური მეთოდი, რომელიც მიჩნეული იყო როგორც პირველადი, ამას უნდა ითვალისწინებდეს. კოლონიალიზმის საუკუნეები და ნეოკოლონიალიზმი, რომელიც გლობალიზაციის ბევრ ასპექტს მოიცავს, უნდა დაიძლიოს როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული გზებით. როგორც გრეი და ფუკი (2004. გვ 632) შეგვახსენებს, სეიდი (1978) თავის „ორიენტალიზმის“ (ინტელექტუალური ტენდენცია ანთროპოლოგიაში, ისტორიაში, პოლიტიკასა და ა.შ. „აღმოსავლური“ კულტურის იდეალიზებისა და, ამავედროულად ჰომოგენიზაციის მიზნით) კრიტიკაში აღნიშნავდა, რომ „აღმოსავლეთის“ ხალხმაც კი შეიძლება შეისისხლხორცოს „დასავლური“ კულტურა, მიუხედავად იმისა, რომ ის მათთვის რთულად საიდენტიფიკაციო და გასაცნობიერებელია. „დეკოლონიზაციის“ პროცესი ერთ-ერთი საკითხია, რომელიც ყველას დააფიქრებს სოციალურ სამუშაოში, განსაკუთრებით კი იმათ, ვისაც საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოსთან აქვს კავშირი, ან მასშია ჩართული (ყველა განზომილებით, რომელიც ან ამ წიგნშია იდენტიფიცირებული, რაც შეიცავს საშინაო პრაქტიკას სხვა ქვეყნების ხალხთან). აუცილებელი ხდება, რომ გამოვავლინოთ და კრიტიკული პასუხი გავცეთ კოლონიალიზმის ზეგავლენას ჩვენს თეორიებსა და პრაქტიკებში. ეს ასევე სინამდვილეს წარმოადგენს სოციალური მუშაკებისთვის ავსტრალიის, კანადის, ახალი ზელანდიის და შეერთებული შტატების ახალმოსახლეების საზოგადოებაში, იმის მიუხედავად, ისინი აბორიგენები არიან, თუ „მეინსტრუმის“ წარმომადგენლები (ავსტრალიური ტერმინი რომ გამოვიყენოთ).

გრეისა და ფუკის (2004) რეკომენდაციები იდეების და ქმედებებისადმი ინკლუზიური და მოქნილი მიდგომისთვის, რომლის საფუძველზეც შეგვიძლია ჩავეჭიდოთ იდეას, რომ სოციალური სამუშაო ცალკე ერთეულია, საერთაშორისო დონეზე ეხმაურება მიდგლის (1981) მონოდებას პრაგმატიზმისკენ (მომენტი, რასაც ისინი აღიარებენ). მიდგლის არგუმენტისთვის ეს მთავარი საკითხია, რის გამოც ის გამაფრთხილებელ შენიშვნას ურთავს: სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა ხედვის შესაფერისობის ტესტი არის ის, რომ ისინი უნდა შეესაბამებოდნენ კონკრეტულ კონტექსტს. როგორც მიდგლი აღნიშნავს (1981. გვ. 170-2), თეორიების და პრაქტიკების მიღება არ უნდა მოხდეს მხოლოდ იმ ნიშნულზე, რომ ისინი იმ ქვეყნებიდან არიან, სადაც სოციალური სამუშაო დიდი ხანია არსებობს. ისევე, როგორც ახალი იდეები „არ უნდა იქნას მიღებული მარტო იმიტომ, რომ ისინი დასავლური სამუშაოს ალტერნატივას გთავაზობენ“. ამას გარდა, სოციალური მუშაკები არ უნდა ცდილობდნენ უნარები აიმაღლონ პრაქტიკის სხვა მეთოდებში, თუ მათი ინტეგრირება პროფესიაში ვერ მოხდება. აღნიშნული არგუმენტი ნიშნავს, რომ მიკრო-დონის პრაქტიკები არ უნდა იქნას ავტომატურად განხილული როგორც შეუსაბამო გლობალური სამხრეთის ქვეყნებში, მხოლოდ შეკითხვა უნდა დაისვას იმის შესახებ თუ რამდენად შესაფერისია ესა თუ ის პრაქტიკა ამ კონკრეტული კონტექსტისათვის. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პრაქტიკები ვითარდება და ისინი პრაგმატულად უნდა შეესაბამებოდეს მათ კონტექსტს და არ უნდა დაინერგონ მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის დომინანტური ფორმებია, რომლებიც განხორციელდა ჩრდილოეთ ამერიკაში, ევროპასა თუ ავსტრალაზიაში. ამას კი მივყავართ დასკვნამდე, რომ იმის არბიტრები, თუ რა შეიძლება იყოს სოციალური სამუშაო და რა უნდა გააკეთოს, უნდა იყვნენ ისინი, ვისაც მისი განვითარება ნამდვილად ადარდებს ნებისმიერ პრაქტიკულ კონტექსტში. ამ კუთხით აზროვნების ხელშეწყობა მხოლოდ მაშინ მოხდება, როცა სოციალური სამუშაოს მასშტაბი და მრავალფეროვნება მიღებული და აღიარებული იქნება, როგორც კონკრეტულ ასევე სხვადასხვა ქვეყნებს შორის.

VI

სოციალური სამუშაოს თეორიები

სოციალური სამუშაო, როგორც დისციპლინა და პროფესია

სილვია შტაუბ-პერნასკონის მიერ

[...] სოციალური სამუშაო ხშირად მიიჩნევა ჰეტეროგენურ სფეროდ და მარტეულადაც. ამის შედეგად, სოციალური სამუშაოს თეორიული ასპექტის ინტერპრეტაცია მრავალფეროვანია. ერთ-ერთი მოსაზრების მიხედვით, სწორედ მისი ჰეტეროგენურობა ხდის შეუძლებელს თეორიული ბაზის შექმნას. ამ მოსაზრების მომხრეთა აზრით, სოციალური სამუშაო პრაქტიკაში შერჩევით მიმართავს ისეთ პროფესიულ დისციპლინებს, როგორცაა სამართალი, პედაგოგია, ეკონომიკა. გამოდის, რომ სოციალური მუშაკები უნდა იყვნენ „მინი“ სამართლის ექსპერტები, „მინი“ განმანათლებლები, „მინი“ სოციალური ინჟინრები/მენეჯერები, „მინი“ ფსიქოთერაპევტები და ა.შ. ბევრი კურიკულუმი სოციალურ სამუშაოში იდენტიურია ამ მხრივ. ეს პოზიცია არამართებულია იმ მხრივ, რომ უგულებელყოფს ფაქტს, რომ ყველა პროფესია, გამონაკლისის გარეშე ეფუძნება და უნდა ეფუძნებოდეს კიდევ ტრანსდისციპლინურ ცოდნის ბაზას, თუ მას აქვს პრეტენზია, რომ არის პროფესია (შტაუბ-ბერნასკონი, 2009).

მეორე პოზიცია იაზრებს სოციალურ სამუშაოს, როგორც სოციალური პრაქტიკის შემდეგ მეთოდთა ნაერთს: ფსიქოდინამიკური, ბიპვეიორისტული, ამოცანაზე ორიენტირებული, ინტერაქციული, ეკოლოგიური, კომუნიკაციური, რადიკალ მარქსისტული, ანტიოპრესიული, პოსტმოდერნისტული ადვოკატობა/გაძლიერების მეთოდს (პეინი 1991, ჰოუ 1998, 1987, სტიპნი და ფორდი 2000, ჰილი, 2005 შტაუბ-ბერნასკონისთან, 2009). ეს „მოდელები“ უფრო ხშირად წრმოდგენილია კუმულატიური სახით, იმ პრობლემების განსაზღვრის გარეშე, რომლის გადაჭრაც ევალებათ და თითქოს ცდილობენ. ბევრი თვლის, რომ მათ გარეშე შეუძლებელია პრობლემების გადაჭრა სოციალურ სამუშაოში. მაგრამ რადგან ეს მოსაზრება ნაწილობრივ მაინც მცდარია, ახალ-ახალი მოდელები ვითარდება. მოვლენების ფეხდაფეხ სიარულისათვის აუცილებელია „მოდისა“ და კონცეფციათა „სეზონური ციკლის“ მდევარი იყო (შტაუბ-ბერნასკონი, 2009:10).

სოციალური სამუშაოს კონცეპტუალიზაციის მესამე გზაა მისი განსაზღვრა, როგორც „მორალური პროფესიისა“ ან „ეთიკური კარიერისა“, რომელიც ორიენტირებულია (ჯონსი და სხვები, 2007: 201–202) ჰუმანიტარულ, სოციალურ სამართლინობასა და/ან დემოკრატიულ ფასეულობებზე. ამ იდეოლოგიის საფუძველზე შემნილი პრაქტიკა „მართებული“ ეთიკური მრწამსისა და საქციელის გარანტორი უნდა იყოს და აკრიტიკებდეს ისეთ საზოგადოებრივ იდეოლოგიას, რომელიც ემყარება კაპიტალიზმს, პატერნალიზმს, პატრიარქატსა და ნეო-ლიბერალიზმს. აქ კი ჯანსაღი საბაზისო ცოდნის ფასეულობებითა და მორალით ჩანაცვლების რისკი ჩნდება. ეს შეხედულება კი სოციალურ მუშაკებს

არასწორი ემპირიული რწმენით აღავსებს, რომ თითქოს ისინი ყოველთვის არ-
იან ისტორიის „კარგ“ მხარეს (სონი, 2009:10).

მეოთხე პოზიცია წარმოადგენს მაკროთეორიული მიდგომების „მნიშ-
ვნელოვან სოციალურ თეორიებს“, რომლებიც ეფუძნებიან ზოგად, აბ-
სტრაქტულ კონცეფციებს: პარსონის სტრუქტურულ-ფუნქციურ თეორიას,
მარქსის თეორიას, ან უფრო ახალ კრიტიკულ თეორიებს, როგორცაა ფრანკ-
ფურტის სკოლის (ჰაბერმასი), ბეკის რისკის საზოგადოება, ლუმანის სოციალურ
სისტემათა თეორია, ფუკოს სოციალური ინსტიტუტების კრიტიკული ანალიზი
და ა.შ. უმრავლესი ამ ავტორისათვის (ბურდოს გარდა), სოციალური სამუშაო
არის სოციალური პრაქტიკის პანანინა, მარგინალური, უარყოფითი მაგალითი.
ამ თეორიებს აკლიათ ადამიანის კომპლექსური თეორიული ხედვა. მათი აზრით,
ყველა უარყოფითი შედეგი ნატურალისტური და საინჟინრო მეცნიერებები-
საგან დაწყებული ევგენიკური დებატებით დამთავრებული მომდინარეობს სა-
კონცენტრაციო ბანაკებიდან (შტაუბ-ბერნასკონი 2009:11).

მეხუთე მიდგომა სოციალური სამუშაოს ჰეტეროგენურობის შესახებ ამტ-
კიცებს, რომ ერთადერთი შესაძლო მიდგომა თეორიის ჩამოსაყალიბებლად არის
ეკლექტიკური მიდგომა, რომლის მიხედვითაც „ყველაფერი გამოდგება“ თუ
„იმუშავებს“ პოზიცია, რომელიც გამყარებულია პოსტმოდერნისტული, ეპისტე-
მოლოგიური თეორიებით, რომლებიც ეფუძნება ჭეშმარიტებისა და ასევე ნეო-
ლიბერალური მიდგომის ნაზავ თეორიას (შტაუბ-ბერნასკონი, 2009:11). ყველა
ამ მოსაზრებას აკლია სოციალური სამუშაოს არსის გააზრება, რაც ონტოლო-
გიური შეცდომაა ან არ ძალუძს პროფესიული თეორიიდან წამოჭრილი ეპის-
ტემოლოგიური საკითხების გარკვევა, როგორცაა ცვლილების ან ქმედების
სისტემების აღწერა, განმარტება, შეფასება, განსაზღვრა, საჭირო რესურსები
და ქმედების გზამკვლევის შემუშავება ცვლილების მხარდასაჭერად.

წარმოდგენილი მიდგომების საპირისპიროდ, ლავლოკი და სხვები (2004)
წარმოადგენენ უფრო ინტეგრირებულ მიდგომას „სოციალური სამუშაოს დის-
ციპლინისა და პროფესიის“ შესახებ. მათი მიდგომა „ღია სამკუთხედს“ წარ-
მოადგენს, რომელიც შედგება თეორიისაგან, [...] კვლევისა და პრაქტიკისაგან,
ან „გამოყენებით სოციალურ მეცნიერებას დამატებული სოციალური სამუშაოს
ფასეულობები და უნარები“ დაკავშირებული დინამიკურად (შტაუბ-ბერნასკო-
ნი, 2009:11). სოიდან (1999) ფიქრთა ამ მიმდინარეობას უფრო სისტემურად
მიჰყვება ამბობს რა, რომ სოციალური სამუშაოს არსი, როგორც მეცნიერული
დისციპლინისა და პროფესიისა არის „ მის განზრახვაში გააერთიანოს თეორია,
ცვლილების პროგრამები და ქმედების აგენტები“ (op. cit.:7). ეს არის ძირი-
თადი მეცნიერული მიდგომა, რომლის მიზანია დააკავშიროს შემდეგი ელემენ-
ტები: ინდივიდის შესახებ თეორია, როგორც ბიოლოგიური, ფსიქიკური და
სოციალური არსებისა, როგორც სხვადასხვა სოციალური სისტემების წევრი;
საზოგადოებასა და კულტურას და ინდივიდსა და საზოგადოება/კულტურას
შორის ურთიერთობის თეორია; პოლიტიკის ან პროგრამის, როგორც პრობ-

ლემური სიტუაციების ცვლილების სქემა; და ადამიანთა ჯგუფი, მათ შორის
პროფესიონალების, რომლებიც ჩართულები არიან სოციალური ორგანიზაციის
სხვადასხვა ფორმებში (სოციალური მომსახურება, სოციალური მოძრაობა, სო-
ციალური ქსელები) და რომლებსაც აღებული აქვთ ვალდებულება ეს ცვლი-
ლება განახორციელონ სფეციფიკური მეთოდებით.

განსხვავებული პოზიციებია სოციალური სამუშაოს მეცნიერულ მიდგომებ-
სა და პროფესიულ პრაქტიკას შორის ურთიერთკავშირისადმიც. ერთი მიდგომა
აქცენტს აკეთებს ობიექტური ახსნისა და სუბიექტური გაგების დუალიზმზე
(ოვერმანი, 1996), ამტკიცებს რა რომ გონებრივი პროცესების ინტერპრეტა-
ცია აუხსნელია. მეორე პოზიცია ამტკიცებს, რომ მეცნიერება და პრაქტიკა,
როგორც ორგანიზებული სოციალური სისტემა, განსხვავებულსა და შეუთავს-
ებელ ლოგიკას ემყარება (შტიჩვი, 1994, უინკლერი, 1995): პირველი ჭეშმარიტე-
ბას ეძიებს, მეორე კი ეფექტიანობას. გამოდის, რომ პრაქტიკოსი შებორკილია
სისტემის ეფექტიანობის ლოგიკით, რაც ნიშნავს, რომ მას არ შესწევს უნარი
გარდაქმნას მეცნიერული ახსნა ქმედებების და/ან ცოდნის და პრინციპების
ეფექტიან სახელმძღვანელო საშუალებად რეალობის ცვლილებისა და პრობ-
ლემების გადაჭრისათვის. არადა, ფენომენოლოგიური, განმარტებითი და ნორ-
მატიული ცოდნის ტრანსფორმაცია ქმედების გზამკვლევად ყველა პროფესიის
წარმომადგენელთა უმთავრესი ამოცანაა იქნება ეს თერაპევტი, არქიტექტორი,
ფიზიკოსი, მენეჯერი თუ სოციალური მუშაკი (ბანჯი, 1995, ბორმანი, 2005;
შონი, 1983). ეს მიდგომა, სოიდანის მიდგომასთან ერთად (1999) აყალიბებს
სოციალური სამუშაოსადმი ხედვას, რომელიც არ გამოყოფს მეცნიერულ თეო-
რიას პრაქტიკის მეთოდებისაგან და რაც კიდევ უფრო პრობლემურია, ლე-
გიტიმურს ხდის დაპირისპირებას პრაქტიკასა და პრაქტიკის თეორიასა და
მეცნიერულ თეორიას შორის, შესაძლოა ამ უკანასკნელის უგულვებლყოფის
ხარჯზე, როგორც არასაიმედო, არასაჭირო და არაეფექტიანი. [...]

მერი რიჩმონდი და ჯეინ ადამსი: სოციალურ სამუშაოს ორი მთავარი თეორიული ტრადიციისაკენ გზის გაკაფვა

სოციალური სამუშაოს თეორიული იდეების (სოიდან, 1999) სადავედ ორი
კლასიკური თეორეტიკოსის კონტრიბუცია მიიჩნევა: მერი რიჩმონდისა (1917)
და ჯეინ ადამსის (1902). რიჩმონდი ინდივიდსა და მის პიროვნულ მახასიათე-
ბლებსა და დაუკმაყოფილებელ საჭიროებებზე აპელირებს კონტრეტულ სო-
ციალურ გარემოში. იგი სოციალური პრობლემების ძირითად წყაროდ ადამიანს
მიიჩნევს და მისი ცვლილების პროგრამა სრულად ადამიანზეა ორიენტირე-
ბული, ამიტომაც შემთხვევაზე მუშაობა მისთვის ცვლილებისათვის ბრძოლის
მთავარი მეთოდია. ადამსი კი საზოგადოების სტრუქტურულ და კულტურულ
მონყოლაზე ამახვილებს ყურადღებას და მათ ზემოქმედებაზე ინდივიდზე და პი-

რიკით. ამიტომ სტრუქტურული ცვლილებისათვის ბრძოლაა მისთვის ბრძოლის ერთადერთი მართებული გზა. [...]

სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა თეორიები და მეთოდები, შემდეგ მახასიათებლებზე დაყრდნობით: ინდივიდის, ინდივიდებს შორის ინტერაქციის, და ინდივიდსა და საზოგადოებას შორის ურთიერთკავშირის ფონზე.

ინდივიდზე ორიენტირებული თეორიული და პრაქტიკული მიდგომები

ეს მიდგომები კონცეპტუალურად გაცილებით შეზღუდულია, ვიდრე რიჩმონდის კონტრიბუცია ინდივიდთან მუშაობაში. ისინი ფუკუსირებენ ინტრა-ფსიქოლოგიურ მექანიზმებზე და არ აქცევენ ყურადღებას სოციალურსა და კულტურულ ზეგავლენებს (პეონი, 1991).

ფსიქოდინამიკური კონცეფცია და ფსიქონალიტიკური თეორია: რიჩმონდისა და სალომონის კონტრიბუციის შედეგად ამ ტიპის თეორიები ძლიერ განმარტებით თეორიებად იქცნენ პრაქტიკულ საქმიანობაში (ჰოლისი, 1964). ისინი ფროიდის ფსიქონალიტიკურ თეორიას ეფუძნებოდნენ, ლიბიდოსთვის ინსტრუმენტალური მნიშვნელობის მინიჭებით ძირითადი ფიზიკური და სექსუალური საჭიროებების დაკმაყოფილებისათვის და იდის, ეგოსა და სუპერეგოს განვითარების ფაზებით. ამ პროცესში პრობლემის წარმოქმნის მიზეზი არის კონფლიქტი იდსა და სუპერეგოს შორის. შედეგად მიღებული შფოთვა თავდაცვის მექანიზმს წარმოქმნის, რომელიც ხელს უშლის რეალობის აღქმას. ფლორენს ჰოლისის (1964) მიერ სოციალური სამუშაოს პრაქტიკაში ადაპტირებულმა ფსიქონალიტიკურმა თეორიამ განავითარა ურთიერთობების მდგრადობის, შფოთთან გამკლავების ტექნიკის, დაბალი თვით-შეფასების და თვით-დაჯერების ნაკლებობის კონცეფციები. მისი ძირითადი ფოკუსიც ინდივიდი იყო.

სოციალური მუშაკის როლია გრძნობების, შეხედულებების ინტერპრეტაცია, რესურსების მიწოდებისა და მოპოვების, მედიატორისა და დამცველის ფუნქციის შესრულება. საზოგადოება შეიძლება არ იყოს სრულყოფილი, მაგრამ სოციალური მუშაკის ფუნქციაა დაეხმაროს ადამიანს მისი პრობლემების გაანალიზებასა და გადაჭრაში, რეალისტური – შფოთისაგან თავისუფალი პერსპექტივის განვითარებაში და მასთან ადაპტირებაში. ამ თეორიების მომდევნო განვითარება გამონეული იყო გრძელ-ვადიანი ფსიქოდინამიკური და დირექტივას მოკლებული მეთოდებით უკმაყოფილებით, რადგან ისინი ხელმიუწვდომელი იყო დაბალი კლასისათვის.

ქცევითი თეორიები და სოციალური სამუშაოს მეთოდები წარმოიშვა ექსპერიმენტული ქცევითი ფსიქოლოგებისაგან, რომლებიც აკრიტიკებდნენ დი-

ფუზიურ, ძნელად ტესტირებად ფსიქონალიტიკურ თეორიებს (ჰაუი 1987:82–95). ბენეფიციარის ქცევა განიხილება, როგორც ბრაზსა და აგრესიასთან გამკლავების უნარი სხვადასხვა სიტუაციაში. ქმედებაზე-დაფუძნებული კონცეფციები მოიცავს სტიმულებზე რეაგირების კლასიკურ კონცეფციას. სოციალური მუშაკები უნდა მუშაობდნენ ინდივიდის ქცევისა და ამ ქცევის სოციალური შედეგების ურთიერთქმედებაზე, სასურველი ქცევის გაძლიერებასა და არასასურველის აღკვეცაზე. მთავარი მიზანია შესაფერისი როლური ქცევის გამომუშავება როგორც მშობლის, მოსწავლის, დაქირავებულის და ა.შ.

კოგნიტური თეორიების (გოლდშტეინი, 1981) მიხედვით, ადამიანი რეალობისა და პრობლემების საკუთარ ვერსიას აგებს საკუთარ ცოდნაზე დაყრდნობით. სტიმულების ტრანსფორმაცია ხდება ცნობიერების, ყურადღების, აღწერისა და ინტერპრეტაციის პროცესის ქცევაში ასახვით. შესაძლოა არსებობდეს კონფლიქტი თვით-აღქმასა და სხვების მიერ ინდივიდის ან ქცევის აღქმას შორის. სოციალური მუშაკის ამოცანაა ისეთი საკითხების შესწავლის სტრატეგიის მხარდაჭერა, როგორცაა დისკრიმინაცია, კონცეფციის ფორმირება, ფასეულობების ჩამოყალიბება და პრობლემის გადაჭრა, რაც დღიურის/ჩანაწერების საშუალებით წარმოებს. სოციალური მუშაკი კონფრონტაციას უწევს ბენეფიციარს შეუთავსებლობებისა და ფიქრის ალტერნატიული მსვლელობის შეთავაზების გზით. მთავარი მიზანია იმის დანახვა, რომ არასასურველი და პრობლემური სიტუაციები შესაძლოა არ არის რაციონალური, მაგრამ უნდა გამოსწორდეს რაციონალური და ემპირიული მიდგომით.

ამოცანაზე-ორიენტირებული სოციალური სამუშაო (რეიდი და ეპშტეინი, 1972) მიზნად ისახავს ფსიქოდინამიკური სოციალური სამუშაოს ხანგრძლივი მხარდამჭერი ურთიერთობის რაციონალურად დაგეგმილი „მოკლე-ვადიანი თერაპიით“ ჩანაცვლებას. ის თავის მეთოდებად უარყოფს სფეციფიკურ ფსიქოლოგიურ ან სოციოლოგიურ საფუძვლებს, რადგან არავითარ თეორიას არ ძალუძს იმ მრავალფეროვანი პრობლემების ადეკვატურად ახსნა, რის წინაშეც სოციალური სამუშაო დგას. ცენტრალური მნიშვნელობისაა ის პრობლემები და ასპექტები, რომლებსაც ადამიანი მიიჩნევს პრობლემურად და სურს მათი შეცვლა. ამ თეორიის მიხედვით, ადამიანის პრობლემა მიღებულია, როგორც მოცემულობა, რომელიც პრაგმატულად უნდა გადაიჭრას.

ძლიერი მხარეების განვითარება (სალიბი, 2002) და *გადანწყვეტილებაზე ორიენტირებული მიდგომები*. სიძლიერე და მოქნილობა დანახულია, როგორც პრობლემების გადალახვისათვის აუცილებელი რესურსი. „შიზოფრენიკი“, რომელიც მსხვერპლად იყო მიჩნეული ახლა მიიჩნევა „შიზოფრენიისაგან გადარჩენილად“, რომელმაც გადარჩენის საოცარი უნარები განვითარა. ამ პრაქტიკის მთავარ ამოცანას პრობლემასთან გამკლავებისათვის წარმოადგენს

ფიქრსა და ქცევაში მცირე ცვლილების განხორციელება. ძლიერ მხარეებზე ფოკუსირებული მოსმენა მთავარი მეთოდია, და მოიცავს ერთობლივად დაკვირვებას, აღმოჩენას, რაც იმედის გრძობისა და ახალი ქცევის ცდის ნახალისებას ემსახურება. ამ მოდელის პრობლემა იმაშია, რომ თეორია და პრაქტიკა განსაზღვრავს სპეციფიკურ ფსიქოლოგიურ პრობლემას (შფოთი, უარყოფითი თვით-აღქმა, არაადეკვატური ქცევა და ა.შ.). თუ მხოლოდ ერთი პრობლემაა იდენტიფიცირებული, სიციალური სამუშაო სერიოზული ფსიქოლოგიური, სოციალური, ეკონომიკური ან სტრუქტურული პრობლემების უგულებელყოფის რისკის წინაშეა. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, საჭიროა პირიქით პროცესის წარმოება – გამოკვეთილმა პრობლემებმა უნდა განსაზღვრონ მეთოდის არჩევა.

ეს ორი ბოლო მეთოდი „სწრაფი შეკეთების“ ვერსიებია სოციალურ სამუშაოში და აკლიათ განმარტებითი თეორიები (ჯეიმისი ლოვლოკთან და სხვებთან, 2004). მათი გამოჩენა „მეთოდთა ბაზარზე“ ემთხვევა ნეო-ლიბერალიზმის ჰეგემონიის დასაწყისს აშშ-ში, გაერთიანებულ სამეფოში, ავსტრალიაში და ევროპაში, რომლის განვითარებაც სოციალური მომსახურებების ნეო-კლასიკური ეკონომიკის დისკუსიითაა გაჟღერებული და საბაზრო და მენეჯმენტის კონცეფციებშია ფესვგამდგარი. ისინი ითხოვენ კეთილდღეობის სისტემისა და მისი პატერნალიზმისაგან გათავისუფლებას, სოციალური მომსახურებების მომხმარებელთათვის არჩევანის თავისუფლებას, რაც სიმეტრიულ ინტერაქციაში გამოიხარება სოციალურ მუშაკსა და ბენეფიციარს შორის და ამ უკანასკნელის სრულ თავისუფლებას გადანყეტილების მიღებისას. განმარტებისა და დიაგნოსტიკის გარეშე, ეს ცნებები ემპირიულ საფუძველს მოკებულა. და ამავე დროს, მათ მიყვარათ დე-პროფესიონალიზაციის პროცესისაკენ, და პროფესიული სოციალური მუშაკების ორგანიზაციული და ადმინისტრაციული შემთხვევის მმართველი სოციალური მუშაკების ჩანაცვლებამდე სოციალური კეთილდღეობის მრავალ სფეროში.

ინტერაქციაზე, კომუნიკაციაზე ან ინდივიდებს შორის ქსელებზე ორიენტირებული თეორიები და მეთოდები

ეს თეორიები ცდილობენ გასცდნენ ინდივიდზე ორიენტირებულ მიდგომებს და მოიცვან მისი გარემოსთან ურთიერთობისა და სხვა ინდივიდებთან კომუნიკაციის ასპექტები, ერთგვარად მერი რიჩმონდის კონცეპტუალურ მიდგომას ვუბრუნდებით. თეორიისა და პრაქტიკის ძირითადი არეალი მოიცავს სოციალური მუშაკის მუშაობას ოჯახებთან, ჯგუფებთან, როგორც ორგანიზაციის ქვე-სისტემასთან. ზოგიერთი თეორიული მიდგომა აქცენტს ფსიქოდინამიკურ თეორიაზე აკეთებს, ზოგიერთი კი ქცევით თეორიაზე; მათი უმრავლესობა მაინც სიმბოლურ ინტერაქციას და როლურ მოლოდინზეა ფოკუსირებული, განსაკუთრებით იარლიყის მიკვრასთან, სტიგმატიზაციასთან, დადანაშაულებასა

და ექსკლუზიასთან მიმართებით (მიდისა და გოფმანის ნაშრომები). თუმცა, აქცენტი ასევე კეთდება სოციალური მუშაკებისა და სხვა „ადამიანთა დამხმარე ორგანიზაციების“ პროფესიონალთა მიერ სტიგმატიზაციისა და მარგინალიზაციის საკითხებზე.

ტრანზაქციული ანალიზი ცნობილი მიდგომაა სოციალურ სამუშაოში ოჯახებთან. ის ეყრდნობა ფსიქოდინამიკურ თეორიას და ხაზს უსვამს პიროვნებების ეგოებს შორის ინტერაქციას (ბერნი, 1961, 1964), როდესაც ტრანზაქცია მოიცავს სხვადასხვა ეგოს მდგომარეობას, პრობლემებს, გაუგებრობებს და უარყოფითი იარლიყების მიკვრას. სოციალური მუშაკის როლია იმ კომუნიკაციური მოდელების გაანალიზება და შეცვალა, რაც სხვა ადამიანს თავს ცუდად, არაკომპეტენტურად, უსუსურად აგრძობინებს. მეორე მიდგომა ფოკუსირებულია პრობლემატურ და პარადოქსულ კომუნიკაციებზე ოჯახის წევრებს შორის. ამის მხილება ხდება პარადოქსული ინტერვენციით ან პრობლემატური ოჯახის წევრების გარშემო არსებული მითის დანგრევით. ამას მოსდევს ოჯახის არქიტექტურის, როლური თამაშების, ვიდუო ჩანაწერების, საშინაო დავალებებისა და მედიაციის ტექნიკის გამოყენება (კისშტ-აშმანი და ჰალი, 1993).

სოციალური სამუშაო ჯგუფებთან. ფოკუსირებულია ჯგუფის წევრებს შორის ინტერაქციით ინტერვენციაზე, და ამას მიიჩნევს ჯგუფის და/ან ორგანიზაციის სტრუქტურის და კულტურის შედეგად (კისშტ-აშმანი და ჰალი, 1993: 82–113). ჯგუფის წევრებს იგივე როლები აქვთ, მხოლოდ მცირე ცვლილება ხდება ძალთა გადანაწილებაში, ან შესაძლოა შრომის განაწილებაში. ცვლილების მიზნიდან გამომდინარე, ადამიანმა უნდა ისწავლოს გრძობების, მოვლენების ირგვლივ მოსაზრებების, ცოდნის, მხარდაჭერის და სოლიდარობის განაწილება. მომდევნო სასწავლო პროცესი გულისხმობს ჯგუფისა და ძალაუფლების სტრუქტურის მონაწილეობრივი და დემოკრატიული გზით შეცვლას. სოციალური მუშაკის როლია მხარდამჭერი პოლიტიკის გატარებით იყოს ამოცანაზე და ქმედებაზე ორიენტირებული. აქედან უკანასკნელს შეუძლია ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული ღონისძიებების გააქტიურება ფართო საზოგადოებაში.

სოციალური ქსელებისა და კოოპერატივების შენება. ეს თეორიათა ნაკრებია, რომელიც სოციალური და კულტურული გარემოს რესურსების კონცეპტუალიზაციას ახდენს უფრო მხარდამჭერი, რესიპროკალური სამეზობლო ურთიერთობების ან კოოპერატივების ასაშენებლად საზოგადოებაში. ერთ-ერთი მაგალითია სამუშაო ადგილების შექმნა გრძელ-ვადიან უმუშევართათვის, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისათვის, ან უმცირესობებისათვის, რომლებსაც მცირე შანსი აქვთ დასაქმდნენ მეინსტრიმ ეკონომიკაში (ელსენი, 2007). ამ თეორიათა პრობლემა კომუნიკაციური მიდგომების ინტერაქციაში

მდგომარეობს, რაც „გაცვლა-გამოცვლით ურთიერთობაზე“ ფოკუსირებული და ძალიან მცირედაა დაინტერესებული ინდივიდის სოციო-კულტურული კონტექსტით, რომელიც ახდენს მასზე და მის ფსიქიკაზე, ინტერაქციაზე, კომუნიკაციაზე ზეგავლენას (ბურდო, 1983). ეს მიდგომები ხშირად აზრთა გაცვლა-გამოცვლას გულისხმობს, რაც კიდევ უფრო ავიწროვებს ამ თეორიას. ამ თეორიის აზრით, არ არის საჭირო სტერეოტიპების, იარლიყების, ცრუ მოსაზრებების და მათი „პროდუქტების“ – კლასიზმის, რასიზმის, სექსიზმის და ა.შ. განვითარების ახსნა სოციალიზაციისა და სოციალური სტრატეგიკაციის ფარგლებში. გაცვლა-გამოცვლითი ურთიერთობის თეორიულ კონცეფციაზე ფოკუსირებით, შესაძლოა მათი სისტემატიზაცია და ინტეგრირება სოციო-ეკონომიკურ რესურსებად (საჩუქრები, ფული ან სხვა მატერიალური სიკეთეები); ემოციურ და/ან კოგნიტურ და ფსიქოლოგიურ პროცესებად; ცოდნად/ფასეულობებად/წესებად; უნარებად და სოციალური კომპეტენციებად; ამ ამ ყველაფრის კომბინაცია. მაგრამ რა ხდება როცა გაცვლა-გამოცვლა ასიმეტრიულია, თუ ის არ აკმაყოფილებს რესპორტალურობის ღია და აღიარებულ ნორმას? ან ის გამოყენებულია სტაბილური ძალმომრეობითი ურთიერთობების ჩამოსაყალიბებლად?

ინდივიდის, ჯგუფის და საზოგადოებისთვის ან მათ მიერ და სოციალურ აგენტებში ძალთა გადანაწილებაზე და სოციალურ ცვლილებაზე ორიენტირებული მეთოდები.

ამ თეორიულ ტრადიციას ჯეინ ადამსთან და ნაჭუჭის სახლის ქალებთან მივყავართ, რომლებიც იყვნენ ფემინისტების, პაციფისტების ქომაგები და ქალ დასაქმებულებთან ერთად მონაწილეობდნენ პროფესიული კავშირების ორგანიზებაში. დღესდღეობით ამ თეორიების გაერთიანება შეიძლება რადიკალური სოციალური სამუშაოს ქვეშ, რაც გულისხმობს სტრუქტურულ, ფემინისტურ, ნეო-მარქსისტულ და ანტირასისტულ, ანტიოპრესიულ, ანტიდისკრიმინაციულ სოციალურ სამუშაოს. ეს თეორიები 1960-80-იან წლებში აღორძინდა (ფუკი, 1993, ლავარეტი და ფერგისონი, 2007). ისინი აკრიტიკებენ სოციალური პრობლემების სელექტიურ ფსიქოლოგიურ ახსნას, განსაკუთრებით კი ნაცვლად „განსაჯაროებისა“ მათ პირად პრობლემად განხილვას; საზოგადოების მიერ მსხვერპლის დადანაშაულებას; სოციალური სამუშაოს მომსახურების ინდივიდუალიზაციას, რაც ბენეფიციართა კოლექტიური ქმედებისაგან ჩამოშორებით ხორციელდება. ამ არგუმენტებს ახლავს სოციალური კეთილდღეობის სისტემის დაუნდობელი კრიტიკა, რომელიც ხაზს უსვამს სოციალური სააგენტოების გადამეტებულ სპეციალიზაციასა და ფონდების შემცირებას; ამ სააგენტოების მეინსტრიმის წარმომადგენლების მიერ მართვას, აქ დასადგურებულ ბიუროკრატას და „ღარიბთა მოთაფლვას“. მათი აზრით, კეთილდღეობის სის-

ტემა მმართველი კლასის მსახურია და არ ეხმარება მუშათა კლასს და მარგინალებს.

პროფესორთა ჯგუფმა მარქსისტულ ფილოსოფიას მიმართა სოციალური სამუშაოს „ჭეშმარიტი“ მიზნის შესახებ შეხვედრები: მოახდინოს სოციალური ცვლილებები (პოლშტეინი და მეინჰოლდი, 1973, ლეონარდი, 1975, გალპერი, 1980, ლავარეტი და ფერგისონი, 2007). გავრცელებული თეორიული ჰიპოთეზა იყო, რომ მომსახურების მიმღებებს – ღარიბებს, დაუსაქმებლებს, ქალებს (განსაკუთრებით კი მარტოხელა დედებს), აფრო-ამერიკელებს და ა.შ. – უნდა ემოქმედათ რაციონალურად თავიანთი ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვით, როგორც კი გააანალიზებდნენ, რომ მათი პრობლემების ჭეშმარიტი მიზეზი თავად კი არ არიან, არამედ დისკრიმინაციული, ექსპლოატაციური და ოპრესიული სოციალური სტრუქტურული და კულტურული მოცემულობა. მეორეს მხრივ, სოციალური მუშაკები არ უნდა ხარჯავდნენ თავიანთ დროსა და ენერჯიას ბენეფიციარის ქცევის შეცვლაზე მხოლოდ იმისათვის, რომ ის გახდეს ე.წ. ნორმის სტანდარტის მიმდევარი.

სტრუქტურულმა თეორიამ და სოციალურმა სამუშაომ გააფართოვეს ეკონომიკური ფაქტორებით შემოსაზღვრული ეს მიდგომა და მოიცავს უსამართლობის, დისკრიმინაციისა და ჩაგვრის ურთიერთდამოკიდებული ფაქტორები (ალინსკი, 1971, მორიუ, 1990, მულალი, 1997). ამ თეორიის მიხედვით, კაპიტალისტური მაკროსოციალური სტრუქტურა განსაზღვრავს ცხოვრების შანსებს ისეთი სოციალური კატეგორიების მიხედვით, როგორცაა კლასი, რასა, გენდერი, სექსუალური, რელიგიური თუ ეთნიკური ნიშნები. თითოეულ კატეგორიას თავისი „მონყვლადი ინდივიდები და ჯგუფები“ ჰყავს, რომლებიც არიან სოციალური სამუშაოს მომსახურების პოტენციური და ფაქტიური მომხმარებლები. სწორედ ძალთა ურთიერთობის/ზეგავლენის გადანაწილება სოციალურ სააგენტოებს, სოციალურ მუშაკებსა და ბენეფიციარებს შორის ექცევა ამ თეორიის განსჯისა და დაკვირვების სამიზნეში.

სოციალური მუშაკების სხვადასხვა მონყვლად ჯგუფებთან მუშაობის სამი მიმართულება იკვეთება: პირველია, ძალიან კრიტიკული, ოპრესიული კაპიტალისტური სისტემის ნაწილი, რომელიც აკონტროლებს მუშათა კლასს, მარტოხელა დედებს და ა.შ. და მათ არგებს დასაქმების მოთხოვნებს; მეორე, სოციალური ცვლილების ქომაგი, რომელიც ცნობიერების ამაღლებას და საზოგადოების ორგანიზებასა და კოლექტიურ ქმედებას უწყობს ხელს; მესამე, ორივე, როგორც კაპიტალიზმის, პატრიარქალური და რასისტული საზოგადოების აგენტი და ამავდროს განზრახ ან უნებლიეთ ცვლილების გამტარი ახალი პერსპექტივების, ცოდნის, ძალაუფლების გადამცემი, რაც მუშათა კლასს, საზოგადოებას და მარგინალურ ადამიანებს სჭირდება იმისათვის, რომ მოახერხონ თვით-ორგანიზება და მიზნის მიღწევა. [...]

ინტეგრაციისაკენ ლტოლვა: სისტემური თეორიის ოთხი ტალღა (ჰილისთან, 2005)

სოციალური სამუშაოს მრავალი თეორიის არსებობამ გარკვეულ დასკვნებამდე მიგვიყვანეს: ერთი არის ის, რომ დავნებდეთ თეორიების ამ სიმრავლეს და სოციალური მუშაკის სუბიექტურ გადაწყვეტილებას მივანდოთ არჩევანის გაკეთება; მეორეა ინტეგრირებული თეორიული ჩარჩოს მონახვა დისციპლინისა და პროფესიისათვის, რომელიც სხვადასხვა „მოდულების“ კონტრიბუციას დააფასებს და გამოიყენებს მათ კონკრეტული სოციალური პრობლემის გადასაჭრელად. როგორც შპეიტმა და ვიკერმა (1979) აღნიშნეს, ეს ნიშნავს, რომ „უნიტარული მიდგომა“ როგორც განმსაზღვრელი განაცხადი (op. cit.: 16) ილუზორულია. ამ ავტორების მცდელობა სოციალური შემთხვევის მართვის, ჯგუფური სამუშაოს, სათემო სამუშაოს ინტეგრირებისა სრულდება თავით, რომლის სახელწოდებაც „არასრული პროფესია“ (op. cit.: 219–232). სხვა ძალისხმევა მიმართული გამოძებნოს თეორიული საფუძველი, რომელიც გააერთიანებს ინდივიდის, სოციალური ინტერაქციისა და საზოგადოების შესახებ თეორიებს შეგვიძლია განვსაზღვროთ „სისტემურ თეორიად“. ოთხი ასეთი თეორიაა:

ზოგადი სისტემების თეორია (ბერტალანფი, 1968, ჰერნი, 1958; პინკუსი და მინაჰანი, 1973, გოლდშტეინი, 1973). ამ თეორიის გამოწვევა იყო ინდივიდუალისტური მიდგომა მეოცე საუკუნეში. პირველი სისტემის თეორეტიკოსი სოციალურ სამუშაოში (ჰერნი, 1958) იყენებდა ბიოლოგიურსა და კიბერნეტიკულ კონცეფციებს, როგორცაა ჰომეოსტატი, ენტროპია, უკუკავშირი ინდივიდების საჭიროებების, სიტუაციების აღწერისა და სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის მიზნებისათვის. „ურყევი მდგომარეობის“ ან ინდივიდსა და საზოგადოებრივ სისტემებს შორის ბალანსის შესანარჩუნებლად, არეულობის არიდება აუცილებელი წინაპირობაა ზრდისა და განვითარებისათვის. ამ თეორიის კრიტიკა ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ კონცეფციები, რომელსაც ის იყენებს ასახავს მექანიკურ, ადამიანის არა-ჰუმანურ ბუნებას და ვინაშით ფოკუსი აქვს ინდივიდსა და მის გარემოზე. ის ამიტომ მარცხდება მაკრო სტრუქტურებთან გამკლავებაში და დიდ მნიშვნელობას სისტემის შენარჩუნებას ანიჭებს და მის ფუნქციონირებას პოზიტიურ მიზნად მიიჩნევს. ოჯახის სისტემა, მაგალითად, უცვლელ მდგომარეობაში უნდა შენარჩუნდეს პატრიარქალური დომინაციისა ან მშობლების მხრიდან ძალადობის მიუხედავად.

კომპლექსური სისტემათა თეორია (ბოლანდი და ათერთონი, 1999, ვორენი და სხვები, 1998, ლუმანი, 1984). მაშინ როცა ზოგადი სისტემათა თეორია სისტემების ფუნქციონირების სტაბილურობის იდეას იზიარებს, კომპლექსური სისტემათა თეორეტიკოსები ამტკიცებენ, რომ ცვლილება, როგორც „დეტერმინისტული ქაოსი“ – სისტემის ნორმალური გამოხატულებაა. ის უმჯობესდება

იმ მომენტების საშუალებით, როდესაც სისტემა ერთი რთული მდგომარეობიდან მეორეში გადადის. სოციალურმა მუშაკებმა უნდა შეაფასონ და გამოიყენონ ეს მომენტები სოციალური სამუშაოს მიზნებისაკენ გადასართველად. ამ თეორიის კრიტიკოსები ამტკიცებენ, რომ ქაოსის თეორიები თავდაპირველად მათემატიკაში და ფიზიკაში, თერმოდინამიკაში და კიბერნეტიკულ ინჟინერიაში წარმოიშვა – და შეზღუდულია მათი ადამიანისა და საზოგადოებისათვის გამოყენების არეალი. თვით-ორგანიზებისა და თვით-გატანის იდეის გავრცობით გერმანელი სოციოლოგი ნიკოლას ლუმანი ავითარებს დიფერენციაციის სოციოლოგიურ თეორიას თანამედროვე საზოგადოებაში პარსონისა და დიურკეიმის ტრადიციის მიმდევრობით. ამ თეორიის მიმდევრები სოციალურ სამუშაოში (ბეკერი, 1994, მერტენი, 2000, ბომსი და შერი 2000) ამტკიცებენ, რომ სოციალური პრობლემები წარმოიქმნება ხალხის ექსკლუზიით ისეთი სოციალური სისტემებიდან, როგორცაა ოჯახი, განათლება, ეკონომიკა, პოლიტიკური და კულტურული სისტემები. დაარსდა ახალი ნახევრად-ავტონომიური სოციალური კეთილდღეობის სისტემა, რომელიც მუშაობს გარიყულების რეინკლუზიაზე ან, თუ ეს არ არის შესაძლებელი, მათ მართვასა და ადმინისტრაციაზე.

ამ თეორიული მიდგომის კრიტიკა ისაა, რომ ინდივიდები არიან მხოლოდ სოციალური სისტემის სტაბილიზაციის ფუნქციის მატარებელი. მათი სუბიექტურობა, მათ მიერ მათივე სიტუაციისა და ცხოვრების ინტერპრეტაცია, არ არის თეორიული ინტერესის საგანი. დიურკეიმის მიხედვით, ამ თეორიის მიზანია ახსნას „სოციალური“ და „სოციალური ფაქტები“. სოციალური სამუშაოს თეორეტიკოსები, რომლებიც ამ ტრადიციას მისდევენ აღნიშნავენ, რომ ამ მიდგომას ცოტა აქვს საერთო სოციალურ სამუშაოსთან; ის მხოლოდ იძლევა ორიენტაციას სოციალური მდგომარეობის შესახებ, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება სოციალური სამუშაო. ის ირიბად ახდენს ეფექტიანი შემთხვევის მართვის ლეგიტიმაციას, რომელიც ამტკიცებს, რომ დახმარების პროცესში ნდობის დამყარება ზედმეტი და არასაჭიროა.

ეკოსისტემების პერსპექტივა (გერმანი და გიტერმანი, 1996, ბრონფენბრენერი, 1979). ეს თეორეტიკოსები იყენებენ ეკოსისტემების ცნებას ნაწილობრივ, როგორც მეტაფორას ტრანზაქციულ ცვლილებაზე ფოკუსირებისათვის. მათთვის, პრობლემა წარმოიქმნება, როდესაც ადამიანის გარემოსა და მის საჭიროებებსა და უნარებს, უფლებებსა და მისწრაფებებს შორის შეუთავსებლობაა. ძირითადი კონცეფცია ემყარება ზრდის, განვითარებისა და ნორმალური ფუნქციონირებისათვის საჭიროებების დაკმაყოფილებას. ცვლილების მცდელობა ფოკუსირებულია ტრანზაქციებზე, ნაცვლად ინდივიდის სოციალური ფუნქციონირების განყენებული გაუმჯობესებისა.

სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა (გერმანი და გიტერმანი, 1996) ხაზს უსვამს „რესიპორკალურობაზე“ დამყარებულ პარტნიორობას და „სოცოცხლის

სტრესორების“ შეფასებას ერთი სისტემიდან მეორეზე გადასვლისას (ოჯახიდან სკოლაში, სკოლიდან სამუშაოზე) ისევე, როგორც ძლიერი მხარეებისა და უნარების გამოვლენას, მაგალითად „ეკორუკის“ გამოყენებით, რომელიც ვიზუალურად წარმოადგენს მიკრო, მეზო და მაკრო სისტემის მინი მოდელს (ბრონფენბრენერი, 1979), რომელსაც განვიხილავთ ბენეფიციართან. სოციალური მუშაკის როლია ცვლილების ხელშეწყობა, როგორც მიკრო, ასევე მეზო და მაკრო დონეზე, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს ინდივიდსა და სოციალურ გარემოს შორის ტრანზაქციებს და იდენტიფიცირება მოახდინოს ან შექმნას მხარდაჭერი საზოგადოებრივი ქსელი. ორგანიზაციულ დონეზე (სკოლა, სამუშაო, სოციალური მომსახურებები და ა.შ.), ადვოკატობა უნდა იყოს გამიზნული პოლიტიკის შეცვლისაკენ თუ ის ბენეფიციარის ინტერესების საწინააღმდეგოა. ამას კი სჭირდება ისეთი უნარები, როგორცაა კოალიციის შენება, ლობირება, ტესტირება და ა.შ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს თეორია უფრო ახლოსაა სოციალურ სამუშაოსთან ვიდრე წინა ორი, მას მაინც აკლია ის რაც ზევით განვიხილეთ, როგორც „სტრუქტურული სოციალური სამუშაო“.

სისტემის ფილოსოფია და სისტემური თეორია, როგორც სოციალური სამუშაოს მეცნიერული საფუძველი (ბანჯი, 1974–84, ბანჯი და მანერი, 2004, ობრეჩტი, 2001, 2005, შტაუბ-ბერნასკონი, 1991, 2005, 2007a, 2009b, 2009c, გასერი, 2009, კლასენი, 2004, ბორმანი, 2005, ჰოლშტეინ-ბრინკმანი და შტაუბ-ბერნასკონი, 2005). ეს მიდგომა სისტემურ თეორიას მიიჩნევს ინტეგრირებულ თეორიულ ჩარჩოდ სოციალური სამუშაოს როგორც დისციპლინის, ასევე მეცნიერებისათვის. უპირველეს ყოვლისა, სისტემური თეორიის დანაწევრება ფიზიკის, ბიოლოგიის, კიბერნეტიკის და ა.შ. პრობლემატური და მცდარი ფორმა აღმოჩნდა თეორიული რედუქციისა, მაგრამ მან გაიკვალა გზა უფრო ადეკვატური, არა-რედუქციული, ევოლუციური სისტემური ხედვისაკენ. სოციალური სამუშაოს დისციპლინის თვალსაზრისით, სისტემური თეორია ფოკუსირებს ტრანსდისციპლინური ბიოლოგიის, ფსიქობიოლოგიის, ფსიქო-სოციალური და სოციალურ-კულტურული (მათ შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური) სტრუქტურის აღწერასა და ახსნაზე. [...] სოციალურ სამუშაოს საქმე აქვს ინდივიდებთან, რომელთა საჭიროებები, გრძნობები, ფიქრები, ფასეულობები, სურვილები, იმედები, გეგმები და სწავლის უნარი ემსხვერპლება დისკრიმინაციულ და ოპრესიულ სოციალურ სისტემებსა და კულტურულ გარემოს. ეს ინდივიდები არიან სოციალური სისტემის წევრები – ოჯახიდან დანაწევრებული მსოფლიო საზოგადოებით დამთავრებული. ტრანზაქციები ინდივიდებს შორის, როგორც სოციალური სისტემის წევრებისა, შეიძლება იყოს თანამშრომლობითი, კონკურენტული, კონფლიქტური, ექსპლოატატორული ან დესტრუქციული. კლასი, გენდერი, „რასა“, უმცირესობის სტატუსი (რელიგიაზე, ეთნიკურობას, ფიზიკურ გარეგნობაზე/შესაძლებლობებზე/შეზღუდულობაზე, ან სექსუალურ ორიენტაციაზე) და დანაშაული/ძალადობა ნებისმიერი ფორმით

ყველაზე ცნობილი სოციალური პრობლემებია, რომლებთანაც სოციალურ სამუშაოს აქვს შეხება. ეს ხდება მონყვლად ინდივიდებსა და ჯგუფებს, რომლებიც მოკლებული არიან რესურსებს, ძალაუფლებას, სამართლიანობას, ღირსებას, მათი ადამიანური საჭიროებები დაუკმაყოფილებელია და მათი ადამიანური უფლებები შელახული (შტაუბ-ბერნასკონი, 2008). ისტორიულად, მოსახლეობის სეგმენტები, რომლებთანაც სოციალურ მუშაკებს უწევთ მუშაობა, არიან ინდივიდები, ოჯახები და საზოგადოება, რომლებიც დაბალ სოციალურ ფენას მიეკუთვნებიან სოციალური სისტემის სტრატეფიკაციაში, რომლებსაც არ მიუწვდებათ ხელი ან უარყოფილი არიან უკვე კარგად დაფუძნებული პროფესიების წარმომადგენლების მიერ და/ან მათ სერიოზულად არ აღიქვამენ პოლიტიკოსები. როგორც პროფესია, სოციალური სამუშაო ეფუძნება სოციალური პრობლემების ტრანსდისციპლინურ აღწერას და ახსნას მეცნიერულად დასაბუთებული სამოქმედო სახელმძღვანელო პრინციპების განვითარების მიზნით (მეთოდები, სტრატეგია), საღ აზრსა და ინტუიტიურ განსჯასთან ერთად. მისი აქტორები უნდა ხელმძღვანელობდნენ კეთილდღეობის, ემანსიპაციის, სოციალური სამართლიანობისა და უფლებადაცვითი პრინციპებით მეტა-ეთიკურ დონეზე. როგორც კი ამ ფასეულობების აღსრულების საკითხი დგება დღის წესრიგში, შეკითხვა პოლიტიკური მანდატის მქონე პროფესიათა თუ არა სოციალურ სამუშაო აზრს კარგავს. სპეციალური ქმედებისათვის თეორიების (მეთოდების) შერჩევა უნდა ხდებოდეს იმ პრობლემების მიხედვით, რომლებსაც გადაჭრა სჭირდებათ და არა პირიქით. [...] ისტორიულად, სოციალური სამუშაო და სოციალური პოლიტიკა ინტეგრირებული იყო სოციალური ქმედების მრავალდონიან კონცეფციაში (იხილეთ ჯეინ ადამსის ნაშრომები). დღევანდელ უკიდურესად მრავალფეროვან თანამედროვე საზოგადოებაში, ვინმე რომც შეეცადოს სოციალური სამუშაოსა და სოციალური პოლიტიკის გამიჯვნის თეორიულ დონეზე ახსნას, ერთი ცხადი და უცვლელია: ორივეს მიზანია სოციალური საკითხების გადაჭრა. სოციალური მუშაკები, როგორც „მეცნიერებაზე დაფუძნებული, გონიერი პრაქტიკოსები“ და კლიენტები თავიანთი ცხოვრებითა და პრობლემებით ერთად ცდილობენ პრობლემათა დიაგნოსტიკას, ახსნას, ფასეულობებზე და მიზნებზე ჩამოყალიბებას, რესურსების მოძიებას და მოქმედების გზების გამოახვას. ამის გაკეთება კი შესაძლოა დემოკრატიულ-მონაწილეობრივი გზით (ადამსი, 1902). ისინი ერთად აფასებენ თავიანთი გადაწყვეტილებების შედეგებს, რათა უკეთესი გადაწყვეტილებები მიიღონ მიზნის მისაღწევად. სოციალურ სამუშაოს, როგორც დისციპლინას და პროფესიას არა მხოლოდ ორმაგი მანდატი აქვს – მედიატორისა კლიენტსა და საზოგადოებას შორის [...] (ბონიში და ლოში, 1973). მას აქვს სამმაგი მანდატი, მესამე განზომილება პროფესიულ ერთობას წარმოადგენს და შედგება [...] მეცნიერულ საფუძველზე განვითარებული სახელმძღვანელო პრინციპებისა და სპეციფიკური პროფესიული ეთიკისაგან.

VII

სოციალური სამუშაოს მოდელები

სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა ფორმა: კლურალისტური და ინკლუზიური მოსაზრებები

რიჩარდ ჯუბმანის მიერ

რა არის სოციალური სამუშაო?

წინა თავებში წარმოდგენილი იყო სოციალური სამუშაოს ძალიან ბევრ-ნაირი გაგება, თეორიისა და პრაქტიკის მიკრო დონიდან დაწყებული, მაკრო დონით¹ დამთავრებული. თუმცა, ჩვენ არ გვისაუბრია იმ საკამათო საკითხებზე, რომლებიც არსებობს ამ საქმეში და რომელიც ეხება პროცესის არსს; იმას, თუ რაზე უნდა იყოს ეს სამუშაო ძირითადად ფოკუსირებული, ინტრა და ინტერპროფესიულ საკითხებზე, თუ სოციალურ სისტემებსა და სტრუქტურებზე? რამდენად შეიძლება კამათი იმაზე, თუ რა არის სოციალური სამუშაო? ჩრდილოეთის ქვეყნებში გადასახლებული ლტოლვილების პოსტტრავმული კონსულტირება და თერაპია, სამხრეთის ქალაქების ლატაკი გარეუბნების ბინადრების სიღარიბის დაძლევა, გარემოს მენეჯმენტის პროგრამები აზიასა და აფრიკაში – არის თუ არა ყოველივე ზემოჩამოთვლილი სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის სფერო. გვეხმარება თუ არა საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გათვალისწინება, ზოგადად სოციალური სამუშაოს გაგებაში? ამგვარ მსჯელობას იმ კითხვამდე მივყავართ, რომელიც სოციალურ სამუშაოს იმთავითვე ტანჯავდა, XIX საუკუნიდან მოყოლებული. ეს კითხვა კი ასეთია – სოციალურმა სამუშაომ სოციალურ საკითხებზე და ადამიანის საჭიროებებზე მიკრო დონეზე უნდა იზრუნოს, თუ მაკრო დონეზე. რომელი მიდგომა გამოხატავს მის მთავარ არსს?

სოციალური სამუშაოს განმარტება, რომელიც საერთაშორისო დონეზეც გამოსადეგი იქნებოდა, გარკვეულწილად რთული აღმოჩნდა. 2000 წელს სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის (IFSW) და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციის (IASSW) ერთობლივ სხდომაზე ასეთ განაცხადზე შეთანხმდნენ:

სოციალური სამუშაოს დარგი, კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიზნით, ხელს უწყობს სოციალურ ცვლილებებს, ადამიანთა ურთიერთობის პრობლემების მოგვარებას, ხალხის გათავისუფლებასა და გაძლიერებას. ადამიანის ქცევისა და სოციალური სისტემების თეორიის გამოყენებით, იგი ერევა ადამიანისა

¹ სხვაგან ამავე წიგნში დავადგინეთ განსხვავება თეორიისა და პრაქტიკის მიკრო, მეზო და მაკრო დონეებს შორის ამ თავში გამოყენებული ტერმინოლოგია, რომელიც დიდი ხანია დამკვიდრდა და, რომელიც შემთხვევაზე მუშაობას მიკრო და თემთან მუშაობას ან თემის ორგანიზებას მაკრო დონის საკითხებად მოიაზრებს.

და მისი გარემომცველი სამყაროს ურთიერთობაში. ადამიანის უფლებებისა და სოციალური სამართლიანობის პრინციპები ფუნდამენტურია სოციალური სამუშაოსთვის (IFSW/IASSW. 2000,2001).

ეს სამი რთული წინადადება გვანოდეებს რიგს მნიშვნელოვანი იდეებისა საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს შესახებ. პირველ რიგში, ადასტურებს, რომ მიკრო და მაკრო პერსპექტივა, ორივე უმნიშვნელოვანესია პრაქტიკის მიზნების განმარტებისას. თუ კი საბოლოო მიზანია ადამიანების გაძლიერება და იმ გარემოებებიდან დახსნა, რომელიც ხელს უშლის მათ კეთილდღეობას, მაშინ ასევე მნიშვნელოვანია სოციალური მუშაკის საქმიანობა ადამიანთა ურთიერთობის პრობლემების მოგვარებისთვის და სოციალური სტრუქტურის გაუმჯობესებისთვის. მეორე კი გახლავთ განაცხადი, რომ თეორიები, რომლებიც პრაქტიკის საფუძველს ქმნიან ორივე პერსპექტივას გულისხმობს-მიკრო დონის პერსპექტივას (ადამიანის საქციელი) და მაკრო დონის თეორიებს (სოციალური სისტემები).

მიუხედავად მცდელობისა, რომ ეს განმარტება ყოვლისმომცველი ყოფილიყო, მას შექმნისთანავე ბევრი მოწინააღმდეგე ჰყავდა საერთაშორისო ორგანიზაციებში (კერძო საუბრებიდან). ის დღემდე სირთულეებს უქმნის ჩვენს კოლეგებს, რომლებიც თვლიან, რომ ამგვარი განმარტება სათანადოდ ვერ ასახავს სოციალური სამუშაოსთვის მათ ქვეყანაში წაყენებულ მოთხოვნებს. უფრო მეტიც, საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოზე საუბრისას, შეიძლება ცოტა გაურკვეველი იყოს, როგორ დაგვეხმარება ეს განმარტება გავიაზროთ ქვეყნებს შორის არსებული სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა რომელიმე ქვეყნის შიგნით განხორციელებული სოციალური სამუშაოს პრაქტიკასთან მიმართებით. ამგვარად, შევეხეთ რა კამათს მიკრო და მაკრო პერსპექტივების შესახებ, ახლა ჩვენ ვისაუბრებთ იმაზე, თუ როგორ უკავშირდება სოციალური სამუშაოს ჩვენეული აღქმა საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გაგებას.

სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა ფორმები?

როგორც პირველი თავის დასაწყისში აღვნიშნეთ, სოციალურმა სამუშაომ პროფესიის სახე XIX საუკუნის ბოლოს მიიღო და ეს პროცესი ჩრდილოეთის ქვეყნებში დაიწყო (ლუნდი, 2004; ოლსონი, 2007). იმ პერიოდში ორი მიმართულებით მიდიოდა განვითარება და ორივემ თავისი წვლილი შეიტანა სოციალური სამუშაოს ისეთ პროფესიად ჩამოყალიბებაში, როგორსაც დღეს ვხედავთ. ესენი გახლდათ – ქველმოქმედების ორგანიზების ასოციაციები და დასახლების სახლების მოძრაობა (პარი & პარი, 1979; პეინი, 2005). ამ ადრეული ფორმების გამოდახილი დღემდე შეინიშნება (შესაბამისად) მიკრო და მაკრო მიდგომების ჩვენეულ გაგებაში.

საქველმოქმედო ორგანიზაციების საქმიანობა, არსებულ სამეცნიერო კვლევებზე დაყრდნობით, XIX საუკუნის ბოლოს ჩამოყალიბდა; ამ საქმიანობაში აისახა ევროპული და ამერიკული იდეები იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დავეხმაროთ (ქველმოქმედებით) პროვინებებსა და ოჯახებს, რომელთაც აქვთ სიღარიბის, ურთიერთობის ნგრევის, არასათანადო საცხოვრებლის ან სხვა მსგავსი პრობლემა. ამ პრობლემების სათავედ მიაჩნდათ ურბანიზაცია და ინდუსტრიალიზაცია, რამაც გამოიწვია ქალაქების მასიური ზრდა და სოფლების გალატაკება. თუმცა, იმასაც აღნიშნავდნენ, რომ თუ ზოგიერთები უმკლავდებოდნენ ასეთ გარემოებას, სხვები უკიდურეს სირთულეებსა და უსახსრობას განიცდიდნენ. გარდა ამისა, სჯეროდათ, რომ გაჭირვებულთა ქველმოქმედებით დახმარება მეტწილად იმიტომ ვერ ხერხდებოდა, რომ არ არსებობდა სისტემური მიდგომა დახმარების მიწოდებაში. არ იყო შემუშავებული მექანიზმები, რომ იმას დახმარებოდნენ, ვისაც ყველაზე მეტად სჭირდებოდა, ან პროვინებისა და ოჯახებისთვის დამატებითი დახმარება მიეწოდებინათ, რომელიც საშუალებას მისცემდა მათ, მეტი სარგებელი ენახათ ამ დახმარებიდან. ამიტომ სცადეს ამ ხარვეზების გამოსასწორებლად სათანადო მიდგომა შეემუშავებინათ. ეს მიდგომა ეფუძნებოდა იმ ურთიერთობას, რომელიც მყარდებოდა ქველმოქმედების მომხმარებლებს და შემთხვევებზე მომუშავეებს შორის, რომლებიც მუშაობდნენ საქველმოქმედო ორგანიზაციებში. იდეა კი ის იყო, რომ ის, ვინც ლეზულობდა ქველმოქმედებას, უკეთესად მოახერხებდა სირთულეების გამკლავების სტრატეგიის შემუშავებას და არსებული რესურსების მაქსიმალურად ეფექტურად გამოყენებას. ქველმოქმედებისადმი ამგვარი „სამეცნიერო“ მიდგომა, ზოგადად მაინც, წარმოადგენს მიკრო დონის ცნების გაჩენას სოციალურ სამუშაოში. დასკვნის სახით, ეს საქმიანობა ძირითადად შემოიფარგლებოდა ინდივიდუალური მიდგომით და სოციალური წესრიგის საკითხებით. ბევრი ანალიტიკოსი ასეთ მიდგომას პოლიტიკურად კონსერვატიულად მიიჩნევს (ჯონსი, 1983; ლანდი, 2004; პეინი, 2005; ოლსონი, 2007).

დასახლების სახლები კი პირიქით, იმავე სოციალური საკითხებისადმი სტრუქტურულ მიდგომაზე იყო დაფუძნებული. ასეთი დახმარებები შეიძლება ჩაითვალოს სოციალურ მოძრაობად, როცა უფრო შეძლებული და ფორმალურად განათლებული კლასების წარმომადგენლები საცხოვრებლად და სამუშაოდ ისეთ ადგილებში გადადიოდნენ, სადაც სიღარიბე საყოველთაოდ იყო გავრცელებული. იგულისხმებოდა, რომ ეს ადამიანები ფლობდნენ სოციალურ რესურსებს, არა მხოლოდ ფინანსებს, არამედ განათლებას და უნარს გამკლავებოდნენ საზოგადოების ძალიან სწრაფად ცვალებად მოთხოვნებს (ეს იდეა შეიძლება შევაფასოთ, უფრო გვიანდელი სოციალური კაპიტალის კონცეფციის წინამორბედად. მაგალითად, იხილეთ კოქსი, 1995.). მიზანი იყო, რომ განათლებისა და ცოდნის სხვა ფორმების გაზიარების გზით, მთელი თემი (პროვინების და ოჯახების ჩათვლით) შეძლებდა სოციალური პრობლემების გადაჭრას და საკუთარი ცხოვრების გაუმჯობესებას. ამ აზრით, დასახლების

სახლებისეული მიდგომა შეიძლება შევავსოთ, როგორც სოციალურ სამუშაოში მაკრო დონის მიდგომის ადრეული საფეხური; რადგანაც ის ეფუძნებოდა სოციალური საკითხების სტრუქტურულ გაგებას და ფოკუსირებული იყო სოციალურ ცვლილებაზე (და არა პიროვნებებში და პიროვნებებს შორის დამოკიდებულების ცვლილებაზე). ამიტომ, ანალიტიკოსების დიდი ნაწილი მას პოლიტიკურად რადიკალურად აფასებს (პარი & პარი, 1979; ლანდი, 2004; ოლსონი, 2007).

ჩრდილოეთ ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში მომხდარ ინდუსტრიალიზაციას, ურბანიზაციას და მოდერნიზაციას, ე.წ. ინდუსტრიულ რევოლუციას, შედეგად მოჰყვა სოციალური საკითხების გამწვავება. საყურადღებოა, რომ სწორედ ამის პასუხი იყო „ქველმოქმედების ორგანიზების“ და „დასახლებების“ იდეები. კიდევ ერთი ფენომენი, რომელიც ამ პერიოდს უკავშირდება არის თანამედროვე პროფესიების განვითარება; მაგალითად, სამართლის, მედიცინის, ავადმყოფზე ზრუნვის, ჯანდაცვის სფეროს და სწავლების დარგები ძალიან გაფართოვდა (ფრიდსონი, 1994). სოციალური სამუშაოც, ორივე ზემოხსენებული ფორმით, იყო ამ პროფესიონალიზმის გაფართოების მონაწილე (ჰუმანი, 1991; პეინი, 2005). ეს ორი მიდგომა ადრეული სოციალური სამუშაოსადმი სხვადასხვაგვარად იაზრებდა სოციალური საკითხების მოგვარებისა და ხალხის დახმარების მართებულ გზას.

სოციალური საკითხების მოგვარების გზების სხვადასხვაგვარად ხედვაში იმანაც შეიტანა წვლილი, რომ არსებობდა სოციალური პრობლემების მიზეზების განსხვავებული ახსნა. ერთი მხრივ, საქველმოქმედო ორგანიზაციებისეული შემთხვევებზე მუშაობის მეთოდი კონცენტრირებული იყო პიროვნების წარუმატებლობებზე (სოციალური უნარის და მორალური ორიენტაციის თვალსაზრისით). მეორე მხრივ, დასახლების სახლებისეული მიდგომა ეფუძნებოდა მოსაზრებას, რომ სოციალური პრობლემების მთავარი მიზეზი არის სოციალურ სტრუქტურაში დამკვიდრებული უთანასწორობა. ამის შედეგად, დროთა განმავლობაში წარმოიშვა განსხვავებული ორიენტაციები ინტერვენციის პერსონალურ და კოლექტიურ ფორმებში. ორმა მიდგომამ ეფექტურად მოამზადა საფუძველი, რათა თანამედროვე სოციალური სამუშაოს თეორია და პრაქტიკა გაყოფილიყო მიკრო და მაკრო დონეებად.

ადრეული სოციალური სამუშაოს ამ ორმა განსხვავებულმა შტომ ერთობლივად დააფუძნა საუნივერსიტეტო დონის პროფესიული განათლება და წვრთნა, მაგალითად, დანიში, ნიდერლანდებში, დიდ ბრიტანეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში. მიუხედავად ამისა, დღესაც გრძელდება სოციალური სამუშაოს რაობის შესახებ კამათი, რომელიც გამოიწვია განსხვავებამ მიკრო და მაკრო პერსპექტივებს შორის (დრეიკოორდი, 2002; პეინი, 2005; მენდესი, 2007; ოლსონი, 2007). გარკვეული თვალსაზრისით, ეს კამათი შეიძლება შევადაროთ სხვა პროფესიაში არსებულ დაპირისპირებას იმის შესახებ, თუ რომელი შტო, ან საქმიანობის ასპექტი უნდა ჩაითვალოს უფრო მნიშვნელოვნად. თუმცა,

ბევრი სხვა პროფესიისგან განსხვავებით, მიკრო და მაკრო პერსპექტივებს შორის სხვაობის ხასიათიდან გამომდინარე, შეიძლება, მივიჩნიოთ ერთი „ავთენტურ“ და მეორე „არანამდვილ სოციალურ სამუშაოდ“. ბევრი მიზეზის გამო, საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გასაგებად მეტად მნიშვნელოვანია ამ დებატების გაშუქება. განსაკუთრებით კი, თუ გვსურს გავიაზროთ სამხრეთის ქვეყნებში სოციალური სამუშაოს განვითარება, რომელიც დაიწყო ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან იდეების ექსპორტირებით, რასაც მოჰყვა ინდიჯენიზაციისა და ავთენტიზაციის პროცესი და დებატების გაგრძელება მიკრო და მაკრო პერსპექტივებს შორის განსხვავებების თაობაზე.

ჩრდილოეთის ქვეყნებისეული თვალსაზრისი

ჩრდილოეთის ქვეყნების მიდგომა სოციალური სამუშაოსადმი არ არის ერთგვაროვანი. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში სოციალური სამუშაო სხვანაირად განვითარდა, ვიდრე სხვა ინგლისურენოვან (ავსტრალიაში, კანადაში, ახალ ზელანდიასა და დიდ ბრიტანეთში) და ევროპულ ქვეყნებში. აშშ-ში სოციალური სამუშაო სხვადასხვაგანა განთავსებული. სხვა ქვეყნებში კი არსებობს ტენდენცია, რომ ეს საქმე მხოლოდ სახელმწიფო კეთილდღეობის ინსტიტუტებმა იკისრონ. გარდა ამისა, მსჯელობა სოციალური სამუშაოს შესახებ (ე.ი. სხვადასხვა კონცეფციები და ენა, რომელიც გამოიყენება სოციალური სამუშაოს არსის ასახსნელად) სხვადასხვაგვარია ამა თუ იმ ქვეყანაში, ევროპის სხვადასხვა ნაწილში, ისევე, როგორც ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში. ამის ერთი მაგალითია ის ფაქტი, რომ „ანტირასისეული და ანტიდისკრიმინაციული“ ქცევის ენა, საკმაოდ გამოკვეთილად, დიდ ბრიტანეთში ჩამოყალიბდა (მაგ., იხ., დომინელი, 2008; კლიფორდი & ბურკე, 2008). მიუხედავად იმისა, რომ ის საკითხები, რომელსაც ეს იდეები უკავშირდება, ჩრდილოეთის ყველა ქვეყანას (და ჩვენი აზრით, მთელ მსოფლიოს) ეხება.

მიკრო და მაკრო პერსპექტივებს შორის ხანგრძლივ დაპირისპირებასთან დაკავშირებით, ოლსონმა (ოლსონი, 2007) განაცხადა, რომ ახლანდელი სიტუაცია წარმოიშვა მიკროს მაკროზე დომინირების ხანგრძლივი პროცესის შედეგად. ის ამტკიცებს, რომ ამის მიზეზია სოციალური სამართლიანობის ფასეულობის არამართებულად დაკნინება პროფესიონალიზმისკენ სწრაფვის გამო. მისი აზრით, სოციალური სამუშაოს მიზანი უფრო სოციალური წესრიგის ხელშეწყობა უნდა იყოს. ოლსონი ფიქრობს, რომ თანამედროვე სოციალური სამუშაო ზედმეტად არის დაკავებული უნარების და ცოდნის ძიებით, რომლებიც სოციალურ სამუშაოს „ავთენტურ“ პროფესიად აქცევენ. შეერთებულ შტატებში დასახლებების მოძრაობის და ქველმოქმედების ორგანიზების სულისჩამდგმელებთან მიმართებით, ოლსონი ამბობს, რომ ამ ძიებიდან გამომდინარე, სოციალური სამუშაო „ლაპარაკობს, როგორც ჯეინ ადამსი და იქცევა, როგორც

მერი რიჩმონდი“ (ოლსონი, 2007, გვ. 60). აქ ასახულია პროფესიული ორიენტაციის ხანგრძლივი ანალიზი სოციალური სამუშაოს პროფესიად ქცევის საქმეში (ჩრდილოეთის ქვეყნებში და განსაკუთრებით, აშშ-ში), როცა მიკროდონის პრაქტიკას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება (იხ., მაგ., ელიოტი, 1993, გვ. 22).

ოლსონის კვლევის მიხედვით, სოციალური სამუშაოს პროფესიად ჩამოყალიბება, ნაწილობრივ მაინც, არის პროფესიის ლიდერთა გააზრებული და ხანგრძლივი ფიქრის შედეგი. მაგრამ მაინც ირონიულად გამოჩნდება, რომ ამ საქმიანობის ისტორია ჩრდილოეთის ქვეყნებში მხოლოდ ვინმეს ინდივიდუალური ძალისხმევით ავსნათ. სანამ სხვები დანვრილებით აღწერენ მავანთა მიზნებს, ჩვენ გავიაზროთ ზოგიერთი უფრო არსებითი ახსნა იმისა, თუ რატომ დაუკავშირდა პროფესიად ჩამოყალიბების პროცესი მიკროდონის პერსპექტივას.

პირველ ყოვლისა, როგორც აღვნიშნეთ, ამ ქვეყნებში სოციალური სამუშაოს პროფესიად ჩამოყალიბების საქმე ძირითადად სახელმწიფო კეთილდღეობის ინსტიტუტების ხელში იყო. შეერთებულ შტატებშიც კი, რომელიც ამ კუთხით განსხვავდება ჩრდილოეთის სხვა ქვეყნებისგან, სოციალური სამუშაოს დიდი ნაწილი ეფუძნება სხვადასხვა ტიპის კეთილდღეობის ორგანიზაციებს. ბოლო ათწლეულების განმავლობაში კი აღმოცენდა კერძო პრაქტიკის დიდი სექტორი. ისტორიულად არსებობდა ტენდენცია, რომ სოციალური მომსახურება სჭირდებათ ისეთი საჭიროებების მქონე ადამიანებს, რომელთაც, როგორც წესი არ შეუძლიათ პროფესიონალისთვის სრული ანაზღაურების გადახდა.

მეორეც იმის გამო, რომ სოციალური სამუშაო, ჩვეულებრივ, სააგენტოების მიერ ხორციელდება, აუცილებელია იმაზე ფიქრი, თუ რის საკეთებლად უნდა დაიქირაოს ასეთმა სააგენტომ სოციალური მუშაკი? ზოგიერთი ორგანიზაცია (განსაკუთრებით, არასამთავრობო არამომგებიანი სექტორიდან) ქირაობს ადამიანებს, რომლებიც იმუშავებენ სოციალური სამართლიანობის პროექტზე და კვლევებზე, იკისრებენ ადვოკატობის ფუნქციას და გამართავენ კამპანიებს, ან დაეხმარებიან თემს კოლექტიური საკითხების მოგვარებაში. ხშირად ისე ხდება, რომ ამგვარი საქმიანობისთვის, სოციალური მუშაკების გარდა, ასევე ხშირად, შეიძლება დაიქირაონ იურისტი, მეცნიერი სოციოლოგი და სხვა პროფესიის წარმომადგენლები (ან არაპროფესიონალები). ყველაზე მეტი სოციალური მუშაკი ჩაბმულია პიროვნებების და ოჯახებისთვის კეთილდღეობის სხვადასხვა მომსახურების მონაწილეობის საქმეში.

მესამეც უნდა ითქვას, რომ სოციალური სამუშაო იმავე გზას დაადგა, რასაც სხვა პროფესიები, რომლებიც ემსახურებიან ადამიანთა საჭიროებების დაკმაყოფილებას; ანუ სოციალური მუშაკებიც ცდილობდნენ ჰქონოდათ შესაბამისი ცოდნა და უნარები, რომლის განსაზღვრა და აღიარება მათ საქმიანობასა და პროფესიულ მანდატს მეტ დამაჯერებლობას შესძენდა. პროფესიის ჩამოყალიბების პროცესები, რომელზეც ეს თვალსაზრისი მიგვანიშნებს, ის-

ტორიულად გადაჯაჭვულია საზოგადოების მოდერნიზაციასთან. დღევანდელ სამყაროში ფასეულობები და დიდი განზრახვები არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ საჯარო სფეროში მოღვაწეობის უფლება მოიპოვო. ამიტომ, ყველა პროფესია სისტემურ ცოდნასა და უნარებზე დაყრდნობით აცხადებს პრეტენზიას ასეთ უფლებაზე. გარდა ამისა, როგორც ჩანს, ამ ბოლო დროს პროფესიონალიზმი ნაკლებად აუცილებელი მოთხოვნაა. ნეოლიბერალიზმის შედეგად მოხდა კეთილდღეობის სფეროს კომოდიფიკაცია ანუ შეცვლა. ამ შეცვლილ სფეროში სოციალური მუშაკები (სხვა პროფესიონალებთან ერთად) მომსახურების მომწოდებელთაგან კეთილდღეობის მწარმოებლებად გადაიქცნენ. ხოლო მომსახურების მიმღებნი, შესაბამისად – მომხმარებლებად (ჰუგმანი, 1998). ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა ავსტრალია, კანადა, ახალი ზელანდია და დიდი ბრიტანეთი თემზე ორიენტირებული მაკროდონის პრაქტიკის ელემენტები, თითქმის, აღარ არსებობს. რადგან „თემი“ გახდა მიკროდონის პრაქტიკის ნაწილი როგორც „სათემო ზრუნვა“ (ბატლერი და დრეიკფორდი, 2001).

თუმცა, ეს მოსაზრება მეტწილად მართალია, ისეც არ არის საქმე, რომ სოციალური საკითხების სტრუქტურული ანალიზი სრულიად შეწყვეტილიყო, ან მაკროდონის პრაქტიკას საერთოდ აღარ ექცეოდეს ყურადღება. ამის დასტურია ორი მაგალითი ავსტრალიიდან. ერთი გახლავთ ფუკის (ფუკი, 1993) მიერ შემთხვევაზე რადიკალურად მუშაობის თეორიის განვითარება. ფუკის მიდგომა გვიჩვენებს, რომ მიკროდონეზე მუშაობა, რაც გულისხმობს უშუალოდ პიროვნების და ოჯახის ცხოვრებაში ჩარევას, შეიძლება გამდიდრდეს სოციალური საჭიროებების სტრუქტურული ანალიზით, რაზე დაყრდნობითაც შემუშავდება ინტერვენციის მეთოდები. მსგავსად განვითარდა მოვლენები ანტირასისტულ და ანტიდისკრიმინაციულ პრაქტიკაში დიდ ბრიტანეთში. აქ ადვოკატობასა და გაძლიერებაზე დაფუძნებული ჩარევის მიკროდონის პრაქტიკაში სტრუქტურული ანალიზიც მონაწილეობს. თუმცა, ზოგიერთები, მაგალითად, ბატლერი და დრეიკფორდი, სკეპტიკურად უყურებენ ასეთი მონაწილეობის ეფექტურობას (ბატლერი და დრეიკფორდი, 2001, გვ. 16). მეორე მაგალითია მენდესის (მენდესი, 2007) გამოკვლევა იმისა, თუ რამდენად იმოქმედა სტრუქტურულმა კვლევებმა უშუალო პრაქტიკაზე. მან აღმოაჩინა, რომ კეთილდღეობის სააგენტოებში დასაქმებული ბევრი სოციალური მუშაკი კვლავაც მონაწილეობს პოლიტიკის შემუშავებაში, კვლევებში, თემის განვითარებაში, ადვოკატობაში და სტრუქტურულ ცოდნას დაფუძნებულ ინდივიდუალურ ინტერვენციაშიც. დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ კვლავაც აქტუალურია უცვლელი ორეულის (მიკრო და მაკრო იგულისხმება) განსხვავებულობის საკითხი. თუმცა, მენდესი (მენდესი, 2007, გვ. 42) ითვალისწინებს, რომ მისი კვლევის სფერო შეზღუდულია, რადგან ის არ შეხება სახელმწიფო სააგენტოების მუშაკებს.

გარდა ამისა, ჩვენ უნდა დავფიქრდეთ იმაზე, თუ რამდენად იზიარებს მიკრო და მაკროდონეებს შორის განსხვავების შესახებ დისკუსია მოსაზრებას,

რომ მაკრო დონის პრაქტიკა უცილობლად უნდა საზრდოობდეს სოციალური სისტემების კრიტიკული ანალიზით, იყოს „პროგრესირებადი“ ან იზიარებდეს და იცავდეს სოციალური სამართლიანობის პრინციპებს. ამიტომ, სოციალური სამუშაოს ნებისმიერი პრაქტიკის განხილვისას, იმაზე კი არ უნდა გავამახვილოთ ყურადღება, მისი ორიენტაცია მიკროს თუ მაკრო, არამედ, იმაზე თუ რამდენად არის ეს პრაქტიკა ჩართული ასეთ კრიტიკულ ანალიზში, ან რამდენად ეძიებს სოციალურ სამართლიანობას (ლანდი, 2004).

სამხრეთის ქვეყნებისეული თვალსაზრისი

როგორც უკვე აღვნიშნეთ წინა თავებში, სამხრეთის ქვეყნებში სოციალური სამუშაოს განვითარება, ბევრი თვალსაზრისით, შეიძლება შევაფასოთ, როგორც ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან გადმონერგული ფენომენი. ეგვიპტეში, ინდოეთსა და სამხრეთ აფრიკაში სოციალური სამუშაოს განვითარების ადრეულ ეტაპებზე შეიტანეს კეთილდღეობის მომსახურების მოდელი, რომელიც პიროვნებაზე იყო ფოკუსირებული (უოლტონი & ელ ნასრი, 1988; ნანავატუ ბილუპსში, 2002; პატელი, 2005). უოლტონი და ელ ნასრი (უოლტონი & ელ ნასრი, 1988) ეგვიპტესთან დაკავშირებით ამტკიცებენ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური რეალობა, სირთულეებს უქმნიდა ადრეულ ეტაპზე მოზღვავებულ პრაქტიკოსებს, მათ შეძლეს კულტურულ გარემოში ადაპტირება. ამ პროცესს ისინი ინდიჯენიზაციას (გამშობლიურებას/გაიქაურებას) უწოდებენ (გვ. 148). თუმცა, ისინი ფიქრობენ, რომ ეს ცნება სათანადოდ ვერ გამოხატავს იმ პროცესს, რომელიც აუცილებელია სხვადასხვა სოციალური სამუშაოს უცხო კულტურულ გარემოში ინტეგრირებისთვის. ამიტომ ისინი მსჯელობენ ავთენტიზაციის პროცესზე, რაც ნიშნავს: (კონკრეტული ქვეყნის სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური მახასიათებლების გათვალისწინებით) სოციალური სამუშაოს ადგილობრივი მოდელის შექმნას ან აშენებას (1998, გვ. 149).

სერიოზული განსხვავება ის არის, რომ პირველი გახლავთ წარმოშობის ქვეყნიდან გარკვეულწილად ტრანსლიაცია, მეორე პროცესი კი პასუხობს სპეციფიკური საკითხებიდან წარმოქმნილ სოციალურ საჭიროებებს, იმ ქვეყნის სტრუქტურული და კულტურული რეალობის ფარგლებში, სადაც დაინერგა. ამგვარად, კონკრეტულად ეგვიპტესთან დაკავშირებით, ისინი ამბობენ, რომ დიდი ბრიტანეთიდან და აშშ-დან იდეების გადმოღებას მოჰყვა ინდიჯენიზაციის პროცესი. ამის შემდგომი ფაზა იყო „ავთენტიზაცია“ იმ სირთულეებზე საპასუხოდ, რაც მსოფლიოს სხვა ნაწილებიდან ამ ფორმის სოციალური სამუშაოს გამოცდილების გადმოღებას მოჰყვა. მათი ანალიზის მნიშვნელოვანი ელემენტი გახლავთ ის, რომ ეგვიპტისთვის სათანადო სოციალური სამუშაოს შემუშავებაში აუცილებელი იყო ორივე, მიკრო და მაკრო პერსპექტივები. მათ ისიც აღნიშნეს, რომ, მართალია, ეგვიპტემ შეიმუშავა საკუთარი სეკულარული

სოციალური კეთილდღეობის მოდელი, მაგრამ მაინც აშკარაა ოფიციალური რელიგიის ძლიერი და განსაკუთრებული როლი. ასე რომ, კვლავ აუცილებელია სოციალურ სამუშაოსა და ისლამს შორის ურთიერთობის განვითარება (უოლტონი & ელ ნასრი, 1988, გვ. 154). გარდა ამისა, ისინი განსაკუთრებით ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ინტეგრირების კონცეფცია უფრო სოციალური განვითარების შენებას გულისხმობს, ვიდრე ინსტიტუციური მომსახურების მონოდებაზე დიდი ძალისხმევის დახარჯვას.

ამის მსგავსად, ოსეი-ჰუედი და მისი კოლეგები ბოცვანაში ადასტურებენ, რომ საჭიროა ადგილობრივი მიდგომა სოციალური სამუშაოს განსაზღვრასა და განვითარებაში. მათი თქმით, ეს სამუშაო „უნდა ეხამებოდეს აფრიკის (სოციალურ) გარემოს“ (ოსეი-ჰუედი და სხვები., 2006, გვ. 570; აგრეთვე იხ. ოსეი-ჰუედი, 1993). იგივეს ამბობს სილავეც (სილავე, 1995) ზამბიის შესახებ. ამ ანალიზში გათვალისწინებულია აფრიკული საზოგადოების კომუნალური სულისკვეთება. აქედან გამომდინარე, ფიქრობენ, რომ როგორი სოციალური საჭიროებებიც არ უნდა იყოს, სოციალურმა სამუშაომ მის მოსაგვარებლად უნდა გააერთიანოს პიროვნების, ოჯახის და საზოგადოების ძალა და რესურსები (ოსეი-ჰუედი, 1993). საინტერესოა, გავეცნოთ თუ როგორ განმარტავენ სოციალურ სამუშაოს ბოცვანას უნივერსიტეტში:

სოციალური სამუშაოს მიზანია, გაიაზროს და შეცვალოს სხვადასხვა გარემოებები, რომლებიც ადამიანებზე ახდენენ სოციალურ, კულტურულ და პოლიტიკურ ზეგავლენას. ის აგრეთვე ცდილობს: თავიდან აიცილოს, გააუმჯობესოს და გაუმკლავდეს არასასურველ სოციალურ და ეკოლოგიურ სიტუაციებს; შეიმუშაოს ჩარევის სათანადო გზები, რათა დააკმაყოფილოს ადამიანების და მათი თემის საჭიროებები; შექმნას და განახორციელოს სათანადო პოლიტიკა განვითარებისთვის; გაუძღვეს და უხელმძღვანელოს სხვებს განვითარების მიზნებისკენ სწრაფვაში; ჩაატაროს კვლევები და მოარგოს აღმოჩენები სათანადო სფეროებს (ოსეი-ჰუედი და სხვები, 2006, გვ. 573).

ბოცვანაში სოციალური სამუშაოს განმარტება გაჩნდა იმ სიტუაციაში, როცა თვალსაჩინო გახდა სხვაობა ინდივიდუალურ უნარზე დაფუძნებულ ამერიკულ/ევროპულ მოდელსა და განვითარების სოფლურ თუ კომუნალურ გეგმას შორის. ეს გეგმა შექმნა მთავრობამ, რომელმაც გადაწყვიტა, რომ სოციალური სამუშაო ბოცვანის ნიადაგზე უნდა აეშენებინა და განსაკუთრებული მნიშვნელობა სოციალური კაპიტალის დაგროვებას მიანიჭა. როგორც ოსეი-ჰუედი და მისი კოლეგები (ოსეი-ჰუედი და სხვები, 2006, გვ. 573) შენიშნავენ, ამ განმარტებას რეალურად ბევრი საერთო აქვს სამხრეთის სხვა ქვეყნებში დადგენილ განმარტებებთან. ისევე, როგორც სოციალური სამუშაოსადმი ეგვიპტური (იხ. ზემოთ) თუ ზამბიური (სილავე, 1993) მიდგომიდან, აქედანაც ჩანს მიკროს და მაკროს გაერთიანების მცდელობა; განსხვავებით ჩრდილოეთის

ქვეყნებში გამართული ხანგრძლივი დებატებისგან, რომელიც აქცენტს მათ განცალკევებაზე აკეთებს.

ამის მსგავსად, სამხრეთ აფრიკაშიც 1940-იანი წლებიდან მოყოლებული, აპარტიდის ეპოქის დასრულებამდე (1990-იანი წლების დასაწყისში), სოციალური სამუშაო მთლიანად მიკრო დონის პრაქტიკისგან შედგებოდა. პრაქტიკისგან, რომელიც კონცენტრირებული იყო ჩამორჩენების მქონე ბავშვებზე და ინსტიტუციურ ჩარჩოებში იყო მოქცეული (პატელი, 2005). მუშაობის სფერო შემოიფარგლებოდა ისეთი საკითხებით, როგორცაა ოჯახის ფუნქციონირება და დანაშაული ახალგაზრდებში. აქ გავრცელებული შემთხვევებზე მუშაობის მოდელი, თითქოსდა, კონცენტრირებული იყო პიროვნულ და ურთიერთობის დეფიციტზე. პატელი ამტკიცებს, რომ დემოკრატიული მთავრობის მიღწევების შედეგად, სოციალური სამუშაო მნიშვნელოვნად შეიცვალა (და ძირითადად – სოციალური კეთილდღეობის სფერო). ახლა იქ გვაქვს განვითარებადი მოდელი, რომელიც აერთიანებს მიკრო და მაკრო საზრუნავს და პრაქტიკას. ოჯახების სოციალურ მხარდაჭერასა და ზრუნვასთან (ბავშვთა დაცვის ჩათვლით) ერთად, დღეს სამხრეთ აფრიკის სოციალური სამუშაო აგრეთვე მოიცავს: თემის ორგანიზებას – „მობილიზაციას“, ზრუნვას სახლში და თემში (რომელშიც გაერთიანებულია ფორმალური და არაფორმალური ძალისხმევა), განათლებას და პრევენციას (ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, როგორცაა აივ/შიდსი და ნარკოტიკების უკანონო მოხმარება), სიღარიბის დაძლევის და საარსებო მინიმუმის უზრუნველყოფას, აღდგენითი სამართლის, სოციალური დაგეგმვის, პოლიტიკის და ადვოკატობის ხელშეწყობას (პატელი, 2005, გვ. 178 ff; მიკერი, 2008; ვილსონი, 2008; გრაჰამი, 2009; სელიპსკი, 2009). მიკრო და მაკრო დონეების კომბინირებასა და სოციალური სამუშაოს გაფართოებასთან ერთად, სოციალური სამუშაო, როგორც პროფესია, ცდილობს შერიგებისა და ნდობის აღდგენის გზით დაძლიოს აპარტიდის შედეგები (პატელი, 2005, გვ. 78).

სამხრეთის სხვა ქვეყნებში ამ დებატებს სხვადასხვა პასუხები მოჰყვა. მაგალითად, ჩინეთში სოციალური სამუშაო შედარებით ადრე დაინერგა. მაგრამ 1949 წლის რევოლუციის შემდეგ დაივიწყეს. (აქ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა იგულისხმება, რადგან ჰონ კონგში, ბრიტანული კოლონიალური მმართველობისას, სოციალური სამუშაო ვითარდებოდა და პროფესიადაც ჩამოყალიბდა). პოლიტიკის საბაზრო ეკონომიკისკენ შემობრუნების შემდეგ, ჩინეთმა აღადგინა სოციალური სამუშაო, როგორც პროფესია. დღეს იქ მუშაობენ სოციალური სამუშაოს განვითარებაზე დასაქმებისა და სოციალური სამუშაოს სასწავლო პროგრამებზე (იან & ცანგი, 2005). ამგვარადვე ვითარდება მოვლენები ვიეტნამშიც (ჰუგმანი და სხვები, 2007). იანი და ჩიუნგი (იანი & ჩიუნგი 2006, გვ. 64-5) ერთ-ერთ კვლევაში უშუალოდ უოლტონს და ელ ნასრის ეხმარებიან და ამტკიცებენ, რომ „ავთენტისაცა“, პირველ რიგში, უნდა ავხსნათ, როგორც პოლიტიკური პროცესი, რომელშიც სხვადასხვა დისკუსიები მორგებულია და შეთანხმებულია გარკვეული ურთიერთმიმართებით. ეს პროცესი გულისხმობს

იდეების განახლებისა და ადგილობრივი სიტუაციისათვის მორგების მიზნით სახეცვლის პროცესს, რომელსაც „რეკონცეპტუალიზაციის“ პროცესს უწოდებენ.

ჩინეთში სოციალური სამუშაოს რეკონცეპტუალიზაციასთან დაკავშირებით, ორი ასპექტის გამოყოფა შეიძლება. 1949 წლის შემდეგ პირველად, სოციალურ კეთილდღეობას, როგორც ადმინისტრაციულ მომსახურებას, სამთავრობო ბიუროკრატია ახორციელებს. ჩინეთში ფიქრობდნენ, რომ სოციალური სამუშაოს აღდგენა გააუმჯობესებდა და პროფესიულ დონეზე აიყვანდა მომსახურების მიწოდების ტექნიკას. ამ ჭრილში სოციალური სამუშაოს მიზანია, დაეხმაროს ეკონომიკურ განვითარებას და მონაწილეობა მიიღოს სოციალური სტაბილურობისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფაში (იანი & ჩიუნგი, 2006, გვ. 68). ჩინეთში საუნევერსიტეტო დონის განათლების მეშვეობით, სოციალური სამუშაოს პროფესიად ჩამოყალიბება წარმატებით მოხდა (იანი & ჩიუნგი, 2006, გვ. 68). იანმა და ცანგმა (იანი & ცანგი, 2005) შეისწავლეს ჩინეთში სოციალური სამუშაოს სწავლების ორიენტაცია და აღმოაჩინეს, რომ სოციალური სამუშაო, რომელზეც აქ ყურადღებას ამახვილებენ მოიცავს: „ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას და ზრუნვას ჰარმონიაზე ოჯახურ ურთიერთობებში“, „სოციალური სტაბილურობის შენარჩუნებას“, „სოციალური პრობლემების მოგვარებას“, „სოციალურ უსაფრთხოებას და სოციალური საჭიროებების დაკმაყოფილებას“ და „სოციუმის ჩართულობის ნახალისებას“ (გვ. 892-3). იანმა და ცანგმა დაასკვნეს, რომ ამ მონაცემების მიხედვით, განვითარებადი პროფესიის მიზნები შემოიფარგლება სოციალური სამუშაოს ფუნქციისა და ტექნიკის მიკრო პერსპექტივით.

მეორე, სახეზეა, ასევე მაკრო პერსპექტივების განვითარებადი ტენდენცია. ეს დასტურდება კიუს და მისი კოლეგების მიერ აღწერილი (კიუ და სხვები, 2005) სოფლის თემის განვითარების სამუშაოებით. ეს მიდგომა ემყარება სოციალური სამუშაოს მთავარი ფუნქციის განმარტებას, როგორც უნარების განვითარების ფუნქციისა. ეს განმარტება ასეთია:

ყველა ადამიანს აქვს უფლება თანაბრად დაიღოს წილი მსოფლიოს რესურსებში და გააკონტროლოს თავისი საკუთარი განვითარება; ამ უფლებებზე უარის თქმა არის სიღარიბის და ტანჯვის საწყისი. ადამიანების უნარების განვითარება, რათა თავად დაადგინონ საკუთარი ფასეულობები და პრიორიტეტები, რომლისაკენაც მიისწრაფვიან, მათი განვითარების საფუძველია (კიუ და სხვები, 2005, p. 217).

ამგვარად, ჩინეთის სოფლებში განხორციელებული სოციალური სამუშაო აღიქმება მიკრო და მაკრო პერსპექტივების კომბინირებად. პროფესიის გააზრებისათვის ამგვარი მიდგომა გამომწვევას ტრადიციისა და კულტურის თვალსაზრისით, მათთვისაც ვინც ამ დახმარებას იღებს და ამ დახმარების მიმწოდებლებ-

არის თუ არა სოციალური განვითარება ჩავარდნილი რეგოლი?

ისტვის. იმავდროულად, ეს მიდგომა გამოხატავს ჩინეთის თავისებურებებს, რადგან პრაქტიკის გამოკვეთილ მიზანთა შორის არის: თემში ჰარმონიული ურთიერთობის დამყარება, სოციუმის ერთსულოვნების და ჩართულობის გაძლიერება და ა.შ.

განვითარების ამ ორ განსხვავებულ მოდელს ორი საერთო ფაქტორი აქვს. პირველი, ორივე მიდგომა შემუშავებულია ჩინელი სოციალური მუშაკების მიერ, რომელთაგან ბევრი მუშაობს ჰონგკონგში, განათლება და მუშაობის პრაქტიკა ჩრდილოეთის ქვეყნებში აქვთ მიღებული (უმეტესად აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთში და კანადაში). მეორე ფაქტორი გახლავთ ის, რომ სხვაობები ამ მოდელებს შორის შეიძლება მივანეროთ განსხვავებულ სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ საჭიროებებსა თუ შეზღუდვებს. ეს საჭიროებები და შეზღუდვები სხვადასხვაა მთავარ ურბანულ ცენტრებში (პეკინი, შანხაი) და უფრო ღარიბ განაპირა პროვინციულ რეგიონებში (იუნანი). ჩინეთის გეოგრაფიული სიდიდის გათვალისწინებით, ჩვენ ვერ ვიტყვით, რომ განვითარების ეს შერეული მოდელი არ არის მართებული. მაგრამ იმ საკითხის დასმა მაინც შეიძლება – ურბანული ცენტრების და რეგიონული პერიფერიებისთვის შესაფერისი სოციალური სამუშაოს მოთხოვნები უცილობლად განსხვავდება, თუ არა ერთმანეთისგან. სათანადობა, ანუ „ავთენტურობა“, დაახლოებით ასეთი თარგმნება ტერმინი, ჩინელმა სოციალურმა მუშაკებმა ჩინეთისთვის თავად უნდა შეარჩიონ.

სამხრეთის ქვეყნების სოციალური სამუშაოს განშტოებების აქ მოყვანილი მაგალითებიდან ვხედავთ, რომ სოციალური სამუშაოს მიზნები და ამოცანები სხვადასხვაა, იმისდა მიხედვით, თუ სად, როგორ გარემოში ხორციელდება ის. მიკროფოკუსირებული პრაქტიკა, რომელიც იყო კოლონიალიზმის დროს შემოტანილი პროფესიონალიზმის ფორმა, უცილობლად არ არის სრულად უარყოფილი, მაგრამ ყველა ასეთ კონტექსტში, ასევე უნდა გავითვალისწინოთ სტრუქტურული და თემისეული პერსპექტივები, როგორც სოციალური სამუშაოს უმთავრესი ნაწილი. თუმცა, ჩრდილოეთის ქვეყნებისგან განსხვავებით, ამ ქვეყნებში სტრუქტურის და თემის გაგება ეფუძნება სოციალური ჰარმონიის და სოციუმის ერთსულოვნების (როგორც უმნიშვნელოვანესი ამოცანის) ფასეულობებს. ისე არ არის, რომ სოციალური მუშაკები არ წუხდნენ უთანასწორობის საკითხებზე და სოციალური საჭიროებების სტრუქტურულ მიზეზებზე, მაგრამ ამ საკითხების მოგვარებისთვის ამ სიტუაციების შესაბამისი გზები უნდა გამოინახოს. შედეგად, მიკრო და მაკრო პერსპექტივების დაყოფა სოციალური საჭიროებების გამომწვევ მიზეზებად და მათი დაკმაყოფილების სათანადო გზებად, ჩრდილოეთის ქვეყნებისგან განსხვავებით, აქ არ ჩანს. აფრიკული და აზიური მიდგომები ყურადღებას ამახვილებს კავშირს მიკრო და მაკრო დონეებს შორის (თუმცა, როგორც ჩრდილოეთში, აქაც არის მნიშვნელოვანი განსხვავებები ქვეყნებს შორის).

ამ დებატებისას წარმოქმნილი პოლარიზაციიდან ერთი გამოსავალი შეიძლება იყოს ის, რაც მიდგლიმ (1995, 1997, 1999) შემოგვთავაზა – ჩვენ თავიდან უნდა გავიაზროთ სოციალური სამუშაოს მიზნები და ტექნიკა „სოციალური განვითარების“ პირობებში. ის სოციალური განვითარების ასეთ განმარტებას გვთავაზობს:

ეს არის სოციალური ცვლილების დაგეგმილი პროცესი, შექმნილი რათა, ეკონომიკური განვითარების დინამიკურ პროცესთან ერთად, ხელი შეუწყოს მთელი მოსახლეობის კეთილდღეობას (მიდგლი, 1995, გვ 25).

მიუხედავად იმისა, რომ ეს მიდგომა ჩრდილოეთის ქვეყნებში ყოველთვის არ არის აღიარებული, როგორც სოციალური სამუშაოს პერსპექტივათაგან ერთი, მიდგლი (მიდგლი, 1997, გვ. 183) შენიშნავს, რომ ინგლისში ქველმოქმედების ორგანიზაციის საზოგადოებამ თავისი ინტერვენციების სიაში დასაქმებასა და მცირე ბიზნესის განვითარებაში დახმარებაც შეიტანა. მიდგლის თქმით, მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულად სოციალური სამუშაოს ეს მოსაზრება თვისობრივად კონსერვატიულად მიიჩნეოდა, ეს იყო იმ პრაქტიკის განზრახვების არასათანადოდ დაფასება, როცა ცდილობდნენ ხელი შეეწყოს პროცესისთვის, რომელსაც დღეს „უნარების განვითარებას“ ვუწოდებთ. პრობლემის სათავე უფრო ის არის, რომ მათ ვერ მოახერხეს ღარიბთა ექსპლოატაციის დაძლევა ან ამგვარ ინტერვენციებსა და იმ დროის უფრო დამსჯელობით სოციალურ ფასეულობებს შორის არსებული კონფლიქტის მოგვარება, რასაც შედეგად „მსხვერპლის დადანაშაულების“ პათოსი მოჰყვა. მიდგლის აზრით, მაშინ ეს პრობლემა იმანაც გააძლიერა, რომ მოხდა სოციალური სამუშაოს ექსპორტირება მსოფლიოში. კოლონიური ადმინისტრაციები კი ფოკუსირებული იყვნენ კორექტირების პროგრამებზე (როგორცაა ახალგაზრდული დანაშაული, გონებრივი შეზღუდულობა ან მოხუცებულთა პრობლემები), რაც შემთხვევაზე მუშაობის ლიმიტირებულ ხედვას წარმოადგენდა, რომელიც არ უკავშირდებოდა ეკონომიკური თუ სტრუქტურული საჭიროებების გააზრებასა და დაკმაყოფილებას. როცა მასობრივი განათლება და თემის განვითარების მსგავსი სხვა ფორმები შემოიღეს, მხოლოდ მაშინ მოხდა მაკრო პერსპექტივის უფრო მეტად ინტეგრირება მიკრო დონის დონისძიებებთან. დროთა განმავლობაში ამას მოჰყვა გაერო-ს მიერ „ერთობლივი სოციო-ეკონომიკური დაგეგმვის“ მთავარ პერსპექტივად აღიარება (მიდგლი, 1997, გვ. 185). ამას 1980-იან წლებში ძირი გამოუთხარა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის და მსოფლიო ბანკის სწრაფმა გადასვლამ ნეოლიბერალურ პოლიტიკაზე და მიმდები ქვეყნების დამოკიდებულების ზრდამ საერთაშორისო დონორებზე (ჰოლი & მიდგლი, 2004, გვ. 273-7). მართალია, ამას მოჰყვა კრიტიკა, რომელმაც განაპირობა ამ პოლიტიკის მოდიფიცირება,

თუმცა, ჯერ კიდევ არ არის გარკვეული საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა და მსოფლიო ბანკმა რეალურად თქვეს თუ არა უარი ყველა ასეთ იდეაზე (კამაკი, 2002; დიკონი, 2007).

გლობალური პოლიტიკა იმიტომ არის მნიშვნელოვანი სოციალური სამუშაოსთვის, რომ ბევრ შემთხვევაში სამხრეთის ქვეყნებს არა აქვთ სახსრები კეთილდღეობის სფეროში შემუშავებული არც საბაზისო (რეზიდუალური) და არც ინსტიტუციური პროგრამებისთვის. მაშინ, როცა სოციალური განვითარებისთვის ძალისხმევა გამძაფრდა, გაკეთებით არაფერი გაკეთებულა. ჩრდილოეთის ქვეყნებში იგივე ნეოლიბერალურმა მიდგომამ გააძლიერა პიროვნული პასუხისმგებლობა და გამოიწვია სოციალურ სამუშაოში სხვადასხვა თვალსაზრისთა კონსოლიდაცია, რაც არ არის სასიკეთო კომუნალური ან სტრუქტურული რეაგირებისთვის (ფერჯისონი და ლავარეტი, 2005; ლანდი, 2006). ამიტომ, სოციალური სამუშაოსადმი სოციალური განვითარებისეული მიდგომა, აუცილებელიც არის და იმავდროულად, ძალიან ძნელი მისაღწევია.

სოციალური განვითარების პოტენციალი სოციალური სამუშაოში სხვადასხვა ეროვნულ და კულტურულ გარემოში მისი (სოციალური სამუშაოს) მთავარი ფუნქციების შეჯამებისას მჟღავნდება. ელიოტის (ელიოტი, 1993), მიდგლის (მიდგლი, 1995, 1997, 1999), კოქსის და პავორის (კოქსი & პავორი 2006, გვ. 35) თქმით, ეს მახასიათებლები არის:

- *საჭიროების სტრუქტურული, ეკონომიკური ასპექტებისა და თემის, ოჯახის და პიროვნული ასპექტების ერთიან ჭრილში გააზრება;*
- *სოციალურ და ფიზიკურ გარემოზე და მათ ურთიერთკავშირზე ზრუნვა;*
- *ადამიანურ რესურსებზე, სოციალურ და ეკონომიკურ კაპიტალზე ზრუნვით, უნარების განვითარებაზე ფოკუსირება;*
- *ისეთი პროცესის წარმოება, მონაწილეობითი მიდგომის გამოყენებით, როცა მაგალითად, შედეგების მისაღწევად არსებული ძალები მაქსიმალურადაა გამოყენებული და ახალი უნარების განვითარების პროცესი გააზრებული;*
- *გენდერული, ეთნიკური, ცენტრ-პერიფერიული თანასწორობის და სხვა ისეთი სტრუქტურული საკითხების წამოყენება, რომელთაც შეიძლება ვინმეს დაზარალება და დისკრიმინაცია გამოიწვიონ.*

როგორც ავსტრალიელი ბურკეტი და მაკდონალდი (ბურკეტი & მაკდონალდი, 2005) ცხადად გვიჩვენებენ, ასეთი სოციალური სამუშაოსადმი მიდგომა გამოსადეგია, როგორც ჩრდილოეთის, ასევე სამხრეთის ქვეყნებისთვის. როგორც მიდგლი იხსენებს, ადრეულ საქველმოქმედო ორგანიზაციებში მომუშავეები ახდენდნენ როგორც სტრუქტურულ, ასევე ინტერპერსონალურ ინტერვენციას. ჩვენ დავამატებთ, რომ დასახლების სახლების თანამშრომლებიც ეხებოდნენ

ინტერპერსონალურ საკითხებს. ბირკეტი და მაკდონალდი გვიჩვენებენ, რომ ინსტიტუციური კეთილდღეობის სისტემაში მომუშავე სოციალურ მუშაკებსაც შეუძლიათ სოციალური განვითარებისეული მიდგომის ათვისება, სხვაგვარად მათი სამუშაო შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ადმინისტრაციული კონტროლი ან სოციალური კონტროლის ერთგვარი ფორმა.

ავსტრალია, ჩრდილოური მოდელის ქვეყანა, დღეს ცდილობს სოციალური სამუშაო ისე შეცვალოს, რომ ის პასუხობდეს ამ პროფესიის ვალდებულებებს აბორიგენი ავსტრალიელების წინაშე. (ბრისკმანი, 2007; გრინი & ბოლდრი, 2008) სოციალური განვითარებისეული მიდგომა ბევრ რამეს გვთავაზობს ამ კუთხით. როგორც გრინი და ბოლდრი აცხადებენ, ორსაუკუნოვანზე უფრო ხანგრძლივმა კოლონიზაციამ, სერიოზულად დააზიანა ძველი კულტურა და თემებს წაართვა განვითარების უნარი. ამ საქმეში სოციალური სამუშაოც იყო ჩართული. სოციალურ მუშაკებს, ერთის მხრივ, ბავშვები გაჰყავდათ საკუთარი ოჯახებიდან და ქვეყნიდან (უფრო ხშირად მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ისინი აბორიგენები იყვნენ და არა რაიმე დამაჯერებელი კეთილდღეობის მოთხოვნების გამო); მეორე მხრივ – ძალიან ბევრ აბორიგენ ახალგაზრდას აძლევდნენ (დღევანდელ) სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში. ყველა კოლონიზირებულმა ქვეყანამ გაიარა ანალოგიური ისტორიული პროცესი. რაც გვაძლევს უფლებას დავასკვნათ, რომ ამის უკან მდგარი მიზეზები სისტემური იყო, ანუ სტრუქტურის და კულტურის შედეგი უფრო იყო, ვიდრე რომელიმე პირის საქმიანობის (ვივერი, 2002; ბლექსტოკი და სხვები., 2004; ბრისკმანი, 2007; გრინი & ბოლდრი, 2008).

როგორც ანალიტიკოსები აღნიშნავენ ავსტრალიაში და სხვაგანაც, აუცილებელია, რომ სოციალურმა სამუშაომ უპასუხოს ამ საჭიროებებს და შექმნას მუშაობის ახალი და სათანადო გზები. სოციალური განვითარებისეული პერსპექტივა გვთავაზობს ამ საკითხის მოგვარების გზებს. სოციალური განვითარებისეული მიდგომა გვთავაზობს, რომ სოციალურმა მუშაკებმა (ისევე, როგორც სხვა პროფესიონალებმა და ადმინისტრატორებმა) ტრადიციული მოდელის მიხედვით კი არ უნდა განახორციელონ მომსახურება, არამედ ყურადღებით უნდა მოუსმინონ ადგილობრივ საზოგადოებას, იმ მიზნით, რომ თემში გაზარდონ უნარები და თემზე დაფუძნებული თვით-რწმენა (გრინი & ბოლდრი, 2008).

კოქსი და პავორი ამტკიცებენ (კოქსი & პავორი, 2006), რომ სოციალური განვითარება არის საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს, ოთხთავან, ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტი. სხვა სამი გახლავთ: გლობალური პერსპექტივა, ეკოლოგიური პერსპექტივა და ადამიანის უფლებები. ჰილი (ჰილი, 2008 ა) ასევე უკავშირებს სოციალურ განვითარებას ადამიანის უფლებებს და მდგრადობას. ეს ნიშნავს, რომ მაშინაც კი, როცა სოციალური სამუშაო მართებულად არის კონცენტრირებული ადგილობრივ საკითხებზე, კონტექსტი ყოველთვის უნდა

გავიაზროთ ადამიანთა საქიროებების მიზეზებსა და მათი გადაჭრის შესაძლებლობებთან მიმართებით.

მიკროსა და მაკროს შერწყმა: შედეგები პროფესიის ჩამოყალიბებისთვის

სოციალური სამუშაოს გააზრების გზებზე მსჯელობისას (განსაკუთრებით ჩრდილოეთის ქვეყნებისთვის დამახასიათებელი თვალსაზრისის მიხედვით) შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ შეუძლებელია მიკრო და მაკრო დონეების პრაქტიკის გაერთიანებაზე ლაპარაკი. სოციალური განვითარებისეული მიდგომა გვთავაზობს, რომ ეს ასე არ არის. უფრო მეტიც, როგორც ადრე აღვნიშნეთ, არსებობს ტენდენცია ჩრდილოეთ დებატებში ამ მიდგომებიდან ერთი ან მეორე წარმოადგინონ, როგორც სოციალური სამუშაოს „ჭეშმარიტად“ აღმწერი. შეიძლება დავასკვნათ, რომ ზოგჯერ ასეთი კამათი ემსახურება სოციალური სამუშაოს კომპლექსურობისა და სოციალური საქიროებების გააზრებისა და გადაჭრის ათასგვარი გზების წარმოჩენის დაჩრდილვას.

ამ დებატების ტერმინოლოგიამ აგრეთვე დაბადა კითხვა: შეიძლება თუ არა, რომ სოციალური სამართლიანობის და სოციალური სამუშაოს პროფესიონალიზაციის მიზნებმა ერთმანეთს არ შეუშალონ ხელი? (მენდესი, 2007; ოლსონი, 2007). იმაზეა ლაპარაკი, რომ სოციალურ სამუშაოს ხომ არ დაუკარგავს თავისი „მთავარი“ არსი. საერთაშორისო გამოცდილების შედარების საფუძველზე, აგრეთვე დგას საკითხი სამხრეთის ქვეყნებში ისეთ პრობლემებზე განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევისა, როგორცაა „სოციალური ჰარმონია“ და „სოციუმის ერთსულოვნება“. ამას ერწყმის მკაფიო ინტერესი იმისა, რომ სოციალური სამუშაო, როგორც პროფესია ისევე განვითარდეს, როგორც ჩრდილოეთის ქვეყნებში. როგორი ირონიულიც არ უნდა იყოს, ჩვენ უნდა ვაღიაროთ, რომ კამათის ტერმინოლოგია აგებულია ევროპული ტრადიციიდან მომავალ ფასეულობათა სისტემაზე, რომლის მიხედვითაც ადამიანის უფლებებისა და სოციალური სამართლიანობის პოსტ-საგანმანათლებლო ეპოქისეული აღქმა (უფრო ხშირად) ძალიან თავისებურ ხასიათს იძენს. ფრაზები „სოციალური ჰარმონია“ ან „სოციუმის ერთსულოვნება“ ჩრდილოეთის ქვეყნებშიც შეიძლება გაიგონოთ სოციალური მუშაკისგან, თუმცა როგორც სტატუს კვოს მხარდაჭერა გარიყული და შევინროვებული ადამიანების ინტერესთა ხარჯზე. როგორც შევნიშნეთ, სამხრეთის ქვეყნებში ტრადიციული მოსაზრებები ოჯახისა და თემის შესახებ ისევე საკმაოდ მნიშვნელოვანია, როგორც მთავარი ასპექტი სამართლიანი სოციალური წესრიგისა. სოციალური სამუშაოსთვის მხოლოდ ზედმეტად ინდივიდუალისტური აღქმის ქონა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მივალნიოთ ამ ფასეულობებს ასეთ კონტექსტში შეიძლება არანაყოფიერი გამოდგეს და იმავდროულად, წარმოქმნას აშკარა ფორმა ნეოკოლონიალიზმისა. ეს არ ნი-

შნავს, რომ სოციალურ მუშაკებს აფრიკაში, აზიაში, წყნარი ოკეანის რეგიონში, სამხრეთ ამერიკაში ან (ადგილობრივ სოციალურ მუშაკებს) ჩრდილოეთის ქვეყნებში არ აქვთ იგივე ფასეულობები, რაც მათ კოლეგებს სხვაგან იმის თაობაზე, რომ სოციალური მუშაკის მხრიდან მიუღებელია ვინმეს შეურაცხყოფაში ან დაშავებაში მონაწილეობა. ეს ნიშნავს, რომ დასკვნები იმის შესახებ, თუ რას ნიშნავს შევინროვება, უნდა გადაისინჯოს იმ გარემოსთან მიმართებით, სადაც მოქმედება ხდება. ამგვარი მიდგომა განსაკუთრებით მაშინ არის აუცილებელი, როცა საქმე ეხება ადამიანების სურვილების შეთავსებას ოჯახის ან თემის ჯგუფურ ინტერესებთან (სილავი, 1995; იოპი, 2004; მაფილე'ო, 2006).

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ანალიზიდან, ჩვენ შეგვიძლია განვმარტოთ პროფესიის არსი. ასეთი განმარტება მართებულად რომ ჩაითვალოს, უნდა იყოს ზოგადი და იძლეოდეს საკმაო თავისუფლებას; ისე, რომ იქონიოს აზრი და მიზანს მიაღწიოს სხვადასხვა ქვეყანაში მცხოვრები ადამიანებისთვის. იმავდროულად, განმარტებამ მხარი უნდა დაუჭიროს იმას, რასაც პროფესია ფუნდამენტურად მიიჩნევს. დროთა განმავლობაში, ამან გავლენა მოახდინა პროფესიის ჩამოყალიბების პროექტზე (მენდესი, 2007; ოლსონი, 2007). თუ ოლსონი (2007) მართალია და სოციალური სამუშაოს პროფესიად ჩამოყალიბება განუყოფელია ტექნიკურად გამართული მიკრო დონის პრაქტიკის განვითარებისგან, მაშინ პროფესიის უფრო ფართო და მოქნილმა გაგებამ შეიძლება გზა დაულოცოს ამ ისტორიულ პესპექტივას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კლასიკური მოძღვრება პროფესიების შესახებ გამოყოფს მთავარ თვისებებს და მახასიათებლებს, რომლებითაც პროფესიები გამოირჩევიან ერთმანეთისგან და რომლებიც განსაზღვრავენ მათ ჩარჩოებს (ფრიდსონი, 1994). ფართო და მოქნილი თვალსაზრისი სოციალურ სამუშაოზე (განსაკუთრებით ის, რომელიც სოციალური განვითარების იდეას ითავსებს) ღიად ტოვებს კითხვას, თუ რა არის სოციალური სამუშაო და როგორი შეიძლება იყოს სხვა ახალწარმოქმნილი „სოციალური პროფესიები“ (ბილუპსი, 2002, გვ. 163, ქეთრინ კენდალის ციტირებული სიტყვების პერიფრაზი). უფრო ახალი კვლევები პროფესიების და სოციალური სამუშაოს შესახებ (იხ. ჰუმანი, 1991), აღნიშნავენ, რომ პროფესიის ჩამოყალიბება არის პროცესი, როცა ესა თუ ის საქმიანობა აკეთებს განაცხადს კონკრეტულ პრაქტიკებზე და თეორიებზე; ამ გზით მოიპოვებს პროფესია სოციალურ სტატუსს და უფლებამოსილებას. სოციალური სამუშაოს იმ დეფინიციაში, რომლითაც ეს თავი დავინწყეთ, დევს განაცხადი სოციალური სამართლიანობის და მასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებებისეული ფასეულობების გაგებისა. ხოლო, თუ ჩვენი ბრძოლა პროფესიად ჩამოყალიბებისთვის არ მიესადაგება იმ სამყაროს ყველა ასპექტს, რომელშიც ვმუშაობთ, და საქიროებებს, რომლის დაკმაყოფილებასაც ვცდილობთ, ეს პროექტი უცილობლად დამარცხებისთვისაა განწირული. ასეთი დასკვნა უხერხულია, რადგან ეს ნიშნავს, რომ სოციალურმა სამუშაომ უნდა გააგრძელოს არსებობა ძალიან გაურკვეველ მდგომარეობაში, როგორც ეს უკვე 100 წელზე მეტია ხდება. სო-

ციალური სამუშაოს გაგების ალტერნატიული გზების ძიებაში მეჰერ ნანავა-ტის (წლების მანძილზე სოციალურ სამუშაოში სოციალური განვითარებისეულ პერსპექტივას უჭერდა მხარს ინდოეთში) მოსაზრება, რომ სოციალური სამუშაო უცილობლად არის „ორივე – კონსულტირებაც და სოციალური ქმედებაც“, ყველაზე ძლიერ პოზიციად გვევლნება (ციტირებულია ბილუპსში, 2002, გვ. 203). მხოლოდ ასეთ ინკლუზიურ და პლურალისტულ გაგებას შეუძლია თეორიას თუ პრაქტიკას მისცეს საჭირო ფართო თვალსაზრისი და მოქნილობა.

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გამოძახილი

სოციალური სამუშაოს ხედვას ინკლუზიური და პლურალისტური თვალსაზრისით ბევრი გამოძახილი აქვს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსთვის. აქ ყველა ის სოციალური მუშაკი იგულისხმება, რომლებიც მუშაობენ უცხოეთში, სხვა ქვეყნებიდან ჩამოსულ მომსახურების მიმღებთან, საერთაშორისო ორგანიზაციებში, ან საერთაშორისო საკითხებით დაკავებულ ადგილობრივ სამსახურში [...]. ყველა ამ შემთხვევაში შეუძლებელია იფიქრო იმაზე, მიკრო პრაქტიკაზე უნდა მოვახდინოთ ფოკუსირება თუ მაკროზე. ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რა არის სოციალური სამუშაო – მხოლოდ კონსულტირება თუ მხოლოდ ქმედება? (შეადარე კოქსი & პოვორი, 2006; ჰილი, 2008a).

პირველ რიგში, საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ამგვარი ხედვა პრაქტიკოსებისგან მოითხოვს კონტექსტის შესაბამისად მუშაობის უნარს. ეს ეხება ყველა დონეს – პიროვნებასთან, ოჯახთან, თემთან მუშაობას თუ მომსახურების სისტემებში საქმიანობას. შეიძლება ითქვას, რომ მაღალი ხარისხის სპეციალიზაცია (მეთოდების ან მიდგომების თვალსაზრისით) უფრო ნაკლებად გამოსადეგია, ვიდრე მოქნილად მუშაობის უნარი. საკამათო არ არის, რომ არ არსებობს სიტუაცია, რომელსაც არ სჭირდებოდეს სპეციფიკური ტიპის სამუშაო, მაგრამ ეს სპეციფიკურობა კონტექსტში უნდა გავიზნოთ, და არა განყენებულად, როგორც პროფესიის რაობის მაჩვენებელი. გამოდის, რომ მოქნილი და გულისხმიერი პრაქტიკა უდევს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გულის გულში.

მეორე საკითხია, რომ დროთა განმავლობაში ეს მოქმედებს იმაზე, თუ როგორ ხდება სოციალური მუშაკების განსწავლა საერთაშორისო პრაქტიკისთვის. პირდაპირი ჩარევის (კონსულტირების, შემთხვევაზე მუშაობის, ჯგუფთან და თემთან მუშაობის ჩათვლით) თეორიებთან და მეთოდებთან ერთად, აუცილებელია, რომ არაპირდაპირი თეორიები და მეთოდებიც სათანადოდ იქნას განხილული სწავლის პროცესში (სოციალური პოლიტიკის, ორგანიზების, მენეჯმენტის და კვლევის ჩათვლით).

მესამე, აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ სოციალური სამუშაოს ინკლუზიურმა და პლურალისტურმა ბუნებამ ზეგავლენა მოახდინა ფასეულობების და

ეთიკის შესახებ საერთაშორისო დებატებზე. სოციალური სამუშაო, როგორც პროფესია, ადამიანის უფლებებისა და სოციალური სამართლიანობისათვის თავდადებაზე აკეთებს ხმამაღალ განაცხადს. ეს კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ბადებს ბევრ კითხვას იმ სხვადასხვაგვარი გზების შესახებ, რომლითაც ამის მიღწევა შეიძლება სხვადასხვა კულტურულ და ეროვნულ გარემოში. ამიტომ, საერთაშორისო პრაქტიკაში ჩართულმა სოციალურმა მუშაკებმა, უნდა შეძლონ ამ საკითხებს გაუსწორონ თვალი. აგრეთვე, ისინი კარგად უნდა იყვნენ გარკვეული საკუთარ ფასეულობებში და იმ მეთოდებში, რომლითაც შეიძლება ამ ფასეულობების შეთანხმება სხვების ფასეულობებთან, ისე, რომ არ მოხდეს პროფესიის საყოველთაოდ განცხადებული პრინციპების დათმობა.

მეოთხე საკითხი, რომელსაც ეს მსჯელობა წამოჭრის, ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ სოციალური სამუშაოს განხორციელების გზებს და იმას, თუ ვის დაავალდებენ კონკრეტული საქმის გაკეთებას (კლეიბორნი, 2004). სოციალურ სამუშაოს უფრო ხშირად კონკრეტული პრაქტიკის კუთხით ხედავენ და უფრო იშვიათად აღიარებენ მის ფართო ფუნქციას. ეს მხოლოდ სოციალური მუშაკების ინდივიდუალურ შესაძლებლობებზე კი არ მოქმედებს, არამედ, გთავაზობს, რომ მთელ პროფესიას დაეკისროს პასუხისმგებლობა გადასინჯოს ის, თუ როგორ ესმით სოციალური სამუშაო სხვა პროფესიებს, ადმინისტრატორებს, იმათ ვინც გადანყვეტილებებს იღებს და ვინც მომსახურებას მოიხმარს.

ამ თავში მიმოვიხილეთ პოლარიზებული მცდელობები სოციალური სამუშაოს ბუნების დადგენისა. აგრეთვე ვისაუბრეთ საპირისპირო მოსაზრებაზე, რომ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გამოცდილებამ დაგვანახა მოქნილი, ინკლუზიური და ფლურალისტური მიდგომის საჭიროება. ამ ყველაფერზე დაყრდნობით, პასუხი კითხვაზე: არის თუ არა სოციალური სამუშაოს საქმე ლტოლვილების პოსტ-ტრავმული კონსულტირება და თერაპია, ქვეყნის შიგნით ბავშვის გაშვილების ადმინისტრირება, სიღარიბის დაძლევის ან გარემოს მენეჯმენტის პროექტები? დადებითი უნდა იყოს (ყველა პუნქტისთვის). საერთაშორისო პერსპექტივა გვიჩვენებს, რომ სოციალური სამუშაო არის ეს ყველაფერი და კიდევ უფრო მეტი.

VIII

განათლება სოციალურ სამუშაოში

განათლება სოციალურ სამუშაოში საერთაშორისო ასპარეზი

ნინო შატბერაშვილის მიერ

სოციალური სამუშაოს განათლების ინსტიტუციონალიზაციას ძირითადად მე-19 საუკუნეში ჩაეყარა საფუძველი, როდესაც დღის წესრიგში დადგა საკითხი იმის შესახებ, რომ „სოციალურ სამუშაოს სჭირდება უფრო მეტი ვიდრე შეგირდობა, უფრო მეტი ვიდრე პრაქტიკიდან სწავლა“. სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა დროს თარიღდება სოციალური სამუშაოს სკოლის დაარსება. პირველი მერცხლები არიან ჰოლანდია, სადაც სკოლა 1896 წელს დაარსდა და გერმანია, სადაც სკოლის დაარსება 1908 წლით თარიღდება. ამის შემდეგ სოციალურ სამუშაოს სკოლა დაარსდა ჩინეთში 1922 წელს, სამხრეთ აფრიკაში 1924 წელს, ჩილეში 1925 წელს, იტალიაში 1928 წელს, ეგვიპტეში 1936 წელს, ინდოეთში 1936 წელს, საბერძნეთსა და დანიაში 1937 წელს, არგენტინაში 1939 წელს, სამხრეთ აფრიკაში 1941 წელს. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ კი სოციალური სამუშაოს სკოლები დაარსდა ხორვატიაში 1952 წელს, სლოვენიაში 1955 წელს, სერბეთში, ბოსნია-ჰერცეგოვინაში, მაკედონიაში 1958 წელს. საბჭოთა კავშირის შექმნამ ზოგიერთი სკოლის ფუნქციონირება შეაფერხა, მაგალითად ჩინეთში, სადაც ჯერ კიდევ 1922 წელს ამერიკელი მისიონერების ძალისხმევით პეკინის უნივერსიტეტში სოციალური პოლიტიკისა და სოციალური სამუშაოს დეპარტამენტი იყო დაარსებული, რომელიც სოციალისტური მმართველობის იდეოლოგიას შეეწინა. საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ კი სოციალური სამუშაო თავიდან დაარსდა ჩინეთის საგანმანათლებლო სისტემაში 1980 წელს. ამავე პერიოდში პროფესია ვითარდება ყოფილი საბჭოთა ბლოკის ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში.

სოციალური სამუშაოს განვითარება საქართველოში დეინსტიტუციონალიზაციის პოლიტიკას უკავშირდება. საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ სახელმწიფო მოხელეებმა გაანალიზეს დიდი ზომის საალმზრდელი დაწესებულებების არარენტაბელურობა და უარყოფითი ზეგავლენა ბავშვის განვითარებაზე. დაიწყო ბავშვზე ზრუნვის ალტერნატიული ფორმების შემუშავებაზე მუშაობა. საქართველომ 1999 წელს მიიღო კანონი შვილობილობის შესახებ, რომლის აღსრულებისთვისაც საჭირო იყო სოციალური მუშაკის ინსტიტუტის დანერგვა.

2000 წელს საქართველოს მთავრობის, გაეროს ბავშვთა ფონდისა და ბრიტანული ორგანიზაცია *ევრი ჩაილდის* მიერ დაიწყო დეინსტიტუციონალიზაციის პილოტური პროექტის განხორციელება სამ ქალაქში: თბილისში, თელავსა და რუსთავში. შეირჩა 18 სოციალური მუშაკი. ისინი გადამზადდნენ ვიწრო პროფილით – სოციალური სამუშაო ბავშვთა კეთილდღეობაში ბრიტანული ორგანიზაცია *ევრი ჩაილდის* მიერ. პილოტირება წარმატებით განხორციელდა

და ცხადყო დენისტიტუციონალიზაციის პოლიტიკის მართებულობა. ამან კი გამოიწვია სოციალური მუშაკების მომზადება საქართველოს სხვა კუთხეებშიც.

ამავე პერიოდში საქართველოში დაბრუნდნენ ღია საზოგადოება საქართველოსა და აშშ-ს ორი წამყვანი უნივერსიტეტის: ნიუ იორკის კოლუმბიისა და სენტ ლუისის ვაშინგტონის უნივერსიტეტების სამაგისტრო კურსდამთავრებულები, რომლებმაც დაარსეს *საქართველოს სოციალურ მუშაკთა ასოციაცია*. ასოციაციას დიდი წვლილი მიუძღვის სოციალური სამუშაოს სხვადასხვა მიმართულების განვითარებაში საქართველოში. მისი ერთ-ერთი მთავარი მონაპოვარია სოციალური სამუშაოს უმაღლესი განათლების ხელშეწყობა ქვეყანაში, რაც გამოიხატა მათ აქტიურ თანამშრომლობაში როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო პარტნიორ უნივერსიტეტებთან. ამჟამად ასოციაცია ურთიერთგანვითარების მემორანდუმის ფარგლებში თანამშრომლობს თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტთან.

ევროკავშირის ტემპუს ტასისის *სოციალური სამუშაოს განათლების დანერგვა* საქართველოში პროექტისა და ღია საზოგადოება საქართველოს „უმაღლესი განათლების მხარდაჭერის „პროგრამის ხელმძღვანელობით დაიწყო სოციალური სამუშაოს აკადემიზაციის პროცესი. 2006 წელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიხსნა ბაკალავრიატი სოციალურ სამუშაოში, ხოლო ილიას სახელობის უნივერსიტეტში მაგისტრატურა. 2008 წელს სამაგისტრო სწავლებისათვის სტუდენტების მიღება დაიწყო თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტმაც. 2011 წელს კი ამავე უნივერსიტეტმა ევროკავშირის „ექვს ევროპულ ქვეყანაში სოციალური სამუშაოს განათლების სამსაფეხურიანი ციკლის განვითარების“ პროექტის მხარდაჭერით მიიღო პირველი კოჰორტა სოციალური სამუშაოს სადოქტორო სწავლების საფეხურზე. სწავლების ყველა დონეზე კურიკულუმის შემუშავებაში საქართველოს სოციალურ მუშაკთა ასოციაცია აქტიურად იყო ჩართული (შატბერაშვილი, 2011).

აკადემიური სწავლების დაარსებამ შექმნა პროფესიის აკადემიურ დონეზე დაუფლების შესაძლებლობა. აკადემიური სწავლების დიდი მონაპოვარია სტუდენტთა პრაქტიკის სწავლება. ის ხორციელდება დედაქალაქში არსებულ ყველა ორგანიზაციაში, სადაც სოციალური სამუშაოს მომსახურების მიწოდება ხდება ან იგეგმება. პრაქტიკის სწავლებას ორმხრივი დატვირთვა აქვს: პრაქტიკის ორგანიზაციები ეხმარებიან სტუდენტებს თეორიული ცოდნის პრაქტიკულ საქმიანობაში გამოყენებისათვის მზადებაში, სტუდენტები კი ეხმარებიან პრაქტიკის ორგანიზაციებს სოციალური სამუშაოს უფრო მაღალპროფესიული სტანდარტის დანერგვაში.

ამჟამად განვითარებული და განვითარებადი სამყაროს უმრავლეს ქვეყნებში ფუნქციონირებს სოციალური სამუშაოს სწავლება. სწავლება მიმდინარეობს საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო აკადემიურ საფეხურებზე, თუმცა პროფესიული გადამზადებაც აქტიურად ხორციელდება ზოგიერთ ქვეყნებში.

რიგ ქვეყნებში სოციალური სამუშაო უმაღლეს პროფესიულ დონეზე ისწავლება, სხვებში კი უმაღლესი განათლების დონეზე.

აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა ქვეყნები სხვადასხვა ელემენტებზე აკეთებენ აქცენტს სოციალურ სამუშაოში და სოციალური პრობლემების მოგვარებისას. მაგალითად, გერმანიის სოციალურ სამუშაოში სოციალურ პედაგოგიკაზე კეთდება მეტი აქცენტი, საფრანგეთში კი ანიმაციაზე (ინოვაციური საგანმანათლებლო მიდგომა), ზიმბაბვეში სოციალურ განვითარებაზე, ლათინურ ამერიკაში კი ხალხის ცნობიერების ამაღლებაზე, იმის რაობაზე, თუ როგორ ზემოქმედებს ძალაუფლება სხვადასხვა ჯგუფების სასიცოცხლო შანსებზე. ზოგიერთ ქვეყნებში მიმდინარეობს ინდივიდუალიზაციისა და ავთენტიზაციის მოძრაობა, რაც კოლონიზაციასთან ასოცირებული სოციალური სამუშაოს დასავლური მოდელისაგან განდგომას გულისხმობს, მაგალითად მაორთა მიდგომა ახალ ზელანდიაში, აბორიგენული მოდელი ავსტრალიაში, პრიმა ერის პერსპექტივა კანადაში და აზიური ოჯახური მოდელი მალაზიაში და სინგაპურში. ზოგიერთ ქვეყანაში სოციალური სამუშაო პარა-სამედიცინო პროფესიად მიიჩნევა, ჯანმრთელობის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია და სოციო-სამედიცინო ორიენტაცია აქვს.

შესაბამისად განსხვავდება კონცენტრაციები, მეთოდები, კურიკულუმი, პრაქტიკის სწავლების მოთხოვნები და დიპლომებიც კი. მაგალითად, აშშ-ში სოციალური სამუშაოს კონცენტრაციებს შორის ვხვდებით ბავშვებისა და ოჯახების, დასაქმების, საერთაშორისო სოციალური კეთილდღეობისა და სოციო-ეკონომიკური განვითარების საკითხებზე, თანამედროვე სოციალურ პრობლემებზე ორიენტირებულ სოციალურ სამუშაოს. მეთოდებში კი სოციალურ პოლიტიკას, სოციალურ ადმინისტრაციას, კლინიკურ სოციალურ სამუშაოს, კვლევას სოციალურ სამუშაოში.

ზოგიერთ საგანმანათლებლო სივრცეში სავალდებულო კურსების ჩამონათვალში გარდა სოციალური სამუშაოს საფუძვლების და უნარების კურსებისა ვხვდებით ისეთი კურსებს, როგორცაა სოციალური ეკონომიკა (როსკილდის უნივერსიტეტი, დანია); კრიმინოლოგია, არასრულწლოვანთა სოციოლოგია, სოციალური სამუშაო სასჯელალსრულებისა და პრობაციის სისტემაში (კუპიოს უნივერსიტეტი, ფინეთში); სოციალური ანთროპოლოგია, სოციალური ფსიქოლოგია, ინდივიდუალური და სოციალური პათოლოგია, სოციო-ეკონომიკური განვითარება, ფსიქიკური ჯანმრთელობა (ჰარარეს უნივერსიტეტი, ზიმბაბვე).

გაიცემა სხვადასხვა სახის დიპლომები სხვადასხვა აკადემიურ დონეზე, მაგალითად ფინეთის უმაღლესი ტექნიკური სასწავლებლის დამამთავრებელს ეძლევა „ასისტენტ სოციალური მუშაკის“ დიპლომი, „სოციალური მუშაკის“ დიპლომი კი მხოლოდ ბაკალავრიატისა და სამაგისტრო სწავლების დასრულების შემდეგ. საფრანგეთში 37 სხვადასხვა სახის დიპლომი გაიცემა, მაგალითად ბავშვზე ზრუნვის მუშაკი, განმანათლებელი, მედიატორი და ა.შ. ირლანდიაში, დუბლინის ტექნოლოგიის ინსტიტუტი 2 წლიანი ტრეინინგის შემდეგ ბავშვზე ზრუნვაში გასცემს ბავშვთა ადრეული გავითარებისა და განათლების სერთი-

ფიკატს. პრაქტიკის სწავლების დატვირთვაზეც სხვადასხვა მოთხოვნებია სხვადასხვა ქვეყნებში, სხვადასხვა პრაქტიკის საათების რაოდენობაც. ზოგიერთი უნივერსიტეტი პრაქტიკის განხორციელების შესაძლებლობას უცხო ქვეყანაშიც კი იძლევა (მაგალითად დანია).

მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური სამუშაო ადამიანების კეთილდღეობაზე პასუხისმგებელი პროფესიაა და მისი დარეგულირება ხარისხის უზრუნველყოფის გარანტიაა სოციალური სამუშაო სხვადასხვაგვარად რეგულირდება სხვადასხვა ქვეყანაში. ზოგიერთ ქვეყანაში უმაღლესის დამთავრების შემდეგ სოციალურ სამუშაოს პრაქტიკის განხორციელების ნებართვა მხოლოდ ლიცენზირებულ მუშაკებს ეძლევათ. ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ ლიცენზირების გამოცდა წარმატებით ჩააბარეს. ასეთი ქვეყნებია აშშ, კანადა (უმრავლეს ოლქებში, თუმცა სხვადასხვანაირად, ზოგან ლიცენზიას ითხოვენ, ზოგან რეგისტრაციას, ზოგან სერთიფიკატს, ზოგანაც სამივეს ნაწილობრივ), ავსტრალია, გაერთიანებული სამეფო, ბელგია, ავსტრია, რუმინეთი, პოლონეთი, ესტონეთი, სლოვენია (უმაღლესის დამთავრების შემდეგ სოციალურმა მუშაკმა 1 წლიანი ინტერნატურა უნდა გაიაროს და შემდეგ ჩააბაროს გამოცდა, რომელიც არის მისი დასაქმების წინაპირობა), ესპანეთი, პორტუგალია.

არიან ქვეყნები, სადაც პროფესია რეგულირებადია, მაგრამ სოციალურ მუშაკებს არ მოეთხოვებათ ლიცენზიის აღება უმაღლესის დამთავრების შემდეგ. მათ მხოლოდ გარკვეული სატრენინგო ან პრაქტიკის ვალდებულება აკისრიათ. ასეთი ქვეყნებია საფრანგეთი და გერმანია (კვალიფიკაციის მოთხოვნას უყენებს სოციალურ მუშაკს, დამატებით ტრენინგის 130 საათს და მუშობისას სუპერვიზიას, რის გარეშეც სოციალური მუშაკი ვერ დარეგისტრირდება); მალტა (დიპლომს დამატებული 2 წელი სუპერვიზიის ქვეშ მუშაობა), ფინეთი, ნორვეგია, ირლანდია, ლუქსემბურგი. არიან ქვეყნები, სადაც პროფესია არ არის რეგულირებადი: შვედეთი (სერთიფიცირებას ითხოვს), ბელორუსია, რუსეთი (თუმცა გეგმავს) და საქართველო.

სოციალური სამუშაოს პროფესიად აღიარებისთანავე მოხდა მისი რეგულირებად პროფესიათა ნუსხაში განთავსება 2004 წლის უმაღლესი განათლების შესახებ კანონში, თუმცა 2009 წლის ჩასწორების საფუძველზე პროფესია რეგულირებად პროფესიათა ჩამონათვალში აღარ არის. ეს ცვლილება სახელმწიფოს მხრიდან იყო ინიცირებული, რაც ემყარებოდა მოსაზრებას, რომ პროფესიის განვითარების ადრეულ ეტაპზე რეგულირების მექანიზმის შემოღება ბარიერს უქმნის პროფესიის განვითარებას. ერთი მხრივ ლოგიკური მოსაზრება მეორე მხრივ პრობლემებს წარმოშობს ან მათ აღმოფხვრას აფერხებს: საქმე ის არის, რომ პროფესიის განვითარების ამ საწყის ეტაპზე ბუნებრივია არსებული მომსახურების ხარისხის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული პრობლემები და მომსახურების მიმწოდებელთათვის მომსახურების ხარისხზე კონტროლის არ არსებობა ამცირებს ხარისხიანი პრაქტიკის მიწოდების ალბათობას (შატბერაშვილი, 2011).

როდესაც სოციალური სამუშაოს განათლების სისტემაზე ვსაუბრობთ არ შეიძლება არ შევეხოთ *სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციას*, რომელმაც დიდი წვლილი შეიტანა სოციალური სამუშაოს განათლების ინსტიტუციონალიზაციაში. ამ ორგანიზაციის დაფუძნების იდეა დასაბამს იღებს 1926 წლის საორგანიზაციო შეხვედრაზე, რომლის მიზანს სოციალური სამუშაოს პირველი საერთაშორისო კონფერენციისათვის მზადება წარმოადგენდა. ეს კონფერენცია გაიმართა პარიზში 1928 წელს. კონფერენციას 2500 წარმომადგენელი ესწრებოდა 42 ქვეყნიდან. კონფერენციის ხელმძღვანელები იყვნენ პრეზიდენტი ალის მასარიკოვა პრალიდან და გენერალური მდივანი რენე სანდი ბელგიიდან. კონფერენციის ყველაზე აქტუალური საკითხი ალის სალომონის სესია იყო სოციალური სამუშაოს ტრენინგზე.

კონფერენციის წარმატებამ საფუძველი ჩაუყარა სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალური სამუშაოს/სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო პროფესიული ორგანიზაციის ჩამოყალიბებას: *სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო კომიტეტის*, *სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო კონფერენციის* და *სოციალური სამუშაოს საერთაშორისო ფედერაციას*. *სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო კომიტეტის* ოფიციალური დაფუძნება 1929 წელს მოხდა ბერლინში. ამ შეხვედრას შვიდი ევროპული ქვეყნისა და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლები ესწრებოდნენ. ორგანიზაციის მთავარ ამოცანად სოციალური სამუშაოს სკოლებს შორის მოსაზრებებისა და გამოცდილების გაზიარება განისაზღვრა. ორგანიზაციამ მიზნად დაისახა სკოლებს შორის პედაგოგებისა და სტუდენტების გაცვლა-გამოცვლა, ორგანიზაციის დოკუმენტაციისა და ინფორმაციის ცენტრების ორგანიზება, სოციალური სამუშაოს საერთაშორისო კურსების დაფუძნება.

1939 წელს ორგანიზაციაში 75 სკოლა იყო განევრიანებული 18 ქვეყნიდან. მიუხედავად წარმატებებისა გამოიკვეთა პრობლემებიც. განხეთქილების ერთ-ერთ მიზეზად რელიგიური მიკუთვნილობა იქცა. სოციალური მომსახურებების კათოლიკური საერთაშორისო გაერთიანების წევრი სკოლები ორგანიზაციას ზედმეტად რელიგიურად ნეიტრალურად მიიჩნევდნენ. აშშ-ს სკოლები წინააღმდეგნი იყვნენ ორგანიზაციის წესდებაში რელიგიის ხსენებაზეც კი. ზოგიერთი მათგანი კი ფინანსური მიზეზების გამო იკავებდა თავს განევრიანებაზე. ამავე პერიოდს უკავშირდება ალის სალომონთან დაკავშირებული პრობლემები. ყველა გერმანულმა სკოლამ გააუქმა წევრობა მისდამი პროტესტის ნიშნად, რადგან იგი ებრაელი იყო და ამავე დროს თავდადებული პაციფისტი, ქალთა უფლებების დამცველი და საერთაშორისო კონტაქტების მქონე. ყველა ამ ფაქტორმა იგი არაპოპულარული გახადა საკუთარ ქვეყანაში. ზოგიერთმა სკოლამ ორგანიზაციაში წევრობის წინაპირობად მისი პრეზიდენტობიდან გადაყენების მოთხოვნა წამოაყენა. ალის სალომონი ორგანიზაციის გადარჩენისათვის დათანხმდა გადადგომის მოთხოვნას, თუმცა კომიტეტის წევრებმა გააპროტესტეს ეს მოთხოვნა და მას პრეზიდენტის მანდატი აღუდგინეს. 1937 წელს სალომონს

დაატოვებინეს გერმანია. იგი აშშ-ში გადავიდა საცხოვრებლად, საიდანაც საკმაოდ გაუჭირდა ორგანიზაციის მართვა, თუმცა ფორმალურად მის პრეზიდენტად ითვლებოდა.

ომის შემდგომ პერიოდში ხელმძღვანელობა რენე სანდს დაევალა, რომელსაც ეფექტიანი რეორგანიზაციის მისია დაეკისრა. პირველი დიდი კონგრესი ომის შემდეგ 1950 წელს ჩატარდა. ორგანიზაციის ძალისხმევა განვერიანებულიყო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში წარმატებით დასრულდა, მან მიიღო ეკონომიკისა და სოციალური კომიტეტის საკონსულტაციო სტატუსი. 1950 წლის კონგრესზე, პარიზში კეტრინ კენდელმა წარადგინა გაეროს პირველი კვლევა სოციალურ სამუშაოზე, რომელიც საფუძვლად დაედო გაეროს რეზოლუციის მომზადებას, რომლის მიხედვითაც გაერო სოციალური სამუშაოს განათლების ხელშეწყობის ვალდებულებას კისრულობს, განსაკუთრებით კი აზიისა და აფრიკის ქვეყნებში. რენე სანდის გარდაცვალების შემდეგ 1953 წელს ორგანიზაციის პრეზიდენტი გახდა იან ჯონი, გენერალური მდივანი კი კეტრინ კენდელი.

1956 წელს კომიტეტმა შეიცვალა დასახელება და იგი გახდა სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაცია. ორგანიზაციამ სოციალური კეთილდღეობის საერთაშორისო კონფერენციასთან ერთად დაიწყო სოციალური სამუშაოს საერთაშორისო ჟურნალის გამოცემა. ამ ინიციატივას ფედერაციაც შეუერთდა 1959 წელს.

1980 წელს ორგანიზაციას მეორე გერმანელი პრეზიდენტი ხელმძღვანელობს ორი ვადით, ჰენრიხ შრილერი. ეს პერიოდი ხასიათდება როგორც რთული ასევე დადებითი ტენდენციებით. რთული პერიოდი აპართეიდის მმართველობის პერიოდს უკავშირდება. განცალკევების პოლიტიკა აისახა აფრიკის სოციალური სამუშაოს რამდენიმე სკოლაზეც. მათმა უმრავლესობამ ორგანიზაციას დაუმორჩილებლობა გამოუცხადა და ორგანიზაციის მანდატის შეუფერებელი დამოკიდებულება გამოავლინა. დღის წესრიგში დადგა საკითხი ამ სკოლების ორგანიზაციიდან გარიცხვის შესახებ. აფრიკაში ორგანიზაციამ დაკარგა კიდევ წევრები ამ პერიოდში, თუმცა 2004 წელს მათ აღადგინეს წევრობა. უარყოფითი მოვლენა იყო ასევე ის, რომ ნორდიკულმა სკოლებმა დატოვეს ორგანიზაცია აფრიკის სკოლების წევრობის საპროტესტოდ. დადებითი კი ის იყო, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლას მოყვა ჩეხეთის, პოლონეთისა და უნგრეთის სკოლებთან დიალოგის აღდგენა.

შეიძლება ჩაითვალოს რომ, ორგანიზაციის აღმავლობის პერიოდი კვლავ დაიწყო. 1992 წელს სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო კომიტეტი საკონსულტაციო სტატუსით მიიღო გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამაც. ორგანიზაციამ ადამიანის უფლებების დაცვისაკენ აიღო გეზი. გადაიჭრა აფრიკის სკოლების განვერიანების საკითხიც. 2000 წელს კი ორგანიზაციის იმდროინდელი პრეზიდენტის ლენა დომინელის მმართველობის პერიოდში შემუშავდა და დამტკიცდა სოციალური

სამუშაოს განათლებისა და სატრენინგო სტანდარტები. ეს დოკუმენტი წარმოადგენს პრინციპულ სახელმძღვანელოს სოციალური სამუშაოს კურიკულუმის შემუშავებისათვის. სწორედ ამ დოკუმენტით ვხელმძღვანელობდით ჩვენ, როდესაც კურიკულუმს ვავითარებდით ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში.

სოციალური სამუშაოს პროფესიონალიზაცია უწყვეტი პროცესია. როგორც ყველა პროფესიას, ასევე სოციალურ სამუშაოს ესაჭიროება ცოდნის მუდმივი აკუმულირება, თეორიული და მეთოდოლოგიური მიდგომების დახვეწა და კვლევა, რომლის საფუძველზეც ვითარდება ახალი მიდგომები. სამწუხაროდ, მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური სამუშაოს ცოდნის ბაზა იზრდება ქვეყანაში, არც პუბლიკაციათა რაოდენობა მატულობს და არც პრაქტიკოსთა კვლევები. ქვეყანაში მოქალაქეთა სოციალური უფლებების შელახვის მაღალი მაჩვენებლის მიუხედავად, სოციალური მუშაკის სოციალური აქტივიზმი ან მათი კონტრიბუცია სოციალური პოლიტიკის პროცესში არ შეინიშნება. უფლება დარღვევები არ ხდება სოციალური მუშაკის მიერ წამოჭრილი დისკუსიის საგანი (შატბერაშვილი, 2011).

იმისათვის, რომ სოციალურმა მუშაკმა, რაგინდ განსწავლული და გამოცდილი პროფესიონალიც არ უნდა იყოს, შეძლოს ეფექტიანად მოემსახუროს მომსახურების მიმღებთა ინტერესებს და მოახდინოს ცვლილებები მათ საკეთილდღეოდ, აუცილებელია ფუნდამენტური განათლების მიღება. თუმცა რამდენად შესწევთ უნარი პროფესიონალებს შეინარჩუნონ კონტროლი და გავლენა საკუთარ ცოდნაზე ამას დიდწილად განაპირობებს სოციო-პოლიტიკური ვითარება, რომელშიც მათ უწევთ მოღვაწეობა. ამიტომ, განათლების მიღებასთან ერთად აუცილებელია:

- მუდმივცვალებადი სოციალური პრობლემების ზედმიწევნით ცოდნა;
- მონყვლადი მოსახლეობის შესახებ ინფორმირებულობა;
- გამოცდილება ინტერვენციის მეთოდებში, როგორც ინდივიდის და ოჯახის, ასევე ჯგუფებისა და საზოგადოების დონეზე;
- სოციალური პრობლემების კვლევა, ინდივიდუალურსა და სოციო-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და კულტურულ ფაქტორებს შორის ურთერთკავშირის ჭრილში;

მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული გარემოა, და შესაბამისად პრობლემებიც განსხვავებულია, რომელთა დაძლევაში მოსახლეობის დახმარებაც სოციალური მუშაკის უმთავრესი მოვალეობაა, სოციალური სამუშაოს პროფესიული განვითარება ყველგან სამი რთული, ფაქიზი და საკმაოდ არასტაბილური ცვლადის ურთიერთკავშირზეა დამოკიდებული:

- სოციალურ მუშაკთა შიდა პროფესიული ძალაუფლების დონეზე და მათ ძალისხმევაზე ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ჩამოყალიბდნენ საერთო პროფესიულ მიზნებზე;
- გარე ზეგავლენის ფაქტორებზე, რომელთა დახმარებითაც პროფესია სხვა მიზნების მიღწევას შეძლებს (პროფესიული ლიცენზირების და ნოდების დაცვა, შრომის ანაზღაურება, პროფესიული ეთიკის კოდექსის დარღვევებისათვის სანქციების დანესება, კონტროლი განათლებაზე და პროფესიულ ასპარეზზე შესვლაზე);
- პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ კონტექსტზე, რომელშიც სოციალური სამუშაო ხორციელდება (პროფესიული პრესტიჟი, პროფესიული ცოდნის გამოვლენის ასპარეზი, ექსპერტიზა პოლიტიკის დონეზე).

(უესი-გალი, უელბორნი, 2007).

აი, სწორედ ამ ფაქტორებზეა დამოკიდებული სოციალური სამუშაოს, როგორც პროფესიის განვითარება.

IX

სოციალური სამუშაოს როლი საერთაშორისო კეთილდღეობაში

სოციალური სამუშაო და გაეროს ათასწლეულის განვითარების მიზნები

რიჩარდ ჯუმბანის მიერ

გაეროს ათასწლეულის განვითარების მიზნები კონტექსტში

წინა თავში განხილული საკითხებიდან რჩება განცდა, რომ ადამიანთა საზოგადოების განვითარების ყველა ასპექტი შეიძლება დავახასიათოთ როგორც „სხვა ქუთაზე“ დადგომა (მიდგლი, 1997). იმავდროულად, ადამიანის გამომგონებლობამ შექმნა კიდევ უფრო მეტი რთული ტექნოლოგია, მაგალითად, საჭმლის მომზადების უამრავი მეთოდი. მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში ადამიანების საზოგადოების განვითარების დონე დღესაც განსხვავებულია; ადამიანებიც განსხვავდებიან ერთმანეთისგან სოციალურ-ეკონომიკური კლასით, სქესით, ეთნოსით და „რასით“, სექსუალურობით და უნარებით თუ უუნარობით. რა თქმა უნდა, დებატები სიღარიბის მიზეზების და მისგან თავდაღწევის გზების შესახებ, ისევე როგორც სოციალური განვითარების შემაფერხებელი სხვა ფაქტორების შესახებ, ბევრი ათწლეულია მიმდინარეობს. 1990-იან წლებში საერთაშორისო დონეზე (და სულ უფრო მეტად ცალკეულ ქვეყნებში) ამ კამათში წამყვანი იყო ეკონომიკური საკითხები, რომელიც უკავშირდებოდა „ნეოლიბერალიზმის“ თეორიას და იდეოლოგიას (დიკონი, 2007; კორელი, 2008). ამგვარი მიდგომით, ყველაზე გავლენიან ინსტიტუტებს და გადაწყვეტილების მიმღებებს სოციალური განვითარება (ადამიანების მიღწევების ჩათვლით ჯანმრთელობაში, განათლებაში, კულტურულ აქტივობაში, თემის და ოჯახის ცხოვრებაში და ასე შემდეგ) მთლიანად ეკონომიკურ ზრდაზე ეგონათ დამოკიდებული და ზოგჯერ, მისგან წარმოქმნილიც კი.

1995 წელს კოპენჰაგენში გაიმართა მსოფლიო სამიტი სოციალური განვითარებისთვის (UN, 1995). სამიტში სულ 117 ქვეყანამ მიიღო მანაწილეობა და დასასრულ მიიღეს ათი საყოველთაო ვალდებულების შემცველი დეკლარაცია, შეთანხმება და სამოქმედო პროგრამა (UN, 1995). ამ დეკლარაციის არსი შეიძლება შევაჯამოთ, როგორც ვალდებულება:

1. შევქმნათ ისეთი ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, კულტურული და სამართლებრივი გარემო, რომელიც საშუალებას მისცემს ადამიანებს მიაღწიონ სოციალურ განვითარებას;
2. აღმოვფხრათ სიღარიბე;
3. ხელი შევუწყოთ საყოველთაო დასაქმებას, როგორც ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის ძირითად პრიორიტეტს;
4. სტაბილური, უსაფრთხო და სამართლიანი (ადამიანის უფლებებზე და სოციალურ სამართლიანობაზე დაფუძნებული) საზოგადოებების

ფორმირების ხელშეწყობის გზით დავეხმაროთ სოციალურ ინტეგრაციას;

5. დავიცვათ ადამიანთა ღირსება, ხელი შევუწყოთ ქალსა და მამაკაცს შორის თანაბარუფლებიანობას და თანასწორობას. საზოგადოების ყველა ასპექტში გავაძლიეროთ ქალის პოზიცია;
6. მივალწიოთ საყოველთაო და ხელმისაწვდომ ხარისხიან განათლებას, ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის უმაღლეს სტანდარტს და პირველად ჯანდაცვას;
7. დავაჩქაროთ აფრიკისა და ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების განვითარება ყველა თვალსაზრისით;
8. უზრუნველვყოთ, რომ სტრუქტურის დახვეწის პროგრამებში გათვალისწინებული იყოს სოციალური განვითარების მიზნები (განსაკუთრებით სიღარიბის აღმოფხვრა, საყოველთაო და ნაყოფიერი დასაქმების ხელშეწყობა, სოციალური ინტეგრაციის გაღრმავება);
9. მნიშვნელოვნად გავზარდოთ და/ან უკეთესად გამოვიყენოთ სოციალური განვითარებისთვის გამოყოფილი რესურსები;
10. დავხვეწოთ და გავაძლიეროთ სოციალური განვითარების სფეროში საერთაშორისო, რეგიონული და ქვერეგიონული თანამშრომლობის სისტემა.

(დეკლარაციის და მისი თანმხლები დოკუმენტების ხილვა შეგიძლიათ სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის ვებგვერდზე: <http://www.un.org/esa/socdev/wssd/>)

შეთანხმების, დეკლარაციის და სამოქმედო პროგრამის უმთავრეს არსს გამოხატავდა განცხადება, რომელიც მთავრობებმა გააკეთეს – „განვითარების ცენტრში დავაყენოთ ადამიანი და მისი საჭიროებების უფრო ეფექტურად დაკმაყოფილებისკენ მივმართოთ ჩვენი ეკონომიკა“. ამოსავალი პრინციპები იყო მეტად მრავალფეროვანი და სხვადასხვაგვარად უკავშირდებოდა ისეთ საკითხებს, როგორც გახლავთ – ოჯახის, ადამიანთა მოდგმის მთავარი ინსტიტუტის, უპირატესობა; განსაკუთრებული საკითხები კოლონიალიზმის ისტორიიდან და აბორიგენი მოსახლეობისადმი მოპყრობა; საზოგადოების წარუმატებელი ჯგუფების საგანგებო საჭიროებები; განსაკუთრებული ყურადღება ბავშვების და მოხუცების საჭიროებებისადმი. [...] ჩვენ ვნახავთ, რომ სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტი სოციალურ სამუშაოსთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ მთავრობათაშორისი განხილვის ტრიბუნაა.

თუმცა, სულ რაღაც ხუთი წლის შემდეგ სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციის ადგილი ძალიან ეფექტურად დაიკავა ათასწლეულის განვითარების მიზნებმა (UN, 2000a). ამ შენაცვლების მიზეზებს და მისგან წარმოქმნილ შესაძლებლობებს სხვადასხვანაირად ხსნიან. კორელი კრიტიკუ-

ლად უდგება, მისი აზრით, ეს არის „შემთხვევითი ამოცანების მიუღებელი და მინიმალისტური კოლექცია, რომელიც განვითარებას არ უკავშირდება“ (კორელი, 2008, გვ. 453). ცოტა ქვემოთ ის მიზნებს „მდარე ხარისხის მინიმალისტური და ერთმანეთთან დაუკავშირებელი ნარჩენების კრებულს“ უწოდებს (გვ. 453, 455). კორელის აზრით, ფართომასშტაბიანი ვალდებულებები (რომელიც სოციალური განვითარებისადმი ზოგად მიდგომაში, სიღარიბის შემცირებასაც გულისხმობდა) ძალიან სწრაფად შეცვალა ათასწლეულის განვითარების მიზნების მინიმალურმა ამოცანებმა. ამის ახსნა, მისი თქმით, უნდა ვეძებოთ ნეოლიბერალურ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ აზროვნებაში. ამ აზროვნების წყარო კი გახლავთ *საერთაშორისო სავალუტო ფონდი*, *მსოფლიო ბანკი* და *ეკონომიკური თანამშრომლობის* და განვითარების ორგანიზაცია. კორელის აზრით, ეს ინსტიტუტები კვლავაც გადაჯაჭვული არიან „ვაშინგტონის კონსესუსთან“. ეს კონცეფცია, რომელიც უილიამსონმა განმარტა (უილიამსონი, 1989), ეხება ზოგად პოლიტიკურ შეთანხმებას საერთაშორისო სავალუტო ფონდს, მსოფლიო ბანკს და სხვა გლობალურ საფინანსო ორგანიზაციებს შორის, ის გულისხმობდა, რომ დახმარების და განვითარების მხარდაჭერა მკაცრი პირობებით უნდა განხორციელებულიყო; აგრეთვე სახელმწიფო დანახარჯები უნდა შემცირებულიყო და სიღარიბის შემცირებაზე ფოკუსირებული დახმარების სანაცვლოდ, უნდა მომხდარიყო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია. კრიტიკოსები კამათობენ, რომ ეს უბრალოდ იყო თავისუფალი ბაზრის უფრო სწრაფი ზრდის მამოძრავებელი, რათა სარგებელი ენახა ჩრდილოეთის კარგად განვითარებულ ეკონომიკას და მრავალეროვნულ კორპორაციებს ჰქონოდათ უსაზღვრო ბიზნეს შესაძლებლობები (მაგ., იხ. გეორგი, 1988; ჩომსკი, 1999). სტიგლიცი (სტიგლიცი, 2003, გვ. 56) ამტკიცებს, რომ ეს პოზიცია აღარ არის კონსენსუსი, მაგრამ კორელი არ ეთანხმება და აცხადებს, რომ პრაქტიკაში ეს ისევე აქტიურად გამოიყენება. ისე არ არის, რომ კორელი ფიქრობდეს, თითქოს, სიღარიბის შემცირება არ არის სოციალური განვითარების ნაწილი. მართლაც, როგორც მიდგლიმ (მიდგლი, 1995) განაცხადა, სოციალური განვითარება ახდენს ეკონომიკურ რეაგირებას ადამიანური განვითარების სოციალურ განზომილებაზე. თუმცა, ამ მიდგომაში ეკონომიკური საკითხები ჩართულია უფრო ზოგად სტრატეგიებში, როგორცაა ადამიანის განვითარების მიღწევის გზები და ეს არ უნდა იქცეს შედეგის მისაღწევ საშუალებად. რა თქმა უნდა, ეს არ უნდა იყოს საშუალება, რომლითაც დახმარებასა და განვითარებაში ჩართული „დონორი“ ქვეყნები უფრო მეტს მიიღებენ, ვიდრე გასცემენ (სეითი, 2006). ისეც შეიძლება დავინახოთ, რომ ვაშინგტონის კონსენსუსს, როგორც ნეოლიბერალური პერსპექტივის გამოხატულებას, ჰქონდა გავლენა ეროვნულ პერსპექტივაზე. აქ იმაზეა ლაპარაკი, რომ მთავრობებმა ეკონომიკური პრიორიტეტები უფრო წინ დააყენეს, ვიდრე განვითარების სოციალური განზომილება (როგორცაა, ხელმისაწვდომი ჯანდაცვა). თუმცა, სინამდვილეში, არც ეკონომიკური და არც სოციალური თვალსაზრისით ეს შეიძლება არ იყოს მათი შორსმომავალი ინტერესი (გაბრიელი, 2006).

დიკონი (დიკონი, 2007) ეთანხმება ამგვარ თვალსაზრისს. ის სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციას ახასიათებს, როგორც „ბოლო დროის სამიტთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანს“ (2007, გვ. 75); რადგან მან თავი მოუყარა ბევრი იმ კონფერენციისა და სამიტის ნააზრევს, რომლებიც ეხებოდა განათლებას, ბავშვებს, განვითარებას, ადამიანის უფლებებს და მოსახლეობას და განვითარებას. გარდა ამისა, როგორც კორელმაც აღნიშნა (კორელი, 2008, გვ. 455), სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციის ენა ასახავს უნივერსალურობის, თანასწორობის და თანაბარუფლებიანობის სულისკვეთებას; და არის იმ უმაღლესი სტანდარტისა, რისი მიღწევაც კი შესაძლებელია (დიკონი, 2007, გვ. 76). კორელს დიკონიც ეთანხმება იმაში, რომ ამ ძალიან კარგად ჩამოყალიბებული ამოცანების საპირნონედ ათასწლეულის განვითარების მიზნები გვთავაზობს მინიმალურ ამოცანებსა და მიზნებს. იმის გათვალისწინებით, რომ ბევრმა ქვეყანამ მოაწერა ხელი სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციას და, რომ დეკლარაციის მუხლები მკაფიოდ იყო ფოკუსირებული ადამიანის განვითარების ყველა ასპექტზე, უნდა დაისვას კითხვა – სულ ცოტა ხანში რატომ შემცირდა ის მინიმალურ სტანდარტებამდე? დიკონის (დიკონი, 2007, გვ. 76) აზრით, ეს გადასვლა ერთი მიდგომიდან მეორეზე ასე უნდა ავსხნათ – საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა და ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაციამ, მსოფლიო ბანკისა და ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მეშვეობით გაეღწა მოახდინეს გაეროს განვითარების და დახმარების ორგანიზაციებზე (და ამდენად ეროვნულ მთავრობებზე და წამყვან არასამთავრობო ორგანიზაციებზე). მართლაც, დიკონმა ერთგვარი ირონიით აღნიშნა, რომ გაერომ ათასწლეულის განვითარების მიზნების განხორციელების ჯგუფის ლიდერად ის პირი დანიშნა, ვინც მანამდე სხვა, ეკონომიკურად მომართულ ორგანიზაციებში სტრუქტურის დახვეწის ნეოლიბერალური პოლიტიკისთვის იბრძოდა. მიუხედავად ამისა, დიკონი აგრეთვე შენიშნავს, რომ მსოფლიოს ყურადღება სოციალურ განვითარებასთან მიმართებით ახლა კონცენტრირებულია ათასწლეულის განვითარების მიზნებზე და გაეროს განვითარების პროგრამა უნევს კოორდინაციას მათ მიღწევას. შეიძლება, ეს მიზნები უწინდელ განზრახვებთან შედარებით უმნიშვნელოა, მაგრამ ახლა ისინი განსაზღვრავენ განვითარების პოლიტიკის, დაგეგმვის და პრაქტიკის საერთაშორისო კონტექსტს.

ათასწლეულის განვითარების მიზნები

რა არის ათასწლეულის განვითარების მიზნები? ეს შეთანხმება მოიცავს რვა განსაკუთრებულ მიზანს, რომლებიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მინიმალური ძალისხმევით მიიღწევა და, რომლებსაც ემატება სპეციფიკური ამოცანები. ამ

ამოცანების განხორციელება დაგეგმილია 2015 წლისთვის (UN, 2000a). მიზნები და მათი ამოცანები ასეთია:

1. უკიდურესი სიღარიბის და შიმშილის აღმოფხვრა
 - ამოცანა 1 – 1990–დან 2015 წლამდე განახევრებულია იმ ადამიანების რაოდენობა, ვისი დღიური შემოსავალიც 1 აშშ–ის დოლარზე ნაკლებია;
 - ამოცანა 2 – მიღწეულია სრული და ნაყოფიერი დასაქმება, საკადრისი სამუშაო ყველასთვის, ქალების და ახალგაზრდების ჩათვლით;
 - ამოცანა 3 – 1990–დან 2015 წლამდე განახევრებულია იმ ადამიანების რაოდენობა, ვინც შიმშილით იტანჯება.
2. უნივერსალური დაწყებითი განათლების დამკვიდრება
 - ამოცანა 1 – 2015 წლისთვის, უზრუნველყოფილია ყველგან ყველა ბავშვისათვის (განურჩევლად სქესისა) დაწყებითი განათლების სრული კურსის გავლა.
3. გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობა და ქალებისთვის მეტი ძალაუფლების მიცემა
 - ამოცანა 1 – 2005 წლისთვის აღმოფხვრილია გენდერული უთანასწორობა დაწყებით და საშუალო განათლებაში, ხოლო განათლების ყველა დონეზე – 2015 წლისთვის.
4. ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება
 - ამოცანა 1 – 1990–დან 2015 წლამდე ორი მესამედით შემცირებულია იმ ბავშვების რაოდენობა, ვინც ხუთწლამდე ასაკისა კვდება.
5. დედათა ჯანმრთელობის გაუმჯობესება
 - ამოცანა 1 – სამი მეოთხედით შემცირებულია დედათა სიკვდილიანობა;
 - ამოცანა 2 – რეპროდუქციული ჯანდაცვა უნივერსალურად ხელმისაწვდომია ყველასათვის.
6. აივ/შიდსთან, მალარიასთან და სხვა დაავადებებთან ბრძოლა
 - ამოცანა 1 – 2015 წლისთვის შეჩერებულია აივ/შიდსის გავრცელება და დაწყებულია ამ პროცესის უკანსვლა;
 - ამოცანა 2 – 2010 წლისთვის ყველასთვის, ვისაც სჭირდება, ხელმისაწვდომია აივ/შიდსის მკურნალობა;
 - ამოცანა 3 – 2015 წლისთვის შეჩერებულია მალარიისა და სხვა სერიოზული დაავადებების შემთხვევები და დაწყებულია ამ პროცესის უკანსვლა.

7. გ. არემოს მდგრადობის უზრუნველყოფა

- ამოცანა 1 – ქვეყნის პოლიტიკასა და პროგრამებში დანერგილია მდგრადი განვითარების პრინციპები; უკუქცულია ბუნებრივი რესურსების განადგურების პროცესი;
- ამოცანა 2 – შემცირებულია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების დაკარგვა; 2010 წლისთვის დანაკარგის წილი მნიშვნელოვნადაა შემცირებული.
- ამოცანა 3 – 2015 წლისთვის განახევრებულია იმ მოსახლეობის რაოდენობა, ვისაც ხელი არ მიუწვდება უსაფრთხო სასმელ წყალზე და აუცილებელ სანიტარულ პირობებზე;
- ამოცანა 4 – 2020 წლისთვის მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებულია სულ ცოტა, 100 მილიონ უსახლკაროთა ცხოვრება;

8. განვითარებისათვის გლობალური პარტნიორობის სისტემის შექმნა

- ამოცანა 1 – გათვალისწინებულია ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების, ხმელეთით გარშემორტყმული ქვეყნებისა და პატარა განვითარებადი კუნძულოვანი სახელმწიფოების განსაკუთრებული საჭიროებები;
- ამოცანა 2 – მეტად განვითარებულია ღია, წესებზე დაფუძნებული, პროგნოზირებადი, არადისკრიმინაციული ფინანსური და ვაჭრობის სისტემა;
- ამოცანა 3 – სრულად მოგვარებულია განვითარებადი ქვეყნების ვალების პრობლემა;
- ამოცანა 4 – ფარმაცევტულ კომპანიებთან თანამშრომლობით, განვითარებადი ქვეყნებში ხელმისაწვდომია არაძვირადღირებული აუცილებელი ნამლები;
- ამოცანა 5 – კერძო სექტორთან თანამშრომლობით, ხელმისაწვდომია ახალი ტექნოლოგიური მიღწევები, განსაკუთრებით, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო სფეროში.

(ათასწლეულის განვითარების მიზნების და მასთან დაკავშირებული ამოცანების სრული ტექსტი (სხვადასხვა ენაზე) იხ. ვებგვერდზე: <http://www.un.org/millenniumgoals/>)

ისევ დგას საკითხი, ეს მიზნები და მათი სპეციფიკური ამოცანები საერთაშორისო სოციალური განვითარებისთვის უკან გადადგმულ ნაბიჯად უნდა მივიჩნიოთ თუ გარკვეული სახის პროგრესად (სეითი, 2006; კორელი, 2008; მათბორი & ფერდინანდი, 2008). ყველა საფეხურის საყოველთაო განათლების ხელშეწყობა (სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაცია)

შეცვალა დანყებითი განათლების მინიმალისტურმა მიზანმა (ათასწლეულის განვითარების მიზნები); ჯანდაცვის ყველა ასპექტის გაუმჯობესების (სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაცია), ნაცვლად მივიღეთ პირველადი ჯანდაცვის მიწოდების მინიმალური დონე (ათასწლეულის განვითარების მიზნები) და სხვა. დიკონი (2007), ისევე, როგორც მათბორი და ფერდინანდი (2008) მიიჩნევენ, რომ ათასწლეულის განვითარების მიზნები უმნიშვნელო პროგრესიც არის და უკან დახევაც. პროგრესი მოჩანს ვადებსა და სხვა კონკრეტულ განმარტებებში, რომლებიც აკურატულობად შეიძლება მივიჩნიოთ. ადამიანის კეთილდღეობის ყველა მთავარი ელემენტი – დასაქმება, განათლება და ჯანმრთელობა – ისევ მთავარ ამოცანებად რჩება. თუმცა, ყველა ანალიტიკოსი ერთხმად აღნიშნავს, რომ ათასწლეულის განვითარების მიზნების ფორმულირება უკან გადადგმული ნაბიჯია. ლაპარაკია იმაზე, რომ დომინანტურმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა იდეოლოგიამ (ნეოლიბერალიზმმა) იმოქმედა ამ ამოცანების ჩამოყალიბებაზე. გარდა ამისა, ამოცანებში უნივერსალურობის პრეტენზია შეცვალა უღარიბეს ქვეყნებზე და მსოფლიოს მოსახლეობის ყველაზე ღარიბ ნაწილზე კონცენტრაციამ. საქმე ისე კი არ არის, რომ მსოფლიო საზოგადოების უღარიბეს სექტორს არ სჭირდებოდა პოლიტიკის და პრაქტიკის მხრიდან ყურადღება, მაგრამ უნივერსალური პრინციპებიდან დაშორება აკანონებს – (1) განვითარების ფარგლების დაფინანსებას (რადგან განვითარება მსოფლიო მოსახლეობის სხვა სექტორებსაც უნდა ეხებოდეს) და იმას, რომ (2) მიზნები და შედეგები საყოველთაოდ აღარ მოიაზრებოდა. როგორც მიდგლი ამბობს (მიდგლი, 1997, გვ. 181), სოციალური განვითარება „ცდილობს, ეკონომიკური განვითარების და სოციალური მიზნების მეშვეობით, გააუმჯობესოს მთელი მოსახლეობის კეთილდღეობა“. ყველაფერი, რაც არ უნდა გაკეთდეს, უკიდურესი საჭიროების მქონეების დასახმარებლად უნდა იყოს. თუმცა, მხოლოდ სიღარიბის გარკვეულ ასპექტებზე ფოკუსირება, უკიდურეს სიღარიბეს „განსხვავებულ“ მდგომარეობაში აყენებს, იმის ნაცვლად, რომ ყურადღება გაამახვილოს ადამიანის ყველას მიერ გაზიარებულ კეთილდღეობის უფლებაზე. როცა საერთაშორისო განვითარების დახმარება მხოლოდ მსოფლიო ეკონომიკის ხელშეწყობაზეა ფოკუსირებული (და ამით ყველაზე მეტ სარგებელს მაღალგანვითარებული „დონორი“ ქვეყნები ნახულობენ), მსოფლიო მოსახლეობის უღარიბესი სექტორი კვლავაც გარიყული რჩება. აგრეთვე, ამ უღარიბეს მოსახლეობას ვეპყრობით, როგორც სხვების ეკონომიკური მიზნების მიღწევის საშუალებას და არა, როგორც დამოუკიდებელ ადამიანებს (შეადარე როულსი, 1972).

როგორც ირკვევა, ზოგიერთი მონაწილე ქვეყნის წარმომადგენელი სპეციფიკური მიზნების შესრულებას ეკონომიკურ სარგებლად უფრო მიიჩნევს, ვიდრე, ამოცანების დასახვიდან მიღებულ სიკეთედ. აგრეთვე საჭიროა იმის გათვალისწინებაც, თუ როგორ იმოქმედებს სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციისა და ათასწლეულის განვითარების მიზნების ბევრ

საკითხზე გამართულ საერთაშორისო დებატებზე მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში არსებული სხვადასხვანაირი ფასეულობათა სისტემა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პრაქტიკული პოლიტიკის დაგეგმვის დონეზე ათასწლეულის განვითარების მიზნები შეიძლება უფრო ფართო შეთანხმებას წარმოადგენს, ვიდრე შესაძლებელი იქნებოდა ბევრი ქვეყნისთვის (რომლებიც სიღარიბის აღმოფხვრაზე, სოციალური და ეკონომიკური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე მიპყრობილი ყურადღების მთავარი ბენეფიციანტები არიან). მაგალითად, ამ თვალსაზრისით, ნაკლები ნუგეში შეიძლება იყოს ის, თუ როგორ არის გამოხატული მე-2 და მე-3 მიზნებში გენდერულ თანასწორობასთან მიმართება. ეს ორივე მიზანი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ განათლება არის ადამიანის განვითარების მთავარი კომპონენტი და მსოფლიო საზოგადოება უნდა ისწრაფვოდეს, რომ ის ისევე იყოს ხელმისაწვდომი გოგონებისა და ახალგაზრდა ქალებისთვის, როგორც ბიჭებისა და ახალგაზრდა კაცებისთვის. მართლაც, გოგონების და ახალგაზრდა ქალების განათლების საკითხი (განსაკუთრებით წერა-კითხვასთან მიმართებით) ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი ფაქტორი აღმოჩნდა ადამიანის განვითარების გზაზე, როგორც სოციალური, ასევე ეკონომიკური თვალსაზრისით (გაეროს განვითარების სააგენტო, 1999; გაეროს ბავშვთა ფონდი, 1999). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, წერა-კითხვის ცოდნა ქალებში არის ადამიანის განვითარების ყველა განზომილების მაჩვენებელიც და მამოძრავებელიც. იმავდროულად, გოგონების და ახალგაზრდა ქალების განათლების დამაბრკოლებელი ბარიერები სათანადოდ უნდა შევაფასოთ. ამიტომ ამ მიზნის მისაღწევად საჭირო იქნება სერიოზული ცვლილებები მსოფლიოს ზოგიერთ ნაწილში.

ამ ყველაფრის გათვალისწინებით, კორელი (2008) მართალია თავის შეფასებაში, რომ სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის გაბედული იდეალები ასე სწრაფად გაქარწყლდა და რომ არსებობს მიზეზები, რომლებიც ეწინააღმდეგება დახმარების და განვითარების აშკარა განზრახვებს. დიკონი კი აგრეთვე გამოთქვამს ძალიან შესაწყნარებელ მოსაზრებას, რომ ათასწლეულის განვითარების მიზნებმა უფრო წარმატებით მიიპყრეს მსოფლიოს ყურადღება და, ყოველ შემთხვევაში, ახლა ეს არის ოფიციალური პოლიტიკა. ამ თვალსაზრისით, ათასწლეულის განვითარების მიზნები ქმნიან ნიადაგს, რომელზეც საერთაშორისო სოციალურმა სამუშაომ და სხვა სფეროებმა უნდა ააგონ თავიანთი საქმიანობა.

შედეგები სოციალური სამუშაოსთვის

რამდენადაც ათასწლეულის განვითარების მიზნები ეკონომიკურ და სტრუქტურულ განვითარებაზეა ფოკუსირებული, შეიძლება ვიკითხოთ რამდენად მნიშვნელოვანია ის სოციალური სამუშაოს დიდი ნაწილისთვის. დასაწყისისთვის შეიძლება დაგვჭირდეს იმ პრინციპების შეჯამება, რომლებიც საფუძვლად უდევს ათასწლეულის განვითარების მიზნებს. ესენი კი გახლავთ:

1. დასაქმების მნიშვნელოვნება; შიმშილის და სიღარიბის საკითხებზე ყურადღების გამახვილება;
2. როგორ მიმართებაშია გენდერული უთანასწორობის საკითხები ადამიანის განვითარების სხვა ასპექტებთან;
3. ადამიანის განვითარებისთვის ძალისხმევაში განათლების და ჯანმრთელობის უპირატესობა;
5. გარემოს შესაბამისობა ადამიანის განვითარების სხვა მთავარ საკითხებზე რეაგირების საპასუხოდ;
6. სხვადასხვა სტრუქტურულ დონეზე პარტნიორობის იდეა (სოციალურ-ეკონომიკურ კლასებს შორის, ეკონომიკურ სექტორებს შორის, ოჯახებს, თემებს და ქვეყნებს შორის, ორგანიზაციებსა და ინსტიტუტებს შორის).

მაშინ, როცა ამ პრინციპებიდან ზოგიერთმა შეიძლება ინსტინქტურად სოციალურ სამუშაოზე დაგანყებინოთ ფიქრი, სხვა ასპექტები შეიძლება უფრო მეტ გააზრებას მოითხოვდეს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ [...], ბევრი მათგანი, ვინც განვითარების საკითხებზე მუშაობს, ამტკიცებს, რომ სოციალური სამუშაოს ყურადღება მიმართულია მიკრო დონის საკითხებისა და პოლიტიკისკენ, შედეგად ფოკუსირებული არიან ჩამორჩენილებისთვის მომსახურების მიწოდებაზე; ნაცვლად იმისა, რომ იზრუნოს თემის კეთილდღეობაზე და მის (თავის ცალკეულ წევრებზე და ოჯახებზე ზრუნვის) შესაძლებლობაზე. ამიტომ, უფრო დეტალურად რომ გავაანალიზოთ, რა შედეგები ექნება ათასწლეულის განვითარების მიზნებს სოციალური სამუშაოსთვის, უნდა ვნახოთ რამდენად შეესაბამებიან ისინი სოციალური განვითარების იმ მიკრო დონის პრაქტიკას და პოლიტიკას, რომელშიც სოციალური მუშაკები შეიძლება მონაწილეობდნენ; უნდა გავიაზროთ მათ შორის კავშირი და როგორ უქმნის ათასწლეულის განვითარების მიზნები შესაძლებლობებს ან დაბრკოლებებს სოციალური სამუშაოს განხორციელებას ინდივიდუალურ ან მიკრო დონეზე. ამასთან, ზემოხსენებული ხუთი ზოგადი პრინციპი თავისთავად მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებულია. მაგალითად, როგორც გამოცდილება გვიჩვენებს, გენდერული უთანასწორობა უკავშირდება შიმშილს, სიღარიბეს, განათლების და ჯანდაცვის არქონას და ასე შემდეგ (შეადარე აპპ, 2008, გვ. 156).

აივ/შიდსი

ერთი მაგალითი იმისა, თუ როგორ არის ათასწლეულის განვითარების მიზნები ერთმანეთთან და სოციალურ სამუშაოსთან დაკავშირებული შეიძლება დავინახოთ იმაში, თუ როგორ იმოქმედა აივ/შიდსმა საჰარის სამხრეთით მდებარე აფრიკაზე (ჰეიმერი, 2007; ჩამა, 2008; დემერი & ბურგატი, 2008; ლაირდი, 2008). ამ კონტექსტში, აივ/შიდსის გავრცელების გააზრება განუყოფლად უკავშირდება ისეთი საკითხების ანალიზს, როგორცაა: ხელმისაწვდომი განათლება, ჯანდაცვის ინსტიტუციური ღონისძიებები (საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის და ჯანმრთელობის სფეროში განათლების ჩათვლით), სიღარიბე და საერთაშორისო ფარმაცევტული კომპანიები, სოციალური ურთიერთობები, სექსუალური პრაქტიკა, ძუძუთი კვება და ბავშვზე ზრუნვის სხვა მეთოდები და ა.შ. (ჰეიმერი, 2007).

დეტალურ ხარისხობრივ კვლევაში დემერი და ბურგატარი (2008) გამოთქვამენ მოსაზრებას, რომ აივ/შიდსით ცხოვრება სხვადასხვანაირია აშშ-სა და სამხრეთ აფრიკაში. ორი ქვეყნის სხვადასხვანაირი ეკონომიკური და პოლიტიკური სიტუაცია ამ განსხვავების ყველა ასპექტზე მოქმედებს – თუ როგორ აისახება ეს განსხვავებები ჯანდაცვის ინსტიტუციურ პრაქტიკაზე (ჯანმრთელობის სფეროში განათლების, პირის და თემის ეკონომიკური სტატუსის ჩათვლით); სოციალური კეთილდღეობის სისტემის სხვა ასპექტებზე; დანაკარგთან და სტრესთან გამკლავების კულტურულ ფაქტორებზე. ბევრი თვალსაზრისით, ზოგიერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი განსხვავებები ხარისხის კუთხით უფრო იჩენს თავს, ვიდრე რადიკალურად განსხვავებული გამოცდილების სახით. მაგალითად, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და სამხრეთი აფრიკის შედარებითი კვლევისას აღმოჩნდა, რომ ორივე ქვეყანაში არსებობს მნიშვნელოვანი სტიგმა მათზე, ვინც ეხმარება მომაკვდავ მეგობარს ან ნათესავს, აგრეთვე მათზე, ვისაც თავად აქვს აივ/შიდსის სტატუსი. ამის მსგავსად, ორივე ქვეყანაში კვლევისას გამოკითხულებმა ილაპარაკეს ხშირ უმუშევრობაზე და „ყოველდღიურად თავის გასატანად საჭირო სახსრების“ სიმწირეზე (დემერი & ბურგატი, 2008, გვ. 365). იმავდროულად, არსებული მხარდაჭერის მასშტაბი ამერიკის შეერთებულ შტატებში მნიშვნელოვნად დიდი იყო, ვიდრე სამხრეთ აფრიკაში. ამიტომ, ამ ქვეყნებში აივ/შიდსთან დაკავშირებული დანაკარგების და ცხოვრებისეული საკითხების ზეგავლენაც სხვადასხვანაირია. მაშინ, როცა კვლევის ამერიკელი მონაწილეები ლაპარაკობენ დახმარების და არსებული მომსახურების მიღების პრობლემებზე, სამხრეთ აფრიკაში ასეთი დახმარებები უბრალოდ არ არსებობს. ამერიკელი მონაწილეები ლაპარაკობენ სტიგმაზე და ექსკლუზიის განცდაზე ამასთან შედარებით უფრო მძიმეა სამხრეთ აფრიკული გამოცდილება, როცა ადამიანებს ფიზიკურად აძევებენ სახლებიდან; აკრიტიკებენ და გარიყავენ მათ, ვინც მეგობრებზე ან ნათესავებზე ზრუნავს; მატულობს დაობლებული ბავშვების და შვილმკვდარი მშობლების რაოდენობა.

ათასწლეულის განვითარების მიზნებში დაფიქსირებული ზოგიერთი ფაქტორი მოიცავს აივ/შიდსის საკითხებს; მათგან ყველაზე მკაფიოა სიღარიბის აღმოფხვრა და ჯანმრთელობის მთავარ პრობლემებთან ბრძოლა. მიზნების განზრახვები, რომლებიც ეხება სქესს, ბავშვებს, დედათა ჯანმრთელობას და განათლებას, ყველა დაკავშირებულია აივ/შიდსთან, ისევე როგორც მე-8 მიზნის მე-4 ამოცანა, რომელიც გულისხმობს, რომ ყველაზე გაჭირვებულებს გავუადვილოთ ძვირადღირებული მედიკამენტების მოპოვება. შეიძლება ეს შედეგები საერთაშორისოა, იმ თვალსაზრისით, რომ ცალკეული პირები, ინსტიტუტები, იდეები და თავად ვირუსი გადაადგილებიან ერთი ქვეყნიდან მეორეში. თუმცა, არსებობს შეუმჩნეველი სხვაობა იმ მეთოდებში, რომლითაც სოციალურ მუშაკებს სხვადასხვა ქვეყანაში ეფექტურად შეუძლიათ რეაგირება. ეს ამბავი არ უკავშირდება მხოლოდ უფრო დიდ ინსტიტუციურ რესურსებს, რომლებიც აქვთ ჩრდილოეთის მაღალგანვითარებულ ქვეყნებს (მიუხედავად იმისა, რომ ეს გასათვალისწინებელი ფაქტორია). აგრეთვე არსებობს გამკლავებისა და დახმარების განსხვავებული ტრადიციები, რომელთაც სოციალური მუშაკები ყურადღებით უნდა ეპყრობოდნენ. როგორც დემერიმა, ბურგატარმა (2008) და ლაირდმა (2008) დაადგინეს, საჰარის სამხრეთით მდებარე აფრიკაში კიდევ უფრო ნაკლებად ეფექტური იქნებოდა პრაქტიკა, სოციალურ მუშაკებს რომ არ გაეთვალისწინებინათ აფრიკულ საზოგადოებაში ფართოდ გავრცელებულ გამკლავების და გადარჩენის მოდელი. ზოგიერთ სიტუაციაში სოციალურ მუშაკებს მოეთხოვებათ გამოიმუშაონ ცოდნა და უნარი იმათი დახმარებისა, ვისაც აივ/შიდსი შეეხო, რათა ამ ადამიანებს გაუჩნდეთ სარჩოს შოვნის ალტერნატიული გზები; ისინი გაუმკლავდნენ მაღალი სიკვდილიანობის ზეგავლენას დემოგრაფიაზე და განსაკუთრებით, ბავშვების ქუჩაში ცხოვრების ფართომასშტაბიან პრობლემას (ჩამა, 2008; ლაირდი, 2008). ლაირდი (ლაირდი, 2008, გვ. 148) ამტკიცებს, რომ ასეთ კონტექსტში სოციალური სამუშაოს პრაქტიკამ ხელი უნდა შეუწყოს უნარების გადაცემას, მსუბუქი ტექნოლოგიისა და მიკრო ფინანსების განვითარებას და თემის განვითარებისთვის საჭირო სხვა პრაქტიკას, რომელიც იშვიათობაა უფრო მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში. მას ამ მოსაზრების საილუსტრაციოდ კონკრეტული მაგალითები მოჰყავს ისეთი საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების პრაქტიკიდან, როგორებიც გახლავთ ფლან ინტერნეშენალი და ოქსფამი; რომელთაც განვითარების მიზნების მისაღწევად მთელი სოფლები, თემები და დიდი ოჯახები ჩართეს პრაქტიკული დავალებების შესრულებაში. ეს სრულებით მართებულად გვეჩვენება. თუმცა, იმავდროულად დემერის და ბურგატარის (2008) აღმოჩენები ამტკიცებს, რომ სოციალური განვითარების ამ გავლენაზე რეაგირების და მისი გაცნობიერების უნარი (და არ უნდა იყოს მისი შემცველი).

ჯანმრთელობა და ოჯახი

აივ/შიდსის სპეციფიკურ საკითხთან ერთად (რომელიც ისეთ რეგიონებში, როგორცაა აფრიკა და აზია, უფრო მეტად ქალებს ეხება, ვიდრე მამაკაცებს), ათასწლეულის განვითარების მიზნები აგრეთვე ეხება ქალებთან, ორსულობასთან და ბავშვების სიკვდილიანობასთან დაკავშირებულ ჯანმრთელობის საკითხებს (მიზნები 4 და 5) (მუირუ, 2008). ვიზიარებთ კრიტიკულ აზრს, რომ ქალის თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხების განმარტება ათასწლეულის განვითარების მიზნებში მნიშვნელოვნად დავინროვებული და შეზღუდულია, ვიდრე სოციალური განვითარების მსოფლიო სამიტის დეკლარაციაში (იხ. მსჯელობა ზემოთ). აგრეთვე საჭიროა აღინიშნოს, რომ მსოფლიოს ბევრ ნაწილში ადამიანის განვითარებას კვლავაც აფერხებს ის, რომ ქალის მეორეული სოციალური სტატუსი მჭიდროდ უკავშირდება რეპროდუქციულ ჯანმრთელობას, შვილიერებას და ბავშვების ჯანმრთელობას. მაგალითად, არსებობს მჭიდრო კავშირი ზოგადად ჯანმრთელობას და განსაკუთრებით, ქალის ჯანმრთელობას, სიღარიბეს და განათლებას შორის (მათბორი & ფერდინანდი, 2008; სეფერი და სხვები, 2008). ამ ნაშრომის შექმნის დროს გაერომ აღნიშნა, რომ დედათა დაავადების და სიკვდილიანობის რაოდენობა კვლავაც მაღალია; ყოველწლიურად ნახევარი მილიონი ქალი კვდება მშობიარობის ან გართულებული ორსულობის მიზეზით. ეს მაჩვენებელი განსაკუთრებით მედგარი აღმოჩნდა, რადგანაც ახლაც ისეთივეა, როგორც 1980-იანი წლების შუაში იყო დაფიქსირებული (შეადარე 1992, გვ. 201). მშობიარობისას ან მშობიარობის მიზეზით სიკვდილის შემთხვევების 99 პროცენტი სამხრეთის ქვეყნებში ხდება; ხოლო აქედან 86 პროცენტი – საჰარის სამხრეთით მდებარე აფრიკაში და სამხრეთ აზიაში. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დედათა ავადმყოფობა და სიკვდილიანობა პირდაპირ არის დაკავშირებული შიმშილის, სიღარიბის თუ უმუშევრობის დონესთან და განათლების შესაძლებლობის არქონასთან. ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქმე გვაქვს უფრო სოციალურ და არა, ცალსახად, ბიოლოგიურ ჯანმრთელობასთან. ამ რეგიონში მათი ჯანმრთელობის სტატუსი, ვისაც ძალიან ცოტა აქვს, საკმაოდ განსხვავდება იმათი სტატუსისგან, ვისაც საერთოდ არაფერი აქვს (ზიმერი, 2008).

განვითარებად ქვეყნებში დედათა ჯანმრთელობის საქმეში სოციალური სამუშაოს როლზე ლაპარაკისას, სეიპელი (1992) ამტკიცებს, რომ აქ პროფესიონალებს განსაკუთრებული როლი ეკისრებათ. ის თვლის, რომ, პირველ რიგში, სოციალურ სამუშაოს დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის განვითარებაში. სეიპელი აღნიშნავს, რომ ძალიან დიდი განსხვავებაა, თუ როგორ ზრუნავენ ორსულის ჯანმრთელობაზე განვითარებად და მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში. მისი აზრით, მნიშვნელოვანი საქმეა პროგრამების დაგეგმვა და განხორციელება. მეორე მხრივ, სეიპელი თვლის, რომ სოციალურმა მუშაკებმა მოსახლეობას უნდა მიანოდონ ჯანმრთელობასთან

დაკავშირებული ინფორმაცია და ცოდნა. ის აღნიშნავს, რომ ჩრდილოეთის ქვეყნებში სოციალური მუშაკები, სხვა პროფესიის კოლეგებთან ერთად, უკვე ასრულებენ ამგვარ სამუშაოს. მესამე, სოციალური მუშაკები აქტიურად უნდა ჩაერთონ (საზოგადოებაში და განსაკუთრებით, ჯანდაცვის სისტემაში) ქალის სტატუსის ადვოკატობაში. სოციალური მუშაკების წვლილი ამ სფეროში პოლიტიკის შემუშავებასა და ადვოკატობაში არის პროფესიული უნარების მნიშვნელოვანი რეალიზაცია. მეოთხეც, მართებულია, რომ სოციალურმა მუშაკებმა ითანამშრომლონ ადგილობრივ ქალთა ორგანიზაციებთან და მხარი დაუჭირონ მათ დედათა ჯანმრთელობის გაუმჯობესების საქმეში. სეიპელი აღნიშნავს, რომ ბოლო წლებში აფრიკის მსგავს რეგიონებში დედათა ჯანმრთელობის საქმეში მიღწეული ბევრი წარმატება თავად ადგილობრივი ქალების დამსახურებაა. ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ ქალების გარემოს გაუმჯობესებაში, ცოდნის გაღრმავებაში, კულტურულ ცვლილებებში და ჯანდაცვის სისტემის განვითარებაში. ეს მსჯელობა სცილდება დედათა ჯანმრთელობის თემას, რადგან ბევრი თვალსაზრისით უკავშირდება ქალის ჯანმრთელობის უფრო ზოგად საკითხებს. თუმცა, იმ კონტექსტში, რომელსაც სეიპელი ეხება, (ავადმყოფობის და სიკვდილიანობის მაღალი მაჩვენებლის გათვალისწინებით) ორსულობა და მშობიარობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ფაზებია ქალის ცხოვრებაში.

ამ მიდგომის საილუსტრაციოდ გამოდგება ჯულიას და კონდრათის (2005) მიერ აღწერილი ქალთა ჯანმრთელობის ორგანიზაცია ელ სალვადორში. ამ ორგანიზაციაში ჯანდაცვის ყველა ასპექტს ჯანდაცვის მუშაკებთან ერთად თავად ქალებიც იზიარებდნენ. ეს გულისხმობდა ორივეს, ჯანმრთელობის პრობლემების განსაზღვრასაც და ჯანმრთელობის საჭიროებების შეფასებასაც. ეს პროექტი აგრეთვე განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა ადგილობრივ მიდგომებს; იმ თვალსაზრისით, რომ იყენებდა იმ ცოდნას, რომელიც ქალებს უკვე ჰქონდათ საკუთარი ჯანმრთელობის შესახებ და წვრთნიდა ადგილობრივ ქალებს ჯანდაცვის მუშაკებად. შედეგი ის გახლდათ, რომ გაუმჯობესდა ქალების ჯანმრთელობის მდგომარეობა და თემის თავდაჯერებაც მასთან ერთად. როგორც ჯულია და კონდრათი (ჯულია & კონდრათი, 2005, გვ. 545) აღნიშნავენ, „მიზნებს მიაღწიეს და დროთა განმავლობაში საკმარისი უნარები და შესაძლებლობები მოიპოვეს“. ამ პროცესში სარგებელი არა მხოლოდ ადგილობრივმა ქალებმა ნახეს, არამედ, მათთან მომუშავე პროფესიონალებმაც.

ნიგნიერება და სქესი

აქ კიდევ ერთხელ შეიძლება აღინიშნოს, რომ მსოფლიო სოციალური სამიტის დეკლარაციის სერიოზული განცხადება გენდერული თანასწორობის შესახებ ერთგვარად გაქარწყლდა ათასწლეულის განვითარების მიზნებში. იმავდროულად, რამდენადმე წინაა ნამონეული გოგონების და ახალგაზრდა ქალების გა-

ნათლება; აღსანიშნავია, რომ მიზნებში 2 და 3 ამ უფრო ფართო კონცეფციის ასპექტები შენარჩუნებულია. კვლევამ აჩვენა, ის მოსაზრება, რომ გოგონების და ახალგაზრდა ქალების წიგნიერება არის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი მამოძრავებელი ადამიანის განვითარებისა, იქცა ტრადიციულ სიბრძნედ (გაეროს განვითარების სააგენტო, 1999; გაეროს ბავშვთა ფონდი, 1999). ისე როგორც ქალის ჯანმრთელობის საკითხებთან დაკავშირებით ვნახეთ, გოგონას წიგნიერებაც ძალიან მჭიდროდ არის დაკავშირებული მისი ოჯახის ეკონომიკურ სტატუსთან (რაო, 1996; მუნო & კინანი, 2000; განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/CEDPA, 2004).

ისეთ სიტუაციებში, როცა ურთიერთობა სოციალურ სამუშაოსა და განათლებას შორის ძალიან ინსტიტუციურია, სოციალური სამუშაოს როლი ამ თვალსაზრისით იმაში მდგომარეობს, რომ დაეხმაროს გოგონებს და ახალგაზრდა ქალებს ხელი მიუწვდებოდეთ განათლებაზე და გააგრძელონ სწავლა (როგორც ჩვეულებრივი ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილი). ამის მიღწევა შეიძლება სკოლაში კონსულტანტებად მუშაობის გზით. გარდა ამისა შეიძლება რეაგირება ოჯახზე ან სხვა სირთულეებზე, რომელთაც შეიძლება უზიარებდნენ გოგონას და ახალგაზრდა ქალს სკოლაში ცუდად სწავლისკენ, ან სავალდებულო საგანმანათლებლო სისტემის მიტოვებისკენ. ასეთი შემთხვევები ხდება, როგორც ჩრდილოეთის, ასევე სამხრეთის ქვეყნებშიც (რაო, 1996; მუნო & კინანი, 2000; ფარმერი და სხვები, 2005; ლივი & ჩემბერლინი, 2007). თუმცა, ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების კონტექსტში სოციალური სამუშაოს როლი განათლებასთან მიმართებით ხშირად უფრო ფართოა და ნაკლებად არის ფოკუსირებული კონკრეტულ გოგონებზე. მაგალითად, ზოგჯერ ეს შეიძლება მოიცავდეს იმის მსგავს სამუშაოს, როგორსაც ჩრდილოეთის ქვეყნებში ასრულებენ სოციალური მუშაკები; აგრეთვე შეიძლება საქმე გვექონდეს ჯანმრთელობის, სოციალური განათლების და თემის განვითარების საკითხებთან. იმ საკითხების სიაში რომლებსაც სოციალური სამუშაო შეიძლება შეეხოს არის: გენდერული ურთიერთობა, ქალის პოზიცია საზოგადოებაში, ქალის ჯანმრთელობის საკითხები, როგორცაა ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრება, და უფრო ზოგადად რეპროდუქციული და სექსუალური ჯანმრთელობა (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/CEDPA, 2005). მართლაც, ბევრ სიტუაციაში გოგონების წიგნიერება, ისევე როგორც ზრდასრული ქალების წიგნიერება, არ არის განცალკევებული ცოდნისგან ქალის ჯანმრთელობის და ბავშვთა დაცვის შესახებ (ადამიანის ტრეფიკინგის საფრთხის ჩათვლით – იხ. თავი 3) (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/CEDPA, 2004; აჩარია & კოირალა, 2006). ხშირად ამბობენ, რომ ქალი უზრუნველყოფს ოჯახის და თემის ჯანმრთელობას და კეთილდღეობას. თუმცა, მათი პირადი ჯანმრთელობა ამ პროცესში შეიძლება იგნორირებული აღმოჩნდეს; ნაწილობრივ კულტურული მიზეზებით და ნაწილობრივ რესურსების არქონის გამო (სეიპელი, 1992). წიგნიერებაზე მუშაობის კომბინირება განვითარების სხვა

სფეროებთან ეფექტურია დაუყოვნებელი შედეგისთვისაც და იმიტომაც, რომ წიგნიერება, თავისთავად, ქმნის პირობებს მდგრადი განვითარებისთვის და ხალხის მონაწილეობისთვის ადგილობრივ თემებში.

ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება ეგვიპტეში განვითარების და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრის (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი) მიერ განხორციელებული პროექტი. ეს არის ამერიკაში დაფუძნებული არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც პარტნიორ ორგანიზაციებთან ერთად აფრიკასა და აზიაში განათლების მეშვეობით განვითარებას უჭერს მხარს (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/CEDPA, 2005).

ამ პროექტმა, რომელიც ეგვიპტის ქალთა ეროვნულ საბჭოსთან ერთად განხორციელდა, ერთმანეთთან დააკავშირა გოგონების წიგნიერება და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების თანამშრომლების და მოხალისეების წვრთნა რათა:

„თავიანთ ადგილობრივ თემებში დაეცვა გენდერული ინტერესები და მოეგვარებინა საკითხების ფართო წრე, როგორც არის ნაადრევი ქორწინება, სკოლის მიტოვება, უნიგნურობა, ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრება, ქუჩის ბავშვები, გოგონებში სოციალური და სპორტული აქტივობის ნაკლებობა, უმუშევრობა, ქალთა დისკრიმინაცია, სკოლების ნაკლებობა და სამედიცინო ზრუნვის არქონა (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/, 2005, გვ. 1).

გარდა ამისა, თავად გოგონებმა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების 240 წარმომადგენელთან და თემის სხვა ლიდერებთან ერთად გაიარეს წვრთნა, რათა შეძლებოდათ თემის ადვოკატობა. წვრთნის მონაწილეებმა შეისწავლეს საჭიროებების შეფასება, მონაცემთა შეგროვების და გაანალიზების მეთოდები, ადვოკატობის საქმეში დახმარება, ეფექტური და სტრატეგიული კომუნიკაციის უნარი, მოქმედების დაგეგმვა და მონიტორინგი, შეფასება. ამ პროექტის კვალდაკვალ და მასზე დაყრდნობით, ეგვიპტის ქალთა ეროვნულმა საბჭომ და სხვა ადგილობრივმა არასამთავრობო ორგანიზაციებმა განავითარეს გამოცდილი მოხალისეების და პროფესიონალების ქსელი, რომლის წევრებსაც შეუძლიათ გააგრძელონ გოგონების და ქალების ადვოკატობა რეგიონალურ და ეროვნულ პოლიტიკაში (განვითარებისა და მოსახლეობის საქმიანობების ცენტრი/, 2005, გვ. 2).

ამ და სხვა მსგავს პროექტებში სოციალური მუშაკები მასწავლებლებთან, მედიცინის პროფესიონალებთან ადგილობრივი თემის ადმინისტრატორებთან და წევრებთან ერთად არიან ჩაბმული (აჩარია & კოირალა, 2006, გვ. 38). ასეთ კონტექსტში პრაქტიკა მოითხოვს უნარს, იმუშაო ერთდროულად მიკრო, მეზო და მაკრო მდგომარეობით; უნდა შეგეძლოს პირდაპირი ჩარევის მეთოდით იმუშაო

გოგონებთან, ახალგაზრდა ქალებთან და თემის სხვა წევრებთან (პიროვნებებთან და ჯგუფებთან მუშაობა). აგრეთვე თავისუფლად უნდა შეგეძლოს გადასვლა პროგრამების დაგეგმვაზე და შეფასებაზე, პოლიტიკის შემუშავებაზე, პროექტის ადმინისტრირებაზე და ასე შემდეგ. ეს მრავალ დონიანი მიდგომა აგრეთვე მოითხოვს, რომ სოციალურ მუშაკს შეეძლოს პარტნიორობა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების და თემების წარმომადგენლებთან თუ სხვა პროფესიონალებთან. გოგონების და ქალების წიგნიერებაზე ძალისხმევის ამგვარი კომბინირება განათლებასა და ადვოკატობასთან (რომელიც ეხება უფრო ზოგად საკითხებს მათ ცხოვრებაში) არა მხოლოდ დაუყოვნებელ ეფექტს იძლევა, არამედ წვლილი შეაქვს თემის განვითარების გრძელვადიან მდგრადობაში, რადგან წიგნიერება გოგონებს და ახალგაზრდა ქალებს თავად უყალიბებს მზაობას მომავალში საქმიანობისთვის.

დასაქმება და გარემო

ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება, რომლითაც ათასწლეულის განვითარების მიზნები ცდილობს სიღარიბის აღმოფხვრას, დასაქმების პირობების და შესაძლებლობებს გაუმჯობესება გახლავთ (მიზანები 1 და 8). იმავდროულად, არ შეიძლება ამ მიზნების გამოყოფა მე-7 და მე-8 მიზნებში პირდაპირ თუ არა-პირდაპირ გამოხატული შედეგებისგან გარემოსა და მდგრადობასთან დაკავშირებით. რადგან სულ უფრო აშკარა ხდება ბუნებაზე ინდუსტრიალიზაციის და ურბანიზაციის ზეგავლენა, ხშირდება მონოდებები გარემოს მდგრადობის გათვალისწინებით, გავაუმჯობესოთ დასაქმების შესაძლებლობები (სეიტზი, 2008). დროთა განმავლობაში ეს უკავშირდება სოციალური მდგრადობის საკითხებს და განსაკუთრებული ტიპის ინდუსტრიალიზაციის თუ ეკონომიკური საქმიანობის მოდელის სხვა ცვლილებების ზეგავლენას თემებზე.

კურუვილა (2005) აღწერს ეკონომიკური განვითარების პროგრამის ზეგავლენას ინდოეთის სანაპირო რეგიონებში მცხოვრებ თემებზე. 1950-იან წლებში ინდოეთში დაიწყო პროექტი „გაერთიანებული თევზსაჭერები“. ამ პროექტმა ბევრი პროფესიონალი და მოხალისე მოიზიდა ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან. ისინი მუშაობდნენ ტრადიციული მეთევზეობის მიმდევარ თემებთან ჯერ კერალაში და შემდეგ ინდოეთის სხვა რეგიონებშიც (კურუვილა, 2005, გვ. 47). პროფესიონალთა შორის იყვნენ თევზჭერის ტექნიკის, ეკონომიკის და თემის განვითარების ექსპერტები. ადგილობრივ თემებზე პროექტის გრძელვადიანი ეფექტის კვლევამ აჩვენა, რომ მოსახლეობამ აითვისა თანამედროვე სამრეწველო მასშტაბის თევზჭერის მეთოდები. გარდა ამისა, სხვა მხრივ მდგომარეობა გაუარესდა; აშკარა იყო ცუდი ზეგავლენა თევზის მარაგსა და გარემოს სხვა ფაქტორებზე, უარესობისკენ შეიცვალა თემების ყოველდღიური ცხოვრება (კურუვილა, 2005, გვ. 48). განსაკუთრებით ჭარბმა თევზჭერამ და მასთან დაკავშირებულმა

ფაქტორებმა დაარღვიეს ეკოლოგიური ბალანსი. გარდა ამისა, ტრადიციული მეთევზეობის მიმდევარი თემები გარიყული აღმოჩნდნენ. შემცირდა დასაქმება და ეკონომიკური შესაძლებლობები, რადგან თევზჭერის პოლიტიკის და პრაქტიკის შეცვლამ გამოიწვია უცხოეთიდან და ინდოეთის სხვა მხარეებიდან მეთევზეების ინტენსიური შემოსვლა ამ რეგიონებში. ამასთანავე ადგილობრივ თემებს უარესობისკენ შეეცვალათ ცხოვრების სტილი, რადგან, რაოდენ ირონიულიც არ უნდა იყოს, მათთვის თევზის ჭამა მიუწვდომელ სიამოვნებად იქცა.

ამ მდგომარეობის საპასუხოდ სოციალურმა მუშაკებმა, სოციალურ განვითარებაში ჩართულმა სხვა პროფესიონალებმა და მოხალისეებმა თავიანთი ძალისხმევა მიმართეს ამ თემების დახმარებისკენ, რათა სხვადასხვაგვარად მოეგვარებინათ უწინდელი „განვითარების“ შედეგები. ამ საქმიანობას ბევრი სხვადასხვა სახე ჰქონდა. ისინი – იყვნენ მედიატორები მეთევზეთა თემებსა და გარეშე ორგანიზაციებს თუ ინტერესებს შორის (შტატის თუ ქვეყნის მთავრობის განყოფილებები, საერთაშორისო ფირმები); ეხმარებოდნენ თემებს მოეძებნათ ალტერნატივა და განვითარებინათ ახალი პროფესიები; ხელს უწყობდნენ (ადგილობრივი და ეროვნული მთავრობის ძალისხმევით) რეგიონში ეკონომიკური საქმიანობისთვის მიკრო ფინანსების გამოყოფის საქმეს; ეხმარებოდნენ ბავშვებს განათლების ოფიციალური სისტემის გამოყენებაში; ატარებდნენ კონსულტაციებს თემში, ახორციელებდნენ საგანმანათლებლო პროგრამებს ჯანმრთელობის და ადგილობრივთათვის სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე, ხელს უწყობდნენ სოციალურ მოძრაობებს თემში (კურუვილა, 2005, გვ. 49). აგრეთვე ცხადია, რომ საბოლოო შედეგი სავარაუდოდ იქნება ხანგრძლივად არსებული, მეტ-ნაკლებად ტრადიციული ცხოვრების სტილიდან უფრო თანამედროვეზე გადასვლა. ამგვარი მიდგომით საბოლოო შედეგს უნდა მივაღწიოთ ადგილობრივ თემებთან პარტნიორობით; ლაპარაკია იმაზე, რომ ეს ცვლილებები არ იყოს მათთვის უხეშად თავსმოხვეული და არ გამოიწვიოს მათი გარიყულობა. კურუვილას (კურუვილა, 2005, გვ. 51-2) აზრით, ეს მოითხოვს საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოს, რომელიც ამ სიტუაციაში შეიძლება აერთიანებდეს არასამთავრობო ორგანიზაციებში მომუშავე სხვა ქვეყნის სოციალურ მუშაკებს და საერთაშორისო ორგანიზაციებში მომუშავე ადგილობრივ სოციალურ მუშაკებს. ამ პროფესიონალებმა უნდა იცოდნენ „დახმარების“ პოლიტიკური ეკონომიკა და ეს უნდა აქციონ ეროვნული და საერთაშორისო პროფესიული დებატების ღია თემად. აქ აგრეთვე საჭიროა პროფესია, რომელსაც სოციალურ ძალაუფლებასთან არაიერარქიული დამოკიდებულება ექნება, პარტნიორულად იმუშავენ „ადგილობრივი თემისთვის და მისი სახელით“ და ეცდებიან თავი აარიდოს გარეშე ექსპერტის მოსაზრებებს. და ბოლოს, შეიძლება დავამატოთ, რომ სოციალურმა მუშაკებმა უკეთ უნდა იცოდნენ, რომ სოციალური პრაქტიკა და ადამიანთა საზოგადოება დაკავშირებულია ბუნებრივ გარემოსთან.

„სიღარიბის აღმოფხვრის“ შესახებ

მსჯელობიდან გამომდინარე შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ერთმანეთს ენი-ნაალმდეგება, ერთი მხრივ, მიდგლის მოსაზრება, რომ განვითარების საქმეში საჭიროა ყურადღების გამახვილება სოციალურ ფაქტორებზე; კორელის კრი-ტიკა იმასა, თუ როგორ დაშორდა ათასწლეულის განვითარების მიზნები მსოფ-ლიო სოციალური სამიტის დეკლარაციას და, მეორე მხრივ, დააკნინა სიღა-რიბეს, თანასწორობასა და თანაბარუფლებიანობას შორის კავშირი (იქნება ეს სოციალურ-ეკონომიკური კლასის და/ან კასტის, სქესის, ეთნიკურ, რასობრივ, კულტურულ, რელიგიურ თუ სხვა საფუძველზე). ათასწლეულის განვითარების მიზნები მკაფიოდ არის ორიენტირებული სიღარიბის აღმოფხვრაზე და განს-კუთრებით ამახვილებს ყურადღებას სიღარიბის მატერიალურ განზომილე-ბაზე. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ისინი, ვინც ათასწლეულის განვითარების მიზნებს აკრიტიკებენ, ფაქტურად არ უარყოფენ ამ კავშირს. ლაპარაკია იმ-აზე, თუ როგორ შეიძლება ამის ყველაზე მართებულად მოგვარება და იმაზე, რომ ეს არ უნდა გახდეს ერთადერთი ან უპირატესი გზა ისეთი საკითხების მოგვარებისა, რომლებიც ბევრად უფრო ფართოა, ვიდრე რესურსების ან შე-მოსავლების მიწოდების საქმე.

მორაზესი და პინტაკი (2007) მიმოიხილავენ რა გლობალური სიღარიბის მთა-ვარ თეორიებს, აღნიშნავენ, რომ მართალია, ბევრი მათგანი უფრო დაიხვეწა და მოიცვა სოციალური და ეკონომიკური განზომილებები, ისინი მაინც ჩრდილოე-თის ქვეყნების კონცეფციებს და პერსპექტივებს ასახავენ. მაგალითად, ისინი ამტკიცებენ, რომ ეს გულისხმობს დებატებს, ერთი მხრივ, სიღარიბის, როგორც ინდუსტრიული სისტემისა და საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირების შედეგსა და მეორე მხრივ, პიროვნების წარუმატებლობის თეორიების გააზრებაზე (რომელიც ასე შეაჯამეს „სოციალური ინდივიდუალური ბრალეულობის პი-რისპირ“ {2007, გვ. 109}). შედეგად, ჩრდილოეთის ქვეყნებში ანალიზისას ყურადღებას ამახვილებენ თეორიებზე, რომლებიც ეხება: ინკლუზია/ექსკლუ-ზიას, უნივერსალურ ან ამორჩევით რეაგირებას, რესურსების განაწილებას და კეთილდღეობის ინსტიტუციონალიზაციას დახმარების ფორმით. ისინიც კი, ვინც ამ საკითხებს განვითარებად ქვეყნებში აკვირდებიან, ამ პრობლემას თავს ვერ აარიდებენ. ამის საპირწონედ, ვარაუდობენ, რომ თუ სიღარიბის თეორი-ის ჩამოყალიბებაში თავად ღარიბების ხედვას გავითვალისწინებთ, არაერთი ძალიან განსხვავებული გამოსავალი გამოინახება. მორაზესი და პინტაკი იმ-ველიებენ აიტის (2005) ნაშრომს, რომელიც აცხადებს, რომ „ეკონომიკური თავისუფლება“ („ეკონომიკური უსაფრთხოების“ საპირისპიროდ) არის ის, რაც გვჭირდება (2007, გვ. 115-16). ასეთი მიდგომა მოითხოვს ეკონომიკური საკითხ-ების მოგვარებას პოლიტიკურ, სოციალურ, კულტურულ და სხვა ფაქტორებთ-ან ერთად და არა ისე, თითქოს, შეიძლებოდეს მათი განცალკევება. ამას შე-დეგად მოჰყვება: სიღარიბის „ღარიბებისეული“ განმარტება (გლობალიზაციის

კრიტიკის და კოლონიალიზმის შედეგების ჩათვლით); თემის ყურადღების მო-ბილიზება საზომების საკითხებზე; რესურსების გადანაწილებისადმი ინკლუზი-ური მიდგომა (იმის აღიარებით, რომ ვაჭრობის დაუბალანსებლობა, საშინაო კორუფცია და ძირითადი საჭიროებები [წყლის, საკვების და მედიკამენტების/ მედიცინის ხელმისაწვდომობა] ერთმანეთთან არის დაკავშირებული) და ჩარევა ადამიანური კაპიტალის განვითარებაში მონაწილეობით პრინციპებზე დაყრდ-ნობით (ნაცვლად, „ინფრასტრუქტურაზე“ ფოკუსირებისა, როგორც ხშირად ხდება) (მორაზესი & პინტაკი, 2007, გვ. 117).

აბსოლუტური სიღარიბის სოციალური განზომილების აღიარება არის მორაზესის და პინტაკის მსჯელობის ნაწილი. ამას მხარს უჭერს თაუნსენდიც (2006), რომელიც აკრიტიკებს მსოფლიო ბანკის მეთოდს, რომლის მიხედვითაც ის ვისაც დღეში 1 (აშშ) დოლარი აქვს შემოსავალი აბსოლუტურად ღარიბად ითვლება და ის, ვისაც 2 (აშშ) დოლარი აქვს შედარებით ღარიბად (ან სოციალ-ურ ნიადაგზე ღარიბად) მიიჩნევა. მისი აზრით, 1 (აშშ) დოლარი უნდა გაიზ-არდოს 1.5 (აშშ) დოლარამდე, რადგან მთელი მსოფლიოს მასშტაბით რეალური ფასები და ღირებულებები გაიზარდა. აგრეთვე უნდა იქნას გათვალისწინებული სოციალური საზომები იმის დადგენაში, თუ რა ჯდება უბრალოდ ადამიანის სიცოცხლის შენარჩუნება (მსოფლიო ბანკი დაგვიპირდა ამის გაკეთებას, მაგრამ არ გააკეთა); ამის შედეგად კიდევ გაიზარდება ზემოაღნიშნული მაჩვენებელი (თაუნსენდი, 2006, გვ. 5-6). როგორც მორაზესი და პინტაკი (2007, გვ. 108) აღნიშნავენ, კლასიკოსი ეკონომისტი ადამ სმიტიც (ზოგჯერ უსამართლოდაც, იმ თეორიების ავტორად არის მიჩნეული, რომლებიც ახლა ქმნიან მსოფლიოს ორთოდოქსული ნეოლიბერალიზმის ნაწილს) თვლის, რომ სიღარიბის კონცეფ-ცია უნდა შეიცავდეს იმას, რაც აუცილებელია, რომ იცხოვრო საბაზრო დონეზე იმ საზოგადოებაში, რომელსაც ეკუთვნის და არა მხოლოდ იმდენს, რაც აუცი-ლებელია, რომ სიკვდილს გადაურჩე. ამის მიხედვით, მაშინაც კი, თუ დღიურ შემოსავლად 1,5 (აშშ) დოლარს ვივარაუდებთ, პლანეტის მოსახლეობის ერთი მესამედი ღარიბია; ხოლო 2 (აშშ) დოლარით განსაზღვრის შემთხვევაში – ორ მეხუთედზე მეტი გამოდის ღარიბი (თაუნსენდი, 2006, გვ. 5; მორაზესი & პინ-ტაკი, 2007, გვ. 113). ეს უკანასკნელი მაჩვენებელი ცხადყოფს, რომ დედამიწის მოსახლეობის 40 პროცენტს მსოფლიო რესურსების მხოლოდ 5 პროცენტზე მიუწვდება ხელი.

მორაზესი და პინტაკი აქედან ასკვნიან, რომ სიღარიბის აღმოფხვრა არ მოხერხდება შემოსავლის და რესურსების განაწილების პრობლემიდან უბრალოდ ტექნიკური გამოსავლის პოვნით. ეს არის საქმის ერთი ნაწილი, მაგრამ ის უნდა დაუკავშირდეს სოციალურ და კულტურულ ფაქტორებსაც. არ შეიძლება, რომ მოხდეს „განვითარება“, რომელიც მხოლოდ ეკონომიკური იქნება. უფრო ზუსტად, მიზანი არის სოციალური განვითარება, სიღარიბის აღმოფხვრა კი, მისი ნაწილია. ამ საქმეში კიდევ აუცილებლად გასათვალისწინებელია: ადა-მიანის შესაძლებლობების და უნარების საკითხი (ადამიანური კაპიტალი),

მონაწილეობა და ადგილობრივი კონტროლი, განათლება და ცოდნის, როგორც რესურსის ხელმისაწვდომობა და კიდევ ბევრი სხვა რამ. ეს ყველაფერი საგულისხმოა სიღარიბის აღმოფხვრის პროგრამებში ჩართული სოციალური მუშაკებისთვის. მათ თავიდან უნდა გაიაზრონ თავიანთი ურთიერთობა იმათთან ვის დახმარებასაც ცდილობენ და საქმე პარტნიორობისკენ ნაიყვანონ. აგრეთვე უნდა ვივარაუდოთ, რომ ის პრაქტიკაა მთავარი, რომელიც შესაძლებელს ხდის „ქვევიდან–ზევით“ ცვლილებების განხორციელებას და არა პირიქით „ზევიდან–ქვევით“ (იფი & თესორიერო, 2006). ამიტომ, სიღარიბის გაგება და მისი თეორიის შექმნა უფრო ღარიბებისგან სწავლის საკითხია, ვიდრე მათი შესწავლის (მორაზესი & პინტაკი, 2007, გვ. 118-19). როგორც მორაზესი და პინტაკი აღნიშნავენ, ასეთი პრინციპები ისევე გამოსადეგია ამერიკელი პროფესიონალებისთვის, რომლებიც ქარიშხლების კატრინასა და რიტას გამანადგურებელ შედეგებზე მუშაობენ, როგორც სხვა ადგილობრივი თუ საერთაშორისო მუშაკებისთვის, რომლებიც დედამიწის სხვა ნაწილში მუშაობს (შეადარე მესამე თავს).

გავაფართოოთ სოციალური სამუშაოს როლი?

ათასწლეულის განვითარების მიზნებში გამოვლენილი მთავარი საკითხების ფორმატის გამოყენებით, ეს თავი აანალიზებს სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის კონკრეტულ ასპექტებს. იმ კონტექსტში პრაქტიკაზეა ლაპარაკი, სადაც სიღარიბე, ზოგადი გაგებით, არის მთავარი საკითხი. გამოყენებული მაგალითები ფოკუსირებულია სამხრეთის ქვეყნებზე, მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, ეს საკითხები უფრო მაღალგანვითარებული ქვეყნების სინამდვილეშიც შეიძლება აღმოვაჩინოთ. ამიტომ, ეს მაგალითები არ შემოიფარგლება იმ სიტუაციებით, როცა საერთაშორისო სოციალური სამუშაო გულისხმობს ცოდნის და უნარების გადაცემას ერთი ქვეყნიდან მეორეში მხოლოდ ერთი მიმართულებით, კერძოდ, ჩრდილოეთიდან სამხრეთის ქვეყნებში. აქ ნახავთ: სოციალურ სამუშაოს, რომელიც შეიძლება გულისხმობდეს პრაქტიკოსების და პროგრამების სპეციალისტების გადასვლას ქვეყნიდან ქვეყანაში, გაცვლას და პარტნიორობას, საერთაშორისო საკითხების, ეკონომიკური და სტრუქტურული ურთიერთობის შედეგებს.

ათასწლეულის განვითარების მიზნების მიერ წამოჭრილი საკითხების გაანალიზებას საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსთვის საგულისხმო არაერთ შედეგამდე მივყავართ. პირველი აუცილებლობა გახლავთ იმის აღიარება, რომ სოციალური სტრუქტურები (ეკონომიკური და პოლიტიკური სისტემები და ინსტიტუტები), ფიზიკური სამყარო (ბუნებრივი და ადამიანის შექმნილი რესურსები), სოციალური ურთიერთობა და კულტურა ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული. წინა თავებში ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ სოციალური სამუშაოს დებატები,

რომელიც არსებობს პიროვნებაზე ფოკუსირების და სოციალურ გარემოზე ფოკუსირების იდეებს შორის (მიუხედავად მისი გადალახვის მცდელობისა სოციალური სამუშაოს „საერთაშორისო განმარტებებში“, იხ. სმფ/სმსსა, 2001) მივყავართ კამათამდე ამ ფაქტორების დაკავშირებულობის შესახებ. როგორც ვნახეთ, ჯანმრთელობა, ოჯახი, სქესი, განათლება და წიგნიერება, დასაქმება, ურთიერთობა ადამიანის სიცოცხლესა და გარემოს შორის და სხვა, ისეთი საკითხებია, რომელთაც ვერ გავიგებთ ამ პერსპექტივებიდან რომელიმე ერთის კუთხით; საჭიროა ამ საკითხების ურთიერთკავშირის გააზრება. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ათასწლეულის განვითარების მიზნებში წარმოდგენილ საკითხებზე ეფექტური პრაქტიკული და თეორიული რეაგირებისთვის, საჭიროა სოციალური სამუშაოს ფოკუსის, მეთოდების და მიზნების ფართო თვალსაზრისის გამოყენება.

შედეგად ეს ისევე მოითხოვს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსგან მაკრო, მეზო და მიკრო პრობლემების, ანალიზის, პრაქტიკის და სხვათა გაერთიანებას და არა დაყოფას. ამ თავში მოყვანილ მაგალითებში სოციალური სამუშაოს ფუნქციებში ვნახეთ: პროგრამების დაგეგმვა, მენეჯმენტი და შეფასება, თემთან მუშაობა (შეხვედრების ორგანიზების ჩათვლით), თემებში სხვადასხვა ინტერესების მქონე ჯგუფებს შორის მოლაპარაკება, რესურსების დადგენა თუ მობილიზება და მთავრობის სხვადასხვა ინსტანციებთან მოლაპარაკება, ადვოკატობა, უშუალოდ პიროვნებებთან და ოჯახებთან მუშაობა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ათასწლეულის განვითარების მიზნებში დადგენილ საკითხებზე რეაგირებისთვის სოციალურმა მუშაკებმა უნდა გამოიყენონ ფუნქციების და დავალებების სრული კრებული. ეს ეხება ჩრდილოეთის ქვეყნებში მომუშავე სოციალურ მუშაკს, რომელსაც მომსახურების მომხმარებლებთან ან საერთაშორისო წარმომავლობის საკითხებთან აქვთ საქმე. ეს ასევე ეხება სამხრეთის ქვეყანაში უცხოეთიდან სამუშაოდ ჩასულ სოციალურ მუშაკს, იმას, ვინც საერთაშორისო ორგანიზაციაში მუშაობს ან, ისევე და ისევე, საერთაშორისო წარმომავლობის საკითხებთან აქვს საქმე. თუ ათასწლეულის განვითარების მიზნებს და მათ უკან მდგარ არგუმენტებს სოციალური განვითარების საჭიროების შესახებ ყველგან (ჩრდილოეთის და სამხრეთის ქვეყნებშიც) გამოვიყენებთ, მაშინ ეს მოსაზრება ერთგვარად აკრიტიკებს ამერიკასა და ევროპაში ზოგან არსებულ ტენდენციას, როცა სოციალური სამუშაო ფოკუსირებულია ინდივიდუალურ პირდაპირ პრაქტიკაზე და გამორიცხავს მეზო თუ მაკრო მიდგომებს. მსოფლიოს ამ ნაწილში გოგონების წიგნიერების და დედათა ჯანმრთელობის პროგრამების შემუშავებისას არ უნდა დაგვავინწყდეს, რომ ყველაფერი აშკარად ასაბუთებს მჭიდრო კავშირს სიღარიბეს, სქესს, „რასას“, კულტურას და სხვა სოციალურ სისტემებთან და ურთიერთობასთან დაკავშირებულ საკითხებს შორის. ამგვარად, ეგრეთ წოდებულ „ანტიდისკრიმინაციულ პრაქტიკას“, განსაკუთრებით დიდ ბრიტანეთში (ტომპსონი, 2006), შეიძლება ძალიან აქტუალური ვუნოდოთ მთელი ქვეყნის მასშტაბით. [...]

გარკვეული შეხედულებით, ათასწლეულის განვითარების მიზნების საპასუხოდ, სოციალური სამუშაოს ამგვარი გააზრება შეიძლება აღვიქვათ, როგორც პროფესიის საზღვრების გაფართოება. ზოგიერთი აქ აღწერილი სიტუაცია გულისხმობს ისეთი როლის მორგებას, რომელიც ხშირად სოციალური სამუშაოს ფარგლებს სცილდება. მაგალითად, ახალგაზრდების დახმარება ნიგნიერების საქმეში მეტწილად პროფესიონალი მასწავლებლის საქმედ ითვლება. აგრეთვე, ჯანმრთელობის საკითხებში განათლება (განსაკუთრებით ჩრდილეთის ქვეყნებში) დამოუკიდებელ პროფესიად ან საფერშლო საქმის ნაწილად ჩამოყალიბდა. საერთაშორისო შედარებითი ანალიზის საფუძველზე აღმოცენებული სოციალური სამუშაოს ფართო გაგება კი, რომლის მთავარი მიზანია სისტემური უთანასწორობისა და სიღარიბის აღმოფხვრა, ასეთ შეზღუდვებს დაბრკოლებად აღიქვამს. იმ სიტუაციებში, სადაც მაღალგანვითარებული რესურსები არსებობს, ამან შეიძლება მიგვიყვანოს სხვა პროფესიონალებთან ახლო პარტნიორობამდე (მუნო & კინანი, 2000). უფრო ნაკლები რესურსების მქონე ქვეყნებში სოციალურ მუშაკებს შეიძლება დასჭირდეთ, რომ თავად იკისრონ ეს ბევრნაირი როლი და იმავდროულად, იმ ფუნქციების სხვისთვის გაზიარება, რომლებსაც ადრე თავად ასრულებდნენ (ანდარი, 2007). სადაც სოციალური მუშაკები არ არიან, შეიძლება უბრალოდ სხვებისგან ველოდეთ ამ საქმის გაკეთებას და შეიძლება საკამათოც გახდეს, თუ რომელი როლი „ეკუთვნის“ სოციალურ სამუშაოს (კრეითზერი, 2002, გვ. 55; კლეიბორნი, 2004, გვ. 217). სხვა შემთხვევაში ისინი შეიძლება ერთადერთ პროფესიულ ძალად მოგვევლინონ. ყველა სიტუაციაში ეს გულისხმობს იმ თემის წევრებთან პარტნიორობას, რომელშიც სოციალურ მუშაკს უხდება მუშაობა. პროფესიული მოქნილობის შედეგი შეიძლება ის იყოს, რომ სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა განხორციელდეს უჩვეულო ადგილებში ან ისე, რომ არ შეესაბამებოდეს სხვა კონტექსტში მომუშავე კოლეგების მიერ გააზრებულ პროფესიულ იმიჯს. აუცილებელია ადაპტაციის უნარი და იმის კეთება რაც საჭიროა. ამის გარეშე არსებობს საფრთხე, რომ სოციალური სამუშაო არ იქნება საქმის და პროფესიული მისიის შესაბამისი. უფრო მეტიც, ის ვერ იქნება ეფექტური.

ამ თავში ჩვენ განვიხილეთ ათასწლეულის განვითარების მიზნების (გაერო, 2000ა) შედეგები სოციალური სამუშაოსთვის. თუმცა, შეიძლება იმაზე კამათი, რომ ეს მიზნები დაშორებულია მსოფლიო სოციალური სამიტის დეკლარაციის (გაერო, 1995) უფრო შორსმიმავალი დაპირებებისგან, მაგრამ ისინი მაინც ქმნიდნენ საფუძველს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოსთვის მნიშვნელოვანი საკითხების გასააზრებლად /გასათვალისწინებლად. ამაზე დაყრდნობით ჩვენ შეგვიძლია დავადგინოთ რამდენიმე თემა, რომელიც დამატებით ანალიზს მოითხოვს. პირველი გახლავთ მაკრო, მეზო და მიკრო დონის

პრაქტიკასა და თეორიას შორის მოსალოდნელი დისჰარმონია. რამდენად ურთიერდაკავშირებულნი არიან ისინი უკეთესი სოციალური სამუშაოს განხორციელებისა და ფართო საზოგადოების უკეთესი განვითარებისთვის? ან საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს კრიტიკული ანალიზი ხომ არ ააშკარავებს სხვადასხვა მიდგომებს, რომელთა შორის განსხვავებებიც შემაფერხებელია შემოქმედებითი და ეფექტური პრაქტიკის განვითარებისათვის? [...]

X

სოციალური სამუშაოს პერსპექტივა
ადამიანის უფლებების დაცვაში

თეორიები და კონცეფციები საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს გააზრებისათვის

ლინ ჰილის მიერ

განვითარება და ადამიანის უფლებები

*„განვითარების ამოცანაა, ადამიანებს შეუქმნას ხანგრძლივი,
ჯანსაღი და შემოქმედებითი ცხოვრების შესაძლებლობა“.*

(ul Haq, 1990, გვ. 9)

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ყველაზე მნიშვნელოვანი საზრუნავი არის განვითარების ხელშეწყობა და ადამიანების უფლებების დაცვა. ბევრი საერთაშორისო, ეროვნული თუ ადგილობრივი ორგანიზაციისთვის განვითარება არის მთავარი საშუალება სიღარიბის და ბევრი მისი თანმხლები სოციალური პრობლემის გამკლავების საქმეში. ადამიანის უფლებები არის პრაქტიკის მიმართულება და ფილოსოფიური საფუძველი, რომელიც გულისხმობს ყველა ადამიანის პატივისცემას. ეს თავი ეხება განვითარების და ადამიანის უფლებების თეორიებს და მნიშვნელოვან პრინციპებს.

განვითარება

განვითარება, პროცესი იქნება ეს თუ საბოლოო შედეგი, განიხილება, როგორც სიღარიბის და მისი თანმხლები პრობლემების აღმოფხვრის გზა. მართალია, უკვე ოცდაათ წელზე მეტია, რაც ლიტერატურაში სოციალური სამუშაოს შესახებ განვითარებას ანალიზებენ (პაივა, 1977; ომერი, 1979; სანდერსი, 1982), მაგრამ დასავლელი (ანუ ჩრდილოეთის ქვეყნების) სოციალურ მუშაკებისთვის ჯერჯერობით ეს მაინც არ არის საყოველთაოდ გასაგები კონცეფცია. განვითარების მომხრე/მიმდევარი რომ იყო, უნდა იცოდეს: განვითარების და ჩამორჩენილობის თეორიები, განვითარებისთვის განეული ძალისხმევების ისტორია, განვითარების ინიციატივის უკან მდგარი მოდელები და კონცეფციები. განვითარების საჭიროება ისევე აქტუალურია. როგორც, გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისიის თავმჯდომარემ, ბრუნტლენდმა (ბრუნტლენდი, 1987, გვ. 13) აღნიშნა, „ერთი საუკუნის განმავლობაში უპრეცედენტო ზრდის შედეგად, რომელსაც თან ახლდა მანამდე წარმოუდგენელი მეცნიერული და ტექნოლოგიური ტრიუმფი, მივიღეთ ადრე რომ არ ყოფილა მსოფლიოში იმდენი ღარიბი, წერა-კითხვის უცოდინარი და უმუშევარი ადამიანი; თანაც მათი რაოდენობა კიდევ იზრდება“ (გვ. 13). გაეროს განვითარების პროგრამის უფრო გვიანდელ ანგარიშში (გაეროს განვითარების სააგენტო; 2003 გვ. 5) ვკითხუ-

ლობთ, „დედამინაზე 1,2 მილიარდზე მეტ ადამიანს (ყოველი მეხუთე) დღეში 1 აშშ დოლარზე ნაკლები აქვს სარჩოდ“.

მსოფლიომ, ცალკეულმა ერებმა და თემებმა რატომ ვერ შეძლეს მეტის მიღწევა სიღარიბის შემცირების საქმეში? არ არსებობს მარტივი პასუხი ამ კითხვაზე. თუმცა, გამოსავლის ძიებაში ბევრი განვითარებისეული თეორია, სტრატეგია და ღონისძიება შეიმუშავეს.

განმარტება

ბოლო ორმოცი წლის განმავლობაში, მას შემდეგ რაც უფრო ცხადი გახდა განვითარების კომპლექსურობა, გაჩნდა მისი განმარტებებიც. განვითარების ადრეული განმარტებები და სტრატეგიები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ეკონომიკურ ზრდას; განვითარებას აღიქვამდნენ, როგორც შედარებით განუვითარებელი ქვეყნების ეკონომიკური შესაძლებლობების გაზრდას, ისე რომ მათ უკეთესად დაეკმაყოფილებინათ ხალხის საჭიროებები. მალე განვითარების კონცეფციას სხვა მნიშვნელოვანი ასპექტებიც დაემატა. აღიარეს ინსტიტუტების შექმნის დიდი მნიშვნელოვნება და ეს აისახა 1970 წელს გაეროს მიერ გამართული სოციალური პოლიტიკისა და დაგეგმვის სიმპოზიუმზე შემუშავებულ განვითარების განმარტებაში. ამ განმარტებაში წერია: განვითარება არის „ეროვნული ინსტიტუტების ან ფასეულობათა სისტემის შესაძლებლობების გაუმჯობესების პროცესი, რათა მოხდეს მზარდი და განსხვავებული მოთხოვნების დაკმაყოფილება; სოციალური იქნება ეს მოთხოვნები, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური“ (ომერი, 1979, გვ. 12). არასამთავრობო ორგანიზაციამ, განვითარების საერთაშორისო საზოგადოებამ, რომლის წევრებიც არიან პროფესიონალები და განვითარებით დაინტერესებული სხვა პირები, 1984 წელს ასეთი განმარტება შემოგვთავაზა: ეს არის მდგრადი პროცესი მორგებული ადამიანთა უმრავლესობის საჭიროებებზე და არა მხოლოდ მატერიალურ ზრდაზე ან უმცირესობის სარგებელზე“ (მატისი, 1984). აქ ცხადად არის გამოხატული დაინტერესება თანაბარი განაწილებით და ხაზგასმულია, რომ განვითარება უფრო მეტია, ვიდრე მატერიალური პროგრესი ან მონაგარი.

ოცი წლის წინ სოციალური სამუშაოს მკვლევარი ზიმბაბვედან წერდა, რომ განვითარება არის „პიროვნების, როგორც სოციალური არსების განვითარება, რომელიც მიზნად ისახავს მის გათავისუფლებას და მის რეალიზებას. განვითარება უნდა იყოს მორგებული საჭიროებების დაკმაყოფილებაზე, დაწყებული: სიღარიბის, უგულვებელყოფის და ავადმყოფობის აღმოფხვრით“ (აგერი, 1986, გვ. 95). აგერი გამორჩეულ ყურადღებას უთმობდა გათავისუფლებასა და ადამიანის პოტენციალს. ეს ასახულია უფრო გვიანდელ განმარტებებშიც, მაგალითად, ბრაიანტი და კაფაზი განვითარებას მოიაზრებენ, როგორც „ადამიანის უფლებას განავითაროს თავისი შესაძლებლობები ისე, რომ ზეგავლენა მოახდინოს საკუთარ მომავალზე“ (ბრაიანტი & კაფაზი, 2005, გვ. 32). ეკონომ-

მისტი ამარტა შენი თავის წიგნში – „განვითარება, როგორც თავისუფლება“ იგივე იდეას ავითარებს (1999).

გარდა ზემოხსენებული გათავისუფლების და გაძლიერების კონცეფციებისა, სოციალური სამუშაო განსაკუთრებით არის დაინტერესებული განვითარების სოციალური ასპექტით. ქვემოთ ამ თავში ჩვენ განვიხილავთ სოციალურ განვითარებას.

განვითარების თეორიები

განმარტებათა უმრავლესობა განვითარებას პროცესად მოიაზრებს. თუმცა, ადრეული ხანის თეორეტიკოსები ზოგჯერ განვითარებას მიიჩნევდნენ საბოლოო შედეგად. 1961 წელს, როცა გაერომ განვითარების პირველი ათწლეული დაიწყო, პროცესი მიჰყვებოდა კაპიტალიზმის განვითარების კლასიკურ თეორიას ან მოდერნიზაციის თეორიას. უოლტ როსტოუ, განვითარების პროცესის ანალოგად, იშველიებდა აეროპლანის გადაადგილებას სადგომიდან საფრენ ბილიკამდე (სადაც სიჩქარე უნდა აკრიფოს) და აფრენას. განვითარებაში ის ხუთ საფეხურს გამოჰყოფდა: ტრადიციას, წინაპირობებს, „აფრენას“, სიმწიფეს და მასობრივ მოხმარებას (ისბისტერი, 2003). ტრადიციული საზოგადოებები წარმოდგენილია, როგორც სტატიკური რამ, რომელიც ცხოვრებას მხოლოდ თავის გატანის დონეზე ინარჩუნებდა. „აფრენის“ კრიტიკული ფაზა „არის ინტერვალი, როცა განონანსორებული ზრდის გზაზე დაბრკოლებები და წინააღმდეგობები ბოლოს და ბოლოს დაძლეულია „(როსტოუ ციტირებულია ისბისტერთან, 2003, გვ. 37). ეს მაშინ ხდება, „როცა პოლიტიკური ძალაუფლება ისეთი ჯგუფის ხელში აღმოჩნდება, რომელსაც მიაჩნია, რომ მისი მთავარი საქმე ეკონომიკური ზრდაა; როცა ქვეყნის დანაზოგები ეროვნული შემოსავლის პროპორციულად ორმაგდება და როცა თანამედროვე ტექნოლოგიები გამოიყენება სოფლის მეურნეობის და მრეწველობის რამდენიმე წამყვან დარგში“ (ისბისტერი, 2003, გვ. 37-38). მოდერნიზაციის ამ კლასიკური თეორიების მიხედვით, განვითარება ერთნაირი გზით უნდა წასულიყო ყველა საზოგადოებაში. ის მოდელი, რომელმაც წარმატებით გამოიყვანა ევროპის ქვეყნები ფეოდალიზმიდან, ასევე წარმატებული უნდა ყოფილიყო აზიასა და აფრიკაში. ბევრნი ახალჩამოყალიბებული დამოუკიდებელი ქვეყნის ჩამორჩენილობისგან და სიღარიბისგან დახსნის გზად ეკონომიკურ ზრდას ხედავდნენ. ასეთი ზრდისთვის „ტრადიციული საზოგადოებების გარდაქმნის“ პროცესი უნდა დავიწყოთ (ისბისტერი, 2003, გვ. 39). მოგვიანებით გაჩნდა აზრი, რომ მთლიანი ეროვნული პროდუქტით განსაზღვრული ეკონომიკური ზრდა იქნება ყველას მდგომარეობის გაუმჯობესების წინაპირობა, რადგან ზრდისგან მიღებული სარგებელი მდიდრებისგან ღარიბებსაც გაუნაწილდებათ (ქვეყნის ეკონომიკური სისტემის მეშვეობით). მოდერნისტების აზრით, განვითარებისთვის საჭიროა: „უკეთესი პოლიტიკა, მეტი

ტექნოლოგიები, მეტი დახმარება, უფრო თავისუფალი ბაზრები, საიმედო დაგეგმვა“; ხოლო პოლიტიკური ან ეკონომიკური ურთიერთობის რევოლუციური ცვლილებები სულაც არ არის საჭირო (ისბისტერი, 2003, გვ. 41).

მიუხედავად იმისა, რომ მოდერნიზაციის თეორიის სათანადოდ განმარტება ძნელი აღმოჩნდა, ის მაინც ცოცხლობს. როგორც ლათინური ამერიკის შესახებ ამ ბოლოს გამოცემულ წიგნში ვკითხულობთ, „ნეოლიბერალური ორიენტაციის ეკონომისტები, რომლებიც მსოფლიოს მოდერნიზაციულ-თეორიული და ტრანს-ნაციონალური ერთგვაროვნების თვალთ უყურებენ, ვარაუდობენ, რომ მსოფლიო სულ უფრო მეტად მიჰყვება დასავლეთის განვითარებისეულ კურსს და ნორმატივებიც ასეთ გზას ანიჭებენ უპირატესობას“ (ეკშტეინი & უიკამ-კროული, 2003, გვ. 5). [...] ეს ეკონომისტები რეფორმებს უჭერენ მხარს და განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ბაზარს ანიჭებენ, „უბიძგებენ“ ქვეყნებს, შეამცირონ სამთავრობო პროგრამები და გააუქმონ სავაჭრო შეზღუდვები.

დამოკიდებულების თეორია მოდერნიზაციის თეორიის ძირეულ იდეებს უპირისპირდება და განვითარებაში წარუმატებლობას ნაკლებად აბრალებს ტრადიციულ გზებს. დამოკიდებულების თეორია ვარაუდობს, რომ განვითარება ჩვეულებრივ არის ბრძოლა მსოფლიოს „მქონეთა“ და „არამქონეთა“ ქვეყნებს შორის. მდიდარი ქვეყნები დიდ როლს ასრულებენ ღარიბი ქვეყნების „ჩამორჩენის“ საქმეში და თავიანთი წვლილი შეაქვთ მათ გახანგრძლივებულ სიღარიბეში. ამგვარად „მესამე სამყაროს ქვეყნების სიღარიბე არ არის ტრადიციული და შემთხვევითი. ეს არის აუცილებელი თანმხლები განვითარებული ქვეყნების სიმდიდრისა“ (ისბისტერი, 2003, გვ. 43). ჩამორჩენილობის წინაპირობებს საფუძველი კოლონიზაციის ეპოქაში ჩაეყარა, როცა ინსტიტუტები, ინფრასტრუქტურა და სანარმოო საშუალებები მხოლოდ კოლონიზატორი ქვეყნის საჭიროებებზე იყო მორგებული. მაგალითად, როცა ეკვატორული გვინეა დამოუკიდებელი გახდა, იქ მხოლოდ ორი გზა იყო ქვეყნის შუაგულიდან სანაპიროსკენ მიმავალი და არ არსებობდა სხვა მათი დამაკავშირებელი გზები. გზები მხოლოდ ტყეებიდან საექსპორტო ხეცის სანაპირომდე მისატანად იყო შექმნილი და არ ქმნიდა ქვეყნის გაერთიანებისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურას. დღეს ნეოკოლონიალიზმი კვლავაც ასაზრდოებს ჩამორჩენილობას. განვითარების მთავარ ბარიერებად მოიაზრება ღარიბი ქვეყნების დამოკიდებულება ინდუსტრიულ ქვეყნებზე (ბაზართან, ტექნოლოგიებთან და ინფორმაციასთან მიმართებით). ეს ყველაფერი გლობალური ეკონომიკის ფარგლებში ხდება, სადაც ღარიბი ქვეყნებს ნაკლები ძალაუფლება აქვთ. ისინი ზარალდებიან ინფრასტრუქტურის სიმწირის, ფასებზე კონტროლის ნაკლებობის, სავაჭრო პირობების და ვალუტის დევალვაციის გამო. დამოკიდებულების თეორიის მიხედვით, განვითარება დამოკიდებულია მდიდარ და ღარიბ ქვეყნებს შორის ურთიერთობის რადიკალურად გარდაქმნაზე – განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მსოფლიო კაპიტალიზმის მიმართება ამ საკითხისადმი. 1970 წლიდან მოყოლებული, როცა პირველად გაისმა მოწოდება ახალი საერთაშორისო

ეკონომიკური წესრიგისკენ და სულ ახლახანს გამართულ სავაჭრო მოლაპარაკებებზეც, ღარიბი ქვეყნები მოითხოვენ ამგვარ გარდაქმნებს. ბევრს, ვინც დამოკიდებულების თეორიას იზიარებს, სჯერა, რომ მსოფლიო კაპიტალიზმი ვერასოდეს მოგვანვდის დაპირებულ უნივერსალურ განვითარებას.

განვითარების მარქსისტული თეორიები შეიცავენ მოდერნიზაციისა და დამოკიდებულების თეორიების ზოგიერთ ელემენტს; თუმცა, ისინი მეტ ყურადღებას უთმობენ ინტერესთა და კლასობრივ დაპირისპირებებს განვითარებად საზოგადოებაში თუ ღარიბ და მდიდარ ქვეყნებს შორის. კლასობრივი საკითხები სულ უფრო მეტად „უკავშირდება წარმოებას ან მსოფლიო ბაზრის ძალას“, იმ „არათანაბარი სარგებლის“ ჩათვლით, „რომელიც თავს იყრის სხვადასხვა სოციალური კლასის ხელში მსოფლიოს ნეოლიბერალური გარდაქმნის ფონზე“ (ეკშტეინი & უიკამ-კროული, 2003, გვ. 5).

განვითარების ძალისხმევის მოკლე ისტორია

1957 წელს განა განთავისუფლდა. ამის შემდეგ კი სწრაფად მოხდა სხვა კოლონიზებული ქვეყნების განთავისუფლება აფრიკაში, კარიბის ზღვის რეგიონში თუ აზიაში. შედეგად გაჩნდა ბევრი ახალი ქვეყანა. სამხრეთ აფრიკის ბევრმა ქვეყანამ დამოუკიდებლობა მეცხრამეტე საუკუნეში მოიპოვა, ხოლო ინდოეთი 1947 წელს გახდა დამოუკიდებელი. სწორედ ბევრი ახალგანთავისუფლებული ქვეყნის გაჩენამ და გაეროზე მათმა მზარდმა ზეგავლენამ 1960–იან წლებში გამოიწვია ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის ყურადღების კონცენტრირება „ჩამორჩენილობის“ სირთულეებზე. 1961 წელს გაერომ განვითარების პირველი ათწლეული წამოიწყო. იმ დროს განვითარება ცხადად ეკონომიკურ ზრდას ნიშნავდა და გაეროს პროგრამა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა მრეწველობის მხარდაჭერას, ინფრასტრუქტურას თანამედროვე ეკონომიკისთვის და სოფლის მეურნეობის მექანიზაციას. მოდერნიზაციული რეცესიის მიხედვით, სჯეროდათ, რომ ამგვარი მიდგომისგან მიღებული სარგებელი გადანაწილდებოდა საზოგადოებაში და გააუმჯობესებდა ყველა მოქალაქის ცხოვრების დონეს.

1960–იანი წლების ბოლოს უკვე აშკარა გახდა, რომ ხშირად ზრდის სარგებელი არ ნაწილდებოდა ყველაზე (მდიდრისგან ღარიბზე). იმ ქვეყნებში, სადაც სწრაფად ხდებოდა ზრდა, ადამიანების კეთილდღეობა ყოველთვის არ უმჯობესდებოდა. სინამდვილეში, ხშირად მთლიანი ეროვნული პროდუქტის ზრდა ნაკლებად უკავშირდებოდა ადამიანების კეთილდღეობის გაუმჯობესებას. მაგალითად, 1965 წლიდან 1986 წლამდე ბრაზილიის მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე 4,3 პროცენტით გაიზარდა, ხოლო კოსტა-რიკაში მხოლოდ 1,6 პროცენტით. ზუსტად ამავე პერიოდში კოსტა რიკამ წერა-კითხვის უცოდინართა რაოდენობა წელიწადში 5 პროცენტით შეამცირა, ბრაზილიამ კი

– მხოლოდ 2,9 პროცენტით. ამ პერიოდში 5 წელზე მცირე ასაკის ბავშვების სიკვდილიანობა კოსტა-რიკაში წელიწადში 6,8 პროცენტით მცირდებოდა, ხოლო ბრაზილიაში მხოლოდ – 2,3 პროცენტით (გაეროს ბავშვთა ფონდი, 1990). ეს ერთი მაგალითია ბევრთაგან, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ზრდასა და განვითარებას შორის კავშირის იდეა მცდარი იყო. ამის მიხედვით, აშკარაა, რომ ეკონომიკური ზრდა საიმედოდ ვერ იქნება გადაბმული სოციალური ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესებასთან.

ამ აღმოჩენის შემდეგ აღიარეს, რომ განვითარება კომპლექსურია და ეკონომიკურ სტრატეგიაზე უფრო მეტს მოითხოვს. 1970-იანი წლების ბოლოდან დღემდე ბევრი დამატებითი კონცეფცია ეცილებოდა განვითარების თეორიასა და ინიციატივებში ეკონომიკას პირველობას. ეს დამატებითი კონცეფციები გახლავთ: ძირითადი საჭიროებებისეული მიდგომა, სოციალური ანუ ინტეგრირებული განვითარება, მდგრადი განვითარება, გენდერული განვითარება/ქალები განვითარებაში, საზომებსა და ამოცანებზე ყურადღების გამახვილება.

ძირითადი საჭიროებებისეული მიდგომა. იმ ამბავმა, რომ არ გამოვიდა სიღარიბის აღმოსაფხვრელად მდიდრების სარგებელის ყველაზე გადანაწილება, გამოიწვია ძირითადი საჭიროებებისეული მიდგომისაკენ მონოდება. საჭიროა მთავრობის გააზრებული ძალისხმევა, რომ განვითარების ნებისმიერი სტრატეგიის პირობებში მოსახლეობის ძირითადი საჭიროებები დაკმაყოფილდეს. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აუცილებელ საკვებს, სანიტარულ პირობებს, თავშესაფარს, დანყებით განათლებას და პირველად ჯანდაცვას (სტრიტენი & ბურკი, 1978). არსებობს მაგალითები, როცა ძირითადი საჭიროებებისეული მიდგომით წარმატებას მიაღწიეს. ხშირად მოყვავთ ნიმუშად კოსტა-რიკა და ინდოეთის კერალას შტატი, სადაც ამ მიდგომით წარმატებით გააუმჯობესეს კეთილდღეობის მაჩვენებლები. სხვები აღიარებენ ძირითადი საჭიროებებისეულ მიდგომას, მაგრამ არ მისდევენ მას, რადგან დიდი ინფრასტრუქტურული პროექტები ხშირად უფრო მიმზიდველია დონორებისთვის და მთავრობებისთვის (ქალაქში დიდი საავადმყოფოების აშენება ურჩევნიათ სოფლებში იმუნიზაციის პროგრამის განხორციელებას). ძირითადი საჭიროებებისეული მიდგომა გულისხმობს სამთავრობო სუბსიდიების გამოყენებას საკვებისა და აუცილებელი მომსახურებისთვის, რაც ზრდის მთლიან შიდა პროდუქტში სამთავრობო დანახარჯების პროცენტულ წილს. [...] 1980-იანი და 1990-იანი წლებში სტრუქტურის გაუმჯობესებისთვის განხორციელებულმა პროგრამებმა შეამცირა ძირითადი საჭიროებების წარმატებული ღონისძიებები. ახლახანს ძირითადი საჭიროებებისეული სტრატეგია წარმატებული გამოდგა: კენიაში, მალავიში, უგანდასა და ტანზანიაში. ამ ქვეყნებში სკოლები უფასო გახდა და შედეგად, მეტი მოსწავლე შედის დანყებით სკოლაში; ზამბიასა და ბურუნდში სოფლებში სამედიცინო მომსახურება და/ან ჯანდაცვა ქალებისა და ბავშვებისთვის უფასო გახდა (ანანი, 2006).

სოციალური განვითარება. განვითარების კონცეფციათა შორის, სოციალური სამუშაოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სოციალური განვითარება. სოციალური განვითარება აცნობიერებს, სოციალური ფაქტორების მნიშვნელობას, იმისათვის, რომ განვითარებამ უზრუნველყოს ადამიანთა კეთილდღეობის გაუმჯობესება. სოციალური განვითარება აგრეთვე ამტკიცებს, რომ განვითარება ჰოლისტიური პროცესი უნდა იყოს. მისი ამოცანაა სოციალური და ეკონომიკური ფაქტორების გაერთიანება. მიდგლი გვიხსნის, რომ სოციალური განვითარება „არის სოციალური ცვლილების დაგეგმილი პროცესი, რომელიც ხორციელდება, რათა ეკონომიკური განვითარების დინამიკურ პროცესთან ერთად, ხელი შეუწყოს მთელი მოსახლეობის კეთილდღეობას“ (მიდგლი, 1995, გვ. 25). სოციალური განვითარება აგრეთვე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ღარიბთა კეთილდღეობის გაუმჯობესებას და მონაწილეობის პროცესს. საყურადღებოა სოციალური განვითარების პაივა-სეული (1977) ადრეული განმარტება:

სოციალური განვითარების მიზანი და არსი არის ხალხის კეთილდღეობა, ისეთი, როგორც თვითონ ხალხმა განსაზღვრა; ამის შედეგად უნდა შეიქმნას ან გადაკეთდეს ინსტიტუტები, ისე, რომ მოხდეს ადამიანის საჭიროებების დაკმაყოფილება ყველა დონეზე (განსაკუთრებით ყველაზე დაბალ დონეზე); ამასთანავე, ეს ინსტიტუტები უნდა აუმჯობესებდეს ადამიანების ურთიერთობას და ურთიერთობას ხალხსა და სოციალურ ინსტიტუტებს შორის (პაივა, 1977, გვ. 329).

ეს მოიცავს სოციალური განვითარების მთავარ შემადგენელ კონცეფციებს: მონაწილეობას, ინსტიტუტების შექმნას და სამართლიან განაწილებას. სოციალური სამუშაოს კიდევ ერთი სპეციალისტი სალიმა ომერი წერდა: „სოციალური განვითარება შეიძლება განვმარტოთ, როგორც მიზანი და პროცესი, რომელიც მიზნად ისახავს საზოგადოების ერთობლივ, დაბალანსებულ და გაერთიანებულ (სოციალურ და ეკონომიკურ) განვითარებას“ (ომერი, 1979, გვ. 15). შემდეგ ის აღნიშნავს, რომ სოციალური განვითარება ეხება ადამიანის და გარემოს ურთიერთობის საკითხებს; ისევე, როგორც „სტრუქტურულ და ინსტიტუციურ რეფორმებს, რომელმაც უნდა შეცვალოს შემოსავლის, სიმდიდრის და მომსახურების განაწილების მეთოდი (გვ. 16).

სოციალური სამუშაოს ამ ადრეული სპეციალისტების განმარტებების ელემენტები მეორდება გაეროს ახლანდელ განმარტებებში. გაეროს სამდივნოს ინიციატივით გამართული სოციალური განვითარების საერთაშორისო ფორუმი ახასიათებს სოციალურ განვითარებას, როგორც ამოცანების ნაკრებს, პროცესს და პოტენციალს.

წარმატებები სოციალურ განვითარებაში ნიშნავს წარმატებებს პიროვნების კეთილდღეობაში და საზოგადოების ჰარმონიულ ფუნქციონირებაში. ეს მოიცავს პიროვნების და ოჯახის კეთილდღეობის გაუმჯობესებას. ეს კი უნდა მოხდეს ადამიანის უფლებების დაკმაყოფილებით, ეკონომიკური შესაძლებლობების შექმნით, სიღარიბის შემცირებით, ხელმისაწვდომი სოციალური უსაფრთხოებით, სოციალური დაცვით და სოციალური მომსახურებით. ეს აგრეთვე მოიცავს სოციალური კავშირების, სტრუქტურების და ინსტიტუტების შექმნას ან შენარჩუნებას, რომელთა მეშვეობით პიროვნებები და ჯგუფები ქმნიან სიცოცხლისუნარიან საზოგადოებას. (UN, 2002, გვ. 3)

ფორუმისეული განმარტება გრძელდება და იქ აღნიშნულია, რომ „სოციალური განვითარების პროცესში მიმართავენ შესაძლებლობების, შემოსავლის, ქონების და ძალაუფლების განაწილების ბევრნაირ ფორმას“; ხოლო როგორც პერსპექტივა, სოციალური განვითარება მოიცავს ფასეულობაზე დამყარებულ მიდგომას ანუ „განვითარების ზნეობრივ მოაზრებას“ (გაერო, 2002, პ. 3). მთავარი იდეები გახლავთ სოციალური განვითარება, როგორც ფასეულობებით წარმართული გამამთლიანებელი ძალისხმევა; რომლის ყურადღება ორ რამეზეა მიპყრობილი – პიროვნების კეთილდღეობაზე და სოციალური ინსტიტუტების გაძლიერებაზე.

მსოფლიოს ზოგიერთ რეგიონში სოციალური სამუშაო გარდაიქმნა, რათა პროფესია ეროვნულ ამოცანებზე ყოფილიყო მორგებული. ეს განსაკუთრებით ცხადად აფრიკასა და აზიის ზოგიერთ ნაწილში მოხდა. მიდგლი (1999) მიიჩნევს, რომ ადამიანური კაპიტალის განვითარება, სოციალური კაპიტალის განვითარება და ნაყოფიერი დასაქმების პროექტები, როგორც სოციალური განვითარებისეული ჩარევის მეთოდები, უკავშირდება სოციალურ სამუშაოს.

რადგან სოციალური განვითარების თეორეტიკოსები და პრაქტიკოსები არ უარყოფენ ეკონომიკურ ფაქტორს, მეთოდს ზოგჯერ ინტეგრირებულ განვითარებას ან განვითარებისადმი ინტეგრირებულ მიდგომას უწოდებენ.

მდგრადი განვითარება. მდგრადი¹ განვითარების კონცეფცია წუხს ფიზიკურ გარემოზე ზეწოლის გამო და აღიარებს, რომ ეკონომიკური განვითარება უარყოფითად მოქმედებს რესურსებსზე. ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე არსებობდა წინასწარმეტყველებები, რომ დედამიწა ჩამოიქცეოდა ჭარბი მოსახლეობის გამო, რომ მიწის გამოფიტვა მასობრივ შიმშილობას გამოიწვევდა და მინერალური რესურსები ამოიწურებოდა. 1972 წელს გამოქვეყნდა „ზრდის საზღვრები“ და მან საკმაო ყურადღება მიიპყრო (მიდლოუსი, რენდერსი & მიდლოუსი, ზრდის ლიმიტები, 1972). ამ წიგნმა განვითარება არამდგრადად გამოაცხადა. ამ

წიგნიეული წინასწარმეტყველება პროგრესირებადი და გამომფიტველი ზრდისა არ გამართლდა. მიუხედავად ამისა, მთავარი არგუმენტი, რომ რესურსების გამჩანაგებელი ზრდა არ შეიძლება მდგრადი იყოს, მისაღებად მიიჩნის (სტოეცი, გაზეტა & ლასკი, 1999). ყოფილი საბჭოთა ბლოკის ქვეყნებსა და ჩინეთში სწრაფად განვითარდა მრეწველობა ისე, რომ გარემოს ან მშრომლების დაცვაზე არ უფიქრიათ. ეს გამოცდილება აგრესიული ზრდის საფრთხესა და შედეგებზე მიაპყრობს ჩვენს ყურადღებას. მეტისმეტად დაბინძურებული გარემო და სახიფათო პირობებში მუშაობით დანგრეული მშრომლების ჯანმრთელობა არის უკონტროლო განვითარების დანატოვარის ერთი ნაწილი. ამ ბოლო დროს იმატა საზრუნავმა კლიმატის ცვლილების და გლობალური დათბობის პროცესის გამო, რომელიც ადამიანის საქმიანობას უკავშირდება.

გამოჩნდა ალტერნატიული გზა – მდგრადი განვითარება – „კაცობრიობის პროგრესის გზა, რომელიც მორგებულია თანამედროვე თაობის საჭიროებებსა და სულისკვეთებებზე ისე, რომ არ ზღუდავს მომავალი თაობების შესაძლებლობას, დაიკმაყოფილონ საკუთარი საჭიროებები“ (გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისია, 1987, გვ. 43). განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა სათანადო ტექნოლოგიებს, განახლებაზე ენერჯიას და განვითარების ინიციატივების შემუშავებისას გარემოზე ზრუნვას. 1970-იანი და 1980-იანი წლების განმავლობაში მდგრადი განვითარების მხარდამჭერი მოძრაობა გაძლიერდა. ეს იყო აღიარება იმისა, რომ მატულობს [...] გლობალიზაციის ზეგავლენა გარემოზე. 1987 წელს გაეროს გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისიამ გამოაქვეყნა ანგარიში – ჩვენი საერთო მომავალი. ეს ანგარიში გახდა ათვლის წერტილი მდგრადი განვითარებისეული მიდგომა ჩამოყალიბებისა. აღიარებულია, რომ გლობალიზაციის ზეგავლენა, განსაკუთრებით მსოფლიო მრეწველობა და ვაჭრობა, ზრდის მდგრადობის დარღვევის საფრთხეს (იუნესკო/UNESCO, 2005).

გაერო გამოყოფს მდგრადი განვითარებისთვის უმნიშვნელოვანეს სამ ურთიერთდაკავშირებულ სფეროს – საზოგადოებას, გარემოს და ეკონომიკას. ურთიერთგადაჯაჭვული საკითხებია კულტურა (იმის აღიარება, რომ „პრაქტიკა, იდენტობა და ფასეულობები“ თამაშობენ დიდ როლს მდგრადი განვითარების წარმატებაში) და სიღარიბის აღმოფხვრაზე ზრუნვა (იუნესკო/UNESCO, 2005). მდგრადობა ეხება არა მხოლოდ რესურსებს, ფიზიკურ გარემოს და ეკონომიკის ძალისხმევას ზრდისთვის, არამედ, აგრეთვე სოციალურ ინსტიტუტებს და ადამიანის განვითარებას. თუ გვინდა, რომ ამ საქმეში წინ წავიდეთ, აუცილებელია, ჰოლისტიური მიდგომა.

მდგრადობის გაუმჯობესება კომპლექსური ამოცანაა და საერთაშორისო ურთიერთობის პოლიტიკასთან არის დაკავშირებული. მდგრადობის მოძრაობას ასაზრდოებდა იმის აღიარება, რომ თუ ლარიბი ქვეყნებიც ისე მოიხმარენ რესურსებს, როგორც მდიდარი ქვეყნები, დედამიწის რესურსები გაჩანაგდება. სიღარიბეც და სიმდიდრეც ტვირთად აწვება დედამიწის რესურსებს. გარემოე-

¹ ბუნებრივი რესურსების და ენერჯიის გამოყენება ისე, რომ გარემო არ დაზიანდეს.

ბათა გამო, ღარიბები შეშას და წყალს ისე მოიხმარენ, რომ ზიანდება გარემო და მისი თვითგანახლების უნარი. მდიდრები, ღარიბებთან შედარებით, ბევრად უფრო მეტ ენერჯიას და სხვა რესურსებს მოიხმარენ. გარემოს დაცვის პოლიტიკა ხშირად აღიქმება, როგორც უარი უფრო მდიდარი სექტორის მიერ ღარიბი ქვეყნებისთვის განვითარების თანაბარ შესაძლებლობებზე. თუმცა, „ეკოსისტემის სამსახურების დეგრადაცია განვითარებად სამყაროში ამძიმებს სიღარიბის და საკვების უსაფრთხოების პრობლემებს, განსაკუთრებით ყველაზე ღარიბ ქვეყნებში“ (საკვებისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია, სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდი, გაეროს ადამიანთა დასახლებების ცენტრი, მსოფლიოს სურსათის პროგრამა, 2006). საჭიროა, „ორმხრივი ძალისხმევა; ორივეგან, ინდუსტრიულ და განვითარებად ქვეყნებში, პასუხისმგებლობით უნდა მოვეკიდოთ მოხმარებისა თუ წარმოების მეთოდების შემუშავებას. აგრეთვე პროაქტიულად უნდა განვკარგავდეთ ყველა სახის რესურსს“ (იუნესკო/UNESCO, 2005, გვ. 10).

მდგრადობის კონცეფცია განვითარების ყველა დონეზე მნიშვნელოვანია; სათემო ინიციატივებით დაწყებული მსოფლიო მნიშვნელობის მიზნების ჩათვლით. *დედამინის ქარტია* არის მსოფლიოს სამოქალაქო საზოგადოების წვლილი მდგრადი განვითარების გააზრებაში და გვთავაზობს ფართო მასშტაბიან ღონისძიებებს ეკოლოგიური და ადამიანური ჰარმონიის უზრუნველსაყოფად.

ქალები განვითარებაში: გენდერული თვალსაზრისის მნიშვნელობა. განვითარების და ჩარევის ადრეულ მოდელებში ქალები არ იყვნენ გათვალისწინებული. როგორც ერთი ავტორი წერს, „მიზანი განვითარების ათწლეულის მთელი ამ ღონისძიებებისა, რომელიც კაცებმა დაგეგმეს და განახორციელეს, იყო მშრომელი მამაკაცის ნაყოფიერების გაზრდა“ (ბაულდინგი & დაი, 2002, გვ. 182). დანიელი ეკონომისტი ქალის, ესტერ ბოსერაფის კვლევამ გამოავლინა განვითარებისეული მიდგომების წარუმატებლობის მნიშვნელოვანი მიზეზი – ქალების, მოსახლეობის იმ ნაწილის უგულვებლყოფა, რომელიც აფრიკაში და სხვაგანაც, აწარმოებს სურსათის უმეტესობას. „სურსათის მწარმოებელთა უმრავლესობა ქალები იყვნენ და არა მამაკაცები, მაგრამ მთელი სასოფლო სამეურნეო დახმარება, სესხების და იარაღების ჩათვლით, მამაკაცებს მისცეს. ამ დახმარებამ ქალებამდე ვერ მიაღწია და მამაკაცებს მისცა საშუალება მოეყვანათ გასაყიდი მოსავალი (რომელსაც მორწყვა სჭირდებოდა) ექსპორტისთვის“ (ბაულდინგი & დაი, 2002, გვ. 183). მაშინ მესამე მსოფლიოში „სქესზე დაფუძნებული ორმაგი სტანდარტები გადაბმული იყო ორმაგ ეკონომიკურ სტანდარტებთან და ამიტომ, ქალები მხოლოდ თავის გატანისათვის საკმარისი სარჩოს ამარა დარჩნენ“ (გვ. 187).

ბოსერაფის და სხვა ბევრის ნაშრომების წყალობით, აღიარეს, რომ მნიშვნელოვანია, განვითარებაში ქალების გათვალისწინება. ქალების უგულვებლყოფამ არა მხოლოდ ქალებისთვის შეაფერხა პროგრესი, არამედ დიდი უარ-

ყოფითი გავლენა ჰქონდა ოჯახებზე, ბავშვებზე და ზოგადად განვითარების პროგრესზე. ქალების წიგნიერება და მონაწილეობა შემოსავლის მიღებაში მჭიდროდ არის დაკავშირებული ბავშვის გადარჩენასთან და ოჯახის კეთილდღეობასთან. ამიტომ განვითარების ნაკრებს დაემატა მიდგომები, რომლებიც სპეციალურად ქალებზე არის გამიზნული. დღეს ბევრი ორგანიზაცია მხარს უჭერს გენდერულ „სკრინინგს“, რომ ქალებმა ნამდვილად მიიღონ სათანადო ყურადღება. ამარტა შენი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ეკონომისტი, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ქალების როლს, ქალებს, როგორც „ცვლილების აქტიურ აგენტებს“ (ამარტა შენი, 1999, გვ. 189). მისი თქმით,

დღეს მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში განვითარების პროცესში ერთ-ერთი მთავარი საკითხი არის ქალების გაძლიერება. ამ საქმეში მონაწილე ფაქტორებია: ქალების განათლება, მათი მესაკუთრეობის საკითხი, მათი დასაქმების შესაძლებლობები და დასაქმების ბაზრის მუშაობის პრინციპები. აგრეთვე, ბევრია დამოკიდებული დასაქმების წესების თავისებურებაზე, ოჯახის და ზოგადად საზოგადოების დამოკიდებულებაზე ქალის ეკონომიკური საქმიანობისადმი, იმ ეკონომიკურ თუ სოციალურ გარემოებებზე, რომლებიც ხელს უწყობენ ან აბრკოლებენ ამ დამოკიდებულების შეცვლას (გვ. 202).

ის დაასკვნის, რომ „დღეს განვითარების პოლიტიკურ ეკონომიკაში არაფერი არ არის ისე მნიშვნელოვანი, როგორც ქალების პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მონაწილეობის და მათი ლიდერობის სათანადოდ აღიარება“ (გვ. 203).

2007 წლის განვითარებისეული მიდგომა მოიცავს ყველა აქ წარმოდგენილი იდეის ელემენტს, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების, მდგრადობის გათვალისწინების, ქალებისადმი და უკიდურესი საჭიროების მქონეთადმი ყურადღების ჩათვლით.

საზომები და ამოცანები. ბევრნაირი საზომი გამოიყენეს, რათა შეეფასებინათ სხვადასხვა ქვეყნის განვითარების დონე. მთავარი გახლავთ ადამიანის განვითარების ინდექსი (HDI), რომელსაც გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP) იყენებს ქვეყნის პროგრესის შესაფასებლად სხვადასხვა მაჩვენებლის მიხედვით და იმისთვის, რომ ქვეყნებს მიუჩინოს დამსახურებული ადგილი საზომის მიხედვით. ადამიანის განვითარების ინდექსი მოიცავს ზრდასრული ადამიანის წიგნიერების მაჩვენებლებს (დაწყებით, საშუალო და მაღალ კლასებში სწავლას); სიცოცხლის ხანგრძლივობას; მთლიან შიდა პროდუქტს ერთ სულ მოსახლეზე (აშშ დოლარის მსყიდველუნარიანი უნარის პარიტეტით) (UNDP, 2006). გაეროს განვითარების პროგრამის მესვეურებს სჯერათ, რომ ადამიანის განვითარების ინდექსი არის დამაკმაყოფილებელი შემაჯამებელი საზომი ადამიანის განვითარებისა. ეს იმაში გამოიხატა, რომ 2006 წელს ინდექსის ყველაზე დაბალი ქულა (311) ნიგერს ჰქონდა, ყველაზე მაღალი – კი ნორვეგიას (965). რადგან

ადამიანის განვითარების ინდექსი 1990 წლიდან გამოიყენება, არსებობს განვითარების მონაცემები. ინდექსი ფართოდ გამოიყენება და ხშირად მიმართავენ მას ქვეყნების რანგების მიხედვით დალაგებისას; ამ ტექსტში თქვენ ნახავთ იმ ქვეყნების ადამიანის განვითარების ინდექსებს, რომლებიც მაგალითად არის მოყვანილი. 2005 წელს გაეროს განვითარების პროგრამამ სიახლე შემოიტანა და დაიანგარიშა შერჩეული ქვეყნების მოსახლეობის ყველაზე ღარიბი 20 პროცენტის ადამიანის განვითარების ინდექსი. ჩვეულებრივ ადამიანის განვითარების ინდექსი ასახავს განვითარების საერთო მიღწევებს, ეს მიღწევები ხშირად ყველაზე ღარიბებს არ უნაწილდებათ.

ბევრად უფრო ყოვლისმომცველი საზომი შეიმუშავა სოციალური სამუშაოს მკვლევარმა რიჩარდ ესტესმა. მისი სოციალური განვითარების ინდექსი (ISP) აერთიანებს 45 მაჩვენებელს, რომლებიც განსაზღვრავენ ქვეყნის სტატუსს 10 სფეროში, ესენია: განათლება, ჯანმრთელობა, ქალები, თავდაცვისუნარიანობა, ეკონომიკა, დემოგრაფია, გეოგრაფია (სერიოზული ბუნებრივი კატასტროფები), კულტურული მრავალფეროვნება, პოლიტიკური ქაოსი და კეთილდღეობის ძალისხმევა (ესტერი, 2005). ის, რომ სოციალური განვითარების ინდექსი მოიცავს მაჩვენებლების ამდენ ნაირსახეობას, ხაზს უსვამს სოციალურ განვითარებასა და ადამიანის კეთილდღეობაზე გავლენის მქონე ფაქტორების კომპლექსურობას. აქ ერთადაა არეული შედეგები და ძალისხმევა; მაგალითად, ქვეყნის მიერ სოციალური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა (პოზიტიური ნაბიჯი) და სამხედრო დანახარჯები (ადამიანის კეთილდღეობის გაუმჯობესების საშუალებებიდან გადინება). განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იდეა, რომელზეც სოციალური განვითარების ინდექსი ამახვილებს ყურადღებას გახლავთ ის, რომ განვითარება არის დაუსრულებელი პროცესი და ყველა ქვეყანა, ბევრი თვალსაზრისით, „განვითარებადია“ ან მოითხოვს განვითარებას.

ათასწლეულის განვითარების მიზნები (MDGs) (განვითარების მიზნები და ამოცანები ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისისთვის) არის ძალისხმევა, განვითარების ისეთი ამოცანები დავსახოთ, რომლის შედეგებისთვისაც საზომი არსებობს. [...] 2000 წელს გაერომ ჩაატარა ათასწლეულის სამიტი და რვა მიზანი დასახა. ეს გახლავთ ის ამოცანები, რომლებიც იმ დროისთვის საზრიანად მიიჩნეეს და რომელთა მიღწევაც შესაძლებელია 2015 წლისთვის, რათა გვექონდეს პროგრესი განვითარებაში. ათასწლეულის სამიტს წინ უსწრებდა 1995 წლის სოციალური განვითარების სამიტი, რომელმაც გამოსცა 10 ვალდებულება განვითარებისთვის. ეს 10 ვალდებულება ზოგადი სახით იყო განცხადებული (მაგალითად, მე-2 ვალდებულება – მსოფლიოში სიღარიბის აღმოფხვრა), ათასწლეულის განვითარების მიზნები კი ამ ვალდებულებებს კონკრეტული და გაზომვადი სახით გვანვდის. ათასწლეულის განვითარების 8 მიზანი შემოკლებული სახით ასეთი გახლავთ:

მიზანი 1: უკიდურესი სიღარიბის და შიმშილის აღმოფხვრა. ამოცანა: 1990–დან 2015 წლამდე განახევრდეს იმ ადამიანების რაოდენობა, რომლებსაც დღეში 1 აშშ დოლარზე ნაკლები შემოსავალი აქვთ.

მიზანი 2: 2015 წლისთვის მსოფლიოში დაწყებითი განათლება საყოველთაო გახდეს.

მიზანი 3: წავახალისოთ გენდერული თანასწორობა და გავაძლიეროთ ქალები.

ამოცანა: (უმჯობესია) 2005 წლისთვის აღმოვფხვრათ გენდერული სხვაობა დაწყებით და საშუალო განათლებაში; ხოლო არაუგვიანეს 2015 წლისა – განათლების ყველა საფეხურზე.

მიზანი 4: შევამციროთ ბავშვთა სიკვდილიანობა.

ამოცანა: 1990–დან 2015 წლამდე ორი მესამედით შევამციროთ ხუთ წლამდე ასაკის ბავშვების სიკვდილიანობა.

მიზანი 5: გავაუმჯობესოთ დედების ჯანმრთელობა.

ამოცანა: 1990–დან 2015 წლამდე სამი მეოთხედით შევამციროთ დედების სიკვდილიანობის წილი.

მიზანი 6: შევებრძოლოთ აივ/შიდსს, მალარიას და სხვა დაავადებებს.

ამოცანა: 2015 წელს დავინყოთ აივ/შიდსის გავრცელების მასშტაბის შემცირება.

მიზანი 7: უზრუნველყოთ გარემოს მდგრადობა.

ამოცანა: ქვეყნების პოლიტიკაში და პროგრამებში დავნერგოთ მდგრადი განვითარების პრინციპები და გეზი შევუცვალოთ ბუნებრივი რესურსების დაკარგვის პროცესს. გავანახევროთ იმ ადამიანების წილი, რომლებსაც არ მიუწვდებათ ხელი უსაფრთხო სუფთა სასმელ წყალზე და სანიტარიაზე.

მიზანი 8: განვაფართოოთ მსოფლიო პარტნიორობა განვითარების საქმეში.

ამოცანა: (1) მივხედოთ ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების საგანგებო საჭიროებებს; (2) განვაფართოოთ ღია, კანონზე დამყარებული, პროგნოზირებადი, არადისკრიმინაციული სავაჭრო და ფინანსური სისტემები; (3) მთლიანად მოვაგვაროთ განვითარებადი ქვეყნების ვალების საკითხი; (4) განვითარებად ქვეყნებთან თანამშრომლობით, შევიმუშაოთ და დავნერგოთ ახალგაზრდებისთვის ღირსეული და ნაყოფიერი შრომის სტრატეგიები; (5) განვითარებად ქვეყნებში ფარმაცევტულ კომპანიებთან თანამშრომლობით ხელმისაწვდომი გავხადოთ აუცილებელი წამლები; (6) კერძო სექტორთან თანამშრომლობით ხელმისაწვდომი გავხადოთ ახალი ტექნოლოგიები, განსაკუთრებით საინფორმაციო და საკომუნიკაციო სფეროში. (გაეროს საჯარო ინფორმაციის განყოფილება, 2005; გაეროს განვითარების პროგრამა, 2003).

ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში განვითარების შესახებ გაეროს ინიცირებულ დისკუსიაში ათასწლეულის განვითარების მიზნები დომინირებს; იგი აგრეთვე გავლენას ახდენს არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობის დიდ ნაწილზე. მიზნებისკენ სვლას აკვირდება ქვეყანა, რეგიონი და პერიოდულად

გაერო ანგარიშებს გამოსცემს საყოველთაო მიღწევების შესახებ. დღეისთვის მხოლოდ რამდენიმე ქვეყანაა ისე წინ წასული რომ სრულად დააკმაყოფილოს მიზნები. მაგალითად, მიზანი 3-ის ერთ-ერთი ამოცანა იყო 2005 წლისთვის დან-ყებით და საშუალო განათლებაში გენდერული უთანასწორობის აღმოფხვრა; ბევრი ქვეყანა ვერ ახერხებს ამ შუალედური ამოცანის შესრულებას.

შეჯამება

განვითარების პროექტებისთვის ახალ სტრატეგიებზე მუშაობის პროცესში განვითარების კონცეფცია კვლავაც იხვეწება. ბრაიანი და კაპაზი ამტკიცებენ, რომ ადგილობრივად და გლობალურად განვითარება ხელახლა უნდა მოვიაზროთ, როგორც სიღარიბის აღმოფხვრის გზა (2005). ისინი „ნაკლებად ასხვავებენ ‘განვითარებად’ და ‘განვითარებულ’ ქვეყნებს და უბრალოდ სიღარიბის შემცირებაზე ამახვილებენ ყურადღებას“ (გვ. 59). ეს ემთხვევა ესტესის მიდგომას, რომელიც სოციალური განვითარების ინდექსით ზომავს ქვეყნის პროგრესს განვითარების საქმეში. განვითარება სიღარიბის შემცირებაზე უნდა იყოს ფოკუსირებული და ამ ძალისხმევის ცენტრი ხალხი უნდა იყოს; ამგვარი მიდგომა შეესაბამება სოციალური სამუშაოს მისიას (ანანი, 2006). ეს მოსაზრება (რომ განვითარების ამოსავალი წერტილი ხალხი უნდა იყოს) ჯერ კოპენ-ჰაგენის დეკლარაციაში გამოჩნდა და შემდეგ განმეორდა გაეროს გენერალური მდივნის 2006 წლის ანგარიშში. როგორც მომდევნო თავებშია ნაჩვენები, კიდევ ბევრი საქმე რჩება გასაკეთებელი, რომ განვითარების წინსვლა რეალობად იქცეს დედამიწის ბევრი მაცხოვრებლისთვის.

ადამიანის უფლებები

მეორე მთავარი საკითხი მსოფლიოში არის მოძრაობა ადამიანის უფლებებისთვის. საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოსთვის ადამიანის უფლებების მნიშვნელობა განუწყვეტლივ იზრდება. ადამიანის უფლებები ერთდროულად მარტივიც არის და საკმაოდ მნიშვნელოვანიც, რადგან ყველა ადამიანს აქვს უფლებები, მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ადამიანია. ადამიანის უფლებები არის საერთაშორისო სამართლისა და პროცედურების ფართო და კომპლექსური სისტემა. წიგნის ამ ნაწილში განვიხილავთ ადამიანის უფლებების იდეასა და იმ ძირითად ხელშეკრულებებს, რომლებიც ქმნიან ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სამართალს. ასევე მოკლედ მიმოვიხილავთ გაეროს ადამიანის უფლებების სტრუქტურასა და ადამიანის უფლებების მოუგვარებელ საკითხებზე მიმდინარე დისკუსიებს. თავის ბოლოში შემოგთავაზებთ კომენტარებს ადამიანის უფლებებში სოციალური სამუშაოს როლზე. [...]

ადამიანის უფლებების ფილოსოფია

ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციაში მკაფიოდ არის გაცხადებული ის ფილოსოფია, რომელიც საფუძვლად უდევს ადამიანის უფლებებს. „ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი, თავისი ღირსებითა და უფლებებით“ (გაერო, 1948, მუხლი 1). როგორც ადამიანის უფლებების მკვლევარი ჯეკ დონელი აღნიშნავს:

საკუთრივ ტერმინი ადამიანის უფლებები მიანიშნებს ორივეს, მის ბუნებასა და წარმომავლობას: ეს უფლებები ადამიანს აქვს უკვე იმიტომ, რომ ის ადამიანია. ეს უფლებები ნებისმიერ ადამიანს აქვს, განურჩევლად მისი უფლებებისა და მოვალეობებისა, რომელიც მას შეიძლება გააჩნდეს (ან არ გააჩნდეს) როგორც მოქალაქე, ოჯახის წევრს, მოსამსახურეს, ან რომელიმე საჯარო თუ კერძო ორგანიზაციის ან ასოციაციის წევრს (ჯეკ დონელი, 1993, გვ. 19).

ადამიანის უფლებებს არ სჭირდება მოპოვება. ისევე როგორც არ შეიძლება, მისი ჩამორთმევა ცალკეული ჯგუფებისთვის. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-2 მუხლის თანახმად, „თითოეულ ადამიანს მინიჭებული აქვს ამ დეკლარაციაში გაცხადებული ყველა უფლება და თავისუფლება განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, სქესისა, ენისა, რელიგიური, პოლიტიკური თუ სხვა რწმენისა, ეროვნული თუ სოციალური წარმომავლობისა, ქონებრივი, წარმოშობის თუ სხვა სტატუსისა“.

1948 წელს გაეროს მიერ ახალშექმნილი ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მიღებამ, ერთგვარი დასაბამი მისცა თანამედროვე ადამიანის უფლებებს. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ ის „არაფრისგან“ არ აღმოცენებულა. ადამიანის უფლებების ფილოსოფიური იდეები მსოფლიოს თითქმის ყველა ძირითად რელიგიაში დევს. პოლიტიკურ სფეროში ამ საკითხის წანამძღვრები გახლავთ (სულ ცოტა) „Magna Carta“ (1215), ადამიანისა და მოქალაქის უფლებების ფრანგული დეკლარაცია და აშშ-ს კონსტიტუციის კანონი უფლებების შესახებ. საფრანგეთის რევოლუციის დროს აქტივისტებმა ქალთა უფლებების დეკლარაცია შეადგინეს.

ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი

მიერთება: „ქმედება, როცა ხელშეკრულების არახელმომწერი ქვეყანა გამოთქვამს მზადყოფნას, გაეროს გენერალური მდივნისთვის „მიერთების ინსტრუმენტის“ გადაცემის მეშვეობით, გახდეს ხელშეკრულების მონაწილე. მიერთებას ისეთივე იურიდიული შედეგი აქვს, რაც რატიფიცირებას“. (გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი [UNOHCHR], 2005b).

კონვენცია: იურიდიულად სავალდებულო საერთაშორისო ხელშეკრულება.

ქარტია: იურიდიულად სავალდებულო საერთაშორისო შეთანხმება.

დეკლარაცია: განცხადება საერთაშორისო მიზნების ან „შეთანხმებული პრინციპებისა და სტანდარტების შესახებ“. თუმცა, არ არის იურიდიულად სავალდებულო დოკუმენტი (გაეროს განვითარების პროგრამა 2000, გვ. 17).

დათქმა: განცხადება, რომლითაც მონაწილე მხარე უფლებას იტოვებს მხარი არ დაუჭიროს ხელშეკრულების გარკვეულ დებულებებს. ამით ქვეყანა მიაწინებს, რომ „ის მზად არის შეასრულოს ხელშეკრულების ძირითადი დებულებები, გარდა იმ რამდენიმე დებულებისა. ამასთან, დათქმა ხელშეკრულების საგანსა და მიზანს არ აპროტესტებს“ (UNOHCHR, 2004).

რატიფიცირება: ქვეყნის მიერ ხელშეკრულების რატიფიცირება ქმნის ხელშეკრულების მხარდაჭერის იურიდიულ ვალდებულებას და მარატიფიცირებელი ქვეყანა ხდება ხელშეკრულების მონაწილე მხარე. მხოლოდ ხელმომწერ ქვეყანას შეუძლია ხელშეკრულების რატიფიცირება. სხვაგვარად, ქვეყნებს შეუძლიათ მიუერთდნენ ხელშეკრულებას (იხ. ზემოთ „მიერთება“).

ხელმოწერა: პირველი ნაბიჯი, რომელიც მიაწინებს, რომ ქვეყანას სურს გაიზიაროს ხელშეკრულების დებულებები. თუმცა, ხელშეკრულება მისთვის ჯერ არ არის იურიდიულად სავალდებულო.

მონაწილე მხარეები: ქვეყნები, რომლებმაც მოახდინეს ხელშეკრულების რატიფიცირება.

ხელშეკრულების ორგანოები: კომიტეტები, რომლებიც შეიქმნენ ადამიანის უფლებათა ძირითადი ხელშეკრულებების ფარგლებში, რათა ზედამხედველობა გაუწიონ მონაწილე მხარეების მიერ ხელშეკრულებების შესრულებას“ (UNDP, 2000, გვ. 17).

მეოცე საუკუნეში ერთა ლიგის ქარტია, ერთა ლიგისა და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ბევრი ინიციატივა ადამიანის უფლებების ზოგიერთ მინიმალურ იდეალს მაინც გამოხატავდა. თუმცა, არ არსებობდა ამ უფლებების სრული განმარტება. [...] 1920-იანი წლების დასაწყისში ერთა ლიგამ შეიმუშავა და მიიღო ბავშვთა უფლებების დეკლარაცია. ლიგას ჰქონდა ადამიანის უფლებების საკითხებზე მომუშავე კომიტეტები, როგორცაა მაგალითად, ტრეფიკინგთან ბრძოლის კომიტეტი (რომელსაც ხელმძღვანელობდა სოციალური სამუშაოს პიონერი – გრეის აბოტი). ლიგა აგრეთვე სპონსორობდა ბავშვთა შრომისა და სასჯელის სისტემის რეფორმის ბევრ ინიციატივას. აგრეთვე ლი-

გის ქარტია კოლონიზებულ ქვეყნებში ზოგიერთი სამოქალაქო და რელიგიური თავისუფლების საგანგებოდ დაცვისაკენ მოუწოდებდა.

საერთაშორისო სამართალში ადამიანის უფლებების სისტემის გაჩენას მნიშვნელოვანწილად მეორე მსოფლიო ომის საშინელებებმა, განსაკუთრებით ჰოლოკოსტმა და ნაცისტების სისასტიკემ მისცა ბიძგი. როგორც ჩანს, ერთგვარი დანაშაულის გრძნობაც არსებობდა დასავლეთის წამყვან ქვეყნებში; მიუხედავად იმისა, რომ 1930-იან წლებში ისინი არაერთხელ შეიკრიბნენ და იმსჯელეს გერმანიაში აგრესიასა და ადამიანის უფლების დარღვევებზე, საბოლოოდ გადაწყვიტეს, რომ ეროვნული სუვერენიტეტი არ იძლეოდა მოქმედების საშუალებას (ვრონკა, 2003). შესაბამისად, პრეამბულაში ვკითხულობთ: „ვინაიდან ადამიანის უფლებათა უგულბელყოფასა და აბურად აგდებას შედეგად მოყვა ბარბაროსული აქტები, რომელმაც ალაშფოთა კაცობრიობის სინდისი“ (გაერო, 1948).

1947 წელს ახალჩამოყალიბებულმა გაერომ, ზოგიერთი დელეგატისა და არასამთავრობო ორგანიზაციის მონაწილეთა საფუძველზე, შექმნა ადამიანის უფლებათა კომისია, რომელსაც სათავეში ელეონორა რუზველტი ჩაუდგა. ზოგიერთი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ამ თანამდებობაზე ქალი განზრახ დანიშნეს, რათა ერთგვარად დაეკნინებინათ კომისიის მნიშვნელობა (ვრონკა, 2003). ასეა თუ ისე, 1948 წლის ზაფხულისთვის კომისიამ მოამზადა ადამიანის უფლებათა დოკუმენტის პროექტი და გენერალურმა ასამბლეამ დაიწყო მისი განხილვა (მოსინკი ციტირებული რეიჩერტთან, 2003) (შედარებისთვის, ბავშვთა უფლებების კონვენციის პროექტზე მუშაობა მთელი ათი წელი მიმდინარეობდა). დოკუმენტის წინააღმდეგ არავინ წასულა. თუმცა, საბჭოთა ბლოკმა, საუდის არაბეთმა და სამხრეთ აფრიკამ თავი შეიკავეს. ამ ხელშეკრულებას ერთგვარი ჩრდილი მიაყენა იმან, რომ 1948 წელს სამხრეთ აფრიკაში სრულად და ოფიციალურად აამოქმედეს აპარტეიდის კანონი. ეს თითქოს გამომაფხიზლებელი უნდა ყოფილიყო ყველასთვის, მაგრამ მსოფლიო საზოგადოებას ამ მოვლენისთვის დიდად არ მიუქცევია ყურადღება.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მიღების პერიოდში გაეროში 56 ქვეყანა იყო განვერდიანებული. მათგან სულ რამდენიმე იყო აფრიკის კონტინენტიდან. ამას ხშირად მიიჩნევენ დოკუმენტზე დასავლეთის ქვეყნების ძლიერი ზეგავლენის მიზეზად. თუმცა, ადამიანის უფლებათა კომისიის წევრებად აშშ-სა და ევროპის ქვეყნებთან ერთად იყვნენ ეგვიპტე, ინდოეთი, ირანი, ლიბანი, პანამა, საბჭოთა კავშირი, ურუგვაი, ფილიპინების რესპუბლიკა და ჩინეთი (რეიჩერტი, 2003).

ადამიანის უფლებები როგორც საერთაშორისო
სამართლის სისტემა

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციიდან მოყოლებული ადამიანის უფლებათა საკითხებზე გაერომ 200-ზე მეტი დოკუმენტი დაამტკიცა (სნარი, 2002). ბევრი სხვა კი რეგიონულმა ორგანიზაციებმა გამოაქვეყნეს ადამიანის უფლებების შესახებ ფართომასშტაბინი და კომპლექსური მსჯელობის ფარგლებში. 1948 წლიდან ადამიანის უფლებათა სფერო მკაფიოდ განისაზღვრა (გაეროს მიერ 1948 წლის 10 დეკემბერს მიღებული) ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის დებულებებით. ეს არის გარდამტეხი და საოცრად ყოვლისმომცველი დოკუმენტი. აქ უფლებების სამი „თაობა“ გამოიკვეთა (ვრონკა, 1995). პირველი რიგი უფლებებისა არის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები. მე-3-დან 21-ე მუხლის ჩათვლით ეს უფლებები განსაზღვრულია, როგორც სიცოცხლისა და თავისუფლების უფლება; თავისუფლება ნამებისგან და არაადამიანური სასჯელისგან; თავისუფლება გაუმართლებელი დაკავებისა და დაპატიმრებისგან; თავყრილობის თავისუფლება; აზრის გამოთქმის თავისუფლება და ა.შ. დოკუმენტი ასევე გვპირდება დემოკრატიული მმართველობის უფლებას. როგორც 21 მუხლშია აღნიშნული, „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება, უშუალოდ, ან თავისუფლად არჩეული წარმომადგენლების მეშვეობით, მონაწილეობდეს თავისი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში“. შემდეგ დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ხალხის ნება უნდა იყოს საფუძველი მთავრობის ძალაუფლებისა. ეს ნება უნდა გამოიხატებოდეს პერიოდულ და გაუყალბებელ არჩევნებში, საყოველთაო და თანასწორი საარჩევნო უფლების პირობებში, ფარული კენჭისყრით, ან ხმის მიცემის სხვა ეკვივალენტური ფორმით, რომლებიც უზრუნველყოფენ ხმის მიცემის თავისუფლებას“ (გაერო, 1948). პირველი თაობის ამ უფლებებს ხშირად „ნეგატიურ უფლებებად“ მოიხსენებენ, ვინაიდან, ისინი ხელისუფლებისგან ითხოვენ ნეგატიური ქმედებებისგან, ან ადამიანის სამოქალაქო და პოლიტიკური თავისუფლებების შეზღუდვისგან თავის შეკავებას.

22-ე და 27-ე მუხლის ჩათვლით მოცემულია (მეორე თაობის) ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები. ეს მოიცავს: სოციალური უსაფრთხოების, საკადრისი დასაქმების, დასვენების და გართობის, საკვების, ჩასაცემლის, საცხოვრებლის, ჯანდაცვის, განათლების და კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლებებს. 25 მუხლის 1 პარაგრაფი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს სოციალურ სამუშაოზე. აქ ვკითხულობთ:

ყოველ ადამიანს – აქვს უფლება ჰქონდეს ცხოვრების ისეთი დონე, (საკვების, ტანსაცმლის, საცხოვრებლის, სამედიცინო ზრუნვისა და საჭირო სოციალური მომსახურების ჩათვლით) რომელიც აუცილებელია პირადად მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის შესანარჩუნებლად; უფლება იყოს უზრუნველყოფილი უმუშევრობის, ავადმყოფობის, ინვალიდობის, ქვრივობის,

მოხუცებულობის ან არსებობის საშუალების დაკარგვის (მისგან დამოუკიდებელ გარემოებათა გამო) სხვა შემთხვევაში.

ეკონომიკურ და სოციალურ უფლებებს „პოზიტიური უფლებები“ შეარქვეს, რადგან ქვეყანამ საგანგებო ნაბიჯები უნდა გადადგას მოქალაქეების ამ უფლებების დასაკმაყოფილებლად.

28-ე მუხლი ზოგადად აღწერს მესამე თაობის უფლებებს. ეს ის უფლებებია, რომლებიც მხოლოდ საერთაშორისო საქმიანობით და თანამშრომლობით შეიძლება იყოს გარანტირებული. აქ ვკითხულობთ: „ყოველ ადამიანს აქვს ისეთ სოციალური და საერთაშორისო წესრიგის უფლება, რომლის პირობებშიც, შესაძლებელია ამ დეკლარაციაში ჩამოთვლილ უფლებათა და თავისუფლებათა სრულად განხორციელება“. ეს განცხადება შეჯერებულია 22-ე მუხლთან, რომელიც აღნიშნავს, რომ: „ყოველ ადამიანს, როგორც საზოგადოების წევრს, აქვს სოციალური უსაფრთხოების უფლება და უნდა შეეძლოს, ეროვნული ძალისხმევითა და საერთაშორისო თანამშრომლობის მეშვეობით (ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ დარგებში), განახორციელოს თავისი ღირსების შესაფერისი უფლებები. ამ მუხლის მიხედვით, ადამიანს ენიჭება მშვიდობის, პატიოსანი ვაჭრობის და, უბრალოდ, საერთაშორისო ეკონომიკური წესრიგის უფლება. იფის მიხედვით (იფი, 2001), მესამე თაობის უფლებები მოიცავს ეკონომიკური განვითარების უფლებას; უფლებას განეკუთვნებოდეს სტაბილურ, ერთსულოვან საზოგადოებას; გარემოს დაცვით უფლებას, კერძოდ, უფლებას გქონდეს სუფთა და დაუბინძურებელი ჰაერი, წყალი და საკვები; უფლებას იცხოვროს ისეთ ფიზიკურ გარემოში, რომელიც საშუალებას აძლევს ადამიანს მიაღწიოს სრულ ადამიანურ პოტენციალს“ (გვ.39) .

საერთაშორისო ხელშეკრულებები. ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია არის მრავლისდამტევი დეკლარაცია. საერთაშორისო სამართალში ეს ნიშნავს, რომ ეს არის განაცხადი კეთილი განზრახვების შესახებ, რომელსაც კანონის ძალა არ აქვს. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციას მოყვება ორი ხელშეკრულება, რომლებშიც განსაზღვრულია ხელმომწერი ქვეყნების ვალდებულებები: სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტი (ICCPR) და ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლების საერთაშორისო პაქტი (ICESCR). ორივე მათგანი 1966 წელს მიიღო გენერალურმა ასამბლეამ. ეს ორი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი დეტალურად განავრცობს ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციის მნიშვნელოვან დებულებებს. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტი ამოქმედდა 1976 წლის 23 მარტს, მას შემდეგ, რაც 35-მა ქვეყანამ მოახდინა მისი რატიფიცირება (ძალაში შესვლისთვის საჭირო პროცედურა) (UNOHCHR, 2005a). ამჟამად უკვე 155 ქვეყანამ გააკეთა ამ დოკუმენტის რატიფიცირება და გახდა პაქტის მონაწილე მხარე (UNOHCHR, 2006). ეკონომიკური, სოციალური

და კულტურული უფლების საერთაშორისო პაქტი ძალაში შევიდა 1976 წლის 3 იანვარს და მას 152 ქვეყანა მიუერთდა. აშშ-ს არ მოუხდენია მისი რატიფიცირება და მეტწილად არ უჭერს მხარს სოციალური და განსაკუთრებით, ეკონომიკური უფლებების კონცეფციას (UNOHCHR, 2006).

მოსახლეობის განსაკუთრებული ჯგუფების დამცველი ხელშეკრულებები. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია და პაქტები უზრუნველყოფენ ყველა (კატეგორიის) ხალხის დაცვას, მაინც გრძელდება ადამიანების ზოგიერთი ჯგუფების ჩაგვრა და მათი უფლებების შეზღუდვა. ამიტომ, აუცილებელი გახდა დამატებით ახალი დეკლარაციებისა და კონვენციების მიღება. ამ დოკუმენტთაგან სოციალური სამუშაოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია – საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ (ICIFRD), კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ (CEDAW); და კონვენცია ბავშვთა უფლებების შესახებ (CRC). ორი პაქტი, ზემოხსენებული სამი კონვენცია და ორი ხელშეკრულება ([1]კონვენცია წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა და დასჯის წინააღმდეგ [1984] და [2] ყველა მიგრანტი მუშისა და მათი ოჯახის წევრთა უფლებების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია [1990]) ქმნიან „შვიდ მთავარ საერთაშორისო ხელშეკრულებას ადამიანის უფლებების შესახებ“ (UNOHCHR, 2005b). თითოეულ მათგანს ადამიანის უფლებათა შესაბამისი კომიტეტი ხელმძღვანელობს, რომელიც იღებს ანგარიშებს და ზედამხედველობს წევრი ქვეყნების მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული დებულებების შესრულებას. ამ შვიდი ხელშეკრულებიდან, აშშ-მ მხოლოდ (1) რასობრივი დისკრიმინაციის კონვენციას, (2) სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებების პაქტს და (3) წამების წინააღმდეგ კონვენციას გაუკეთა რატიფიცირება. ადამიანის უფლებათა ხელშეკრულებათაგან, ბავშვთა უფლებების კონვენციის რატიფიცირება გააკეთა ყველაზე მეტმა ქვეყანამ. ეს კონვენცია უზრუნველყოფს ბავშვთა გადარჩენის, დაცვის და განვითარების უფლებას. მხოლოდ აშშ-ს და სომალის არ გაუკეთებია ამ დოკუმენტის რატიფიკაცირება. კანადას რატიფიცირებული აქვს ყველა ხელშეკრულება, გარდა მიგრანტი მუშის კონვენციისა. ეს ხელშეკრულება 2003 წელს შევიდა ძალაში და ჯერ მხოლოდ 34 ქვეყანაა მასთან მიერთებული (UNOHCHR, 2006). ადამიანის უფლებათა ხელშეკრულება რომ ამუშავდეს (ან ადამიანის უფლებათა ტერმინი რომ გამოვიყენოთ, ძალაში რომ შევიდეს), მისი რატიფიცირება უნდა მოახდინოს ქვეყნების დადგენილმა რაოდენობამ. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქვეყნის მიერ ხელშეკრულების რატიფიცირება ან მასთან მიერთება ნიშნავს, რომ ქვეყანა ეთანხმება მის დებულებებს და მზად არის მიიღოს მონაწილეობა ხელშეკრულების განხორციელებაში. ქვეყანას შეუძლია მხოლოდ ხელი მოაწეროს ხელშეკრულებას, რაც ნიშნავს,

რომ მის პრინციპებს ზოგადად უჭერს მხარს. ამ შემთხვევაში, ხელშეკრულება არ არის მისთვის იურიდიულად სავალდებულო.

გაეროს ფორმატში შემუშავებული დეკლარაციებისა და ხელშეკრულებების გარდა, არსებობს ადამიანის უფლებათა რეგიონული ხელშეკრულებები. ერთი ასეთი მაგალითია ევროპის სოციალური ქარტია. ეს ქარტია 1961 წელს გამოქვეყნდა, ხოლო მოგვიანებით დაიხვეწა და გაფართოვდა.

იგი ვერაფერს ხედავს ცუდს იმაში, რომ მომავალში ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით გაჩნდეს ახალი და განსხვავებული მოსაზრებები:

მართალია, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, ალბათ, ნარმოადგენს მეოცე საუკუნეში კაცობრიობის ერთ-ერთ ყველაზე ღირსესანიშნავ მიღწევას, ის არ უნდა განვიხილოთ, როგორც უნივერსალური და ხელუხლებელი ქვეყნების მიერ. ეს შთამბეჭდავი და შთამავლებელი ნაშრომია, საყურადღებო რადიკალური დასკვნებით... მაგრამ ეს დეკლარაცია არავითარ შემთხვევაში არ არის წმინდა წერილი. დროთა განმავლობაში ის შეიძლება შეიცვალოს, როცა გაჩნდება ახალი იდეები და ახალ საკითხებს მიენიჭება უპირატესობა (იფი, 2001, გვ. 6).

იფი დასძენს, რომ ეს არ არის უნივერსალობის საწინააღმდეგო არგუმენტი, არამედ, უფრო ადამიანის უფლებათა კონცეფციის დახვეწისთვის მზადყოფნაა.

განუყოფლობის პრინციპი. ადამიანის უფლებათა კონცეფციის მნიშვნელოვანი კომპონენტია უფლებათა განუყოფლობის პრინციპი. ეს არის ადამიანის უფლებების გლობალური ხედვა. იმისთვის, რომ პიროვნების ღირსება არ შეილახოს, ყველა სახის უფლება უნდა იყოს დაცული, მათ შორის ეკონომიკური, სოციალური, სამოქალაქო, კულტურული და პოლიტიკური უფლებები და რამდენადაც შესაძლებელია, გლობალური მასშტაბით. პოლიტიკური თავისუფლება ბევრს არაფერს მისცემს მშვიერ ხალხს; კარგად დაპურებულ ხალხს სამოქალაქო თავისუფლების გარეშე, აკლია ადამიანური ღირსების მთავარი კომპონენტი; და ბოლოს, მშვიდობისა და სამართლიანობის მსოფლიო წესრიგის გარეშე, არც ერთი ეს უფლება არ იქნება გარანტირებული.

ევროპის სოციალური ქარტია

1961 წელს ევროპის საბჭომ ევროპის სოციალური ქარტია შეიმუშავა. მისი მიზანია, წევრ სახელმწიფოებში ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლებების უზრუნველყოფა და შემდგომი გამოყენება. ის გვთავაზობს, რომ სოციალური და ეკონომიკური უფლებები უზრუნველყოფილი უნდა იყოს დისკრიმინაციის გარეშე; „განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური შეხედულებებისა, ეროვნული თუ სო-

ციალური წარმომავლობისა“ (ევროპის საბჭო, 1961). 1996 წელს ქარტია დახვეწეს, რათა შეენარჩუნებინათ მიღწევები და „მიეცათ მისთვის ახალი იმპულსი“ (ევროპის საბჭო, 1996, გვ.1). 1996 წლის ვერსია ცდილობს უპასუხოს იმ სოციალურ ცვლილებებს, რომელებიც მას შემდეგ მოხდა, რაც ქარტიის თავდაპირველი ვარიანტი მიიღეს. თავდაპირველი ქარტია მიზნად ისახავდა ძირითადი უფლებებისა და პრინციპების მიღწევას, როგორცაა მუშების, ქალების, ბავშვების და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების უფლებები. 1996 წლის ვერსია აფართოებს ამ პრინციპებს, განსაკუთრებით, მუშათა უფლებების დარგში. განსაკუთრებულად ამახვილებს ყურადღებას სოციალური კეთილდღეობის მომსახურების და სამედიცინო დახმარების მიღების უფლებაზე, სიღარიბის და სოციალური ექსკლუზიისგან დაცვის უფლებაზე, საცხოვრებლის და ხანდაზმულთა სოციალური დაცვის უფლებაზე.

განუყოფლობა ბრწყინვალე პრინციპია, მაგრამ ადამიანის უფლებების ისტორიის მანძილზე ის არაერთხელ უარყვეს. ცივი ომის პერიოდში, საერთაშორისო არენაზე დაპირისპირებას ხშირად იწვევდა ის, რომ საბჭოთა ბლოკი უარს ამბობდა, ეცნო სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები, ხოლო აშშ (და ზოგჯერ მისი მოკავშირეებიც) უარყოფდნენ ან ცვლიდნენ ეკონომიკური და სოციალური უფლებების იდეებს. შეიძლება სოციალური სამუშაოს პროფესიას აქვს პრეტენზია, რომ მართლაც ესმის უფლებების განუყოფლობის იდეა თავისი ერთდროული აქცენტით ინდივიდუალურ თვითგამორკვევაზე, განვითარებაზე, სოციალურ და ეკონომიკურ სამართლიანობაზე.

უნივერსალიზმი. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ძირითადად ისეა შედგენილი, რომ უნივერსალურობაზე უნდა იყოს მორგებული. ამასთან, პროცესი იძლევა იმის უფლებას, რომ ქვეყნებმა თავი შეიკავონ ხელშეკრულებების ზოგიერთ დებულებასთან მიმართებით და შემოგვთავაზონ უნივერსალიზმის იდეის ოდნავ შეცვლა. ამ თავშეკავებამ საფრთხე არ უნდა შეუქმნას ხელშეკრულების ძირითად არსს. ბრალდებები, რომ ეს დოკუმენტი დასავლურ ყაიდაზეა შექმნილი, ადამიანის უფლებათა სისტემას „რეჟიმად“ წარმოაჩენს და ზოგიერთი შიშობს, რომ მას გამოიყენებენ, სუსტი და განსაკუთრებით, ღარიბი განვითარებადი ქვეყნების სუვერენიტეტის გამონწვევად. მართლაც, 1948 წელს, აშშ-ს ანთროპოლოგიურმა ასოციაციამ გააკეთა განცხადება, სადაც „უარს ამბობდა ადამიანის უფლებების ნორმების უნივერსალურობაზე“. განცხადებაში ნათქვამია, რომ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში „ჩამოთვლილია ის უფლებები და თავისუფლებები, რომლებიც კულტურულად, იდეოლოგიურად და პოლიტიკურად არაუნივერსალურია“ (ფოქსი, 1998). მას შემდეგ საკმაოდ გამძაფრდა დებატები

თემაზე უნივერსალიზმი თუ ფარდობითობა. რაც შეეხება სოციალური სამუშაოს პრაქტიკის სფეროს, განსაკუთრებით გართულდა და გამწვავდა კამათი ბავშვების, ქალების, სხვა ჩაგრული ჯგუფებისა და ოჯახის უფლებების შესახებ.

1981 წელს აფრიკის ერთიანობის ორგანიზაციამ მიიღო ადამიანისა და ხალხების უფლებების აფრიკული ქარტია. რეგიონულ ხელშეკრულებებს შორის ეს დოკუმენტი განსაკუთრებით საინტერესოა, რადგან ცდილობს ადამიანის უფლებების კულტუროლოგიურ კონტექსტში გააზრებას. ქარტიაში დევს მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობების იდეა, როგორც მუტუა (2000) განმარტავს, „ქარტიის აზრით, ინდივიდუალური უფლებები აზრს კარგავენ სოციალურ და პოლიტიკურ ვაკუუმში, თუ შერწყმული არ არიან პიროვნების მოვალეობებთან... ამრიგად, პიროვნებებზე მოვალეობების დაკისრებით, ის ცდილობს პიროვნების უფლებები მოარგოს თემისა და პოლიტიკური საზოგადოების უფლებებს (გვ.8). ასე მაგალითად, 21-ე მუხლის მიხედვით, პიროვნებას აქვს მოვალეობა „გაუფრთხილდეს ოჯახის ჰარმონიულ განვითარებას და იმრომოს ოჯახის ერთსულოვნებისა და პატივისცემისთვის; ყოველთვის პატივი სცეს მშობლებს და, საჭიროების შემთხვევაში, არჩინოს ისინი“ (მუთუა, 2000, გვ. 8). [...]

ადამიანის უფლებების დაცვის მექანიზმები

გაეროს მიერ დადგენილ და მართულ ადამიანის უფლებებს, ახორციელებს კომპლექსური ბიუროკრატიული აპარატი. აქ გაერთიანებულია: ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი (გაეროს სამდივნოს დეპარტამენტი); სხვადასხვა ხელშეკრულების კომიტეტები; ადამიანის უფლებათა საბჭო; საგანგებო ექსპერტები და კიდევ ბევრი სხვა. 1946 წელს ეკონომიკურმა და სოციალურმა საბჭომ (ECOSOC) ჩამოაყალიბა ადამიანის უფლებათა კომისია. ის 56 წევრი ქვეყნისგან შედგებოდა და ყოველ წელს იკრიბებოდა, რათა განეხილა ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საკითხები. რადგან კომისიით ბევრი იყო უკმაყოფილო და იმის გათვალისწინებით, რომ მისი ზოგიერთი წევრი სახელმწიფო თავადაც მნიშვნელოვნად არღვევდა ადამიანის უფლებებს, ამ ცოტა ხნის წინ კომისია გააუქმეს. მის ნაცვლად ახალი ორგანო, ადამიანის უფლებათა საბჭო, შეიქმნა. ეს 2006 წელს მოხდა და ჯერ კიდევ ძნელი სათქმელია, რამდენად გაამართლებს ეს ახალი სტრუქტურა.

უმაღლესი კომისრის უმნიშვნელოვანესი საქმეა მსოფლიოს ყურადღება მიაპყროს ადამიანის უფლებების ზნეობრივი მხარისკენ. ირლანდიელი მერი რობინსონი, რომელიც ამ თანამდებობაზე 1997-2002 წლებში მუშაობდა, განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებდა სიღარიბეზე და ამას ადამიანის უფლებათა ყველაზე სერიოზულ დარღვევად მიიჩნევდა. მის მემკვიდრეს, ბრაზილიელ სერხიო ვიეირა დე მელოს, არ დასცალდა სრულყოფილად ემუშავა. ის ტრაგი-

კულად დაილუბა ერაცში, როცა გენერალური მდივნის საგანგებო დავალებას ასრულებდა. კანადელი ლუის არბორი უმაღლეს კომისრად 2004 წელს დაინიშნა.

სოციალური სამსახურისათვის საინტერესო ხელშეკრულებების განხორციელებაზე მუშაობს ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა კომიტეტი: ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტი; რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტი; ქალთა დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტი და ბავშვთა უფლებების კომიტეტი. ეს კომიტეტები განიხილავენ და აფასებენ ანგარიშებს იმის თაობაზე, თუ როგორ ასრულებენ მონაწილე ქვეყნები შესაბამისი ხელშეკრულების დებულებებს. მონაწილე მხარეები ზრუნავენ ადამიანის უფლებათა კომიტეტებისა და მათი პერსონალის შენახვაზე. ისინი ვალდებული არიან, კომიტეტს პერიოდულად ჩააბარონ ანგარიში ჩატარებული სამუშაოს თაობაზე. მონაწილე ქვეყნის ანგარიში მისივე ჩატარებული კვლევის საფუძველზე შედგენილი დოკუმენტია, იმის შესახებ, თუ როგორ ასრულებს ქვეყანა კონკრეტულ ხელშეკრულებას თუ კონვენციას. კომიტეტის თითოეულ სხდომაზე იგეგმება რამდენიმე ქვეყნის ანგარიშის მოსმენა და მათი მთავრობის წარმომადგენლებთან დიალოგი. მკითხველს შეუძლია მოიძიოს მონაწილე ქვეყნების ანგარიშები, ადამიანის უფლებათა შესაბამისი კომიტეტის კომენტარები და სხდომაზე წარმოდგენილი მთავრობის პასუხი ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისის ვებგვერდზე: www.ohchr.org

გაეროსა და ადამიანის უფლებათა დამცველი არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი ვალდებულებების შესრულების საქმეში

ადამიანის უფლებათა გლობალური მექანიზმები სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფენ ყველას მიერ ყველა ვალდებულების შესრულებას. ზოგი იმასაც ფიქრობს, აზრი აქვს თუ არა ისეთ საერთაშორისო კანონებს, რომლებიც ვერ მუშაობენ. ბოლოს და ბოლოს, რუანდის, დარფურის, კამბოჯის და ბოსნიის ამბები ხომ გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციისა და ხელშეკრულებების მიღების შემდეგ მოხდა. ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კონვენცია (CEDAW) უკვე მიღებული იყო, როცა თალიბანმა ქალების დაჩაგრვა მოახერხა. მსგავსი მაგალითები ბევრია.

კარგი, რასაც გაეროს ადამიანის უფლებათა სისტემა აკეთებს, არის ის, რომ წარმოადგენს გლობალური სტანდარტების საცავს და აქვს უწყებები, რომლებსაც შეუძლიათ მონადინებული ქვეყნების წაახალისება და დახმარება მუშაობაში. გაეროს ცოტა რამის გაკეთება შეუძლია, როცა ქვეყანას არ უნდა პატივი სცეს თავისი მოქალაქეების ადამიანის უფლებებს. ამდენად, ხელშეკრულებების მონაწილე ბევრი სახელმწიფო უხეშად არღვევს ადამიანის იმ უფლებებს, რომლის მხარდაჭერაც მისმა მთავრობამ იკისრა. რობერტ დრინანი თავის წიგნში, (დრინანი, შერცხვენის მობილიზაცია, 2001) გვთავაზობს ადამიანის უფლებების დაცვის საქმეში, უფრო აქტიურად გამოვიყენოთ „შერცხვენის“ ტაქტიკა. [...]

თუმცა, სამწუხაროდ, არიან ისეთი ქვეყნებიც, რომელთა შერცხვენა შეუძლებელია.

როგორ უნდა ჩაერიოს მსოფლიო თანამეგობრობა, როცა აშკარაა მოქალაქეთა ადამიანის უფლებების დარღვევა? გენოციდის შემთხვევებშიც კი, გაერო ნელა და უხალისოდ მოქმედებდა. საერთაშორისო ურთიერთობის უმთავრესი პრინციპი სახელმწიფო სუვერენიტეტი; ეს კი გამორიცხავს სახელმწიფოს შიდა საქმეებში ჩარევას და სხვა ქვეყანაში სამხედრო ინტერვენციას. ადამიანის უფლებათა გლობალური სტანდარტების დადგენა და მისი შესრულების მექანიზმის შექმნა, ერთგვარად ზღუდავს სუვერენიტეტს. ერთ-ერთი ანალიზის მიხედვით, „ცივი ომის შემდეგ სულ უფრო მატულობს ისეთი მიდგომა, რომ თუ ქვეყანა სერიოზულად და სისტემატურად არღვევს ადამიანის უფლებებს, მას დაეკარგება ან დროებით შეუჩერდება თანასწორის სტატუსი სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში“ (სენდჰოლთი, 2002, გვ. 208). იყო შემთხვევები, როცა საერთაშორისო თანამეგობრობამ მხარი დაუჭირა სამხედრო ჩარევას. მაგალითად, 1990-იან წლებში ბოსნიასა და სომალიში ასეთი ჩარევა, უმთავრესად, ადამიანის უფლებების დასაცავად და ჰუმანიტარული მოსაზრებით განხორციელდა. იყო შემთხვევა, როცა ეკონომიკური სანქციები სცადეს. თუმცა, დონელის (2002) აზრით, ასეთმა ქმედებამ ბევრი ვერაფერი დააკლო დამნაშავე ლიდერებს, სამაგიეროდ, კიდევ უფრო დაამძიმა ხალხის, ანუ მსხვერპლის, ტანჯვა. სუვერენიტეტის შელახვა, როგორც წესი, მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში ხდება.

1998 წელს მსოფლიო თანამეგობრობამ მხარი დაუჭირა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს (ICC) შექმნას, რომელიც 2002 წელს ამოქმედდა. როგორც სასამართლოს ვებგვერდზე აღნიშნული (2007), ის არის „დამოუკიდებელი, მუდმივმოქმედი სასამართლო, რომელიც ასამართლებს იმ პირებს, რომლებსაც ბრალი ედებათ საერთაშორისო თვალსაზრისით განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებებში, ისეთებში როგორც არის გენოციდი, დანაშაული კაცობრიობის წინააღმდეგ და სამხედრო დანაშაულებები“ (n.p.). სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო გამიზნულია, როგორც უკანასკნელი ინსტანცია და განიხილავს მხოლოდ განსაკუთრებულად მძიმე შემთხვევებს, მხოლოდ მაშინ, თუ ეროვნულმა სასამართლომ ვერაფერი მოიმოქმედა. სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლომ ოთხი საქმის გამოძიება დაიწყო; ესენი გახლავთ: უგანდის, კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკის, ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკისა და დარფურის რეგიონის (სუდანი) საქმეები. ვინაიდან სუდანი სასამართლოს წევრი არ არის (ICC, 2007), მისი საქმე სასამართლოში გაეროს უშიშროების საბჭომ წარადგინა. დღეისათვის 104 სახელმწიფო სასამართლოს წევრი. აშშ ჯერ კიდევ 2002 წელს, სანამ სასამართლო ოფიციალურად შეუდგებოდა მუშაობას, გამოვიდა წინასწარი შეთანხმებიდან. მიზეზად ის დაასახელეს, რომ ამერიკის მოქალაქეები პოლიტიკური მოსაზრებით შეიძლება მიზანში ამოელოთ. თუმცა, ხელშეკრულებასა და სასამართლოს პროცედურებში, ასეთი

მოქმედებისგან დამცავი ბევრი მექანიზმი გათვალისწინებული (“International Criminal Court: Let the Child Live, ~ 2007). სასამართლო უდავოდ წინგადადგმული ნაბიჯია ადამიანის უფლებების ამაზრზენი დარღვევების დაუსჯელობის აღკვეთის საქმეში. თუმცა, ადამიანის უფლებების სტანდარტების ეფექტურად დამკვიდრების საშუალებები (განსაკუთრებით, არასამხედრო მეთოდები) ჯერ ისევ ჩამორჩება სასურველ დონეს.

ადამიანის უფლებათა დამცველი არასამთავრობო ორგანიზაციები. არასამთავრობო სექტორი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანის უფლებათა სფეროში. მათი საქმიანობა ძირითადად გაეროს ხელშეკრულების მიერ დამკვიდრებულ სტანდარტებს ეფუძნება. ისინი მოქმედებენ სახელმწიფოსგან დამოუკიდებლად და გაცილებით აქტიურად რეაგირებენ კონკრეტულ დარღვევებზე. ადამიანის უფლებათა სფეროში მოღვაწე ერთ-ერთი ყველაზე სახელგანთქმული არასამთავრობო ორგანიზაცია გახლავთ „საერთაშორისო ამნისტია“ (Amnesty International – AI). ის 1961 წელს დაარსდა, როგორც „აზრის გამოხატვისა და რელიგიის თავისუფლების დამცველი მუდვიმოქმედი საერთაშორისო მოძრაობა“. ეს ორგანიზაცია ამხილებს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტებს და ამით ზეწოლას ახორციელებს დამრღვევ მთავრობებზე. საერთაშორისო ამნისტია თავის თავს „საერთაშორისოდ აღიარებული ადამიანის უფლებების დამცველთა მსოფლიო მოძრაობას“ უწოდებს (Amnesty International [AI], 2006). საერთაშორისო ამნისტიამ უდავოდ არაერთი პატიმარი გადაარჩინა სიკვდილს და კარგად დაანახა საზოგადოებას შეურაცხყოფის ადამიანური სახე. საერთაშორისო ამნისტია ძირითადად სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებზე ამახვილებს ყურადღებას. მართალია, მისი აზრით, ადამიანის უფლებები განუყოფელია, მაგრამ ორგანიზაცია „ძირითადად ფიზიკური ხელშეუხებლობის, თავისუფალი აზროვნებისა და დისკრიმინაციისგან თავისუფლების უფლებების უხეშად დარღვევის აღმოფხვრაზე“ ამახვილებს ყურადღებას (AI, 2006).

1996 წელს საერთაშორისო ამნისტიამ გამოსცა დეკლარაცია, რომლითაც მოუწოდა ჯანდაცვის სპეციალისტებს განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა იკისრონ ადამიანის უფლებების დარღვევების გამოაშკარავების საქმეში. „საერთაშორისო ამნისტიას მიაჩნია, რომ ადამიანის უფლებების დარღვევის, განსაკუთრებით წამების ფაქტების გამოძიებაში, აუცილებლად უნდა გამოვიყენოთ ჯანდაცვის სპეციალისტების დახმარება“ (AI, 1996). მართალია, ეს ექიმებსა და ექთნებს ეხება, მაგრამ სოციალური მუშაკებიც ჯანდაცვის პროფესიონალები არიან და ამიტომ, მათაც უნდა იცოდნენ ამ პასუხისმგებლობის შესახებ. იმავდროულად, დეკლარაცია, „მოუწოდებს საერთაშორისო პროფესიულ ასოციაციებს, გაეროსა და მის შესაბამის ორგანოებს ყურადღება გაამახვილონ ჯანდაცვის პროფესიონალების ეთიკურ პასუხისმგებლობაზე, რათა მათ ხმა აიმაღლონ თავიანთ პაციენტებზე განხორციელებული ძალადო-

ბის წინააღმდეგ. „ამით მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებათ სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციასა (IFSW) და სოციალური სამუშაოს სკოლების საერთაშორისო ასოციაციას (IASSW)“ (I, 1996).

ჰუმან რაიტს ვოჩი (Human Rights Watch/HRW) არის აშშ-ში დაფუძნებული ყველაზე დიდი ადამიანის უფლებათა ორგანიზაცია, რომლის საქმიანობაც მთელ მსოფლიოს მოიცავს. მისმა წინამორბედმა ჯგუფებმა 1978 წლიდან დაიწყეს საქმიანობა და 1988 წელს გაერთიანდნენ, როგორც ჰუმან რაიტს ვოჩი. ადამიანის უფლებების დაცვის საქმეში მისი მთავარი იარაღია კვლევები და საჯაროობა. აგრეთვე ზოგჯერ ის პირდაპირ იბრძვის ცვლილებისთვის. ჰუმან რაიტს ვოჩის ვებგვერდზე ვკითხულობთ, რომ მისი ერთ-ერთი ამოცანაა „უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენოს“ ადამიანის უფლებების დამრღვევი მთავრობები (HRW, 2006a). ჰუმან რაიტს ვოჩის ინტერესების სფერო მოიცავს ადამიანის უფლებების ფართო სპექტრს, მათ შორის შეიარაღებულ კონფლიქტებს, ქუჩის ბავშვებისადმი მოპყრობას, დამნაშავე ლიდერების გასამართლებას, პატიმართა უფლებებს, საიმეგრაციო კანონმდებლობას, სექსუალურ უმცირესობათა საკითხებსა და ბევრ სხვას.

*ადამიანის საერთაშორისო უფლებების დაცვის
სამომავლო და მოუგვარებელი სფეროები*

არსებობს ადამიანთა რამდენიმე ჯგუფი, რომელსაც ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი თითქმის არ იცავს; თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში, კონვენციებსა და სხვა სპეციალიზებულ ხელშეკრულებებში ასახულ ზოგიერთ საკითხს. ახალი ხელშეკრულება, რომელიც ამ სტატიის წერის დროს ჯერ კიდევ არ არის ძალაში შესული, დაიცავს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონეთა უფლებებს. არ არსებობს სპეციალური ხელშეკრულება სექსუალური უმცირესობების დასაცავად; ისევე, როგორც არ არსებობს სამართლებრივი მექანიზმი, რომელიც დაიცავდა მოსახლეობას სამთავრობო სტრუქტურების მიერ ჩადენილი დანაშაულისგან.

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები. 2006 წლის დეკემბერში გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ ერთხმად დაუჭირა მხარი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების დაცვის კონვენციას. 2007 წლის 30 მარტს კონვენცია და მისი არასავალდებულო ოქმი გაიხსნა ხელმოწერისა და რატიფიკაციისთვის. 2007 წლის მაისისთვის 81 სახელმწიფოს და ევროპულ გაერთიანებებს ჰქონდა კონვენციისთვის ხელი მოწერილი, ხოლო მათგან 44-მა არასავალდებულო ოქმსაც მოაწერა ხელი. იამაიკამ მარტში პირველმა მოახდინა ხელშეკრულების რატიფიცირება, ხოლო კიდევ ექვსმა ქვეყანამ 2007 წლის ბოლოდმე დაასრულა რატიფიცირების პროცესი (UNOHCHR, 2007). როგორც

კი მეოცე ქვეყანა გაუკეთებს ხელშეკრულებას რატიფიკაციას, ის ძალაში შევა და მიიღებს საერთაშორისო სამართლის სტატუსს და მსოფლიოს უფრო მეტ მოქალაქეზე გავრცელდება ადამიანის მნიშვნელოვანი უფლებები.

ხელშეკრულება დიდი ხანი მზადდებოდა. ჯერ კიდევ 1975 წელს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო დეკლარაცია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების უფლებების თაობაზე. როგორც ყველა დეკლარაციას, მასაც არ ჰქონდა იურიდიული ძალა; მან მხოლოდ მორალური პრინციპები ჩამოაყალიბა. 2001 წელს გენერალურმა ასამბლეამ შექმნა კომიტეტი, რომელსაც უნდა შეემუშავებინა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების საერთაშორისო კონვენცია. მანამდე კი, გაეროს ინიციატივით ჩატარდა და 2002 წელს გამოქვეყნდა კვლევა – ადამიანის უფლებები და ???: გაეროს ადამიანის უფლებების ინსტრუმენტების ამჟამინდელი გამოყენება და სამომავლო პოტენციური შეზღუდულობის კონტექსტში. ამ ნაშრომმა ყურადღება გაამახვილა იმხანად არსებული ინსტრუმენტების გამოყენებაზე შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების უფლებების ხელშეწყობის საქმეში. ხელშეკრულებაზე მუშაობა და მასზე შეთანხმება შედარებით სწრაფად მოხდა. 2003 წლის ივნისში შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების უფლებებისა და ღირსების დამცველი ფართო და ყოვლისმომცველი საერთაშორისო კონვენციის დროებითმა კომიტეტმა ჩამოაყალიბა სამუშაო ჯგუფი კონვენციის პროექტის შესაქმნელად. ამ ნაბიჯს ხელი შეუწყო გენერალურმა ასამბლეამ. ხელშეკრულების დამტკიცების შემდეგ, გაეროს გენერალურმა მდივანმა კოფი ანანმა აღნიშნა, რომ „ეს იყო საერთაშორისო სამართლის ისტორიაში ყველაზე სწრაფად შეთანხმებული ადამიანის უფლებათა დამცველი ხელშეკრულება; თანაც – პირველი, რომელიც ძირითადად ინტერნეტის საშუალებით ლობირების შედეგად შემუშავდა“ (UN News Centre, December 13, 2006).

ეს კონვენცია მოუწოდებს მონაწილე ქვეყნებს გააუქმონ ისეთი დისკრიმინაციული კანონები თუ წეს-ჩვეულებები, რომლებიც ბღალავენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებებს და მიიღონ ახალი კანონები მათი უფლებების დასაცავად. როგორც კონვენციაშია აღნიშნული, „მისი მიზანია, ხელი შეუწყოს ყველა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირს სრულად და თანასწორად გამოიყენოს ადამიანის უფლებები და ფუნდამენტური თავისუფლებები. აგრეთვე უზრუნველყოს ამ ხალხის კუთვნილი ღირსება“ (UNOHCHR, 2007, მუხლი 1). შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებად მოიაზრებიან ისინი, „ვისაც აქვთ ხანგრძლივი ფიზიკური, გონებრივი, ინტელექტუალური ან სენსორული ჩამორჩენა, რამაც, თუ გავითვალისწინებთ სხვა წინააღმდეგობებს, შეიძლება არ მისცეს მათ საშუალება სხვა ადამიანებთან თანასწორად, სრული და აქტიური მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში“ (მუხლი 1). კონვენციის ერთ-ერთი მთავარი იდეაა, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა უზრუნველყონ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონეთა „კუთვნილი უფლება, იცხოვრონ საზოგადოებაში სხვებთან თანასწორ სანყისებზე“. აქ

აგრეთვე გაცხადებულია, რომ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს აქვთ უფლება იცხოვრონ დამოუკიდებლად და თვითონ აირჩიონ, თუ როგორ განკარგონ საკუთარი ცხოვრება.

სექსუალური ორიენტაცია. გაცილებით ნაკლებია გაკეთებული სექსუალური ორიენტაციის თვალსაზრისით ანუ სექსუალური უმცირესობის უფლებების დაცვისთვის. მართლაც, ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის სამსახურის ვებგვერდზე სექსუალური ორიენტაცია არ არის მოხსენიებული სამსახურის სამუშაო საკითხებში. 80-ზე მეტ ქვეყანაში მოქმედებს კანონები, რომლებიც კრიმინალურ ქმედებად მიიჩნევენ ერთი და იმავე სქესის ადამიანებს შორის ნებაყოფლობით სექსს. შვიდ ქვეყანაში ასეთი საქციელი შეიძლება სიკვდილითაც დაისაჯოს (ფლეშმანი, 2007). მსოფლიო ბევრ ქვეყანაში გეი მამაკაცები და ლესბოსელი ქალები შეურაცხყოფისა და ფიზიკური ანგარიშსწორების დიდი რისკის წინაშე დგანან (კარი, 2003; ფლეშმანი, 2007).

მიუხედავად ამისა, ხელშეკრულებების კომიტეტებმა ქვეყნების ანგარიშების მიმოხილვისას ყურადღება გაამახვილეს ჰომოსექსუალების დისკრიმინაციასა და მათზე ძალადობაზე. ბრაზილიამ სპონსორობა გასწია, რათა ადამიანის უფლებათა კომისიის 59-ე სესიაზე ადამიანის უფლებების და სექსუალური ორიენტაციის რეზოლუციის პროექტი განეხილათ. ამას იმდენი მონაწილეველი გამოუჩნდა და ისეთი ძლიერი წინააღმდეგობა შეხვდა, რომ შედეგად არაფერი მოჰყოლია (გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, 2003). არასამთავრობო ორგანიზაციები უფრო აქტიურად ლობირებენ სექსუალური უმცირესობების საკითხს. სულ ახლახანს ჰუმან რაითზ ვორი გამოვიდა ინიციატივით, რომ საიმ-იგრაციო კანონში აღიარონ ერთი და იმავე სქესის პარტნიორები (HRW, 2006b). აშშ-ს ბევრი მოქალაქე იძულებულია, გადაიხვეწოს ისეთ ქვეყნებში, სადაც მათ ურთიერთობას აღიარებენ. მსოფლიოში სულ ცოტა 19 სახელმწიფოა, რომელიც თავისი მოქალაქეებისა და მუდმივი რეზიდენტების იმავე სქესის პარტნიორებს გარკვეულ საიმ-იგრაციო შეღავათებს სთავაზობს. ასეთი ქვეყნებია კანადა და ევროკავშირის 13 სახელმწიფო (ბელგია, გერმანია, დანია, დიდი ბრიტანეთი, ესპანეთი, ისლანდია, ნიდერლანდები, ნორვეგია, პორტუგალია, საფრანგეთი, ფინეთი, შვედეთი და შვეიცარია). სხვა კონტინენტებიდან ამ სიაში შედიან ბრაზილია, ისრაელი, სამხრეთი აფრიკა, ავსტრალია და ახალი ზელანდია. თუმცა, აშშ კვლავაც ამის წინააღმდეგია (HRW, 2006b).

მიუხედავად იმისა, რომ ბევრ ქვეყანაში, სექსუალური ორიენტაციის ნიადაგზე დისკრიმინაციით, კვლავაც სერიოზულად ირღვევა ადამიანის უფლებები, გარკვეული პროგრესი მაინც გვაქვს. სამხრეთი აფრიკის კონსტიტუციაში არის მუხლი, რომელიც მოქალაქეებს სექსუალური ორიენტაციის ნიადაგზე დისკრიმინაციისგან იცავს. აგრეთვე ეკვადორის, პორტუგალიისა და ფიჯის კონსტიტუციები, კრძალავენ დისკრიმინაციას სექსუალური ორიენტაციის მოტივით (“Gay Rights: Until Death Do Us Part,” 2006). ბრაზილიამაც შეიმუშავა

მსგავს დისკრიმინაციაზე საჩივრების მიღების პროცედურა და ამასთან დაკავშირებით გარკვეული სწავლება ჩაუტარა პოლიციელებს. დანამ 1989 წლიდან აღიარა ერთი და იმავე სქესის პარტნიორთა სამოქალაქო ორგანიზაციები. ნიდერლანდებმა და ბელგიამ საქორწინო კანონმდებლობიდან ამოიღეს ყველა მითითება სქესზე (სტერლინგი, 2004). ამ წიგნის მომზადების პერიოდში ერთი და იმავე სქესის წყვილთა ქორწინება კანონიერი იყო ხუთ ქვეყანაში (ბელგია, ესპანეთი, კანადა, ნიდერლანდები და სამხრეთი აფრიკა) და აშშ-ს ერთ შტატში (მასაჩუსეტში). პარტნიორობა და სამოქალაქო კავშირები აღიარებულია ევროპის ათ ქვეყანაში, ახალ ზელანდიაში, ჰონგკონგსა და არგენტინის ერთ-ერთ შტატში (“Gay Rights,” 2006).

მიუხედავად მიღწეული პროგრესისა, მსოფლიოს ბევრ ნაწილში ჰომოსექსუალობა დანაშაულად ითვლება და გეი დისკრიმინაციისა და ფიზიკური ანგარიშსწორების სამიზნეა. იმის გათვალისწინებით, რომ ჰომოსექსუალობას კრძალავს რამდენიმე ძირითადი რელიგია და ბევრი ქვეყნის მთავრობა, ნაკლებ სავარაუდოა, რომ ახლო მომავალში მოხერხდეს ასეთი ადამიანების საერთაშორისო სამართლის ნორმებით დაცვა გაეროს დონეზე. გაეროს უმაღლესი კომისარი ლუიზ არბორი ცდილობს ადამიანის უფლებები სექსუალურ უმცირესობებზეც განავრცოს. მან გააკრიტიკა ის კანონები, რომლებიც ჰომოსექსუალობას დანაშაულთან აიგივებენ, როგორც ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტების აშკარა დარღვევა. 2006 წელს თავის გამოსვლაში მან თქვა: „არც ეროვნული კანონმდებლობა, არც წეს-ჩვეულებები ამართლებს გეების, ლესბოსელების, ბისექსუალების და ტრანსგენდერების შევიწროებას, ცემას, წამებას და, მითუმეტეს, მკვლელობას, მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი ასეთები არიან ან ზოგიერთებს ასეთებად მიაჩნიათ“ (ფლემმანი, 2007, გვ. 12).

ადამიანის უფლებების დარღვევა არასამთავრობო სტრუქტურების მიერ. ადამიანის უფლებებზე მომუშავე საერთაშორისო სამსახურები ყურადღებას ამახვილებდნენ საჯარო, სამთავრობო სფეროებზე. ადამიანის უფლებათა დამცველები ნაკლებ ყურადღებას აქცევდნენ კერძო მილიციებსა და მეამბოხე ჯგუფებს. სოციალურ მუშაკებს კარგად მოეხსენებათ, რომ ადამიანის უფლებები შეიძლება დაარღვიონ (და არღვევენ კიდევ) მრავალეროვნულმა და ნაციონალურმა კორპორაციებმა, კერძო ორგანიზაციებმა, ოჯახებმა და მეზობლებმა. ადამიანის უფლებების დარღვევის უამრავი სფერო და მათი პოტენციური დაცვა კვლავაც არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული და გლობალურ დონეზე ნაკლებად არის რეგულირებული.

ადამიანის უფლებები და სოციალური სამუშაო

ადამიანის უფლებათა მოძრაობა ეფუძნება თითოეული ადამიანის პატივისცემის და ღირსების სათანადო დაფასებას. ადამიანის პატივისცემა და პიროვნების ღირსება არის სოციალური სამუშაოს საყრდენი. ამდენად, სრული ჰარმონიაა სოციალურ სამუშაოსა და ადამიანის უფლებებს შორის. ამაზე დაყრდნობით, სოციალური მუშაკების საერთაშორისო ფედერაციამ (1988) თავის პოლიტიკის დოკუმენტის წარდგინებას ასეთი განცხადება წაუშეძლვარა: „სოციალური სამუშაო იმთავითვე ადამიანის უფლებათა პროფესიაა. მისი ძირითადი პრინციპია თითოეული ადამიანის კუთვნილი ღირსება, ხოლო ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა – მიუკერძოებელი სოციალური სტრუქტურების განვითარება, რომლებსაც შეეძლება უზრუნველყონ ადამიანის უსაფრთხოება და დაცვან მისი ღირსება“. [...] განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს პოლიტიკის სამ მთავარ დოკუმენტში (სოციალური სამუშაოს გლობალური დეფინიცია, განცხადება ეთიკურ პრინციპებზე და სოციალური სამუშაოს განათლებისა და წვრთნის გლობალური სტანდარტები) ლაპარაკია ადამიანის უფლებებზე (IASSW, 2004).

დასკვნა: განვითარებისა და ადამიანის უფლებების ურთიერთკავშირი

განვითარება და ადამიანის უფლებები დიდწილად განუყოფელია; განსაკუთრებით, როცა საქმე ეხება სოციალური სამუშაოს პრაქტიკას საერთაშორისო არენაზე. სოციალური განვითარების ზემოთ მოყვანილი განმარტება, გულისხმობს ადამიანის უფლებების გამოყენებას განვითარების კომპონენტად. გაეროს მრავალ დეკლარაციასა და კონვენციას შორის არის დეკლარაცია განვითარების უფლებაზე (გაერო, 1986). ეს დეკლარაცია აცხადებს, რომ

განვითარება ადამიანის განუყოფელი უფლებაა. ის მოუწოდებს ყველას მონაწილეობა მიიღოს, წვლილი შეიტანოს და ისარგებლოს სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური განვითარებით, რომელშიც ყველა ადამიანის უფლებები და ფუნდამენტური თავისუფლებები სრულად იქნება რეალიზებული. დეკლარაციაში გაცხადებულია, რომ ადამიანი განვითარების ცენტრალური ფიგურაა და ის უნდა იყოს განვითარების უფლების აქტიური მონაწილე და სასიკეთო შედეგების მომხმარებელი (UN Centre for Human Rights, 1994, გვ. 23.

როგორც პიტერ უვინი (2004) წერს, „უმაღლეს დონეზე განვითარება და ადამიანის უფლებები ერთი და იმავე პროცესის განუყოფელი ნაწილები ხდებიან, ისე როგორც ქსოვილის ორი ძაფი. ზღვარი ადამიანის უფლებებსა და

განვითარებას შორის იშლება და ორივე კონცეპტუალურად და პრაქტიკულად ხდება სოციალური ცვლილების ერთი პროცესის განუყოფელი ნაწილი“ (გვ. 175). ამგვარად, ადამიანის უფლებები მოიცავს განვითარების უფლებას და განვითარება უნდა გულისხმობდეს ადამიანის უფლებების დაცვასა და პატივისცემას, სათაურშიც და განვითარების პროცესშიც. ადამიანის უფლებების ჩართვა განვითარების პროცესებსა და პროექტებში ნიშნავს „მონაწილეობისა და საჯაროობის აბსოლუტურ აუცილებლობას“ (გვ. 182); ეს ორივე საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს მნიშვნელოვანი პრინციპია და მორგებულია პროფესიულ ეთიკაზე.

თუ განვითარება ადამიანზეა ორიენტირებული და სიღარიბე ითვლება ადამიანის უფლებების უხეშ დარღვევად, მაშინ საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს შესაბამისი მანდატი უნდა იყოს, განვითარებისა და ადამიანის უფლებების ერთდროული ხელშეწყობა.

XI

ლოკალური არის გლობალური და გლობალური არის ლოკალური

ლოკალური არის გლობალური და გლობალური არის ლოკალური

გრემ სიმპსონისა და სიუ ლორენსის მიერ

შესავალი

ჩვენ ვინყებთ ამ თავს გლობალიზაციის კონცეფციის განხილვით. გვინდა გიჩვენოთ, რომ დიდ ბრიტანეთში მცხოვრები ადამიანების ცხოვრებაზე ახდენს გავლენას ის, რაც სხვაგან ხდება. სწორედ ამას გამოხატავს იდეა გამოთქმისა „ყველაფერი გლობალური ლოკალურია“. ჩვენ გლობალიზაციას სამ დონეზე განვიხილავთ, რომლებიც ერთნაირად მნიშვნელოვანი და ურთიერთდაკავშირებულია.

1. *კაპიტალი – ეს არის ფინანსური ბაზრები და ინვესტირების გზები, როცა კომპანიებს ნებისმიერ იმ ქვეყანაში შეუძლიათ ფულის დაბანდება, რომელშიც მეტ მოგებას ნახავენ. ამგვარად კაპიტალს შეუძლია სწრაფად იმოძრაოს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.*
2. *მუშახელი – ისინი ადამიანები არიან. გლობალიზაცია მხოლოდ ფულის მოძრაობით არ შემოიფარგლება, არამედ ის აგრეთვე გულისხმობს ქვეყნიდან ქვეყანაში ხალხის გადაადგილებას.*
3. *ცოდნა – ეს არის ინფორმაცია, იდეები, უნარი და ის გზები, რომლის საშუალებითაც ეს ყველაფერი სულ უფრო მეტად გლობალური ხდება და არ შემოიფარგლება რომელიმე ქვეყნით ან კონტინენტით.*

ამ თავში სათითაოდ განვიხილავთ ამ თემებს. [...]

გლობალიზაცია და კაპიტალის მოძრაობა

უცნაურად მოგეჩვენებათ გლობალური სოციალური სამუშაოს სწავლის ამ საკითხით დაწყება, მაგრამ კაპიტალის მოძრაობა ხომ უზარადად გავლენას ახდენს ყველა ჩვენგანის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. 2008 წლის სექტემბრისა და ოქტომბრის მოვლენები აშკარად ამაზე მეტყველებს. ის, რაც ეგრეთ წოდებული „კრედიტების დამსხვრევით“ დაიწყო, 2008 წლის ოქტომბრისთვის (როგორც იაპონიის პრემიერ მინისტრმა, ტარო ასომ, თქვა) „ისეთ ფინანსურ ქარიშხალში გადაიზარდა, როგორიც მხოლოდ 100 წელიწადში ერთხელ ხდება“ (ელიოტი & მაკცარი, 2008).

მიზეზი ეკონომიკური კრიზისისა ბევრი იყო და ამის გაანალიზება სცილდება ამ თავის თემატიკას. ჩვენ გვინდა, ჯერ ის დავადგინოთ, თუ რა შედეგები ჰქონდა სოციალური სამუშაოსთვის ფინანსურ დაღმასვლას ადგილობრივ და მსოფლიო კონტექსტში.

პირველ რიგში, უნდა ითქვას, ჩვეულებრივ, როცა ეკონომიკას უჭირს ბევრად ნაკლები ფული იხარჯება „კეთილდღეობაზე“ და სოციალურ მომსახურებაზე. ტონი ტრავერსი ლონდონის ეკონომიკის სკოლიდან „გარდიანისთვის“ მიცემულ ინტერვიუში ამბობს, რომ ეკონომიკის დაღმასვლის გამო ათი წლის განმავლობაში შეზღუდული იქნება საჯარო დანახარჯები. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ წინა კრიზისების დროს საჯარო დანახარჯები შემცირდა (გარდიანი, 2008). ბრიტანეთის მთავრობის პირველი ნაბიჯი იყო, მომსახურების მინორდების უზრუნველსაყოფად მეტი სესხი აეღოთ. თუმცა ნასესხები ფული ბოლოს და ბოლოს უნდა დააბრუნო; ეს კი, როგორც წესი, გადასახადების გაზრდისა და დანახარჯების შემცირების საშუალებით მიიღწევა. სოციალურ სამუშაოს ამგვარი შემთხვევები ადრეც ჰქონია. თუმცა, სავარაუდოდ, მომსახურებაზე მოთხოვნა, განსაკუთრებით ხანდაზმულების და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონეთა მომსახურებაზე, იზრდება, რადგან იზრდება მოსახლეობის საშუალო ასაკი. [...] ბრიტანეთის ადგილობრივი ხელისუფლებების კუთვნილი ფულის დიდი რაოდენობა ისლანდიის ბანკებში ინახებოდა, რომლებიც გაკოტრდნენ. ეს ამბავი კიდევ ერთი დასტურია იმისა, როგორ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული საბანკო კრიზისი და სოციალური სამსახური. ბბს-ის რეპორტაჟების სერიამ გამოავლინა, რომ ბრიტანეთის საქველოქმედო ორგანიზაციებს, ადგილობრივ ხელისუფლებებს და მომსახურების მიწოდებლებს ერთ მილიარდ ფუნტზე მეტი ჰქონდათ შენახული ისლანდიის ბანკებში (BBC News, 2008a). კენტის საგრაფოს საბჭოს 50 მილიონი ფუნტი ჰქონდა ისლანდიაში შენახული, ხოლო ნოტინჰემის ქალაქის საბჭოს - 42 მილიონი ფუნტი (BBC News, 2008b). სავარაუდოდ, ეს დანაკარგი (თუ სრულად არ ანაზღაურდა) ზოგიერთ საგრაფოში აუცილებლად გამოიწვევს სამუშაო ადგილების შეკვეცას და მომსახურების შემცირებას (BBC News, 2008c).

მეორე – ხშირად ისე ხდება, რომ ეკონომიკური კრიზისის დროს ეგრეთ წოდებული „სოციალური პრობლემები“ მრავლდება, რადგან მატულობს უმუშევრობა, შედარებითი სიღარიბის დონე და ხშირად - დანაშაულიც. მოკლედ, ეკონომიკური კრიზისი ამძაფრებს უკვე არსებულ უთანასწორობას და განსხვავებას მდიდარსა და ღარიბს შორის (გლინი, 2006). თუმცა, ძნელია დანაშაულის სტატისტიკის გაანალიზება, მერტონის (1957) 1930-იან წლების და მარქსიზმის დანაშაულის კონფლიქტის თეორიების მიხედვით, მან (დანაშაულმა) უნდა მოიმატოს (მუნსიე, 1999). აგრეთვე არსებობს მტკიცებულება, რომ ეკონომიკური კრიზისის და მზარდი სიღარიბის დროს მატულობს ფსიქიკური დაავადებები (პილგრიმი & როჯერსი, 1999). დარხემის (2002) ცნობილი კვლევა გვიჩვენებს, რომ თვითმკვლელობები სწრაფი სოციალური ცვლილებების პერიოდს უკავშირდება.

მესამე – ჩვეულებრივ ეკონომიკური კრიზისისგან ყველაზე მეტად ღარიბები ზარალდებიან. განვითარებული ეკონომიკის პირობებში ღარიბები სამსახურის დაკარგვის შემთხვევაში არ რჩებიან კომპენსაციის გარეშე. 2008 წლის

ოქტომბერში ვარაუდობდნენ, რომ 2009 წლის დასაწყისისთვის ბრიტანეთში უმუშევართა რაოდენობა 2 მილიონს მიაღწევდა. ნაკლებად განვითარებულ სამხრეთ ნახევარსფეროში კრიზისმა იმოქმედა საყოველთაო სიღარიბის აღმოფხვრის შორეულ გეგმებზე. ისეთი პირი უჩანდა, რომ მთავრობები საზღვარგარეთის დახმარებისა და განვითარებისთვის დაპირებულ სახსრებს ვეღარ გაიღებდნენ, რადგან ისინი სულ უფრო მეტ ყურადღებას საკუთარ ეკონომიკურ სირთულეებზე ამახვილებდნენ (ელიოტი, 2008). აგრეთვე სავარაუდოდ, განვითარებული ჩრდილოეთი ნახევარსფეროს ეკონომიკური სიტუაცია იმოქმედებდა სამხრეთის ქვეყნებში გადარიცხული ფულის რაოდენობაზე. იმ ფულზეა ლაპარაკი, რომელსაც საზღვარგარეთ სამუშაოდ წასული ადამიანები უგზავნიან თავიანთ ოჯახებს. 2007 წელს აშშ-დან მექსიკასა და ცენტრალურ ამერიკაში ამგვარად გადარიცხული ფულის ოდენობა 251 მილიარდი ამერიკული დოლარი იყო; კრიზისის დროს კი ამ რაოდენობამ კლება დაიწყო (რეთა და სხვები, 2008).

ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული შედეგი კაპიტალის გადაადგილების არის სამუშაო ადგილების შემცირება და ეკონომიკის ამ ტენდენციამ 1990-იან წლებშიც იჩინა თავი. ნაიკითხეთ ქვემოთ მოყვანილი სასწავლო შემთხვევა, რომელიც იმის მაგალითია, თუ როგორ დაკარგეს სამსახური (დამსაქმებლის გადაწყვეტილების კვალდაკვალ) შოტლანდიაში დაბალი ანაზღაურების მქონე მუშებმა და როგორ დგას ასეთი საფრთხის წინაშე უფრო ბევრი მათგანი.

სასწავლო შემთხვევა

2006 წლის სექტემბერში დიდი ბრიტანეთის ერთ-ერთმა დიდმა საფინანსო ჯგუფმა გამოაცხადა, რომ მისი საქმიანობის ბრიტანულ სექტორში 4 500 სამუშაო ადგილი გაუქმდებოდა. ამათგან 450 კაცს შოტლანდიაში მდებარე სატელეფონო ცენტრებიდან დაითხოვდნენ. ყველაზე მეტად ეს ცვლილება შეეხო პეტის ცენტრს, რომელიც ტრადიციულად სადაზღვევო ინდუსტრიის მნიშვნელოვანი ბაზა იყო და რომელიც განსაკუთრებით არის დამოკიდებული „სატელეფონო ცენტრის ეკონომიკაზე“. შოტლანდია თავისთავად შედარებით პატარა ქვეყანაა, რომელშიც სატელეფონო ცენტრი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დასაქმების ბაზარზე, რადგან შოტლანდიის ეკონომიკაში დაბალი ხელფასები და მაღალკვალიფიციური მუშახელი ჩვეულებრივი ამბავია. 2005 წელს სატელეფონო ცენტრებში 50 000 ადამიანი დასაქმდა და შოტლანდიიდან დიდი რაოდენობის სამუშაო ინდოეთში არ გადინებულა. ქვეყნის მასშტაბით სამუშაო ადგილების დაკარგვის კომპენსაცია უნდა მომხდარიყო დიდ ბრიტანეთში თანამშრომლების ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაყვანით. კომპანია ამ ოპერაციის საშუალებით წელიწადში 50 მილიონი ფუნტის დაზოგვას აპირებდა. ცოტა ხნის წინ მან გამოაცხადა, რომ ნახევარ წელიწადში 1,7 მილიარდი ფუნტი მოიგო.

(ბაუკერ, 2005; The Scotsman Business, 2006; Ross & Brown, 2006)

სასწავლო შემთხვევაში გვაქვს არაერთი ასპექტი გლობალიზაციის ზეგავლენაზე, რომლებიც პირდაპირ უკავშირდება კაპიტალის მოძრაობას. პირველი ასპექტი - ეგრეთ წოდებული სამუშაოს გადინების მიზეზი გახლავთ კომპანიის მცდელობა, იაფი მუშახელის გამოყენებით მაქსიმალურად გაიზარდოს მოგება. ინდოეთის ნახევარკუნძულზე ინვესტირება, ძირითადად, მოგების გაზრდის მიზანს უკავშირდება და არა ამ რეგიონის ეკონომიკის განვითარებას. მეორე ასპექტი - რეალური „დანაზოგი“, რომელიც თავისთავად მნიშვნელოვანია, საერთო მოგებასთან შედარებით მცირეა. მესამე ასპექტი - მოსალოდნელია არა მხოლოდ სატელეფონო ცენტრების გადატანა, რომელიც შოტლანდიასა და დიდი ბრიტანეთის სხვა ნაწილებში სამუშაო ადგილების დაკარგვას გამოიწვევს, არამედ ზოგიერთ მუშას დიდ ბრიტანეთში ერთი ადგილიდან მეორეზე მოუწევს გადასახლება. თუმცა, მეორე მხრივ, მეტი სამუშაო ადგილი იქმნება ინდოეთში და იქ ბევრი ხალხი უფრო კარგად ანაზღაურებად სამსახურს მიიღებს. და ბოლოს, მოგების მაქსიმალურად გაზრდის სურვილით და „კაპიტალის“ გადაადგილების საშუალებით დაგეგმილმა ნაბიჯმა, დიდი გავლენა იქონია ხალხის ცხოვრებაზე შოტლანდიაში, დიდ ბრიტანეთში და ინდოეთშიც. სამუშაო ადგილები მენეჯერის გადაწყვეტილებით გადანაცვლდება. მენეჯერი კი, პირველ რიგში, მოგების მიღებაზეა პასუხისმგებელი და არა მუშახელის წინაშე. ასე რომ, ამ თვალსაზრისით, ეს გლობალური საკითხი პირდაპირ გავლენას ახდენს „ადგილობრივ“ სინამდვილეზე.

სოციალური მუშაკებისათვის გლობალიზაციის ამ ასპექტთან დაკავშირებით საგულისხმოა სულ ცოტა ორი მნიშვნელოვანი ფაქტი. პირველი - სამსახურის დაკარგვამ და უმუშევრობამ შეიძლება გამოიწვიოს სირთულეები ადამიანთა ცხოვრებაში, რომელსაც შეიძლება, სოციალური მუშაკების ჩარევა დასჭირდეს. უმუშევრობა იწვევს შემოსავლის შემცირებას და ეს უარყოფითად მოქმედებს ადამიანების ცხოვრებაზე. თუ დიდ ბრიტანეთში თვითონ სიღარიბე არ არის სოციალური მუშაკის მხრიდან ჩარევის ძირითადი მიზეზი, ბევრი იმათგან, ვისთანაც სოციალურ მუშაკებს აქვთ საქმე, ღარიბია. ფაქტორთა დიდი წილი, მათ შორის, ღარიბთა კეთილდღეობა, სახლში უბედური შემთხვევების დიდი ალბათობა, ცუდი კვება, სტრესის მაღალი დონე, სიღარიბეს უკავშირდება. უფრო მეტი საბუთია იმის დამადასტურებელი, რომ ფსიქიკური დაავადება შეიძლება გამომწვეული იყოს სამუშაოს დაკარგვით და მისგანვე გამომწვეული თვითპატივისცემის შემცირებით. მეორე საკითხი - მუშახელის გადაადგილება დიდ ბრიტანეთში (ინდოეთში მუშახელი უკეთესი ხელფასის საძებნელად დღესაც ქალაქიდან ქალაქად დადის) ხშირად იზოლაციის მიზეზი ხდება, რადგან ეს ყოველთვის ნიშნავს ოჯახსა და მეგობრებთან განშორებას.

შეფილდის უნივერსიტეტში და საჯარო პოლიტიკის ინსტიტუტში ჩატარებულ კვლევაზე დაყრდნობით, BBC-მ შექმნა ვებგვერდი, რომელშიც ნაჩვენებია, სად ცხოვრობს ხალხი, რომელიც საზღვარგარეთ დაიბადა და დღეს ბრიტანეთის მაცხოვრებელია. 2001 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით, დიდი

ბრიტანეთის მოსახლეობის 7,5 პროცენტი საზღვარგარეთაა დაბადებული. კატეგორია „საზღვარგარეთ დაბადებული“ აღრიცხავს იმას, თუ სად არის დაბადებული ადამიანი, და არა მის ეთნიკურ კუთვნილებას, რადგანაც დიდი ბრიტანეთის შავკანიანი და ეთნიკური უმცირესობის დიდი ნაწილი დიდ ბრიტანეთშივეა დაბადებული. ამ ბოლო დროს ევროკავშირის სივრცეში მუშახელის გადაადგილება გახშირდა. ამის გათვალისწინებით, შესაძლებელია „საზღვარგარეთ დაბადებულ“ მაცხოვრებელთა რეალური მაჩვენებელი უფრო მაღალი იყოს. მონაცემები ცხადყოფს, რომ მიგრანტთა დიდი ნაწილი დაბალანაზღაურებად სამუშაოს ასრულებს, რაც იაფ მუშახელზე მზარდ მოთხოვნაზე მიუთითებს. [...]

გლობალიზაცია და ადამიანების გადაადგილება - მიგრაცია

მიგრაცია ალბათ ერთ-ერთი ძირითადი სფეროა, სადაც გლობალური და ლოკალური საკითხები შეიძლება დავაკავშიროთ. ის აგრეთვე ერთადერთი სფეროა, რომელშიც სოციალური სამუშაო, შეიძლება ითქვას, ჭეშმარიტად „საერთაშორისოა“. დიდი ბრიტანეთის სოციალურ მუშაკებს ამ ქვეყნის ახალ მიგრანტებთანაც ექნებათ საქმე. ამიტომაც მნიშვნელოვანია მათ გააღრმავონ იმის გააზრებაზე დაფუძნებული ცოდნა, თუ რამდენად დიდია გლობალურის გავლენა ლოკალურ საკითხებზე და რამდენად სჭირდებათ ამ ასპექტების გამოყენება საკუთარი პრაქტიკის სრულყოფისათვის. როცა ჩვენ ვლაპარაკობთ იმიგრაციაზე დიდ ბრიტანეთში, საგულისხმოა შევნიშნოთ, რომ 5,5 მილიონი ბრიტანელი მუდმივად ცხოვრობს საზღვარგარეთ. ეროვნული სტატისტიკის ბიუროს მონაცემებით, 2006 წელს დიდ ბრიტანეთში დაბადებული 200 000-ზე მეტი ადამიანი სხვა ქვეყანაში გადასახლდა. ბევრი მათგანი მიდიოდა უფრო თბილი კლიმატისა და „ცხოვრების უკეთესი სტილის“ საძებნელად, ზოგიერთი კი უბრუნდებოდა დაბადების ადგილს. ეს მონაცემები გვეჩვენებს იმის გაგებაში, რომ არსებობს „განზიდვისა“ და „მიზიდვის“ ფაქტორები და რომ დიდი ბრიტანეთიც ის ქვეყანაა, რომელსაც ჯერ კიდევ ახასიათებს ემიგრაციის მაღალი დონე ისევე, როგორც უფრო გახშირებული იმიგრაცია (კურთისი, 2007).

მიგრაცია, იმავდროულად, არის პრობლემა, რომლითაც პოლიტიკური პარტიებიც არიან დაინტერესებული. 2007 წლის 1 იანვარს რუმინეთისა და ბულგარეთის ევროკავშირში შესვლამ გამოიწვია ამ ქვეყნებიდან მიგრანტთათვის კვოტების შემოღება დიდ ბრიტანეთში და გაამკაცრა შესვლის წესები, რადგან მიგრაციის საკითხით დაინტერესდნენ პოპულისტური პოლიტიკოსები. ამიტომაც აუცილებელია, სოციალურმა მუშაკებმა დაინახონ მიგრაციის პროცესის საფუძველი და გაიაზრონ მასზე მოქმედი ფაქტორები.

მიგრაციის კვლევა, როგორც წესი, ადგენს, რომელია „განზიდვა-მიზიდვის“ ფაქტორები. ეს კი აგვისნის, თუ რატომ გადაადგილდებიან ადამიანები. თუმცა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ეს ორი ფაქტორი ერთდროულად

არსებობს; არა მხოლოდ „განზიდვის“ ფაქტორები არსებობს, რომელიც ნაახ-
ალისებს ან უბიძგებს ხალხს, დატოვოს მშობლიური ქვეყანა, არამედ აგრეთვე
არსებობს „მიზიდვის“ ფაქტორები, რომელიც იმ ქვეყანას უკავშირდება,
რომელშიც აპირებენ გადასვლას. ჩვენ მოგვიანებით ვიმსჯელებთ ევროკავში-
რის გაფართოებაზე, თუმცა, უპირველესად გამოვიკვლიოთ „მიზიდვა-განზიდ-
ვის“ იმ ფაქტორებს, რომელიც ახლა მოქმედებს იმიგრაციაზე დიდ ბრიტანეთში.
სამართლიანი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ მიგრაცია მოიცავს ადამიანთა ერთი
ქვეყნიდან მეორეში გადასვლის ყველა ასპექტს. ხშირად ეს მუშაობის უფლების
მოპოვებას ბრალდება, რათა მიგრანტმა ის სამუშაო შეასრულოს, რომელიც
უკვე იშოვა. ზოგჯერ მიგრანტს სურს, ოჯახის იმ წევრებს შეუერთდეს, სხვა
ქვეყანაში რომ ცხოვრობენ. ზოგჯერ გადასვლის მიზეზი თავშესაფრის ძებ-
ნაა, როცა მიგრანტი სხვა ქვეყანაში ცხოვრების უფლებას ითხოვს, რადგან
სამშობლოში ცხოვრება მისთვის აღარ არის უსაფრთხო. ხშირად თავშესაფ-
რის მთხოვნელნი საზოგადოების განსჯის საგნად იქცევიან ხოლმე. გლობალ-
ური მასშტაბით თავშესაფრის მაძიებელთა მცირე ნაწილი ჩამოდის ევროპაში.
გაეროს გამოთვლით, მსოფლიოში 20 მილიონი ლტოლვილი და ქვეყნის შიგნით
იძულებით გადაადგილებული პირია (ვინც სახლი დატოვა, ჩვეულებრივ, ომის
მიზეზით). ჩვეულებრივ, ადამიანები მოსაზღვრე ქვეყნებში გარბიან, ამიტომაც
ამ თვალსაზრისით, ძირითადად, მიგრაცია სამხრეთის ერთი ქვეყნიდან მეო-
რეში შეინიშნება. ბოლო დროის მაჩვენებლებით, ახლო აღმოსავლეთში ერაყის
კონფლიქტის შედეგად თავშესაფრის 300 000 მაძიებელი უნდა იყოს, რომელთა
დიდი ნაწილი იორდანიაში გადავიდა. დიდ ბრიტანეთში თავშესაფრის მაძიე-
ბელთა საერთო რიცხვი 2008 წლის იანვარ-მარტში 7705 იყო (6595 დამოკ-
იდებულ პირთა გარდა), მათ შორის ყველაზე მეტი იყო ავღანელი, ერაყელი,
ზიმბაბველი, ირანელი და ერიტრიელი. იმავე სამ თვეში თავშესაფრის 3025
მაძიებელს უარი უთხრეს თავშესაფარზე დიდ ბრიტანეთში (Home Office, 2008).

თუ თავშესაფრის მაძიებელთა მშობლიურ ქვეყნებს დავაკვირდებით, დავი-
ნახავთ, რომ მნიშვნელოვანი „განზიდვის“ ფაქტორი ომია. ხშირად ეს არის შინა-
გან პოლიტიკურ ძვრებთან დაკავშირებული სამოქალაქო ომი. სხვა ქვეყნებში
შეიძლება ვნახოთ, რომ ხშირად ადამიანები რეპრესიულ რეჟიმს გაურბიან.
მსოფლიოში ჩვენ „ეთნიკური წმენდის“ სხვადასხვა ფორმა გვინახავს, რომელ-
იც აიძულებს ადამიანებს, ეძებონ თავშესაფარი და ლტოლვილის სტატუსი. ეს
ყველაზე საგულისხმო „განზიდვის“ ფაქტორებია მიგრაციის საქმეში.

მიგრაციის „მიზიდვის“ ფაქტორი ამ თავის პირველ ნაწილთან გვაბრუნებს,
რომელიც ეხება მოთხოვნას იაფ მუშახელზე. არსებობს ბევრი ანეკდოტი იმის
თაობაზე, რომ ევროკავშირის მრავალ ქვეყანაში უამრავი არარეგულირებადი,
აღურიცხავი ან „არალეგალური“ მშრომელი ცხოვრობს. ხაზი უნდა გავუსვათ,
რომ „მიზიდვის“ ეს ფაქტორი - მოთხოვნა იაფ მუშახელზე, უკვე არსებობს, ის
სამუშაოს საძიებლად ჩამოსულ ადამიანებს არ შეუქმნიათ. უნდა დავამატოთ,
რომ დიდ ბრიტანეთში მიგრაციის „მიზიდვის“ სხვა ფაქტორია ინგლისური, რო-

გორც საერთაშორისო დომინანტი ენა. ბევრი ადამიანი უპირატესობას ანიჭებს
დიდ ბრიტანეთს სწორედ იმიტომ, რომ ინგლისურად ლაპარაკობს. სხვადასხვა
ეროვნების წარმომადგენელთა ჩამოყალიბებული ჯგუფების არსებობა დიდ
ბრიტანეთში აგრეთვე დამატებითი „მიზიდვის“ ფაქტორია: იქ ბევრი ადამიანი
იპოვის თავისი მშობლიური ქვეყნის სათვისტომოს. შავკანიანი და ეთნიკური
უმცირესობის კარგად დამკვიდრებული სათვისტომოების არსებობა მრავალ
ქვეყანაში, მათ შორის, დიდი ბრიტანეთის ქვეყნებში, წარსულში არსებული კო-
ლონიური ურთიერთობიდან იღებს სათავეს. მოთხოვნა იაფ მუშახელზე (ისევე
როგორც უნარ-ჩვევათა ხარვეზის ამოსავსებად მაღალი დონის პროფესიონ-
ალებზე) ხშირად ეფუძნებოდა (უმეტესად ძალიან არათანასწორუფლებიან)
კოლონიურ ურთიერთობას; ამასთანავე არსებობდა საერთო ენა და საგანგებო
საემიგრაციო რეგულაციები.

„მიზიდვის“ ფაქტორებისა და იაფ მუშახელზე მოთხოვნაზე ლაპარაკისას
მიგრაციის სხვა ასპექტს მივაღიქვით: ადამიანთა ტრეფიკინგის პრობლემას.
ტერმინი „ადამიანთა ტრეფიკინგი“ აღნიშნავს ერთი ქვეყნიდან მეორეში ადა-
მიანთა არალეგალურ გადასვლას მოგების მიზნით. ბოლო დროს ამის მრავალი
შემთხვევა არსებობს. ერთ-ერთი მთავარი სფერო უკავშირდება ქალთა უკანონო
ტრეფიკინგს, რომლებიც ხშირად ლეგალური სამუშაოსა და უკეთესი მომავ-
ლის დაპირებით ჩამოჰყავთ უცხოეთიდან, შემდეგ კი მათ იძულებით ჩააბამენ
ხოლმე სექსის ინდუსტრიაში ან პროსტიტუციაში. 2006 წლის ოქტომბერში შე-
ფილდში გაიხსნა ცენტრი, რომელიც იმ ადამიანებთან მუშაობს (ძირითადად,
ქალებთან), რომლებიც ტრეფიკინგის მსხვერპლნი იყვნენ. ცენტრი აერთიანებს
სხვადასხვა სფეროს მეცნიერებსა და ექსპერტებს, რომლებიც ერთად მუშაო-
ბენ ტრეფიკინგის მსხვერპლთა მხარდასაჭერად. ცენტრის გახსნაზე გენერ-
ალური პროკურორის მოადგილემ, მაიკ ობრაიენმა, თქვა:

*ზოგიერთ მსხვერპლს არც კი აქვს გააზრებული, რომ ტრეფიკინგის მსხ-
ვერპლია, სანამ დაპირებული მიმტანობის ნაცვლად, პროსტიტუციაში არ აღ-
მოჩნდება ჩათრეული, სანამ არ სცემენ და არ გააუპატიურებენ. მე მითხრეს,
რომ დღეს ლონდონში ტრეფიკინგის მსხვერპლი ქალი შეიძლება სულ რაღაც
3 000 ფუნტად გაიყიდოს. ბევრი მათგანი ტერორში ცხოვრობს და სჯერა, რომ
თუ გაიქცევა „სუტენიორი“ მას მოკლავს.*

(BBC News, 2006a)

ცენტრის გახსნას პოლიციის სერიოზული ღონისძიებები უძღოდა წინ,
როცა გადაარჩინა 84 ქალი და 12 ბავშვი აფრიკიდან, მაღალიზიდიდან, ტაილან-
დიდან და აღმოსავლეთ ევროპიდან. ამგვარად, ამ რეგიონში სოციალურ მუ-
შაკებს და მათთან დაკავშირებულ პროფესიონალებს დიდი პასუხისმგებლო-
ბა დაეკისრებათ. დიდ ბრიტანეთში „სოციალურ მუშაკად“ მომუშავე ბევრი
პროფესიონალი ყოველდღიურად ვერ ხედავს თავშესაფრის მაძიებლებს,
თუმცა, ბევრი მუშაობს მათთან. როგორც ამ წიგნის სხვა თავებში ვნახავთ,

ეს გლობალური საკითხი განუხრელად ქმნის დიდ ბრიტანეთში დაფუძნებული სოციალური სამუშაოს საფუძველს. სხვა ქვეყნებში თავშესაფრის მაძიებელთა რეგულარული ურთიერთობა აქვთ სოციალურ მუშაკებთან. იმ ადამიანებთან მუშაობა, რომელთაც ტრავმა და დანაკარგი გადაიტანეს, დიდწილად ადგილობრივი პრაქტიკის ნაწილია, თუმცა, წიგნის ეს მონაკვეთი გვიჩვენებს, რომ მას გლობალური ფაქტორები აძლევს დასაბამს.

ადამიანთა ტრაფიკინგს შეიძლება ძალიან მძიმე შედეგები ჰქონდეს. ერთი ინტერვიუს მიხედვით, შეფილდის ცენტრის ქალებსა და ბავშვებს დღეში 30-ჯერ მაინც აუპატიურებდნენ და შეურაცხყოფდნენ (BBC News, 2006a). ადამიანთა არალეგალური გადაადგილების კიდევ ერთი ფორმა არის ადამიანთა „კონტრაბანდა“. ადამიანები ხშირად უზარმაზარ თანხას იხდიან, რათა დასავლეთში უკეთეს ცხოვრებას მიაღწიონ, მაგრამ ჩასვლისას ისინი მძიმე შრომის, ექსპლოატაციისა და ზოგჯერ უფრო მძიმე შედეგების მსხვერპლი ხდებიან.

სასწავლო შემთხვევა

2004 წლის სექტემბერში 23 ჩინელი დაილუპა მორექემის ყურეში ზღვის პროდუქტების მოპოვებისას ჩინელი მუშები, რომლებსაც არალეგალურად ამუშავებდა და აკონტროლებდა კრიმინალური ბანდა, ლივერპულიდან ჩრდილოეთ ლანკაშირში გადაიყვანეს, რათა მორექემის ყურის სახელგანთქმულ წყლებში ზღვის პროდუქტი მოეპოვებინათ. როცა მოქცევამ მათ სრულად მოუჭრა გზა, მათი უმრავლესობა ჩაიძირა, მხოლოდ მცირე ნაწილი გადარჩა. სასამართლო პროცესზე, რომელზეც ბანდის მეთაურები დამნაშავედ სცნეს და დააპატიმრეს, აღმოჩნდა, რომ ბევრმა ჩინელმა მუშამ დაურეკა ჩინეთში თავის ახლობლებს, როდესაც ისინი სიკვდილის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ. ყველამ არ იცოდა, როგორ უნდა დაკავშირებოდა საგანგებო სამსახურს, თუმცა ერთმა ეს გააკეთა. ბანდის ერთ მეთაურს 14 წლით პატიმრობა მიესაჯა, ხოლო მის ორ თანამოაზრეს 4 და 2 წლით პატიმრობა. სასამართლო პროცესზე ითქვა, რომ იმიგრაციის სამსახურმა იცოდა არალეგალური ბანდის არსებობის ამბავი, მაგრამ არაფერი გააკეთა.

(Sources: Casciani, 2005; BBC News, 2006b)

მორექემის ყურის მუშების ამბავი გვიჩვენებს, როგორ მართავს ადამიანთა ტრაფიკინგს ეკონომიკური ექსპლოატაცია. ჩინელები დაბალანაზღაურებადი მუშები იყვნენ, რომლებსაც დიდი თანხა ჰქონდათ გადახდილი დიდ ბრიტანეთში არალეგალურად გადასვლაში. როცა უკვე იქ იყვნენ, ისინი იტანდნენ ძალიან სახიფათო სამუშაო პირობებს, ხელფასები კი საკმაოდ მცირე ჰქონდათ. მორექემის ყურის ლოკალური ტრაგედია სინამდვილეში გლობალურია, რადგან

მან იმოქმედა, მსოფლიოს მეორე მხარეს დარჩენილ, მათ პარტნიორებსა და ბავშვებზე.

გლობალიზაციის შესწავლა კაპიტალისა და ხალხის მოძრაობის თვალსაზრისით გვიჩვენებს, რომ ამ პროცესს სარგებლის ნახვის სურვილი ამოძრავებს. ამან შეიძლება მიიღოს შედარებით მსუბუქი ფორმა ქვეყანაში სამუშაო ადგილების გადაადგილებისა, როცა ადამიანები გადაადგილდებიან ქვეყნის საზღვრებში. ეს შეიძლება ნიშნავდეს სამუშაოს დაკარგვას ერთ ქვეყანაში, სადაც მუშახელი „ზედმეტად ძვირი“ ჩანს. ყველაზე მძიმეა, თუ ამან, სექსუალური ექსპლოატაციისთვის ან მეტისმეტად დაუზოგავი მუშაობისთვის, ადამიანთა არალეგალური ტრაფიკინგის სახე მიიღო. ორივე შემთხვევაში: ლოკალურ თუ გლობალურ დონეზე სოციალურ სამუშაოს საქმე აქვს ადამიანებთან, რომლებსაც ტრავმა და არეულობა აქვს გადატანილი გლობალიზაციის ზემოქმედებით. ეს პირველხარისხოვანი საკითხია 21-ე საუკუნის პრაქტიკოსისათვის, რომელიც ვეღარ უგულებელყოფს გლობალურ სურათს.

გლობალიზაცია და ცოდნა

გლობალიზაციის მესამე ასპექტი, რომლის განხილვასაც ვაპირებთ ცოდნის გლობალიზაციაა. ბელი (1980) ერთ-ერთი პირველი მწერალი იყო, რომელმაც გამოიკვლია, როგორ იმოქმედებს საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარება ადამიანთა ცხოვრებაზე. სხვებმა ეს იდეები განავრცეს, განსაკუთრებით კასტელსმა (2001). უპირველესად, ცოდნის გლობალიზაციის ყველაზე ცხადი ნიშანი არის სიახლეების გაგების სისწრაფე და სიმარტივე. მობილური ტელეფონით ყველას შეუძლია სურათი გადაუღოს „ახალ ამბავს“. ჩვეულებრივ ადამიანებს შეუძლიათ თვითმხილველები გახდნენ და სხვებსაც გაუზიარონ ეს მასალა. ამგვარად შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ განვითარებამ მოიტანა ის, რომ ადამიანს შეუძლია მეტი მონაწილეობა მიიღოს ახალი ამბების შეგროვებაში.

მეორე მხრივ, ჩვენ არა მხოლოდ ინფორმაციის სწრაფად შეგროვება და გავრცელება შეგვიძლია, არამედ გაცილებით მეტზე თავად მიგვიწვდება ხელი. ჩვენ შეგვიძლია რამდენიმე წუთში გავიგოთ მსოფლიოს მეორე მხარეს მდებარე ქვეყნების ამბები. ასე, რომ მართებული იქნება იმის თქმა, რომ ჩვენ „ინფორმაციით გადავიტვირთეთ“. დიდი ბრიტანეთის აზიელი ოჯახების დიდ ნაწილს სავარაუდოდ სატელევიზიო ტელევიზია უნდა ჰქონდეს (ბენეტი და სხვები, 2006). შესაბამისად, ამ გზით მათ არა მხოლოდ გასართობი პროგრამების ნახვა შეუძლიათ მშობლიურ ენაზე, არამედ იმისაც, თუ როგორ გადაიციმა ახალი ამბები სხვა ქვეყნებში.

მესამე საკითხი: ჩვენ მივიჩნიეთ, რომ ახალი ტექნოლოგიებით კომუნიკაციის გამარტივებამ ადამიანთა ცხოვრება შეცვალა. კომუნიკაციის გამარტივებამ შესაძლებელი გახადა სამუშაო ადგილის გადატანა ერთი ადგილიდან მეორეზე,

როგორც კაპიტალის მოძრაობის შესახებ ლაპარაკისას აღვნიშნეთ. ტექნოლოგიური განვითარების გარეშე სატელეფონო ცენტრების გადატანა სხვადასხვა ქვეყანაში შეუძლებელი იქნებოდა. სხვა მხრივ, კომუნიკაციის გამარტივებამ ოჯახებს საშუალება მისცა იმ ნათესავებს დაუკავშირდნენ, რომლებიც სამუშაოს საძებნელად გაემგზავრნენ. ზემოთ ხსენებულ ჩინელ მუშებსაც საშუალება ჰქონდათ უკანასკნელად გასაუბრებოდნენ ჩინეთში მყოფ ახლობლებს. ასე რომ, ცხადია, რომ საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებმა მიგრაციის ბუნება შეცვალა და შეუფერხებელი კონტაქტის შესაძლებლობა მოგვცა. ამგვარად, სხვა ქვეყნებიდან ჩამოსულ ადამიანებთან დაკავშირებულ სოციალურ მუშაკებს გამოცდილება ადვილად დაანახვებს, როგორ იღებს „ლოკალური“ „გლობალურის“ მნიშვნელობას. „ლოკალურმა“ შეიძლება მოიცვას შორეული ადგილები, განსაკუთრებით ვებკამერის ტექნოლოგიის განვითარების შემდეგ. ამის კიდევ ერთი ასპექტი ჩანს „ვირტუალური“ კომუნიკაციის განვითარებაში.

ვირტუალურ საზოგადოება ახლო მცხოვრებ ადამიანებს კი არ აერთიანებს, არამე იმათ, ვისაც საერთო ინტერესები აქვთ (კალჰაუნი, 1998). ინტერნეტის გამოყენება არა მხოლოდ ოჯახებს აკავშირებს, არამედ ქმნის ახალ საერთო ინტერესების მქონე საზოგადოებებს. ჩვენ შეგვიძლია შევუერთდეთ „ჩათს“ ან საფოსტო ნუსხას, და მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში შექმნილი ვებგვერდიდან მივიღოთ ინფორმაცია იმ საკითხებზე, გლობალურ დაინტერესებას რომ იწვევს. ასეთი საზოგადოებები გლობალური მარკეტინგის ადგილიც შეიძლება იყოს. მაგალითად, ბევრი საფეხბურთო კლუბი წარმოადგენს თავის „ბრენდს“ მთელ მსოფლიოში. ინგლისელ ყმანვილს შეუძლია ბარსელონას გულშემატკივრობა, ისევე როგორც კორეელს – მანჩესტერ იუნაიტედისა. სხვა მხრივ, გლობალურ კომუნიკაციას შეიძლება უარყოფითი მხარეც ჰქონდეს, მაგალითად, ინტერნეტზე დამყარებული დანაშაული (ვინაობის გაყალბება) და ექსპლუატირებულ ქალთა და ბავშვთა სურათების გამოქვეყნება.

საბოლოოდ, უნდა ვთქვათ, რომ გლობალიზაციის ამ ასპექტს განსაკუთრებული ეფექტი აქვს, მით უფრო – მიგრირებულ ოჯახებთან დაკავშირებით; მაგრამ იმავდროულად, არსებობს ხელმისაწვდომობის საკითხი. გლობალური კომუნიკაციის განვითარება შეიძლება იყოს ინკლუზიის ხელშემწყობი, თუმცა, იმავდროულად მან შეიძლება მნიშვნელოვანწილად განაპირობოს ადამიანთა გარიყულობა. ასე რომ, თუ ტექნოლოგიებზე ხელი არ მიგინვდებათ, მასში ვერ მიიღებთ მონაწილეობას, ამიტომაც ბევრი ადამიანისათვის „ლოკალური“ დონეზე „გლობალური“ მიუწვდომელი რჩება. თუმცა მათ ცხოვრებას და ცხოვრების შესაძლებლობებს მაინც აყალიბებს მსოფლიოს სხვა კუთხეში მიმდინარე ამბები და გლობალური კაპიტალისა და მუშახელის მოძრაობა.

სათქმელის თავმოყრა – კულტურის გლობალიზაცია

ჩვენ გლობალიზაციის სამი ასპექტი წარმოვადგინეთ, რომელთა გააზრება მთავარია ლოკალურსა და გლობალურს შორის კავშირის გაგებისათვის. ამ ნაწილში მოკლედ მიმოვიხილავთ ამერიკელი სოციოლოგის ჯორჯ რიცერის (1993) შრომას. მან შეისწავლა ამერიკული „კულტურის“ და პრაქტიკის ზოგიერთი ფორმის მსოფლიოში გავრცელება, რომელსაც ის საზოგადოების მაკდონალდიზაციას უწოდებს.

კვლევის რეზიუმე

რიცერი ამტკიცებს, რომ ბიზნესი შეიჭრა დასვენების სამყაროში და იგი კულტურის ისეთ ფორმებად აქცია, რომელიც შეიძლება გაიყიდოს. ის რომ მთელ მსოფლიოში გაიყიდოს, საჭიროა გარკვეული თვისებები ჰქონდეს – ეფექტურობა, ანგარიშიანობა და პროგნოზირებადობა. ეფექტურობა ნიშნავს, რომ უადვილესი გზით მოიპოვო ჰამბურგერი და რიცერი ამტკიცებს, რომ სწრაფი კვების დანესებულებებში შენ „ირჩევ“ შეზღუდული მენიუდან და აქედან გადახვევა არ არის მიღებული. ანგარიშიანობა, ნიშნავს, რომ რაოდენობა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ხარისხი და კულმინაცია გახლავთ პროდუქტის პროგნოზირებადობა, ის ძალისხმევა, რომელიც ადამიანს აძლევს საშუალებას, ყოველთვის იცოდეს სად რა ელოდება... სამყარო, რომელიც სურპრიზებს არ გვთავაზობს. (1993, გვ.99). ეს ხელს უწყობს გლობალური კულტურის ფენომენის შექმნას. მრავალფეროვანი ორგანიზაციები დომინირებს მსოფლიოს ყველა დიდი ქალაქის ხედში. მთავარია პროდუქტისა და მუშახელის კონტროლი, წარმოების გამარტივება ან რაციონალიზაცია, განსხვავებათა აღმოფხვრა, რათა გარანტია გვექონდეს, რომ არ იქნება „სიურპრიზები“. რიცერი ამტკიცებს, რომ ეს მეოცე საუკუნის მიწურულის მახასიათებლებია, რომელსაც ის რკინის გალიას ადარებს. ეს გალია დაუბრკოლებლად მიემართება წინ და მას უნდა გადაველობოთ.

ჩვენ ვნახეთ, როგორ დომინირებს გლობალიზაცია ადამიანთა ცხოვრებაზე, მათ დასვენებაზეც კი, და ამას ამოძრავებს პროდუქტის გასაყიდად ახალი ბაზრების ძიება. რა თქმა უნდა, კულტურის გლობალიზებაში ყველაფერი ცუდი არ არის. ხელოვნებისა და განსაკუთრებით – მუსიკის გავრცელება მთელ მსოფლიოში ერთ-ერთი გზაა დავინახოთ, გლობალური ტენდენციები როგორ მოქმედებს ადგილობრივ გემოვნებაზე მრავალფეროვნების დაურღვევლად. „მსოფ-

ლიო მუსიკის“ ხელმისაწვდომობა ამის მაგალითია, მაგრამ ხშირად ამას თან ახლავს ადგილობრივ მუსიკოსთა გამოყენება, რომლებიც ყოველთვის ვერ ღებულობენ სრულ ანაზღაურებას. „მსოფლიო სამზარეულო“ მეორე მაგალითია; მაშინ როცა დიდ ბრიტანეთში ბევრი სხვადასხვა ტიპის რესტორანია, ბევრი მათგანი უფრო ხშირად „გაინგლისურებულ“ კერძებს წარმოგვიდგენს და არა ნაციონალურ სამზარეულოს. ჩინური რესტორანი (რომელშიც თავის ინგლისელ კლიენტებს თავაზობს ბუფეტს პრინციპით „ყველაფერი, რასაც შეჭამ“) ჩინელების საზოგადოებას, ჩვეულებრივ, უფრო ნაღდ კერძებს სთავაზობს.

გლობალიზაცია – ახლი თუ ძველი?

გლობალიზაციაზე არსებულ თვალსაზრისთა დიდი ნაწილი მას ხედავს, როგორც ახალ ფენომენს. ბუნებრივია, მასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიური განვითარება მიგვანიშნებს, რომ ეს მართლაც ასეა. გარდა ამისა, ვვარაუდობთ, რომ ბოლო დროის პროგრესმა გაზარდა ტემპი და გავლენა გლობალურისა ლოკალურზე და ამაში არაფერია ახალი. განიხილე შენი საკუთარი ოჯახის ისტორია. თუ წინა თაობებმა საცხოვრებელი ადგილი შეიცვალეს, სავარაუდოდ ეს „გლობალურ ეპოქამდე“ მოხდებოდა. დიდი ბრიტანეთის ისტორიაში ორივეს ვხვდებით: ემიგრაციასა და იმიგრაციას. აქედან ზოგი საკუთარი „არჩევანი“ იყო, ზოგი კი - იძულების შედეგი. მაგალითად, მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოდან დოქტორი ბარნადო უკეთესი ცხოვრებისათვის ბავშვებს კანადაში ასახლებდა. მიგრანტი ბავშვების ფონდმა იმის დამადასტურებელი საბუთები აღმოაჩინა, რომ 1960-იან წლებშიც კი ბავშვებს ავსტრალიაში აგზავნიდნენ. უფრო ადრე კოლონიებში გადასახლება იყო სასჯელი, რომელიც ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში გამოიყენებოდა. მეორე მხრივ, დიდი ბრიტანეთი ყოველთვის ემყარებოდა მიგრანტთა შრომას, „ეპატიჟებოდა“ ქვეყანაში ადამიანებს დაბალანაზღაურებადი სამუშაოს შესასრულებლად. არსებობს მოზრდილი ირლანდიური თემები, რომლებიც 1840-იან წლებიდან მოყოლებული ივსება ირლანდიელი მუშახელით. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ შემჩნეოდა მნიშვნელოვანი მოძრაობა მიგრანტებისა კარიბის ზღვის რეგიონიდან, შემდეგ კი ინდოეთის ნახევარკუნძულიდან და აფრიკიდან (განსაკუთრებით, აღმოსავლეთ აფრიკელი აზიელები მათი უგანდიდან გამოძევების შემდეგ 1970-იან წლებში). კაპიტალის მოძრაობასთან დაკავშირებით, ბიზნესი ყოველთვის ეძებს იაფ მუშახელს, ნედლეულს და ახალ ბაზრებს; ევროპულ იმპერიებს მართლაც ეს აძლიერებდა. კაპიტალის ამგვარი მოძრაობა, თუმცა, სუსტად, მაგრამ მაინც განაპირობებდა ეკონომიკის ნაკარნახევ მიგრაციას და დასახლებებს მთელ მსოფლიოში. ამას მოჰყვებოდა ადგილობრივი კულტურით მოხიზვლა, ეს კი სერიოზულ კვალს ტოვებდა ხელოვნებაზე ჩრდილოეთის ქვეყნებში.

ამგვარად, ძალები, რომლებიც თანამედროვე მსოფლიოს ძერწავს, იმის გაგრძელებაა, რაც ადრე ხდებოდა. 2007 წელს შესრულდა 200 წელი ბრიტანეთის პარლამენტის მიერ მონებით ვაჭრობის გაუქმებიდან. ეს იყო დროული შეხსენება არა მხოლოდ ბრიტანული მხარის მონაწილეობისა ამ არაჰუმანურ საქმიანობაში, არამედ იმისაც, რომ დღესაც იბრძვიან მონობის წინააღმდეგ. მონობა სავარაუდოდ გლობალიზებისკენ სწრაფვის შიშველი მანიფესტაცია იყო, ექსპლოატაციასა და სარგებელზე დამყარებული, რომელსაც ადამიანების მცირე ნაწილისათვის მოჰქონდა დიდი სიმდიდრე, ბევრი სხვისთვის კი – ფუძისაგან მონყვეტა, სიღატაკე ან სიკვდილიც კი.

ევროკავშირი, ლოკალური და გლობალური

ბოლო ნაწილში მივაღებთ ერთ სადავო საკითხს. ევროკავშირის გაფართოებამ მიგრაციის ახალი ფორმა მოიტანა ევროკავშირის ფარგლებში, რომელიც იცავს მუშახელის თავისუფალ გადაადგილებას, როგორც მისი ერთ-ერთი საყრდენი პრინციპი (გეიერი, 2000). მას მერე, რაც საზღვრები გააფართოვა, ევროკავშირმა უფრო მეტი აკრძალვები დაანესა იმათ მიმართ, ვინც არ არიან ევროკავშირის მოქალაქეები და გააძლიერა „ევროპის ციხესიმაგრის“ პოლიტიკა. თუმცა, ეს არ უშლის ხელს ათასობით პოტენციურ მიგრანტს დასავლეთ აფრიკიდან თავი გასწიროს ესპანეთის კანარის კუნძულების (და შესაბამისად, ევროკავშირის) მიღწევისთვის. 21-ე საუკუნის დასაწყისში ევროკავშირის გაფართოებამ აღმოსავლეთი ევროპის ბევრი ლარიბი ქვეყანა მოიცვა და აქედან შედარებით ახალგაზრდა მუშახელი დაიძრა დასავლეთის ძლიერი ეკონომიკის ქვეყნებისკენ. ამ დაბალანაზღაურებადი მუშახელის ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური მიმღები დიდი ბრიტანეთი აღმოჩნდა. 2006 წელს გაზეთის ფურცლები ხშირად მოგვითხრობდნენ „პოლონელი სანტექნიკოსის“ ამბებს – როგორ ჩამოდის კარგი ხელოსანი დიდ ბრიტანეთში და (ხშირად ძალიან დაბალი ტარიფებით) როგორ ამოავსებს მომსახურების სფეროს ხარვეზებს. ბაზრის მეორე მხარეს აღმოსავლეთ ევროპამ სოციალურ მუშაკებს დასაქმება შესთავაზა; მათ, ვინც დიდ ბრიტანეთსა და შეერთებულ შტატებში გაიარეს წვრთნა, საკუთარ ქვეყნებში პროგრამებში მიიღეს მონაწილეობა, გარდა ამისა, უფრო მაღალანაზღაურებადი სამუშაოს ძებნაში ისინი დიდ ბრიტანეთს მოადგნენ, სადაც სოციალურ მუშაკთა სიმცირეა (ბერი, 2006). ანალოგიური ტენდენცია შეინიშნება ჯანდაცვის ეროვნულ სამსახურთან დაკავშირებით (NHS), სადაც სამედიცინო პერსონალს განვითარებადი ქვეყნებიდან ქირაობენ.

იბადება აშკარად ეთიკური კითხვები ამ ტენდენციასთან დაკავშირებით: რა თქმა უნდა, მაღალგანვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნები არ უნდა იტაცებდნენ გამოცდილ მუშახელს იმ ქვეყნებიდან, რომელთაც ისინი თავად სჭირდებათ. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როცა საქმე ეხება ჯანდაცვის

პროფესიონალებს და სულ უფრო მეტად დიდი ბრიტანეთის სოციალურ სამუშაოს, რომელიც თანდათან ინტერნაციონალური ხდება. ამ საკითხს აქვს მეორე მხარეც. მიგრაციის ეკონომიკური საკითხის განხილვისას სახელმწიფოები ცდილობენ მიიღონ სარგებელი და მოგება, რომელიც გადაადგილებას მოაქვს. ამგვარად, მთავრობა სრულიად (ე.ი. მთლიანად) არ ზღუდავს კაპიტალს, რადგანაც ის პოტენციური მოგების მაქსიმალურად გაზრდას ცდილობს. ჯერჯერობით, ადამიანს, რომელიც გადაწყვეტს, რომ მისი უნარი უკეთესად დაფასდება დიდ ბრიტანეთში, აქ სახელმწიფო რეგულაციები და ხალხისგან მტრული დამოკიდებულება ელოდება. კაპიტალიზმის ერთ-ერთი თვისება, რომელიც კარლ მარქსმა შენიშნა, სწორედ ეს იყო: კაპიტალს საზღვრები არ აქვს. მარქსის აზრით, მუშათა კლასიც „ინტერნაციონალურია“. მუშათა ამგვარი სოლიდარობა თითქმის გაუჩინარდა 21-ე საუკუნის დასაწყისის ინდივიდუალიზმში. თუმცა, სოციალური მუშაკებისთვის, რომლებსაც მართლმსაჯულებასა და თანაბარუფლებიანობასთან აქვთ საქმე, ლოკალური და გლობალური ასპექტები – ორივე საგულისხმო საკითხია.

XII

სოციალური მუშაკის როლი სოციალური ერთსულოვნების დამკვიდრებაში

ახალი თანასწორობისკენ: სოციალური დაყოფა გლობალურ კონტექსტში

კარან ლიონისი, კეთლინ მენიონისი, მერი კარლსენის მიერ

შესავალი

მიდგლი (მიდგლი, 1997b, გვ. 19) ამბობს, რომ „თუ სოციალურ სამუშაოს, როგორც პროფესიას გადარჩენა უნერია, ის უნდა გასცდეს ჩამორჩენილობაზე ზრუნვის ვიწრო ფარგლებს და ხელი უნდა შეუწყოს სოციალური კეთილდღეობის საქმეს“. შემდეგ ის განაგრძობს, რომ ამის დამკვიდრება განვითარებისეული პერსპექტივის მეშვეობით შეიძლება. სწორედ ამ პერსპექტივას გავუწევთ ჩვენც რეკომენდაციას. ჩვენ აქ უფრო სოციოლოგიური პერსპექტივით დავინტერესდებით, რათა გავაანალიზოთ „სხვაობა“ და ეგალიტარული ურთიერთობის პოპულარიზაციისთვის ძალისხმევა.

რა არის ახალი თანასწორობა? როგორ ვხედავთ ჩვენ სხვებს და საკუთარ თავს? როგორ აისახება ეს გლობალიზაციის ხანაში ჩვენს ქმედებებში და უმოქმედობაში? ეს არის ამ თავის ძირითადი საკითხები. ადამიანების დაყოფა სქესის, რასის, ეთნოსის, ეროვნებისა და რელიგიის მიხედვით, არის ჩვეულებრივი თემა ყველა საზოგადოებაში. დიფერენციაცია ხდება მიკრო, მეზო და მაკრო დონეებზე. თუმცა, პოსტმოდერნისტულ საზოგადოებაში ადამიანები სხვადასხვანაირად მიეკუთვნებიან თუ გაემიჯნებიან სხვადასხვა დაჯგუფებას.

სოციოლოგიის თეორიაზე უფრო განზოგადებული დებატების მიხედვით, ეროვნული სახელმწიფოს ეროზიამ, პოლიტიკური და სოციალური თვალსაზრისით, გაართულა ერთადერთი გამაერთიანებელი (სოციოლოგიური) თეორიის ძიება. მოგვიანებით გლობალიზაციამ შექმნა ახალი ფორუმები სოციალური მოძრაობებისთვის, რომლებმაც წინ წამოწიეს სოციალური თანასწორობის და ადამიანის უფლებების საკითხები ადგილობრივ თუ გლობალურ საზოგადოებებში. იმავდროულად, სწორედ გლობალიზაციამ გააღრმავა მატერიალური უთანასწორობით გამოწვეული ზღვარი ადამიანებს შორის.

ამის შედეგად, სულ უფრო და უფრო კარგავს აზრს სოციოლოგიის ერთ-სულოვანი და ერთადერთი განმარტების ძიება. ამასთან, რა თქმა უნდა, არანაკლებად კარგავს აზრს თეორიაც, რომელიც მოიცავს გლობალიზებული საზოგადოების მრავალგვარობას. ამის გათვალისწინებით, სოციოლოგიის სპეციალისტები უნდა დააკვირდნენ ორივეს (სოციუმის დაყოფასაც და ერთსულოვნებასაც) და მიიღონ შესაძლებლობების და ტოლერანტობის კონცეფციები. ამ გზით ისინი გაიგებენ იმ სამყაროს არსს, რომელსაც შეისწავლიან და მიხვდებიან, რომ ეს დინამიკური კონცეფციები მუდმივ გამოძიებას მოითხოვს. იმის გათვალისწინებით, რომ გარდაუვალია ბევრი სუბიექტური თვალსაზრისის

არსებობა, სოციოლოგები უნდა შეეხონ ყველა ამ მოსაზრებას და თან ისიც უნდა ესმოდეთ, რომ სახიფათოა ყოვლისმომცველი თეორიების შექმნა. თეორიისა, რომელიც გარკვეულ კომპრომისს გულისხმობს, თუმცა საეჭვოა მისი შინაარსი.

წინამდებარე თავი ანალიზებს სოციალურ დაყოფას საერთაშორისო თვალსაზრისით და იკვლევს იმ უთანასწორობების მოგვარების მეთოდებს, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს პიროვნებებზე და თემებზე. პირველად ჩვენ მიმოვიხილავთ სოციალური თეორიის ზოგიერთ ქვაკუთხედს, სოციუმის დაყოფას და სოციუმის ერთსულოვნებას. იმაზეც ვისაუბრებთ, როგორ მოვიაზრებთ ჩვენ „სხვას/უცხოს“. გავანალიზებთ განსხვავებულ პერსპექტივებს ძალაუფლებასა და იერარქიებზე. ამით მოვამზადებთ ნიადაგს თანასწორობების და უთანასწორობების მიძიმე შედეგების მოკლე მიმოხილვისთვის. გავამახვილებთ რა ყურადღებას სოციალურ სამართლიანობაზე და ადამიანის უფლებებზე, ვისაუბრებთ ზოგიერთ მიმდინარე დისკუსიაზე ახალი თანასწორობის (ნდობის, ანგარიშვალდებულების და მონაწილეობის ჩათვლით) პირობებში მუშაობის შესახებ. ჩვენ აგრეთვე განვიხილავთ უფლებებზე დაფუძნებულ და შესაძლებლობებისეულ მიდგომებს. ბოლოს, ჩვენ განვიხილავთ, თუ როგორ ზეგავლენას ახდენს ახალი თანასწორობის კონცეფცია საერთაშორისო სოციალურ სამუშაოში ჩაბმულ პროფესიონალებზე.

სოციალური დაყოფისა და სოციალური ერთსულოვნების გაანალიზება

დაყოფა და ერთსულოვნება მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ მოიაზრებენ და რა ადგილს მიუჩენენ სოციალური მუშაკები საკითხებს სოციალურ კონტექსტში. შემდეგ ეს თვალსაზრისი მოქმედებს იმ სტრატეგიების შემუშავებაზე, რომლებიც გამოიყენება სოციალური დაყოფისთვის და საუკეთესოდ ააქტიურებს სოციალურ ქმედებას და ზრდის სოციალურ ერთსულოვნებას. როცა ვგეგმავთ რამენაირ სოციალურ რჩევას (ეს იქნება პიროვნების, ოჯახის, თემის, ერთი თუ რამდენიმე ქვეყნის დონეზე), მნიშვნელოვანია, რომ სათანადოდ გავაცნობიეროთ, რომ საზოგადოების ყველა ფენას, ყველა ერსა და რეგიონს სხვადასხვანაირი ძალაუფლება აქვს. კოსმოპოლიტურ თემში ტოლერანტობის გაზრდისთვის გარჯა, ყოველთვის არის სოციალური მუშაკისთვის მნიშვნელოვანი ამოცანა. ზოგი თვლის, რომ საჭიროა გვესმოდეს მულტიკულტურულობა, განვხორციელოთ კულტურულად და ეთნიკურად განსხვავებული პრაქტიკა (იხ. მაგ. ლამი, 2000). სხვები ფიქრობენ, რომ თავი უნდა ავარიდოთ აშკარა თუ შეფარულ რასისტულ პრაქტიკას და შევიმუშაოთ ცხადად ანტირასისტული სტრატეგიები (დომინელი, 1997, 2002). ადამიანის უფლებები,

სოციალური დაყოფა, ძალაუფლება და იერარქია, ყველაფერ ამას აქვს საერთო მამოძრავებელი, ის თუ როგორ მოვიაზრებთ ჩვენ სხვებს და საკუთარ თავს.

იმისთვის, რომ გავანალიზოთ განსხვავებისა და სოლიდარობის მექანიზმები, საჭიროა გადავხედოთ თვითგამორკვევის ცნებას. სოციოლოგიის სხვადასხვა დარგი შეიძლება დაგვეხმაროს თვითგამორკვევის კონცეფციის და იმის დაზუსტებაში, თუ როგორი წვლილი შეაქვს მას სოციალური დაყოფის და ერთსულოვნების მოაზრებაში. თვითგამორკვევა გვაძლევს იმის გაგებას, თუ ვინ ვართ ჩვენ (როგორც პიროვნება ან როგორც ჯგუფის წევრი), როგორ ვართ ერთმანეთთან დაკავშირებული და რა გვასხვავებს სხვებისგან. თვითგამორკვევა არის იარაღი ან მარკერი, რომლის საშუალებითაც ვიყენებთ ერთგვარობის ან განსხვავების პრინციპებს და ვქმნით საფუძველს ორიენტირების, სოციალური დაყოფისთვის და სოციალური ერთსულოვნებისთვის. ამ თვალსაზრისით თვითგამორკვევა არის ურთიერთდამოკიდებულება ან დაძაბულობა პიროვნების ქმედებასა და საზოგადოების სტრუქტურას შორის. თვითგამორკვევა ერთმანეთთან აკავშირებს იმას, თუ როგორ ხედავს პიროვნება საკუთარ თავს და როგორ გვხედავენ ჩვენ სხვები (ვუდვორდი, 2000).

„სხვას/უცხოს“ შეიძლება ბევრნაირი ფორმა ჰქონდეს. ის შეიძლება გამოიხატოს გენდერულ, რასობრივ, ასაკობრივ, (ფიზიკური თუ გონებრივი) შესაძლებლობების, ეთნიკურ, კლასობრივ, რელიგიურ, პოლიტიკური ორიენტაციის და სხვაგვარ სხვადასხვაობაში. გარდა ამისა, იგი თავს იჩენს იმაში, რასაც ვჭამთ, სადაც ვცხოვრობთ, როგორც ვთამაშობთ, რა საქმესაც ვემსახურებით, რასაც ვსწავლობთ და როგორც გადავადგილდებით ერთი ადგილიდან მეორეზე. ზოგიერთ კულტურაში ზოგიერთი დაჯგუფება მემკვიდრეობითი და ფიქსირებულია, მაგრამ ყველგან ეს ასე არ არის. მაგალითად, რომელიმე საზოგადოებაში შეიძლება იყოს ერთგვარი მტრული ურთიერთდამოკიდებულება ვეგეტარიანელებს და ხორცის მჭამელებს შორის. ანთროპოლოგები და განვითარების ფსიქოლოგები იტყობენ, რომ ადამიანის ბუნებაში დევს სწრაფვა დახურული დაჯგუფების შექმნის და მისი წევრობისკენ. თავისთავად, ამას შედეგად მოსდევს გარეშე (მიუღებელთა) ჯგუფის შექმნა. როგორც ჩანს, ჩვენ არ გვბეზრდება ამ გამყოფი საზღვრების შექმნა. სოციალური ინკლუზია და ექსკლუზიაც მსგავსი კონცეფციაა, ოღონდ უფრო მჭიდროდ გადაბმული რესურსების მოხმარებასთან. ამ დაჯგუფებებს შორის ბრძოლას შედეგად მოჰყვება „უცხოდ“ შერაცხვა.

როგორც არ უნდა იყოს, ჯგუფის თითოეული წევრის ვინაობას/იდენტობას აქვს ბევრი ასპექტი ეროვნული, რელიგიური, ეთნიკური, კლასობრივი, სამსახურეობრივი, ოჯახის/თემის მდგომარეობა და სხვა. ოკლი (2002) საუბრობს სირთულეზე განსაზღვრო საკუთარი თავი მხოლოდ გენდერული ან სექსუალური ორიენტაციის, კარიერის ან ა.შ. მიხედვით. თითოეული ელემენტი ემატება შეთანხმებულ მთლიანობას და აგრეთვე, ყოველი ასპექტი შეიძლება დომინანტური აღმოჩნდეს რომელიმე კონკრეტულ სიტუაციაში და პიროვნების

მხოლოდ ერთი ნიშნით დასათაურება არაზუსტი ან ნაწილობრივი გამოდის. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როცა ვინაობის ელემენტები ურთიერთგამომრიცხველი აღმოჩნდება ხოლმე.

ჩვენი კულტურული ვინაობა არის ჯგუფური იდენტობის ერთი ფორმა. ამ ჯგუფის წევრებს ჩვეულებრივ აქვთ ერთნაირი რწმენა და ქცევა (იდეები, ჩვევები და ადათები). ჩვენი კულტურული იდენტობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დგინდება ჩვენი და „სხვა/უცხო“ კულტურების შედარებითი ანალიზით. ეს გვეხმარება განსხვავებების გამოვლენაში და გვაკავშირებს მსგავსი მახასიათებლების მქონე ადამიანებთან. ასეთივე შედარებითი ანალიზი და სხვაობის გამოვლენა ხდება ჩვენი მრავალმხრივი იდენტობის ყველა ასპექტთან დაკავშირებით; და ბოლოს, მახასიათებლების ნაზავი ქმნის ჩვენს ინდივიდუალურობას.

ბევრ დასავლურ ქვეყანაში მულტიკულტურიზმისკენ სვლა ნაწილობრივ აისახა საზოგადოებაში არსებულ მრავალნაირ დაყოფაში. მაგრამ ამ ფენომენმა, როგორც ჩანს, ვერ მოახერხა ჩასწვდომოდა ინდივიდუალურ დონეზე გამომყდავნიებულ დამკვიდრებულ მრავალგვარობას. ეს განსაკუთრებით აშკარაა იმ ქვეყნებში, ან რეგიონებში, სადაც მხარს უჭერენ თანასწორუფლებიანობას ან ქრელი საზოგადოებისეულ შეხედულებებს. ეთნიკურად მრავალფეროვან პრაქტიკასთან დაკავშირებულ სირთულეებზე საუბრისას, ლამი (ლამი, 2000, გვ. 74) ამბობს, რომ „იმისთვის, რომ გადავლახოთ ინდივიდუალურობასა და კოლექტიურობას შორის არსებული უფსკრული, სოციალურმა სამუშაომ უნდა დაიხმაროს კოსმოლოგიური ორიენტაცია, რომელიც ხაზს უსვამს ოჯახის, სულიერების და ბუნების მნიშვნელოვნებას“.

როგორც არ უნდა იყოს, იდენტობა, არა ფიქსირებული, არამედ დინამიკურია. ის არის იმ სოციოპოლიტიკური და ფსიქოლოგიური გარემოს გამოძახილი, რომელშიც იმყოფება პიროვნება. ეს ცვალებადობა წარმოქმნის მნიშვნელოვან პრობლემებს იდენტობის პოლიტიკასთან (როგორიცაა რასიზმი, სექსიზმი და სხვა სტერეოტიპები) მიმართებით. არ არის აუცილებელი, რომ ეს „იზმები“ ფიქსირებული ან ერთნაირი იყოს; მაგალითად დომინელი (დომინელი, 1997) გვთავაზობს, რომ არსებობს რასიზმის სამი კომპონენტი: პერსონალური, ინსტიტუციური და კულტურული. ჩვენი ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპზე ჩვენი იდენტობის სხვადასხვა ასპექტი გადმოდის წინა პლანზე. მაგალითად, ვინმეს კანის ფერი მხოლოდ მაშინ ხდება აქტუალური, როცა ის აშკარა უმცირესობად იქცევა ან, როცა მის გარშემო აშკარა უმცირესობის წარმომადგენლები არიან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, როცა ადამიანი „უცხოდ“ გადაიქცევა, მისი იდენტობაც განსხვავებულობის შეგრძნებით ყალიბდება. ჯონ-ბაპტისტი (2001) ამტკიცებს, რომ ცვალებადობა (ანუ ჰიბრიდულობა) არის ახალი სახელი დალტონიზმის ან ასიმილაციისთვის. ჯონ-ბაპტისტი იქვე მოგვინოვებს, ბოლო მოვულოთ ევრო-ცენტრულ ბოროტებს, რომლებიც ისევ არსებობენ სოციალურ სამუშაოში. ის ამტკიცებს, რომ სოციალურ მუშაკს „რასისტული დაყოფის“ მიღმა უნდა გააფართოოს პრაქტიკა და გაითვალისწინოს კულტურული განსა-

კუთრებულობის ასპექტები, რომელიც გვეხმარება სოციალური კეთილდღეობის და უსახსრობის დეფინიციების გაგებაში“ (გვ. 277).

ლაინგი (ლაინგი, 1990, გვ. 25-26) აცხადებს, რომ „ყოველი ჩვენგანი არის სხვა სხვათათვის“. იდენტობის პოლიტიკაში ამის გამოვლინების ერთი მაგალითი შემოგვთავაზა დებუჯუამ. 1948 წელს ის იკვლევდა რასიზმის საკითხებს ამერიკის შეერთებული შტატების „თეთრ“ და „შავ“ მოსახლეობაში. დებუჯუა ამტკიცებს, რომ შეერთებული შტატების რასისტული დაძაბულობა იყო აშკარად თეთრი, და არა შავი, საკითხი, რადგან ეს იყო უმრავლესობის მოსაზრება იმის შესახებ, თუ როგორი განსხვავებული იყო უმცირესობა (ციტირებულია კორდთან, 2003). დღეს ეს შეიძლება უფრო და უფრო ცხადი ხდება, მაგრამ იმ დროს ეს რევოლუციური აზრი იყო. ეს საკითხი თანამედროვე მოვლენებთან არის განსაკუთრებულად დაკავშირებული. ლაპარაკია, ქარიშხალი კატრინას მიერ ახალ ორლენაში გამოწვეულ ნგრევაზე (2005) და შედეგად გაჩენილ, აშკარა, რასისტულ გადახრებზე. ეს ტენდენცია დახმარების მიწოდებისას გამოვლინდა პერსონალურ და ინსტიტუციურ დონეზე. მარტივად რომ ვთქვათ, რასიზმი არსებობს რასისტის გონებაში. თუმცა, შედეგები არა მხოლოდ პიროვნების, ან ჯგუფის წევრთა გონებაში არსებობს. დომინელის (1997) უწერია, რომ რასიზმის აღმოფხვრისთვის საჭიროა მონანილეობა ყველასი, ვინც აცნობიერებს, რომ იგი რასიზმის წინააღმდეგია. ის ამბობს, რომ მაგალითად, ბრიტანეთში „თეთრ და შავ ხალხს სხვადასხვანაირი დამოკიდებულება აქვს რასიზმთან“ (გვ. 15). მიუხედავად თანასწორი შესაძლებლობების პოლიტიკისა და რიტორიკისა, რასიზმი (ინდიფერენტულობის და აგრესიის სახით) შესამჩნევია სოციალურ სამუშაოშიც და მის მიღმაც (დომინელი, 1997, გვ. xv). თანამედროვე საზოგადოებაში მოხდა ჩვენ და ისინის ორეულის ინსტიტუციონალიზაცია. ერთნაირი შესაძლებლობების პრაქტიკამ სცადა შეხებოდა განსხვავებებს. თუმცა, ამაზე უფრო დეტალურად მოგვიანებით ვიმსჯელებთ.

როგორც სოციალური მუშაკები, ჩვეთვის იდენტობის კონცეფციის დაფასებას სასიცოცხლო მნიშვნელოვნება აქვს. ეს გვაძლევს საშუალებას, შევაფასოთ იარლიყის მორგების ეფექტები და გავიგოთ, როდის და როგორ იწყებს ხალხი ამ იარლიყებთან იდენტიფიცირებას. სოციოლოგებმა დიდი ხანია დაინახეს იარლიყების მორგების საფრთხე, გარკვეულწილად იმიტომაც, რომ იარლიყები იშვიათად არის ზუსტი (ლაინგი, 1990). ლაინგის თქმით (ლაინგი, 1990, გვ. 11), „ცოტაოდენი სიმართლე იარლიყსა და „სოციალურ რეალობას შორის არის“... მაგალითად, ახალგაზრდა, რომელსაც ანტისოციალურის იარლიყი მოარგეს, შეიძლება მოერგოს ამ როლს, ან არ მოერგოს. როგორც სზასმა (1970) აღნიშნა, ვინმეს საქციელის იარლიყით მონიშვნა, შეიძლება იყოს ერთგვარი სოციალური კონტროლი, აგრეთვე შეიძლება გამოიწვიოს ღირსების დაკარგვა.

ლამი (2000) ამბობს, სოციალურ მუშაკებს სჭირდებათ სპეციალური ცოდნა/წვრთნა მულტიკულტურულ პრაქტიკაში, რომელიც იქნება დაფუძნებული კომპეტენტურობაზე. (გუტიერესი და ლუისი 1999, გვ. 12) ვარაუდობენ, რომ

სოციალური სამუშაოსეული მიდგომა სოციალური მრავალფეროვნებისა და ჩაგვრისადმი შეიცავს სამ მთავარ სახეობას: ეთნოცენტრულს (ამის მთავარი მიზანია, უარი თქვა იდენტობაზე დომინანტური ფასეულობების და ქცევის სასარგებლოდ), ეთნომგრძობიარეს (ამის მთავარი მიზანია, იდენტობაში წაახალისოს სიამაყე, მრავალფეროვანი ჯგუფების ინდივიდუალური საჭიროებების გათვალისწინებით), ეთნოცნობიერი (რომლის მთავარი მიზანია, „სრული განვითარების“ ბარიერების აღმოფხვრა სოციალური სტრუქტურების შექმნით).

გლობალიზაციის გავლენა იდენტობაზე

იმის გასაგებად, თუ როგორ ხდება იდენტობის მოაზრება პოსტმოდერნისტულ საზოგადოებაში, მნიშვნელოვანია, რომ სათანადოდ შევაფასოთ გლობალიზაციის ზეგავლენა. [...] გლობალიზაციის ენა ვერ გასცდა სადავო გეოპოლიტიკურ იარაღებს ან დედამიწის დაყოფას, როგორცაა დასავლეთ-აღმოსავლეთი, ჩრდილოეთი-სამხრეთი, დანინაურებული/ინდუსტრიული – რურალური/აგრარული, კაპიტალისტური/კომუნისტური, განვითარებადი – განვითარებული – განუვითარებელი, პირველი – მეორე – მესამე სამყარო. უფრო საინტერესოა ათი წლის წინ ო'გორმანის (1992) მიერ გაკეთებული მსოფლიოს ეკონომიკური დაყოფა. მან ერთი მესამედი „მქონეებს“ მიაკუთვნა და ორი მესამედი – „არმქონეებს“. ო'გორმანი აღნიშნავს რომ, მართალია, ეს „იარაღები“, მნიშვნელოვანწილად, კონკრეტულ საზოგადოებებზეა მორგებული, მაგრამ ღარიბ საზოგადოებებშიც არსებობენ „მქონეები“ და ყველაზე დალხინებულ მოსახლეობებშიც არიან „არმქონეები“. როცა სიღარიბე უფრო აქტუალურად დგება განვითარების დღის წესრიგში, ეს მსოფლიოს დანახვის საინტერესო გზად იქცევა, რადგან გვიჩვენებს ადამიანების ქსელს სახელმწიფო საზღვრების გაუთვალისწინებლად. გლისანტი (1996) ამტკიცებს, რომ საზღვრების გარღვევით კულტურებს შორის კავშირის გამრავალფეროვნებამ კრეოლიზაციამდე (creolization¹) მიგვიყვანა. გლისანის თქმით, ეს პროცესი არც ერთ ჩვენგანს არ აუვლის გვერდს. ვერგესი გვაფრთხილებს და გვაცნობს ჰიპოთეზას, რომ „კრეოლიზაციის პროცესი იარსებებს სხვა პროცესების პარალელურად; იმ პროცესებისა, რომელიც მოიტანა კონტაქტმა და კონფლიქტმა; მაგალითად, როგორცაა ინდიფერენტული მულტიკულტურალიზმი, აპარტიდი, სეგრეგაცია და ეთნიკური ანკლავები“ (ციტირებულია კეინთან, 2004, გვ. 195).

კასტელსი (1998) გვთავაზობს იდენტობის ჩამოყალიბების პროცესში სხვანაირად მიუდგეთ ხალხის დაყოფის და ერთსულოვნების მოაზრებას. კასტელსი ლაპარაკობს მეოთხე სამყაროს ანუ ინფორმაციული კაპიტალიზმის აღ-

მოცენებაზე. ინფორმაციული კაპიტალიზმი ეს არის „ქსელების და იდენტობის ურთიერთქმედებით გამოწვეული გლობალური სოციალური გაცვლის პროცესი“. კასტელსის თქმით, ახალი ტექნოლოგიების საშუალებით, სხვადასხვა ერების და კულტურების გამაერთიანებელი ახალი ქსელების/კავშირების ჩამოყალიბება ქმნის მეოთხე სამყაროს. ეს უცილობლად გააჩენს ბევრ „შავ ხვრელს“ (ტერმინი კასტელსისაა), ანუ უფლებანართმეულ ადამიანებს, რომლებსაც არ შეუძლიათ ამ ახალ ქსელში ჩართვა. მისი თქმით, ეს შავი ხვრელები სიღარიბის შედეგი იქნება და მხოლოდ მეტი სიღარიბისკენ წაგვიყვანს (გვ. 166–167). ის დაკავშირებული იქნება ისეთ საკითხებთან, როგორცაა ნარკოდამოკიდებულება, ფსიქიკური ავადობა, ახალგაზრდების დანაშაული, პატიმრობა და უკანონობა. ეს ყველაფერი კი გამოიწვევს სოციალური ექსკლუზიას და მსოფლიოში დანაშაულის მატებას. ამიტომ, სოციალურმა მუშაკებმა წვლილი უნდა შეიტანონ იმაში, რომ მათ კლიენტებს ხელი მიუწვდებოდეთ საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებზე დამყარებულ ქსელებზე (და სხვა რესურსებზე).

ძალაუფლება, იერარქიები და სოციალური კაპიტალი

როგორც ვნახეთ, ინდივიდუალური იდენტობა არის კომპლექსური, ცვალებადი და ექცევა გარეშე ძალების ზემოქმედების ქვეშ, რომლებიც არსებობენ სხვადასხვა დონეებზე, მიკროდან დაწყებული მაკროთი დამთავრებული. თუმცა, არ ჩანს თუ რა განაპირობებს ცვლილებას, რა არის მიზეზი, რომელიც გავლენას ახდენს იდენტობის ჩამოყალიბებაზე და მის რეფორმულირებაზე. ზოგის აზრით, ძალაუფლება და იერარქიები ზემოქმედებენ ცვლილების აგენტზე. თუმცა, ძალაუფლება ყოველთვის ნეგატიური ძალა არ არის და შეიძლება გამოვიყენოთ, როგორც ცვლილების პოზიტიურ აგენტად.

ფრანგმა ფილოსოფოსმა ფუკომ სრულიად შეცვალა ჩვენი წარმოდგენა ძალაუფლებასა და იერარქიებზე. მისი თეორია მიკრო ძალაუფლების შესახებ გვარწმუნებს, რომ ძალაუფლება მეტად მნიშვნელოვანია ჩვენს ყველა ურთიერთმიმართებაში. ადრე (ევროცენტრული თვალსაზრისით) ძალაუფლება მოიზრებოდა როგორც იერარქია, რომლის მწვერვალზეც თეთრი ევროპელი მამაკაცი იდგა. მაგრამ ფუკოს სჯერა, რომ ძალაუფლებისთვის ბრძოლა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში და ურთიერთქმედებებში. ამიტომაც, ის უფრო კომპლექსური იყო, ვიდრე ეს წარმოდგენილია მარტივ იერარქიაში (რაბინოვი, 1991).

ძალაუფლება იმდენ ხანს იყო ჩვენი სოციალური სტრუქტურის ნაწილი, რომ მორჩილება თითქმის ინსტიქტად გადაგვექცა. 1950-იან წლებში ფსიქოლოგმა მილგრამმა აშშ-ში ჩაატარა ცნობილი და სადავო ექსპერიმენტი მორჩილებასა და უფლებამოსილებაზე. ამ ექსპერიმენტის ფარგლებში, მან შეისწავლა ძალაუ-

¹ ენის შეცვლა სხვა ენასთან შერწყმის შედეგად.

ფლების ზემოქმედება „ნორმალურ“ ადამიანებზე. მონანილეებს სჯეროდათ, რომ ისინი იყვნენ დაყოფილი მასწავლებლებად და მოსწავლეებად (სინამდვილეში, მოსწავლეები როლის შემსრულებლები იყვნენ). მასწავლებლებს დაავალეს მოსწავლეებისთვის გარკვეული კითხვები დაესვათ. როცა მოსწავლეებმა არასწორად უპასუხეს, მასწავლებლებს უბრძანეს, მოსწავლეები მზარდი დაბვის ელექტრომოკით დაესაჯათ. ექსპერიმენტის მიზანი იყო, გამოეცადა პიროვნების ჯანსაღი ეთიკისა და მორალის დაპირისპირება ძალაუფლების მქონე ადამიანისადმი მორჩილებასთან (ამ მორჩილების ხარისხი/დონე). აღმოჩნდა, რომ „მასწავლებელთა“ ორი მესამედი ბოლომდე მიჰყვა ინსტრუქციას; მიუხედავად იმისა, რომ დარწმუნებული იყო, რომ სერიოზულ ტკივილს აყენებდა სხვას. მილგრამმა გვაჩვენა, რომ ძალაუფლება, არამართებულად გამოყენებულიც კი, ფლობს პოტენციალს გააქარწყლოს სწორისა და არასწორის პიროვნებისეული აღქმა (ბლასი, 2004).

შედეგად, არენდტმა (1970) ომის წინა პერიოდის ნაცისტური გერმანიის გამოცდილების გათვალისწინებით, დამაჯერებლად განაცხადა, რომ არსებობს „მე მხოლოდ იმას ვაკეთებდი, რაც დამავალესეული“ მენტალიტეტი. მან ჩამოაყალიბა თეორიები, თუ როგორ შეიძლება „ნორმალური“ კაცი გადაიქცეს ომის „იარაღად“. ეს იყო ძლიერი თეორია, რომელიც ყურადღებას ამახვილებდა სოციალურ ერთსულოვნებასა და მის დესტრუქციულ პოტენციალზე, იმ პირობებში როცა მასზე ზემოქმედებს, თითქოსდა უპირობო, ძალაუფლება.

ფემინისტი მკვლევარების შრომებმაც დიდი გავლენა მოახდინა ჩვენს კონცეფციებზე ძალაუფლებისა და იერარქიის შესახებ. ამ ნაშრომებში გაანალიზებულია ჰეგემონური, ევროცენტრული, მამრზე დამყარებული სოციალური კონსტრუქციის დამკვიდრებული „ნორმები“. შედეგად კი ამ მკვლევარებმა მოახერხეს ეჭვქვეშ დაეყენებინათ სტატუსკვო. ბევრი თეორია, რომელიც თითქოსდა, თანასწორუფლებიანობის გზას მისდევდა, აღმოჩნდა, რომ ამყარებდა ძალაუფლების იერარქიას საზოგადოებებში და საზოგადოებებს შორის. ფემინისტური მოძრაობის შედეგად მომხდარი, (პატრიარქალური) ძალაუფლების იერარქიის რეალური და/ან სავარაუდო ცვლილებები სხვადასხვა საზოგადოებამ სხვადასხვანაირად განიცადა (ამ თემაზე მსჯელობის გასაგრძელებლად იხ. პისი & პრინგლი, 2001).

ძალაუფლების თვალსაზრისით ქსელების შედარებაც შეიძლება, რადგან ისინი უფრო ლატერალურად მუშაობენ ვიდრე იერარქიულად. ეს უკავშირდება „სოციალური კაპიტალის“ იდეას, რომელიც უფრო აღიარებულია. სოციალურ კაპიტალს სხვადასხვა მკვლევარი სხვადასხვანაირად (ზოგჯერ ურთიერთგამომრიცხველად) განმარტავს. სოციალური კაპიტალის მთავარი ამოსავალი წერტილი არის ის, რომ ქსელები სარგებლის მომტანია. ეს ბურდიეს სიმბოლური კაპიტალის იდეაზე იყო მორგებული (1997) და ამის შესახებ ლოურიც მსჯელობდა (1977). როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენ ვადგენთ ჩვენს იდენტობებს იდენტიფიკაციის და დიფერენციაციის გზით. სწორედ ეს იდენტიფიკაცია და დიფერ-

ენციაციაცია არის სოციალური კაპიტალის მამოძრავებელი. სოციალური კაპიტალი ყველა „სოციალური ქსელის“ (რომელიც ხალხმა იცის) გაერთიანებული ფასეულობაა და ამ ქსელებიდან ნამოსული ერთმანეთის მხარდაჭერის მზაობაა („ურთიერთთანადგომის ნორმები“) (პუტნემი, 2001). ამ კონცეპციასთან დაკავშირებულ სარგებელთა შორის გახლავთ ნდობა, რესპროკალურობა, თანამშრომლობა და საზოგადოების ერთიანობა. სოციალური კაპიტალი დამოკიდებულია სოციალურ ქსელებზე და ინფორმაციის ნაკადზე, კოლექტიურ ქმედებაზე და იდენტობის ფართო ცნებაზე; ის აგრეთვე მოიცავს ინკლუზიისა და ექსკლუზიის იდეებს. ხშირად ფიქრობენ, რომ სოციალური კაპიტალი არის სოციუმის შემადგენელი ძალა, რომელიც გვაერთიანებს და მზარდი გლობალიზაციის ფონზე არის გზა სოციალური ერთსულოვნებისკენ. როცა ასეთი სოციალურ ერთსულოვნება (მაგალითად, ბუნებრივი კატასტროფის ან დაავადების გამძვინვარების გამო) საფრთხეშია, ან გამქრალია, მაშინ შეიძლება სოციალური მუშაკების ჩარევა დაგვჭირდეს. მოგვიანებით ამ თავში ჩვენ ისევ დავუბრუნდებით ძალაუფლებისა და სოციალური კაპიტალის საკითხებს, როცა ლაპარაკი გვექნება მონანილეობრივი მიდგომის მომძლავრებაზე კვლევასა და პრაქტიკაში.

თანასწორობები და უთანასწორობები

როგორც აღვნიშნეთ, საზოგადოების დაყოფა ბევრნაირია და კიდევ უფრო გართულდა, მას შემდეგ, რაც გლობალიზაციამ მოგვანოდა ახალი იდეები და იდენტობის განსხვავებული მოსაზრებები. შედეგად მივიღეთ „უცხოების“ მზარდი სია. რასა, სქესი, ეთნოსი, კლასი, ქონება, რელიგია, განათლება, ტექნოლოგიური ცოდნა და ენა მხოლოდ ნაწილია იმ ფაქტორთაგან, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ, იმაზე თუ რამდენად მიუწვდება პიროვნებას ხელი ძალაუფლებასა და რესურსებზე. უთანასწორობა ხელშესახები ხდება, როცა ვხედავთ, რომ 2002 წელს სიცოცხლის ხანგრძლივობა სიერა ლიონეში 34 პროცენტი იყო, ხოლო იაპონიაში 81,9 პროცენტი (WHO, 2004b). სიერა ლიონეში მთლიანი ეროვნული შემოსავლის მსყიდველობითი უნარის პარიტეტი წილი ერთ სულ მოსახლეზე არის \$ 490, ხოლო ნორვეგიაში – \$ 35,840 (UNFPA, 2004). [...] ადამიანმა შეიძლება, ძალაუფლება, სტატუსი და ა.შ. „დაკარგოს“, ისევე როგორც „არასდროს ჰქონდეს“, როგორც მილიონობით ღარიბ ადამიანს. თუმცა, ახალ სამყაროში, სადაც იდენტობის საკითხი გართულებული, ცვალებადი და ძალიან მობილურია, როგორ უნდა განვსაზღვროთ თანასწორობის კონცეფცია? [...]

ჩვენ ვხედავთ მატერიალურ უთანასწორობას მთელ მსოფლიოში და ნებისმიერ თემში, მაგრამ ზოგიერთ ჯგუფს აქვს დამატებითი სირთულეები; მათთვის რესურსები ან ძალაუფლება არ არის ხელმისაწვდომი, ისე, რომ მიაღ-

ნიონ თანასწორობას. ამ ჯუფებში შედიან ბავშვები და მოხუცები, ფიზიკურად ან ფსიქიკურად დაავადებულები, შეზღუდული ფიზიკური და გონებრივი შეზღუდულობის მქონე ადამიანები. გარდა ამისა, ჩვეულებრივად ქალებს აქვთ ნაკლები საშუალებები, უფრო დიდი რეპროდუქციული ვალდებულებები, ნაკლები ძალაუფლება და სტატუსი, ნაკლები მობილურობა და ნაკლები დაცვა ძალადობისგან [...]. ამის მსგავსად, ე.წ. დაბალი კლასის წარმომადგენლები ან სოციალურ ექსკლუზიაში მოქცეული ადამიანები ხშირად საზოგადოებიდან გარიყულად ცხოვრობენ და სათანადოდ არ მიუწვდებიან ხელი სხვადასხვა მომსახურებებსა და რესურსებზე, რაც საშუალებას მისცემდა მათ გამოეყენებინათ კუთვნილი ადამიანის უფლებები.

ინსტიტუციური უთანასწორობის ალბათ, ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და თანამედროვე ნიმუში იყო სამხრეთ აფრიკის აპარტეიდის რეჟიმი. აქ სოციალური დაყოფა კანონთა სისტემას ედო საფუძვლად. სრული დემოკრატიის დაწესების შემდეგაც კი, სულში გამჯდარი სოციალური ნორმების გამო, სამხრეთ აფრიკის ბევრი მოქალაქისთვის ქვეყნის თანასწორობა შორეულ ოცნებად რჩება. სამხრეთ აფრიკას კვლავინდებურად ერთ-ერთი ყველაზე უთანასწორო ეკონომიკა აქვს. აქ მოსახლეობის უმდიდრესი 10 პროცენტისთვის ეკონომიკური რეზერვი 51,2 პროცენტი, ხოლო ყველაზე ღარიბი 40 პროცენტისთვის – 30 პროცენტი. კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, რომ ვინაობის/იდენტიფიკაციის კონტექსტში, თეთრებსა და შავებს შორის დაყოფა აშკარად თვალსაჩინოა (იქვე) (იხ. ნოიუუ, 2004). სოციალური უკმაყოფილება აშკარაა, რადგან დანაშაულის რაოდენობა ისევ შოკის მომგვრელია. თუმცა მკვლელობა ისე ხშირი აღარ არის (1994 წელს 10 ათას კაცზე 70 მკვლელობა მოდიოდა, 2000 წელს კი – 39). ნოიუ ამტკიცებს, რომ სოციალურმა მუშაკებმა დიდი როლი შეასრულეს აპარტეიდის დამხობაში, მაგრამ ახლა, როცა დადგა დრო 1994 წელს ინიცირებული დემოკრატიის მიზნების განხორციელებისა, მათი ძალისხმევა შესუსტდა.

რატომ გრძელდება ამგვარი სიტუაცია? სავარაუდოდ, ბევრი ჩვენგანი მერიტოკრატიაში² ცხოვრობს, მაგრამ მაინც ვართ დაყოფილი დამსახურებულ მქონელებად და დაუმსახურებელ არმქონელებად. ეს თვალსაზრისი ამყარებს რწმენას, რომ ისინი, ვინც სიღარიბეში ცხოვრობენ, იმსახურებენ ასეთ ბედს, ან მათი სიღარიბე არის მათივე პირადი ნაკლის შედეგი. ხოლო, შეძლებულებმა მძიმე შრომისა და ბრძნული გადაწყვეტილებების საშუალებით მოიპოვეს ყველაფერი. ეს დაყოფა მიმზიდველი ჩანს, რადგან საქმეს აადვილებს და მქონეებს ათავისუფლებს უქონელთათვის მსხვერპლის გაღების ვალდებულებისგან. ასეთი რწმენა მქონეებს აძლევს უფლებას გვერდიდან უდრტივინველად უყურონ სხვადასხვანაირ უბედურებას (შიდს-ი, შიმშილი

და ომი) როგორ ანადგურებს იმათ, ვისაც როგორც ჩანს, არ აქვთ საკუთარი სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესების ინიციატივა. ასეთი მოსაზრება უპირისპირდება (საერთაშორისო) სოციალური სამუშაოს მორალურ წანამძღვრებს, იმას მაინც, რომელიც სოციალურ სამართლიანობას ემყარება. ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი ბლერი, გიდენსთან ერთად, ადვოკატირებდა „მესამე გზას“, რომელიც ცდილობს იპოვოს ბალანსი თანასწორობას და მერიტოკრატიას შორის (2002). შესაძლებელია თუ არა ამ მიდგომაში დამკვიდრებული დაპირისპირების გადალახვა, ეს კიდევ სანახავია.

სოციალური სამართლიანობისა და ადამიანის უფლებების ზეგავლენა

სოციალური სამართლიანობა და ადამიანის უფლებები ორივე შეიძლება შევაფასოთ, როგორც სოციალური ქმედებების საფუძველი, რომელიც უპირისპირდება უთანასწორობის ნეგატიურ შედეგებს – ძალაუფლების დაუბალანსებლობას და სოციალურ დაყოფას. სოციალური სამუშაო არის პრაქტიკული პროფესია ფასეულობათა ძლიერი სისტემით და სავარაუდოდ ის ემყარება სოციალურ სამართლიანობას. ამერიკის სოციალური მუშაკთა ეროვნული ასოციაციის (NASW) განცხადებით, „სოციალური სამართლიანობა არის ხედვა იმის თაობაზე, რომ ყველა იმსახურებს თანასწორ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სოციალურ უფლებებს და შესაძლებლობებს. სოციალური მუშაკების მიზანია, გახსნან მიღწევისა და შესაძლებლობების კარი ყველასთვის, განსაკუთრებით მათთვის, ვისაც მეტად უჭირს.“ (NASW, 2004).

სოციალური სამართლიანობა

სოციალური სამართლიანობა ემყარება სოციალური კონტრაქტის/შეთანხმების ბევრ თეორიას. ამ თეორიათაგან ბევრი აღიარებს, მთავრობის მიერ მონოდებულ, სოციალური კეთილდღეობის იდეას (ადამიანის უფლებების ჩათვლით). მარტივად რომ ვთქვათ, ეს არის კონტრაქტი ხალხსა და მთავრობას შორის, თანაბარი სარგებლის მისაღებად (ნუსბაუმი, 2000a). დომინელი, რომელიც ანტირასისტულ სოციალურ სამუშაოზე წერს, გვთავაზობს, რომ:

სოციალური მუშაკების მოვალეობაა საჯარო ყურადღება მიაპყრონ იმათ სიმამაცეზე, ვინც იბრძვის სოციალური ექსკლუზიის გადასალახავად და ცდილობს გააძლიეროს ისინი, ვინც გარემოებების ტვირთის ქვეშ არიან მოქცეულნი. არათანასწორ სამყაროში სოციალური სამართლიანობისა და ადამი-

² ქვეყანა ან სოციალური სისტემა, სადაც ადამიანი ძალაუფლებას ან ფულს თავისი უნარების/შესაძლებლობების შესაბამისად ღებულობს.

ანის განვითარების ნახალისება იძლევა სოციალური სამუშაოს პრაქტიკისთვის საზრიან საფუძველს/raison d'être. (დომინელი, 2002, გვ 4)

დოკლათისა და რესურსების ყველასთვის სამართლიანად და თანასწორად მიწოდება არის მთავარი სოციალურ სამართლიანობაში. მაგრამ ის აგრეთვე პასუხისმგებლობების თანაბრად განაწილებასაც გულისხმობს. ამიტომაც, ისინი, ვინც სოციალურ სამართლიანობას უჭერენ მხარს, იბრძვიან სიღარიბის და მიკერძოებულის, რასისტული პოლიტიკის აღმოფხვრისთვის.

დისკუსიები სოციალური სამართლიანობის შესახებ ხშირად თანაბარ შესაძლებლობებსაც ეხება და ეს წარმოქმნის ამ თეორიის სადავო ასპექტებს. სოციალური სამართლიანობის ოპონენტები ხშირად კამათობენ, რომ თანაბარი საშუალებების პოლიტიკის გზები ურთიერთგამომრიცხველია, რადგან მათ შეიძლება ხელი შეუწყონ ფავორიტიზმს, ხოლო „ფერზე თვალისდახუჭვის“ პოლიტიკა შეიძლება რასიზმს მალავდეს (დომინელი, 1997). დომინელი (2002) მოგვიწოდებს ანტირასისტული პრაქტიკისკენ, რადგან თვლის, რომ ეს არის თანაბარუფლებიანი ურთიერთობის საფუძველი. თანამშრომელთა დაქირავების პრაქტიკის მაგალითზე ვხედავთ, რომ თანაბარი შესაძლებლობების პოლიტიკა ხშირად დასაქმების უფრო დიდ შანსს აძლევს იმათ, ვინც ამ კონკრეტულ დარგში ნაკლებ კომპეტენტურია (შეიძლება უფრო უმცირესობის სტატუსის გათვალისწინებით, და არა კვალიფიკაციის). ეს, რა თქმა უნდა, ეწინააღმდეგება მერიტოკრატიას. კონტრარგუმენტი გახლავთ ის, რომ ძალაუფლების ისტორიული დისბალანსის და უსამართლო „იზმების“ გამოსასწორებლად, თანაბარი შესაძლებლობების პოლიტიკის მხარდაჭერა ქმნის აუცილებელ მექანიზმს ბალანსის მისაღწევად; იმავდროულად ეს არის ერთი გზა სიღარიბის აღმოსაფხვრელად.

სოციალური სამართლიანობის თვალსაზრისით, სიღარიბე ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებებს. რესურსები და მსოფლიოს კეთილდღეობა ყოველი ადამიანისთვის ერთნაირად უნდა იყოს ხელმისაწვდომი. ეს მათი უფლებაა. ტაილერის და მისი თანაავტორების თქმით (1997), სოციალური სამართლიანობის მოაზრების ორი სკოლა შეიძლება გამოვყოს: იდენტობაზე დამყარებული და რესურსებზე დამყარებული. იდენტობაზე დამყარებული სოციალური სამართლიანობა გულისხმობს, რომ „ადამიანები სხვებთან ურთიერთობას ამყარებენ, რათა საკუთარი თავი იგრძნონ კარგად (გვ. 185) და, რომ სწორედ ეს სოციალური ურთიერთობა არის თავიდათავი უსამართლობისა და სამართლიანობისა. რესურსებზე დამყარებული სოციალური სამართლიანობა ვარაუდობს, რომ „ადამიანები ურთიერთობას ამყარებენ, რათა საკუთარი თავისთვის მოიპოვონ რესურსები“ (გვ. 181) და, რომ ეს ურთიერთობა არის თავიდათავი უსამართლობის და სამართლიანობისა.

სამართლებრივ ჩარჩოებზე თუ ვისაუბრებთ, არსებობს სოციალური სამართლიანობისკენ მიმავალი სამი მთავარი გზა: დისტრიბუციული³, პროცედურული⁴ და რეტრიბუციული⁵ სამართლიანობა. დისტრიბუციული სამართლიანობა ეხება სამართლიან შედეგებს ან გამოსავლებს. ამის მაგალითად გამოდგება კომპენსაციის მოთხოვნა და თანასწორ შესაძლებლობებზე დავა. პროცედურული სამართლიანობა ეხება პროცედურების და მმართველობის სამართლიანი სისტემის შექმნას და მხარდაჭერას. კარგი მთავრობის კონცეფციამ ბოლო წლებში შექმნა მნიშვნელოვანი ჩარჩოები განვითარებისთვის. ამით დონორებისთვის, როგორცაა მსოფლიო ბანკი და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, მიმღებ მთავრობებთან თანამშრომლობის ახალი გზა გაიხსნა, რათა განვითარებისთვის მონოდებულ დახმარებას ნამდვილად ჰქონდეს კარგი შედეგი და ხანგრძლივი ეფექტი. რეტრიბუციული სამართალი გულისხმობს სამართლიან პასუხისმგებას ან სასჯელს (ტაილერი და სხვები, 1997). ეს სისხლის სამართლის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა და მოიცავს კანონის დამრღვევის დაპატიმრების იდეას. ზოგადად ეს ორი მიზეზით კეთდება: დამრღვევის დასასჯელად და მოსახლეობის დასაცავად. ამ სისტემის ყველაზე უკიდურესი ფორმა გახლავთ ზოგიერთ ქვეყანაში (მათ შორის აშშ–სა და ჩინეთში) მიღებული სიკვდილით დასჯა. ყველა ეს მოვლენა ეხება სოციალური მუშაკების მიერ მომსახურების განვითარებას დასავლეთში, ისევე, როგორც სოციალური და თემის განვითარების პროგრამებს სამხრეთის ქვეყნებში.

სოციალური კეთილდღეობის და სისხლის სამართლის სისტემებში, იზრდება ყურადღება მეოთხე სფეროზე – აღდგენით სამართალზე (ლოსონი და კატზი, 2004). ანაზღაურების სამართლისეული მიდგომა ნასესხებია (მაგ., კანადისა და ახალი ზელანდიის) კულტურასა და სამართალზე დაფუძნებული პრაქტიკიდან (ფოქსი, 2005). ეს ცვლის იმ გზას, რომლითაც ზოგიერთი პოლიციური ძალები უდგებიან დანაშაულს, განსაკუთრებით, ახალგაზრდების დანაშაულს. იდეა ის გახლავთ, რომ დამნაშავეს თხოვენ მსხვერპლთან პირისპირ, უსაფრთხო მოლაპარაკების გზით გამოასწოროს/ანაზღაუროს მიყენებული ზიანი. ამ სიტუაციაში მსხვერპლს შეუძლია, გამოთქვას, თუ რა ზეგავლენა იქონია მასზე დანაშაულმა (მაგ., საკუთრების დაკარგვა, ემოციური ზენოლა). ასეთი მოლაპარაკებისას შეიძლება ანაზღაურებაზე შეთანხმება, რომელიც ჩანაცვლებს დამნაშავეს დაკავებას. თუ ეს ეფექტური აღმოჩნდა, ეს არა მხოლოდ შეაჩერებს რეციდივიზმს, არამედ, დაეხმარება ახალგაზრდებს გაისიგრძეანონ მათივე დანაშაულის უარესი შედეგების შესაძლებლობა (ლოსონი და კატზი, 2004). შეიძლება შედეგი სამმაგი იყოს – შერიგება, ანაზღაურება და ტრანფორმაცია

³ რესურსების და უფლებების სამართლიანად/ერთნაირად მიწოდება.

⁴ გადანყვეტილების მიღების პროცესის სამართლიანობა და გამჭვირვალობა.

⁵ როცა სასჯელი სამართლიანია და შეესაბამება/ასწორებს ჩადენილ დანაშაულს/შეცდომას.

(იქვე). აღდგენითი სამართლის პრინციპებსა და პრაქტიკას ვხვდებით მაკრო დონეზეც; მაგალითად, სამხრეთ აფრიკასა და რუანდაში გავრცელებულ ჭეშმარიტებისა და შერიგების პროცესებში.

შესაძლებლობებისეული მიდგომა

შესაძლებლობებისეული მიდგომა უკავშირდება ადამიანის უფლებებს და წინა პლანზე წამოწევს თანასწორობის საკითხს. შენი (1982) და ნასბაუმი (2000ბ), ადამიანის შესაძლებლობებზე მსჯელობისას, ყურადღებას ამახვილებენ ინდივიდუალურ სოციალურ აგენტებზე. შენი (1982, 1999) ადამიანურ კაპიტალს ხედავს, როგორც უნარებს, ცოდნასა და ძალისხმევას, რასაც არა-პროდუქტიულობამდე მივყავართ. ადამიანის უნარიანობა მას ესმის, როგორც ფოკუსირება შესაძლებლობაზე, რათა შემატო ფასეულობა პიროვნულობას. ხოლო „ფუნქციონირება“ არის ის, რასაც ადამიანი მიაღწევს. შესაძლებლობებისეული მიდგომა შეიძლება იყოს მცდელობა გავიგოთ, რატომ მოქმედებენ ადამიანები ასე და არა სხვაგვარად. ეს არა მარტო აადვილებს („ფუნქციონირების“) შედეგების გაგებას, არამედ შედეგების მიღების პროცესსაც. აქ შედის პროცედურის უსამართლობები, პიროვნების არჩევანის თავისუფლება, სისტემური ან სტრუქტურული უთანასწორობები. შენი (1999) გვთავაზობს, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ჩვენ უნდა მივცეთ ადამიანებს საშუალება, სოციო-ეკონომიკური განვითარების ფარგლებში, შექმნან საკუთარი შესაძლებლობები (ან ქმედებები, რომლებიც ფასეულია მათთვის), მიუხედავად იმისა, თუ რას გვკარნახობს საზოგადოება. შესაძლებლობებისეული მიდგომის სანიმუშოდ წარმოიდგინეთ, ორი ახალგაზრდა კაცი, რომლებიც ქუჩაში ცხოვრობენ. ერთმა მათგანმა იმიტომ აირჩია ქუჩაში ცხოვრება, რომ მას არ მოსწონს კომფორტული საზოგადოების აკრძალვები, ქუჩაში კი თავს უფრო კომფორტულად და თავისუფლად გრძნობს. მეორეს არ აქვს ფული, დაკარგა სამსახური და საცხოვრებელი. ორმა ახალგაზრდა კაცმა ერთნაირი შედეგი მიიღო და ისინი კეთილდღეობის ერთნაირი პრინციპით ცხოვრობენ. მაგრამ ამ ორი ადამიანის გაკეთებული არჩევნის უკან სხვადასხვა მიზეზი დგას. შესაძლებლობებისეული მიდგომა აღიარებს სხვადასხვა მოტივაციებს და აწოდებს მათ საჭიროებაზე უკეთესად მორგებულ მომსახურებას. ამ საქმეში ის ტოლერანტობის და მონაწილეობის ჩარჩოებში მოქმედებს.

ნასბაუმიც (2000ბ) უჭერს მხარს შესაძლებლობებისეულ მიდგომას. მაგრამ მისი ყურადღება უფრო მიჰყრობილია საერთაშორისო პოლიტიკასა და სოციალურ სამართლიანობაში გენდერული განსხვავების უაღრეს მნიშვნელოვნებაზე. მან აგრეთვე ფასეულობა შემატა შესაძლებლობებისეულ მიდგომას „ჰუმანურობის“ იდეის წინ წამოწევით და ადამიანის ღირსების მნიშვნელოვნების აღიარებით. შენისა და ნასბაუმისთვის შესაძლებლობებისეული მიდგომა არის ალტერნატიული პოზიცია კეთილდღეობის გასააზრებლად. ნასბაუმის შესა-

ძლებლობებისეული მიდგომა უფლებებით სარგებლობის ისეთივე საბაზისო პოსტულატია, როგორც მაგალითად ადამიანის უფლებები (2000ა).

ადამიანის უფლებები

ადამიანის უფლებები შეიძლება აღვიქვათ, როგორც გამაერთიანებელ სოციალურ პრინციპთა ნაკრები, დაყოფის გარშემო არსებული მრავალრიცხოვანი დისკუსიების საპირისპიროდ. ამდენად, ისინი ქმნიან მნიშვნელოვან სახელმძღვანელო ინსტრუმენტს იმისა, თუ როგორ შეიძლება დავძლიოთ ან გავუმკლავდეთ სოციალური დაყოფის ნეგატიურ ასპექტებს, როგორცაა ინსტიტუციური და ჩვეულებრივი უთანასწორობები. გაეროსა და სხვა ორგანიზაციებს დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რომ შეემუშავებინათ უნივერსალურად მისაღები და ხელშეუხებელი ადამიანის უფლებები, რომლებიც ქმნიან იმის გაგების საფუძველს, თუ როგორი უნდა იყოს ადამიანებს შორის სოციალური ურთიერთობა. თუმცა, როგორც ხერხი, ადამიანის უფლებები მხოლოდ იმდენად არის კარგი, რამდენადაც ჩვენ ვახერხებთ მის გამოყენებას.

ადამიანის უფლებების უნივერსალურ ნაკრებს თავისი კრიტიკოსებიც ჰყავს. ზოგი ამ იდეას უარყოფს, როგორც იმპერიალისტური სამყაროს წესრიგის გადმონაშთს. სხვები აღნიშნავენ, რომ პოსტმოდერნიზმში, მისი მრავალი ხედვითა და ფრაგმენტული სამყაროთი, არ არის ადგილი უნივერსალურისთვის (იფი, 2001ა). გარდა ამისა, ადამიანის უფლებებს, როგორც გაეროს ადამიანის უფლებათა დეკლარაცია (1948) მიგვანიშნებს, აკრიტიკებენ დასავლური ინდუსტრალიზებული კულტურისადმი მიკერძოებისთვის, ან ზედმეტად განზოგადებულობისთვისა და მის დანერგვასთან დაკავშირებული სირთულეებისთვის. შედეგად, ზოგიერთმა რეგიონმა საკუთარი დეკლარაცია მიიღო. მაგალითად, აფრიკის ლიდერები შეიკრიბნენ და, უნიკალური აფრიკული მახასიათებლების გათვალისწინებით, მიიღეს ადამიანის უფლებათა ორი მნიშვნელოვანი ქარტია – ადამიანის და ხალხთა უფლებების აფრიკული ქარტია (1981) და ბავშვის უფლებების და კეთილდღეობის აფრიკული ქარტია (1999) (სიუპოლი, 1994). ევროპაში, ევროპის საბჭოში (გეოგრაფიულად ევროკავშირზე უფრო დიდი და ძველი დაჯგუფების) წარმოდგენილი, ბევრი ქვეყნის მოქალაქეებს შეეძლოთ, (ადამიანის უფლებების ევროპული კონვენციით [1950] გათვალისწინებულ) ადამიანის უფლებების დარღვევის შემთხვევაში, ეჩვილათ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში. ბევრმა ქვეყანამ მოგვიანებით ეროვნული კანონმდებლობაც შექმნა ამ სფეროში.

თუმცა, ისიც რაც ადამიანის ხელშეუხებელ უფლებებს ქმნის აწყდება წინააღმდეგობებს. ნაკლებია კონსენსუსი იმის თაობაზე, თუ როგორ არის ადამიანის უფლებები დადგენილი ან რომელია მათ შორის უფრო მნიშვნელოვანი, ინდივიდუალური თუ კოლექტიური უფლებები; რა უფრო წინ დგას ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, პოლიტიკური თუ სამოქალაქო უფლებები.

მართლაც, დროთა განმავლობაში მოხდა ადამიანის უფლებების ჩვენეული გაგების ადაპტირება და გაფართოვება. იფმა (2001ა) გამოყო ადამიანის უფლებების სამი თაობა, რომლებმაც მოგვიყვანა ამ საკითხის დღევანდელ გაგებამდე. პირველი თაობა აღმოცენდა მეთვრამეტე საუკუნის განმანათლებლობის ეპოქიდან და სამოქალაქო თუ პოლიტიკურ უფლებას მოიაზრებდა. ამ თაობის ადამიანის უფლებებს იყენებენ ადვოკატობის საქმეში და ამ უფლებების საფუძველზე მოხდა ბევრი თანამედროვე სამართლებრივი სისტემის ჩამოყალიბება. მეორე თაობა მოიცავდა ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებებს. ამ უფლებებზე გავლენა ფემინიზმმა მოახდინა და ის ბევრ სფეროში გამოიყენება, მათ შორის სოციალურ სამუშაოშიც. ადამიანის უფლებების მესამე თაობა ცდილობს წარმოადგინოს მთელი რიგი უნივერსალობებისა, რომელიც კარგად ჩანს ბევრ ფართომასშტაბიან ინიციატივაში (იქვე), როგორიცაა ათასწლეულის განვითარების მიზნები (სიუპოლი, 2004) და მსოფლიო მოძრაობა სიღარიბის წინააღმდეგ. საინტერესოა, რომ ადამიანის უფლებები თანდათან სოციალური ურთიერთქმედების სულ უფრო მეტ ფილოსოფიურ სფეროს მოიცავს. აგრეთვე იზრდება მისი გამოყენების მასშტაბი, ისე, რომ ის ყველა ცოცხალ ადამიანს მიესადაგებოდეს.

ადამიანის უფლებების მესამე თაობა იმ საუკუნის ნაშეირია, რომელიც მოესწრო საოცარი მასშტაბის ომებსა და მსოფლიო იმპერიების ნგრევას. მართალია მას კეთილშობილური მიზნები აქვს, მაგრამ მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ ყველაფერი უნივერსალურის სარგებლიანობა და სიცოცხლისუნარიანობა სადავოა. უნივერსალური ადამიანის უფლებების შექმნის პროცესი შეიძლება იქცეს განსხვავებული აზრის ჩახშობად, სხვადასხვაგვარი მოსაზრებების უგულვებლყოფად და წყალ-წყალა კანონების შექმნად, კანონებისა, რომლებზე დათანხმებაც ადვილია და თავის არიდებაც. ამ პრინციპების შექმნის მამოძრავებელმა ძალამ გაერომ მოიპოვა მოჩვენებითი და ძალაუფლების არმქონე ორგანიზაციის რეპუტაცია. „უფრო ხშირად ხელს იშვერენ იმ ადამიანის უფლებებისკენ, რომელსაც დღეს ჩვენ ვეთაყვანებით, იმის ნაცვლად, რომ სერიოზულად იმსჯელონ მათზე“ (ო'ნეილი, 2002). მაგალითად, რაც შეეხება ყველაზე ფუნდამენტურ უფლებას, სიცოცხლის უფლებას, ბევრმა სახელმწიფომ წამოაყენა რიგი ულტიმატუმებისა ამ „უფლებებისთვის“. ასეთი ულტიმატუმები უკავშირდება შობადობის კონტროლის პოლიტიკას (იმაზე დავისას, თუ როდის იწყება სიცოცხლე), ისევე, როგორც თვითმკვლელობის და სიკვდილით დასჯის მხარდაჭერას სასიცოცხლო ციკლის მეორე ბოლოში. ამგვარად ბევრ სახელმწიფო და ეროვნულ სამართალში წარმოიშვა მრავალნაირი კანონი, რომლებიც წინააღმდეგობრივი აღმოჩნდა ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეებზე.

როგორც ამბობენ, ადამიანის უნივერსალური უფლებები, თავისი ბუნებით, არის განზოგადებული. ადამიანის უფლებების დეკლარაციის აღიარების შემდეგ, 1948 წელს აუცილებელი გახდა ზოგიერთი ჯგუფის უფლებების განსაკუთრებით გამოყოფა. დღეს სხვადასხვანაირი უფლებების ნაკრებები არსე-

ბობს სხვადასხვა ჯგუფისთვის, ბავშვთა, ქალთა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა ჩათვლით. [...] მანდერსონმა (2004) შეისწავლა კონვენციის საჭიროება, რომლითაც უნდა მოხდეს მსოფლიოში მცხოვრები დაახლოებით 600 მილიონი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანის უფლებებისა და მდგომარეობის დაცვა. ამ ადამიანების 80 პროცენტი მწირი რესურსების მქონე საზოგადოებაში ცხოვრობს და მათთვის განსაკუთრებულად ხელმიუწვდომელია ჯანდაცვა, განათლება და დასაქმება.

გარდა ამისა, ისიც გასათვალისწინებელია, თუ როგორ ურთიერთქმედებენ ადამიანები, იმ საზოგადოებაში, სადაც ხელუხლებელ უფლებებს ენიჭება უპირატესობა. ნებისმიერი უფლების დეკლარაციის მიღმა იმალება პასიური შეხედულება ადამიანის სიცოცხლესა და მოქალაქეობრიობაზე. უფლებები პასუხობს კითხვებს „რა მეკუთვნის მე?“ ან „რა უნდა მივიღო მე?“ ის არ პასუხობს აქტიური მოქალაქეების შეკითხვას – „რა უნდა გავაკეთო მე?“ (ო'ნეილი, 2002). იფი და ფისკე (2006) ამტკიცებენ, რომ ადამიანის უფლებებში პასუხისმგებლობებთან შედარებით გაცილებით დიდი მნიშვნელობა აქვს მინიჭებული უფლებებით სარგებლობს. უფრო მეტიც, ადამიანის უფლებები არ შეიძლება ჰქონდეთ (და არც აქვთ) მინიჭებული იმ თემების ან ქვეყნების მაცხოვრებლებს, სადაც ადამიანის მოვალეობები არ განაპირობებს მათ წარმატებას. ეს იმ ქვეყნებში ხდება, სადაც კორუფცია და ავტოკრატიაა გაბატონებული. ალბათ საჭიროა, რომ შეიქმნას სათანადო დეკლარაცია ადამიანის მოვალეობების შესახებ (იქვე). საინტერესოა, რომ ბავშვის უფლებების და კეთილდღეობის აფრიკულ ქარტიამი (1999) ბავშვის უფლებები განერილია ოჯახის წინაშე მათი პასუხისმგებლობების კონტექსტში.

ადამიანის უფლებებიდან შეიძლება გამოსადეგი პრინციპების ამოკრება სოციალური განვითარების უზრუნველსაყოფად და ეს პრინციპები გამოიყენება, მაგრამ ისინიც არ არის შეუზღუდავი. ადამიანის უფლებები ქმნის საფუძველს და ძალისხმევის ობიექტს საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს ფორმულირებისთვის (რეიჩერტი, 2003; იფი, 2001ა). აგრეთვე ამზადებს ნიადაგს უფლებებზე დამყარებული პრაქტიკისეული მიდგომებისთვის, რაც მას (ადამიანის უფლებებს) თეორიიდან პრაქტიკად აქცევს. იფი და ფისკე (2006) ამტკიცებენ, რომ თემის განვითარებისეული პერსპექტივის მოშველიება შეიძლება დაგვეხმაროს ადამიანის უფლებების რეალიზებაში.

უფლებებზე დამყარებული მიდგომა

ადამიანის უფლებების კონცეფცია მიზნად ისახავს, დაძლიოს დაყოფა და სექტურობა. ის ცდილობს ადამიანის ფასეულობების უნივერსალური სისტემის საშუალებით, გააერთიანოს სხვადასხვა ხალხები. ამის ერთი შედეგი გახლავთ განვითარების ახალი პათოსი, რომელსაც *უფლებებზე დამყარებული მიდგო-*

მა ეწოდება. მთავარი ასპექტი უფლებებზე დამყარებული მიდგომისა არის მონაწილეობის უფლება, რომელიც მოიცავს ხმის მიცემის უფლებას და საკუთარი უფლებების ადვოკატობის შესაძლებლობას. ეს მიდგომა განვითარების გაგებას გამიჯნავს ქველმოქმედების და ქველმოქმედის (ან მოწყალეების გაღების) დამოკიდებულებისგან. სანაცვლოდ გვთავაზობს მიდგომას, როცა მომსახურება და რესურსები ყველასაგან აღიქმება ადამიანის ძირითად უფლებად და აუცილებლად გულისხმობს მონაწილეობას. შედეგად, ეს მიდგომა აძლიერებს ადამიანებს, რომლებიც მონაწილეობენ „განვითარებაში“. მალღდება მათი სტატუსი განვითარებული ქვეყნების დონემდე. ეს ემყარება იმ პოსტულატს, რომ ყველა ადამიანი თანასწორია და უნდა ჰქონდეს შესაბამისი ადამიანის უფლებები. ხშირად ამ მიდგომის მეთოდების საფუძვლად გაეროს ადამიანის უფლებების დეკლარაციას ასახელებენ. ქალთა უფლებებისა და სხვა „ავტონომიური“ უფლებებისთვის მოძრაობებამ ნიადაგი მოამზადა უფლებებზე დამყარებული მიდგომის განვითარებისთვის. უფლებებზე დამყარებულმა მიდგომამ წვლილი შეიტანა დებატების გამართვაში ისეთ საკითხებზე, როგორცაა მოქმედების ლეგიტიმურობა, ძალაუფლების იერარქიები და ანგარიშვალდებულება, განსაკუთრებით კი, ეს საკითხი უკავშირდება მსოფლიო ბანკის მსგავსი სააგენტოების განვითარებას.

სოციალური მუშაკები ხშირად უწევენ ადვოკატობას იმ ადამიანებს, ვისი უფლებებიც შელახეს ან უგულვებლად დატოვეს (ბავშვები, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები, პატიმრები). სოციალური სამუშაოს მოქცევამ ადამიანის უფლებების პროფესიის ჩარჩოებში, გახსნა განვითარების ახალი გზები და შექმნა იდენტობის ახალი ფორმა – მსოფლიოს მოქალაქე. უფლებებზე დამყარებული მიდგომა ადამიანებს მოქალაქეებად მოიაზრებს და არა კეთილდღეობის აქციონერებად, კლიენტებად ან ბენეფიციარებად. „კლიენტი“ არ არის მკაფიო და, მოქალაქესთან ან პარტნიორთან შედარებით, სხვადასხვა პროფესიულ მნიშვნელობას მოიცავს. აგრეთვე, განვითარების სააგენტოებმა განვითარებად ქვეყნებში დაიწყეს ადამიანების მოაზრება პარტნიორებად და მოქალაქეებად; და არა დახმარების უსახურ მიმღებებად. ამ ცვლილებამ ბევრი დებატები გამოიწვია, რადგან უფლებებზე დამყარებული მიდგომის დამკვიდრება აუცილებლად გამოიწვევს ძალაუფლების იერარქიის ცვლილებას. ამგვარად, განვითარების პრაქტიკოსები, სოციალური მუშაკების ჩათვლით, მზად უნდა ყოფილიყვნენ უსიტყვოდ დაეთმოთ ძალაუფლებისა და კონტროლის ნაწილი. ეს მნიშვნელოვანი ცვლილებაა.

ბევრი სოციალური მოძრაობა მიმართავს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების კონკრეტულ განმარტებას. მაგრამ უფრო ჰოლისტიური მიდგომა მოიცავს ნაკლებად თვალშისაცემ ასპექტებსაც, როგორცაა კულტურული და სოციალური უფლებები, რომლებიც ურთიერთდამოკიდებულად მოიაზრება. მაგალითად, ევროკავშირისა და ჩრდილოეთ ამერიკაში ყველაზე მნიშვნელოვანია ინდივიდუალური უფლებები; მაშინ, როცა სხვაგან, ინდივიდუალურზე

უფრო მალა, აყენებენ თემის და საზოგადოების უფლებებსა თუ მოვალეობებს. უფრო ფართო გადმოსახედიდან, თავისთავად (სოციო-ეკონომიკური) განვითარება შეიძლება ჩაითვალოს უფლებების შემზღვეველად (თუმცა, ბევრი მთავრობა ამ მოსაზრებას არ ეთანხმება). კონსენსუსის მონახვა ძნელი და შეიძლება არსასურველიც აღმოჩნდა. თანაც აქ სხვა საინტერესო საკითხები გამოდის წინა პლანზე: რომელმა უფლებამ რომელი უნდა შეცვალოს და, კიდევ უფრო საყურადღებოა, თუ ვისი უფლებები უფრო მნიშვნელოვანია? მაგალითად, პიროვნების უფლებები უფრო მნიშვნელოვანია, თუ თემისა? როდის შეიძლება ბავშვების უფლებები მშობლების უფლებებზე წინ დავაყენოთ? უფლებებზე დამყარებული ახალი მიდგომა გვთავაზობს პოზიტიური ცვლილებების პოტენციალს, მაგრამ ზოგს არ სჯერა ამის. მაგალითად, სოციალური ცვლილების ბევრი სააგენტო, იმათი ჩათვლით, რომლებიც მონაწილეობდნენ უფლებებზე დამყარებული მიდგომის შემუშავებაში, ვერ ახერხებს, ან არ არის მონადინებული, პრაქტიკაში გამოიყენოს ის, რისთვისაც იბრძოდა. როგორც ჩანს, მათ აითვისეს ტერმინოლოგია, მაგრამ სრულად არ დანერგეს, ან არც კი გაიაზრეს, მათი მნიშვნელობა. მათი მხრიდან ამ მიდგომის მიღებას, არ მოჰყვა ორგანიზაციულად და პრაქტიკულად მისი დანერგვა (იბენი, 2003). 1997 წლის (მიმდინარე) კვლევაში ვოლასი აკრიტიკებდა ბრიტანულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს ჩვეულებრივ სამხრეთულ ორგანიზაციებთან კავშირების დეგრადირებისთვის და რიტორიკასთან მიბრუნებისთვის (ციტირებულია სანდერლანთან, 2004).

მაგალითისთვის ვნახოთ სხვადასხვა მთავრობის პოლიტიკა პროსტიტუციასთან მიმართებით. ბევრ ქვეყანაში პროსტიტუცია და მასთან დაკავშირებული დანაშაულებანი არაკანონიერია, თუმცა, ითვლება, რომ ბევრ ასეთ დანაშაულს მსხვერპლი არ მოჰყვება. ეს საინტერესო მაგალითია, რადგან აქ პიროვნების უფლებები უპირისპირდება თემის უფლებებს. მთავრობებს უხდებათ ბევრი კომპლექსური საკითხის მოგვარება; რა უფრო სერიოზულია, პიროვნების უფლება გაყიდოს სექსი თუ ის რისკი, რომელიც პროსტიტუციამ შეიძლება შეუქმნას საჯარო წესრიგსა და უსაფრთხოებას? საკითხს ისიც ართულებს, რომ გასარკვევია, პროსტიტუცია საერთოდ არის თუ არა არჩევანი? თუ არსებობს შეფარული სოციალური სტრუქტურები, რომელიც ზღუდავს სექსის გამყიდველი ადამიანის არჩევანს. რა თქმა უნდა, ზოგჯერ საკითხს სექსუალურ სამუშაოსთან დაკავშირებული ძალადობა და დამოკიდებულებებიც ართულებს. ეს გამოდგება შესაძლებლობებისეული მიდგომის პოტენციალის სამაგალითოდ; მიდგომისა, სადაც ყველა შემთხვევა უნიკალურია და უნივერსალურობების გამონახვა არაფერში გეხმარება. ადამიანის უფლებებისეული მიდგომის თანახმად, მთავარი ძალისხმევა იქით უნდა მივმართოთ, რომ სექსუალურ საქმიანობაში ჩაბმულ ადამიანებს ჰქონდეთ თანაბარი უფლებები და იყვნენ ადვოკატობის გულის გული, რათა ისე გაძლიერდნენ, რომ თავად თქვან საკუთარი სათქმელი [...]

უფლებებზე დამყარებული მიდგომის კარგი მაგალითია კანადის ბრძოლა ოჯახურ ძალადობასთან. ტრადიციულად, ოჯახური ძალადობა აღიქმება არა სახელმწიფო, არამედ საშინაო საკითხად, კერძო/პიროვნულ საქმედ. მაგრამ აქტივისტები იბრძოდნენ, რომ შეეცვალათ საოჯახო ძალადობის მოაზრებისა და მისი მოგვარების საკანონმდებლო და ადათობრივი საფუძვლები. ამოსავალი წერტილი ამ მოძრაობისა იყო პიროვნების უფლება, არ განიცდიდეს ძალადობას. კანადაში დიდ წარმატებას მიაღწია საოჯახო ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლამ (ქალთა საერთაშორისო ქსელი, 2001). კანადაში თეთრი ბაფთის (საერთაშორისო) კამპანია (White Ribbon Campaign) წამოიწიეს, როგორც საჯარო ღონისძიება, მაჩვენებელი საზოგადოების ძალისხმევისა (მით უმეტეს, რომ ამ საქმეში მამაკაცებიც მონაწილეობდნენ), ბოლო მოელო ქალებზე ძალადობისთვის (კაუფმანი, 2001). გარდა ამისა, უფრო მეტი და მეტი ადამიანი, ორგანიზაცია და მთავრობა აცნობიერებს სოციალური პრობლემების და ოჯახური ძალადობის კავშირს ბევრ სხვა სოციალურ სენთან.

უფლებებზე დამყარებული მიდგომა შეიძლება გამოსადეგი იყოს, მაგრამ მასაც აქვს თეორიული და პრაქტიკული პრობლემები. როგორც არ უნდა იყოს, თუ ის ეფექტურია, მან უნდა გააძლიეროს ადამიანები, გამოხატოს მათდამი თანადგომა და დაეხმაროს მათ საკუთარ მომავალზე ზრუნვაში. ავად სახსენებელ გაძლიერების კონცეფციას ზედმეტად ხშირად მიმართავენ; თუმცა, მისი გულის გული იდეა იყო უთანასწორობასთან, ძალაუფლების იერარქიებთან და უფლებებთან დაკავშირებული საკითხები. გუტიერესი და თანაავტორები (1998) გაძლიერების პრაქტიკაში გამოყენების სპეციალურ გზებს გვთავაზობენ. ეს გზა ემყარება ისეთ პრინციპებს როგორცაა: უსაფრთხო და მეგობრული გარემოს შექმნა, პიროვნების ჰოლისტიური მოაზრება, საკუთარ ძალებში დამარწმუნებელი დახმარების პროცესი (რომელიც გვიჩვენებს „ურთიერთობის ძალის,“ და არა „ურთიერთობაზე ძალადობის“ მოდელს). ბოლოს აქვე ლაპარაკია იმ მრავალნაირ როლზე, რომელიც სოციალურმა მუშაკებმა უნდა იკისრონ გაძლიერების პრაქტიკაში.

მონაწილეობა

თავისთავად მონაწილეობა ერთდროულად არის საშუალება და მიზანიც. მონაწილეობა თანამშრომლობს სოციალურ ერთსულოვნებასთან, აუმჯობესებს მას და მიზნად ისახავს გაათანაბროს ძალაუფლების იერარქიები. მონაწილეობის გაგებისთვის მთავარია ძალაუფლების განაწილების და გადაწყვეტილების ერთობლივად მიღების დემოკრატიული პრინციპები. მაგრამ კორნუალი (2002) აგრეთვე გამოჰყავს (განსაკუთრებით გენდერული) თანასწორობის მნიშვნელობას მონაწილეობრივი მიდგომაში.

1970–იან წლებში პოპულარული გახდა განვითარების ფარგლებში *თემის მონაწილეობა*. მაშინ დაისვა ფუნდამენტური შეკითხვები, მათ შორის, ვინ უნდა განსაზღვროს განვითარების შედეგები და რამდენად უნდა იქნას ადგილობრივი ცოდნა გამოყენებული? ამ დროს ფრეიერის (1970) იდეები იმის შესახებ, რომ განათლება ემანსიპაციას იწვევს, ზეგავლენას ახდენდა სხვადასხვა პროფესიულ პარადიგმაზე/მოდელზე. თემის მონაწილეობა იყო იმ მიდგომის მკვეთრი, „თავდაყირა ამოტრიალება“, რომელიც განვითარების პროცესში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ადგილობრივი ცოდნის გამოყენებას და გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობას. ჩემბერსს ხშირად მიიჩნევენ განვითარებაში მონაწილეობრივი მიდგომის დამფუძნებელ მამად. ის ამტკიცებს, რომ დემოკრატიული და მონაწილეობრივი მეთოდები აუცილებელია სოციალური მდგრადობისთვის და აცხადებს, რომ სიღარიბე გარდაუვალი კი არ არის, არამედ, უფრო სოციალური ქმედების პრობლემაა (1997). ჩემბერსის აზრით, პროფესიონალებს აქვთ ტენდენცია ზედმეტად გაამარტივონ კომპლექსური საკითხები. ამან კი განაპირა რეგიონების თემებში ცუდად მორგებული პროგრამების განვითარება. მონაწილეობისეული მიდგომა ახლა მთავარ მიმართულებად იქცა. მას ისეთი სხვადასხვაგვარი ჯგუფები მოიხმარენ, როგორც გახლავთ მსოფლიო ბანკი და სათემო ორგანიზაციები. ამ მიდგომამ მთავრობისა და კერძო სექტორის პოლიტიკაშიც კი გამოიხატა გზა. იმ ორგანიზაციების უმრავლესობა, რომელთაც უნდათ, რომ სერიოზულად გამოიყურებოდნენ მრავალფეროვან სოციალურ ნუსხაში, არ გეგმავენ ისეთ პროგრამებს და პოლიტიკას, რომელიც (ქალაქზე მაინც) არ უჭერს მხარს მონაწილეობრივ მიდგომას.

მონაწილეობრივი მეთოდოლოგიის ოპონენტები, მათ შორის კრეიგი და პორტერი (1997), ამტკიცებენ, რომ მონაწილეობრივი ბევრი მიდგომა მხოლოდ გარეგნულად არის ინკლუზიური; სინამდვილეში კი კონტროლის არსებულ სისტემებს უფრო ამყარებს. არსებითად, თუ მონაწილეობა ნიშნავს თემის ლიდერისთვის დამატებითი ხმის უფლების მიცემას, მიდგომა არც ძალაუფლების სტრუქტურას ცვლის თემში და არც ყველაზე მონყვლადი ადამიანების მოსაზრებას იძიებს. თავად ჩემბერსი (1997) მიუთითებს მონაწილეობრივი მიდგომის ერთ ხარვეზზე, იმაზე, რომ მან შეიძლება გააძლიეროს ძალაუფლების არსებული სტრუქტურა. ის კითხულობს, თუ როგორ შეიძლება დაჩაგრულთა ხმების გაგონება, თუ სერიოზულად აღქმა და რა მოჰყვება ძალაუფლების დინამიკის შეცვლას. ჩემბერსი კითხულობს – შეუძლია თუ არა გარეშე პირს გაიგოს თემის შიდა დინამიკა; როგორ ზეგავლენას მოახდენს ძალაუფლების იერარქიებზე მათი ურთიერთქმედება კონსენსუსის მიღწევის პრაქტიკასთან? (1997).

XIII

სოციალური ადვოკატობა

სოციალური მუშაკი, როგორც სოციალური ადვოკატი

ნინო შატბერაშვილის მიერ

ადვოკატობის მოვალეობა სოციალურმა მუშაკებმა ისტორიულად იკისრეს და წარმატებითაც ახორციელებდნენ მას, განსაკუთრებით კი წინა საუკუნის დასაწყისში. სოციალური მუშაკები აქტიურად იბრძოდნენ ქალთა საარჩევნო უფლებებისათვის, ქალთა ქონების ფლობის უფლებისათვის, თანაბარი ხელფასებისათვის. პაციფისტთა მოძრაობაც, რასაც ღვანლომოსილი სოციალური მუშაკები ახორციელებდნენ, გარკვეულწილად ხომ უფლება დაცვითი ხასიათის მატარებელია.

ადვოკატობის მისია ჩვენს დროშიც ხაზგასმულია სოციალური სამუშაოს ყველა საერთაშორისო შეთანხმებებში. მაგალითად, სოციალურ მუშაკთა საერთაშორისო ფედერაციის მიერ სოციალურ მუშაკთათვის ჩამოყალიბებულ გლობალიზაციის ზეგავლენის შედეგად წარმოქმნილ ცვლილებებთან გამკლავების ხუთ ელემენტს შორის ადვოკატობა უმთავრესია (შატბერაშვილი, 2011). წარმოგიდგინო ხუთივეს:

1. 16 წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის უნივერსალური განათლებისადმი ხელმისაწვდომობა;
2. დასაქმების ხელშეწყობა (განსაკუთრებით მათთვის, ვინც „ღია“ შრომის ბაზარზე დისკრიმინირებულია ან დისკრიმინაციის რისკის წინაშეა);
3. სოციალური დაცვის ლობირება და სოციალური დაცვის პროგრამებში წვლილის შეტანა იმ ადამიანების სოციალური უფლებების დასაცავად, რომლებსაც არ ძალუძთ თავად დაიცვან საკუთარი უფლებები (მაგ., ასაკის ან უუნარობის გამო);
4. ბავშვთა დაცვა გაეროს ბავშვის უფლებების დაცვის კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად;
5. ახალი ინიციატივების განვითარება მოქალაქეთა მონაწილეობისა და მათი უფლებამოსილების გაზრდის საფუძველზე.

დამეთანხმებით, რომ თითოეული არის ადვოკატობის ელემენტების შემცველი, ზოგიერთი კი ექსლუზიურად ადვოკატობის განხორციელებას გვავალებს. **ადვოკატობის ფუნქცია არ არის ლოკალური პროფესიული ვალდებულება, ის საერთაშორისო პროფესიული მისიაა, რომელიც არ უნდა გახუნდეს დროსა და სივრცეში.** წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ჩვენს პროფესიულ მისიას კი არ ვახორციელებთ, არამედ უბრალოდ სამსახურებრივ მოვალეობას.

სოციალურ მუშაკთა ეთიკის კოდექსის მიხედვით კი, ადვოკატობა არის ამ პროფესიის წარმომადგენელთა ძირითადი პროფესიული ვალდებულება. საქართველოს სოციალურ მუშაკთა ასოციაციის განმარტებით კი:

სოციალური სამუშაოს ძირითად მისიას წარმოადგენს ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლება და მოსახლეობის ძირითადი მოთხოვნები დაკმაყოფილება, ამასთან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სოციალურად დაუცველი ფენების კეთილდღეობაზე ზრუნვა.

რამდენად ვახორციელებთ ჩვენ ამ მისიას? გვევალება კი ეს ჩვენ ჩვენი დასაქმების ადგილზე? თუ მიუხედავად იმისა გვევალება თუ არა ის მაინც ჩვენი პროფესიული ვალდებულებაა? მოდით შევეცადოთ ქართული სინამდვილის გააზრებას ამ მიმართულებით:

ღია საზოგადოება საქართველოს მიერ მხარდაჭერილი პროექტის „საქართველოს საზოგადოების დიალოგის გაუმჯობესება სოციალური სამუშაოს პოლიტიკის განსავითარებლად“ ფარგლებში სოციალური სამუშაოს სიტუაციურმა ანალიზმა, რომლის მიზანი იყო საქართველოში არსებული სოციალური სამუშაოს მომსახურების შესახებ ინფორმაციის მოპოვება, ცხადყო, რომ დამქირავებელთა მხოლოდ ძალიან მცირე პროცენტს აქვს წაყენებული დაქირავებულ სოციალურ მუშაკთა სამუშაო აღწერილობაში ადვოკატობის მოთხოვნა. უფრო მეტიც, ზოგიერთი დამქირავებელი, პოლიტიკური თუ ინსტიტუციური სარგებლის მოპოვების მიზნით, ერიდება აგრესიული პოლიტიკის გატარებას ბენეფიციარის ინტერესების დასაცავად. სოციალური მუშაკიც დგას ორგანიზაციული მოთხოვნების ტყვეობასა და პროფესიულ ეთოსს შორის არჩევანის გაკეთების წინაშე. ეს კი საკმაოდ რთული არჩევანია. თუმცა იგი ჩვენი გასაკეთებელია პროფესიის განვითარების ამ საწყისს ეტაპზე. გამოდის, რომ ჩვენ გვაკისრია პასუხისმგებლობა არ გავახუნოთ ეს ფუნქცია და გამუდმებით ვასწავლოთ დაინტერესებულ პირებს რა არის ნამდვილი სოციალური სამუშაო, რას გულისხმობს ის, და რამდენად დიდი ადგილი უჭირავს პროფესიული ფუნქციის განხორციელებაში ადვოკატობას.

შნაიდერისა და ლესტერის (2001) მიხედვით, ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში არის მომსახურების მიმღების (მიმღებების) ან მიზეზების ექსკლუზიური და ერთობლივი წარდგენა ფორუმზე, უსამართლო და უპასუხისმგებლო სისტემაში გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე სისტემატიური ზემოქმედების მოხდენის მიზნით.

რადგან სოციალური სამუშაოს მისიას წარმოადგენს არა მხოლოდ ადამიანზე ზრუნვა, არამედ ადამიანზე და მის სოციალურ გარემოზეც, ლითონერ-ფელნერი და პეტრი (1997) ერთმნიშვნელოვნად აცხადებენ, რომ „სოციალური

სამუშაოს პროფესია მიიჩნევს ბენეფიციარის ადვოკატობას ეთიკურ პასუხისმგებლობად და სოციალური მუშაკის ძირითად ფუნქციად“. გროსერის აზრით (1965), მართალია ადვოკატობა სამართლის სფეროდანაა კოოპტირებული, მაგრამ სოციალური ადვოკატი უნდა იყოს არა მხოლოდ უფლება დამცველი, შუამავალი, ექსპერტი, კონსულტანტი, მეგზური ან სოციალური თერაპევტი, არამედ „სოციალური კონფლიქტის პარტიზანი“. ბრაიარმა (1968) კი ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში შემთხვევის მართვის მეთოდოლოგიაში განათავსა. აი რა დიდია ადვოკატობის როლი ჩვენს პროფესიაში.

რითია განპირობებული სოციალური მუშაკის სურვილი გახდეს უფლება დამცველი

მოდით შევეცადოთ გავიაზროთ რა ამოძრავებს სოციალურ მუშაკს, როდესაც ის უფლება დამცავი ხდება? ამის სხვადასხვა მიზეზი არსებობს, ლესტერი და შნაიდერი (2001) კი ასეთ კლასიფიკაციას გვთავაზობენ:

- *გალიზიანება, რომელიც ახლავს არასასიკეთო ცვლილებებზე ორიენტირებული სამუშაოს შესრულებას;*
- *სასიკეთო ცვლილების ინიცირების გამოცდილება;*
- *ჩაგვრისა და დამცირების პირადი გამოცდილება;*
- *სოციალური ცვლილებების შესახებ ინფორმაციის ზეგავლენა;*
- *თვით-რწმენა, რომ შეგვიძლია სასიკეთო ცვლილებების კეთება ადამიანთა საკეთილდღეოდ.*

დაუცველი ადამიანების ინტერესთა დაცვა კი განსაკუთრებულ ძალისხმევას მოითხოვს თითოეული ჩვენგანისაგან. დაუცველობის ფაქტორი ორგვარია:

- *გარემოთი გამოწვეული და*
- *პიროვნული უნარებით გამოწვეული.*

ზოგიერთ შემთხვევაში პირველი დომინირებს, ზოგიერთში კი მეორე. ისეთი სიტუაციებიც ხშირია, როდესაც ორივეა სახეზე. ხშირია ასევე შემთხვევები, როდესაც ადამიანს არ აქვს გააზრებული საკუთარი უფლებები და საჭიროებები, რაც ამ უფლებებით სარგებლობას მოითხოვს. სოციალური მუშაკის ვალია იგი მას დაეხმაროს ამ უფლებებში გათვითცნობიერებაში და ასწავლოს საკუთარი უფლებებით სარგებლობა საკუთარი საჭიროებების დაკმაყოფილებისათვის.

საჭიროების კრიტერიუმი, რის მიხედვითაც ზოგს ენიჭება უფლება ისარგებლოს სოციალური მომსახურებით, ზოგს კი არა ეთიკური განსჯის საკითხია იმის შესახებ, თუ რა სოციალური პასუხისმგებლობა გვაკისრია სოციალური პრობლემების გადაჭრისა და მწირი რესურსების ეფექტიანად და სამართლიანად გადანაწილებაში. პროფესიული პასუხისმგებლობის გააზრების შემდეგ

კი სოციალური ადვოკატობის ანბანის ცოდნაა საჭირო. რაც უფრო კარგად ვფლობთ ადვოკატობის ტექნიკას, მით უფრო ეფექტიანად ვასრულებთ სოციალურად დაუცველთა კეთილდღეობაზე ზრუნვის ვალდებულებას.

ადამიანის საჭიროებების თემა არსებითია სოციალური მუშაკებისათვის, რადგან მათი დაუკმაყოფილებლობა ნიშნავს, რომ ადამიანის სიცოცხლის ხარისხი მცირდება, მას გადარჩენის ან განვითარების საფრთხე ემუქრება. სხვადასხვა ასაკში ეს თემა განსხვავებულ მნიშვნელობას იძენს. მაგალითად, ბავშვების საჭიროებებზე საუბრისას იგი კიდევ უფრო აქტუალურია, რადგან ბავშვობა ცხოვრების ის პერიოდია, განსაკუთრებით კი ადრეული ბავშვობა, რომლის განმავლობაშიც დაუკმაყოფილებელი საჭიროებების კვალი მთელი ცხოვრების განმსაზღვრელია (მატბერაშვილი, 2010).

მოდით ჯერ ჩამოვყალიბდეთ თუ **რისთვის გვჭირდება ჩვენ ადამიანთა საჭიროებების ცოდნა?** იმისათვის, რომ ვიზრუნოთ სხვა ადამიანზე, დავიცვათ მისი ინტერესი და უფლებები აუცილებელია ჯერ მათი საჭიროების განსაზღვრა. ამავე დროს არა მხოლოდ საჭიროების დაუკმაყოფილებლობაა ჩვენთვის საჭირო ინფორმაციის შემცველი, არამედ დეფიციტის ხარისხიც. რასაკვირველია ყველა საჭიროების გაზომვა თანაბრად ადვილი არ არის, მაგალითად, მენტალური ან განათლების საჭიროების გაზომვა ისე ზუსტად, როგორც საკვები საჭიროებისა რთულია. თუმცა, ნორმალური გონებრივი შესაძლებლობების ზღვარი დადგენილია ყველა ასაკისათვის. უფრო რთულია ემოციური საჭიროებების დადგენა, რადგან ეს ძალიან პირადულია, შესაბამისად ინდივიდუალურ მიდგომას საჭიროებს და მათი დაკმაყოფილება არ ექვემდებარება საერთო „მკურნალობას“ (არლტი, 1933). ჩვენ უნდა ვინტერესდებოდეთ არა მხოლოდ იმ საშუალებებით, რომლითაც ადამიანები შეძლებენ საბაზისო საჭიროებების დაკმაყოფილებას, არამედ იმ საშუალებებითაც, რომლითაც ისინი არა-საბაზისო საჭიროებების – სოციალური საჭიროებების დაკმაყოფილებას შეძლებენ.

იმისათვის, რომ **დავაკმაყოფილოთ ადამიანის საჭიროებები გვჭირდება მატერიალური რესურსები, დრო და ცოდნა** (არლტი მეისთან და პენტიკეტთან, 2009). გარდა მატერიალური რესურსების დეფიციტის გამო გამოწვეული დაუკმაყოფილებელი საჭიროებებისა, ბევრია ისეთიც, რომელიც ერთის მხრივ ადამიანის საჭიროებების შესახებ უცოდინრობის, ან ამ საჭიროებების დაკმაყოფილების ეფექტიანი გზების არ ცოდნითაა გამოწვეული. რადგან შევთანხმდით, რომ საჭიროებების დაკმაყოფილებას გარდა სურვილისა ცოდნა სჭირდება, მოდით სოციალური ადვოკატობის ანბანის შესწავლას შევუდგეთ.

სოციალური ადვოკატობის განხორციელების დონენი

სოციალური ადვოკატობა სამ დონეზე ხორციელდება:

- ინდივიდისა და ოჯახის დონეზე;
- სისტემისა და პოლიტიკის დონეზე და
- საკანონმდებლო დონეზე.

ადვოკატობა ინდივიდისა და ოჯახის დონეზე

„ბენეფიციარის დაცვის“ საჭიროება წარმოიშობა მაშინ, როდესაც ინდივიდს ან ოჯახს არ ძალუძს საკუთარი ძალებით დაიცვას თავისი ინტერესები და საჭიროა ჩარევა მათ გარემომცველ „სისტემაში“.

ინდივიდისა და ოჯახის დაცვის ელემენტები სამ ძირითად კატეგორიად ხარისხდება: შეფასება, დაგეგმვა და ქმედება.

შეფასება, როგორც დაცვის პირველი საფეხური მოითხოვს ბენეფიციარის მდგომარეობაში ზედმინვენით გარკვევასა და პრობლემის არსში ჩანვდომას. ამისათვის აუცილებელია შევავსოთ ინფორმაცია სხვადასხვა წყაროებიდან, მოვახდინოთ პრობლემის კონცეპტუალიზაცია იმგვარად, რომ მის გადასაჭრელად რეალური სამუშაო გეგმა შევიმუშაოთ. თუ მრავალ-პრობლემიან სიტუაციასთან გვაქვს საქმე, ავწონ-დავწონოთ რა უნდა იყოს პირველი ნაბიჯი (მატბერაშვილი, 2008).

შეფასება გულისხმობს, იმის განსაზღვრასაც თუ რა შეუძლია ბენეფიციარს გააკეთოს საკუთარი თავისთვის საკუთარი ძალებით. ამისათვის აუცილებელია:

- გამოვიყენოთ მისი ძლიერი მხარეები;
- შევავსოთ შეუძლია თუ არა მას დამოუკიდებლად იმოქმედოს ჩვენი რჩევებისა და წარდგენის გარეშე;
- აქვს თუ არა მას გამომუშავებული ისეთი აუცილებელი უნარ-ჩვევები, როგორცაა ტოლერანტობა სიბრაზისა და გაღიზიანების მიმართ;
- გვაქვს თუ არა იმის დრო, რომ ვიმუშაოთ მისი უნარ-ჩვევების განვითარებაზე;
- არის თუ არა იგი საკმარისად მოტივირებული, რომ ჩაერთოს პროცესში დამოუკიდებლად ან ჩვენთან ერთად.

შეფასება ასევე გულისხმობს იმ ორგანიზაციისა ან/და ინდივიდის იდენტიფიცირებას, რომელსაც შესწევს ამ პრობლემის გადაჭრის უნარი. აუცილებელია, განვსაზღვროთ სისტემის რომელი სეგმენტია პასუხისმგებელი, რომელ

ინდივიდებს შეუძლიათ დახმარება, ან ვის შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს მათზე. უნდა დავფიქრდეთ რა გაზრდის ძალაუფლების მქონეთა მოტივაციას, რომ დაგვეხმარონ.

სხვადასხვა სისტემებს სხვადასხვა მიზნები აქვთ (მაგ. ფსიქიკური ჯანმრთელობის, ბავშვთა კეთილდღეობის, განათლების, სასჯელაღსრულების და ა.შ.), მაგრამ ყველა ეს სისტემა კონკრეტულ მიზნობრივ ჯგუფს უნდა ემსახურებოდეს, რაც საბოლოო მიზნამდე – მოსახლეობის სოციალურ კეთილდღეობამდე მიგვიყვანს.

დაგეგმვის პროცესი სამი კომპონენტისაგან შედგება: მიზანი, სტრატეგია და ტაქტიკა.

გვახსოვდეს, რომ სამოქმედო გეგმა, პარტნიორები და სამოქმედო დრო წინასწარ განსაზღვრული უნდა გვექონდეს. ბენეფიციარი უნდა ჩავრთოთ დაგეგმვის პროცესშიც, განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევებში თუ მისი გამოცდილება პრობლემასთან მიმართებაში მეტად ინდივიდუალურია, ჩვენ კი ამის გამოცდილება საერთოდ არ გვაქვს. მაგალითად, თუ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა სამსახურში ვართ და თავად უმრავლესობას წარმოვადგენთ, ან მავნე ნივთიერებებზე დამოკიდებულ პირთა დაცვას ვახორციელებთ და თავად არასოდეს ვყოფილვართ მომხმარებელი. აუცილებელია გავუზიაროთ გეგმა კოლეგებს, ეს გეგმის დახვეწაში დაგვეხმარება. უნდა გვექონდეს ალტერნატიული გეგმაც.

ქმედება საჭირო კონტაქტების დამყარებასა და სამუშაოს შესრულებას გულისხმობს. მოგეხსენებათ, რომ ყველა ცვლილება ადამიანების საშუალებით ხორციელდება, ამიტომ პრობლემის გადაჭრა დიდწილადაა დამოკიდებული იმაზე თუ ვის ვიცნობთ. უნდა შევეცადოთ ვიყოთ კოლეგიალური და მეგობრული და შევექმნათ რესპროკალური გარემო – დამეხმარები დაგვეხმარები.

გვახსოვდეს, სანამ ვინმეს დავადანაშაულებთ წარუმატებლობაში, დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ რაც მოგვეთხოვებოდა წარმატების მისაღწევად ყველაფერი შევასრულეთ.

ადვოკატობა სისტემისა და პოლიტიკის დონეზე

მოდით, ახლა სისტემისა და პოლიტიკის დონეზე დაცვის მიმოხილვა დავიწყოთ.

სისტემა რეგულირებადი ორგანიზებული საქმიანობის სფეროა, რომელშიც მოიაზრება ამავე სისტემაში მყოფ ადამიანთა და ორგანიზაციათა ზოგიერთი საქმიანობის მაკონტროლებელი ავტორიტეტისა და ძალაუფლების მქონე პირები და კონტროლს დაქვემდებარებული ორგანიზაციები და სუბ-

იექტები. პოლიტიკა კი ზოგადი ან კონკრეტული გეგმაა, რომელსაც ორგანიზაცია ან ხელისუფლება იყენებს სამოქმედო მიმართულებად.

სოციალური სამუშაოს პროფესიის აქცენტი საზოგადოების წინაშე მდგარ ყველაზე მწვავე პრობლემებზე უნდა კეთდებოდეს და არ უნდა შემოიფარგლებოდეს ინდივიდუალური საჭიროებების მოგვარებით. ეს კი ხშირად სისტემურ დონეზე ცვლილებების ინიცირებას მოითხოვს. ამით ვზოგავთ ჩვენს დროსა და ენერჯიას, რადგან ის რაც პრობლემურია ერთისათვის და ამავე დროს პრობლემურია ოთხმოცდაცხრამეტისთვის ასი სოციალური მუშაკის დამოუკიდებელი, თუნდაც გულანთებული ძალისხმევით შედეგადაც კი არ იძლევა იმის გარანტიას, რომ დამატებითი ასისათვის არ გახდება პრობლემური. ასეთ შემთხვევებში კი ძალისხმევის გაერთიანება, უფრო მობილიზებული და ანალიტიკური სამუშაოს ჩატარებაა საჭირო, თუნდაც უფრო დიდ დროს და რესურსების კონსოლიდაციას მოითხოვდეს.

როგორ შევცვალოთ სისტემა? შიგნიდან გარეთ, გარედან შიგნით, შეფასების, დაგეგმვისა და ქმედების ელემენტების მოცვით თუ ძალაუფლების მქონეთა დარწმუნებით ცვლილების აუცილებლობაში.

ცვლილების მოხდენა შიგნიდან გარეთ უამრავ გაურკვეველობას უკავშირდება, მათ შორის სამსახურის დაკარგვის რისკს, რაც დღევანდელი უმუშევრობის ფონზე კიდევ უფრო რეალისტური და საფრთხილო რისკია. არსებობს ასევე დანაშაულების შანსის დაკარგვის შიში. სოციალური მუშაკებისთვის, რომლებსაც აქვთ ამბიციები მეტი აღიარება მოიპოვონ, მეტი ანაზღაურება მიიღონ, შიდა ადვოკატობის საფასური დრამატულად იზრდება, რადგან საფრთხის ქვეშ ექცევა მათი სტატუსის, უსაფრთხოებისა და ზემოთ მობილობის საკითხი.

გვახსოვდეს, რომ შეუპოვარი სოციალური მუშაკი ფასობს პროფესიულ წრეებშიც და მათ თვალშიც, ვისაც ის ემსახურება.

მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური მუშაკები ხედავენ ორგანიზაციული ცვლილებების აუცილებლობას და სურთ ამისათვის ბრძოლა, მათ უკან ხევს დამქირავებლის მხრიდან დამსჯელობითი ღონისძიების გატარების საფრთხის შიში, რომლისაგანაც მათ ძნელად თუ ვინმე დაიცავს. აქ პროფესიული ადვოკატობის მექანიზმის გაძლიერებაზე უნდა ჩავფიქრდეთ. იმ ქვეყნებში, სადაც ის ძლიერია, სოციალური მუშაკის მოურიდებლად სამსახურიდან დათხოვნასაც უფრო ერიდება დამქირავებელი.

ამავე დროს ბენეფიციარის სახელით საუბარი მოითხოვს იმის გათვალისწინებასაც თუ რა რესუსურსი არსებობს ორგანიზაციაში ამ მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. კეთილდღეობისათვის სახელმწიფო ხარჯების შემცირების

პოლიტიკის ფონზე სულ უფრო ძნელი ხდება ადმინისტრაციული წინააღმდეგობის გადალახვა.

*ბერკეტი, რომელიც სოციალურ მუშაკს აქვს
ადვოკატობის განხორციელებაში*

მოდით განვიხილოთ რა ბერკეტი აქვს სოციალურ მუშაკს ხელში ადვოკატობის განხორციელებაში წარმატებისათვის. უპირველეს ყოვლისა ბენეფიციარის დაცვის ლეგიტიმურობას სოციალური მუშაკისათვის მისი პროფესიული მანდატი განაპირობებს, რადგან ეს მისი პროფესიული ეთიკის საკითხია. რასაკვირველია იმ ქვეყნებში, სადაც პროფესიული ეთიკის კოდექსი კანონიერი დოკუმენტია, და მის დარღვევას სანქციებიც ახლავს, პროფესიულად გამართლებული ქმედების დაცვის მეტი ბერკეტი არსებობს და პირიქით დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება პროფესიონალს. პატის (1974) აზრით, როდესაც ადვოკატობის მისია დამქირავებელი ორგანიზაციის პოლიტიკასა და პროცედურებთან კონფლიქტშია, პრაქტიკოსი ბენეფიციარის ინტერესებს ორგანიზაციულზე მაღლა უნდა აყენებდეს. ეს მისი პროფესიონალიზმის გამოხატულებაა ავტომატურად.

ადმინისტრატორების მხრიდან ბიუროკრატიული პოლიტიკისა და პროცედურების შენარჩუნების მცდელობა მათი პროფესიული და/ან თანამდებობრივი როლის დაცვას ემსახურება, რაც ჩვენგან არ მოითხოვს ჩვენი როლის უმაღლეს უგულვებლყოფას. ადმინისტრატორები, რომლებიც უგულვებლყოფენ „წინა ხაზზე“ მდომი სოციალური მუშაკების მოსაზრებებს, ემსახურებიან პრობლემის გაღვივებას ნაცვლად იმისა, რომ ემსახურობდნენ მის გადაჭრას. ჩვენ კი თუ თავად უგულვებლყოფით იმას, რისთვისაც ვიბრძვით, შევეუერთდებით ამ პრობლემების გამღვივებელთა გუნდს.

რამდენიმე ხერხი ბენეფიციარის ინტერესების დაცვისათვის

პატი (1974) გვთავაზობს რამდენიმე ხერხს, რაც ჩვენი დამქირავებლების წინაშე ბენეფიციარის ინტერესების დაცვისას გამოგვადგება:

1. ადვოკატს უნდა შეეძლოს პრობლემის ირგვლივ საკუთარი ცოდნის გამომჟღავნება. ეს მას საშუალებას აძლევს მას მოუსმინონ და მის მიერ შეთავაზებული გამოსავალი ყურად იღონ;
2. ადვოკატს უნდა შეეძლოს მისი არგუმენტების დამქირავებელი სააგენტოს ინტერესებთან შესაბამისობაში წარმოდგენა. თუ ორგანიზაციის მისიაა სამიზნე ჯგუფების ინტერესების დაცვა, მაშინ სოციალურ მუ-

შაკზეა დამოკიდებული რამდენად ნათლად წარმოადგენს და დაასაბუთებს ბენეფიციარის ამ კონკრეტული პრობლემის მოგვარების ორგანიზაციულ მისიასთან შესაბამისობას;

3. სოციალური მუშაკი უნდა დაეხმაროს დამქირავებელს „ერთობლივი“ ორიენტაციის ჩამოყალიბებაში. მათ მართებთ შეახსენონ დამქირავებლებს, რომ ისინი უნდა გეგმავდნენ და ახორციელებდნენ ხალხთან ერთად და არა ხალხისთვის;
4. სოციალურმა მუშაკმა უნდა გაანათლოს ამ კონკრეტული საკითხის ირგვლივ კოლეგები, რომლებიც ამავე უწყებაში მუშაობენ, რათა ერთობლივად ჩამოყალიბდნენ დამქირავებლისათვის პრობლემის მოგვარების შეთავაზების გეგმაზე;
5. ადვოკატობის ხარჯთ-ფექტიანობა კარგი დამარწმუნებელი არგუმენტია მოთხოვნის დაკმაყოფილებისათვის;
6. ადვოკატობის სტრუქტურა უნდა ასახავდეს სააგენტოს ყველა უწყების კონტრიბუციის დონეს.

ბევრი სააგენტო ცვლილების მოთხოვნისადმი ლოიალური ხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც იძულებულია ან როდესაც მისი იგნორირება აღარ ხერხდება. ზოგადად ხშირია შემთხვევები, როდესაც ცვლილების მცდელობა წინააღმდეგობას აწყდება სტატუს კვოს დარღვევის შიშით.

ბევრ სააგენტოში სოციალური სამუშაოს პრაქტიკა განსაზღვრულია მმართველი რგოლის მიერ, რომელშიც იშვიათად თუ არის წარმოდგენილი სოციალური მუშაკი. ჯეფი (1978) თვლის, რომ მენეჯერული რგოლის პრაქტიკაზე ზეგავლენა მდორე პრაქტიკის სინდრომის რაციონალიზაციას იწვევს.

ალბერტი (1983) გვთავაზობს ორგანიზაციაში დანერგილი წესებისა და რეგულაციების შესაცვლელად ფაქტების მოძიებისა და დაზუსტებისთვის კითხვებს:

- არსებობს თუ არა რაიმე საკანონმდებლო აქტი, რომელიც მოცემულ საკითხთან დაკავშირებული ცვლილებების გატარებისათვის სააგენტოს უფლებამოსილებას ანიჭებს?
- სააგენტოს შიდა რეგულაციები შესაბამისობაშია იმ საკანონმდებლო აქტთან, რომლითაც სააგენტო ოპერირებს?
- ადვოკატთა მიერ ინტერპრეტირებული რეგულაცია შესაბამისობაშია იმ საკანონმდებლო აქტთან, რომლითაც სააგენტო ოპერირებს?

ადვოკატობა საკანონმდებლო დონეზე

ახლა მოდით განვიხილოთ რას გულისხმობს ადვოკატობა საკანონმდებლო დონეზე.

საკანონმდებლო დონეზე ადვოკატობა გულისხმობს სოციალური პრობლემების მოგვარებისათვის სამართლებრივი მექანიზმის შექმნას. დახვეწილი კანონმდებლობა ეფექტიანი აღსრულების მექანიზმით პრობლემების მოგვარების წინაპირობაა.

საკანონმდებლო დონეზე ადვოკატობისათვის აუცილებელია: კოალიციის შექმნა და მოლაპარაკებების წარმოება და კომპრომისი შეთანხმების მისაღწევად საკანონმდებლო განაცხადებსა და კანონპროექტებზე.

არსებობს კანონპროექტის კანონად გადაქცევის სხვადასხვა, როგორც ხელისშემშლელი, ასევე ხელისშემწყობი ფაქტორი (შატბერაშვილი, 2007).

ხელის შემშლელი ფაქტორებია:

- დიდი ფისკალური ცვლილებები: კანონპროექტს დასჭირდება მნიშვნელოვანი ფულადი რესურსების გამოყოფა;
- დიდი სოციალური ცვლილებები: ბევრი ხალხი, ორგანიზაციები და პროგრამები დაზარალებიან. მომსახურებების მიწოდების სისტემა საგრძნობლად შეიცვლება და ბენეფიციართა რიცხვი კი საგრძნობლად გაიზრდება.
- არაპოპულარული შინაარსი: კანონპროექტი ეხება იმ ადამიანთა ჯგუფებს, რომლებიც მიიჩნევიან უვარგის, კორუმპირებულ ან სტიგმატიზირებულ ადამიანებად.

ხელის შემწყობი ფაქტორებია:

- მცირე ფისკალური ცვლილებები: განხორციელების ღირებულება დაბალია ან საერთოდ არ არსებობს.
- უმნიშვნელო ან არარსებული სოციალური ცვლილებები: შემოთავაზებული ცვლილებები მოითხოვს მინიმალურ შესწორებებს არსებულ რეგულაციებში.
- პოპულარული შინაარსი: საზოგადოება სიმპათიითაა განწყობილი ამ კანონის ბენეფიციართა მიმართ.

საჭიროა გავითვალისწინოთ კანონმდებელთა პირადი ინტერესები. წარმოდგენილ კანონპროექტს ან ინიციატივას მათთვის ან პირადი სარგებელი უნდა მოჰქონდეს ან აქტუალური იყოს სხვადასხვა მოსაზრებით: პოლიტიკური

ან სოციალური მოტივით, ან მათთვის პოპულარობის მომტანი უნდა იყოს. მეტი ფულის მოთხოვნა, მეტი ძალაუფლების ან სოციალურ მუშაკთა სამუშაო სტატუსის განმტკიცება არ არის კანონმდებელთათვის საინტერესო მოტივაცია. კანონმდებელს უნდა ამოძრავებდეს არა მარტო კანონპროექტის გატანის ჟინი, არამედ ამ განაცხადის სხვა კანონმდებელთათვის „მიყიდვის“ მოტივაცია.

საკანონმდებლო ადვოკატობაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ფაქტების მინოდებას. ფაქტები პოლიტიკის შექმნის პროცესის მამოძრავებელი ძალაა. საკანონმდებლო ადვოკატობაში ორი ტიპის ფაქტია გამოსადეგი:

- ფაქტები, რომლებიც თვით პრობლემას განსაზღვრავენ, და
- ფაქტები, რომლებიც იძლევიან ინფორმაციას, იმ ხალხზე, ვინც ამ პრობლემით დაზარალდა ან იმ ხალხზე, ვისაც აქვს ზეგავლენა მათ გადაჭრაზე.

იმისათვის, რომ მოვიპოვოთ ფაქტები საკანონმდებლო ადვოკატობისთვის, აუცილებელია გვექონდეს ინფორმაცია:

- პრობლემაზე და იმ ხალხზე, ვისაც ეს კანონმდებლობა შეეხება;
- საკანონმდებლო პროცესზე;
- კანონზე;
- ფისკალურსა და პოლიტიკურ ვითარებაზე;

აუცილებელია ბენეფიციარის ან ბენეფიციართა ჯგუფის საჭიროებების რაც შეიძლება ზუსტად და ზედმინევით აღწერა. პრობლემა უნდა შეფასდეს, დასაბუთდეს, გაანალიზდეს, გამოიკვლიოს გულდასმით, აღინეროს მისი ისტორიული განვითარება და მასშტაბები, ზეგავლენა კლიენტებზე, ზეგავლენა საზოგადოებაზე და თემზე. ადვოკატები უნდა იცნობდნენ არსებულ კანონმდებლობას და აანალიზებდნენ მათ ნაკლსა და დადებით მხარეებს. სოციალურ ადვოკატს უნდა შეეძლოს დასაბუთებულად წარმოადგინოს განაცხადის უპირატესობა არსებულ, მოქმედ კანონებზე.

კანონპროექტს უფრო მეტად დამაჯერებელს ხდის და მის წარმატებას დიდწილად განაპირობებს პირადი თავდადება. ამიტომ, რაც უფრო მეტი დასაცავი ჯგუფის წარმომადგენელი სოციალური მუშაკია ჩართული სამუშაო ჯგუფში, მით უფრო დამაჯერებელია ცვლილების მოთხოვნა. ეს კი გარკვეულწილად ცვლილებას რეალისტურადაც აქცევს.

ადვოკატმა კანონმდებელს დეტალური ფისკალური პროგნოზი უნდა წარუდგინოს. კანონმდებლებმა ზუსტად უნდა იცოდნენ რა ხარჯებთანაა დაკავშირებული კანონპროექტის განხორციელება, რამდენია საწყისი ღირებულება, ღირებულება ერთი წლის შემდეგ, მიმდინარე ხარჯები, საჭირო აღ-

ჭურვილობა. ასევე დაანგარიშებული უნდა იყოს რა იქნება ღირებულება თუ კანონპროექტი ვერ გავა.

გვახსოვდეს, კანონმდებლები უპირატესობას ისეთ პოლიტიკას ანიჭებენ, რომლის გატარების მცდელობაც იყო წარსულში. ასეთი კანონპროექტების მიღების საჭიროება უფრო ადვილი დასამტკიცებელია, ვიდრე სულ ახალი ინიციატივისა.

წარმატების განმაპირობებელი ფაქტორები

სოციალური ადვოკატი ძლიერი ლიდერული უნარ-ჩვევებით უნდა გამოირჩეოდეს. მას უნდა შეეძლოს არა მარტო მოკვლევა და კრიტიკული ანალიზი, არამედ სამუშაოს დელეგირება და დიდი ამოცანის პატარა-პატარა კომპონენტებად დაყოფა, რათა პროცესი უფრო ადვილი სამართავი იყოს. ადვოკატობა არის ქმედება და არა მხოლოდ საუბარი, თუმცა ადვოკატურის ჯგუფში უნდა იყვნენ ორატორული ნიჭის მქონე ადამიანებიც. ამ საკითხს ჩვენ მოგვიანებით ჩავუღრმავებთ.

ჯგუფური სამუშაო

ადვოკატობის წარმატებას დიდწილად განაპირობებს ჯგუფური სამუშაო. ადვოკატობის ისტორიის მანძილზე იშვიათად თუ შევხვდებით ინდივიდუალური ადვოკატობის წარმატებულ შემთხვევებს, როდესაც ინდივიდმა შესძლო საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა და ძალაუფლების მქონეთა დარწმუნება ცვლილების აუცილებლობაში. ადვოკატობა, განსაკუთრებით თუ ეს მარგინალურ ჯგუფებს ეხება, ჯგუფური უნდა იყოს შემდეგი 4 მიზეზის გამო:

- დემოკრატიულ სახელმწიფოში ცვლილება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდება თუ მას ამომრჩეველთა უმრავლესობა უჭერს მხარს;
- ადვოკატობას თავდაუზოგავი შრომა სჭირდება;
- ჯგუფური მუშაობა იდეების ტესტირების საშუალებას იძლევა;
- საზოგადოებისა და მედიის ყურადღების მიპყრობა ჯგუფებს მეტად ხელეწიფებათ, ვიდრე ინდივიდებს.

ადვოკატური ჯგუფების შემდეგი ტიპები არსებობს:

- მიზნობრივი ჯგუფები;
- სავაჭრო ასოციაციები;
- პროფესიული ასოციაციები;
- კავშირები;
- საზოგადოებრივი ორგანიზაციები;

- რელიგიური და ეთნიკური ორგანიზაციები;
- გენდერულ საკითხებზე ორიენტირებული ორგანიზაციები;
- კოალიციები;
- მრჩეველთა საბჭოები.

ახალი ჯგუფის შექმნამდე დანიშნეთ საინფორმაციო შეხვედრა, რომელიც მოემსახურება საერთო ინტერესების გამოკვეთასა და საერთო პოზიციების დაფიქსირებას, რასაც ურთიერთთანხმებული სტრუქტურის განვითარება და სამოქმედო გეგმის შექმნა მოჰყვება. ადვოკატისათვის აუცილებელია გააფართოოს თავის მხარდამჭერთა წრე. რაც უფრო მეტი ადამიანი უჭერს მხარს ახალ ინიციატივას და რაც უფრო მეტია მათ შორის გავლენიანი პირი, მით უფრო იზრდება კანონპროექტის გასვლის შანსი. ამიტომ, კოალიციის შექმნა გამარჯვების ერთ-ერთი წინაპირობაა.

არსებობს საკანონმდებლო კოალიციის ორი სხვადასხვა სახეობა: დროებითი, ერთჯერადი კოალიცია და ფორმალური, მუდმივმოქმედი კოალიცია. რა სახის კოალიცია ნაადგება საკითხის წარმატებით გადაწყვეტას ამ საკითხის აქტუალობის, სიმწვავისა და მოცვის მიხედვით განისაზღვრება. მნიშვნელოვანია იმის გააზრებაც თუ რამდენად აერთიანებს ეს საკითხი კოალიციის წევრებს: ამჟამად თუ მუდამ. კონკრეტული პრობლემის მოგვარებისთვის ბრძოლა შესაძლოა კოალიციის ზოგიერთი წევრისათვის ამ ეტაპზე იყოს მომგებიანი და აქტუალური, სხვებისათვის კი ეს პროფესიული ვალდებულებაა და დროში არ ხუნდება მისი წარმატებით გადაჭრისაკენ მიმართული ბრძოლის ჟინი.

გვახსოვდეს, რომ მიუხედავად იმისა, ემთხვევა თუ არა კოალიციის წევრთა დამოკიდებულება და თავდადების ხარისხი მოცემული საკითხის მოგვარებისადმი არ არის ყოველთვის მნიშვნელოვანი. რადგან ამ ეტაპზე ეს თავდადება არსებობს ე.ი. ამ ეტაპზე ეს ერთობაც უფრო მეტი წარმატების მომტანია ვიდრე დამოუკიდებელი ბრძოლა.

საკითხთა უპირატესობის დადგენის წესი

დღესდღეისობით პრობლემათა მორევში მრავლადაა სოციალური პრობლემები და შესაბამისად გვამოძრავებს სურვილი იმისა, რომ მოვაგვაროთ რაც შეიძლება მეტი პრობლემური საკითხი თუ სიტუაცია. არადა ყოველი საკითხის მოგვარებისათვის სხვადასხვა დროსა და სივრცეში სხვადასხვა წარმატების შანსი არსებობს. ამიტომ აუცილებელია შეგვეძლოს მოცემულ დროში და მოცემული რესურსებით უდიდესი შანსის მქონე საკითხის იდენტიფიკაცია. საკითხთა უპირატესობის დასადგენად კი შემდეგი კრიტერიუმები უნდა გამოვიყენოთ:

- საკითხის რელევანტურობა ყველასათვის, ვის ინტერესებსაც ვიცავთ;
- საკითხის წარმატებულად წარდგენის შესაძლებლობა;
- საკითხის გადაჭრა არსებული რესურსების გათვალისწინებით;

- *საკითხის დიდმნიშვნელოვნება საზოგადოებისათვის.*

გვახსოვდეს, ნებისმიერი პოლიტიკური ინიციატივა საჭიროებს შეფასებას. ამის გარეშე შეუძლებელია დაშვებული შეცდომების მიზეზებისა და წარმატებების ხელისშემწყობი ფაქტორების გაანალიზება. ამის გარეშე კი შეუძლებელია დაგეგმვის, პრობლემის ფორმულირების, მისი განხორციელებისა და მოქმედების ეფექტიანობის გაზრდა. შეფასების დანყება კი აუცილებელია საწყისი ეტაპიდანვე, რადგან შემდგომ ეტაპზე წინა ეტაპის მონაცემების მოპოვება შეუძლებელია. შეფასების ეტაპს დეტალურად ქვევით განვიხილავთ.

სოციალურ ადვოკატის პროფესიული თვისებები

მოდით ეხლა შევეცადოთ იმის გააზრებას თუ **რა თვისებები აქვს ადვოკატებს სოციალურ სამუშაოში?** შნაიდერისა და ლესტერის (2001) აზრით, სოციალურ მუშაკს ადვოკატის როლის შესრულებისთვის შემდეგი მახასიათებლები უნდა ჰქონდეს:

ქმედებაზე ორიენტირებული – ადვოკატობა სოციალური მუშაკისაგან მოითხოვს ქმედებას, ცვლილების ინიცირებასა და განხორციელებას. ადვოკატობა არ არის უბრალოდ დამოკიდებულება ან რწმენა. სოციალურმა მუშაკმა ინიციატივა უნდა გამოიჩინოს. სოციალური მუშაკები აკეთებენ კვლევას, ქმნიან კოალიციებს, მობილიზებას უკეთებენ ჯგუფებს და თემს, მონაწილეობენ დაგეგმვაში, სტრატეგიის შემუშავებაში, გადაწყვეტილებების მიმღებებზე ზემოქმედებაში, ახორციელებენ საველე სამუშაოებს და გვთავაზობენ ალტერნატიულ პოლიტიკას. ადვოკატი სოციალურ სამუშაოში არის ქმედებებისა და მოვლენების „კატალიზატორი“. ჯეინ ადამსმა ერთხელ ბრძანა, რომ ქმედება ადამიანებს ჭეშმარიტებასთან აახლოვებს და მათ სიმართლის თქმის საშუალებას აძლევს (ლაური, 1975).

უსამართლობის წინააღმდეგ მებრძოლი – ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში ადამიანის საჭიროებების დაკმაყოფილებისათვის ბრძოლას გულისხმობს სამართლიანობის პრინციპის დაცვით. ამ როლში სოციალურ მუშაკებს უწევთ კამათიც, საჯარო გამოსვლებიც, როცა ბენეფიციარის უფლებები რისკის წინაშეა ან უთანასწორობაა დამკვიდრებული საზოგადოებაში. როგორც ფრედოლინო (1990) აღნიშნავს, ადვოკატობა ძალაუფლების, ავტორიტეტისა და რესურსების გადანაწილებას გულისხმობს, რისი ნებით დათმობაც არავის სურს.

არანეიტრალური – უსამართლობის, უთანასწორობის, ჩაგვრის, დისკრიმინაციის და სიღარიბის ფონზე, სოციალური მუშაკები არ რჩებიან ნეიტრალურნი განურჩევლად იმისა, რა პრობლემის წინაშეა ნებეფიციარი და

ვის უნდა მივმართოთ მის დასაცავად. პროფესიის ღირებულებები სოციალურ მუშაკს ავალდებულებს მოწყვლადთა, რისკის წინაშე მყოფთა და წარუმატებელთა მხარდაჭერას. სოციალური სამუშაოს მთავარი მისია ხომ ადამიანთა კეთილდღეობის გაუმჯობესება და საბაზისო საჭიროებების დაკმაყოფილებაა. ფრეირის (1990:5) აზრით, სოციალური მუშაკი არ არის ნეიტრალური აგენტი, არც პრაქტიკაში და არც ქმედებაში“. ამიტომ, მაკკორმიკის (1970) აზრით, ადვოკატობა წარუმატებელთა მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის თავდაუზოგავი შრომაა და სოციალური მუშაკი ვერ იქნება ნეიტრალური.

პოლიტიკისა და პრაქტიკის დაკავშირების უნარის მქონე – დევისმა (1993) ბრძანა, რომ ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში ორმაგ ორიენტაციას მოითხოვს: პოლიტიკა და პრაქტიკა. რადგან ბენეფიციართა და თავად პროფესიონალების ცხოვრებაზე მუდმივად ახდენს ზემოქმედებას სახელმწიფო თუ ორგანიზაციული პოლიტიკა, სოციალური სამუშაოს ინტერვენცია უნდა მოიცავდეს ცვლილებას როგორც პოლიტიკის, ისე სისტემისა და ბენეფიციარის დონეზე. საზოგადოებისა თუ თემის ზემოქმედებას ბენეფიციარზე პირველ რიგში კლინიკური სოციალური მუშაკები აღმოაჩენენ, რადგან სწორედ ისინი დგანან „წინა ხაზზე“. ბენეფიციარის დაუყონებლივი საჭიროების დაკმაყოფილება კი არ არის საკმარისი, როცა ამ საჭიროების გამომწვევი მიზეზები აღმოუფხვრელია.

მომთმენი და იმედიანი – ფრეირმა (1990) ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში აღწერა, როგორც „მოუთმენელი მოთმინება“. არც მოთმინება და არც მოუთმენლობა არ არის საკმარისი ადამიანის საჭიროების დაკმაყოფილებისათვის. თუ ჩვენ მხოლოდ მომთმენნი ვიქნებით, ქმედების დრო არასოდეს დადგება; თუ ჩვენ მუდამ მოუთმენლები ვიქნებით, ჩვენ შესაძლოა ისტორიული რეალობები უგულვებლევყოთ და შესაძლებლობის რეალობა გაგვისხლტეს. ამიტომაც, სოციალურმა მუშაკებმა უნდა მისდიონ „მოუთმენელი მოთმინების“ სტრატეგიას, რადგანაც მას აქვს წარმატების მეტი შანსი ჩვენს რთულ სამყაროში. ის ასევე რეალისტურ იმედს უსახავს როგორც ბენეფიციარს, ასევე სოციალურ მუშაკს. არსებული პრობლემებისადმი ადეკვატური რეაგირების სურვილი სოციალურ მუშაკს პრობლემის გადაჭრისათვის ბრძოლას ავალდებულებს. სოციალური მუშაკები მომსახურების მიმღებებს იმედს უსახავენ როგორც მოკლე, ასევე გრძელ ვადაში სწორედ შეუდრეკელი აქტივიზმით.

ადამიანის გაძლიერებაზე ორიენტირებული – სოციალური სამუშაო სცილდება ბენეფიციარის საუკეთესო ინტერესისაკენ მიმართული დახმარების პატერნალისტურ ფორმას. ადვოკატობა სოციალურ სამუშაოში გულისხმობს ბენეფიციარისათვის პრობლემის გადაჭრისაკენ მიმართული ძალისხმევის გაძლიერებას და ლიდერობის რაც შეიძლება მალე გადაცემას. სოციალური მუშაკები ბენეფიციარის კომპეტენტურობის განცდის გაძლიერების მიზნით ასწავლიან, არწმუნებენ და ამხნევენ მას, რომ თავად შესძლოს მონაწილეობა მიიღოს მიმდინარე პროცესებში. პერლმანი და ედვარდსი (1982) ადვოკატს

სოციალურ სამუშაოში ახასიათებს, როგორც პირს, რომელიც პატივს სცემს, მხარს უჭერს, იყენებს და იცავს მონაწილეთა ინიციატივას და ჯგუფის ავტონომიას.

კომუნიკაციის უნარი

კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისება, რაც არა მხოლოდ სოციალურ მუშაკს, არამედ ყველა უფლება დამცავს უნდა ჰქონდეს არის კომუნიკაციისა და პრეზენტაციის უნარი.

რა არის კომუნიკაცია? კომუნიკაცია გარკვეულწილად გამგზავნის მიერ მიმღებზე ზეგავლენის მოხდენის პროცესია. კომუნიკაციის პროცესი მრავალი კომპონენტისაგან შედგება. წარმოგიდგინოთ, მაგალითად „ლასველის ფორმულას“, რომლის მიხედვითაც კომუნიკაცია შემდეგი კომპონენტებისაგან შედგება:

- ვინ ამბობს;
- რას ამბობს;
- ვის ეუბნება;
- რა საშუალებით;
- რა განზრახვით;
- რა ეფექტით.

კომუნიკაციის რამდენიმე ფორმა არსებობს: სიმეტრიული ან ასიმეტრიული, უნებლიე ან ნებელობითი, ვერბალური ან არავერბალური. მოდით თითოეული ცალ-ცალკე განვიხილოთ:

სიმეტრიულია კომუნიკაცია, რომელიც მასში ჩართვის თანაბარ შესაძლებლობას აძლევს კომუნიკაციის მონაწილეებს, მაგალითად, მეგობრების, კოლეგების ან ოჯახის წევრების საუბარი. ასიმეტრიულია კომუნიკაცია, როდესაც კომუნიკაციის პროცესში მონაწილე მხარეებს არათანაბარი მონაწილეობის საშუალება აქვთ, მაგალითად ლექცია, სატელევიზიო გადაცემა და ა.შ.

უნებლიეა კომუნიკაცია, როდესაც მონაწილეებს არ აქვთ გადანყვეტილი, მაგრამ მაინც უნებთ კომუნიკაცია, მაგალითად ავტობუსში, თვითმფრინავში და ა.შ. ნებელობითია კომუნიკაცია, როდესაც მონაწილეები საკუთარი სურვილით ამყარებენ კომუნიკაციას.

ვერბალური კომუნიკაცია მეტად სტრუქტურირებულია ვიდრე არავერბალური. მას მკაფიოდ გამოხატული დასაწყისი და დასასრული აქვს. არავერბალური კომუნიკაციისას არ ვსაუბრობთ, მაგრამ ის გარკვეულწილად მართავს კომუნიკაციის მიმდინარეობას. არავერბალური კომუნიკაცია იქამდე გრძელდება, სანამ მონაწილეები ერთმანეთის მხედველობის არეში არ-

იან. პიროვნების შესახებ გარკვეულ ინფორმაციას გვანვდის არა მარტო მისი საუბარი, არამედ მისი გარეგნობაც, ჩაცმულობაც და სხეულის მოძრაობაც.

სოციალური ადვოკატობისას სასურველია ნებელობით ვერბალურ კომუნიკაციას მივალწიოთ. თუმცა ეს ხშირად თითქოს შეუძლებელია. თუ ეს არ არის შესაძლებელი ჩვენ ყველა ფორმა უნდა გამოვიყენოთ მათთან კომუნიკაციისათვის, ვისთან ურთიერთობაც ჩვენი დაცვის ქვეშ მყოფ პირთა ან საკითხთა განხილვისათვის გვჭირდება.

გვახსოვდეს, რომ კომუნიკაცია მხოლოდ მაშინაა წარმატებული თუ მონაწილეების აზრთა გაცვლა-გამოცვლის საშუალება და ფორმა ერთნაირი ან მსგავსია. მსმენელის მიერ სიტუაციის გაგება მუდამ კონტექსტის გათვალისწინებით უნდა მიმდინარეობდეს, რადგან იგი გაგების პროცესზე ზეგავლენას ახდენს. ამიტომ მნიშვნელოვანია რას და რა მიზნით ვეუბნებით მოსაუბრეს, რისი მიღწევა გვსურს.

ადვოკატობა მოითხოვს უამრავ შეხვედრებს, საჯარო დისკუსიებსა და გამოსვლებს. ამიტომ მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ იმ საკითხის ზედმიწევნით ცოდნა, რაზეც უნდა ვისაუბროთ, არამედ იმის ცოდნაც როგორ უნდა წარვადგინოთ ის, რომ უფრო მისაღები და საინტერესო ვიყოთ მსმენელისათვის. რადგან დროს ვხარჯავთ შეხვედრაზე ე.ი. მონაწილეთა მომხრეებად ჩამოყალიბება ან სულ მცირე მათი ინფორმირება გვსურს საკითხის შესახებ. ამიტომაც, მოდით პრეზენტაციის ტექნიკებს გავეცნოთ.

პრეზენტაციის უნარი

ნებისმიერი პრეზენტაციის მიზანს აუდიტორიის დარწმუნება და მოტივაცია წარმოადგენს იმ საკითხის სასარგებლოდ, რასაც ვლობირებთ. საკუთარი თავისა და სათქმელის ჯეროვნად წარდგენის გარეშე კი ჩვენი გრძნობების, დამოკიდებულებებისა და შეხედულებების გადაცემა მსმენელისათვის ძნელია. პრეზენტაციაზე მუშაობა შემდეგ ფაზებს მოიცავს:

- მომზადება;
- წარმართვა;
- შედეგების დამუშავება.

პრეზენტაციის შინაარსი კი მოიცავს:

- შესავალს;
- ძირითად ნაწილს;
- დასასრულს.

პრეზენტაცია მისაღმებით უნდა დავინყოთ. მისაღმების შემდეგ, შესავალ ნაწილში მსმენელს უნდა გავაცნოთ პრეზენტაციის მიზნები, თემატიკა და მიზანი. ასევე, აუცილებელია მსმენელს მოვახსენოთ პრეზენტაციის მიმდინარეობის გეგმა. ეს მათ არა მარტო ინფორმირებულ და მომზადებულ მსმენელებად აქცევს, არამედ მათ მიერ ჩვენი პრეზენტაციისათვის დახარჯული დროის გამო მათ მიმართ ჩვენს ანგარიშვალდებულებას გამოხატავს. მათ უნდა იცოდნენ როგორ არის დაგეგმილი ის დრო, რაც მათ ჩვენ დაგვითმეს.

აღბათ თავადაც გამოგიცდიათ, რომ რაგინდ საინტერესო თემაც არ უნდა იყოს მხოლოდ პასიური მსმენელის როლში ყოფნა დიდი ხნით ძნელია და აღქმის ხარისხსაც ამცირებს. ამიტომ კარგი პრეზენტატორი პრეზენტაციის დასაწყისშივე მონაწილეების მოტივირებას ცდილობს თემის ირგვლივ. ამის მიღწევა კი შესაძლებელია კითხვების დასმით, ინტერესის გაჩენით, პირადი სარგებლის აღნიშვნით, პროვოცირებით.

ამის შემდეგ გადავდივართ პრეზენტაციის ძირითად ნაწილზე. ეს ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილია. ამ დროს მსმენელთათვის თემის სისტემურად გადაცემა ხორციელდება. ამ ნაწილის დასასრულს აუცილებელია ძირითადი საკითხების დაჯამება.

დასასრულსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ის ყველაზე უფრო შთამბეჭდავია. თუ დასაწყისში თქვენ მსმენელის ყურადღების მოპოვების მიზნით მათ „განაწყენებას“ ერიდებოდით, დასასრულს შეგიძლიათ „გააბრაზოთ“ კიდევ ისინი. ამ დაპირისპირების შედეგად კი მათ მიანდოთ დასკვნების გაკეთება. თუ „მომხრეთა“ წინაშე წარადგენთ თემას, მაშინ რაც შეიძლება ანალიტიკური პრეზენტაცია უნდა იყოს, რადგან მსმენელის „მომხრეებად“ გარდაქმნაზე დროის დაკარგვა აღარ არის საჭირო. ეს დრო შეგიძლიათ საკითხში ჩაღრმავებას დაუთმოთ.

პრეზენტაციის წარმართვისას დიდი მნიშვნელობა აქვს თქვენს გარეგნობასაც, ჩაცმულობასაც, მეტყველებასაც და ჯესტიკულაციასაც. მოდით თითოეული ცალ-ცალკე განვიხილოთ.

ჩვენი შინაგანი განწყობა და გარეგნობა ხშირაც ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია. გამოდის, რომ როგორც გამოიყურებით, ისეთივე იქნება თქვენი პრეზენტაციაც. გარეგნულ სახეს განსაზღვრავს აუდიტორია, რომელსაც ვხვდებით. მაგალითად, თუ სერიოზულ საკითხთან დაკავშირებით ვხვდებით მსმენელს ფორმალურ ვითარებაში, ამ გარემოსთან არ იქნება თავსებადი მძიმე მაკიაჟით ან მოუწესრიგებელი თმის ვარცხნილობით, გადატვირთული სამკაულებით ან ნაბახუსევი იერით გამოცხადება. ასეთ შეხვედრაზე სასურველია მსუბუქი მაკიაჟით და კლასიკური ვარცხნილობით გამოვცხადდეთ.

აღბათ არაერთხელ ყოფილხართ მდომარეობაში, როდესაც ძალიან ლამაზად და მოდურად გაცვიათ, მაგრამ თავს უხერხულად გრძნობთ. არის სიტუაციები, როცა ეს უხერხულობა მოთმენად ღირს, მაგრამ ჩვენს შემთხვევაში ეს ასე არ

არის. თქვენ სათქმელზე ორიენტირებული უნდა იყოთ და ამ დროს თუ იმაზე ფიქრობთ ხომ არ გიჩანთ გარდევული მაისური, ან გამოკვეთილი ხომ არ არის თქვენი სხეულის სხვადასხვა ნაწილები, ან გიჭერთ ფეხსაცმელი, რაც შემანუხებელი დისკომპორტია და ა.შ. თქვენს სათქმელზე ფიქრს ამ დისკომფორტთან გამკლავებისთვის დახარჯული ძალისხმევა ასუსტებს და შესაძლოა ისეთი შთამბეჭდავი ვეღარ აღმოჩნდეთ. ამავე დროს ტანსაცმელი პრეზენტაციის მიზანს უნდა შეეფერებოდეს. თუ მაგალითად, პარლამენტში უნდა წარადგინოთ პროექტი და თქვენ გახეხილ ჯინსებსა და გამჭვირვალე მაისურში მიველინებით მსმენელს, თავიდანვე გაგიჭირდებათ მსმენელის ყურადღების მობილიზება. როგორი საინტერესოც არ უნდა იყოს სათქმელი, აუდიტორიაში ცოტა თუ აღმოჩნდება ისეთი, ვიზეც სტერეოტიპული წარმოდგენები არ მოქმედებს. ამიტომ, თავიდანვე დაკარგავთ მსმენელთა გარკვეულ ნაწილს.

პრეზენტაციისას დიდი მნიშვნელობა აქვს მხედველობით კონტაქტს. ის თქვენი დავდაჯერებულობის დემონსტრირებაა. ეს კი სანდო ატმოსფეროს შექმნას უწყობს ხელს. საჭიროა აუდიტორიას თანაბრად გაუწინაწილოთ ჩვენი მზერა. ამას ვი უხერხულობაც ახლავს ზოგჯერ, რადგან ყველა ერთნაირი ინტერესით ან სიმპათიით სახეზე არ გვისმენს. ხშირად ძალიან უკმაყოფილო ან უნდობლობით განმსჭვალულ სახეებსაც ვიხილავთ. რა გინდ თავში დარწმუნებულებიც არ უნდა ვიყოთ, მაინც მოქმედებს ასეთი უარყოფითი განწყობა ჩვენზე და შესაბამისად ჩვენს სათქმელზეც. ამიტომ, განსაკუთრებით კი თუ დამწყები პრეზენტატორი ხართ (რადგან თანდათან ამ უხერხულობების დაძლევის ტექნიკას თავად გამოიმუშავებთ), შეარჩიეთ აუდიტორიაში „დადებითი პიროვნება“, რომელიც გაგამხნევებთ პრეზენტაციისას. როცა აუდიტორიას თვალს არიდებთ, მათ შეიძლება ისეთი წარმოდგენა შეექმნათ, რომ ან არ ხართ დარწმუნებული იმაში, რასაც ამბობთ; ან პატივისცემით არ ხართ განმსჭვალული აუდიტორიისადმი; ან ზედმეტად კონცენტრირებული ხართ სათქმელზე და სწორედ ახლა ფიქრობთ რა უნდა თქვათ შემდგომ.

პრეზენტაციისას დიდი მნიშვნელობა აქვს თქვენს ხმას და საუბრის ტემპსაც. აღბათ შეგიძინევიათ კიდევ, რომ ზოგიერთ ადამიანს უფრო მეტი ინტერესით უსმენთ ვიდრე სხვას, განურჩევლად იმისა, რას ლაპარაკობს. მოახდინეთ ხმის პროექტირება. ცვალებით საუბრის სისწრაფე და ტონი, რაც არსებითი პუნქტების გამოკვეთის საშუალებას მოგცემთ და საუბარიც ნაკლებ მონოტონური და მოსაწყენი იქნება.

დიდი მნიშვნელობა აქვს პრეზენტაციის ენას. ის დიდწილად განაპირობებს მსმენელთა ინტერესს. ისაუბრეთ მარტივი ენით, რომ ყველასათვის გასაგები იყოს სათქმელი. თუ რაიმე ტერმინი დაგავიწყდათ, შეეცადეთ ის ახსნათ სხვა სიტყვებით, ამის გამო ნუ შეაყოვნებთ სათქმელს. არ შეეცადოთ დავიწყებული სიტყვის შესვლით შეცვლას.

დიდი მნიშვნელობა აქვს ჟესტების ენასაც. პრეზენტაციისას ხელები თქვენსა და მსმენელს შორის დამაკავშირებელი საშუალებაა. ის ასევე თქვენი შინაგანი შფოთის შენიღბვის საშუალებაა. შეეცადეთ ძალიან არ გადატვირთოთ საუბარი ჟესტებით. უხერხულობის შესანიღბად ნურც ჯიბეში ჩაიყოფთ ხელებს, რადგან ეს უპატივცემულობად აღიქმება ადამიანების მიერ. ასევე აკონტროლეთ ხელებით რაიმე საგნის ან თქვენივე ტანსაცმლის ღილების ან რაიმე სხვა აქსესუარის წვალება.

დიდი მნიშვნელობა აქვს ხელების ადგილმდებარეობას. მაგალითად, თუ ხელები წელის ხაზს ქვემოთაა ეს უარყოფით გავლენას ახდენს, ხოლო თუ მკერდის ხაზს ზემოთ დადებითს, ხოლო წელის ხაზსა და მკერდს შორის ნეიტრალური გავლენის მქონეა. ეს თითქოს წვრილმანებია, მაგრამ ეს წვრილმანები საბოლოო ჯამში დიდ ზეგავლენას ახდენს მსმენელზე. ამიტომ მათი გათვალისწინება თქვენი პრეზენტაციის წარმატების საწინდარია.

გვახსოვდეს, ადამიანი ნაკითხულის 10 პროცენტს იმახსოვრებს, მოსმენილის 20 პროცენტს, ერთდროულად ნანახისა და მოსმენილის 33 პროცენტს, ხოლო თავად გაკეთებულის 70 პროცენტს. ამიტომ შევეცადოთ მაქსიმალურად ინტერაქტიული პრეზენტაცია გავმართოთ.

თუ წერილობით ადვოკატობას ვიყენებთ, აუცილებელია სათქმელი რაც შეიძლება მოკლედ ჩამოვაყალიბოთ. ერთ საკითხთან დაკავშირებული წერილი 1 გვერდს არ უნდა აღემატებოდეს. მართალია მოკლედ თქმა მეტ დროს მოითხოვს, ვიდრე ვრცლად, მაგრამ ზრდის ალბათობას, რომ წაიკითხავენ. ეს კი დროის დახარჯვად ღირს.

სოციალური ადვოკატის როლის შესრულებისათვის ხელის შემშლელი ფაქტორები

მოდით განვიხილოთ რა ხელის შემშლელი ფაქტორები დომინირებენ ადვოკატის როლის შესრულებისას სოციალურ სამუშაოში? შნაიდერისა და ლესტერის აზრით (2001), ესენია:

მომსახურების როლით პრეოკუპაცია – ბოლო ხანებში სოციალურ სამუშაოში გამოიკვეთა უშუალო პრაქტიკის მინოდების უპირატესობა. გარე პოლიტიკაზე ზემოქმედების ნაცვლად, სოციალური სამუშაოს სააგენტოები და მათში დასაქმებული სოციალური მუშაკები თავიანთ ენერჯიას უშუალო პრაქტიკის განხორციელებას ახმარენ.

მენეჯერული მოსაზრებები – ბიუჯეტთან დაკავშირებული პრობლემების, ყოველდღიური სამუშაო პროცედურების, ორგანიზაციული ნორმების, პოლიტიკის, და დაუსრულებელი შემცირებების ფონზე, სოციალური სამუშაო ნაკარ-

ნახევია დე ფაქტო მენეჯერების და არა პროფესიონალების შეხედულებებით. ქმედითობა ეფექტიანობაზე მაღლა დგას.

პროფესიული ნორმებისა და სტანდარტების ნაკლებობა – ადვოკატობის სფერო არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული და მისი განმარტებებიც მრავალნაირი და დამაბნეველია. მცირე ხილვადი და ლეგიტიმური პროფესიული ნორმები და სტანდარტები ართულებენ სოციალური მუშაკის ქმედების ადვოკატობად რანჟირებას.

დასაქმების პირობები – სოციალურ მუშაკთა დასაქმების პირობები აფერხებს მათ მიერ ადვოკატობის როლის რეალიზებას. მათ ჩვეულებრივ მასპინძლობს გარემო, სადაც წესები სამედიცინო პერსონალის ან სამართალ დამცავების მიერაა შემუშავებული (მაგალითად ჯანდაცვის ობიექტებზე ან სასჯელ აღსრულების ან პრობაციის სისტემაში). ეს წესები კი ვრცელდება სოციალურ სამსახურზეც და ხშირად სოციალური სამუშაოს ღირებულებების გვერდის ავლას მოითხოვს. ასეთ გარემოში სოციალური მუშაკების უნარი აწარმოონ ადვოკატობა შეზღუდულია. ასეთ გარემოში სოციალურ მუშაკს უწევს კომპრომისებზე წასვლა ბენეფიციარისა და დამსაქმებელი სააგენტოს პრიორიტეტებს შორის.

ადვოკატობის, როგორც კონფრონტაციის გააზრება – ადვოკატობა ხშირადაა გააზრებული, როგორც კონფრონტაცია და ამიტომაც სხვა პროფესიის წარმომადგენლებთან თუ სააგენტოებთან ურთიერთობების დაფუჭებისა და/ან სამსახურის დაკარგვის რისკის წინაშე აყენებს სოციალურ მუშაკს. არსებობს სოციალური ქმედებისა და ადვოკატობის დავების სტრატეგიასთან, ნორმის სტრატეგიასთან და ნორმის დარღვევის სტრატეგიასთან გათანაბრების ტენდენცია. სტრატეგიის არჩევით იქმნით პროფესიულ პორტრეტს.

ბენეფიციარის საჭიროებებში დაურწმუნებლობა – ბენეფიციარის სიტუაციაში გაურკვეველობა სოციალურ მუშაკს ხშირად უკარგავს ადვოკატობის სურვილს. ბენეფიციარის დამაბნეველი, ზოგჯერ პროვოკაციული საქციელი ბუნდოვანს ხდის მის საჭიროებებს და სოციალურ მუშაკს ეფექტიანი ადვოკატობის პრაქტიკის განხორციელების საშუალებას არ აძლევს.

პროფესიონალიზმთან დაკავშირებული პრობლემები – ისტორიულად სოციალური მუშაკები აღიარებისა და დაფასების მაძიებლები არიან. ამ სურვილს ხშირად პროფესიული გამბედაობა ეწირება მსხვერპლად, რადგან ის სოციალურ მუშაკებს ბოჭავს „რესპექტაბელური“ პროფესიის ნორმების მიღმა რაიმე ქმედების განხორციელებაში.

სტატუსის დაკარგვის შიში – რადგან სოციალური მუშაკების ბენეფიციარები ხშირად არიან დაბალი სოციალური ფენის წარმომადგენლები ან ამ საზოგადოებისათვის მიუღებელი ან საზოგადოების მხრიდან დაუფასებელი ან უპატივცემულო მოპყრობის „ღირსნი“, შესაბამისად მათი სტატუსი კითხვის ნიშნის ქვეშაა. ზოგიერთი სოციალური მუშაკი ერიდება მათ ადვოკატობას მათი სტატუსის ბენეფიციარების სტატუსთან გათანაბრების შიშით.

სხვა შიშები – ზოგიერთი სოციალური მუშაკი ერიდება პოლიტიკურ ქმედებებში ჩართვას, ან მას მედიის ყურადღების ცენტრში და სახალხო განხილვების სუბიექტად ყოფნას. ზოგიც ერიდება ლეგალურ სასამართლო პროცესებში მონაწილეობას, რაც ხშირად ადვოკატობის თანმხლებია. ზოგიერთნი კი კოლეგებთან დაპირისპირებას არიდებენ თავს. ბევრსაც სამუშაოდან დათხოვნის რისკი აფერხებს.

ტრენინგისა და განათლების ნაკლებობა – სოციალური სამუშაოს განათლების სისტემაში სულ უფრო შემცირდა ადვოკატობის ტექნიკის სწავლება. ადვოკატობის პრაქტიკა თითქმის აღარ ფიგურირებს სოციალური სამუშაოს კურიკულუმში. სოციალური სამუშაოს პროფესიული განათლება და პრაქტიკა დაპირისპირების ორიენტაციას ერიდება და კონსენსუსის ორიენტაციის ლეგიტიმაციისაკენ იხრება. მცირდება ასევე პოლიტიკური შინაარსის მქონე მასალის შემცველობა სოციალური სამუშაოს კურსებში, უშუალო პრაქტიკის ინტერვენციის მეთოდისაკენ აშკარა გადახრის ფონზე.

ინტერვენციის სტრატეგიის არაპოპულარობა – ერთ-ერთი ბარიერია ასევე სოციალურ სფეროში სახელმწიფო ინტერვენციის არა-პოპულარობა. ბევრი მოქალაქისა თუ სფეროს ექსპერტის აზრით, სახელმწიფო კეთილდღეობის პოლიტიკა არ არის ეფექტიანი, არ არის სამართლიანობის პრინციპებზე დაფუძნებული და არ ემსახურება შემოსავლების სამართლიან გადანაწილებას.

ადვოკატობის არსის გაუაზრებლობა – ხშირად ადვოკატობის არსი გაუაზრებელია. ადვოკატობა არის საქმიანობა, რომელიც მოითხოვს მოთმინებას, შეუდრეკელობას, გრძელ ვადიან თავდადებას, ენერგიას, მხარდაჭერას, კვლევას, პოლიტიკურ უნარ-ჩვევებს, ცოდნას სახელისუფლო მოწყობის შესახებ, ანალიზის უნარს. ზოგჯერ კომპრომისზე წასვლაცაა საჭირო. ადვოკატობით ხშირად შეუძლებელია საკითხის სწრაფი მოგვარება. ეს უნარები კი არ არის სოციალურ მუშაკთა უმრავლესობისათვის ხელმიუწვდომელი. თანაც, ისინი განვითარებასაც ადვილად ექვემდებარებიან.

სოციალური ადვოკატობის საასპარეზო სივრცე

სად აწარმოებენ სოციალური მუშაკები ადვოკატობას? ტექნოლოგიურმა წინსვლამ ადვოკატობასაც გაუფართოვა ასპარეზი. ინტერნეტის განვითარებამ გააფართოვა ადვოკატურისათვის ასპარეზი. პირისპირ შეხვედრების აუცილებლობა ჩაანაცვლა ელექტრონულ სივრცეში კომუნიკაციის შესაძლებლობამ. რაზეც ადრე იხარჯებოდა დრო, ეხლა შესაძლებელია ის რაოდენობის ზრდასა და ხარისხის დახვეწას მოვახმაროთ. ინტერნეტი გასაოცარი საშუალებაა სასიკეთო ცვლილებების განსახორციელებლად. მისი საშუალებით არა მარტო ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლაა შესაძლებელი, არამედ კოალიციების შექმნაც. შესაძლებელი გახდა სატელეფონო კონფერენციების მოწყობაც. ეს ინ-

ფორმაციისა და მხარდაჭერის მოპოვების შანსს ზრდის სხვადასხვა საადვოკატო პროექტებისათვის, კვლევის ჩატარებისათვის, პრობლემების გადაჭრაში სხვათა მონაწილეობის მოპოვებისათვის. ამიტომ პრაქტიკოსებს სჭირდებათ ტექნოლოგიური პროგრესის ფეხდაფეხ სიარული. კასტელისის თქმით, ახალი ტექნოლოგიების საშუალებით, სხვადასხვა ერების და კულტურების გამაერთიანებელი ახალი ქსელების/კავშირების ჩამოყალიბება ქმნის მეოთხე სამყაროს. ეს კი უცილობლად გააჩენს ბევრ „შავ ხვრელს“ (ტერმინი კასტელისისაა), ანუ უფლებანართმეულ ადამიანებს, რომლებსაც არ შეუძლიათ ამ ახალ ქსელში ჩართვა. ამიტომ სოციალურმა მუშაკებმა უნდა იზრუნონ ციფრული დაყოფის აღკვეთაზე. ისინი უნდა შეეცადონ სხვაობის შემცირებას იმ ადამიანებს შორის, ვისთვისაც ხელმისაწვდომია ტექნოლოგიური მონაპოვრები და ვისთვისაც ეს ჯერ კიდევ ხელმიუწვდომელია.

შეფასება სოციალურ ადვოკატობაში

როგორ შევასწავლოთ ჩვენი ადვოკატობის ძალისხმევა? და რაში გვჭირდება შეფასება? ეფექტიანი სოციალური სამუშაო გულისხმობს საადვოკატო ძალისხმევის სარგებლიანობისა და მიღწევების რეგულარულ შეფასებას. გვჭირდება ვიცოდეთ რამდენად მივალწიეთ დაგეგმილ მიზანს, რამდენად ეფექტიანი იყო გუნდური მუშაობა. თუ წარუმატებელი იყო რა არის ამის მიზეზი. კმაყოფილები დარჩნენ თუ არა დაცვის სუბიექტები. ამ კითხვებზე პასუხები დაგვეხმარება გავიაზროთ ჩვენი ძლიერი და სუსტი მხარეები, გავზომოთ ჩვენი მიღწევები წარმატების ინდიკატორებთან მიმართებაში, გავიაზროთ რა არის შესაცვლელი.

როგორ დავინყოთ შეფასება? შეფასება უნდა დავინყოთ იმის განსაზღვრით თუ რისი შეფასება გვსურს. ჩვეულებრივ, პროგრამის ან ინიციატივის დასაწყისშივე ჩამოვყალიბებთ მიზნის მისაღწევად საჭირო გავზომვად ამოცანებს რასთან მიმართებაშიც გავზომავთ ჩვენს ქმედებებს პროექტის ან ინიციატივის განმავლობაშიც და დასრულებისასაც.

ალტმანის (1994) მიხედვით, სოციალური სამუშაოს ადვოკატობის შეფასება სამგვარად შეიძლება:

- პროცესის გაზომვით;
- შედეგის გაზომვით და
- ზეგავლენის გაზომვით.

მოდით თითოეული ცალ-ცალკე განვიხილოთ:

პროცესის გაზომვა. პროცესზე ორიენტირებული ამოცანები ზომავენ რამდენად კარგად განხორციელდა ადვოკატობის პროცესი. რამდენად სწორად

წარმართა იგი? საკმარისი იყო თუ არა დაგეგმილი რესურსის გამოყენება? ეფექტიანი იყო კომუნიკაცია? ჰქონდა თუ არა მას საზოგადოების მხარდაჭერა? ადეკვატური იყო ხელმძღვანელობა? სხვა ჯგუფებმა თუ გაგინათ მხარდაჭერა? რა ხდებოდა კრიტიკული მოვლენებისას?

შედეგის გაზომვა. შედეგებზე ორიენტირებული ამოცანები ზომავენ რამდენად მიაღწია ადვოკატობის მცდელობამ სპეციფიკურ მიზნებს. ეს ჩვეულებრივ კონკრეტული და რაოდენობრივი მონაცემებია:

- *მინოდებული მომსახურებების ტიპი და სიხშირე. რამდენი შეხვედრა ჩატარდა? რამდენი ახალი მომსახურებაა ახლა ხელმისაწვდომი?*
- *საზოგადოების ან ჯგუფის ქმედებები. რამდენი გაფიცვა მოეწყო? რამდენი ადამიანი მონაწილეობდა ფორუმში? რამდენი მიტინგი გაიმართა ლიდერების მიერ?*
- *ცვლილებები პროგრამაში. განხორციელდა ცვლილებები პოლიტიკაში და/ან კანონმდებლობაში? დაინერგა ახალი მომსახურებები?*
- *ხელმისაწვდომობა მომსახურებებზე. უფრო მეტ ბენეფიციარს მოემსახურეთ? რა იყო ბარიერები?*
- *მიღწეულ შედეგთა რაოდენობა. პროგრამის ან ინიციატივის შედეგების გადახედვა და პროგრესის ჩანაწერების გაკეთება.*

ზეგავლენის გაზომვა. ზეგავლენის გაზომვაზე ორიენტირებული ამოცანები ზომავენ რამდენად განხორციელდა ადვოკატობის შედეგად რეალური ცვლილებები. ამ შედეგების გაზომვა კი საბაზისო მონაცემებზე დაყრდნობითაა შესაძლებელი, რაც პროგრამის ან ინიციატივის დაწყებამდე უნდა შეგროვდეს.

შეფასების პროცესისთვის მნიშვნელოვანია საინფორმაციო ბაზის შექმნა, რაც გულისხმობს როგორც მონაცემების, კვლევის, აქტუალური ინფორმაციის ანკეტირებას, ასევე შეხვედრების ოქმების, ცნობილი და გავლენიანი ადამიანების მოსაზრებების დაფიქსირებას. დიდი მნიშვნელობა აქვს მომსახურებების მიმღებთა კმაყოფილების თუ საჩივრების ჩანერას.

დამოკიდებულება შეცდომებისადმი

შეფასებისას რეალურად ხდება მთავარი: ჩვენ ვაანალიზებთ ჩვენს შეცდომებს. იმის მიხედვით თუ რა დამოკიდებულება გვაქვს შეცდომებისადმი შეგვიძლია ის ავირიდოთ ან ისევ დავუშვათ.

როგორია თქვენი დამოკიდებულება შეცდომებისადმი? ალბათ ყველა ვთანხმდებით იმაზე, რომ ის აუცილებლად მოგვივა როდესმე. ეს განსაკუთრებით მართალია ჩვენი პროფესიის წარმომადგენელთათვის, რადგან საქმე გვაქვს

მუდმივ ცვალებად გარემოსთან, განსხვავებული მოცემულობის ადამიანებთან სხვადასხვაგვარი პრობლემებით, მათ განსხვავებულ დამოკიდებულებებთან ამ პრობლემებისადმი და განსხვავებულ შესაძლებლობებთან მათი გადაჭრისათვის. ამიტომ მთავარია ჩვენ ვიცოდეთ არა მარტო ის, თუ როგორ უნდა ავიცილოთ შეცდომა, არამედ ისიც, თუ როგორ უნდა მოვიქცეთ როცა მას დავუშვებთ.

გვახსოვდეს, რომ ჩვენს შეცდომებში სხვა არ უნდა დავადანაშაულოთ. შეცდომის გამო მიზანს არ უნდა დავშორდეთ. როგორც ზევით ვთქვით, სწრაფად ცვლილებების მიღწევა შეუძლებელია, და ისიც შეუძლებელია, რომ წარმატებას შეუცდომლად მივალნიოთ მუდამ. შეცდომა ახალი გამოსავლის ძიების დასაწყისია და ის ქმედების დასასრულს კი არ წარმოადგენს, არამედ მიზნისაკენ მიმავალი ახალი გზების გააზრების დასაბამია.

პროფესიულ სირთულეებთან გამკლავების გზები

დგება დრო ჩავფიქრდეთ იმაზე, თუ როგორ გადავჭრათ ჩვენს წინაშე არსებული პროფესიული დილემები. ძალიან სტრესულია გარემო, რომელშიც სოციალური მუშაკი მოღვაწეობს. განსაკუთრებით საქართველოში, სადაც იგი დგას რესურსების სიმწირის, საზოგადოების, მათ შორის დამქირავებლების მხრიდან პროფესიის შესახებ დაბალი ინფორმირებულობის პრობლემის წინაშე. ადამიანებს კი სურთ სასიკეთო ცვლილებები, მათ სჭირდებათ ამ ცვლილებისათვის დარაზმვა, კოორდინირება. ამ დილემების გადასაჭრელად შერმანი და ვენოკური (1983) შემდეგ გამოსავალს გვთავაზობენ:

გადანვა და პროფესიის/სამუშაო ადგილის მიტოვება; იმედგაცრუებული სოციალური მუშაკისათვის ეს გამოსავალი სიტუაციის გარიდებისა და ახალი შესაძლებლობების წინაშე აღმოჩენას ნიშნავს. ცხოვრების ამ კონკრეტულ ეტაპზე ეს შესაძლოა მართლაც მართებული გადაწყვეტილებაა, თუმცა ამას დრო გვიჩვენებს. ზოგჯერ ორგანიზაციიდან წასვლა უკეთესი გამოსავალია, რადგან შესაძლოა იმ კონკრეტული ორგანიზაციის მანდატია პროფესიული ფასეულობების შემზღვეველი და შემლახავი. ეს კი არ ნიშნავს იმას, რომ პროფესიიდან წასვლაა საჭირო. აქ რასაკვირველია ადამიანის ბუნებაა გადამწყვეტი: მისი რისკის გაღების ხარისხი, მისი ბრძოლის, დღევანდელი სიტუაციისა და საკუთარი ძალების რეალისტურად შეფასების, მომავლის განჭვრეტის უნარი და ა.შ.

გადანვა, მაგრამ პროფესიაში/სამუშაო ადგილზე დარჩენა; ზოგიერთი პრაქტიკოსი გადანვის მიუხედავად არათუ არ იცვლის პროფესიას, არამედ სამუშაო ადგილზეც რჩება. ისინი თავს სისტემის მსხვერპლად, მასთან ბრძოლაში უუნაროდ გრძნობენ. ისინი ეგუებიან იმ ფაქტს, რომ არ აქვთ სიტუაციის კონტროლის ბერკეტი. ისინი ცდილობენ გააკეთონ მაქსიმალური ნებეფიციარ-

ისათვის, მაგრამ უგულბელყოფენ უფრო ფართო პრობლემებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი იღებენ ორგანიზაციულ ნორმებს და თმობენ ადვოკატობის ფუნქციას. ასეთ შემთხვევაში პროფესია „მონოდება“ აღარაა, ის „უბრალოდ სამუშაო“.

„ტუნელის“ ხედვის განვითარება; ხშირ შემთხვევაში, ისეთ სოციალურ მუშაკსაც კი, რომელიც არ არის ჯერ გადამწვარი, უვითარდება პრობლემისადმი ძალიან ვიწრო ხედვა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ეხმარება ბენეფიციარს ინდივიდუალურ დონეზე, მას არ შესწევს უნარი იბრძოლოს უფრო ფართო პლანში, უფრო ზოგადი პრობლემების მოგვარებისათვის ამკარად და დაუფარავად. ის ორგანიზაციაში რჩება, მაგრამ ის ორგანიზაციისა და თემის ცხოვრების მიღმაა. იგი ბენეფიციარზე ორიენტირებული რჩება და არ იბრძვის ცვლილებისათვის მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ. განსხვავება წინა გამოსავალთან შედარებით ისაა, რომ თუ წინა შემთხვევაში არსებობს ორგანიზაციასთან იდენტობის გრძნობა, ამ შემთხვევაში ის არ არსებობს.

ენერჯის სადმე სხვაგან მიმართვა; ზოგიერთი სოციალური მუშაკი აქტივისტი ხდება და უერთდება იმდენ ორგანიზაციასა და ჯგუფს, რამდენის საშუალებასაც დრო და ენერჯია აძლევს. სისტემური ცვლილების მიღწევას ისინი ნებისმიერი შესაძლო გზით ცდილობენ. ორგანიზაციისაგან განყენებული და დამოუკიდებელი პოზიციის გამო, ისინი არათანამშრომლობით და მოუმწიფებელ პროფესიონალებადაც კი მიიჩნევიან ხანდახან, თუმცა ეს მათ ცვლილებისათვის ბრძოლაში არ აფერხებს.

ცვლილების ინიცირება; ეს ცვლილებისათვის უფრო მობილიზებული ბრძოლაა, წინა გამოსავლისაგან განსხვავებით. სოციალური მუშაკები ერთიანდებიან კოლეგებთან, ბენეფიციარებთან და სხვა მოქალაქეებთან ერთად სისტემური ცვლილებისათვის საბრძოლველად. რეალურად განხორციელებად ცვლილებას სჭირდება სელექტიურობა, იმის აღიარება, რომ ყველა პრობლემა ერთდროულად მოგვარებადი არაა, და საჭიროა გონივრული არჩევნის გაკეთება. ამავე დროს არჩევანი გასაკეთებელია ცვლილების მიღწევის სტრატეგიისა და ტაქტიკის შესახებ. ყველა ცვლილება დროს მოითხოვს და ერთბაშად მიზანს ვერ აღწევს, ამიტომ ხშირად ნაბიჯ-ნაბიჯ სვლაა საჭირო. ხოლო ამ სვლის თანმიმდევრობა პრობლემის შესახებ ღრმა ცოდნასა და მისი მოგვარებისათვის გონივრულად დაგეგმილ ბრძოლას ითხოვს. ხშირად ეს სოციალური მუშაკები კოლეგებისაგან კრიტიკას იმსახურებენ ფართო პრობლემების მოგვარებისათვის ინდივიდუალური პრობლემების მსხვერპლად გაღების გამო.

აღბათ ხვდებით სულით მებრძოლი და უდრეკი პრაქტიკოსისათვის რომელი ვარიანტია შესაფერისი და რატომ.

ბოლოს კი მინდა პროფესიული ეგოიზმის კუთხითაც შევხედოთ ადვოკატობის საკითხს. ის მნიშვნელოვანია ყველა ჩვენთაგანისათვის, რადგან არა მხოლოდ მათი ინტერესების დაცვის საშუალებაა, ვიზეც გული შეგვტკივა,

არამედ ჩვენი საკუთარი ინტერესებისაც. ბევრი თქვენთაგანი ჩემი საყვარელი სტუდენტი ან კოლეგაა, ვისთანაც უკვე არა მხოლოდ კოლეგიალური, არამედ მეგობრული ურთიერთობაც მაქვს. ზოგიერთებთან ერთად დიდი ბრძოლებიც გამივლია, მოგებით თუ წაგებით. ისინი, კი ვისაც არ ვიცნობ დარწმუნებული ვარ, რომ ძალიან განსხვავებული შეხედულებებისა არ იქნებიან პროფესიული საკითხების მიმართ. ამიტომ ყველას მოგმართავთ, რომ მოდით ერთად დავძლიოთ უსუსურობისა და დაუცველობის შეგრძნება და ერთად შევებრძოლოთ არალოგიკურ და უსამართლო გადაწყვეტილებებს. გავერთიანდეთ სასიკეთო ცვლილებებისათვის და აღარ ვიგრძნოთ თავი დასტრესილად და დაუცველად.

სამართლიანი სისტემა ასარგებლებს არა მარტო ჩვენი მომსახურების მიმღებებს, არამედ ჩვენც. გამოდის, რომ ჩვენ ჩვენი თავისთვის ვლობირებთ. ადვოკატობით ჩვენს ხმას ადრესატამდე მივიტანთ და ამას გავაკეთებთ არა მარტო იმიტომ, რომ ეს არის ჩვენი პროფესიული ეთიკის საკითხი, არამედ იმიტომაც, რომ ეს არის სწორი გზა საზოგადოების სასიკეთოდ ქმედებისათვის, ამით ვზურნავთ არა მარტო სხვებზე, არამედ ჩვენს თავზეც.

XIV

**საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს
პერსპექტივის განვითარება**

საერთაშორისო სოციალური სამუშაოს პარსპექტივის განვითარება

პარან ლიონისა და სიუ ლორენის მიერ

[...]

დემოგრაფიის კავშირი სოციალურ საქმიანობასთან

სხვადასხვა ქვეყნისათვის საჭირო სოციალური სამუშაოს ფორმა, ნაწილობრივ იმით განისაზღვრება, თუ რამდენი ადამიანი ცხოვრობს ამ ქვეყანაში და როგორია საზოგადოებაში გენდერული ბალანსი და ასაკობრივი განაწილება. ის თუ როგორი ბალანსია საზოგადოების მოთხოვნებსა და რესურსების (წყლის, სახნავ-სათესი მიწის, საძოვრების, გაზისა და ნავთობის) მიწოდებას შორის მნიშვნელოვნად განაპირობებს, თუ როგორ პირობებში იცხოვრებს ხალხი. მსოფლიოს მოსახლეობის რაოდენობა და ზრდის ტემპი, ისევე, როგორც მოსახლეობის მატება ან კლება ცალკეულ ქვეყნებში, ქმნის სირთულეებს საერთაშორისო ორგანიზაციებისთვის და სახელმწიფოთა მთავრობებისთვის. გარდა ამისა, ეს ცვლილებები მოქმედებს ეკონომიკურ ზრდაზე ან სტაბილურობაზე.

მსოფლიოს მოსახლეობა 2008 წლის შუაში 6,7 მილიარდზე მეტი იყო, მაგრამ ეს რაოდენობა მნიშვნელოვანი ტემპით იზრდება (2007 წელს 1,188 პროცენტით გაიზარდა). მაგალითად, 1930 წლიდან 2000 წლამდე მსოფლიო მოსახლეობა 2 მილიარდიდან 6 მილიარდამდე გაიზარდა (CIA World Factbook, 2009). ახლახანს შემოღებული ერთი ბავშვის პოლიტიკის მიუხედავად, რომელიც მოსახლეობის ზრდის გაკონტროლებას ისახავს მიზნად, ჩინეთის მოსახლეობა ყველაზე დიდია და 1 მილიარდს აჭარბებს (1 330 044 544). 1,5 მილიარდი ადამიანი ცხოვრობს უაღრესად მჭიდროდ დასახლებულ ინდოსტანის ნახევარკუნძულზე. ამათგან უმრავლესობა ინდოეთში (1 147 995 904). შედარებით ნაკლები (153 546 896) ადამიანი ცხოვრობს, მაგრამ ძალიან მჭიდროდ ბანგლადეშსა და პაკისტანში (172 800 048). აგრეთვე ძალიან დიდი მოსახლეობა ჰყავს აშშ-ს (303 824 640), ბრაზილიას (196 342 592), რუსეთს (140 702 096), იაპონიას (127 288 416) და მექსიკას (109 955 400). ყველა ზემოჩამოთვლილ ქვეყანას სხვადასხვა ტერიტორია უკავია, აქვს განსხვავებული ბუნებრივი რესურსები და შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე. ზოგი მათგანი ძალიან მდიდარია (იაპონია და აშშ), ზოგი კი არც ისე (რუსეთი). უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ამ ქვეყანაში დიდია ზღვარი საზოგადოების ყველაზე მდიდარ და ყველაზე ღარიბ ფენებს შორის. ევროკავშირის ქვეყნების უმრავლესობა, ზემოხსენებული ქვეყნებისგან განსხვავებით, გეოგრაფიულად და დემოგრაფიულად უფრო მცირეა. აქ ყველაზე დიდი მოსახლეობა ჰყავთ გერმანიას (82 369 552), საფრანგეთს (64 059 792) და გაერთიანებულ სამეფოს (60 943 912). ხოლო ქვეყნების უმრავლესობის მოსახლეობა 10

მილიონზე ნაკლებია; მაგალითად, როგორც შვედეთის (9 045 389) და ირლანდიის (4 156 119) (CIA World Factbook, 2009).

მაგრამ მიუხედავად ყველაფრისა, ეს რიცხვები მხოლოდ ნაწილობრივ ინფორმაციას გვაწოდებენ. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია გენდერული თანაფარდობა. მსოფლიოს მასშტაბით ერთ ქალზე 101 მამაკაცი მოდის, მაგრამ ეს თანაფარდობა სხვადასხვა სხვადასხვა ქვეყანაში და ადამიანის სიცოცხლის სხვადასხვა ეტაპზე. ზოგიერთ ქვეყანას მაგალითად, არაბეთის გაერთიანებულ საამიროებსა და კუვეიტში 15-დან 49-წლამდე მოსახლეობაში ერთ ქალზე შესაბამისად 2,68 და 1,80 მამაკაცი მოდის (ასეთი მაჩვენებელი ნაწილობრივ შეიძლება აიხსნას იმიგრანტი მამაკაცების დიდი რაოდენობით). ხოლო დაბადებიდან 14 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში ჩინეთსა და ინდოეთში ერთ ქალზე შესაბამისად 1,13 და 1,10 მამაკაცი მოდის (აშშ-ს სტატისტიკის ბიურო, 2009). როგორც ირკვევა, ჩინეთსა და ინდოეთში ბავშვებში ბიჭებს ამჯობინებენ გოგონებს. პრესაში დროდადრო ნახავთ ჩვილი გოგონების მიტოვების, მოუვლელობის და მოკვლის ამბავსაც კი. იმ ქვეყნებში სადაც, ცოტა ხნის წინ სამოქალაქო ან მეზობელ ქვეყანასთან ომი იყო და ბევრი მამრობითი სქესის მოქალაქე მონაწილეობდა ბრძოლებში, საპირისპირო მხარესაა გადახრილი გენდერული ბალანსი; მაგალითად, სიერა ლეონესა და ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკაში ერთ ქალზე შესაბამისად 0,93 და 0,98 მამაკაცი მოდის. მსოფლიოს მასშტაბით კი 65 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფის თითოეულ ქალზე 1,07 მამაკაცი მოდის, მაგრამ 65 წლის ასაკის შემთხვევაში ეს ბალანსი საპირისპირო მხარეს იხრება და თითოეულ ქალზე 0,781 მამაკაცი მოდის (CIA World Factbook, 2009).

შობადობის მაჩვენებელი და ასაკობრივი გადანაწილება უნდა გავითვალისწინოთ, როცა ვადაგენთ, რომელიმე ქვეყნის მოქალაქეების რა ნაწილია შრომისუნარიანი და როგორია პროპორცია იმათ შორის, ვისაც ზრუნვა სჭირდება (მცირეწლოვანებიც და ხანდაზმულებიც) და ვისაც შეუძლია ამ ზრუნვის განხორციელება. მსოფლიოს მოსახლეობის 27,3 პროცენტი 0-14 წლის არის, 65,1 პროცენტი 15-64 წლის და მხოლოდ 7,6 პროცენტი არის 65 წლის და უფრო მეტის (CIA World Factbook, 2009). ტრადიციულად ბევრი ნაკლებად განვითარებული ქვეყნის დემოგრაფიული პროფილი პირამიდის ფორმის არის; მაღალია შობადობის მაჩვენებელი და ძალიან ცოტაა იმათი რიცხვი, ვინც მოხუცებულობას აღწევს. თუმცა, შიდს-ის ეპიდემიამ აფრიკის რიგ ქვეყნებში შეცვალა მოსახლეობის პროფილი; საგრძნობლად შემცირდა შრომისუნარიანი მოსახლეობის და იმათი რაოდენობა, ვისაც შეუძლია იზრუნოს დამოკიდებულ ბავშვებზე და მოხუცებულებზე (ლიონსი და სხვები, 2006).

ბევრ განვითარებულ ქვეყანაში პრობლემაა შობადობის დაბალი მაჩვენებელი. მაშინ, როცა პენსიონერი მოსახლეობის რაოდენობაც იზრდება და ის დროის მონაკვეთიც, როცა პენსიაზე გასული ადამიანები (ჩვეულებრივ, 65 წლიდან) ცოცხლობენ. ასე მაგალითად, უკანასკნელი მონაცემები გვიჩვენებს, რომ გერმანიას აქვს შობადობის ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი ევროპაში (8,5 ახალ-

შობილი 1000 სულ მოსახლეზე 2004 წელს). ამ სიტუაციაში სადარდებელი ხდება ზრდის მაჩვენებლის კლება, ეკონომიკური დაღმავლობა და შემცირებული და მოხუცებული მოსახლეობა (ჰარდინგი, 2006). იგივე აღწერა გვამცნობებს, რომ დიდ ბრიტანეთში ათას მოსახლეზე 12 ბავშვი იბადება და ირლანდიაში 15.2. ამ რიცხვებით და სიცოცხლის ხანგრძლივობის მაჩვენებლებით დგინდება ქვეყნის მოსახლეობის შუალედური ასაკი. ყველაზე მაღალი შუალედური ასაკი არის იაპონიაში 42,9 წელი, ყველაზე დაბალი უგანდაში 14,8 წელი (გაერო, 2007, ცხრილი 111,5, გვ 66). ტერმინი შუალედური ასაკი აღნიშნავს რიცხვს, რომელიც ქვეყნის მოსახლეობას ორ თანაბარ ნაწილად ჰყოფს: როცა ერთი ნახევარი შუალედურ ასაკზე უმცროსია, ხოლო მეორე ნახევარი კი უფროსი.

დემოგრაფიის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ასპექტია ურბანიზაციის პროცესი. დღითიდღე იზრდება სოფლად მაცხოვრებელთა ქალაქში დასახლების მაჩვენებელი. თუ მეცხრამეტე საუკუნეში ურბანიზაცია „დასავლური“ ტენდენცია იყო, მეოცე საუკუნეში ის აზიისა და აფრიკის ქვეყნებისთვის დამახასიათებელი ნიშანია, სადაც ხალხი სოფლებიდან ქალაქში ძირითადად დასაქმების იმედით მოედინება. მაშინ როცა სოფელი სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და თემის მხარდაჭერის პერსპექტივას სთავაზობს ადამიანებს, ქალაქი შეიძლება სიღარიბის ან დაავადებებისადმი მოწყვლადობისა (ცუდი კვების, ანტისანიტარიისა და სუფთა სასმელი წყლის დეფიციტის გამო) და კრიმინალის რისკის წინაშე აყენებდეს ამ ადამიანებს.

საერთაშორისო პერსპექტივა სოციალური სამსახურების ორგანიზებაზე

მეორე თავში გამოვთქვით მოსაზრება, იმის თაობაზე, თუ გლობალიზაციამ რამდენად შეამცირა სახელმწიფოს ძალაუფლება. ეს ამკარაა იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ დიდი ბრიტანეთი ახლა არის დიდი რეგიონული დაჯგუფების – ევროკავშირის წევრი, რომელსაც თავისი პარლამენტი აქვს და ძალაუფლება იმოქმედოს ამა თუ იმ ქვეყნის პოლიტიკაზე. ეს ყველაფერი ეხება სოციალურ მუშაკებსაც, რადგან შედეგად, ხდება სახელმწიფო კეთილდღეობის შეცვლა. „სახელმწიფო კეთილდღეობის“ იდეის შემუშავება განსაკუთრებით აქტუალური იყო ჩრდილო-დასავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში (და ნაკლებად აქტუალური თანამეგობრობის უფრო დაღმარებულ ქვეყნებში, როგორცაა კანადა და ახალი ზელანდია). მსოფლიოში ბევრი ქვეყანაა, სადაც სოციალური მომსახურება საბაზრო წესით (კერძო სექტორის მიერ), მოხალისეების ან არაფორმალური სექტორის მიერ ხორციელდება. ჩვენ ახლა უფრო დეტალურად უნდა განვიხილოთ ყველა ეს მეთოდი.

სახელმწიფოს როლი სოციალური მომსახურების
მონოდების საქმეში

ბრიტანული სახელმწიფო კეთილდღეობა 1940-იანი წლების ბოლოს ჩამოყალიბდა, რასაც წინ უსწრებდა მნიშვნელოვანი ანგარიშის (ბევერიჯის მოხსენება, 1942) გამოქვეყნება, რომელიც მხარს უჭერდა სამსახურების შექმნას ქვემო-ჩამოთვლილი სოციალური პრობლემების მოსაგვარებლად:

- სიღარიბე (სოციალური დაზღვევის გადასახადები);
- ცუდი ჯანმრთელობა (ჯანდაცვის ეროვნული სამსახური);
- უგულვებელყოფა (საყოველთაო განათლება);
- უსაქმურობა (უმუშევრობის შემწეობა);
- სანოლით უზრუნველყოფა (იაფი საცხოვრებელი).

ომის დროს ბავშვების ქალაქებიდან ევაკუირების გამოცდილებამ, ამ ბავშვების ოჯახებთან დაშორების შედეგებმა და მათი მინდობით აღზრდის პირობებმა დღის წესრიგში დააყენა ბავშვთა დაცვის საკითხი. შედეგად კი შეიქმნა ბავშვთა დეპარტამენტები (ერთ-ერთი იმ სამსახურთაგან, რომელიც შეერწყა ადგილობრივი ხელისუფლების სოციალური სამსახურის დეპარტამენტებს 1970 წელს და მოგვიანებით, 2008 წელს, მათი უმრავლესობა განათლების სამსახურში გადაიტანეს).

რეალურად, სახელმწიფო კეთილდღეობა (მაგალითად, ფინანსური დახმარება სოციალური დაზღვევის გზით) პირველად გერმანიაში შემოიღეს XIX საუკუნის ბოლოს. ამ ბოლო დროს სახელმწიფო კეთილდღეობა ყველაზე მეტად განვითარდა ჩრდილოეთის ქვეყნებში, როგორცაა დანია და შვედეთი, იქ მომხმარებელს მაღალი ხარისხის უნივერსალურ მომსახურებას აწვდიან. მართალია, სახელმწიფო კეთილდღეობის შექმნა და შენახვა ნაწილობრივ შეძლებული სახელმწიფოს ფუნქციაა, მაგრამ ამ საქმეში პოლიტიკური იდეალები და კულტურული ფასეულობებიც თამაშობს როლს. აქ იმ ფასეულობებზეა ლაპარაკი, რომელიც მიზნად ისახავს თანასწორობის საზოგადოების შექმნას, სადაც საბადებელი თანაბრად ნაწილდება და საზოგადოების ფენებს ერთმანეთისგან უკიდურესად განსხვავებული შემოსავალი არ აქვთ. ამიტომაც, ისეთმა ძლიერმა ქვეყანამ, როგორცაა აშშ უარი თქვა სახელმწიფო კეთილდღეობის შექმნაზე, რადგანაც ამ სახელმწიფოს პოლიტიკაში უფრო დიდი ყურადღება ექცევა პიროვნულ ძალისხმევას და არჩევანს, ვიდრე სოციალურ სოლიდარობას.

სახელმწიფო კეთილდღეობის მნიშვნელოვანი ასპექტია თუ როგორი მასშტაბით ხდება მომსახურების დაფინანსება და მონოდება სახელმწიფოს ცენტრალური ან ადგილობრივი სტრუქტურების მიერ (“ადგილობრივი სახელმწიფოს” მიერ დიდ ბრიტანეთში და „მუნიციპალიტეტის” მიერ ბევრ სხვა ქვეყანაში). ეს აშკარად ჩანს დიდ ბრიტანეთში, სადაც ბევრი სოციალური მუშაკი ახორციელებს ინდივიდუალურ სოციალურ მომსახურებას. მაგალითად, XXI

საუკუნის დასაწყისში ახალკურსდამთავრებული სოციალური მუშაკების დაახლოებით 80 პროცენტი საქმედობდა სოციალური მომსახურების დეპარტამენტში (ლაიონსი და მონიონი, 2004). დანია და შვედეთში კიდეც უფრო მეტი სოციალური მუშაკი მუშაობს მუნიციპალიტეტებში.

როგორც არ უნდა იყოს, 1980-იან და 1990-იან წლებში სახელმწიფო კეთილდღეობას ბევრი მონინაალმდევე ჰყავდა. მას ინუნებდნენ სიძვირის, მასზე დამოკიდებულების ჩამოყალიბების და თავისუფალი არჩევნის შეზღუდვის გამო. ეს კრიტიკა ბევრ ქვეყანაში იყო თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის მხარდასაჭერად გაჩაღებული მოძრაობის გამოძახილი, რომელიც, თავისთავად გლობალიზაციის ნიშანია. შედეგად, იმ ქვეყნების უმრავლესობაში, სადაც ყვაოდა სახელმწიფო კეთილდღეობა, ის მთლიანად არ დანგრეულა, მაგრამ სახელმწიფოს როლი უწინდელთან შედარებით შემცირდა. ამგვარად, ჩვენ ვხედავთ, რომ სახელმწიფომ (ადგილობრივი სახელმწიფო სტრუქტურებიც იგულისხმება), რომელიც ყველა მომსახურებას უშუალოდ ახორციელებდა, მთელი ძალისხმევა დაგეგმვაზე, რეგულირებაზე და სამსახურების დაქირავებაზე გადაიტანა. ახლა უშუალოდ მომსახურების განხორციელებაზე კერძო და მოხალისეთა სექტორები აგებენ პასუხს. შედეგად მივიღეთ „კეთილდღეობის შერეული მოდელი”, რომელიც ახლა უფრო გავრცელებულია დიდ ბრიტანეთში და ბევრ სხვა ქვეყანაში (იხ. კარი, 2008).

კერძო და მოხალისეთა სექტორების როლი

კერძო და მოხალისეთა სექტორებს აქვთ რიგი განმასხვავებელი ნიშნები. კერძო სექტორი მოგებაზეა ორიენტირებული, რაც საკმაოდ საყურადღებოა. ხოლო მოხალისეთა სექტორს ზოგჯერ განმარტავენ როგორც „არამომგებიანს”. როგორც არ უნდა იყოს, მათ ერთნაირი მახასიათებლებიც აქვთ; მაგალითად, მათ შეუძლიათ მომსახურების ბევრი ნაირსახეობის მინოდება (მომხმარებლებს მეტი არჩევანის საშუალებას აძლევენ). ეს კი, შეიძლება ითქვას, უკეთ პასუხობს ცვალებად სოციალურ საჭიროებებს და მომხმარებელთა მოთხოვნებს. გარდა ამისა, სულ უფრო ხშირია შემთხვევები, როცა ამ ორივე სექტორს სახელმწიფო მინიმალურ სტანდარტებს უწესებს და ქირაობს მათ, რათა გადააბაროს თავისი საქმე.

დიდ ბრიტანეთში ზოგადად კერძო სექტორი შედარებით პატარაა, მაგრამ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საცხოვრებელ ადგილზე მომსახურების მონოდების საქმეში, განსაკუთრებით, ხანდაზმულთა მომსახურებაში. საპირისპირო სიტუაციაა აშშ-ში, სადაც კერძო სააგენტოები ახორციელებენ მრავალგვარ „სოციალურ მომსახურებას”. ზოგი მათგანი ქირაობს სოციალურ მუშაკებს, ხშირად კონსულტანტებსა და უშუალო პრაქტიკის პრაქტიკოსებს. მნიშვნელოვანი ასპექტია, რომ კერძო სექტორს უშუალოდ მომხმარებლები უხდიან

მომსახურების საფასურს, თუმცა, ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, გერმანიაში საფასურის ანაზღაურება სადაზღვევო სისტემითაა შეიძლება. ანაზღაურების საკითხი ზღუდავს მომსახურების ხელმისაწვდომობას და მომხმარებელთაგან გამორიცხავს ხელმოკლე ადამიანებს. ამის გამო შეიძლება შეიქმნას, რეალური ან წარმოსახვითი, განსხვავება კერძო სექტორის და სახელმწიფო ან მოხალისეთა ორგანიზაციების მიერ მონოდებულ მომსახურების სტანდარტებს შორის.

რაც შეეხება მოხალისეთა სექტორს, მას ზოგჯერ „მესამე სექტორს“ უწოდებენ და მომსახურების მომწოდებელ სააგენტოებს, ტრადიციულად, „საქველმოქმედო ორგანიზაციებად“ მოიხსენებენ (ბრიტანეთში მოხალისეთა ორგანიზაციების უმრავლესობას დღემდე ქველმოქმედების სტატუსი აქვს). თუმცა, ახლა უფრო ხშირად მათ არასამთავრობო ორგანიზაციებს (NGO) ან, თუ ისინი საერთაშორისო დონეზე მუშაობენ, საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციებს (INGO) უწოდებენ (მაგალითად, ოქსფამი ან საერთაშორისო ამინისტია). დიდ ბრიტანეთში ზოგიერი არასამთავრობო ორგანიზაციის ისტორია (მაგალითად, NSPCC და ბერნარდო'სი) XIX საუკუნეში იწყება (როცა სახელმწიფოს ჯერ არ ჰქონდა სოციალური სექტორი) და ამ ორგანიზაციების განყოფილებები, ან მათი მსგავსი ორგანიზაციები ავსტრალიასა და კანადაშიც შეიქმნა. ძირითადად ამ ორგანიზაციების როლი დიდ ბრიტანეთში მოკრძალებულია; 1990-იანი წლებიდან მათ დაეკისრათ მეტი სახელმწიფოსეული პასუხისმგებლობა მომსახურების მიწოდებაზე და სულ უფრო მეტი სოციალური მუშაკია იქ დასაქმებული. ეს ცვლილება შეიძლება შევაფასოთ, როგორც გამოძახილი მსოფლიოს ეკონომიკური და პოლიტიკური ორიენტაციისა, რომელზეც ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ ან ევროპაში გავრცელებული „ძალაუფლების დეცენტრალიზაციის“ იდეისა. „ძალაუფლების დეცენტრალიზაციის“ პრინციპი გვთავაზობს, რომ გადამწყვეტილების მიღება და პასუხისმგება უნდა მოხდეს პრობლემასთან ყველაზე დაახლოებულ დონეზე. ეს კი ნიშნავს, რომ სახელმწიფო მხოლოდ მაშინ უნდა ჩაერიოს, როცა ოჯახის ან მოხალისეთა სექტორის რესურსები ვერ განვდება მოთხოვნილებებს. ეს იდეა კათოლიკური ეკლესიის სწავლებიდან მოდის და მან წლების განმავლობაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ზოგიერთი ევროპული ქვეყნის სოციალური სისტემის ჩამოყალიბებაში, განსაკუთრებით საფრანგეთის (კანანი და ავტორები, 1982).

ამიტომ, მოხალისეთა ორგანიზაციების ისტორია და მნიშვნელობა მეტად განსხვავებულია ზოგიერთ სხვა ევროპულ ქვეყნებში. მაგალითად, გერმანიაში 1940-იანი წლების ბოლოდან მოყოლებული სოციალურ მომსახურებას ძირითადად მოხალისეთა სექტორი ახორციელებს. როგორც ჩანს, ამას ორი მიზეზი აქვს. ლორენცი (1994) აღნიშნავს, რომ ეს გამოიწვია (1930-იანი წლების ნაცისტური მოძრაობის გამოცდილების ფონზე) ცენტრალური სახელმწიფო სტრუქტურების გაძლიერების შიშმა და მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში სოციალური სამსახურების უმართებულოდ გამოყენების მაგალითმა. იმავდროულად, ომის შემდგომ წლებში ამერიკამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ევროპის

(გერმანიის ჩათვლით) აღდგენის საქმეში და იმასაც შეუწყო ხელი, რომ სოციალური მომსახურება სახელმწიფოს კი არა, მოხალისეთა სექტორს განეხორციელებინა. ამგვარი მიდგომა აგრეთვე შეესაბამებოდა გერმანელი ხალხის კულტურულ ფასეულობებს (სადაც ტრადიციულად, ნახევარი კათოლიკეა და ნახევარი პროტესტანტი), რომელიც უპირატესობას ანიჭებს ძალაუფლების დეცენტრალიზაციის პრინციპს.

[...]

არაფორმალური სექტორის როლი

ეს სექტორი მოიცავს რიგს რეალური ან პოტენციური დამხმარეებისა და მზრუნველებისა, ძირითადი ან დიდი ოჯახიდან დანყებული, მეგობრებით და მეზობლებით დამთავრებული. ამ წრეს აფართოვებენ უანგარო და ცალსახად მოხალისე ჯგუფები, როგორცაა სამეზობლო ასოციაციები და ახალგაზრდების ორგანიზებული ჯგუფები. როგორც წესი, სოციალური მუშაკები არ არიან ამ სექტორში „დასაქმებული“. მაგრამ ცხადია, მნიშვნელოვანია, რომ სოციალურმა მუშაკმა იცოდეს ოჯახის და თემის რესურსების შესახებ და მათთან შეთანხმებულად იმუშაოს. ეს განსაკუთრებით საგულისხმოა იმ შემთხვევაში, როცა პროფესიული ინტერვენციის მთავარი სამიზნეა თემის განვითარება და არა პერსონალური ზრუნვა.

სულ რაღაც ერთი საუკუნის წინ ძირითადი სოციალური მომსახურების მიწოდების თვალსაზრისით, ეს იყო ისტორიულად მნიშვნელოვანი სექტორი ყველა ქვეყანაში. ეს ტრადიცია დღესაც გრძელდება ბევრ ნაკლებად განვითარებულ ქვეყანაში. ნაწილობრივ ეს იმითაა გამოწვეული, რომ ზოგიერთ სახელმწიფოს (მაგალითად, უკრაინას) არ აქვს საზოგადოებრივი კეთილდღეობის დიდი სამსახურების და არც არასამთავრობო ორგანიზაციების დასაფინანსებელი ფული. ეს აგრეთვე მნიშვნელოვანია (დიდ) ოჯახზე და/ან უფრო ფართო თემზე კულტურულ შეხედულებებთან მიმართებით. მაგალითად, კონფუციანელთა საზოგადოებაში (მაგალითად, ჩინეთში) მთელ რიგ პრობლემებზე (ბავშვის საქციელზე, ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე, ცოლ-ქმრის ურთიერთობაზე) ლაპარაკი ოჯახის გარეთ სამარცხვინოდ ითვლება.

იმ ქვეყნებში, რომელთაც აქვთ კარგად განვითარებული სოციალური სამსახურები, ზოგიერთ ეთნიკურ უმცირესობაში შეიძლება არსებობდეს რწმენა, რომ უმჯობესია თითონ მიხედონ თავიანთი თემის წევრებს, ვიდრე მიმართონ უმრავლესობის „ხელისუფლებას“ ან პროფესიონალებს. ასეთი შემთხვევები შეიძლება მოხდეს, როცა რომელიმე ჯგუფი დასახლდება ახალ ადგილზე; სოციალურ სამსახურებთან ურთიერთობა შეიძლება ენობრივმა ბარიერმა შეზღუდოს და ამ ხალხმა დახმარებისთვის იმას უნდა მიმართოს, ვისაც აქვს მსგავსი გამოცდილება და მსგავსი კულტურული შეხედულებები. ეს საკითხ-

ები მსჯელობის საგანი გახდა, მაგალითად, დიდ ბრიტანეთსა და ამერიკაში. ლაპარაკია იმაზე, თუ რამდენად არიან მზად სამსახურები გაითვალისწინონ კონკრეტული რეგიონის ეთნიკური საჭიროებები და როგორ ჯობია სოციალური მუშაკების განვრთნა „კულტურათა კომპეტენციებში“.

კეთილდღეობის ეკონომიკის შერეულ მოდელზე გადასვლის საქმეში დიდი მნიშვნელობა მოიპოვა ოჯახის და თემის რესურსების აღიარებამ და ისეთმა ჩარევამ, რომელიც გააუმჯობესებს არაფორმალურ სექტორს. ერთი ასეთი მაგალითი არის 1990-იანი წლების ბოლოს Sure Start-ის დაფუძნება დიდ ბრიტანეთში. ეს უნდა გამხდარიყო საფუძველი ადგილობრივი თემების საქმიანობისთვის, რათა დახმარებოდნენ ხელმოკლედ მცხოვრებ მშობლებს სკოლამდელი ასაკის ბავშვებზე ზრუნვაში. თუმცა, ეს შეიძლება გავიგოთ, როგორც საზოგადოების მილიონობით მოწყვლადი წევრისთვის პრევენციის და ზრუნვის დაფინანსების შეწყვეტა. მაგრამ მეორე მხრივ, ამით შეიძლება მოხერხდეს პიროვნებების თუ თემების გაძლიერება და იმ ძლიერი მხარეების დაფასება, რომელიც მათ აქვთ. აშკარაა, რომ ზრუნვის შერეული ეკონომიკა უნდა გულისხმობდეს არაფორმალურ სექტორსაც; საამისოდ პროფესიონალებმა უნდა განავითარონ თავიანთი უნარები და ისწავლონ ჯგუფთან და თემთან მხარდამხარ მუშაობა. ამგვარ მიდგომას სოციალური სამუშაოს კურსებზე ბრიტანეთზე უფრო მეტად ევროპის სხვა ქვეყნებში ასწავლიან.

ოჯახების როლის და ფორმის შეცვლა

ჩვენ ზემოთ ვისაუბრეთ ოჯახის მიერ თავისი წევრებისთვის ძირითადი მომსახურების მოწოდებაზე. [...] სოციალური წესრიგის ამ უმცირესი ერთეულის უნივერსალურობის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, რომ ითქვას ოჯახების ფუნქციისა და ფორმის შესახებ. ეს ყველაფერი დროთა განმავლობაში იცვლებოდა და აგრეთვე განსხვავებები იჩენს თავს, როცა მათ საერთაშორისო გადასახედიდან ვუყურებთ. უფრო სწორია ვისაუბროთ „ოჯახებზე“ და არა „ოჯახზე“, რადგან ბევრ საზოგადოებაში მნიშვნელოვნად შეიცვალა ოჯახის ფორმა.

ძველ სოციოლოგიურ ნაშრომებში დასავლური საზოგადოების „ოჯახის“ შესახებ განასხვავებდნენ ძირითად ოჯახს: მამა, დედა და 2-4 ბავშვი და დიდ ოჯახს. ეს უკანასკნელი ხშირად შედგებოდა სამი თაობისგან და შეიძლება აგრეთვე დაუქორწინებელი ბიძების, მამიდებისა ან ბიძაშვილებისაგან. ასეთი ოჯახები კიდევ არსებობს ზოგ ნაკლებად განვითარებულ ქვეყანაში და აგრეთვე ზოგიერთ საკმაოდ შეძლებულ სახელმწიფოშიც, ისეთში, როგორიც არის ტაილანდი. ასეთი დიდი ოჯახები ახერხებდნენ გამკლავებოდნენ ოჯახის ბევრნაირ პრაქტიკულ, სოციალურ და ემოციურ საჭიროებას; ისინი აწესებდნენ შეზღუდვებს და შესაძლებლობებს ოჯახის ცალკეული წევრებისთვის; კოლექტიურად

კი, დიდი ოჯახები ხელს უწყობდნენ სტაბილური საზოგადოების შექმნას, სადაც ადამიანები თავს დაცულად გრძობდნენ.

ახლა დასავლური ორიენტაციის ქვეყნებში ამ ფორმის ოჯახებს უფრო იშვიათად შეხვდებით, ვიდრე ერთი საუკუნის წინ. თუმცა, ზოგიერთი ეთნიკური უმცირესობების საზოგადოებაში შეიძლება სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლები ერთჭერქვეშ ცხოვრობდნენ ეკონომიკური გარემოებების ან საკუთარი არჩევნის გამო. იმაზეც არის მსჯელობა, რომ ზოგმა ოჯახმა შეინარჩუნა (ან აღადგინა) ოჯახისეული ფუნქციის პრაქტიკული და ემოციური ურთიერთდახმარების ზოგიერთი ასპექტი (მაგალითად ბავშვებზე ზრუნვაში მონაწილეობენ ბებია-ბაბუები ან დები ერთმანეთს ენაცვლებიან), მიუხედავად იმისა, რომ ნაკლებსავარაუდოა, ეს ადამიანები ერთჭერქვეშ ცხოვრობდნენ. ისიც შესაძლებელია, რომ ახლა უწინდელზე უფრო მეტი ოჯახი აცხოვრებს თავისთან და უშუალოდ ზრუნავს თავის წევრზე, რომელიც მოხუცებულია ან ფიზიკური თუ გონებრივი უნარები აქვს შეზღუდული. ეს გამონკვეთელია „სათემო მზრუნველობაზე“ გადასვლით. [...]

როცა ვლაპარაკობთ ბავშვების ან მოწყვლადი ზრდასრული ნათესავების მოვლაზე, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ძირითადად (ყოველთვის არა) იგულისხმება, რომ ქალები ზრუნავენ თავიანთ ნათესავებზე, უფრო ხშირად დედები, დები ან ქალიშვილები. ეს მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინებით, რომ საგრძნობლად შეიცვალა ქალის როლი და მოვალეობები. ტრადიციულად (და ბევრ საზოგადოებაში ახლაც ასეა), ქალი ასრულებდა საშინაო სამუშაოს და მარტოხელა ქალებიც კი, ამის გამო შეზღუდული იყვნენ, როცა საქმე მათ განათლებას და სამსახურს ეხებოდა. ეს ფაქტორი სოციალური სამუშაოს სათავეებთანაც კი განმსაზღვრელი იყო. თუმცა, მეორე მსოფლიო ომის დროს დიდ ბრიტანეთში და ბევრ სხვა ქვეყანაშიც ქალები შეადგენდნენ მშრომელთა დიდ ნაწილს. მას შემდეგ, რაც შედარებით ცოტა ხნით ისინი თავიანთ საშინაო მოვალეობებს დაუბრუნდნენ, 1960-იან წლებში დაიწყო ქალების გათავისუფლება აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთში და სხვაგანაც.

ამ მოძრაობას ჰქონდა რიგი ასპექტებისა და შედეგებისა. მათ შორის იყო, თავად ქალების დამოკიდებულების შეცვლა და თანასწორად მოპყრობის მოთხოვნა. ეს ცვლილებები ხელშესახები იყო განათლების და დასაქმების სფეროში. მოგვიანებით ამ მოვლენებმა ბევრ საზოგადოებაში საკანონმდებლო ცვლილებები გამოიწვია. ამ სოციალური მოძრაობის პარალელურად ხდებოდა სამეცნიერო/სამედიცინო წინსვლა. ალბათ, ამ დარგში ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ჩასახვის საწინააღმდეგო აბების გამოგონება, რომელმაც ბევრ ქალს პირველად მისცა საიმედო საშუალება გაეკონტროლებინა თავისი რეპროდუქციული ფუნქცია (ალბათ, სწორედ ამან, უნებურად გამოიწვია შობადობის კლება ბევრ განვითარებულ ქვეყანაში, რაც უკვე აღვნიშნეთ ამ თავში).

სულ უფრო მეტი ქალი შევიდა ან დარჩა შრომის ბაზარზე. აქეთკენ მოძრაობა ნაწილობრივ განპირობებული იყო აუცილებლობით, რადგან იზრდებოდა

ცხოვრების სტანდარტები და ღირებულება. ეს არანაკლებ შეეხო შვედეთსა და ფინეთს, სადაც კეთილდღეობის მიწოდების მაღალი ხარისხი მაღალ გადასახადებს მოითხოვს. ამ ქვეყნებში შედარებით ხანგრძლივია მშობლების შვებულებები (ეს ეხება ორივე მშობელს, მამასაც აძლევენ შვებულებას და დედასაც). გარდა ამისა, აქ არის მაღალი ხარისხის საბავშვო ბაღები და გახანგრძლივებული სკოლები ბავშვებისთვის.

სხვაგან, ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში ორივე სქესის ადამიანებისთვის თანაბარ შესაძლებლობებს დიდი ხნის წინ უჭერდნენ მხარს (დასაქმებულსთან დაკავშირებით მაინც) და საჯარო საბავშვო ბაღები სკოლამდელთათვის ნორმა იყო. ეს სიტუაცია ძირითადად შეიცვალა 1989 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ. ბევრი ოჯახი სიღარიბეში ჩავარდა, რადგან სამუშაო ადგილები ტრადიციულ მრეწველობაში აღარ იყო და საჯარო სამსახურები (საბავშვო ბაღები) დაიხურა. ბაღების დახურვის მიზეზი იყო ის, რომ ახალშექმნილი მთავრობები (მაგალითად ლიტვის) მიიწვედნენ პრივატიზაციისკენ, რათა შეერთებოდნენ მსოფლიოს კაპიტალისტურ ეკონომიკას.

ოჯახის ფორმის ცვლილებას კიდევ ქალთა ემანსიპაციამ შეუწყო ხელი და მოგვიანებით იმ უფლებებმა, რომელიც გეი მამაკაცებმა და ლესბოსელებმა ქალებმა მოითხოვეს; შედეგად კი, მომრავლდა ოჯახები მარტოხელა მშობლით, (სადაც, ჩვეულებრივ, ქალია უფროსი) ან ოჯახები, სადაც ორივე მშობელი ქალია (უფრო იშვიათათადად მამაკაცი). ეს ორივე ცვლილება პრობლემურად აღიქმებოდა. პოლიტიკის დამგეგმავები წუხდნენ იმაზე, თუ როგორ შეძლებს მარტოხელა მშობელი ოჯახის გაძლოლას? ხოლო საზოგადოების ჯგუფები (ზოგჯერ რელიგიური) მიიჩნევდნენ, რომ ყველა გადახვევა ტრადიციული ოჯახიდან (როცა ბავშვს ჰყავს დედა და საპირისპირო სქესის მამა) არის ამორალური ან უბრალოდ „ცუდი ბავშვებისთვის“. რა თქმა უნდა, არსებობს ბევრი არგუმენტი ყველანაირი პოზიციის მხარდასაჭერად. მაგრამ ფაქტია, რომ დღესდღეობით დასავლეთის საზოგადოებების უმრავლესობისთვის მისაღები აღმოჩნდა ბევრი ისეთი ოჯახი, რომელიც არ ემთხვევა იდეალური მცირე ოჯახის მოდელს, რომელიც ნორმად იყო მიჩნეული ბრიტანეთსა და ამერიკაში წინა თაობაში.

ეს ცვლილებები აისახა სოციალური სამსახურების ორგანიზებაში და თავად სოციალური მუშაკების როლში. პირველ რიგში, ის რომ ქალისგან მოელოდნენ უფრო მეტს მოწყვლად ნათესავებზე უშუალოდ ზრუნვის საქმეში შეიცვალა. ბევრ ქვეყანაში, გერმანიისა და საფრანგეთის ჩათვლით, სულ უფრო ცოტა ქალს შეუძლია (ან სურს) ვინმეს მოვლა. მეორე მხრივ, ადრე სოციალურ მუშაკებს უწევდათ მცირე ოჯახში ცოლ-ქმრის ურთიერთობის ან ბავშვის აღზრდის პრობლემებზე მუშაობა. ახლა კი, მათ უფრო ხშირად უხდებათ იმ ქალების დახმარება, რომლებიც ტოვებენ მოძალადე პარტნიორს ან ცდილობენ მარტო გაუმკლავდნენ ოჯახს.

გარდა ამისა, იმატა დანგრეული ოჯახების რაოდენობამ. საკმაოდ ბევრი ხალხი ფიქრობს, რომ (თუ ხელმეორედ არ იქორწინებს) სტაბილური ურთიერ-

თობა ექნება პარტნიორთან. შედეგად, ბევრ ბავშვს უწევს ცხოვრება „ხელახლა შექმნილ ოჯახებში“. ასეთ ოჯახებში ურთიერთობა ნაცვალ მშობლებთან (ან ნახევარ და-ძმასთან) შეიძლება პრობლემატური ან საზიანო იყოს ბავშვისთვის. ამ ცვლილებებმა სოციალურ მუშაკებს შვილად აყვანის და მინდობით აღზრდის დარგშიც ახალი სირთულეები შეუქმნა. სხვადასხვა საზოგადოებაში სოციალური მუშაკები კამათობენ იმაზე, სწორია თუ არა ბავშვის განთავსება აღსაზრდელად მარტოხელა მშობელთან ან ოჯახში, სადაც იდენტური სქესის მშობლები არიან. ამგვარი ოჯახი ვერ აკმაყოფილებს ტრადიციულ წარმოდგენას შემცვლელი ოჯახის შესახებ, სადაც ბავშვი შეიძლება აღსაზრდელად განთავსდეს.

მაგრამ, როგორც მსოფლიოში მამაკაცის და მამაკაცურობის შესახებ გამოცემულმა წიგნმა გვიჩვენა (პისი და პრინელი, 2001), ქალთა ემანსიპაცია გლობალური ფენომენი არ არის. ამ წიგნის ცალკეულ თავებში ძირითადად მოყვანილია მაგალითები აფრიკული, აზიური და სამხრეთ ამერიკული საზოგადოებების ცხოვრებიდან, სადაც მეპატრონული დამოკიდებულება და ქცევა ისევ არსებობს და ზღუდავს ქალის შესაძლებლობებს. ზოგჯერ კი, ეს სერიოზულ გავლენას ახდენს ოჯახების ეკონომიკურ მდგომარეობაზე და გენდერულ ბალანსზეც კი. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩინეთში ერთი ბავშვის პოლიტიკამ, როცა ბიჭები ურჩევნიათ, შედეგად მოგვცა მთელი სოფლები, სადაც ოციდან ოცდაათ წლამდე ახალგაზრდა მამაკაცებს არანაირი შანსი არ აქვთ ცოლის პოვნისა. ხშირია ბავშვებში სიმსუქნე და ეგოისტური ქცევა, რადგან „ერთადერთ შვილს“ ანებივრებენ. გოგონები კი, მზრუნველობამოკლებულთა თავშესაფრებში ცხოვრობენ ან აშვილებენ (არაპროპორციული რაოდენობით) საზღვარგარეთაც კი.

განსხვავებული დამოკიდებულება ოჯახის მიმართ, მამის ავტორიტეტი და დედის როლი ზოგჯერ პრობლემატურია, როცა ტრადიციული საზოგადოების წარმომადგენლები ეთნიკურ უმცირესობად დასავლეთში დასახლდებიან. დიდი ბრიტანეთის მსგავს ქვეყნებში ახალგაზრდა ქალს და კაცს შორის მოსალოდნელი „თავისუფალი და ადვილი“ ურთიერთობის დამყარება შეიძლება დაუპირისპირდეს (მაგალითად, პაკისტანური ან სომალური) ოჯახის ნორმებს. შედეგად კი ვლბებულობთ უბედურ პიროვნებებს, ოჯახურ კონფლიქტებს, შერცხვენილ და ღირსებადაკარგულ ოჯახებს. დროთა განმავლობაში ამის გამო შეიძლება ახალგაზრდა თავის სამშობლოში დააბრუნონ „ნაძალადევი ქორწინებისთვის“ ან ზოგჯერ ე.წ. „ღირსების მკვლელობის“ მსხვერპლადაც კი. ასეთი მოვლენები სოციალურ მუშაკებს სირთულეების პირისპირ აყენებენ, მათ უნდა ესმოდეთ დინამიკა და პატივი უნდა სცენ ოჯახის ნორმებს, რომელიც ასე განსხვავდება მათი საკუთარი ოჯახის ნორმებისგან. მაგრამ ამ ყველაფერთან ერთად, მათ უნდა მოახერხონ დაიცვან პირადი უფლებები ახალგაზრდისა, რომელსაც შეიძლება გარეშე (არა ოჯახის წევრის მიერ) დაცვა სჭირდება. ამ საქმეში აგრეთვე საჭიროა, სანდო ურთიერთობის დამყარება თემის შესაბამის

ლიდერთან, რომელმაც შეიძლება კულტურული მედიატორის როლი იკისროს. ეს ყველაფერი გვაფიქრებინებს, რომ სოციალურ მუშაკს სჭირდება სხვადასხვა კულტურულ და ზოგჯერ სხვადასხვა ეთნიკურ გარემოში მუშაობის უნარიც. ამიტომაც, ამ თავში ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ ენობრივ ბარიერზე და თარჯიმნის მეშვეობით მუშაობის უნარზე.

ბოლო ორი ქვეთავიდან გამოტანილი დასკვნები ასეთია:

- *განვითარებულ ქვეყნებშიც კი (როგორცაა გერმანია და დანია) საკმაოდ განსხვავებულია სახელმწიფოს როლი და მოხალისეთა სექტორი;*
- *დიდ ბრიტანეთთან შედარებით, აშშ-ში გაცილებით მეტი სოციალური მუშაკი არის „თვითდასაქმებული“ ან მუშაობს კერძო ორგანიზაციებში. იმავდროულად, არის საერთაშორისო ტენდენცია, რომ სოციალური მომსახურება განახორციელონ კერძო ორგანიზაციებმა, რომელთაგან ზოგი საერთაშორისო/მრავალეროვნული კორპორაციაა;*
- *არაფორმალური მზრუნველობა არის ნორმა მსოფლიოს ბევრ სამხრეთულ ქვეყანაში და ამ ბოლო დრომდე მეტად მნიშვნელოვანი იყო საბერძნეთსა და ესპანეთში;*
- *ჩრდილოეთის ქვეყნებში ახლა უფრო ბევრი სახის ოჯახი არსებობს. ქალმა კი, რომლის როლიც შეიცვალა და რომელიც მუშაობს, შეიძლება ველარ იზრუნოს ბავშვებზე ან მონყვლად ზრდასრულ ნათესავებზე.*

თარჯიმნის დახმარებით მუშაობა

ამ თავში ძირითადად ვისაუბრეთ რიგი საკითხების საერთაშორისო პერსპექტივაზე, როგორცაა დემოგრაფია, სოციალური სამსახურების ორგანიზების სხვადასხვა გზები, სხვადასხვა იდეები „ოჯახის“ შესახებ. მიგრაციის თემა ყოველ შემთხვევაში იჩენდა თავს. მიგრაციის ახლანდელი მოდელი ყველა სოციალური მუშაკისგან მოითხოვს სხვადასხვა კულტურებთან მუშაობის უნარს. ჩვენ გვგონია, რომ ზოგიერთ სოციალურ მუშაკს მოუწევს მუშაობა „ტრანსნაციონალურ“ გარემოში; რადგან დიდი ოჯახები სხვადასხვა კულტურულ გარემოში სახლდებიან ან მაგალითად, უშვილო ოჯახები შვილობილს საზღვარგარეთ ეძებენ.

[...] ეროვნულ უმცირესობებთან მუშაობის ან სხვა ქვეყანაში სოციალურ საქმიანობაში მონაწილეობის ერთ-ერთი ასპექტია გამოიმუშაო თარჯიმნის დახმარებით მუშაობის უნარი. სანდერსი (2003) ფიქრობს, რომ . . . ლინგვისტური უმცირესობები იჩაგრებიან, იმ მზრუნველობის პირობებთან და დონესთან მიმართებით, რომელსაც ლეზულობენ (გვ. 74). მან და სხვებმაც აშკარად დაგვანახეს, რომ ბავშვების ან (იმავე საზოგადოებიდან) სხვა ბენეფიციარების გამოყენება თარჯიმნებად არ უნდა იყოს რეკომენდირებული. მათი გამოყენება

არამართებულია და წამოჭრის გაგების, კონფიდენციალურობის, ინტერესთა კონფლიქტის და ძალაუფლების დინამიკის საკითხებს. ამიტომ, ამ საქმისთვის, როცა კი შესაძლებელია, უნდა მივმართოთ სათანადოდ განვრთნილ თემის ან საჯარო სამსახურის თარჯიმანს. ეს ადამიანი უნდა იცნობდეს სოციალურ სამუშაოს, კარგად უნდა ესმოდეს თავისი როლი და მოცემული კულტურული სიტუაცია. თარჯიმნის დახმარებით მუშაობისას, მას უნდა ავუხსნათ რას მოველით მისგან და უნდა ვეცადოთ დამყარდეს სამუშაო ურთიერთობა როგორც ორ პროფესიონალს შორის, ასევე ბენეფიციართან. ამ შემთხვევაში, ჩვეულებრივ ორმხრივი ურთიერთობა, სამხრევად გარდაიქმნება.

სანდერსი გვთავაზობს ზოგიერთ პრაქტიკულ ხერხს, რომელსაც შეიძლება მივმართოთ, როცა ინტერვიუს თარჯიმნის დახმარებით ვატარებთ. ის გვაფრთხილებს, რომ საჭიროა, საქმისთვის სათანადო მომზადება, სამხრევი მსჯელობა ყველას როლის და მოლოდინის შესახებ. შემოთავაზებული ნაბიჯები ასეთია:

- *განვმარტოთ ინტერვიუს მიზანი;*
- *გავაორმაგოთ ჩვეულებრივი ინტერვიუს დრო;*
- *მივუთითოთ რამდენ ხანს გასტანს შეხვედრა;*
- *ვუზრუნველყოთ, რომ ბენეფიციარი და თარჯიმანი ერთსა და იმავე ენაზე ან დიალექტზე ლაპარაკობდნენ. (მაგალითად, არაბული მეექვსე ყველაზე გავრცელებული ენაა მსოფლოში, მაგრამ ახლო აღმოსავლეთის სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირ არაბულზე ლაპარაკობენ. ინდოეთში ბევრი სხვადასხვა ენაა გავრცელებული, ამიტომ, მხოლოდ იმის ცოდნა, რომ ვიღაც „ინდოელია“, საკმარისი არ არის);*
- *თუ შესაძლებელია, თარჯიმნის სქესი დავამთხოვოთ ბენეფიციარის სქესს;*
- *თუ ასაკობრივი სხვაობა დიდია, ვიფიქროთ იმაზე, რა შეიძლება ამან გამოიწვიოს;*
- *გავითვალისწინოთ სავარაუდო პოლიტიკური, კულტურული ან რელიგიური სხვაობები, მაშინაც კი, თუ ხალხი ერთსა და იმავე ენაზე ლაპარაკობს;*
- *გავითვალისწინოთ მოსალოდნელი ინტერესთა კონფლიქტი;*
- *ფრთხილად ვიყოთ, რომ თარჯიმანმა ან მომსახურების მომხმარებელმა არ გააკეთოს არასწორი დასკვნები.*

ბევრი ამ „ნაბიჯთაგან“ ჩვენი საფიქრალია, როცა განსხვავებულ კულტურულ გარემოში გვინევს მუშაობა, იმისდა მიუხედავად, არის თუ არა ენობრივი ბარიერი. მაგრამ უფრო პრობლემურია, როცა ორი ადამიანი მესამეს მეშვეობით ელაპარაკება ერთმანეთს. ამ პროცესს საკმაოდ გამოცდილი სოციალური მუშაკებიც ამაფორიაქებლად და დამქანცველად მიიჩნევენ. თუმცა, ინტერვიუმდე სოციალურ მუშაკს და თარჯიმანს თუ ექნებათ დალაპარაკების

დრო და ინტერვიუს შემდეგაც დააზუსტებენ საკითხებს, ეს ორივე მხარეს მისცემს საშუალებას კარგად შეასრულოს თავისი როლი. ეს ბენეფიციარსაც კარგ სამსახურს გაუწევს (ამავე საკითხზე მსჯელობენ ტრაიბი და რავალი, 2002). და ბოლოს, ლუკოკმა და სხვებმა (2006) აღმოაჩინეს, რომ ჯერ არ არსებობს ემპირიული გამოკვლევა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ელაპარაკოს სოციალური მუშაკი ბავშვებს თარჯიმნის დახმარებით, ისე, რომ სასურველ შედეგს მიიღოს (გვ. 29). მაგრამ ზოგჯერ ბავშვებთან, ისევე როგორც ზრდასრულებთან მუშაობისას უნდა მივმართოთ თარჯიმანს და ზოგი იმ ნაბიჯთაგან, რომელიც ზემოთ შემოგთავაზეთ აქაც გამოგადგებათ.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Albert, R. (1983). Social Work Advocacy in the Regulatory Process. *Social Casework*, 64, 473-479.
- Altman, D.G. (1994). Public Health Advocacy: Creating Community Change to Improve Health.
- Arlt, I. (1933). *Charity Organization Quarterly: A Journal of Case-Work and Social Effort*, II, 3-23.
- Palo Alto, CA:Stanford Center for Research in Disease Prevention.
- Bryer, D., & Magrath, J. (1999). New Dimensions of Global Advocacy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 28 (4th Supp.), 168-177.
- Davis, K.E. (1993, March/April) The Need for Social Workers t Advocate. *Virginia NASW Newsletter*, 4.
- Ewijk, H. (2010). *European Social Policy and Social Work: Citizenship-based Social Work*. Routledge
- Freddolino, P.P. (1990). Mental Health Rights Protection and Advocacy. *Research in Community and Mental Health*, 6, 379-407.
- Freire, P. (1990). A Critical Understanding of Social Work (M. Moch, Trans.). *Journal of Progressive Human Services*, 1, 3-9.
- Grosser, C.F. (1965). Community Development Programs Serving the Urban Poor. *Social Work*, 7, 15-21.
- Healy, L.M. (2008). *International Social Work: Professional Action in an Interdependent World*. Oxford University Press.
- Hugman, R., (2010). *Understanding International Social Work: Critical Analysis*. Palgrave Macmillan
- IFSW (2004). Ethics in Social Work, statement of Principles. Available at:<http://www.ifsw.org/en/p38000324.htm>
- Jaffe, E.D. (1978). On Problems of Loyalty: Who Owns Social Work? *International Social Work*, 21, 38-42.
- Litzelfelner, P., & Petr, C.G. (1997). Case Advocacy and Child Welfare. *Social Work*, 42, 392-402.
- Lawrence, S., Lyons, K., Simpson, G., Huegler, N., (2009). *Introducing International Social Work*. Learning Matters Ltd.
- Lourie, N.V. (1975). The Many Faces of Advocacy. In I.N. Berlin (Ed.), *Advocacy for Child Mental Illness*. New York: Brunner/Mazel.
- Lyons, K., Manion, K., Carlsen, M., (2006). *International Perspectives on Social Work: Global Conditions and Local Practice. Towards a New Equality: Social Division in a Global Context*, pp. 40 – 60. Palgrave Macmillan

Maiss, M., & Panticsek, P. (2009). Theory with Passion: Ilse Arlt and Current Questions in Social Work, 45-60.

McCormick, M.J. (1970). Social Advocacy: A new Dimension in Social Work. Social Casework, 51(1), 3-11.

მინდაძე, ი., (2009). ფსიქოლინგვისტიკა. არეტე

Patti, R.J. (1974). Limitations and Prospects of Internal Advocacy. Social Casework, 55, 537-545.

Pearlman, M.H., & Edwards, M.G. (1982). Enabling in the Eighties: The Client Advocacy Group. Social Casework, 63(9), 532-539.

სოციალური სამუშაოს სიტუაციურმა ანალიზი (2011). საქართველოს საზოგადოების

დიალოგის გაუმჯობესება სოციალური სამუშაოს პოლიტიკის განსაზღვრებლად.

ღია საზოგადოება საქართველო.

შატბერაშვილი, ნ., (2007). სალექციო კურსი საერთაშორისო სოციალური კეთილდღეობა.

სოციალური მუშაკის როლი სოციალურ ადვოკატობაში.

შატბერაშვილი, ნ., (2008). სალექციო კურსი საერთაშორისო სოციალური კეთილდღეობა.

სოციალური დაცვა საკანონმდებლო დონეზე.

შატბერაშვილი, ნ., (2010). სალექციო კურსი სოციალური კეთილდღეობის პოლიტიკა.

საჭიროების თეორია.

შატბერაშვილი, ნ., (2011). სოციალური ადვოკატობა, სატრენინგო მასალა სოციალური

მუშაკებისათვის

საერთაშორისო პერსპექტივა სოციალურ მუშაკთა პრაქტიკაში

შატბერაშვილი, ნ., (2011). სალექციო კურსი საერთაშორისო სოციალური სამუშაოში.

საერთაშორისო პერსპექტივა სოციალურ მუშაკთა პრაქტიკაში

Schneider, R.L., Lester, L., (2001). Social Work Advocacy. Webcom, limited

Sherman, W.R., & Wenocur, S. (1983). Empowering Public Welfare Workers Through Mutual Support. Social Work, 28 (5), 375-379.

Soydan, H. (1999) The History of Ideas in Social Work. Venture Press

Staub-Bernasconi, S. (2009). Theories and Methods of Social Work Exploring Different Perspective. Faculty of Social Work, University of Ljubljana. Birografica BORI d.o.o.